

turgan arınır sirri öztürk

işçi sınıfı sendikalar
ve
15/16 HAZİRAN

OLAYLAR-NEDENLERİ DAVALAR
BELGELER-ANILAR YORUMLAR

SORUN YAYINLARI

Institut kurde de Paris

6EN 1621

Institut kurde de Paris

Institut Kurde de Paris

12/02/2014
350 411 150

TURGAN ARINIR-SIRRI ÖZTÜRK

işçi sınıfı - sendikalar
ve
15/16 HAZİRAN

OLAYLAR-NEDENLERİ-DAVALAR
BELGELER-ANILAR-YORUMLAR

SORUN YAYINLARI

Yönetim Yeri

Boyacı Ahmet Sokak Nurbey Han K/3 No: 307

Çemberlitaş/İst.

Yazışma ve İsteme Adresi: P.K. 231 Aksaray/İst.

SORUN YAYINLARI : 4

Birinci Baskı : Şubat 1976

Yayın Hakkı : SORUN YAYINLARI

Institut kurde de Paris

Dizgi ve Düzenleme : Özdem Kardeşler Matbaası, **Baskı** : Şanel Matbaacılık
Koll. Şti., Kapak : Reyo Ofset Basımevi, **Cilt** : Numûne Ciltevi.

ÖNSÖZ

Herhangi bir ülkede devrimcilerin kendi ülkelerinin koşullarına göre saptayıp uyguladıkları çözüm yollarını, koşulları farklı başka bir ülkeye aktarmaya kalkışmak, kanımızca son derece yanlış bir yol, kötü bir kopyacılıktır. Gerçi, dünya devrimci hareketini öğrenmek, ondan yararlanmak gerekli hatta zorunlu.. Ama, benimsenen her düşünce ve eylemi olduğu gibi, zorlama ile ülke koşullarına uygun göstermeye çalışmak ve daha da kötüsü uygulamaya kalkışmak, devrimci hareketin başarı şansını, başlangıçta yoketmek demektir.

Bir ülkede devrimci hareketin gelecekteki çizgisini, hata oranını en aza indirerek saptayabilmek için, işçi sınıfı biliminin ışığında, değişik zaman ve koşullardaki sınıf mücadelelerinin değerlendirilmesi yoluyla ülke tarihinin incelenmesi, ülkenin ekonomik, politik, askeri v.b. durumlarının değerlendirilmesi, işçi sınıfının yandaşları ve dünya devrimci hareketi ile ilişkilerinin, burjuvazinin gücünün tam olarak belirlenmesi zorunludur.

Devrimci hareket pek doğal ki bu çalışmaların sonucunu bekleyecek değildir. Her ikisi birlikte yürütecek ve doğrular hareket içinde ortaya çıkacaktır. Ancak, unutulmaması gereken bu tür çalışma ve değerlendirmeye dayandırılmadan gelecek için önerilecek yolların, pratikten soyutlanacağı ve zihinlerde karışıklıklara sebep olacağıdır.

Bilimsel doğruların bize gösterdiği inceleme ve değerlendirme yolunun iyi niyetli kişisel girişimlerle başarılamıyacağı açık. Bu, ancak İşçi Sınıfı Parti'sinin bilim kurullarınca başarılabilecek önemli bir görev. Ülkemizdeki ilerici hareketin evrim sürecinde er geç bunlar başarılacak, saptanacak en sağlıklı yol, açığa çıkan tüm sapmaları pratikte ve tarih önünde mahkûm edecektir.

Kitabı hazırlamaya başladığımızda amacımız, olanak ve yeteneklerimiz oranında belli bir dönemin gerçeklerini, belgelerini gün ışığına çıkarmak, ileride bilim kurullarınca yapılacak değerlendirmelere yardımcı olmak, ilerici harekete küçük bir katkıda bulunmaktı. Ancak, çalışmalarımız ilerledikçe kitabın salt belgesel bir çalışma olarak kalmasının bazı sorunların çözümünde eksik kalacağını düşündük ve belgeleri tamamlamak amacı ile bizlerden birinin olaylardan sonraki anılarını ve kişisel değerlendirmelerimizi de eklemeyi uygun bulduk. Ancak, hiçbir iddiamız olmadığını hemen belirtelim. Hatta birçok eksikliğimiz olduğunu da biliyoruz. Bunları elbirliği ile tamamlamak, bu tür çalışmaları yaygınlaştırmak gereğine inanıyoruz.

Kitabı hazırlarken birçok ilerici ve devrimci arkadaştan yardım ve destek gördük. Bu kitap bir bakıma arkadaşlarımızın ortak ürünüdür. Ne var ki, çalışmamızda, özellikle dava dosyaları ve belgeleri inceleyip değerlendirmede bize en büyük yardım ve desteği sağlayabilecek DİSK ve ona bağlı sendikalar bizden bunu esirgediler. Bu nedenle birçok belgeyi yayınlamadık.

Tüm eksikliklerimize rağmen okurların bizi destekleyeceğini umuyoruz.

Şubat 1976

BÖLÜM I.

**GİRİŞ, ÜLKEMİZ İŞÇİ SINIFI HAREKETİNİN ÖZET OLARAK
TARİHÇESİ VE OLAYLARININ NEDENLERİ**

Institut kurde de Paris

G İ R İ Ő

15-16 Haziran 1970 olayları, ÷lkemizde işçi sınıfının bugüne değin eşi gr÷lmemiŐ bir hareketidir, Yalnızca İstanbul ve Kocaelinde (İzmit Merkez ve Gebze ilçesinde) Yüzbinin üstünde işçinin katıldığı olaylar üzerine bugüne kadar olumlu, olumsuz birçok Şey yazıldı, söylendi, bundan sonra da yazılacak ve söylenecek. Yüzeyde Sendika seçme özgürlüğünün ortadan kaldırılması nedenine dayanan bu olayları, işçi sınıfının bu en geniş eylemini değerlendirmek gerek...

15-16 Haziran olayları nedir, ne değildir? Kendinden önceki olaylarla, sonrakiler arasında yeri nedir? Bütün bunları tam olarak kavrayabilmek için Türkiye İŞçi sınıfının tarih içindeki mücadelesine kısaca değinmekte yarar var...

Ancak hemen belirtelim ki bu direniş, burjuvazinin ve onun iktidarının değerlendirdiği gibi «Kanlı bir ihtilâl provası» değildir. Çünkü, öncelikle bu direniş, işçi sınıfını yöneten ve eylemi kontrol eden bir işçi sınıfı PARTİ'sinin öncülüğünde olmamıştır. İkinci olarak direnişin amacı iktidarı almak değil, ortadan kaldırılmak istenilen demokratik hakları savunmaktır. Üçüncüsü bütün ÷lkeye yaygın bir eylem olmayıp yalnızca iki şehirde olmuştur. Son olarak silahlı bir eylem değildir. Bütün bunları burjuvazi de bildiği halde, olayları neden değişik biçimde değerlendirme gereğini duymuştur? Kanımızca, bunun nedenini burjuvazinin, gelişen devrimci hareketi önleme çabasında, halkımıza karşı kendini haklı gösterme gayretinde aramak gerekir. İŞçi sınıfının uyanışı burjuvaziye rahatsız etmekte dir. Bu gözlemi en açık biçimde dile getiren, Şimdi emekli olan bir generalin Şu sözleridir : «Sosyal bilinçlenme ekonomik gelişmeyi aştı (!).» Evet, gerçekten de ÷lkemizde sömür÷len sınıfların uyanış ve bilinçlenmesi, emperyalizme bağlı burjuvazinin yönetimindeki ekonomik gelişmeyi çoktan aşmış, onu geçmiştir. İŞçi sınıfının

yararına olan bu somut durumdan onu faydalandırmamak için burjuvazi, doğal ki baskı yöntemleri uygulayacak, demokratik hakları kısıtlamaya ya da ortadan kaldırmaya çalışacaktır. 15-16 Haziran olaylarından da ders alan burjuvazi, bu yolda önceden beri sürdürdüğü gayretlerini doruğuna ulaştırmış ve 1971 de Anayasayı ve diğer yasaları değiştirerek en demokratik hakları dahi kısıtlamış, ya da ortadan kaldırmıştır.

İşçi sınıfı da bu somut olaydan kendisi için dersler çıkarmak zorundadır. Bunların neler olduğunu, olabileceğini anlayabilmek için 15-16 Haziran olaylarını kendinden önceki ve sonrakilerle birlikte ele alıp incelemekte, böylece hareketin bütünü içindeki yerini saptamakta sayısız yararlar vardır. İşte bu nedenle incelememizin başına ülkemiz tarihindeki işçi sınıfı hareketlerinin çok kısa bir özetini sunmayı gerekli gördük. Değişik incelemelerden yararlanarak hazırladığımız bu özetin, ileride kısır tartışma konusu yapılması olasılığına karşı olanaklarımız oranında objektif kalmaya gayret ettik.

ÜLKEMİZDE İŞÇİ SINIFI HAREKETİNİN ÖZET OLARAK TARİHÇESİ

a) Başlangıçtan Cumhuriyete

Batıda işçi sınıfının doğması ve gelişmesi, belli bir tarihsel evrimin sonucu olan sosyo-ekonomik bir olaydır. Ülkemizde ise daha değişik bir nitelik göstermektedir.

Osmanlı İmparatorluğunda küçük el sanatları, 17. Yüzyılın sonlarına kadar Batıdan aşağı değildi. Ancak, bundan sonra yabancı kapitalistlerin gerek sermayeci, gerekse aracı olarak yavaş yavaş ekonomiye sızmaya başladıklarını görüyoruz. 19. Yüzyılın ikinci yarısında ise imparatorluk, tümüyle emperyalizmin etkisi altına girmiştir. Ülkemiz işçi sınıfı, 19. yüzyılın başlarında ve özellikle dokuma endüstrisi alanında doğmaya başladı. 1839 dan sonra, eski üretim biçimlerinin yer yer etkin olarak yıkılmaya başladığını görüyoruz. Bu devrede daha çok Devletin kurduğu endüstri kurumları göze çarpmaktadır. Özel fabrikaların ise hemen hepsi yabancı kapitalistlere ve azınlıklara aittir. Bu dönem, ülkemiz için endüstriyel bir patlama dönemi sayılmaktadır. Bu dönemde işçi sayısının hızla arttığı, makinalara karşı girişilen eylemlerin çoğaldığı ve diğer işçi hareketlerinde hızlı bir oluşma gösterdiği göze çarpmaktadır.

Batıda, sanayi devriminden sonra örneklerine sık sık rastlanılan makinalara karşı hareketlerin, ülkemizde, 1830 larda başladığı ve 1845 den sonra fabrikaların artması ile hızlandığı anlaşılmaktadır.

Genel bir deyimle, iş koşullarının kötülüğü nedeniyle işçiler arasındaki ilk toplu direniş hareketleri ve bu yoldaki örgütlenmelerin 1845 lerden önce başladığını görüyoruz. Bu konudaki kanımızı kuvvetlendiren en önemli kanıt, 1261 (1845) tarihli Polis Nizamnamesidir (1). Bu nizamnamenin 12. maddesi aynen şöyledir:

«İşini gücünü terk ile mücerrat tatil-i mesalih-i ibat garzında olan amele ve işçi makulelerinin cemiyet ve zuharunlarının ve gerek bu misillu asayiş ammeyi ihlâl edecek her gûna fitne ve fesat cemiyetlerinin def ve izalesi ile ihtilâl vukuunun önün kesilmesi evsabına teşebbüs ve müsaberet»

Görülüyor ki; nizamname grev ya da işi bırakma amacı ile kurulan işçi derneklerini karışıklık çıkarıcı ve kamu düzenini bozucu

(1) Bk. Oya Sencer: Türkiye'de İşçi sınıfı doğuşu ve Yapısı, 1969, sahife 97. Yazar, bu konuda düştüğü notta bu nizamnamenin, Divan-ı Hümayunnameyi Humayun defterinin No: 11, s. 61 de bulunduğunu belirtmektedir.

nitelikte saymakta ve polise bu tür dernekleri izleme ve kapatma görevi yüklemektedir. Nizamname, bu yolla işçi sınıfı hareketine engel olmayı amaçlamaktadır.

Ülkemizde kurulan ilk işçi örgütleri konusunda ise elde yeterli belge olmadığından kesin bir sonuca ulaşmak olanağı bulunmamaktadır. Örneğin, Lütfü ERİŞÇİ (2), ilk örgütlenmenin 1871 de «Ameleperver Cemiyeti» olduğunu belirtmekte ve Mete TUNCAY'da buna katılmakta iken (3) Oya SENCER, değişik bir görüş ileri sürmekte, 1866 dan sonra özellikle İstanbul'da çeşitli «İşçiyi koruma dernekleri» nin kurulduğunu, yukarıda sözü edilen derneğin de bunlardan biri olduğunu, ancak bu derneklerin, zamanın İstanbul sosyetesince kurulan «hayır cemiyet» lerinden başka bir şey olmadığını belirtmektedir (4). Oya SENCER, Aydınlık dergisinin 3 Eylül 1921 tarihli sayısına dayanarak, sınıfsal yapıdaki ilk işçi derneğinin «Gizli Osmanlı Amele Cemiyeti» olduğunu ileri sürmektedir (5).

Ülkemizde gerçek anlamda grevler de 19. yüzyılın son yarısında başlamıştır. Bu dönemin önemli grevleri arasında 1872 Beyoğlu telgrafhane işçileri grevini, Ömerli-Yarımburgaz tren yolu inşaatı işçileri grevini, 1873 Tersane şantiyesi işçileri grevini, 1875 Tersane grevini, aynı yıl olan Sirkeci hammalları' grevini, 1876 daki Araba işçileri grevini, yine aynı yıl Tersane işçileri grevini sayabiliriz. Bu grevlerde genel neden, ücretlerin ödenmemesi ve azlığıdır.

İlk Sendikalaşma hareketlerinin de bu döneme rastladığını görüyoruz .

Kısaca, 1870-1908 dönemi ülkemizde işçilerin sınıf niteliğini kazandıkları dönemdir.

1908 den sonraki dönemde de kendiliğinden doğan grevlere rastlıyoruz. Örneğin, 1908 Paşabahçe şişe fabrikası grevi, İzmir liman amelesi grevi, Vapurlara kömür yükleyen işçilerin grevi, Yedikule ip-lik fabrikası işçileri grevi, Selanik fırın işçileri grevi, Selanik Dede-ağaç demiryolu işçilerinin işi bırakması, Selanik sigara fabrikası işçileri ile Olympos bira fabrikası grevleri, Kazlıçeşme tabakhane işçileri grevi, Ereğli kömür havzası işçileri ile Anadolu demiryolu işçilerinin geniş yankı uyandıran grevleri, Aydın demiryolu işçileri grevi, Balya-Karaaydın işçileri grevi v.b. bu dönemin önemli grevleri arasında sayılabilir.

Daha çok yabancı sermayeye ait işyerlerindeki bu grevler sonu-

(2) Lütfü ERİŞÇİ, Türkiye'de İşçi Sınıfı Tarihi, İst. 1951, s. 3.

(3) Mete TUNCAY, Türkiye'de Sol Akımlar, Ank. 1967 sh. 9, dip Not 8 Bilgi. Yay.

(4) OYA SENCER, y. a.g.e. s. 103-104

(5) OYA SENCER, y. a.g.e. s. 157.

cunda, emperyalistlerin baskısı ile ÷lkemizin ilk grev ve sendikalar yasası niteliğindeki 15 Ekim 1908 tarihli «Tatil-i Eşgal Kanun-u Mu-vakkatı» kabul edilmiştir. Bu geçici yasa, sonradan Meclisten geçirile-rek 27 Temmuz 1329 tarihli «Tatil-i Eşgal Kanunu» halini almıştır. Bir baskı ve önleme yasası niteliğindeki bu yasa ile daha önce kuru-lan tüm sendikalar yasaklanmakta ve grevler sıkı kayıtlara bağlana-rak hareket baskı altına alınmak istenmekteydi.

Bu dönemde, sendikal örgütlenmeler hız kazanmıştır. ÷lkemizde-ki ilk sendikanın temeli niteliğindeki «Anadolu Osmanlı Demiryolla-rı Memurin ve müstahdemleri Cemiyeti» bu dönemde kurulmuştur. Bunu diğerleri izlemiş ve örgütlenme giderek gelişmiştir. Örgütlen-medede özellikle Bulgar sosyalistlerinin önemli katkıları olmuştur. Ancak, bu dönemdeki örgütlenmeler, hareketlerin kendiliğindenliği ve politik örgütlenmelerin olmaması nedeniyle tam bir başarıya ula-şamamıştır.

Bulgar ve Ermeni sosyalistlerinin katkısı ile sağlanan örgütlen-melerin dışında geniş bir kavram olarak «SOL» un örgütlenmesi ba-kımından gelişmeleri ise şöyle özetleyebiliriz:

1910 da İştirakçi Hüseyin Hilmi'nin önderliğinde kurulan Os-manlı Sosyalist Fırkası ve yine aynı H. Hilmi tarafından mütarekeden sonra kurulan Türkiye Sosyalist Fırkası bu yoldaki örgütlenmeler arasında sayılabilir. Ancak bugün, gerek H. Hilmi'nin kişiliği ve gerekse kurduğu partilerin niteliği yönünden bu örgütlenmelerin, işçi sınıfı ideolojisi hatta daha geniş bir kavram olarak sol ideoloji ile en ufak bir yıklılığı bulunmadığı konusunda tam bir görüş bir-liği vardır.

1918 sonlarında eski bir ittihatçı olan Dr. Hasan Rıza tarafın-dan kurulan Sosyal Demokrat Fırkası da bu tür örgütlenmelerden biridir.

I. Dünya Harbi ve sonrasında işçi hareketlerinin devam ettiğini görüyoruz. Genellikle ücretlerin arttırılması nedeni ile yapılan grev ve direnişler arasında 1919 daki Reji işçileri grevini, Hisar iskelesi hammalları grevini sayabiliriz.

Bu arada Anadolu'da nitelikleri çok farklı iki Yeşil Ordu örgütü kurulmuştur. 18 Ekim 1920 de ise Ankara'da Mustafa Kemal tara-fından kurulan (Resmi Türkiye Komünist Fırkası) deneyi göze çarpmaktadır. Bu arada 1920 lerde özellikle Ankara ve Eskişehir ci-varında örgütlenen (Gizli Türkiye Komünist Partisi) ni görüyoruz. Bu parti, 7 Aralık 1920 de İçişleri Bakanlığına tüzük ve programını vererek resmen kurulan Türkiye Halk İştirakiyun Fırkasının temeli olmuştur (6).

(6) Bak. Mete Tuncay, a.g.e. sh. 90-96

Anadolu da bu hareketler devam ederken Sovyetler Birliğinde bulunan Mustafa Suphi'nin önderliğinde, Türkiye Komünist Partisinin ve Kızıl Ordu'nun kurulduğunu görüyoruz. Mustafa Suphi, 1914 yılında Rusyaya gittikten sonra, orada bulunan Türklerin yardımını ve bazı esir Türk askerlerin desteği ile 14 Temmuz 1919 tarihinde, 7 kişilik bir «Kurucu Komite» oluşturarak, T.K.P. sini kurdu. Ve T. K. P. Türkiyeden gelen delegelerin katılımıyla de 10 Eylül 1920'de Bakû'da 1. Kongresini yaptı (7).

T.K.P. nin 1919-1923 «Kurtuluş Savaşı» döneminde, Sovyetler Birliğinden yardım sağlanmasında büyük katkısı olmuş ve Anadolu da; gerek silahlı guruplar örgütleyerek, gerekse işçi ve halk arasında faaliyet göstererek, «Kuvayi-Millîye» nin emperyalizme karşı olan savaşını güçlendirmiştir.

Bu dönemde ve bunun dışında, Almanyada da çalışanlar devam etmekte idi. 1919 larda Berlin de bulunan Sadrettin Celâl, Mehmet Vehbi, Vedat Nedim ve Ethem Nejat gibi bir kısım aydınlar, Kurtuluş dergisini çıkarmaya başlamışlardı. O sıralarda Fransada bulunan Şefik Hüsnü de bu çalışmalardan haberdardı ve onlarla birlikti. Kurtuluş dergisinin ilk sayısını Berlin'de çıkaran bu grup ve Fransada bulunan Şefik Hüsnü, daha sonra Türkiye'ye dönmüşlerdir. Bir yandan Kurtuluş Dergisinin yayınına İstanbul'da devam eden bu grup, diğer yandan derginin 2. nci sayısından sonra «Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası»nı kurmuşlardır. Emperyalistlerin işgâli altında bulunan İstanbul da yürüttükleri bu yayın ve parti faaliyetleri kısa bir süre sonra işgâl makamlarınca yasaklanmıştır. Aynı grup, 1921'de çıkarmaya başladıkları «Aydınlık» dergisiyle yeniden çalışmalarına devam etmişlerdir.

1922'lerde İstanbul'da üzerinde durulması gereken belli başlı iki Marksist işçi kuruluşu vardı. Bunlar, «Beynelmîl İşçi İttihadı» ve «Türkiye İşçiler Derneği» dir.

b) Cumhuriyetin kuruluşundan II. Dünya Savaşı sonuna

1923'den sonra İstanbul'da yine «Aydınlık» dergisini ve yeniden eyleme geçen «Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası» nı görüyoruz. Aydınlık dergisi bu devrede özellikle işçi eylemlerini birleştirmeye çaba harcamıştır. Bu çabalar sonucunda, 1923 de Zonguldak Kömür Havzası ve Balya-Karaaydın kurşun madenleri işçilerinin seçtikleri delegelerle bir kongre toplanması sağlandı. Bu kongrede, «Türkiye Amele Birliği» nin kurulmasına karar verildi.

(7) İbrahim Topçuoğlu, Neden İki Sosyalist Parti adlı yazı dizisi, Gerçeğin Sesi Gazetesi, 13 Mart 1975. Sayı : 3.

Aydınlık çevresinin eylemleri, Şubat 1925'e kadar sürdü. 21 Ocak 1925 de halka inebilmek amacı ile haftalık «Ortak-Çekiç» dergisi yayınlanmaya başlandı.

Bu dönemde oluşan gerek ekonomik ve gerekse politik örgütler, işçi sınıfı hareketini bütünleştiremediler, onu yönetmek olanağını sağlayamadılar. İşçi sınıfının ekonomik ve politik mücadelesini birleştirmek yolunda başarı gösteremediler.

Cumhuriyet döneminde de bu durum devam etti. İşçi sınıfının ekonomik mücadelesi, grev ve toplu sözleşme haklarının yasaklanmış olması nedeni ile etkinlik kazanamadı. Örgütlenmelerde pek başarılı olmadı.

Yukarda değindiğimiz, «Tatil-i Eşgâl Kanunu» yerine Cumhuriyet döneminde 1925 yılında, «Tahrir-i Sükün Kanunu» kabul edildi. Bu yeni yasa da, eskilerinden farklı değildi.

Politik örgütlenme hakkı da yoktu. Özellikle 1936 da Faşist İtalyan Ceza Kanununun 270-272 nci maddeleri örnek alınarak Ceza Kanunumuzun 141-142 inci maddeleri düzenlendi. Ancak uygulamalardan sonra, faşist hükümler dahi yeterli görülmedi ve bu maddeler gerek suçların kapsamı ve gerekse yaptırımlar yönünden bir çok kez değiştirildi. Suçların kapsamı genişletildi, yaptırımlar ağırlaştırıldı.

II. Dünya savaşı sırasında faşist uygulamalar daha da sertleşti. Bir çok devrimci, tutuklandı ve cezalandırıldı.

Ancak, bu koşullarda da işçi sınıfının ekonomik ve politik örgütlenmesi ve mücadelesi devam etti. Örneğin, 1932 de İzmirde ilk kez Sendika adını kullanan bir örgüt kuruldu (8). 1936 da İstanbul'da Cenap Şahabettin Kıvılcımlı önderliğinde «Endüstri İşçileri Cemiyeti» örgütlendi.

Bu dönemde, işçilerin en doğal ekonomik mücadele silahları niteliğindeki toplu sözleşme ve grev hakları yasaklanmış olduğu gibi, çalışma yaşamını düzenleyici bir yasa dahi yoktu. 1924 de bir (Mesai Kanunu) önergesi hazırlanmış ancak Mecliste kalmıştı.

İşte ülke bu koşullar içinde 1932 de Milletler Arası Çalışma Teşkilatına üye olarak girdi. Ancak bu üyelik bazı demokratik düzenleme zorunluğunu da beraberinde getiriyordu. İşçilere hiç olmazsa en ilkel demokratik hakların tanınması ve çalışma yaşamının düzenlenmesi gerekiyordu. Bu zorunluklar nedeni ile hükümetçe bir iş yasası önergesi hazırlandı. İşçilerin haklarında önemli hiç bir değişiklik getirmeyen, hatta çalışma yaşamını bile düzenlemeye yeterli

(8) İbrahim Topçuoğlu, Türkiye'de İlk Sendika Sarıkışlada 1932. İst, 1975 Öncü Yay.

olmayan bu yasa önerisi, Mecliste kabul edilerek 8.6.1936 tarihinde 3008 sayılı yasa olarak yürürlüğe girdi.

c) II. Dünya Savaşı Sonrası

Savaştan sonra politik mücadele hızlandı. 1945 de «İlerici Demokratlar Cephesi Programı» ile halkın demokratik özlzemleri dile getirildi. 14 Mayıs 1946 da Esat Âdil Müstecaplı başkanlığında «Türkiye Sosyalist Partisi» kuruldu. Bunun ardından da, yine 1946 da Dr. Şefik Hüsnü başkanlığında «Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi» kuruldu. Ve her iki partiye bağlı işçi sendikalarının örgütlenmesine girişildi, geniş tabanlı sendikalar kuruldu (9).

Bu dönemdeki örgütlenmeler konusunda ilginç açıklamalar getiren Hüsamettin Özdoğu'ya ait 11.8.1946 tarihli mektup (10) üzerinde biraz durmakta yarar var. Hüsamettin Özdoğu, bu mektubunda o dönemde yedi tane sol partinin bulunduğundan söz etmekte ve bunları şöyle sıralamaktadır: Türkiye Sosyalist Partisi, Türkiye Emekçi ve Köylü Sosyalist Partisi, İşçi Çiftçi Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi, Sosyalist İşçi Partisi, Sosyal Adalet Partisi, Liberal Sosyalist Parti (11).

1945 yılında, dünya koşullarındaki gelişmenin ve iç baskının sonunda, burjuva iktidarı, Cemiyetler Kanununda değişiklik yaparak, sınıf esaslı üzerine cemiyet kurma hakkını kabul etmek zorunda kaldı. Ve 1946 yılında da iki Sosyalist Partinin dışında güçlü sendikalar kuruldu. İşçi sınıfının hızla uyanışı ve örgütlenişi karşısında telaşa kapılan burjuva CHP. iktidarı, iki parti ile birlikte bu sendikaları da kapattı. Sonra da 20 Şubat 1947 tarihinde 5018 sayılı Sendikalar Yasası kabul edildi. Bu yasa, işçi sınıfını birleştirmeyi değil dağıtmayı amaçlıyordu, toplu sözleşme hakkı bir çok kayıtlara bağlanmış, uygulama da kısıtlanmıştı. Gerçekten, bu yasanın yürürlükte bulunduğu dönemde pek az sayıda toplu sözleşme yapılabilmıştır. Bunlardan en önemlileri; Maden-İş Sendikası ile İktisadi ve Sınai Tesisat ve İşletme A. Ş. arasında 400 işçiyi kapsayan sözleşme ile gene, Maden-İş Sendikası ile Dümex Ticaret T. A. Ş. ne ait Balıkesir Demir Madenleri İşletmesi arasında yapılan ve 1200 işçiyi kapsayan iş sözleşmesidir.

5018 sayılı yasa, grev hakkını ise tümü ile yasaklamıştı. Ayrıca, sendikaların siyasetle uğraşmaları, herhangi bir siyasi parti ile dolaşısıyla de olsa ilişki kurmaları, uluslararası amaçlar gütmeleri, toplu

(9) İbrahim Topçuoğlu y.a.g. yazı. Gerçeğin Sesi Gazetesi, 28.1.1975, Sayı: 2.

(10) Bu mektup Hüsamettin Özdoğu tarafından Cenap Sabahattin Kıvılcımlıya yazılmıştır. (İ. Topçuoğlu, y.a.g. yazıdan naklen).

(11) Sol'un bugünkü durumuna benzerliği dikkati çekmektedir.

iş bırakma, toplu eylem, grev yada greve itici davranışlarda bulunmaları yasaktı. Yasa; sorgu yargıcı ve mahkemelere, karardan önce sendikaları kapatmak yetkisi de vermekteydi. İçişleri ve Çalışma Bakanlıklarının da sendikalar üzerinde sonuçta kapatmaya varan denetim yetkileri vardı.

Tüm anti-demokratik yasaların yürürlüğe girmesiyle birlikte ve iki yıl gibi kısa bir sürede, genellikle CHP güdümünde 73 sendika örgütlendi. 24 Mart 1948 de fedarasyon niteliğindeki İstanbul İşçi Sendikaları Birliği kuruldu. Bunu diğer şehirlerde kurulan Bölge İşçi Sendikaları Fedarasyonları izledi. Kısa sürede sendikalara kayıtlı işçi üyelerin sayısı 52 bine yükseldi.

Kontrol altında tutulmak istenmesine rağmen sendikalaşma hareketinin hızla devam etmesi egemen sınıfları yine ürküttü.

Bu durum, CHP'nin 1946 daki endişelerinde ne denli haklı olduğunu, partilerle sendikaları kapatmakla işçi sınıfının mücadelesini önlemek olanağı bulunmadığını, hatta CHP'nin kendi denetiminde kurdurduğu sendikalarla bile bu gelişme ve bilinçlenmeyi durdurmayı başaramadığını açıkça gözler önüne serdi (12).

Bundan sonra ise, iktidarla sendikalar arasında sert bir mücadele başladı. Örneğin, 1949 daki ekonomik krizle birlikte gelen işsizlik konusunda hükümetin tutumunu eleştirmek amacı ile hükümetin ve ona bağlı kalan İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin karşı koymasına rağmen Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası ve onu izleyen bazı sendikalar 4 Eylül 1949 da bir açık hava toplantısı düzenlediler. Bu miting, D. P. nin 1950 deki başarısı açısından etkili olduğu gibi 1960 sonrasına kadar da siyasal nitelikte tek işçi mitingi olarak kaldı (13).

Ancak, hükümetle sendikalar arasındaki bu mücadele, hükümet lehine sonuçlandı. Kurulan birlikler, yasanın 8/2 inci maddesine uygun olmadıkları gerekçesiyle kapatıldılar.

Engellemelere rağmen grev ve toplu sözleşme haklarının elde edilmesi yolundaki mücadeleler yine de sürüyordu. Demokrat Parti iktidarı sırasında bu mücadelelerin sonucu olarak Hürriyet Partisinin 4 milletvekili; B. M. Meclisi'ne işçilere grev ve toplu sözleşme haklarının verilmesini öngören bir yasa önerisi verdiler. Ancak, D. P. iktidarı buna karşı oyalama taktiği uyguladı, sonuçta önerge mecliste kaldı.

(12) TİP yeniden kurulurken adlı yazı dizisi, Gerçeğin Sesi Gazetesi, s. 3, 13 Mart 1975.

(13) Sendikacılık ve Siyaset, Doç. Dr. Alparslan Işıklı, 2. baskı, Ank. 1974, s. 433.

Bu arada işverenler, ekonomik bunalımın artması, işsizliğin giderek çoğalması ve 3008 sayılı yasadaki boşluklardan yararlanarak kolayca LOKAVT yapma olanağı buluyorlardı. Toplu işten çıkarma yoluna gidiyorlar ve sendikalara, işçilere bu yolla baskı yapıyorlardı. Bu uygulamaya karşı işçiler, yer yer direnişe geçtiler. Örneğin (14). Zeytinburnundaki Çimento ve Kireç fabrikasında işçi haklarını savunan bir işçinin işten atılması üzerine üç vardiye halinde çalışan fabrikanın bütün işçileri topluca işi bıraktılar, işten çıkarılan işçinin geri alınmasına kadar çalışmayacaklarını işverene bildirdiler. Direniş şiddetli oldu.

İşverenlerin toplu işçi çıkarma yolundaki uygulamalarına karşı özellikle Lastik-İş ve Maden İş Sendikaları, iktidarın ve işverenlerin tutumlarını şiddetle yerdiler.

Zonguldak Maden İşçileri Sendikası da bu yolda şiddetli bir mücadelede girişti.

Bu arada Sendikaların bir Konfederasyon içinde birleşmeleri için çalışmalar başladı. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ile Anadolu'daki diğer işçi kuruluşları, bu görüş çevresinde birleştiler. Bunda yabancıların etkisi büyüktü, özellikle Uluslararası kuruluşlardan ve Amerikan -Marshall- yardımından yararlanmak görüşü işleniyordu. Amerika'ya yaranmak çabasındaki D. P. iktidarı da bu görüşü desteklemeye başladı. Birçok sendika bu görüşte birleştiler. 6 Nisan 1952 de konfederasyon'un Ana tüzüğünün hazırlanması için çeşitli işçi sendikalarının 28 delegesi Bursa'da toplandı. Bu toplantıda beş kişilik bir icra komitesi oluşturuldu. Bu çalışmalar sonunda hazırlanan Ana tüzük, 31 Temmuz 1952 tarihinde Ankara Valiliğine verilerek TÜRK-İŞ kurulmuş oldu.

Başlangıçta işçi sınıfının ekonomik mücadelesini daha iyi yürütmek ve CHP vesayetinden kurtarmak gibi parlak iddialarla kurulan TÜRK-İŞ'in kısa sürede gerçek yüzü ortaya çıktı. Dış yardımdan, özellikle Amerikan yardımından yararlanmayı ve işçi sınıfının mücadelesini amaçlarından saptırmayı hedef alan bir kuruluş olduğu anlaşıldı.

Oysa, 1948 de CHP güdümünde kurulan «İstanbul İşçi Sendikaları Birliği» ve Anadoludaki diğer «İşçi Birlikleri» tabandan gelen baskıların ve işçi sınıfındaki bilinçlenmenin zoru ile CHP'nin kontrolünden çıkmaya ve daha olumlu bir gelişmeye yönelmişlerdi. Ve giderek bunlar, TÜRK-İŞ'in karşısında daha gerçekçi bir tutum takındılar. Birliklerin bu durumundan çekinen TÜRK-İŞ yöneticileri ve onları yönetenler; sonradan DİSK'i kuran sendikacılardan bazı

(14) Bu örnek Sedat Ağralı'nın Türk Sendikacılığı adlı yapıtının 74 üncü sayfasından alınmıştır.

larını da etkileyerek, 1963 te Ankarada düzenledikleri toplantıda Birliklerin lağvedilmeleri kararını çıkartmayı başarabildiler. Böylece Birlik temsilcilerini TÜRK-İŞ Bölge Temsilcileri olarak görevlendirmeyi sağladılar.

TÜRK-İŞ, aşağıda da değineceğimiz gibi kuruluşundan bu yana ülkemizde Amerikan tipi sarı sendikacılığın kötü örneklerini vermiş, daima iktidarların dümen suyunda yürümüş, işverenlerle anlaşma yoluna girmiş, kısaca işçi sınıfının ekonomik mücadele örgütü olma niteliğini kazanamamıştır, Konumuz olan 15/16 Haziran 1970 olaylarının en önemli nedenlerinden biri de budur.

Bu dönemde politik örgüt olarak ise iki Legal parti vardı. Bunlardan biri Dr. Hikmet Kıvılcımlı önderliğinde kurulan Vatan Partisi, diğeri ise Avukat Orhan Arsal'ın kurduğu Demokrat İşçi Partisidir.

d) 27 Mayıs 1960 dan sonra

İşçi sınıfının nicel olarak gelişen ekonomik ve politik mücadelelerinin 27 Mayıs 1960 dan sonra yavaş yavaş niteliksel bir değişime dönüştüğünü görüyoruz.

27 Mayıs'tan sonra ilk hareket, TÜRK-İŞ'te kendini gösterdi. 19-20-21 Kasım 1960 tarihlerinde yapılan TÜRK-İŞ 4. Genel Kongresinde; D.P. iktidarına yakınlığı ile tanınan yöneticiler tümüyle değiştirildi ve Seyfi Demirsoy başkanlığında yeni bir yönetici kadro işbaşına geldi. Ancak, gelişen işçi sınıfı hareketini Amerikan tipi Sarı sendikacılıkla boğmak isteyen egemen sınıflar, bu yeni yönetimi de kısa sürede denetimleri altına almasını bildiler.

27 Mayıs'tan sonra ülkeyi bir süre yöneten Milli Birlik Kurulu, en kısa zamanda toplu sözleşme ve grev hakkının tanınacağına ve sendikalar üzerindeki baskıların kaldırılacağına söz veriyordu. Ancak, 1961 Aralık ayında kurulan ilk koalisyon hükümetinin programı ilân edilince, bu konuda en küçük bir açıklama bulunmadığı görüldü. Bunun üzerine «İstanbul Sendikalar Birliği» bir miting düzenlemek üzere karar aldı. Yüzbinin üzerinde işçinin katıldığı ülkemiz tarihinin bu en büyük işçi mitingi, 31.12.1961 de Saraçhane'de yapıldı. İşçiler, grev ve toplu sözleşme haklarını dile getirdiler.

Bu yoldaki mücadelelerle 1963 yılına gelindi. Sonuçta hükümetçe bir Sendikalar yasası önergesi ile Toplu sözleşme, grev ve lokavt yasası önergesi hazırlanmıştı. İşçilerin haklarını almak için giriştikleri eylemler de devam ediyordu. Bunlar arasında geniş yankılar uyandıranlardan biri KAVEL fabrikası işçilerinin direnişi idi. 220 işçinin çalıştığı bu fabrikada direniş oldukça şiddetli oldu. Polisle işçiler arasında olaylar çıktı, birçok işçi yaralandı.

Hükümetçe hazırlanan önergeler sonuçta 15.7.1963 de Meclislerce kabul edildi. 274 Sayılı Sendikalar Kanunu ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, 24 Temmuz 1963 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girdi. Bu tarih, ülkemizde işçi bayramı olarak ilân edildi.

Özellikle 275 sayılı yasa ile ülkemizde işçiler ilk kez grev ve toplu sözleşme yapma hakkını elde ettiler. Ancak, yasa bu hakları son derece kısıtlı olarak tanımıştı. Burada yasanın, Anayasa karşısındaki durumuna kısaca değinmekte yarar görüyoruz. 1961 Anyasası 47. maddesinde işçilere işveren karşısında ekonomik ve sosyal haklarını korumak amacı ile grev ve toplu sözleşme hakkı tanınmış olduğu halde yasa, eşitlik ilkelerini öne sürerek işverene de lokavt hakkı tanınmış, bu yolla Anayasa'da kurulmak istenilen eşitliği bozmuştur. Bu durum, Anayasanın sözüne açıkça aykırıdır. Yasa, toplu sözleşme ve grevleri birçok kayıtlara bağlamış, anında ve etkin grevler yapılmasını önlemeye çalışmıştır. Yasa ile Bölge çalışma müdürlüklerine verilen yetkilerde aynı sonucu doğurmuştur. Üzerinde çok tartışılan bir konu'da yasanın destekleme grevlerini benimsememiş, işçi sınıfının mücadelesinin bütünleşmesini önlemeye çalışmış olmasıdır. Yasa, getirdiği grev yasakları, grev yapmayı yasakladığı işçiler, grevleri erteleme yetkisinin hükümete tanınmış olması v.b. gibi hükümleri dolayısıyla de demokratik olmaktan çok uzaktır.

Yasa ile ilgili önemli bir sorun da, kapsam yönündendir. Gerçekten Anayasanın 47. maddesinde «toplu sözleşme» den söz edildiği halde Millet Meclisi Komisyonunda yasanın ismi Toplu İş Sözleşmesi olarak değiştirilmiş ve bu şekliyle Meclislerden geçerek yasalasmıştır. Bu durum, Anayasaya açıkça aykırıdır. Gerçekten öğretilerde Toplu sözleşme kavramı, toplu-iş sözleşmesi, tip iş sözleşmesi ve takım sözleşmesi olmak üzere üç tip sözleşmeyi kapsadığı, ve Anayasa, yapılacak kanunla bu üç tip sözleşmenin düzenlenmesini amaçladığı halde, çıkarılan yasa, bunu gözönüne almaksızın Anayasanın kullandığı terimi değiştirerek dar kapsamlı bir düzenleme yoluna girmiş, uygulama bakımından da bir eksiklik doğmasına neden olmuştur.

275 Sayılı yasanın kabulü ile ülkemizde ilk toplu sözleşme, 11.9.1963 de Türkiye Birleşik Gıda İşçileri Sendikası (Gıda-İş) ile Hacı Bekir muessesesi arasında yapıldı.

Yasadan sonra yasa hükümlerine aykırı sayılan ilk «kanunsuz grev» de, 11 Mart 1963 de Zeytinburnunda BOZKURT Mensucat fabrikasında oldu. İşçiler, toplu sözleşme görüşmeleri devam ederken topluca işi terk ettiler. Bu olaya Sıkıyönetim elkoydu. Sonuçta Zeytinburnu Asliye Ceza Mahkemesinde 1053 işçi aleyhine kamu davası açıldı ve işçiler hüküm giydiler.

Bu arada yasaya uygun olarak yapılan grevlerde bile birçok sendikacı tutuklanmaktan kurtulamadı. Örneğin, Kasım 1963 de yasal grev uygulaması sırasında, Lastik-İş yöneticileri ve Nisan 1964 de Maden-İş'in dört yöneticisi tutuklandı.

Yasaların çıkmasından sonra son yılların en büyük ve yankılar uyandıran işçi direnişi Zonguldakta oldu. 9 Mart 1965 tarihinde Zonguldak Kömür İşletmeleri Karadon kömür ocaklarında çalışan 5000 işçi direnişe geçti. İşçiler, direniş nedeni olarak liyakat zammının dağıtım biçimini gösteriyorlardı. Ancak, gerçek neden, işvereni ve onunla işbirliği içindeki sendika yöneticilerini protesto etmektir. İlk gün, iki mühendis yaralandı. İşçiler, ocakları kapattılar. Bölgeye polis ve jandarma gönderildi. 10 Mart 1965 de 49 işçi gözaltına alındı. 11 Mart 1965 de, direniş Kozlu bölgesinde devam etti. İşçiler, jandarma ile çatıştılar. Sonuçta Satılmış Tepe ve Mehmet Çavdar adlı işçiler öldü, 12 jandarma eri ve 10 işçi yaralandı. İşçiler, ölümlerini ve rehin aldıkları mühendisi vermemekte direndiler, olayları yatıştırmaya çalışan sendika yöneticilerini kovdular. Bunun üzerine bölgeye askerî jet uçakları sevk edildi, 14 işçi tutuklandı.

e) Disk'in kuruluşu ve 1968'e kadar işçi hareketleri

Zonguldak Maden işçilerinin bu direnişi, direniş karşısında TÜRK-İŞ yöneticilerinin tutumu, TÜRK-İŞ bünyesindeki sendikacılar arasında görüş ayrılıklarının doğmasına yol açtı. Esasen, 1963 ün son aylarından beri TÜRK-İŞ'te üç kişilik İcra Kurulu, yönetimi ele almış, Yönetim Kurulunu toplamadan dilediği gibi Konfederasyonu yönetiyordu (15).

Bu ayrılık daha öncede belirilmiş, ULAŞ-İŞ Federasyonu, TÜRK-İŞ karşısında yeni bir konfederasyon kurulmasına öncülük etmişti. Ancak, bu girişim başarıya ulaşmamıştı.

Bu kez, yedi sendika 1965 martında TÜRK-İŞ'e karşı «Türkiye İşçi Sendikaları Dayanışma Konseyi» adı altında birleştiler. Ancak, bu da başarılı olamadı ve kısa sürede yok olup gitti.

TÜRK-İŞ içindeki bu huzursuzluk giderek arttı. Sonuçta, 1 Şubat 1966 da başlayan Paşabahçe Şişe-Cam fabrikaları grevi üzerindeki görüş ayrılığı ve TÜRK-İŞ yöneticilerinin bu grevde de sürdürdükleri işçi haklarına aykırı tutumları, ayrılığı doruğuna çıkarttı. Bu grevdeki görüş ayrılığı neden gösterilerek üç üye sendikanın TÜRK-İŞ'ten geçici olarak ihracı yoluna gidilmek istendi. Bu yolla egemen sınıflarla birlikte işçi sınıfının ekonomik mücadelesini önlemek amacındaki TÜRK-İŞ yöneticileri, kendilerine karşı çok önceden beri gelişen hareketi yok etmek istiyorlardı.

(15) Bk. Cumhuriyet Gazetesinin 28.8.1964 tarihli sayısı sh. 2.

Bunun üzerine TÜRK-İŞ'ten geçici olarak ihraç edilen Lastik-İş, Maden-İş ve Basın-İş sendikaları, bağımsız Gıda-İş de anlaşarak 1966 Temmuzunda «Sendikalar Dayanışma Konseyi» (SADA) yı oluşturdular.

TÜRK-İŞ'ten geçici olarak ihraç edilen üç sendika 12 Şubat 1967 de yaptıkları Genel Kongrelerinde TÜRK-İŞ ten kesin olarak ayrılma ve DİSK'i kurma kararı aldılar. Bağımsız Gıda-İş sendikası da kongresini yaparak bu yolda karar aldı. Zonguldaktaki Türkiye Maden İşçileri Sendikası Genel Yönetim Kurulu'da aynı nitelikte bir karar alınca beş sendika kurucu üye olarak «Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu» (DİSK) nu oluşturdular. DİSK'in ana tüzüğü 13 Şubat 1967 tarihinde İstanbul Valiliğine verildi ve resmen kurulmuş oldu.

28 Temmuz 1967'de eski 3008 sayılı iş yasası yerine 931 sayılı iş yasası yürürlüğe girdi. Her iki yasa arasında bazı farklılıklar vardı. Ancak, bu yeni yasa da, işçi sınıfının demokratik haklarını sağlamaktan çok uzaktı. Bu yasa, sonradan TİP tarafından açılan dava ile Anayasa Mahkemesince şekil yönünden iptâl edildi (16).

*
**

Şimdi, 1960 sonrası dönemin politik örgütlerine bir göz atalım:

1961 Anayasasının kısıtlı da olsa getirdiği demokratik hak ve özgürlük ortamında bazı örgütler kuruldu. Bunlar arasında Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi ile A. Tiridoğlu'nun Sosyalist Partisini sayabiliriz.

Bu dönemde sendikacılar arasında da politik örgütlenme konusunda görüş birliği vardı. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Seyfi Demirsoy ve bazı C.H.P. li sendikacılar Yön Dergisi kurucuları ile birleşerek 11.2.1961 de Türkiye Çalışanlar Partisi'ni kurmaya giriştiler. Ancak bu parti, çalışmalarının başlaması ile kendini feshetmesi bir oldu. 7 Mart 1961 de parti, Sosyalist partiye katılma kararı alarak feshedildi.

Yine aynı tarihlerde özellikle Maden-İş ve Lastik-İş sendikaları yöneticilerinin önderliğinde 13 Şubat 1961 tarihinde Türkiye İşçi Partisi'nin kurulduğunu görüyoruz. Günahları ve sevapları ile ülkemizin politik hayatında bugüne kadar kurulanların en etkinlerinden biri olan bu partinin, ilk genel Başkanı Avni Erakalın, Genel Başkan vekili ise, o zaman da Maden - İş Sendikası başkanı olan Kemal Türklor, genel sekreteri de Şaban Yıldız'dı.

Türkiye İşçi Partisi, bilindiği gibi 12 Mart 1971 den sonraki dönemde Anayasa Mahkemesinde açılan dava sonunda kapatıldı.

(16) Anayasa Mahkemesince iptâl edilen 931 sayılı yasa yerine 25.8.1971'de 1475 sayılı yasa kabul edildi.

Anayasa Mahkemesi, partiyi kapatmaya ilişkin 20 Temmuz 1971 tarihli kararında, 4. Büyük Kongrede alınan kararlarla partinin ülkede «bölücülük» yaptığını kabul etmekte ve kapatma kararını 648 sayılı Siyasi Partiler kanununun 89 ve 111/2 inci maddelerine dayandırmaktaydı. Anayasa Mahkemesinin bu kararı üzerine Parti Merkez yöneticileri hakkında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesinde T.C.K. nun 141. maddesini ihlâl iddiası ile dava açıldı. Sonuçta, parti yöneticileri T. C. K. nun 141. maddesine göre 15 yıla kadar varan cezalara çarptırıldılar. Anayasa Mahkemesinin kararı ile Sıkıyönetim Mahkemesi kararı arasında büyük çelişki vardı (17).

*

**

Dönemin politik örgütlenmelerine böylece değindikten sonra şimdi, TÜRK-İŞ ile DİSK arasındaki görüş ve anlayış farklarının neler olduğu inceleyelim. Bölünmeye ve iki örgüt arasındaki mücadeleye neden olan esas sorun, TÜRK-İŞ'in işçi sınıfının mücadelesini engellemek, bu mücadeleyi bilimin gösterdiği yolun dışına çıkarmak biçimindeki tutum ve davranışlarıdır. Bu tutum ve davranışların somut örneklerini şöyle özetlemek mümkündür (18).

— TÜRK-İŞ, Ana Tüzüğünde yazılı ilkeleri ve Kongrelerinde alınan kararları uygulama gücünü yitirmiştir.

— Sendikalar Kanunu'na göre çıkarılan İşkolu Yönetmeliğinin hazırlanışında uluslararası normların bir kenar itilmesine ve işkollarının parçalanarak işçilerin güçsüz kalmasına yol açmıştır.

— TÜRK-İŞ, işçi sınıfını sömürücülere teslim eden bir politika ile iktidarların paralelinde bir yol izlemiştir.

— TÜRK-İŞ aynı zamanda kitleleri avutucu, aldatıcı bir yola gitmiş, Türk toplumunun gerçeklerine aykırı ve sosyal sınıfları inkâra varan bir politika izlemiştir.

— TÜRK-İŞ yönetici kadrosu birbirleri ile çelişen ve birbirleri ile sahte dostluklar kuran kişilerden oluşmuştur. TÜRK-İŞ bu nedenle önemli ekonomik ilkeleri savunmamakta, gerçekleştirmelerine çalışmamaktadır.

— TÜRK-İŞ Amerikan yardımları ile yaşayan Amerikancı bir kuruluştur.

— TÜRK-İŞ eğitim programlarını da Amerikan Hükümetinin Türkiye'de uygulamak istediği sendikacılık politikasına göre düzenlemekte ve işçi sınıfının gerçekten eğitilmesine engel olmaktadır.

(17) Bu konuda fazla bilgi için bakınız İki açıdan T. İ. P. davası, İst. 1975. Bilim Yay.

(18) Bak. Disk'in dört Mücadele Yılı Broşürü. İst. 1971.

— TÜRK-İŞ tam bağımsız, kişiliği olan bir dış politika izlenmesini isteyenlere daima karşı çıkmış, yalnızca Amerikan çıkarlarına uygun bir politika izlenmesini sağlamak yolunda hareket etmiştir.

— TÜRK-İŞ bütün haklı grevlere karşı çıkmış, işçi sınıfı karşısında işverenlerle birlikte çalışmıştır.

— TÜRK-İŞ yasaların işçiler aleyhine yorumlanmasını sağlamış, kanunsuz işlerin peşine düşmüştür.

— TÜRK-İŞ yöneticileri, işçilerin topluca işten çıkarılmaları ve sefaletin kucağına itilmeleri demek olan lokavtı savunmuş ve buna karşı çıkanları suçlamışlardır.

— TÜRK-İŞ, işçi sınıfının gerçek sendikalar içinde birleşmesini önlemiş ve sarı sendikaların kurulması ve işçilerin parçalanması için çaba sarfetmiştir.

İşte, DİSK ile TÜRK-İŞ arasındaki farkların öz olarak açıklaması.. Bu farklar, gerçekte işçi sınıfının bilinçlenmesinden doğmakta ve işçiler ekonomik mücadelelerinde kendilerinden çok gerilerde kalan TÜRK-İŞ'ten kopup DİSK'e geçmekteydiler. 1967 yılından 1970 yılına dek işçi hareketleri bu amaç etrafında toplanılabilir.

Gerçekten de, bu dönemin işçi hareketlerindeki hedefleri kısaca şöyle sıralamak olanağı vardır: Sendika özgürlüğünün çiğnenmesi ve sendika değiştirdiği için işten atılanların geri alınması, iş teminatı, ekonomik ve sosyal hakların sağlanması, işçilerin fabrika yönetimine katılmalarının sağlanması, toplu sözleşme hükümlerinin tam olarak uygulanması v.b. Bu ekonomik ve demokratik hakların sağlanması mücadelesinde TÜRK-İŞ ile DİSK'in tutumu, işçilerin mücadelelerinde hangi örgütün yanında ve hangisinin karşısında olduğunu anlamalarını da sağlamaktaydı. Yine bu dönemin işçi hareketlerinin amacı, yukarıda da belirttiğimiz gibi ekonomik ve demokratik hakların elde edilmesi, yasalarda ve Anayasada belirlenen hakların uygulanmasının sağlanmasıdır. Ancak mücadele geliştikçe ve işçilerin bilinç düzeyleri arttıkça bu mücadelenin anti-emperyalist ve anti-kapitalist bir nitelik kazandığı da görülmektedir.

Bu dönemin önemli işçi hareketlerini kısaca özetlemek de pek olası değil. Çünkü, bu dönemde ülkemizdeki işçi hareketlerinin arttığı ve yaygınlaştığı göze çarpmaktadır. Bu nedenle, yıllar içinde bu hareketlerin en önemlilerini sıralamak daha doğru olacaktır.

f) 1968 yılındaki önemli hareketler

Bu yılın mart ayında ilk olarak Türkiye Basımevinde çalışan 22 işçinin bir yıldan fazla sürecek olan grevini görüyoruz. Daha sonra nisan ayında ise Good-Year ve Sümerbank Filyos ateş tuğla fabrikasında iki grev göze çarpmaktadır.

Mayıs ayında Foster- Wheeler'in Ankara bürosundaki grevle Haziran ayında Yarımca İpraş rafinerisinde çalışan 450 işçinin yemek boykotu önemli işçi hareketleri arasında yer almaktadır.

Temmuz ayında Lastik-İş sendikasına geçmek isteyen işçilere baskı yapılması üzerine Derby Lastik fabrikasının 1700 işçisi fabrikayı işgal etmişlerdir. Balıkesir'de ise, Orman fidanlığında çalışan kadınlı erkekli 50 işçi sendika değiştirmek istedikleri için işten atılınca, işyerinin kapılarını tutarak başka işçi alınmasına engel oldular ve aileleri ile birlikte Balıkesir'de sessiz yürüyüş düzenlediler.

Ağustos ayında, Alibeyköydeki Finfinis Branda fabrikası işçilerinin yeni bir sendika kurmaları üzerine dört işçinin işine son verildi. Bunun üzerine, 200 işçi oturma grevine gittiler.. Aynı fabrika işçileri eylül ayında da iş güvenliklerinin bulunmaması, ücretlerinin düşük olması nedeni ile yeni bir direniş yaptılar. Bu arada, Demokratik Devrim Derneği ve İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneği ile birlikte bir de yürüyüş düzenlediler.

Kasım ayında Samsun Tekel Başmüdürlüğünde işten çıkarılan işçiler Ankara'ya yürüyüşe geçtiler. Kasımın 5 inde Magirus fabrikası işçileri sendika özgürlüğü, iş güvenliği ve ücret artışı gibi isteklerle greve gittiler. Aynı ayda Keban barajı işçileri grev yaptılar.

Aralık ayında Adana'da lokavt nedeniyle 600 fırın işçisi sessiz yürüyüş düzenlediler.

g) 1969 yılında

Bu yılın hemen başında Karayolları Genel Müdürlüğüne bağlı yedi işyerinde grev başladı. Deniz Nakliyatta ise, önce İstanbul limanındaki 31 gemide, daha sonra da İzmir'de önemli bir grev yapıldı. Ocak ayı içinde diğer önemli bir hareket de, Sümerbank'ta alınan lokavt kararı üzerine 30 bine yakın işçinin grev kararı almasıydı. Ancak, daha sonra uzlaşma olduğundan bu grev yapılmadı.

Şubat ayında ise, Çelik-İş'ten ayrılıp Maden-İş'e geçmek isteyen Singer işçilerinden üçünün işten atılması üzerine, 520 Singer işçisi fabrikayı işgal ederek direndiler.

Mart ayında Rabak fabrikasında işçiler DİSK'in karşı çıkmasına rağmen bir grev kararı aldılar.

Nisan ayında işçiler Amerikan işyeri Tuslog'da greve gittiler, daha sonra bu grev genişledi ve İstanbul, İzmir ve Adana'daki sekiz işyerine sıçradı. Önceleri tamamen demokratik hakların savunulması için başlayan grev, sonlara doğru tam anti-empyeralist bir niteliğe büründü. Aynı ay içinde Bartın kereste fabrikalarında çalışan işçiler sendikalaşmalarını önlemeye çalışan işverenleri protesto amacı ile bir yürüyüş yaptılar. İstanbul'da ise, Kimya-İş sendikası-

na bağılı 135 işçi zam ve iş güvenliği isteğiyle Hoescht fabrikasında greve başladılar.

1969 un en önemli işçi hareketi 15 mayısta Türk Demir-Döküm fabrikasında başladı. İşveren tarafından bu fabrikada çalışan 2 bin işçinin Maden-İş'ten çıkmaları için baskı yapılmaya başlanınca, işçiler çalışmayı boykot ettiler. Sonunda işveren istekleri kabul eder görüldü, fakat hiçbirini yerine getirmedi, bunun üzerine 2200 işçi 31 Temmuz günü fabrikayı işgal ettiler. İşgalin altıncı günü fabrikaya polis saldırdı. İşçiler, çevre halkı ve aileleri ile birlikte direndiler ve polisin fabrikaya girmesini önlediler.

Mayıs ayı içinde Levent Madeni eşya fabrikasında ve Kartal'daki Java ve Skoda fabrikalarında da bir iki ay süren önemli grevler oldu.

Temmuz ayında Lastik-İş Sendikasının desteklememesine rağmen, Pirelli Lastik Fabrikasında sendikal nedenlerle işten atılan işçilerin yeniden işe alınmaları için işçiler direnişe geçtiler.

Bu yıl içinde en önemli işçi olaylarından biri de Çorum Özel idaresine ait Alpagut Linyit işletmelerinin işçiler tarafından işgal edilmesiydi. İşçiler, işletmeyi 34 gün ellerinde tuttular ve kendileri işlettirtiler.

Ağustos ayında ise, 4600 Ereğli Demir-Çelik işçisi TÜRK-İŞ'in engellemelerine rağmen greve gittiler. Grev iki kez Bakanlar kurulunca ertelendi. İşçiler, üçüncü kez grev kararı aldılar ve greve başladılar. Sonunda grev 7 Ekimde işçilerin karşı çıkmalarına rağmen TÜRK-İŞ tarafından kaldırıldı.

Eylül ayında Yarımca Seramik işçileri bağılı oldukları TÜRK-İŞ'e bağılı Çimse-İş'ten ayrılarak Serçip-İş Sendikasına geçtiler. Bunun üzerine baştemsilcinin işine son verildi. 1150 işçi işten çıkarılan arkadaşlarının yeniden işe alınmaları için işi boykot ettiler ve İzmit'te bir miting ve yürüyüş düzenlediler. Buna çevredeki fabrikaların işçileri de katıldı.

Eylül ayının sonunda ise, Sancak Tül fabrikasında işçiler işten atılan arkadaşlarının yeniden işe alınmaları için direnişe geçtiler.

10 kasımda Ereğli Kömür işletmelerinin Armutçuk kömür üretim bölgesinde çalışan bin işçi ücret azlığını protesto için işi bıraktılar. Aynı ay içinde Konya Ereğlisi Sümerbank fabrikasında 3 bin işçi işten çıkarılan arkadaşları için işi bıraktılar ve çevre köylülerinin de katıldıkları bir yürüyüş yaptılar.

1969 yılındaki mücadeleler işçi sınıfının bir şehit vermesiyle sonuçlandı. Gamak Motor fabrikasındaki direniş sırasında Şerif Aygün adlı işçi polisle yapılan çatışmada öldü.

h) 1970 yılında

Ocak ayı içinde Deniz Taşıt işçileri Şehir Hatlarında çok kısa süren bir grev yaptılar.

Mart ayında ise Elâzığ İplik fabrikası işçileri, toplu sözleşmenin uygulanmaması nedeni ile greve gittiler. Samsun Altın lastik fabrikası işçileri de 11 Martta bir oturma grevi yaptılar.

Yem fabrikasında işverenin işçileri işten çıkarması üzerine işçiler direnişe geçerek fabrikayı işgal ettiler. İzmir Buca da da işçiler aynı şekilde fabrikayı işgal ettiler. Şile ilçesi Ağva nahiyesindeki Piro-Teknik işçileri greve gittiler.

İşçi sınıfının bu ekonomik mücadelesi yanında her gün artan hayat pahalılığını protesto amacı ile 10 Mayıs'ta İzmir'de ve 17 Mayıs'ta İstanbul'da İşsizlik ve Pahlılıkla Savaş Derneğinin düzenlediği protesto mitingleri yapıldı.

Yine mayıs ayı içinde Maltepedeki ECA fabrikasında 500 işçi, fabrikayı işgal ettiler. Sarı sendikalara karşı çıktılar.

15-16 Haziran olayından sonra 1970 yılının kuşkusuz en önemli işçi hareketi Sungurlar fabrikasında oldu. Sungurlar Kazan fabrikasının 700 işçisi sarı-Çelik-İş sendikası'ndan istifa ederek Maden İş sendikasına geçtiler. İşverenin buna karşı çıkması üzerine de, fabrikayı işgal ettiler. İşveren, işçilerin isteklerini kabul edeceğini bildirince işgale son verildi. Ancak, daha sonra işveren sözünü tutmadı. Bunun üzerine işçiler yeniden fabrikayı işgal ettiler. Üç günlük boykottan sonra fabrikayı saran askerî birlik komutanı ile yapılan anlaşma üzerine işçiler, fabrikayı boşalttılar.

Mayıs ayının diğer önemli bir olayı da Ankara ve İsparta'da başlıyan Ges-İş grevi idi. Bu grev kısa sürede yayıldı ve 10 bin işçiyi kapsadı.

Yine mayıs ayından 15-16 Haziran olaylarına kadar geçen süreçte Gunterm Isı sanayiinde, Kağıthane'deki Kristal Cam fabrikasında, Kartal Java Motosiklet fabrikasında Alibeyköy Özkardeşler civata fabrikasında, Adana Milli Mensucat ve Ankara Üstün Çelik fabrikalarında grev, direniş, işgal v.b. gibi önemli işçi hareketleri oldu.

Görülüyor ki; 1967-1970 dönemi, ülkemizde işçi sınıfının özellikle ekonomik ve demokratik haklar yolunda verdiği mücadelede önemli bir yer tutmaktadır. İşçi sınıfı, 15-16 Hazirana bu mücadelelerden geçerek gelmiştir.

OLAYLARIN NEDENLERİ

15-16 Haziran olaylarının doğru bir değerlendirmesini yapabilmemiz için, o dönemde Dünya ve Türkiye'deki ekonomik, sosyal ve politik duruma bir göz atmamız gerekecektir. Bu olayları, iki yasa-da değişiklik yapılmak istenmesi üzerine DİSK'in düzenlediği ve yönettiği hareket olarak görmek belki yanlış değildir, ancak değerlendirme yapabilmek için yeterli de sayılamaz. Böyle bir görüş yüzeyde ve soyut kalacak, yanlış hiç değilse eksik değerlendirmelere yol açacaktır. Bu nedenle, Dünya'nın ve Türkiye'nin durumuna kısaca değinmek zorunluğunu duyduk.

Dünya'da Durum

1970 lerde Dünya'nın genel durumuna baktığımızda Kapitalist-Sosyalist bloklar arasındaki çelişkiler ve Türkiyenin de içinde bulunduğu kapitalist bloğun genel görünümünü şöyle özetlememiz mümkündür.

Çağın en önemli özelliği olan bilimsel ve teknolojik gelişme ve uzay çalışmaları, 1970 yılına da damgasını vurmuştur. Özellikle atom enerjisinin üretimde kullanılmaya başlanması, bilgi sayarların üretimin planlanması başta olmak üzere daha geniş bir alanda kullanılması, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin başında sayılabilir.

Bu gelişmelerin yanında üretimin, merkezi planlamaya bağlı olarak düzenlenmesi ve izlenen barışçı politika, sosyalist ülkelerin kapitalist ülkeler karşısında büyük ilerleme göstermelerine sebep olmuştur. Sosyalist ülkelerin ekonomik ve politik alanlarda kazandıkları başarılar, genç ülkelerin de emperyalist sömürü açısından kurtulmak ve kalkınmayı sağlamak için ulusal çıkarlarına daha uygun gelen sosyalist sistemi benimsemeleri ve sosyalist ülkelerle ilişkilerini geliştirmeleri 1970'lerin önemli gelişmeleridir.

Sosyalist dünya sisteminin gelişip güçlenmesi, ulusal kurtuluş hareketlerinin çoğalarak, yayılması ve kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfının gelişen mücadelesi, dünya devrimci mücadelesinin en önemli olgularıdır.

Dünya'daki devrimci ve ilerici hareketlerin bu başarıları, kapitalist sistemin çöküşünü hızlandırmakta ve bu sistemi buhranlara da sürüklemektedir. Gerçi buhranlar, kapitalist sistemin doğal ürünleridirler. Ancak, devrimci gelişme bu buhranların sıklaşmasını ve kapitalist sistemin nefes alamaz hale gelmesini hızlandırmaktadır.

Genç ülkelerin sosyalist sisteme kaymaları ve dünyanın her yanında ulusal kurtuluş hareketlerinin başlaması öncelikle emperyalizmin pazarlarını daraltmaktadır.

Kapitalizm, bu buhrandan kurtulmak ve kendini değişen dünya koşullarına uydurmaya çalışmak istemesine karşın bunu sağlayamamaktadır. Çok uluslu şirketlerin dünya çapında oluşturdukları Tekeller, ne buhranı ve nede eşitsiz gelişim kanununun bütünleşme çabası olan emperyalist tekellerin birbirleriyle olan çelişkilerini azaltmamaktadır.

Kapitalist ülkelerin içine düştükleri buhranın 1970 deki görünümü, özellikle A. B. D. ve İngiltere'de ekonominin iflasa doğru hızla ilerlediğini göstermesi bakımından ilginçtir. Örneğin, 1970 de A. B. D.'de enflasyon % 6 lık bir hızla devam etmekte ve buna çare bulunamamaktadır. Haziran ayı içinde bu enflasyonist bunalımdan kurtulma yolunda gerekli tedbirlerin hızla alınması için Wall Street kodamanları Beyaz Saray'a devamlı baskı yapmaktadırlar (19).

Bu arada, 1 Haziran 1970 de Londra borsalarında Sterlin ilk kez Amerikan doları ile tespit edilen resmi değerin altına düşmüş ve evvelce 2.4015 dolar olan 1 Sterlin, o gün 2.3986 dolar olarak işlem görmeye başlamıştır (20).

Kapitalist sistemin içinde bulunduğu bunalımdan kurtulma yolu olarak görülen dünyanın çeşitli yerlerinde savaş çıkarma yöntemi de, 1970 lerde devam etmekteydi. Vietnam'da yıllardır süren savaş yanında, A. B. D. emperyalizmi meşhur «tırmanma» politikasıyla Kamboçya'da da savaşı başlatmıştı. Emperyalizmin desteklediği İsrail ise Ortadoğuda Arap ülkelere karşı saldırılarına devam etmekteydi.

Kısaca, 1970 de Basra körfezi, Ortadoğu ve Güneydoğu Asya, Emperyalizmin sömürü için ilgilendiği birer «hassas» bölge olma niteliğini taşıyordu.

Türkiye'de Durum

a) Ekonomi

Ekonominin genel durumu, ülkemizin az gelişmiş kapitalist bir ülke olduğunu göstermektedir. 1970'lerde Türkiye, Brezilya ve Hindistan gibi kapitalist ilişkileri gittikçe gelişen ülkeler arasında yer almaktadır.

Özellikle Doğu Anadolu'da bazı geri toprak ilişkileri var olmakla birlikte, tarım kesiminde gittikçe pazar için mal üreten kapitalist gelişmeler görülmektedir. Bu gelişme sonucu topraksız ve az topraklı köylüler köylerden büyük şehirlere göç etmektedirler. Örneğin, 1950

(19) The Observer Dergisi, Haziran 1976 sayısı

(20) Cumhuriyet Gazetesinin 2.6.1970 tarihli sayısı

1970 yılları arasında bu yolla şehirlere gelenlerin sayısı 5 milyonu aşmaktadır.

Yoksullaşarak şehirlere akın eden bu köylü kitleleri işçi sınıfına katılmakta, bu sınıfı ekonomik gelişmenin normal artış isteğinin üzerinde çoğaltmaktadırlar.

Türkiye'de daha çok «yabancı sermaye» ye dayanan sanayi kuruluşları, genellikle «montaj sanayii» ne kaymakta, ulusal sanyiin gelişmesini engelleyerek döviz kaybına sebep olmaktadır.

Burjuvazinin yabancı sermaye için dizdiği övgülere karşı rakamlar gerçek durumun hiçte iç açıcı olmadığını göstermektedir. Örneğin 1952-1969 yılları arasında A.B.D. şirketlerinin Türkiye'ye yaptıkları 7 milyon dolarlık yatırımlar karşılığında 10 milyon dolar kâr transferi yaptıkları artık herkesce bilinmektedir. A. E. T. ve Japon sermaye grupları için de durum aynıdır.

1970 dönemini de içine alan aşağıdaki tablo, gerek yatırım olarak gelen sermayeyi ve gerekse gerçekleşme oranlarını göstermesi bakımından ilginçtir. Bu tabloda 1971 ve 1972 rakamları da verilmiştir. Toplumsal bunalımların arttığı dönemlerde yabancı sermayenin durumunu karşılaştırmak ve ikisi arasındaki ilişkiyi görmek bakımından bu konu üzerinde önemle durulması gerekir.

TABLO : I
YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI
(1000 TL)

Yıllar	Verilen izin	Gerçekte gelen	Gerçekleşme Yüzdesi
1951	4 800	3 410	% 71,0
1954	108 440	2 598	2,4
1958	57 693	15 068	26,1
1960	48 926	18 711	38,2
1962	133 604	87 246	65,3
1964	125 281	69 885	55,8
1965	93 320	95 598	102,4
1966	229 933	69 580	30,3
1967	170 239	67 750	39,8
1968	196 255	92 357	47,0
1969	373 261	61 367	16,4
1970	152 471	90 559	59,4
1971	67 251	102 917	153,0
1972	145 546	129 125	88,7

Yapılan araştırmalara göre, Türkiye'deki 100 Őirketten 70 tanesi yabancı sermayeye bağımlıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi genellikle «montaj sanayi» olarak kurulan bu sanyide yabancıların kârı, iki kat artmaktadır. Daha çok otomobil, radyo, televizyon v.b. gibi alanlarda üretim yapan bu sanayiinin, ham maddeleri ve yedek parçaları dışarıdan gelmekte ancak çok az bir kısmı ülke içinde imal edilmektedir. Dışarıdan gelen ham madde ve yedek parçadan bir kâr eden yabancı sermaye, ayrıca buradaki satıŐlardan da kâr etmekte ve bunu ülke dışına transfer etmektedir. Bu sanayiinin ihtiyaç duyduğu ham madde ve yedek parçaların ithal edilememesi halinde yapılan malların fiyatları da alabildiğine artmaktadır. Yabancı sermaye özellikle ekonomik bunalımlarda, önemli hiç bir sabit sermaye değeri bulunmayan bina, basit makina ve aletleri kolaylıkla bırakabilecek durumdadır. Kendilerini kısa dönemde amorti eden bu işyerleri işçiler bakımından da yeterli güvenlik sağlamamakta, ekonomik bunalımlarda derhal kapılarını kapatarak işçilere yol vermektedirler.

Montaj sanayii dışında kalan kamu ve özel sanayii de gerçekte uluslararası tekelci sermaye ağı ile sarılmış durumdadır. lke-mizim ekonomisi ve sanayii, ekonomik-politik ve ekonomik-askeri bağların temellendirdiği biçimdedir.

1970 ler Türkiye bakımından burjuvazinin çeşitli tabakaları arasındaki çelişkilerin de su yüzüne çıkmaya başladığı bir dönemdir. Özellikle sanayi burjuvazisi ile ticaret burjuvazisi ve toprak ağaları arasındaki çelişkilerin ve bunların kapitalist sistem içindeki dayanaklarının ekonomi üzerindeki etkileri son derece önemlidir. Ticaret burjuvazisi ile sanayi burjuvazisi arasındaki çelişkileri açıklaması bakımından Şu görüş, büyük değer taşımaktadır: «cari milli tasarrufun bir kısmı yatırımlara değil, diğer faaliyetlerin finansmanında kullanılmakta ve spekulatif faaliyetlere akarak, miktarı değişmeyen gayrimenkul servetin para ile ifade edilen değerini bytmektedir. Ayrıca, ticari spekulatif stoklarla, gayrimenkul servetin kıymetindeki artış, mevcut paranın büyükçe bir kısmını üzerine çekerek bazı dallarda para darlığına sebep olmaktadır (21)». Görülüyor ki, sanayi burjuvazisi yatırım yapmak isterken, ticaret burjuvazisinin spekulasyonları nedeniyle para darlığının ortaya çıkmasından Şikayet etmekte, bu suretle burjuvazisinin iki kanadı arasında çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Bu duruma tedbir olarak 1970 de kabul edilen Finansman yasası ise amaçla-

(21) Prof. Ahmet Kılıçbay, PARA DARLIğI başlıklı yazı, Cumhuriyet Gazetesinin 2.6.1970 tarihli sayısından.

nan sonucu sağlayamamış, vergi yükü yine fakir halkın sırtına yüklenmiştir.

Türkiye'de verginin büyük çoğunluğu, memur ve işçi ücretlerinden kesilmektedir. Ayrıca vasıtalı vergiler de emekçi halktan alınmaktadır.

Dış ticaret politikasının tutarsızlığı ise ekonominin sağlıksız olusunun ikinci büyük nedenini oluşturmaktadır. «Birinci beş yıllık plan devresinde gayri safi milli hasılanın (G.S.M.H.) %6,58 artışına karşılık, ihracat % 6,50 bir artış göstermiştir. Ancak bu ilişki ikinci beş yıllık planın ilk yıllarında yitirilmiş bulunmaktadır. Gerçekten 1967-1969 süresi içinde G.S.M.H.'de yıllık ortalama % 6,75 bir artış elde edilmesine karşılık ihracatta yıllık ortalama artış hızı ancak % 1,38 i bulmuştur. Bu durum, üretimin gittikçe artan bir oranda iç tüketime yöneldiğini göstermesi bakımından çok ilginçtir (22)». Bu durumun, «montaj sanayii» nin yapısından doğduğu ise açıktır.

Ülkenin yönetimini uzun yıllar ellerinde tutan ticaret burjuvazisinin ithalât ve ihracata dönük faaliyetleri, Türkiye'nin dışa bağımlı ekonomisini daha da bağımlı kılmaktan başka bir işe yaramamış ve alınan bazı teşvik tedbirleri de birkaç büyük ihracatçıyı daha da zengin etmiştir. İhracatın azalması ve ithalâtın artması sonunda ortaya çıkan dış ticaret açığının kapanması için ise, daima borçlanma yolu seçilmiştir. Son zamanlarda işçi dövizleri de bu açığı kapatmak için kullanılmaya başlanmıştır.

1970 de dış ticaret açığının kapatılması için dış kaynaklardan istenilen krediler ise tam bir fiyasko ile sonuçlanıyordu. Örneğin A. B. D., Afyon ekiminin yasaklanması için Türkiye'ye büyük baskı yapmakta ve hatta «ekonomik ambargo» uygulama tehdidinde bulunmaktaydı. O günlerde çıkan haftalık DEVRİM gazetesinde şu ilginç haber yer alıyordu; «A. B. D.'nin askeri yardım şantajı.. Türkiye'de haşhaş ekimini yasaklamak için A. B. D., büyük paşalara baskı yapıyor!». Bunun sonuçları 1971 de kendini gösterdi.

Ortak pazar ülkeleriyle yapılan antlaşmalarda da istenilen kredi sağlanamamıştı. Bu dönemde ortak pazardan 400 milyon dolar tutarında kredi istenilmiş, ancak 195 milyon dolarlık bir kredi sağlanabilmişti. Bu arada AET ile yapılan geçiş dönemi antlaşması da ülkemiz açısından ekonomik zorluk ve yükümlülükler getiriyordu.

1970 lerde Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik bunalım nedeniyle gerek A. B. D. ve gerekse AET, devamlı devalüasyon teklifinde bulunuyorlardı. Hatta, Türkiye'ye yardım konsorsiyumu 1970 de Paris'teki toplantısında, devalüasyonu, verilecek kredinin şartı

(22) Ziya KAYLA, Merkez Bankası eski genel müdürü, «DIŞ TİCARET POLİTİKAMIZ» başlıklı yazısı, 17.6.1970 tarihli Cumhuriyet gazetesinden.

olarak ileri sürdü ve ayrıca, yabancı sermayeye daha çok olanak tanınması istendi (23). Ancak yine de 140 milyon dolar tutarındaki kredi isteğine karşı, 97 milyon dolarlık bir kredi sağlanabildi (24).

Gerçekte sorun, dış borçlanma ile çözümlenebilecek durumda da değildir. Örneğin aşağıdaki rakkamlar (25) dış borç yükünü göstermesi bakımından oldukça ilginçtir.

TABLO : II

Yıllar	Dövizle ödenecek	Türk parası ile ödenecek
	Dış Borçlar (Mil/\$)	Dış Borçlar (Mil/\$)
1967	1.344.1	3.293.9
1968	1.528.9	3.184.1
1969	1.704.5	3.188.8
1970	1.928.7	4.172.6

1970 lerde ülke içindeki kredi mekanizmasının işlemesi de oldukça ilginçtir. Bu dönemin rakkamları, Türkiye'de artık sermayenin belli bazı ellerde toplandığını göstermektedir. Örneğin bu dönemde 245 yeni Anonim şirket kurulmuştur. Bunların sermayelerinin toplamı, 1.013.917.000 TL. na ulaşmaktadır. Aynı dönemde 1109 Anonim şirkette sermayelerini arttırmışlardır. Arttırılan sermayelerin tutarı, 2.920.450.000 TL. dir. 1970 yılında Bankalardaki mevduat miktarı ise 36.245 milyon TL. na ulaşmış, açılan krediler ise 37.005 milyon TL. ni bulmaktadır. Merkez Bankası kredileri ise 374 milyon TL. dir. Ancak, burjuvazi yine de içine düştüğü bunalımdan kurtulamamakta, dış ticaret açığı kapanmamakta, ham madde ve parça ihtiyacı karşılanamamaktadır.

İthalat ve ihracatta varılan rakkamlar ise şöyledir (26):

	1969	1970
İhracat (Milyon dolar)	560	625
İthalat (Milyon dolar)	870	1050

Aradaki farkı kapatmakta kullanılan işçi dövizleri ise sadece 273.0 milyon dolar (27).

(23) 11.7.1970 tarihli MİLLİYET gazetesinden.

(24) Sonuçta Ağustos 1970 de 1958 den sonraki en büyük devalüasyon yapıldı. Türk parasının değeri % 66 oranında düşürüldü.

(25) 1973 Türkiye İstatistik Yılığında alınmıştır.

(26) Kaynak, Maliye Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilâtı.

(27) Kaynak Devlet İstatistik Enstitüsü

Önceki borçların ana para ve faizlerinin ödenmesi sorunu ortaya çıkınca, ekonominin ne denli kötü bir duruma düştüğü kolayca anlaşılmaktadır. Örneğin, 1964-1970 yılları arasında alınan dış borç, 1.9 milyar dolardır.

Dış ticarete görülen bu açığın belli bazı ülkelerle yapılan ithalat ve ihracatta daha da göze battığı anlaşılmaktadır. Örneğin İngiltere ile 1970 yılının ilk beş ayındaki ithalat ve ihracat şöyledir;

İngiltereye yapılan ihracat : 6,5 milyon Sterlin
İngiltereden yapılan ithalat : 16,2 milyon Sterlin

Türkiyenin içinde bulunduğu ekonomik bunalım ve dış ticaret açığının gittikçe tehlikeli bir biçimde artması karşısında tedbir almak gereğini duyan Britanya İhracatçıları Garanti ve Ödeme Birliği, bu nedenle Türkiye bakımından ihracat bedellerini garanti etmekten vazgeçtiğini açıkladı.

İthalat ve ihracattaki bu rakkamlar, Türkiye'nin ekonomik durumundaki belirgin bunalımı gösterdiği gibi, Türkiye burjuvazisi arasında A. B. D. ve AET'ye bağımlılık bakımından ortaya çıkan çelişkiyi de açıkça göstermektedir. Aşağıdaki tablo, dış ekonomik ilişkilerde ABD aleyhine, AET lehine bir gelişimi göstermesi bakımından oldukça ilginçtir.

TABLO : III (28)

İthalat

(Bin dolar olarak)

Yıllar	1969	1970
AET'den	284.728	325.232
ABD'den	163.737	221.374

(Dolar alanının tümüyle birlikte)

İhracat

Yıllar	1969	1970
AET'ye	214.856	239.081
ABD'ye	162.697	57.622

(Dolar alanının tümüyle birlikte)

Ekonomideki bunalımı ve bunun çeşitli sınıflar üzerindeki etkilerini görmek için Millî Gelir ile ilgili rakkamlara da bir göz atmak-

(28) Kaynak: Maliye Bakanlığı Aylık Ekonomik göstergeler (1973).

ta yarar var. Ancak, 1970 lerde ülkenin içinde bulunduğu ekonomik bunalımın günlük yaşamdaki yansımalarına daha önce kısaca değinelim. Olaylardan bir ay önceki gazeteleri şöyle bir karıştırdığımızda zam haberleri ile dolu olduğunu görüyoruz. Örneğin, 1.6.1970 tarihli gazetelerde «ekmeğe zam yapıldığı, 1 kg. ekmeğin, 129 kuruşa yükseldiği» haber verilmekte. Yine aynı günkü gazetelerde «gazete kâğıtlarına % 25 zam yapıldığı» haberi yer almaktadır. 3.6.1970 tarihli gazetelerde ise «çimentonun tonuna 5 TL. zam yapıldığı» yazılı. Dolmuşlara yapılan zam, likit gaz fiyatlarına yapılan zam v.b. hep ekonomik bunalımın birer belirtisi. Pek doğal ki, bu zamlar hep fakir halkın sırtına yüklenmekte.

İstatistiklere göre, 1964 yılı sonundan 1970 şubatına kadar ki devrede toptan eşya fiyatları % 45 artmaktadır. Ankara geçinme endeksi % 42, İstanbul geçinme endeksi ise % 51 lik bir artış göstermektedir. İşçi sınıfının yoğun olduğu bu iki büyük şehirde geçinme endekslerindeki artış, bu sınıfın geçinme olanaklarını tamamen ortadan kaldıracak bir düzeye erişmiştir.

Örneğin, 1970 yılında İstanbul ve Kocaeli bölgelerinde asgari ücret, 19.50 TL. Türkiye'de ortalama ücret ise, 35.32 TL. dir.

Aşağıdaki tablolar, emekçi sınıfların içinde buldukları kötü ekonomik koşulları açıkça göstermektedir:

TABLO : IV

Milli Gelirin Artış Hızı (1963-1970) (29)

(1968 Yılı Üretici Fiyatlarıyla)

Yıllar	Milli Gelir Artış hızı (%)	Sanayi Kesimi Artış hızı (%)	Tarım Kesimi Artış hızı (%)	Gerçek Ücret Artışı (%)
1963	9.7	12.0	9.6	—
1964	4.1	11.2	—0.4	6.4
1965	3.1	9.5	—3.9	4.5
1966	12.0	15.2	10.7	4.3
1967	4.2	8.2	0.1	3.5
1968	6.7	11.1	1.5	4.9
1969	5.4	12.0	1.2	8.3
1970	5.6	2.1	4.0	0.8

TABLO : V

Ortalama Parasal Ücretler ve Toptan Eşya Fiatları (1963-1970) (30)

Yıllar	Parasal Ücret Endeksi	Toptan Eşya Fiatları Endeksi
1963	100.0	100.0
1964	108.9	101.2
1965	120.7	109.4
1966	131.4	114.7
1967	144.3	123.4
1968	157.6	127.3
1969	179.9	136.5
1970	197.2	145.7

TABLO : VI

Milli Gelirin Sektörlere Dağılımında Gelişmeler (1960-1970) (31)

Yıllar	Tarım %	Sanayi %	Hizmetler %
1960	44	17	39
1962	41	22	37
1964	39	23	38
1966	36	24	40
1968	33	26	41
1970	30	27	43

Milli Gelirin sektörlere göre dağılımındaki gelişmeler, Milli Gelirin artış hızı, Ortalama Parasal ücretler ve toptan eşya fiyatlarıyla Milli Gelir ve gerçek ücret artış hızlarını gösteren rakamlar, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik durumu ve sağlıklı gelişen dışa-bağlı sermaye sınıfının, işçi sınıfını nasıl sömürdüğünü açık açık göstermektedir.

Gerçek ücretlerdeki artış hızının 1970'lerde büyük düşüş göstererek, % 0.8'e inmesi önemlidir.

1970'lerde işçiler iyice yoksullaşmış, ücretleri artmamıştır. Toptan eşya fiyatları ile işçi ücretleri arasındaki işçiler aleyhine olan fark çoğalmış, milli gelirden pay alma oranı düşmüştür. Ülkedeki kapitalistleşmenin en ilginç rakamları da, Milli Gelirin sektörlere göre dağılımında görülmektedir. 1970'lerde, tarım kesiminin milli

(30) Rakamlar aynı kaynak (TİB yayınları).

(31) Rakamlar aynı kaynak (TİB yayınları).

gelirden aldığı pay oranı düşüş göstermiş, buna karşı Sanayi ve Hizmetlerinkinde artış kaydedilmiştir.

b) Sanayi burjuvazisinin istekleri

1970 lerde ekonominin vardığı bunalımdan kurtulmak bakımından burjuvazi içinde bazı istekler göze çarpmaktadır. Özellikle, sanayi burjuvazisinin bu konudaki istekleri üzerinde durulmaya değer. Sanayi burjuvazisi, kendi sınıf çıkarları açısından alınması gereken tedbirleri açıkça ortaya koymaktadır.

1970 lerde Sanayi burjuvazinin ekonomik bunalımdan çıkmak için alınmasını gerekli gördüğü tedbirleri şöyle sıralamak mümkündür (32) :

«Ekonomik istekler:

Vergi indirimi, finansman ve ithalat kolaylıkları sağlamak suretiyle yatırımların teşvik edilmesi,

Kitlelerde, özellikle köylerde satın alma gücünün arttırılması,

Parada ve dış ödemeler dengesinde istikrar, devalüasyon tedbirlerinin geciktirilmeden alınması,

Tarım ürünlerinin ve kiralara ucuzlatılması standardizasyonu,

Toprak unsurlarına, ticaret burjuvazisine ve rantiyelere yönelik bir vergi politikası,

Planlamanın kendi denetimi altında yapılması,

Devletçi uygulamalar ve devletleştirme tedbirlerinin yarattığı rahatsızlıklardan kurtulma,

Sosyal istekler :

Köylerdeki fazla nüfusun kentlere akması (bol iş gücü),

Nüfusun farklı sanayi merkezlerine dağılması,

Sağlık ve konut sorunlarının çözümü.

Hukuki - İdari istekler :

Askeri masrafların azaltılması ve milli savaş sanayiinin kurulmasına yönelik tedbirler,

Devlet mekanizmasının ucuzlatılması ve çabuk işler hale getirilmesi,

Bürokratik ayak bağlarından kurtulmak,

Türk ordusunun Ortak Pazar askeri konseptlerine göre yeniden örgütlenmesi,

Toprakla ilgili hukuk mevzuatı, iş hukuku v.b. düzenlemeleri.

(32) Bu kısım, Ergin Eroğlu'nun, «Sınıf açısından 12 Mart, 12 Mart Devam ediyor mu?» Adlı incelemesinden alınmıştır. Bk. a.g.e. sayfa 211-212.

Eğitim ve Kültür:

Yaygın ve lâiklik ilkesine dayalı ilk öğretim,
Orta eğitimin kalifiye kol gücü ihtiyacına göre düzenlenmesi,
Köy enstitülerinin kurulması,

Uzman ve araştırmacı ihtiyacını göz önünde tutan bir yüksek öğrenime gidilmesi,

Basın - yayın, kültür kurumları, akademiler, üniversite ve TRT' de çağdaş anlayışlara uygun düzenlemeler.

Politika:

Millî İradecilik-bürokrasiyle savaş.

Yürütme organının güçlendirilmesi,

Milliyetler sorunu (Kürt sorunu) nun çözümü için gerekli tedbirler.

Dış Politika :

Batı dünyası'nda esas itibariyle askeri olmayan ittifaklar aranması,

Ortak Pazar'la kader birliği (Üstün teknoloji sağlanması ve işçi göçünün kolaylaştırılması yönünde ilişkiler),

Yakın sosyalist ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi,

Ortadoğu ülkeleriyle dostluk ve işbirliği,

Üçüncü Dünya ülkelerine açılma,

Haysiyetli bağımsızlık.

c) Bunalımın Temel Belirtileri

(1970'ler «Bunalımının» temel belirtilerini, gene Ergin Eroğlu'nun sıralamalarından izleyelim (33):

1. Ekonomik sorunlar

- Yatırım fonlarının yetersizliği (Özel ve resmi sektör olarak),
- Özel sektörün eğilimleriyle planlamanın uyumsuzluğu,
- Askerî harcamaların ortaya çıkardığı iki yönlü sorunlar,
- İstihdam imkânı ile verimlilik arasındaki zıtlık,
- İktisadi devlet teşekküllerindeki uyumsuzluklar.

2. Sosyal sorunlar

- Nüfus patlaması-gençlik sorunu,
- Dış ortamla ilişkilerin gelişmesi-ihtiyaçların artması,
- Hızlı şehirleşme-Büyük iç ve dış göçler-Köy/kent farkının derinleşmesi,

d) Bölgesel farkların artması.

3. Dış politikada uyumsuzluklar

- a) Ortak Pazar'la ilişkilerde,
- b) ABD ile ilişkilerde,
- c) Sosyalist ülkelerle ilişkilerde,
- ç) Üçüncü Dünya ile ilişkilerde.

4. Milli Savunma politikası

- a) Ordunun siyasete karışması veya karışmaması sorunu,
- b) Ordu mevcudunun kabarklılığı (masraf fazlaca, kullanım yetersiz)
- c) ABD yardımının azalması - NATO'ya bağlılık,
- ç) Hiyerarşinin zorunluluğu ve sakıncaları.

5. Hukuk dünyasındaki uyumsuzluklar

- a) Anayasada merkezi yönetimin yetkilerinin genişletilmesi özgürlüklerin sınırlandırılması zıtlığı,
- b) Askerî yargı-sivil yargı çekişmesi.

6. Merkezi yönetimin sorunları

- a) Devlet hizmetlerinin rasyonelleştirilmesi ve ucuzlaştırılması gereğinin yol açtığı sorunlar,
- b) Merkezi otoriteyi güçlü tutma eğiliminin sakıncaları.

7. Siyasî anlayışlardaki uyumsuzluklar

- a) Çok partili-tek partili rejim sorunları,
- b) Genel oy ile azınlıkların iradesi arasındaki zıtlık,
- c) «Millî irade» ile «Halka rağmen ilerleme» zıtlıkları.

8. İdeoloji alanındaki uyumsuzluklar

- a) Gelişmenin rasyonelliği ve burjuvazinin ideolojik cıvıllığı (Rönesans'ını doğru dürüst yapamamış bir burjuvazinin ideolojik aczi, onu durmadan despotlaştırmaktadır).
- b) Laisizm ve dinci akım arasındaki çekişme,
- c) Kozmopolitizm-muhafazakârlık çekişmesi,
- ç) Şehirleri dolduran kalabalıklarda, köy inançlarının sarsılmasıyla doğan boşluk ve bunalım.

9. Bunalımın politik tezahürü

- a) Egemen sınıflar arasında, iktidara gelme, iktidarı elde tutma çekişmeleri (34).

(34) Yazar, bundan sonra: 12 Mart 1971 «Saray Darbesi» fıkrasını sırala-

d) İşçi sınıfının durumu

Türkiye'de bir yandan sanayileşmenin artması işçi sınıfının sayısının artmasına sebep olurken, diğer yandan ekonominin içine düştüğü bunalım bu sınıfın burjuvazi karşısında özellikle ekonomik mücadeleye girişmesini ve giderek bilinçlenip politik mücadeleye kaymasını sağlamaktadır. Bu yönden Türkiye'deki işçi sınıfı hareketlerine genel olarak bakmak ve bu hareketin 15-16 Haziran olaylarından önce vardığı boyutları rakamlarla ortaya koymak gerekecektir.

İşçi sınıfının burjuvazi karşısındaki ekonomik mücadelesinin, değişik biçimlerde ortaya çıktığı da bilinmektedir. Bütün bu hareketlerin değerlendirilmesi ve ekonomik mücadeledeki örgütlenmelere kısaca değinmekte yarar vardır. Şimdi bunu görelim:

İşçi sınıfının sayısı artmaktadır (35)

1960-1970 yılları arasında ücretli işçi sayısındaki artış şöyledir:

İşçi Sayısı

1960	2.437	Milyon/kişi
1961	2.600	»
1962	2.702	»
1963	2.925	»
1964	3.087	»
1970	3.145	»

İşçilerin sayı olarak artmasıyla beraber, sendikalaşma da hızla gelişme gösteriyor. Çalışma Bakanlığının verdiği rakamlara göre, 1970 lerde, Sendikalı üye sayısı 2.088.219'dur. O dönemde tesbit edilebilen sendikaların sayısı 737'i bulmaktadır. Bunlarında 302 tanesi, yurt çapında faaliyet gösteren sendikalarlardır. Bu sendikaların üye sayısı, 1.659.119'dur. Mahalli sendikaların sayısı 435, bunların üye sayıları ise, 429.100 kişi olarak açıklanmaktadır.

İşçilerin sendikalaşma oranı % 60'a yaklaşmaktadır.

Belli başlı İşçi Sendika Konfederasyonları, DİSK ve TÜRK-İŞ tir. Bunlar dışında Bağımsız İşçi Sendikaları da bulunmaktadır. Bu sendikaların gerçek üye sayıları saptanamamakla birlikte, aidat ödeyen üye sayılarının, TÜRK-İŞ 600, DİSK 100, Bağımsızlar 400 bin olarak görülmektedir.

makla amacını açıklamaktadır. Bizim de baştan beri amacımız; 15/16 Haziran Sıkıyönetimi ile «1971 rejimi» arasındaki bağlı vurgulamaya çalışmaktı. Yazarın bu gözlemini ilginç gördüğümüzden aynen aldık.

(35) (İkinci Beş Yıllık Plan. Sy: 138).

İşveren Sendikalarında 120 tanedir. Bu sendikaların 10.760 işveren üyesi bulunmaktadır. Ayrıca, işverenlerin 1 Konfederasyonu, 1'de Federasyonu vardır.

1970'de, 3.800.000 ücretli ve maaşlı kişi bulunmaktadır. Bunların 655 bini memur, 3.145.000'i ise işçidir.

O dönemde asgari ücretler, İstanbul ve Kocaeli'nde, 19.50 TL olarak saptanmıştı. Ortalama işçi ücretleri ise, 30 TL civarındaydı. Bu rakamlar çoğalan sermaye karşısında komiktir.

İşçi sınıfı, büyük sanayi ve ticaret merkezlerinde toplanmakta ve çoğunluğunun sanayide çalıştığı görülmektedir. İşçiler, sırasıyla İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa Adana, Zonguldak, Kocaeli.. vd gibi illerde toplanmaktadır. Ülke sanayileşmesinin az sayıda illerde toplanması da önemli bir olgu olarak kayda değer.

1970'lerde sanayi ve hizmetlerde çalışan nüfusun, 6 ildeki durumu şöyledir:

İstanbul	870.300
Ankara	368.500
İzmir	270.400
Bursa	118.200
Adana	115.600
Zonguldak	106.700

1961-1970 yılları içinde yapılan işçi eylemlerinden grev, işgâl, pasif direnme, miting, yürüyüş.. vb. gibi hareketlerin rakamla ifadeleri ise şöyledir (36) :

TABLO : VII

Yıllar	Sayı	Yüzde
1961	4	0.52
1962	15	1.97
1963	25	3.28
1964	97	12.73
1965	57	7.48
1966	74	9.71
1967	129	16.93
1968	88	11.55
1969	123	16.14
1970	150	19.69
	<hr/> 762	<hr/> 100.0

Sözü edilen grevler ve işçi hareketleri 274-275 sayılı yasaların çıkmasından sonra gelişmiştir.

İşçi hareketlerinin çoğalıp geliştiği dönemler ülke kapitalizminin buhranlı yıllarıdır.

Son on yıl içinde 762 işçi hareketinin 6 büyük ildeki dağılımı ise şöyledir;

TABLO : VIII

Şehir	Sayı	Yüzde
İstanbul	230	30.18
İzmir	81	63.00
Adana	62	8.14
Ankara	61	8.01
Kocaeli	25	3.28
Bursa	22	2.89
Çeşitli illerde	254	32.30

Bu rakamlardan da anlaşılacağı gibi, İşçi sınıfı, sanayinin belli illerde yoğunlaşmasıyla birlikte, hareketleniyor, bilinçleniyor. (Bu rakamların seçim sonuçları ile ilişkileri de kanımızca önemlidir ve gözönünde bulundurulmalıdır.)

Yapılan işçi hareketlerinin, sanayi işkollarına göre, sıralanması ise şöyledir;

San. İşkolu	Yüzde
1 — Gıda Maddeleri İmalat Sanayi	17.37
2 — Metâl, makina imalat sanayi	10.39
3 — Dokuma, iplik imalat sanayi	8.90
4 — Lastik, Plastik Kauçuk, Bakalit sanayi	5.77

Grev ve işçi hareketlerinin imalat sanayinde daha çok görülmesi ilginçtir. Bu sanayi dalları dışa bağlı bulunmaktadır.

Grevlerin Sektörlere göre dağılımı:

TABLO : IX

Kamu Sektörü

	Grev Sayısı	Greve Katılan İşçi	Kaybolan İşgücü
1965	5	524	15.466
1966	5	1.291	29.214
1967	40	5.266	137.302

1968	9	1.978	54.425
1969	22	15.342	122.478
1970	50	19.022	120.705
	<u>131</u>	<u>53.423</u>	

Özel Sektör

	Grev Sayısı	Greve Katılan İşçi	Kaybolan İşgücü
1965	38	5.049	29.714
1966	34	9.110	380.095
1967	51	2.896	66.477
1968	50	6.120	137.771
1969	60	7.848	235.321
1970	61	6.941	139.633
	<u>294</u>	<u>37.964</u>	

1965-1970 arası beş yıl içinde kamû ve özel sektör kesiminde toplam 425 grev olmuş, bu grevlere 91.387 işçi katılmıştır. (Bu grevlerin başarı sayıları ve oranları üzerine hiç bir inceleme bulunmamaktadır. Kaynak yokluğundan çok önemli sayılan bu bilgileri, vermek, istememize rağmen veremedik. Bilindiği gibi, istatistik rakamlar burjuvazinin kaynaklarından alınmaktadır. Onların da böylesi önemi, anlamı büyük rakamları yayınlamak görevi değildir.)

İşçi Hareketlerinin Hareket Biçimlerine Göre Dağılımı;

TABLO : X

Hareketin Biçimi	Sayısı	Yüzde
Grev	539	70.30
İşyeri işgali	45	5.90
Pasif direnme	82	10.76
Miting, yürüyüş	69	9.05
Diğer	14	1.84
Bilinmeyen	13	1.70
	<u>762</u>	<u>100.0</u>

Hareketlerin % 70,3'ü grev biçiminde kendini gösterirken, işyeri işgali 45 tane % 5.9 -Derby, Singer, Magirus işgalleri ilk işgallerdir-, pasif direnme 82 tane % 10.76, Miting, Yürüyüş 69 tane % 9.8, gibi burjuvazinin siyasal iktidarı ve onun organlarıyla direkt çatışan biçimleri, ortaklaşa işçi hareketlerinin % 25'ini oluşturmak-

tadır. Bu, işçi hareketinin giderek siyasal bir çekirdeklenmeyi içinde taşıdığını ifade eder. İşçi hareketlerinin sebeplerine göre dağılımına bakarsak bunun, doğrulandığını görürüz: İşçi hareketlerinin % 43'ü ücret ve sosyal hak yetersizliği gibi nedenlerden çıkmıştır. Ancak, bunun yanı sıra beş hareket, başka fabrikalardaki işçilerin desteklenmesi için, 11 hareket, burjuvazinin lokavtlarına karşı, 41 grev, işten atılan arkadaşlarla dayanışma için, 32 hareket, burjuvazinin siyasal iktidarının zorla dayattığı sarı sendikalara karşı devrimci sendikalara geçmek, 4 hareket, anti-demokratik iş kanunu ve diğer kanunlarla ilgili ve 4 harekette doğrudan siyasal amaçlarla gerçekleştirilmiştir. Bu, işçi hareketinde giderek belirginleşen siyasal özel işaret eder. Söz konusu oluşum, 15/16 Haziran işçi direnişi ile en açık ifadesini bulmaktadır. 15/16 Haziran, işçi sınıfının ekonomik, demokratik mücadelesinin nasıl süratle siyasal boyutlar kazanabileceğini ve proletaryanın demokratik sınıf mücadelesinin, burjuva düzeninin temellerini sarsabileceğini ortaya koymuştur.

İşçi sınıfı hareketinin bu yönelimleri, burjuvazinin, siyasal iktidarlarının ona karşı, doğrudan şiddet kullanmasına yol açtı. Emperyalistler işbirlikçileri ve onların aleti iktidarlar, işçi hareketini terörle, zorla bastırmak istediler. Burjuvazi yalnızca polisi, işçiye karşı kullanmakla kalmadı, işçi sınıfı hareketlerini askerle de bastırmak istedi. 1960-1970 döneminde bilinen, 47 işçi hareketine karşı polis, 14 işçi hareketine karşı asker ve 29 işçi hareketine karşı hem asker, hem polis kullanıldı (37).

İşçi hareketinin gelişiminde, devrimci sendikaların, özellikle DİSK'in önemi büyüktür. 1960-1970 döneminde 130 işçi hareketi DİSK'e bağlı işçilerden kaynaklanmıştır. DİSK, işçi sınıfının artan aktifliğinde, gelişen bir rol oynamış, öncülük etmiştir. İşçi hareketlerinin işyeri büyüklüğüne ve hareketi yapan işçilerin bağlı oldukları Konfederasyona göre dağılımı da, DİSK'in bu durumunu belirler. 280-500 işçi çalıştıran işyerlerindeki hareketlerin % 19'u, 500 - 1000 işçi çalıştıran iş yerlerindeki hareketlerin % 27'si DİSK üyesi işçilerce yapılmıştır.

Aynı durum, uygulanan hareket biçimleri açısından da söz konusudur (38).

e) Genel Politik Durum

1960 lardan sonra hızlı bir sanayileşme sürecine girilmesi sonucunda, sanayi burjuvazisi ile ticaret burjuvazisi ve toprak ağaları

(37) Sosyalist Parti Dergisi: 1971. s: 2.

(38) Nabi YAĞCI tarafından hazırlanan Turizm-İş Sendikası (Onuncu Yılı-mızda Dünya ve Türkiye 1965-1975) İst. 1975 sayfa 263, 264, 265.

arasında yukarıda da belirttiğimiz çelişkilerin somutlaşmaya başladığını açıkça görüyoruz. 1970 lere gelindiğinde «önemlerini yitiren ticaret burjuvazisi ve toprak unsurları, artık Türkiye'de kapitalizme damgasını vuran güçler olmaktan çıkmışlardı. Sanayi burjuvazisinin sorunları ve ihtiyaçları.. bunlarinkinden epeyce değişik..» ti (39).

Sanayi burjuvazisi, gelişmesini engelleyen bu grupların ortadan kaldırılmasını istemekte ve siyasal iktidara yavaş yavaş ağırlığını koymaktaydı. «Sanayi burjuvazisi, dış ilişkilerde de esneklik istemekteydi. Ticaret burjuvazisi ve tarım unsurlarının denetimi altındaki 1950-60 (döneminde) iktidarın aşırı Amerikancı eğiliminin, sanayi burjuvazisinin ön plana çıktığı kapitalist gelişme düzeyinde de geçerli olması beklenemezdi» (40). Yukarıda ithalat ve ihracata ilişkin olarak verilen rakkamlarda bunu açıkça göstermektedir. Ancak, yine de güvenceyi A. B. D.'ye bağımlı bir politika izlenmesinden yana bulanlar yok değildi. Burjuvazi arasındaki bu çelişkiler, giderek sınıfsal örgüt olan AP. içinde görüş ayrılıklarına ve parçalanmaya yol açtı. 41'ler olayı 1970 döneminde AP. deki çatırdamayı belirginleştiren en önemli olaydır.

CHP'nin yapısal değişiklik geçirdiği günler de, yine 1970 yılına rastlamaktadır. İşçi sınıfının güçlenmesi, bilinçlenmesi karşısında CHP'nin «orta sol» sloganlarına daha bir açıklık getirme çabası Ecevit ekibiyle İnönü desteğindeki Kemal Satır ekibini karşı karşıya getiriyordu. Sonuçta, olaylardan hemen sonra 4 Temmuz 1970 de yapılan CHP Genel Kurultayında Ecevit, parti yönetimini ele geçirerek CHP'nin burjuva demokratik bir örgüt biçimine dönüşmesi yolunda en önemli adımı atıyordu.

Ekonomik bunalımın ve alınan anti-demokratik tedbirlerin sonucunda hoşnutsuzlukları artan halk kitlelerinin yürüyüş, miting, işgal, boykot biçiminde gelişen eylemleri her geçen gün artmaktaydı. İşçilerin fabrikalardaki direniş, işgal ve grev biçimindeki hareketlerine her gün bir yenisi eklenmekte, köylüler özellikle fındık, tütün ve pamuk üreticileri, taban fiatlarına karşı mitinglerle, yürüyüşlerle protestolarını sürdürmekteydiler. Küçük burjuva aydınlar, memurlar, Üniversite öğretim üyeleri hatta Yargıtay üyeleri, yargıçlar dahi yürüyüşler düzenlemekte özellikle anti-demokratik, faşist nitelikteki uygulamaları protesto etmekteydiler.. Öğrenciler ise, çok öncelerde başlayan eylemlerini daha da hızlandırarak sürdürmekteydiler. Böyle bir ortamda bazıları ise tek çıkar yol olarak faşizmin az gelişmiş ülkelere uygulanma modeli olan «Yahya Han

(39) Ergin Eroğlu: a.g.e. sayfa 292.

(40) Ergin Eroğlu: a.g.e. sayfa 293.

formülünü» önermekteydiler. Özellikle A. B. D.'nin çıkarlarına uygun gelen bu formülün uygulanmasına geçilmesi için, devrin Cumhurbaşkanı SUNAY, sık sık komutanlarla toplantılar düzenlemekteydi. İNÖNÜ, bu durumu 27.7.1970 de yapılan CHP ortak toplantısında açıkça belirtiyor, şöyle diyordu;

«1,5 yıl içinde eğer biz kuvvetle hertürlü dikta arzusunun dışına çıkmamış olsaydık, dikta rejimleri gelecekti, sıkıyönetim idareleri yerine..»

Ama, durumu İNÖNÜ bile kurtaramadı (!) o zaman gelmeyen dikta bir yıl sonra açıkça gelip ülkenin üzerine oturdu.

Kısaca ortaya koymaya çalıştığımız şu genel durumdan da anlaşılmaktadır ki, 1970 yılı Türkiye için temelden başlıyan toplumsal yapı değişikliklerinin belirginleştiği yıl olmuştur. Özellikle ülkenin kapitalist gelişme süreci içinde aldığı yol ve buna paralel olarak başta işçi sınıfı olmak üzere tüm emekçi sınıf ve tabakaların gittikçe yoksullaşması, buna karşı yerli egemen sınıfların ve müttefiklerinin «çözüm yolu» bulamamaları, 1970 lerde doruğuna ulaşmıştı. Esasen egemen sınıflar arasındaki çelişkiler kendi açılarından bulunabilecek çözüm yolları için dahi önemli bir engel olmaktaydı.

Egemen sınıfların gittikçe su yüzüne çıkan çıkar kavgaları, A. B. D. yardımının kesilme yoluna girmesi, AET'nin yörüngesine girmeye doğru atılan adımlar, ülkenin ekonomik, politik ve askeri durumunu etkiliyordu. Emperyalist ülkeler (ABD., AET. ve Japonya) uluslararası sermaye ağı, uzlaşmaları, ortaklıkları ve çelişkileri ile Ortadoğu içinde Türkiye'yi de derinden etkiliyordu.

Kısaca özetlersek, 1970 yıllarında, toplumsal yapının hızla değişmesini kanıtlayan olaylar şöyle sıralanabilir.

— İşçi sınıfı nicelik ve nitelik olarak önemli bir değişikliğe uğramıştı.

— DİSK kurulduğundan bu yana sarı sendikalarla mücadele artmış, işçilerin sendikalaşmaları büyük artışlar göstermişti.

— TÜRK-İŞ «partiler üstü» ve işveren yanlısı politikası iflasa doğru yol almıştı.

— İşçi hareketleri, grevler, işyeri işgalleri, direnişler, miting ve yürüyüşler korkunç bir hızla yükselmişti.

— 1961 Anayasası ile legal çalışma olanağı kazanan ilerici partilerden TİP'nin mücadelesi, emekçileri ve burjuvaziyi etkilemişti. Sınıf mücadelelerinin keskinleşmesiyle de bu parti kendi içinden ve dışından bölünmüştü.

— Egemen sınıflar ve burjuva partileri arasındaki çıkar çeliş-

kileri kızışmış, AP'si ve CHP'si kendi içlerinde bölünmüş, aralarındaki farklılıklar su yüzüne çıkmıştı.

Toplumsal yapıdaki bu değişiklikler ve ekonomik gelişmenin bu değişikliklere ayak uyduramaması, «Türkiye (yi) yarın nereye varacağı bilinmeyen bir korkulu yaşıntının içine düşürmüş..» tü (41).

Halk ve özellikle işçi sınıfı, her geçen gün yoksullaşmakta, büyük sıkıntıların içine itilmekteydi.

İşçi sınıfının bu ağır yaşam koşullarını biraz olsun hafifletmek için kapitalist düzen içinde yapacağı ekonomik mücadelenin temeli olan sendikal örgütlenme, grev ve toplu - iş sözleşmesi v.b. ise kabulünden beri burjuvazinin bilinçle karşı koyduğu, nefret ettiği haklardı. Burjuvazi, ülkenin tüm sıkıntılarının nedenini bu haklara yüklemekte ve bugün de olduğu gibi var gücüyle bu haklardan kurtulmaya çalışmaktaydı.

Burjuvaziye göre; fiatların artmasının, enflasyonun ve tüm ekonomik sıkıntıların nedeni, işçilerin toplu sözleşme ve grev yapmak suretiyle ücretlerinin yükseltilmesini istemeleridir. İşçilerin ücretlerinin yükselmesi, maliyetleri arttırmakta ve fiatlar kendiliğinden artmaktadır. Böyle giderse, yatırımlar için gerekli sermayenin birikmesine ve Türkiye'nin kalkınmasına (!) olanak kalmıyacaktır.. Kemerleri sıkmak gerekir (!).. Doğal ki, bunu yapacak olanlar her zamanki gibi kemerleri son deliğinde uzun zaman sıkılmaktan kopacak hale gelen, ya da zaten kemerleri olmayan yoksul halk ve işçi sınıfı olacaktır. Burjuvazi ise kemerlerini sıkamaz, çünkü onun gelişmesi, sermayesini arttırması, yeni yatırımlar yaparak ülkenin kalkınmasını (!) sağlaması, «Türkiye'ye bir Türkiye daha katması» gerekmektedir. İşte böylece, ülkeyi, babasının malı, çiftliği, bağı sayanlar için en doğru düşünce biçiminin bu olduğuna kuşumuz yok zaten...

Burjuvazi, ülkenin kalkınması ve ekonomik bunalımlardan kurtulmak için engel saydığı işçi sınıfının ekonomik mücadele silahlarının onun elinden alınması gerektiğini böylece saptadıktan sonra, sarı sendikalar deneyine girişti. Çünkü, yüzeyde işçi sınıfının demokratik haklarına saygılı imiş gibi görünmek zorundaydı. İşçi sınıfının kağıt üzerinde bazı demokratik hakları olacak, ancak uygulamada sarı sendikalar yoluyla bu haklar kullandırılmayacaktı.

Bu kezde sarı sendikaların karşısına işçi sınıfının kısıtlı da olsa demokratik haklarını sonuna kadar kullanarak ekonomik mücadelesini sürdürmekten yana devrimci sendikalar çıktı. O zaman iş,

(41) Türkiye Maden İş Sendikası Çalışma Raporu 1969-1971 sayfa 4.

bunları ortadan kaldırmaya kalmıştı. Devrimci sendikalar ortadan kaldırılmalı, işçiler, sarı sendikalara girmeye zorlanmalı, ekonomik mücadele bu şekilde önlenmeliydi.

Burjuvazinin sarı sendikaların patronu TÜRK-İŞ ile birlikte bulduğu bu çözüm, yine elele uygulanmak istendi. Ama amaçlarına ulaşamadılar.

Institut kurde de Paris

YASALARDAKİ DEĞİŞİKLİKLER

Değişikliklerin evrimi

Burjuvazinin yukarıda açıklanan amacının gerçekleşmesini sağlamak için bulunan yol, 1963 yılında yürürlüğe giren 274 ve 275 sayılı yasalarda amaca uygun değişiklikler yapmaktı. Bu yolda ilk adım 1969 dan önce atılmış, TÜRK-İŞ tarafından hazırlanan bir tasarı Meclise gelmişti. Ancak bu tasarı, meclis tatile girene dek yasalaşamadı.

1969-1970 yasama döneminde ise biri CHP diğeri AP tarafından hazırlanan iki tasarı meclise verildi. Her iki tasarı TBMM karma komisyonuna gönderildi. Komisyon, bu tasarıları tek bir tasarı halinde birleştirdi ve meclise sevketti.

Komisyon çalışmaları büyük bir gizlilik içinde yürütülmüştü. Tasarıların hazırlanmasında gerek iki parti ve gerekse komisyon, görüş ve düşüncelerinin alınması gereken bilim adamlarına ve sendikacılara başvurmak gereğini duymamışlardı. Hatta bunların tasarılarından haberleri bile yoktu. Örneğin Petkim-İş genel başkanı Mehmet KILINÇ, Bağımsız sendikalar direniş komitesince düzenlenen forumda yaptığı konuşmada bu konuda şunları söylüyordu:

«Kanun transit geçirilmek isteniyordu. Hatta o kadar acı ki, biz, bu kanun tasarısını buluncaya kadar ne haller çektik. Mecliste bile yeterli sayıda basılmamış ki, kimse- nin eline geçmesin, bunu eleştirmesinler. Bu, o kadar gizli kapaklı yürütülen bir şeydi.»

Ülkemizin iş hukuku alanında değerli bir uzmanı olan Prof. Kenan Tunçomağ'da bir yazısında bu gizliliği dile getirmekte ve şiddetle eleştirmektedir (42).

Her iki yasada değişikliği öngören tasarılar böyle bir gizlilik içinde hazırlandıktan sonra, ilk olarak 274 sayılı Sendikalar yasasında değişiklik yapılması ile ilgili tasarı meclise geldi. Tasarı, mecliste 11.6.1970 günü görüşülmeye başlandı.

Tasarının gerekçesinde özetle;

«1963 de yürürlüğe giren yasanın zamanla bazı boşluklar ve eksiklikler taşıdığı, bu boşluk ve eksikliklerin Türkiye'de bir sendika bolluğu yarattığı, bu sendika bolluğunun ise, çalışma ve iş hayatını engellediği, emekçi sınıfa zararlar verdiği, ülkede güçlü sendikacılığı kurabilmek için bu değişikliklerin yapıldığı» belirtiliyordu.

(42) Bk. Prof. Dr. K. Tunçomağ, «Sendikalar Kanunu üzerine» başlıklı yazı, 2.7.1970 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

Gerekçe üzerinde şimdilik uzun uzun durmak istemiyoruz. Ancak, şu kadarını belirtelim ki, dikkatle incelendiğinde bu gerekçe yasada yapılacak değişikliklerle güdülen amacı açıkça ortaya koymaktadır. Bütün sorun, burjuvazinin, işçi sınıfının sendikal örgütlenmesi ve ekonomik mücadeleye girişmesinden rahatsız olduğudur. Gerekçe de kullanılan «çalışma ve iş hayatını engelleme» sözcükleri bunu ifade etmektedir.

Institut Kulture de Paris

MECLİSTEKİ TARTIŞMA

Sendikalar yasaının değiştirilmesini öngören tasarının Millet Meclisinde görüşülüp kabul edildiği 11 Haziran 1970 tarihli oturumda yapılan tartışmaların tutanaklara yansıyan kısmını özetleyerek almayı, partilerin bu konudaki düşüncelerine daha bir açıklık getirebileceği düşüncesiyle uygun bulduk. Partilerin sözcülerinin tasarı hakkındaki konuşmaları özetle şöyledir (43):

CHP Grubu adına Burhanettin ASUTAY (*) :

«Bu tasarı, sendikacılığımızın güçlü hale gelmesini temin edecektir. İşçi ve işveren memleketin kalkınmasına menfaat çatışması halinde değil, menfaat dayanışması halinde olduklarından hizmet edebileceklerdir. Türkiye'de sosyal adalet dediğimiz şeyin, bir sınıfın elinde başka sınıfa karşı mücadele bayrağı olmayıp, milli dava haline gelmesini Türk işçileri ve Türk sendika yöneticileri istemektedir...»

«Kanun boşluklarını dolduracak, adaleti, müsavata, hürriyeti ve birliği sağlayacak bu kanuna CHP olarak müspet oy vereceğiz.»

CHP den Hayrettin UYSAL :

«Bugün sendikalarımız, özellikle sendikaların en yüksek kuruluşu olan TÜRK-İŞ'in eylemleri, demokrasimiz için büyük güvence olan bir örgüt niteliği ile faaliyetlerine devam etmektedirler. 274 sayılı kanunda öngörülen değişiklikleri şahsım adına tasvip ediyorum. Bu tasarıya olumlu oy vereceğiz.»

CHP'den Reşit ÜLKER (**) :

«Ben hukukçu olarak meseleye bakıyorum. Bazen bazı şeyler o an için çok faydalı, çok iyi gözükebilir. Ama o an için gerçekte faydalı gibi gözüken iş, zaman içinde faydalı olmaması ihtimali olan bir iş niteliğini kazanabilir. Onun için burada getirilen kaydın güçlü sendikacılık getir-

(43) Bu bölümdeki özetlemeler daha önce Cumhuriyet gazetesinin 23 ve 24 Haziran 1970 tarihli sayılarında yapılmıştır. Biz tutanak dergileri ile karşılaştırarak bu gazetede ki özetlemeleri aynen aldık.

(*) Burhanettin ASUTAY, TÜRK-İŞ İzmir Bölge Temsilcisiyken milletvekili seçilmiştir.

(**) Reşit ÜLKER, konuşmasının başında tasarının 9 uncu maddesini eleştirmekte ve bir iş kolunda işçilerin 1/3 ünü temsil etmeyen sendikanın milli sendika haline gelemeyeceği yolundaki kuralın çok ağır olduğunu söylemektedir.

mesi düşüncesini taşıdığını zan ve tahmin ediyorum, fakat güçlü sendikacılığın fazla güçlüsü üzerinde düşünülmesi lazım bir mesele olarak ele alınmak lazım gelir. Yani Anayasanın 46. maddesinde sendikaların demokratik esaslar içerisinde yürütülmesi lazım gelir. Burada getirilen kayıtlar bir hayli ağırdır.»

TİP'den Rıza KUAS :

«Bu kanun Anayasaya taban tabana zıttır. TÜRK-İŞ diktası getirilmek isteniyor. Sendikaların denetlenmesini TÜRK-İŞ'e devretmektedir. Bu anti-demokratiktir. Türk işçi hayatının elini kana bulamaya sevk etmek istemektesiniz. Demokratik hayatın dibine dinamit koymak niyetindesiniz. Çalışma Bakanı DİSK'i kapatmak istediklerini Erzurum'da TÜRK-İŞ kongresinde söylemiştir, DİSK, Anayasal haklarını kullanarak direnecektir. Kanun bu şekilde çıkarılsa DİSK yine direnecektir. Sorumluluk bu kanunu çıkaran aittir.»

AP Grubu adına Hasan TÜRKAY (*) :

«Bu kanun 7-8 kişinin bir araya gelip gecekondular kurmasına set çektiği için önemlidir. Sendika enflasyonuna son verecektir. Türkiye'de işgal, tahrip gibi hareketleri benimseyen sendikacılar vardır. Bunları tasvip etmiyoruz. Bu tasarı ile TÜRK-İŞ diktası kurulmayacaktır. TÜRK-İŞ, bu kanunla dikta kurulmasına karşı çıkacaktır. (Devrimci işçiler...) benim bildiğim devrimci işçiler değil, milliyetçi işçilerdir. Rıza KUAS'ın mensup olduğu sendikaların üyelerinin % 90'ı milliyetçi işçilerdir. devrimci işçiler değildir. Ben, vatanperver, milliyetçi Türk işçisine devrimci kelimesini yakıştıran arkadaşşıma teessüflerimi sunarım.»

GP Grubu adına Vefa TANIR:

«TİP, Marksçı ve Lenincidir, Atatürkçü değildir. TİP ve DİSK şiddet ve zorbalıktan yanadır...»

Çalışma Bakanı Seyfi ÖZTÜRK (AP) :

«TİP sözcüsü (kanlı çatışmalar olacak) dedi. Hem hadiseyi teşvik edeceksiniz, hem de hadise olduktan sonra (gel hükümet, bunun hesabını ver) diyeceksiniz. Türkiye'de kanlı hadiselerin mihrakı belli olmuştur. Tasarıda hür sendikacılığı kısıtlayan bir hüküm yoktur. Hür sendikacılığın kadrini bilmeyenlere, bunu bildirecek hükümler geti-

(*) Hasan Türkay, Türk-İş'e bağlı, Çimse-İş Sendikası Genel Başkanı'dır.

rilmektedir. TÜRK-İŞ kızıl dikta isteyen şer kuvvetleri karşısında demokrasinin teminatıdır.

AP'den Ali Naili ERDEM :

«TÜRK-İŞ'in elini sıkıyorsak, TÜRK-İŞ'te Türk milliyetçiliğinin gerçek temsilini gördüğümüz içindir.»

Tasarının tümü kabul edilip maddelere geçildiğinde yeniden söz alan;

TİP'ten Rıza KUAS (*) :

«Birinci maddede bismillah sendika birliklerini kaldırıyoruz. Ben, Türkiye Lastik-İş sendikasının genel başkanıyım. Lastik-İş bu iş kolunda tektir. TÜRK-İŞ benim karşımda, güçlü sendikacılığı savunan TÜRK-İŞ karşımda işverenlerin adamlarına bir sendika kurdu... 250 bin lira da kesasından para verdi... TÜRK-İŞ'in raporlarında da var. Sonra eski çalışma bakanı Ali Naili Erdem, Türkiye çapında sözleşme yapma yetkisini TÜRK-İŞ'in kurduğu suni kuruluşa verdi. Danıştaya (***) gittik anlatamadık. Çoğunluk TÜRK-İŞ'in kurduğu sendikadır diye karar vermiş, o kararı veren 9. Daire reisini üç ay primle Amerikaya göndermiştir... Bunların hepsi Türk siyasi tarihinde vardır.»

Çalışma Bakanı Seyfi ÖZTÜRK :

«Hem kızıl sendikacılığın, hem sarı sendikacılığın karşısındayız...»

GP'den Genel Başkan Turhan FEYZİOĞLU :

«Marksçı Leninci tahlil yaparak Türkiye'de kurmak istedikleri düzeni ortaya koymuşlardır. Buraya tasarı geliyor, ihtilâlcı sosyalist sendika itiraz ediyor, mesele meydana. Marks'ın ve Lenin'in yolundasınız, baklayı ağzınızdan çıkarınız.» dediler.

FEYZİOĞLU'nun bu konuşması üzerine Rıza KUAS tekrar söz aldı ve şunları söyledi;

«Feyzioğlu profesördür. İşçi sınıfını sömürmek için yetiştirilmiş bir elemandır. Kızıl Çin'den Mao'dan talimat almıyoruz. İşçi sınıfının haklarını koruyoruz.»

(*) KUAS'ın bu konuşması AP'liler tarafından devamlı engellendi. Buraya aldığımız konuşma gerçekte kesilmeler nedeniyle kopuk kopuktur. Biz, gereksiz saydığımız kısımları çıkarıp, konuşmayı bütünleştirmeye çalıştık.

(**) KUAS, burada Yargıtay'ı kastediyor olmalı.

Bu tartışmalardan sonra oylamaya geçildi. Yapılan oylama sonunda tasarı 4 redde karşı 230 oyla kabul edildi. Red oyu veren milletvekilleri; Şeref BAKŞIK (CHP), Hilmi İŞGÜZAR (MP), Suna TURAL (MP) Rıza KUAS (TİP) dı. 214 Milletvekili ise oylamaya katılmadılar.

Tasarının millet meclisindeki görüşülmesi, oylaması yalnızca 3,5 saat sürdü. Bu, görülmemiş, alışılmamış bir hız, bir rekordur.

Tasarı Senato'da

Senato'ya gelen tasarı, Senato Genel Kurulunca 16.6.1970 tarihli oturumda geçici komisyona sevk edildi.

Bu arada tasarıya karşı yapılan eleştiriler ve direnişler sürmekteydi. 20.6.1970 de toplanan CHP Parti meclisi tasarı üzerinde inceleme yapmak üzere, Şeref BAKŞIK, Fikret GÜNDOĞAN ve Çoşkun KARAGÖZOĞLU'ndan oluşan özel bir komisyon kurulmasını kararlaştırdı.

Parti meclisi toplantısı sonucunda; 22.6.1970 tarihinde partinin tasarıya ilişkin, görüşleri de kamu oyuna açıklandı. Açıklamada, yasalarda yapılmak istenen değişikliklerin, gerçekte olumlu bir amaca yönelmiş olduğu, ancak bazı eleştiriler üzerinde durulmak gerektiği belirtilmekte, «tasarıdaki bazı hükümlerin sendika seçme özgürlüğünü ve toplu sözleşme ve grev haklarını sınırladığı yolundaki kuşku ve eleştiriler üzerinde ciddiyetle durulmak gerekir. Bu aksaklıkların parlamento görüşmeleri sırasında düzeltilmesi mümkündür» denilmekteydi.

Kurulan özel komisyon ise, incelemeleri sonunda tasarıdaki 9 uncu maddenin Anayasaya aykırı olduğu sonucuna vardığını açıkladı.

Bu sırada Senato geçici komisyonu da incelemeyi bitirmiş ve tasarıyı bazı küçük değişiklikler yaparak Genel Kurula sevk etmişti. Tasarı üzerinde Senatodaki ilk görüşme 3.7.1970 tarihli oturumda yapıldı.

Senato'daki görüşme sırasında da tartışmalar oldu. Senato'da, yapılan konuşmalardan önemlileri özetle şöyleydi (44).

CHP'den Hüseyin ÖZTÜRK :

«Bu tasarı işçinin bilinçlenmesini önleyecek, onları yeneden patronların eline bırakacaktır. Serbestçe sendika kurma ve sendikalara üye olma hakkı anayasada öngörülmektedir. Bu hak verilmiş ve yedi yıldır uygulanmıştır.

(44) Bak. Cumhuriyet gazetesinin 14.7.1970 tarihli sayısı.

Şimdi bu hakkın bu tasarı ile ortadan kaldırıldığını görüyoruz.»

Tabii senatör Vehpi ERSÜ :

«Hükümet eliyle sendika patronluğu kurulmak isteniyor.»

Çalışma Bakanı Seyfi ÖZTÜRK :

«Bu tasarıda sendika kurmaya engelleyen hiçbir hüküm yoktur. Sendikal hürriyet hiçbir şekilde kısıtlanmıyor. Sendika tekeli yaratılmıyor. (Tasarı anayasaya aykırı) demekle anayasaya aykırı olmaz. Anayasanın 46. maddesi birçok şeyi eksik bırakmış ve sendikayı tarif etmemiştir.»

CHP'den Fikret GÜNDOĞAN :

«Sendika kurma hürriyetini kökünden yok etmek istiyorsunuz. Bu madde (9 uncu madde) ile tekel kurulmasına yol açacaksınız. Büyük kargaşalık olacak, iş hayatının düzenini bozacak. İşçiyi istemediği sendikada toplamak suretiyle bir kışla hayatı getirecektir. Çalışma hayatına getirilen bu rejim katlanılmaz olacak.»

AP'den Ahmet Nüsret TUNA :

«Bir sendikanın Türkiye çapında olabilmesi için bazı şartlar lazımdır. Mahalle takımı çıkıp Türkiye liginde çarpışabilir mi?»

Tartışmalardan sonra meclisten gelen tasarı bazı değişikliklerle kabul edildi ve 24.7.1970 tarihli oturumda yeniden görüşülmek üzere Meclise gönderildi.

Millet meclisi ise 29.7.1970 tarihli oturumda Senato'nun tasarı üzerinde yaptığı değişiklikleri benimsedi ve tasarı yasalaştı.

Tasarının millet meclisince kabul edilerek yasalaşması üzerine birçok kuruluş Cumhurbaşkanına başvurarak değişiklikleri VETO etmesini istediler. TİP, bu konuda bir muhtıra verdi. Fakat bu girişimlerden olumlu bir sonuç alınamadı ve Cumhurbaşkanı Cevdet SUNAY, yasa değişikliklerini 6.8.1970 günü imzaladı. DİSK, bu günü işçi sınıfı için KARA GÜN ilan etti.

274 sayılı yasanın 20 maddesini değiştiren ve resmî adı, «274 sayılı Sendikalar kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve 31 inci maddesine bir bent ile bu kanuna 3 geçici madde eklenmesi hakkında kanun» (*) olan 1317 sayılı yasa, 12.8.1970 gün ve 13577 sayılı Resmî Gazete ile yayınlanarak yürürlüğe girdi.

(*) 1317 sayılı bu yasa ile yapılan değişikliklerin daha iyi anlaşılması bakımından maddelerin eski ve yeni hallerini karşılaştırmalı olarak kitabın sonundaki ek bölüme koyduk.

1317 sayılı bu yasaya karşı daha sonra TİP ve CHP Anayasa Mahkemesinde Anayasaya aykırılık ileri sürerek iptal davası açtılar.

Açılan bu davalar sonunda Anayasa Mahkemesi, değişiklik yapılan kuralların en önemlilerini Anayasaya aykırı buldu ve 8-9 Şubat 1972 gün E. 970/48. K. 972/3 ve 9 Şubat 1972 gün E. 970/47. K. 972/4 sayılı iki karar ile iptal etti (**).

275 sayılı yasada değişikliği öngören tasarı ise meclise bile sevkedilemeden geri alındı. Bunda, işçi sınıfının 274 sayılı yasada yapılan değişikliklere karşı, gösterdiği duyarlılık ve şiddetli direnişi ile bu değişikliklerin protestolara ve eleştirilere uğramış olmasının büyük katkısı vardı.

(**) Anayasa Mahkemesinin TİP tarafından açılan dava sonunda verdiği kararın tam metni ek bölümde verilmiştir.

HUKUKİ ELEŞTİRİLER

Her iki yasada yapılan ya da yapılmak istenilen değişikliklerle ilgili bir dizi hukukî eleştiri ileri sürüldü. Bunların başında değişiklik yapılmasını öngören tasarıların hazırlanmasındaki büyük gizliliğin eleştirisi yer alıyordu. Sendikacıların, bilim adamlarının görüş ve düşüncelerini almaya gerek duymaksızın tasarıların hazırlanmasının yasa yapma tekniğine aykırı olduğu ileri sürülüyordu.

Eleştiriler daha çok 274 sayılı yasada değişiklik yapılmasına ilişkin tasarı üzerinde yoğunlaşmıştı. Bunun nedeni ise bu tasarrın meclise sevk edilmiş ve yasalaşmak üzere olmasındandı. Tasarrın yasalaşmış oluşu ve sonradan bazı maddelerinin Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi bizim incelememizi de kolaylaştırdı.

Biz burada daha çok 274 sayılı yasada değişiklik yapan 1317 sayılı yasa ile ilgili olarak ileri sürülen eleştiriler üzerinde durmak istiyoruz. Esasen 275 sayılı yasada değişikliği öngören tasarı güncellik kazanmadığı için onunla ilgili eleştiriler de pek azdı.

274 sayılı yasadaki değişikliklere karşı ileri sürülen eleştiriler

Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1) Yasanın 5 inci maddesinde yapılan değişiklikte, maddenin 1 inci bendinde üye olmak «ihtiyaridir» denildikten sonra, üyeliğin kazanılması sendikanın «yetkili organının kabulü» koşuluna bağlanmaktadır. Bu koşul, sendikaya serbestce üye olmak ve ayrılmak hakkı veren Anayasanın 46 ıncı maddesine aykırıdır. Nitekim, Anayasa Mahkemesi iptal kararında; sendikalara tanınan bu yetkinin, Anayasanın 46 ınci maddesinin işçilere tanıdığı dilediği sendikaya üye olmak özgürlüğünü özü bakımından zedelediğini belirterek Anayasaya aykırı olduğu sonucuna varmıştır.

2) 6 ıncı maddenin 1 inci bendinde işçilerin, üyesi buldukları sendikadan ayrılmaları bakımından noter yolunun zorunlu sayılması da yine sendikalara «serbestce üye olma ve üyelikten ayrılma hakkı» tanıyan Anayasanın 46 ınci maddesine aykırıdır.

Bu değişiklik, «TÜRK-İŞ'e üye sendika ve federasyonlardan ayrılmak isteyen işçilerin ayrılmasını baskı altında tutmak ve önlemek amacını taşımaktadır» (45).

Sendikadan ayrılma için noter yolu zorunlu kılındığında işçilerin arzu etmedikleri sendikadan ayrılmaları olanaksızlaşır. Zira bu yol, işçiler için yerine getirilmesi hemen hemen olanaksız, kolay

(45) Kemal SÜLKER'in 17.6.1970 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan «Yeni kanun DİSK'e değil tamamen Anayasaya karşıdır» başlıklı yazısından.

kolay yapılamıyacak işyerinden izin almak, yevmiyeyi kaybetmek, harç ödemek v.b. gibi bir dizi güçlük ve fedakârlığı gerektirmektedir.

Anayasa Mahkemesi ise bu değişikliğe karşı yapılan eleştiriye katılmamıştır. İptal kararında; «yasa ile bu konuda öngörülen biçim koşulları, işçiler ve sendikalar yönünden haklarının zamanında kullanılmasını sağlayıcı bir güvenceyi de oluşturması nedeniyle çekilme hakkının kullanılmasını engelleyeceği ve dolayısıyla bu hakkın özüne eylemli olarak etki yapacağı düşünülemez» denilerek değişikliğin Anayasaya aykırı olmadığı sonucuna varılmıştır.

3) 9 uncu maddenin 2 inci fıkrası ile getirilen 1/3 oranındaki sınırlama da Anayasa'nın 46 ıncı maddesine aykırıdır. Çünkü, 46 ıncı madde meslekî birlik kurma konusunda kişilere ve birliklere tam bir serbestlik tanımaktadır. Yapılan değişiklikle 46 ıncı maddenin özü zedelenmektedir (46). Dünyada hiçbir demokratik ülkede böyle bir hükme rastlamaya imkan yoktur. Bu hükmün bir benzeri, 1926 da faşist İtalya'da kabul edilen yasada vardır.

9 uncu maddenin 2 inci fıkrasıyla getirilen bu sınırlama aynı zamanda «sendika, federasyon ve konfederasyonların kurulmasının serbest ve ihtiyari olduğu» yolundaki 1 inci madde ile de çelişmektedir (47).

Bu madde ile açıkça DİSK'in kapatılması amaçlanmıştır.

Nitekim, Anayasa Mahkemesi de bu eleştirileri haklı görmüş ve 9 uncu maddenin 2 inci fıkrasını oluşturan üç bendi olduğu gibi iptal etmiştir.

4) a — 11 inci maddenin 1 inci fıkrasındaki sınırlama da Anayasaya aykırıdır. Bu fıkra ile sendika kurabilecek kişilerin o iş kolunda «en az üç yıldan beri fiilen çalışmış olmaları» koşulu getirilmiştir. Bu koşul Anayasanın 46 ıncı maddesi ile düzenlenen «sendika kurma hakkı»nın özüne dokunmaktadır.

Anayasa Mahkemesi iptal kararında bu değişikliğin; «sendika kurma özgürlüğünü yersiz biçimde ve kamu yararına dayanmaksızın sınırlandırmak niteliğinde» olduğu sonucuna varmış ve iptal etmiştir.

b — Aynı maddenin 3 üncü bendinde yer alan uluslararası kuruluşlara katılmak hakkının yalnızca en çok işçiyi temsil eden konfederasyon ya da konfederasyona bağlı sendikalara tanınması yolundaki kural da, sendikaların üst kuruluşlar kurmak ve bunlara katılmak hakkını kısıtladığı için Anayasanın 46 ıncı maddesine aykırıdır.

(46) Bk. Prof. K. Tunçomağ, y.a.g.y.

(47) Bk. Kâni Şengül, «Faşizme kapı aralayan 'kanun» başlıklı yazı, 5.8. 1970 tarihli Cumhuriyet gazetesi.

Bu kural açıkça DİSK'in uluslararası kuruluşlara katılmasını önlemek amacı gütmektedir.

Anayasa Mahkemesi de bu kuralın, «**kamu düzenine dayanan bir sınırlandırma olarak kabul**» edilemeyeceği görüşüyle iptalini kararlaştırmıştır.

5) 14 üncü maddenin J bendindeki sendikaların yapacakları yatırımlarda «**en çok üyesi bulunan konfederasyonun olurluğu**» almalarını zorunlu kılan kural da, sendikaları bağlı olmadıkları bir konfederasyonun denetimi altına sokmak amacını güttüğünden Anayasanın 46 ncı maddesine aykırıdır.

Bu değişiklikle ülkedeki tüm sendikaların TÜRK-İŞ'in denetimi altına girmeleri öngörülmekteydi.

Anayasa Mahkemesi bu değişikliği de Anayasaya aykırı bularak iptal etti.

6) 23 üncü maddenin 2 inci bendindeki «**kurulu bulunduğu işkolunda yetki almış sendikanın veya yetki almamış ise**» deyimini de yasa önünde eşitlik kuralına aykırı bulunmuş ve Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir.

7) Yukarıdakiler dışında, yeni yasada «birlik» lerden söz edilmiş oluşu, grev ve lokavtın eşit ve karşılıklı haklanmış gibi kabul edilmesi, sendikaların ticaretle uğraşmaları ve yatırım yapmalarına olanak tanınması, üyelerine meslekleri için gerekli araç ve gereklere kiralamak, ödünç vermek, bağışlamak yolunda kurallar getirilmiş oluşu, konfederasyonlara sendikaların gelirlerini, giderlerini ve çalışmalarını denetleme yetkisinin tanınmış olmasının Anayasaya aykırı olduğu da ileri sürülmüştür.

Ancak, Anayasa Mahkemesi kararında bu konulara ilişkin iddiaları kabul etmeyerek bu kuralların Anayasaya aykırı olmadıklarına karar vermiştir.

8) 274 sayılı yasanın değiştirilmesi ile ilgili en önemli eleştiri ise bu yasanın bir yasa ile hatta Anayasa ile değiştirilemeyeceği yolundaki görüşü. Bu görüşe göre; (48) Anayasanın 46 ncı maddesinde yer alan «meslekî birlik kurma hakkı» diğer Anayasal haklar gibi Anayasanın 8/11 inci maddesi gereğince özel bir korunmadan yararlanmaktadır. «Meslekî» birlik kurma» hakkına, yasama, yürütme ve yargı organları ile idare ve kişiler saygılı olmak zorundadırlar.

Bu hak herhangi bir kanunda değilde Anayasada yer aldığı için sınırlandırılması da ancak Anayasa değişikliği ile mümkün olabilir.

(48) Bk. Prof. K. Tunçomağ, y.a.g.y. Bu görüş Anayasa değişikliğinden sonra önemini yitirmiş gibi görünmekte ise de, konu derinliğine incelendiğinde bizce halen değerini korumaktadır.

Ancak bu hak, Anayasanın 10/1 inci maddesinde yer alan «dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetler» den olduğu ve 11 inci maddeye göre de temel hakların özüne dokunulamıyacağı için Anayasa değişikliği ile dahi «meslekî birlik kurma» hakkının özüne dokunulamaz.

Hatta daha ileri gidilerek, «meslekî birlik kurma hakkı» olmadan «sosyal hukuk devletinden» söz edilemeyeceği, bunun ise Anayasanın 2 inci maddesi gereğince Türkiye Cumhuriyetinin niteliklerinden bulunduğu, Anayasanın 9 uncu maddesine göre devlet şekli değiştirilemeyeceği içinde «meslekî birlik kurma hakkı» nın Anayasa değişikliği ile de ortadan kaldırılamıyacağı iddia edilebilir.

9) 274 sayılı yasada değişiklik yapılmasının gerçek amacının DİSK'i ortadan kaldırmak olduğu açık seçik ortaya çıkınca ileri sürülen diğer bir eleştiri ise şöyleydi; (49) «Bugünkü kanun, sendikaların faaliyetten men'i ve kapatılmaları nedenlerini esasen ön görmüş ve ayrı ayrı saymıştır. Suç işleyen ve Anayasanın belirli ilkelerine aykırı faaliyette bulunan sendikaların yetkili iş mahkemelerince kapatılacakları da açıklanmıştır. Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu için bu hal ve sebeplerden biri varsa veya ileride ortaya konursa hakkında koğuşturma yapılabilir, sorumluları mahkemeye verilebilir... Bu normal ve hukuka uygun bir yoldur. Fakat böyle yapmayıp veya mahkemeye başvurulupta umulan sonuç elde edilemeyince politik nedenlerle, meslekî rekabet ve kişisel çıkarlar uğruna istenmeyen bir konfederasyonun yasama organı aracılığıyla tasfiyesine gitmek büyük bir hata ve gaflet olur...»

10) Yasada değişiklik yapılmasını öngören tasarıda, getirilen yeni ilkelere uygun olarak yasanın ilgili diğer maddelerinin de değiştirilmesi öngörülmüştü. Nitekim değişiklikler tümüyle kabul edildi. Böylelikle yasanın kendi içinde çelişkili olmasının önleneyeceği düşünülüyor. Yüzeyde bir uyumluluk sağlanmaya çalışılıyordu. Oysa Anayasa Mahkemesinin iptal kararından sonra yasa kuralları arasında yüzeydeki bu uyumluluk da ortadan kalktı. Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği değişikliklere bağlı olan ve iptal kararı dışında kalan bazı kurallar anlam ve önemlerini yitirdiler. Örneğin; yasanın değişiklik yapılan maddelerine uygun olarak 20 inci maddenin 4 üncü bendindeki işyeri sendika temsilciliği de düzenlenmişti, ancak diğer değişiklikler iptal edilince bu kural ve özellikle 1 inci fıkranın uygulama olanağı zayıflamış hatta olanaksızlaşmış oldu.

(49) Bk. Suphi Nahit Okay «Sendikalar Kanununa yöneltilen eleştiriler» başlıklı yazı, 12.7.1970 tarihli Cumhuriyet gazetesi.

275 SAYILI YASADA DEĞİŞİKLİĞİ ÖNGÖREN TASARI İLE İLGİLİ ELEŞTİRİLER

274 sayılı yasada değişiklik yapılmasına karşı işçi sınıfının gösterdiği duyarlılık, özellikle protesto ve direnişe başvurulması, olayların meydana gelmesi, yine işçi sınıfından ve aydınlardan gelen eleştiriler, sendikal hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırılması yolundaki planın daha ileri bölümlerine geçilmesini engelledi. 275 sayılı yasada değişiklik yapılmasına ilişkin çalışmalar durduruldu ve tasarı millet meclisine sevkedilemeden komisyonda kaldı.

Gerçekte 275 sayılı yasa, ekonomik ve demokratik haklar yönünden işçi sınıfı için çok daha önemliydi. Bu nedenle, yapılacak değişikliklerin engellenmiş oluşunu demokratik mücadele işçi sınıfının kazandığı büyük bir başarı saymak gerekir.

275 sayılı yasada değişikliği öngören tasarı tüm bu nedenlerle 274 sayılı yasadaki değişiklikler kadar güncellik kazanamamıştır. Ayrıca değişikliklerle ilgili çalışmaların yukarıda da belirttiğimiz gibi büyük bir gizlilik içinde yürütülmesi eleştirilerin diğerinde olduğu kadar yoğunluk kazanmasını bir derece önlemişti.

Tasarı ile ilgili en önemli eleştiri, grev (ya da lokavta) başvurabilmek için getirilen hakeme başvurma (tahkim) yoluydu. Bu yol, işverenlerin önerilerinden kaynaklanmakta ve bu nedenle de değişiklikte grev ve lokavt için öngörülmesine karşın gerçekten grevleri hedef almaktaydı. Bu yolun işverenlerin önerilerinden kaynaklandığına ilişkin bir kanıt, çok daha sonraları da işverenlerin bu yolu önermiş olmalarıdır. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri Rafet İBRAHİMOĞLU, Milliyet gazetesinin düzenlediği bir açık oturumda bu yola taraftar olduklarını açıklamıştır (50).

Sorun; Toplu iş sözleşmesinin imzalanmasından sonra taraflardan birinin özellikle işverenin sözleşme ilkelerine uymaması halinde işçilerin ekonomik baskı yoluna yani greve gidebilmek için bazı özel yollara başvurmak zorunda olup olmamalarıydı (51).

İşverenler, bir kez toplu sözleşme imzalanınca bunun taraflara haklar sağladığını, taraflardan birinin sözleşmeye aykırı davranışta bulunması halinde ise hakkın ihlalinin söz konusu olduğunu, bunu iddia eden tarafın ekonomik baskı yoluna değil ancak yargı yoluna gidebileceğini, oradan karar alması gerektiğini ileri sürüyorlardı.

(50) Bk. 18.3.1973 tarihli Milliyet Gazetesi, «Düşünenlerin Forumu» köşesi, sayfa 2-7.

(51) Doç. Dr. Toker DERELİ, «Grev mi, Tahkim mi?» başlıklı yazı, 26.2.1971 tarihli Milliyet Gazetesi.

Bu görüş gerçekte grevleri olanaksızlaştırarak işçi sınıfının ekonomik mücadelesine engel olmak amacını taşıyordu. Çünkü, yargı organlarının çalışma biçimi çok ağır işlemektedir, bu yolla kısa sürede sonuç almak hemen hemen olanaksızdır. Ayrıca, bir kez toplu sözleşme imzalanınca işçilerin greve gitme olanağı kalmayınca işveren pazarlıkta hiç zorlamadan işçilerin tüm isteklerini kabul eder gibi görünecek ve toplu sözleşmenin bir an önce yürürlüğe girmesini sağlayarak, işçilerin greve gitmelerini ve işi durdurmalarını engelleyecek sonradan toplu sözleşme ilkelerine uymayarak bir uyuşmazlık doğuracaktır. Bu uyuşmazlık nedeniyle işçilerin hemen greve gitmek hakları olmayacağına göre işverenin hiçbir kaybı yoktur. Bu yol, işverenler için o denli caziptir ki, bir kez kabul edilirse artık hiçbir toplu sözleşmeden sonuç almak olanağı kalmıyacaktır. Uyuşmazlıkla ilgili olarak yargı yoluna başvuracak işçiler ise buradan kolay kolay bir karar ve sonuç alamıyacaklardır.

Tasarıda bu görüş aynen kabul edilmemekle birlikte 19 uncu maddedeki değişikliklerle toplu sözleşmenin ihlali halinde yine de doğrudan doğruya greve başvurmak olanağı kalmıyordu. Bu madde ile grev (ya da lokavta) başvurabilmek için bir ihlâl olduğunu ileri süren tarafın, uyuşmazlığın herhangi bir safhasında diğer tarafa özel hakem ile Yüksek Hakem Kuruluna başvurma önerisini yapmış olması ve bu önerinin de diğer tarafça altı iş günü içinde reddedilmesi zorunluluğu getiriliyordu.

Bu değişiklik öncelikle yasanın sistemine aykırı düşmekte özel (ihtiyari hakeme başvurma sistemini zorunlu (cebrî) bir biçime dönüştürmekteydi. Bu yol, grev yolunu yasal olarak değilse bile uygulamada tümüyle kapatmakta, yerine zorunlu hakeme başvurma (cebrî tahkim) yolunu getirmekteydi. Bu durum da Anayasaya açıkça aykırıydı.

275 sayılı yasada değişikliği öngören tasarıya karşı ayrıca grev ve lokavt'ın karşılıklı haklarmış gibi gösterilmesi, grev hakkının yalnızca toplu sözleşmenin ihlali ya da imzalanmaması halinde başvurulabilecek bir yol sayılması, genel grev ve sempati grevlerine olanak tanırmamış oluşu, yetkinin saptanmasına ilişkin kuralların yeterli olmaması ve uygulamada işçileri temsil etmeyen sendikalara toplu sözleşme yapmak hakkı tanınmasına yol açması v.b. gibi eleştirilerde ileri sürüldü.

DEĞİŞİKLİKLERLE İLGİLİ DİĞER GÖRÜŞLER

Değişiklik tasarılarına karşı yapılan hukukî eleştiriler dışında, toplumun çeşitli sınıf ve kademeleri de bir dizi görüş ileri sürdüler. Burada kısaca bunlara değinmek istiyoruz.

Burjuvazinin (işverenlerin) görüş ve önerileri

Yasa değişiklikleri ile ilgili olarak işverenlerin görüş ve önerilerini kısaca şöyle özetleyebiliriz (52).

— Toplu iş sözleşmesi sistemini bir tek çeşide indirgemeyi öngören TÜRK-İŞ önerisini benimsemekteydiler.

— Sözleşme tipi teke indirgenğinde yetki koşulu % 30 dan % 50 ye çıkarılmalıdır. Tek sözleşme tipi kabul edilmez ise, işkolu seviyesinde yetki almış sendika ve federasyon yoksa, o zaman işyerinde bulunan ve salt çoğunluğu sağlamış olan işyeri sendikasına yetki verilmelidir.

— Tasarıdaki üyelikten çekilmenin noter yoluyla olacağı kuralı da benimsenmektedir.

— İşçi sendikaları federasyonları ve konfederasyonlarının kuruluş koşulları bakımından da tasarıdaki kurallar kabul edilmektedir.

— Sendikadan çekildiğini bildiren işçinin aidatı kesilmemeli, ayrıca sendikalara tüzüklerinde gösterdikleri aidatlar dışında toplu sözleşme zam farkları v.b. gibi üyelerinden toplu sözleşme kuralları uyarınca kesinti yapmalarına olanak verilmemelidir.

TÜRK-İŞ'in görüşleri

Olaylardan hemen sonra TÜRK-İŞ adına yayınlanan bildiri (53) dışında bu konfederasyonun yasa değişiklikleri ile ilgili görüşlerini Genel Başkan ve Genel Sekreter açıkladılar.

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Seyfi DEMİRSOY, 274 sayılı yasada yapılan değişikliklerle ilgili olarak 16.6.1970 günü basına verdiği demeçte şunları söyledi;

«Kanun, Türk Sendikacılığına yepyeni bir sistem getiriyor. Bir nizam getiriyor. İsteklerimizin çoğunun kabul edilmiş olmasından memnunluk duyuyoruz.»

Genel Sekreter Halil TUNÇ ise genel olarak olaylar ve değişikliklerle ilgili bir yazısında (54) şunları söylüyordu;

«Sendikalar kanunu değişikliği üzerine koparılmak istenen fırtına, değişikliğin Anayasaya aykırılığı iddiaları gerçekleri yansıtmamaktadır.»

(52) Bk. 17.6.1970 tarihli Cumhuriyet gazetesi

(53) Bk. Aşağıda Bölüm. II.

(54) Halil TUNÇ'un «Değişiklik Yargının Kararlarına Dayanıyor» başlıklı yazısı. 26 Ağustos 1970 tarihli Milliyet gazetesinde yayınlanmıştır.

Birçoğu Anayasa Mahkemesi, öbürleri de yargı organları kararlarına dayanan ve yıllardır uygulana gelen değişikliklerin Anayasaya aykırı olduğunu söyleyebilmek iyi niyetli kişiler için gerçekten zordur.

Kamuoyunu hazırlamakla görevli olanlar, ön yargıları bir yana bırakıp, bütün bu gerçeklerin ışığında konuyu yeniden incelerlerse, varacakları sonuç, bu görüşü doğrular nitelikte olabilecektir.

Bu gerçekler ortaya koymuş bulunmaktadır ki, bu kanun yüzünden çıktığı öne sürülen olayların asıl nedeni, kanun değişikliği değildir. Olayların temelinde, değişik bir sendikacılık anlayışı yatmaktadır ve bu, daha önce de belirtildiği üzere, batılı sendikacılık anlayışına tamamen karşı bir anlayıştır.

TÜRK-İŞ, Sendikalar kanunu değişikliğini savunmak durumunda değildir ve zaten güçlenmek için de böyle bir değişikliğe ihtiyacı yoktur. Bugün, TÜRK-İŞ, bütün yurttaki işçi adına söz söyleyebilecek tek kuruluş niteliği kazanmıştır. TÜRK-İŞ'in bu güce erişmesinde ne yasalar ne yasa değişiklikleri rol oynamıştır; bunda en büyük etken, yasalardan da, yasa değişikliklerinden de önemli olan, işçinin güveni ve sevgisidir.

Bu görüşlerin ışığında, TÜRK-İŞ, olayların altında yatan asıl nedenin Sendikalar kanunu değişikliği olmadığını yakın bir gelecekte kamuoyu tarafından da anlaşılacağı inancındadır. Bu durumda, artık TÜRK-İŞ'in savunacağı görüş, daha önce de öne sürdüğü gibi, sendikal hareketi düzenleyen bir Sendikalar kanununun yürürlükte bulunmasının gereksizliği olacaktır.»

Hukuk Kurumunun Bildirisi

Türk Hukuk Kurumu da 20 Haziran 1970 tarihinde yayınladığı bildiriyle yasa değişikliklerine karşı çıkıyordu. Bildirinin konumuzla ilgili kısmında;

«Sendikalar kanunu ve toplu iş sözleşmeleri, grev ve lokavt kanunlarına değişiklik getiren tasarılar Anayasamızın çalışanlara tanıdığı (sendikalara girip çıkmak) ve (toplu sözleşme yapabilme) haklarını, dolaylı yollardan kısıtlamakta, iktidarın (kendine yakın saydığı işçi örgütlerini kayırarak), (eylemlerinden hoşlanmadığı örgütleri ortadan kaldırma) amacını gütmektedir. Böylece sözü geçen tasarılar, kanunlarda aranan (genel olma niteliğinden) yoksundurlar.» denilmektedir.

Öğretim Üyelerinin Görüşleri

Ankara Üniversitesi Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakültelerinde görevli profesör, doçent ve asistan 62 öğretim üyesi de 17.6.1970 de yayınladıkları bir bildiri ile 274 ve 275 sayılı yasalarda yapılmak istenilen değişikliklere karşı olduklarını açıkladılar. Öğretim üyeleri ortak bildirimlerinde özetle şöyle diyorlardı;

«Getirilmek istenen değişiklikler, sendika kurma hakkını önemli ölçüde kısıtlamakta, işçilerin, istedikleri sendikaya üye olma hak ve özgürlüğünü ortadan kaldırmakta, siyasal iktidarın çıkar ve görüşlerine ters düşen sendikaların güdümlü sendikal örgütler aracılığı ile baskı altında tutulmalarına imkan hazırlamakta, grev ve toplu sözleşme haklarını işlemez duruma getirmektedir.

Böyle bir gelişme, 1961 Anayasasının 46 ve 47. maddelerinde öngörülen serbestçe sendika kurma, grev ve toplu sözleşme yapma haklarına açıkça aykırıdır. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin onayladığı insan hakları evrensel beyanname, milletlerarası çalışma teşkilâtının anayasası, 98 numaralı milletlerarası çalışma teşkilatı sözleşmesi ve Avrupa sosyal yasasının temel ilkeleri, bu değişikliklerle derin bir biçimde zedelenmektedir.

Yaratılmak istenenin, Anayasamızın temel felsefesi ile bağdaşmayan bir sendikal düzen olduğu açıktır. Büyük ve güçlü sendikaların, tasarının gerekçesinde görüldüğü gibi, kanun zoru ile değil, mutlak bir sendikal özgürlük ortamı içinde bilinçlenen işçi kitlelerinin serbest iradelerine dayalı olarak oluşacağı, sendikal mücadeleler tarihinin tartışma götürmez biçimde doğruladığı bir gerçektir. Sosyal gelişmeyi durdurucu bu yasal tedbirlerin yararsızlığına inandığımızı ve kesinlikle karşısında olduğumuzu kamu oyuna duyururuz.»

Yabancı Sendikaların Düşünceleri

DİSK'in çağrısı üzerine Türkiye'ye gelen Uluslararası Maden İşçileri Federasyonu ile Uluslararası Kimya İşçileri Federasyonu yöneticilerinden A. DONENBERG ve W. VITT ile sendikal çalışmaları ile ünlü Dr. F. OPEL (*) ilgililerle yaptıkları görüşmelerden sonra

(*) Alfried Donnenberg : Uluslararası Maden-İş Federasyonu genel sekreter yardımcısı

Werner Vitt: Uluslararası Kimya-İş Federasyonu 2. Başkanı ve Federal Almanya Kimya-İş Sendikası Yönetim Kurulu üyesi.

yasa değişiklikleri ve olaylarla ilgili olarak Basına birlikte bir demeç verdiler. Bu üç ünlü sendikacı, açıklamalarında özetle;

«Bizim Türkiye'de bulunmamızın nedeni, mevcut kanunun değiştirilmesi ile yaratılan ortamdır. Kanaatimizce değiştirilmek istenen Sendikalar Kanununun gösterdiği yol, Türkiye'de devlet sendikacılığının ve devlet tarafından kontrol edilen sendikaların kurulmasına doğru gidildiğidir. Bu da sendikal hürriyetlerin ve hakların kısıtlanması anlamına gelmektedir...

Sendikalar arası rekabette bir taraf devletin yardımına ihtiyaç duyuyor. Bu tutum sendikal ana prensiplere aykırı düştüğü için, bizde, sendikal hürriyetler açısından tehlikeli günlere gidildiği endişesini uyandırdı. Mesele büyük konfederasyonlara karşı olmak değildir. Devlet gücü ile bunu yapmak, sendikal hürriyetlerin kısıtlanmasına razı olmaktır...

Sendikalar grevin ne zaman ve nasıl yapılacağına kendileri karar vermelidirler. Ne sendikalar ne işçi keyifleri icabı greve gitmiyorlar. Grev yapmak zevk meselesi değil. Greve zorlandıkları için gidiyorlar...

Almanya'da sendika kanunu diye bir kanun yoktur. Sendikal hürriyetlerin garanti altına alınması için bir kanuna ihtiyaç yok. Çünkü sendikaların yaşaması için çıkarılacak herhangi bir kanun, sendikaların bağımsızlığını kaybetmesine ve sendikal hakların kısıtlanmasına yol açar...» diyorlardı.

Aynı Sendikacılar 274 sayılı yasada değişikliği öngören tasarının Mecliste görüşülmesi sırasında Cumhurbaşkanı Cevdet SUNAY'a bir telgraf çekerek, «Tasarının hür sendikacılığı ve üyelerinin yararına yapılacak sendikal çalışmalarını kısıtlayacağını» ileri sürdüler ve veto etmesini istediler.

DİSK'in çağrısı üzerine Türkiye'ye gelen yabancı sendikacıları TÜRK-İŞ Genel Sekreteri Halil TUNÇ'un «Marksist» olarak nitelendirmesi üzerine Uluslararası Kimya İşçileri Federasyonu (İCF) Genel Sekreteri Charles LEVINSON bir demeç vererek şunları söyledi; (55)

«Bir kere, bay Tunç'un geçmişteki fikirlerini bildiğimiz

Dr. Fritz Opel: Federal Almanya Metal İşçileri Sendikası Dış İlişkiler Servisi Müdürü ve Uluslararası Maden-İş Federasyonu Yönetim Kurulu üyesi.

(55) Bk. Cumhuriyet Gazetesinin 15 Temmuz 1970 tarihli sayısı.

için, bu demeci İCF'yi şaşırtmamıştır. Kendisinin uzun zamandan beri, yabancı kaynakların paralarına ve desteğine bağımlı ve uygun hareket ettiği bizlerin mälûmudur. Bay Tunç'un, Türk işçilerin çıkarı icabı devrimci olmayı kötü bir şeymiş gibi göstermesi, kendisinin Türkiye'de sendikacılık yapmaya lâyık bir kimse olmadığını ortaya koymuştur.»

«Bay Tunç'un, yürekler acısı zavalılığı, Türkiye'deki durumu, Almanya, Belçika, İngiltere ve Avusturya'ya benzetmek isterken yaptığı büyük uydurmada kendini göstermektedir.

Adı edilen bu ülkelerin hiç birinde Sendikalar Kanunu diye bir kanun yoktur. Böyle bir şeye en ufak bir teşebbüs olsaydı, protesto hareketine 100.000'in üstünde işçinin katılacağından şüphe edilemez. Türk-İş'in dışında, sendikaların işlemesine kanunla müdahale edilmesini isteyecek konfederasyon bulunmaz dünyada. Bay Tunç, gelecek yıl İngiltere'de sendika sayısının 12'ye ineceğini söylüyor. Ben kendisine şu teklifi yapıyorum. 1971'de, İngiltere'de 20, hattâ 30'un üstünde sendika kalmazsa ben görevimden çekilmeye hazırım. Kendisi, aksi halde, çekilmeye hazır mı?..

Ne tarihte, ne de günümüzde bir örnek yoktur ki, Türk-İş'in Türk işçilerine ve DİSK kadar kendine üye sendikalara zorla kabul ettirmek istediği bu gerici, tasarımı haklı çıkarabilsin.»

Federal Almanya Metal İşçileri Sendikası Yönetim Kurulu ise yayınladığı bildiri de değişiklikler hakkında şunları söylüyordu:

«Sendikalar kanununda yapılmak istenen değişiklik Türk emekçilerinin sendikal hak ve özgürlüklerini kısıtlamaktadır. Yönetim kurulumuz bu kanun değişikliğinden vazgeçilmesini, sıkıyönetimin kaldırılmasını, tutuklanan işçi ve sendikacıların serbest bırakılmasını talep eder... tasarımı şimdiki haliyle kesinleştiği takdirde, Türkiye Anayasasında ve Uluslararası Çalışma Teşkilatı antlaşmasında garanti altına alınmış olan birleşme hürriyetinin kısıtlanması, toplu sözleşme, grev ve Türk sendikalarının uluslararası sendikalara katılma haklarının tehlikeye sokulmuş olması demek olacaktır. IG Metal, uluslararası sendikal karakterin ciddiye alınacağını ve Türkiye'de sorumluluğu kavramış kimselerin meseleyi tekrar gözden geçireceklerini, sosyal kabarmayı kesinleştiren bu ihtilafı bir kenara iteceklerini ümit eder.»

Bağımsız Sendikalar Direniş Komitesince düzenlenen Forum'da ileri sürülen görüş ve düşünceler

Bağımsız Sendikalar Direniş Komitesince 24.6.1970 tarihinde Ankara'da düzenlenen forum'da yapılan konuşmalarda gerek olaylar gerek yasalarda yapılmak istenilen değişiklikler ve gerekse bağımsız sendikaların bu konudaki davranışlarının ne olacağını anlamak açısından son derece önemlidir. Bu konuşmalardan önemli saydıklarımızın özetini tutanaklardan çıkarmaya çalıştık. Konuşmacılar şunları söylüyorlardı:

Rıza GÜVEN : «1963 yılında Meclislerce kabul edilerek yürürlüğe giren ve bugüne değin uygulanan 274 ve 275 sayılı yasaların aksayan çok tarafları, değiştirilmesi gereken çok tarafları vardır. Böyle bir değişiklik yapıldığı zaman buna karşı çıkacak hiçbir namuslu sendikacı düşünmüyorum. Ama bizim namuslu sendikacıların, namuslu herkesin şikayetçi olduğumuz maddelere sureti katiyede dokunulmamış, fakat tam manasıyla faşist bir sendikacılık düzeni getirilmek amacı ile bir oldu bittiye getirilen kanun Meclisten geçirilmiştir. İşte biz buna karşıyız.

Onun için gerekli tedbirlerin getirilmesi gerektiğine inanıyoruz ve bu konudaki tasarımızı Senato'ya, Millet Meclisine sunmuş bulunuyoruz. İnanıyoruz ki, artık inatçı vazgeçerler ve sadece kafalarındaki komünist fobisi ile hareket eden politikacılar biraz gerçekleri görmeye yönelirler ve Türk sendikacılığını birlikte özgürlüğe kavuştururuz. Aksi halde Türk işçileri bu hakların vermeyeceklerdir, satılmışlara teslim olmayacaklardır. Bunun bilinmesini buradan ilan ediyoruz...»

Sabri TİĞLİ : «Muhterem misafirler, dünyada hasımlarını ortadan kaldırmak suretiyle ayakta durmaya çalışan insanlar, cemiyetler, politikacılar vardır. Ama biz dünyada kendi evlatlarını öldürerek onların kanları üstünde ayakta durmaya çalışan cemiyetleri de yeni görmeye başladık. Bugünkü gazeteleri okursanız, İstanbul'da İstanbul yürüyüşünde ölen TÜRK-İŞ üyeleridir. TÜRK-İŞ, üyelerinin kanları üzerinde ayakta durmaya çalışıyor. Biz TÜRK-İŞ'e değil TÜRK-İŞ'in bu zihniyetine karşıyız...»

Prof. Muammer AKSOY : «Aziz dinleyicilerim, bazı konular vardır ki, bu konularda uzun uzadıya konuşmanın anlamı yoktur. Her şey bütün teferruatı ile meydana ise... mesele yoktur.

Bu hak, bu yeni kanun değişikliği sendika hakkını öldürmektedir. Gayet açıktır, Anayasanın 46 ıncı maddesi hiç bir tereddüte yer bırakmıyacak şekilde belirtmiştir; Sendika hürriyeti şu zaman vardır; işçiler serbestçe sendika kurabilirlerse, bu sendikalara girebilirlerse ve o sendikaları istedikleri gibi birlikler, yani gerek şakuli ve ufki olarak genişletebilirlerse, o zaman sendika hürriyeti vardır, bu imkana sahip değillerse sendika hürriyeti yoktur.

Sendika hürriyeti... diğer bütün hürriyetler gibi özüne dokunulmamak şartıyla düzenlenebilir. Sendika hürriyetinin, kişiler ve diğer sun'i bir takım ölçülere göre sendikaların kurulup kurulmaması, birliklerin, federasyonların, konfederasyonların kurulup kurulmaması şartını aramak bu hürriyeti ortadan kaldırmak demektir.

«Tarihin tarih selinin akışına zıt olan, çalışan insanların haklarını çoğaltma yolundaki tarih akışının tam tersine onların haklarını ve özgürlüklerini kayıtlamak ve onları siyasî iktidarın dümen suyunda giden insanlar haline getirme amacını güden bu gibi teşebbüsler muhakkak ki sonunda Türk toplumunun zinde kuvvetlerinin tam manasıyla şiddetli ve kahredici bir tokat veya yumruğu ile karşılaşacaklardır...»

Özcan KESGEÇ : «Bu tasarıda dikkatimizden kaçmaması gereken bir nokta da Türk işçi sınıfının, bilhassa kamu kesimindeki işçi tanımının daraltılmak ve kısıtlanmak istenmesidir.»

Prof. Cahit TALAS: «Arkadaşlar, dünya sendikacılık tarihinde zorla, yani kanun yoluyla güçlü sendikacılık yaratma diye bir şey... yoktur.

Bence bugün çıkarılmakta olan, yahut çıkarılmak istenen sendikalar kanunu ile ilgili değişikliklerin temelinde DİSK ve TÜRK-İŞ kavgasıyla bunun dışında bağımsız sendikacıların kavgası yatmaktadır.

Dış bağlantılarımız bizi geniş ölçüde sendika hak ve özgürlüğüne memleket olarak, millet olarak riayet etmemize sevketmektedir.

Bunun yanında şu hususu bilhassa belirtmekte fayda var; şimdi bir hata yapıldığı ortada, büyük bir hata yapılmaktadır ve Türk sendikacılık, işçi hareketinin tarihinde hiç bir zaman vuku bulmamış ıstıraplı olaylar ortaya çıkmıştır ve bunda geniş ölçüde şimdi yapılmakta olan hatada

ısrar etmenin büyük payı vardır. Ve eğer bu hatada ısrar edilirse, başka olayların çıkması da daima mümkündür. Devlet etmek ileriye görmek demektir. İki adım ilerisini görmeyen bir devlet ve hükümet idarecisi memleketin içinde bulunduğu şartları değerlendiremeyen hükümetler bir takım büyük sakıncalarla ister istemez büyük durumlarla karşı karşıya kalırlar. Hatadan dönmek küçüklük değildir, artık bu hatayı kabul ederek birlikte bir meselenin çözülmesinde, eğer gerçekten bugünkü haklara ve hürriyetlere ve bugünkü Anayasaya inanılmakta ise herkesin menfaati vardır, yok illâ bizim dediğimiz olacaktır gibi basit ve ilkel bir inattan hareket edilirse bu, memleketi elbette büyük sakıncalı yollara, bir takım arzu edilmeyen durumlara sevk edebilir ve bunun sonuçlarına, hatada ısrar edenler katlanmak zorunda kalacaklardır ve bunun mesuliyetini tarih önünde hatada ısrar edenler yükleneceklerdir...»

Prof. Bahri SAVCI : «Ben, dostum ve meslektaşım Muammer AKSOY'u bugün çok müsamahalı gördüm. 274 ve 275 kanun tasarıları ile sendikal özgürlüğün katledilmek üzere olduğunu söyledi. Bu çok müsamahalı bir görüştür. Aslında geniş bir hareketin bu son iki tasarısı daha büyük bir şeyi katletmekte ve daha büyük bir amaç gütmektedir. O da, Türk toplumunu işçisi ile memuru ile yani bütün çalışan kitleleri ile ve nihayet müsaadenizle arz edeyim; ordusuyla gittikçe kapitalistleştirilmek istenilen bir düzenin gittikçe haksızlaşan, sömürü oranını arttıran bir düzenin emri altında tutma ameliyesinin bir küçük parçası oluyor.

Asıl sendika hürriyetinin öldürülmesinin ötesinde bu kanun tasarılarının maksadı, artık orduyu da gittikçe zalimleşen bir kapitalist yönetimin emri altına almaya, onu eski haline getirmeye doğru yönelmiş bir maksadı vardır.

Ben önerilerimi... şöylece sunuyorum...

Bu foruma öneriyorum; hakikaten güçlü sendika yaratmak hususundaki işlemleri belirtsin, fakat bunun yolunun bu olmadığı, bütün muhalefetin de, iktidarın da ve nihayet işçilerin de ve tarafsız, hem iktidara, hem de muhalefete mensup olmayan çevrelerin, bilim çevrelerinin de bir masa etrafında toplanarak, bir eleştiri yaparak bir tasarı meydana getirmesini teklif etsinler.

Tasarının çalışmalarına başlanabilmek için de ilk şart olarak sıkıyönetimin derhal kaldırılması. Bu teklifi öneriyorum.

Bir sıkıyönetim altında kanun imali hareketine karşı olanları da davet etmek. Üçüncü önerim de budur...»

İsmail İNAN : «Bu kanun ne Anayasaya uygundur, ne işçinin menfaatine uygundur, ne sendikaların menfaatine uygundur. Bu kanunda ısrar edenler bir AP, bir TÜRK-İŞ menfaat koalisyonununun protokolu mahiyetindedir. Direniş devam edilecektir. Ta ki zafer elde edilinceye kadar...»

Institut kurde de Paris

Institut für Geschichte der Philosophie
Paris

BÖLÜM : I'e EK

OLAYLARI DOĞURAN NEDENLERİN BASINDAN İZLENMESİ

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

OLAYLARI DOĞURAN NEDENLERİN BASINDAN İZLENMESİ

1970 yılının 6 aylık (Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos Eylül) döneminde yayınlanan gazetelerin, haber ve manşetlerini (1) incelediğimizde, 15/16 Haziran Direniş'inin ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerini daha net olarak görebiliriz.

Sadece bu 6 aylık dönemin ilginç gazete haberleri bile, geçmişten günümüze kadar gelen toplumsal olayları açıklamaya yetmektedir. Bu dönemde, ülkede cereyan eden öğrenci-gençlik olaylarıyla, dış politikada'ki olaylara yer vermedik. (Bilindiği üzere, o dönemlerde hemen her gün yeni bir öğrenci olayı patlak veriyor, ölen ve yaralananlar oluyordu.)

EKONOMİK HABERLER

— Şehir hatlarına yüzde 40-100 zam var. Ekmek sıkıntısı devam ediyor. Patiska, kaput bezi ve çeliğe zam yapıldı. Arsa ve bina satışı yüzde 500 arttı. (Te)

— Demirel, para darlığı doğru, çare arıyoruz (Te)

— 22 bin gece bekçisi 271 lira aylıkla çalışıyor. (Te)

— Akaryakıt ve şeker zam var (Te)

— Avusturalya'ya 100 bin işçi daha göndereceğiz. (Dü)

— Altın fiyatları yükseliyor. (Ak)

— Hazine açığı 5 milyar aştı. (Ak)

— Yıldırım vergiler devam ediyor. (Ak)

— Hayat pahalılığı beş yılda yüzde 200 arttı. (Ak)

— 200 büyük firma vergi kaçakçılığı yapmış. (Ak)

— Türkiye 1947 den beri dışa borçludur. (BiAn)

— Masonların cebine akan musluklar Anadolu'ya çevrilecektir.

(BaSa)

— Ekonomik bunalım artıyor. Şirket iflasları çoğaldı. (Ul)

— Hayat pahalılığı ile işten çekilme birbirini kovalıyor. İş hacminde düşüş var. Para darlığı tehlikeli bir hal aldı. (Ul)

— Bankalar açılan krediyi kapatıyor (Ul)

— Borsalarda düşüş hızlandı. (Ul)

— İcra, iflas arttı. (Ul)

— Demire yüzde 40 zam yapıldı. Zam karaborsayı kamçılıyacak. Zam piyasayı karıştırdı. Bina maliyetleri fırladı. İnşaat sektöründe işsizlik başlayacak. (Ul)

(1) Haber ve manşetler; sırasıyla, Tercüman, Zafer, Dünya, Akşam, Bugün, Yeni Asya, Günaydın, Bizim Anadolu, Babilide Sabah, Son Havadis, Ulus, ve Devrim gazetelerinden derlenmiştir. Haberin ait olduğu gazetenin baş harfleri (..) alınmıştır.

- Yeni vergi yükü yüzde elli-altmış arasında. (Ul)
- Gazete kağıdına dün zam yapıldı... zam oranı yüzde 24,5. (Ul)
- Paranın değeri yüzde 66,6 düşürüldü. (Te)
- Devalüasyon dış tesirle olmamıştır. (Te)

SİYASAL HABERLER

- Demirel ne zaman istifa edecek diye merak edip duruyorlar, itimadınız devam ettikçe iş başında kalacağım. (Te)
- «Demirel, ihtilâller neyi getirir, neyi götürür, hesabı yapılmalıdır.» dedi. (Te)
- AP lilerle 41'ler mecliste dövüştü. (Te)
- 26'lar AP den ihraç edildi. (Te)
- Solcuların tahrik ettiği işçiler olaylar çıkardı. (Te)
- 141 ve 142. maddelerindeki boşluklar doldurulacak. (Za)
- Anayasa Nizamını Koruma Tasarısı hazırlanıyor. (Za)
- Demirel: ihtilâl söylentisine kulak asılmamalıdır. (Za)
- Tağmaç, Anayasa değişikliğine taraftar. (Za)
- İdeolojilerin aleti olan sendikalar temizlenecek. (Dü)
- CHP, TİP'nin silik ve samimiyetsiz kopyasıdır. (Dü)
- Öğrenci olayları Meclisi karıştırdı. (Ak)
- Alkol ve sigara kullanma yaygın hale geldi. Esrar kullanan gençler çoğalıyor. (Ak)
- Sahillerin yağması önlenemiyor. (Ak)
- «Devrim zorunludur» Devrimci Ordu Gücü gizli bildiri yayınladı. (Ak)
- Demirel: Serveti polisle korumak zordur. (Ak)
- Binlerce kızıl afiş gizlice Türkiye'ye sokuldu. (Bu)
- Demirel: Yüce divandan kaçmıyorum. (Bu)
- Gizli Komünist Partisi bu defa Hollanda'daki işçilere musallat oldu. (Bu)
- Masonlar bir Rotary Kulüp şubesi daha kurdular. (Bu)
- Doçent Doksat, emperyalizm Türkiye de komünistleri maşa gibi kullanmaktadır» dedi. (Bu)
- Sol bir ihtilâl hazırlayan iki albay tutuldu. (Bu)
- Genel Kurmay Başkanlığı Komünist faaliyetler hakkında su-bayları ikâz etti. (YeAs)
- Orduya kızıl tehlike hakkında kitap dağıtıldı. (YeAs)
- Endenozya da komünist ihtilâlinin Türkiye de olduğu gibi okul, fabrika ve tarla gibi işyerlerinin işgâl ve boykotlarla oyalayıp iktisadî kriz meydana getirildiği açıklandı. (YeAs)
- Demirel'lere son üç yıl içinde devlet bankalarından 26 milyon lira kredi verildi. (Gü)

— Türkiye'ye açılan 22 milyonluk dış kredinin yarısını tekbaşına Demirel'ler aldı. (Gü)

— Demirel'ler 4 yıl içinde Koç'tan sonra Türkiye'nin en zengin adamı nasıl oldu? (Gü)

— Dört yıl önce 262 lira vergi veren Demirel'lerin bugünkü serveti 87 milyon lira! (Gü)

— 41'ler kırmızı oy verince Demirel'in bütçesi reddedildi. Fakat Demirel istifa etmedi. (Gü)

— İnönü, ahlâki tutumları belli olan insanlarda ısrar edilmesin» dedi. (Gü)

— Demirel Meclis tahkikatından kaçmak istiyor. (Gü)

— AP menfaat şirketi haline getiriliyor. (BiAn)

— Millet Parası ile Londra'ya tetkike gönderilen Ç. Özek İngiltere'de komünizmi methetti! Özek, «komünist olmayan namuslu değildir» dedi. (BiAn)

— Bütün milliyetçiler tek cephede birleşmelidir. (BiAn)

— Sovyetler Birliği Büyükelçiliğindeki Lenin için yapılan törene İnönü ile Ecevit'te iştirak etti. (BiAn)

— 1 Mayıs Komünist Bayramıdır. Bahar Bayramımız yine 6 Mayıs gününe alınmalı (BiAn)

— Zeytinyağı skandalı yeni bir safhaya girdi. Sahtekâr Yahudiler cezasız bırakılıyor. (BaSa)

— 19 Mayıs ile ilgili protestoları neşre devam ediyoruz. (BaSa)

— Devrim devrim diye aydınların beyni yıkıyor. (BaSa)

— Köylü kuraklıktan çok zor durumda kaldı. Müslümanları, toplu «duaya» çağırıyoruz. (BaSa)

— Zalim komünistlere «Dur» demenin zamanı gelmiştir!.. «Vatandaş! hesap zamanıdır hazır ol!...» (BaSa)

— İçişleri Bakanı Mentешеoğlu: «TİP mutlaka kapatılacak!» (BaSa)

— Milli İstihbaratın başarılı çalışmaları ile Tabii Senatör Ekrem Acuner'in ihtilâl teşebbüsü açıklandı. (BaSa)

— Anadolu'da komünizm ihtilâli hazırlanıyor. (BaSa)

— Bugün Türkiye'de sendika enflasyonu vardır ve enflasyonda işçilerin aleyhine işlemektedir. (SoHa)

— Her önüne gelen, üç beş işçiyle bir sendika kurmaktadır. (SoHa)

— Vurguncular, sömürücüler AP ile ortaklık içindedir (Ul)

— Ecevit;... Gençler, silahsızlanın ve oy hakkı için sesinizi yükseltin (Ul)

— Türk köylüsü gün geçtikçe biraz daha yoksullaşiyor. (Ul)

— Karaman'da aşırı sağcılar olay çıkardılar... Jandarmanın birlikleri sevk edildi. (Ul)

- Seçimkondular yerle bir edildi. (Ul)
- Devlet kuşu olsa.. Demirel, önce kardeşlerinin başına konar. (Ul)
- İnönü demokratik rejimde kararlıyız. (Ul)
- Kadirli'de Siirt te olaylar (Ul)
- Reformlar yapılmazsa meseleler sokağa dökülür. (Ul)
- Ecevit: Genel grev hakkı tanınmalı. (Ul)
- Ecevit: Bu feodal alt yapıyla sanayi toplumu kurulamaz. (Ul)
- Ağalar silahlanıyor. (Ul)
- Fındık üreticisi tefecinin elinden kurtarılmalıdır. (Ul)
- Sunay, «Yahya Han Formülü» teklif etmemiş. (Ul)
- Sunay: «Devrim gazetesi susturulmalıdır.» dedi. (De)
- «Devrimci Ordu Gücü» nün çağrısını gençlik benimsedi. (De)
- Demirel'in oyunu Parlamento'yı yendi! Parlamento şaibeli iktidarı denetlemekte aciz kaldı. (De)
- Paşasal Demokrasiden, Bebeksel Demokrasiye. Ecevit yalan cılıktan kaçınmalıdır. (De)
- Batı basınında Türkiye, Muhsin Batur muhtırası (De)
- Devrimci subayların yönettiği ülke: Peru. (De)
- Cici Demokrasi enflasyonsuz yaşamaz. (De)
- Hacı Ali Demirel'in milyonlarca vergi kaçırdığı tesbit edildi. (De)
- Fiat enflasyonundan parti enflasyonuna... Cici Demokrasi, parti bolluğundan boğulacak. Yeni bir parti daha kervana katılıyor (De)
- ABD'nin askerî yardım şantajı. Türkiye'de haşhaş ekimini yasaklatmak için ABD, büyük paşalara baskı yapıyor!. (De)
- Solcu DİSK'in tahrik ettiği işçiler 20 fabrikada dün boykota başladılar... (SoHa)
- Kanlı olaylar üzerine Sıkıyönetim ilân edildi. Ayaklanan işçiler polis ve askerle çarpıştı. DİSK'in gayesi kardeş kavgası yaratmak. Feyzioğlu: DİSK tehlikeli macaraya girişti. DEV-GENÇ'e mensup 150-200 kadar solcu bir işyerini işgale kalktı, İşçiler, «pis komünistler» diyerek öğrencilerin üzerine saldırdı. (SoHa)
- Demirel Mecliste olayları «vahim» olarak niteledi. Sıkıyönetim tasdik edildi. TBMM müzakereleri tartışmalı geçti. CHP, MBK ve MP birleşimi terketti. (SoHa)
- Bazı sendikalar bildiri yayınladı. «Olayların sorumlusu DİSK'tir» (SoHa)
- İzmir'de tahrikçi TİP il başkanı ile 25 solcu nezarete. TİP il başkanı ile 5 parti üyesi ve 20 Dev-Genç'li öğrenci işçilere beyanna-

me dağıttıkları gerekçesiyle polis tarafından yakalanmışlar ve nezaret altına alınmışlardır. (SoHa)

— İzmit'te DİSK ve Maden-İş arandı. Polis tarafından nezarete alınan 48 işçi de dün gece yarısı Sıkıyönetim Komutanlığına teslim edilmiştir. (SoHa)

— DİSK yöneticileri tutuklandı. DİSK'te arama yapıldı (SoHa)

— İzmit'te 23 kişi tutuklandı. (SoHa)

— 51 kişi göz altına alındı. Kuas gazetemizi Sıkıyönetime jurnal etti. (SoHa)

— CHP de buhran genişledi. Sıkıyönetim kararı hakkında İnönü ile Ecevit ihtilâfa düştü (SoHa)

— Askeri birlikler TİP merkezleriyle bazı yurtları aradı. (SoHa)

— İzmit'te 8 kişi daha gözaltına alındı. (SoHa)

— Tunç: «Son olaylar asıl amaca ulaşmak için bir bahanedir.» «Sol hareket ihtilâlcı bir hüviyete bürünmüştür.» Türk-İş Genel sekreteri, Ecevit ve Rıza Kuas'ı hesaplaşmaya davet etti. (SoHa)

— Tanklar fabrikaları abluka altına aldı. İşbaşı yapmayan işçilere Sıkıyönetim tebliğleri okundu. (Te)

— TİP Üsküdar ilçesinden 9 kişi nezarete alındı. (SoHa)

— Türkiye İşverenler Sendikası Genel Başkanı Halil Kaya dün düzenlediği basın toplantısında... DİSK'in yönettiği olayların ekonomiye olan zararlarının tesbit edilmesine çalışılmış... İstanbul'da vuku bulan olaylarda can ve mal kaybının yanında ve yalnız dört işkolunda hergün için 9757 işgünü zarar olduğunu belirtmiş... Bulgaristan'ın «Türkiye'de ihtilâl var» propagandası yaptıklarını... DİSK'in işverenle bir ihtilâfının olmadığını bildirdiği günlerde işyerleri tahrip edilmiş, çalışma bırakılmıştır. (SoHa)

— İşçi yöneticileri dün Ankara'da toplandı. «Türk-İş ihtilâlcı direnişe karşıdır!» Toplantıda, işçi temsilcileri rejime ve hürriyetlere yönelecek her türlü şer akımlarının, tesirsiz bir hale getirilmesi için pasif direnişe geçilmesini kabul ettiler. (SoHa)

KİTLESEL EYLEM HABERLERİ

— 10 Milyarlık yatırımı yürüten 10 bin teknik personel boykota başladı. (Te)

— Doktorlar ve Eczacılar bugün yürüyor. (Te)

— Memurlar Ankara'da yürüyüş ve miting yapacaklar. (Te)

— PTT'cilerin sessizlik boykotu başladı. (Te)

— Yürüyüş + miting + boykot + açlık grevi = Personel Kanunu (Te)

— Ordu'da fındık mitinginde olaylar çıktı. 1 ölü, 4 yaralı var. (Te)

— Ordu'da 101 kişi nezarete alındı. 1 kişiyi öydürüp, 1 kişiyi de yaraladığı öne sürülen fabrikatör Yusuf Köksal'da yakalandı. (Te)

— Personel Kanununu protesto eden Karayolları teknik personeli yarın boykota başlıyor. (Te)

— Ekiciler Pazar Çay Fabrikasını taşa tuttu. (Dü)

— Gecekondu tacirleri sahipli arazileri işgal ediyorlar. (Dü)

— Toplum Polisi'de «Kahrolsun Amerika» diye bağırdı. (Ak)

— İlim Ordusu yürüdü. (Ak)

— Ülkü Ocakları komünizmi lanetledi. (Erzurum) (SoHa)

— Ege esnafı anarşiyi miting'le tel'in edecek. (SoHa)

— İzmir Cumhuriyet alanında miting yapan Ege esnafı dün DİSK'i lanetledi. Türkiye Esnaf Konfederasyonu Türk-İş'in yanında olduğunu açıkladı. (SoHa)

— Türk-İş mitingi olgun bir hava içinde yapıldı. Tunç: «Ordu ile işçi karşıkarsıya getirilmek istendi.» (İzmir) (SoHa)

— Şahlanmış mitinginde rejim düşmanları protesto edildi. (SoHa)

— Zonguldak Maden-İşçileri Sendikasında seçim sonuçları olaylara sebep oldu. 8 bin işçi şehire yürüdü. (Ul)

— Zonguldak'da dün işçiler ocaklara inmek istemediler. (Ul)

— Hakimler hakları için direnecekler, öğretmenler direniş mitingi düzenleyecek, Astsubay eşleri yürüyüş yaptı. (Ul)

— Protestolar genişliyor. Mimar, Mühendis ve Teknik Elemanlar forumunda Haziranın başında boykota gidilmesi kararlaştırıldı. (Ul)

— Ankara da üçbin toplum polisi de tasarımı protesto için bir boykot düzenlediler. Ankara da üçbin toplum polisi altı saat boykot yaptı (Ul)

— 35 bin Teknik Eleman iki gün boykot yapacak. (Ul)

— İstanbul da toplum polisleri de boykot yaptı. (Ul)

— Toplum polisi, Astsubayların eşlerini copladı. Kadınlar ve çocukları kollarından tutup yerlerde sürükleyen toplum polisi cop kullandı. (Ul)

— Fatsa da fındık üreticileri de miting yaptı. (Ul)

— Şoförler de direnecek. (Ul)

— Değirmen köylüleri bir çiftliği işgal etti. Geçen yıl dava konusu olan Esece çiftliği topraklarını işgal eden Değirmen köylüleri ekinleri biçtiler. (Ul)

— Topraksız köylüleri Polatlı da dün miting yaptı. (Ul)

— Fındık üreticisi yürüyüş yaptı. Ordu, Trabzon ve Giresun'dan gelen üreticilerin yaptığı yürüyüşten sonra düzenlenen toplantıda fındık alım fiyatının 890 kuruş olarak saptanması ve üreticinin aracılarından kurtarılması istendi. (Ul)

- Orman işçileri de boykota gitti. (Ul)
- Zeytin üreticisi protesto mitingi düzenledi. (Ul)
- Üzüm mitinginde bozuk düzen lanetlendi. (Ul)

— İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneğinin önderliğinde 33 Devrimci kuruluş 4 Mayıs'tan itibaren Türkiye'nin çeşitli illerinde işsizlik ve pahalılığa karşı ve bu durumları yaratanları ortaya çıkarmak üzere genel bir direnişi başlatmışlardır.

Direniş hareketleri 4 Mayıs'da İzmir ve İstanbul'da afişler asılmak, bildiriler dağıtmak ve yoksul halkın oturduğu semtlerde gezici resim sergileri dolaştırmak suretiyle başlatılmıştır. 10 Mayıs'ta İzmir'de ikibin kişinin katıldığı bir miting yapılmıştır. 17 Mayıs'ta ise İstanbul'da 10 binden fazla işsiz işçi, memur ve binden fazla da öğrencinin katıldığı protesto mitingi düzenlenmiştir.

Mitingde: Bugün işsizlik ve pahalılıkla savaşın Amerikan emperyalizmi ve onun yerli ortaklarıyla savaş demek olduğu... ayrıca, bu unsurlar tasfiye oluncaya kadar direnişin devam edeceğini.. madenlerimizin ve petrolümüzün millileştirilmesini, dış ticaretimizin devletleştirilmesi, milli ağır sanayinin kurulması, montaj sanayiine son verilmesi, genel grev hakkının tanınması ve toprak reformunun gerçekleştirilmesi de düzenlenen direnişin amaçlarındandır.

Genel direniş bundan sonra Ankara, Siverek ve Malatya da yapılacak hareketlerle devam edecektir. (De) (2)

Institut Kurde de Paris

BÖLÜM II

OLAYLAR ve SONRASI

Institut Kurde de Paris

Institut Kurde de Paris

OLAYLAR ve SONRASI

Olayları tam olarak anlayabilmek için, en az bir yıl geriye gitmek gerekir. 274 ve 275 sayılı yasalarda değişiklik yapılacağı konusunda söylentiler duyulur duyulmaz başta DİSK olmak üzere bütün devrimciler düşünmeye - tartışmaya başlamışlardı.

Yasa değişikliği gerçekleşirse ne olacaktı? O zaman neler yapılabilirdi? DİSK, bu soruları ve çıkan sonuçları değerlendirmek üzere bir komite oluşturmuştu. İşyerlerinde de en bilinçli işçiler, bu konuda düşünmeye aralarında tartışmaya başladılar. Sonuçta işyerlerinde, ileride kararlaştırılacak eylemin oluşturulması görevini üstelenecek, bu konuda gereken çalışmaları yapacak komiteler oluştu. Bunlara «Anayasal direniş komiteleri» adı verildi.

Değişiklik önerilerinin Meclise gelmesi üzerine çalışmalara hız verildi. Bu yöndeki çalışmaları görünen ve görünmeyen olarak iki kısıma ayırmak mümkün. Görünmeyen ya da daha doğru bir deyimle perde arkası çalışmalar, özellikle yapılacak eylemin saptanması, tartışılması ve işyerlerinde güvenilir işçilerle saptanacak eylemin örgütlenip oluşturulması için yapılan temaslardır.

Görünen çalışmalar ise DİSK içinde yapılan toplantılar ve tartışmalardır. Çeşitli bölümlerde bunlar üzerinde gereken bilgi verilmiştir. Burada bu çalışmaların kısa bir özetini yapmak gerekirse olaylara en yakın çalışmaları şöyle sıralamak mümkündür :

— 28 Mayıs 1970 günü DİSK Yürütme Kurulu'nun toplantısı: Bu toplantıda Yönetim Kurulunun 3 Haziran 1970 günü saat 10.00 da olağanüstü toplantıya çağrılmasına karar verilmiştir.

— 3 Haziran 1970 de toplanan DİSK Yönetim Kurulu, toplantı sonunda konulacak evlem konusunda bir rapor hazırlamak üzere Kemal NEBİOĞLU başkanlığında, Salih ÇETİN, Celâl BEYAZ, Sinasi KAYA, Hilmi GÜNER ve Mustafa BASTAN'dan oluşan bir komite (1) kurulmasına karar verdi. Bu komite'nin çalışmaları sonunda hazırlanan raporda (Anayasal haklar için direniş hakkının kullanılması ve Anayasal direniş komitelerinin kurulması) gerektiği sonucuna varılıyordu.

— 5 Haziran 1970 günü yine DİSK Yönetim Kurulu olağanüstü toplandı.

(1) Sıkıyönetimin ilanından sonra bu eylem komitesine seçilenlerden Sinasi Kaya ve Hilmi Güner dışındakiler göz altına alınmadılar ve haklarında hiçbir koğuşturma açılmadı.

— 12 Haziran 1970 günü DİSK Yönetim Kurulu yeniden toplandı.

— 13 Haziran 1970 günü ise DİSK'e bağlı Sendikaların Yönetim Kurulları toplandı,

— 14 Haziran 1970 günü, Merter Sitesindeki Lastik-İş binasında DİSK'e bağlı sendikaların yöneticileri ile işyerleri temsilcileri toplandılar.

Ve 15 Haziran 1970 günü, iki gün süren Direniş olayları başladı.

Yukarıda sıraladığımız toplantılar içinde şüphesiz üzerinde en çok durulanı 14 Haziran 1970 günü Merter Sitesin'de yapılan büyük toplantı idi.

DİSK Genel Başkanı Kemal TÜRKLER 12 Haziran 1970 günü bir basın toplantısı düzenledi. 14 Haziran 1970 günü yapılacak toplantı da ilk defa bu basın toplantısında basına ve kamu oyuna duyuruldu. DİSK'in görüşlerini ve çalışmalarını özetleyen bir basın bildirisi de bu toplantıda dağıtıldı. Basın bildirisi aynen şöyleydi;

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları
Konfederasyonu
D İ S K

Tarih : 12.6.1970

DİSK GENEL BAŞKANI KEMAL TÜRKLER'İN BASIN BİLDİRİSİ

Sendikalar kanununu değiştiren yeni tasarı, ekspres sür'atli ile, Millet Meclisi'nde 3.5 saat görüşülüp kabul edildi.

A.P., C.H.P. ve G.P. oylarının birleştiği yeni tasarı işçilerin serbestçe sendika seçme özgürlüğünü yok etmektedir. Memleketimizde faşist sendikacılığı getirmenin temelleri atılmaktadır. Bundan sonra, Türk-İş dışında bulunan işçi sendikalarına hayat hakkı tanınmayacak, işçiler, üyesi olmadıkları halde, haraç şeklinde Türk-İş'e aidat ödemek zorunda bırakılacaktır.

Türk-İş'e tanınan sendika diktatörlüğü, çalışma hayatına baskı, terör ve ızdırıp getirecektir.

Bu kanun, işçinin doğal hakkı olan sendika seçme özgürlüğünü Anayasa'nın 46. ncı maddesine rağmen ortadan kaldırmaktadır. Meclisten çıkan yeni kanun tasarısı, getirdiği ilkeler açısından, tümü ile Anayasa'ya aykırıdır. Bunu, Hükümet, partiler ve Türk-İş de bilmektedir. Ancak, ne var ki, Anayasa Mahkemesi kanunu iptal edinceye kadar, iş işten geçmiş olacaktır. Zira, işçilerin sendikalarından istifa hakkı, kullanılamayacak kadar ağır ve güç işleyecek hükümlere bağlanmıştır.

Bu suretle amaç olan, devrimci sendikaları ve DİSK'i bertaraf etmeyi kanunla sağlamayı düşünmektedirler; esas plân budur.

Kanun zoruyla Türkiye'de tek konfederasyon ve her işkolunda sendika tekeli kanunla kurulmaktadır. Örnek olarak gösterilen memleketlerin hiçbirinde, ka-

nun zoruyla sendika sayısı azaltılmamıştır. Eğer talebimiz olan işçiye sendika seçme bakımından referandum hakkı tanınırsa, güçlü sendika ilkesi gerçekleşir. Oysa, Hükümet ve işbirlikçisi Türk -İş ve diğer sömürücü güçler, referanduma yanaşmamaktadırlar. Onların demokrasiye olan bağlılıkları da bu kadardır. Bunlar, farkında olmadan bindikleri dalı kesecek kadar galfet içindedirler.

DİSK, bu meselenin Anayasa çizgisi içine sokulması mücadelesini verecektir. Bunun için de, kesin eylem biçimlerini tesbit etmek üzere, bugün saat 14.00'de, DİSK Genel Yönetim Kurulu olağanüstü; yarın saat 14.00'de ise, DİSK'e bağlı sendika yönetim kurulları; Pazar günü ise, sendika yöneticileri ile işyeri temsilcileri saat 10.00'da Merter Sitesi'ndeki Lastik-İş binasında toplantıya davet edilmişlerdir.

Bu toplantılarda alınan kararlar, DİSK tarafından derhal uygulamaya sokulacaktır.

İşte olaylar öncesindeki görünen ve görünmeyen çalışmalarla bunlardı. Perde arkası çalışmaların en önemlisi örgütlenme ile ilgili olanlardı. Bu önemli çalışmalardan başka dışarıya yansımayan bir çalışma olup olmadığını bilemiyoruz, bunu ancak DİSK yöneticileri bilirler.

Şimdi olaylara geçebiliriz. Olayları üçe ayırarak incelemek yararlı olacaktır kanısındayız. İlk günkü olaylar genellikle sessiz geçti. 16 Haziran ise direnişin en şiddetli günü oldu. Sıkıyönetimin ilân edilmesi ile direniş durur gibi olduysada, küllenmiş ateş gibi için için yandı ve başka yerlere atladı. Bu safhaları kısaca özetleyelim:

İlk gün

İlk günkü olaylara çeşitli işyerlerinden 70 bin işçi katılmıştır. Pazartesi sabahı işyerlerine gelen işçiler önce işyerlerinde sessizce direnişe geçmişler sonra fabrikalardan çıkarak yürüyüşe başlamışlardır. İstanbul'da yürüyüş başlıca üç koldan olmuş, Kadıköy bölgesinde, Ankara yolu üzerindeki fabrikalardan çıkan işçiler Kartal yöresine doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Bu arada DEMİREL'lerin de ortak oldukları Kartal'daki HAYMAK fabrikasında bazı olaylar olmuş, yine Maltepe Sigara fabrikasında yürüyüşe katılıp katılmama konusunda işçiler arasında tartışma çıkmıştır. Eyüp yöresindeki fabrikalarda çalışan işçilerde Topkapı'ya doğru yürüyüşe geçmişler ve bu arada Kağıthane civarında polisle karşılaşmışlardır. Burada iki arkadaşlarının gözaltına alınması üzerine işçiler, Eyüp polis karakoluna giderek durumu şiddetle protesto etmişler ve gözaltına alınan arkadaşlarının serbest bırakılmasını sağlamışlardır. Eyüp yolu olaylar sırasında bir süre trafiğe kapanmıştır. Bakırköy'deki fabrikalarda ise işçiler Londra asfaltı üzerinde yürüyüşe geçerek bu yolu da bir süre trafiğe kapatmışlar, şehrin çok yakınındaki fabrikaların işçileri ise şehir içinde ve özellikle Taksim-Gümüşsuyu ve Şişli istikametinde yürümüşlerdir.

Tuzla ve Çayırova yörelerindeki fabrikaların işçileri ise Gebze'ye doğru yürüyüşe başlamışlar ve Ankara asfaltındaki trafik bu yüzden uzun bir süre aksamıştır.

Bu arada DİSK'e bağlı Basın-İş sendikası üyesi olan işçiler Ankara'da Ulusal Basımevi ile Ulus gazetesini iki buçuk saat süreyle işgal etmişlerdir.

İzmit bölgesinde ise işçiler Ankara asfaltı üzerinde iki yönden şehre doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Birinci yürüyüş kolu İzmit'in doğusunda Köseköy yöresindeki fabrikalarda çalışan işçilerden oluşmuştur. Bu yürüyüş kolundakiler yolları üzerinde bulunan DİSK'e bağlı Lastik-İş sendikası üyesi işçilerin çoğunlukta olduğu Pirelli ve Good Year fabrikalarındaki işçilerin de yürüyüşe katılmalarını sağlamak için bu fabrikalar önünde tezahürat yapmışlarsa da Lastik-İş Sendikası'nın Kocaeli bölgesindeki yöneticileri bu fabrika işçilerinin yürüyüşe katılmalarını engellemişlerdir.

İkinci yürüyüş kolu; Kocaeli'nin batısında Yarımca yönünden şehre doğru hareket etmiştir. Önceleri Gazal, Aygaz, Anadolu Döküm v.b. gibi küçük işyerlerinin işçilerinden oluşan yürüyüş kolu, Türk Kablo fabrikası önüne geldiğinde tezahürata başlamışlar bu fabrikadaki bazı işçilerin de çalışmaları ile Türk, Kablo'daki tüm işçilerde yürüyüş koluna katılmışlardır. Kitabı hazırlayanlardan biri de (2) olaylar sırasında Türk Kablo fabrikasında çalışmakta idi. Bu fabrikanın Finlandiyalı yöneticilerinin olaylar sırasında işçilere karşı gösterdikleri demokratça davranışın tanığı olmuştur. Bu yöneticiler özellikle yürüyüşe katılmayan işçilere «niçin arkadaşlarınızdan ayrılıyorsunuz? Sizde katılın» diyerek onları kınamışlardır. Ancak aynı fabrikanın A. P. li müdürü ve ona yakın sarı sendika yöneticileri, işçilerin yürüyüşe katılmalarını engellemeye çalışmışlar fakat başarılı olamamışlardır.

Şehre iki yönden gelen işçiler Çocuk parkında toplanmışlar burada işçi temsilcilerinin yaptıkları konuşmalar ve protesto gösterilerinden sonra ertesi gün tekrar toplanmak üzere dağılmışlardır.

İstanbul'un çeşitli yöreleri ile Gebze ve çevresinde ve Kocaeli'nde yapılan ilk günlük yürüyüşler sırasında birkaç olay dışında polis genellikle yürüyüşe engel olmamış, yine birkaç küçük olay dışında yaralama, tahrip v.b. gibi olaylara rastlanmamıştır.

Bu yürüyüşler sırasında işçilerin ellerindeki afiş ve pankartlarda yazılı sloganlardan bazıları şöyle idi:

- «Anayasaya aykırı kanun çıkaranlar işçi düşmanıdır.»
- «Anayasa ve sendika özgürlüğünü alanlara derslerini vereceğiz.»
- «Kanunlar Meclisten alınıncaya kadar direneceğiz.»

*
**

Direnişi yönetmek üzere kurulduğu bildirilen Anayasal Direniş Komitesi bu arada ilgili yerlere sayısı 10 bini aşan protesto telgraf-ları çekti. Anayasal Direniş Komitesinin Cumhurbaşkanı ile Başba-kan, Meclis gurup başkanları, Güvenlik Kurulu, Çalışma Bakanı ve Tabii Senatörlere çektiği telgrafta şöyle deniliyordu:

«27 Mayıs Anayasasının temel esprisi olan direnme hakkımızı tasarılar Meclislerden alınıncaya kadar kullanmaya kararlıyız. Sizi uyarmayı tarihsel ve ulusal ödev sayarız.»

15 Haziran 1970 günü yapılan direnişlere 113 işyerindeki işçiler katıldı. Genellikle bunlar, DİSK'e bağlı sendikalara üye olan işçilerin çoğunlukta oldukları, işyerleri idi. Ancak, TÜRK-İŞ'e bağlı sendika-ların üyesi olan işçilerin de direnişe katıldıkları görüldü. Örneğin, direnişe katılan EAS, MUTLU, KORUMA-TARIM İLAÇLARI, CHRYS-LER fabrikalarında TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalar etkindiler. Yine Cİ-BALİ TEKEL KUTU fabrikasında da TÜRK-İŞ sendikası olmasına karşın işçiler işi bırakarak direnişe katıldılar. Buna karşı Pirelli ve Good-Year gibi Lastik-İş'e üye işçilerin bulunduğu fabrikalar sendi-ka yöneticilerinin engellemeleri üzerine bu ilk günkü yürüyüş ve direnişe katılmadılar.

İlk günkü direnişe katılan önemli işyerlerinden bazıları şunlar-dı: (alfabetik sıra ile) AEG-ETİ, AKSAN Alüminyum, ARÇELİK, AUER, AYGAZ, BÜROSAN, ÇELİK Endüstrisi, ÇELİK HALAT CHRYSLER, CİBALİ TEKEL KUTU, DEMİREL KOLLEKTİF ŞİRKETİ, DERBEY LASTİK, DEVLET MALZEME OFİSİ, EAS AKÜ, ELEKTRO METAL, ESAŞ, ETERNİT, GISLAVET, GAZAL, GRUNDIG, HAY-MAK, HOOVER, KORUMA-TARIM İLAÇLARI, MAGRİRUS, MAKİ-NA-TARIM, MUTLU AKÜ, OTOSAN, PHILIPS-, PROFİLO, RABAK, SINGER, SİMKO, SİMSO, SUNGURLAR KAZAN, ŞAKİR ZÜMRE, TÜRK DEMİR DÖKÜM, TÜRK-KABLO, TÜRKELİ, UZEL TRAKTÖR.

İkinci gün

16 Haziran 1970 günü direniş olaylı geçti. İstanbul'da işçiler şehrin çeşitli yörelerinde yürüyüşe geçtiler. Bu yürüyüş kollarını üçe ayırmak mümkündür. Topkapı sur dışındaki işyerlerinde çalı-şan işçilerin oluşturduğu çeşitli yürüyüş kolları şehrin muhtelif yön-

lerine doğru yürüyüşe sabah saat 8.00 dolaylarında başladılar. Sur dışında toplanan işçiler, Şehreminiden Fındıkzade'ye oradan da çeşitli kollara ayrılarak Fatih ve Cağaloğlu-Beyazıt yönünde yürüyüşe devam ettiler. Cağaloğluna gelen grup, buradan vilayetin önüne gitmek istedi. Ancak, Zırlı birlikler Babıâli caddesi ile Divanyolu caddesinin kesiştiği noktada barikat kurmuşlardı. İşçilerin bir kısmı bu barikatu yararak bir kısmı da sokak aralarından Vilayetin önüne orandan da Emininöne çıktılar. Bu sırada İstanbul ile Beyoğlu yakasındaki işçilerin birleşmesini önlemek amacı ile köprüler açılmıştı. Köprüden geçemeyen işçiler, sandal ve motorlarla karşı yakaya Beyoğlu'na çıktılar. Diğer büyük grup ise geri dönerek Saraçhane başından Fatih'e oradan da Topkapı'ya gitti. Topkapı sur dışından gelerek Fındıkzade de ikiye ayrılan diğer yürüyüş kolu Fatih üzerinden Saraçhane'ye orandan da Unkapanı köprüsüne gelmişti. Bu yürüyüş kolu da köprünün açılması sebebiyle karşıya geçemedi ve diğer kolla birlikte geriye döndü.

Levent ve Mecidiyeköy yöresindeki yürüyüşler İstinye'deki KAVEL Kablo fabrikası işçilerince başlatıldı. İstinye'den gelen KAVEL işçileri ile LEVENT civarındaki fabrikaların işçileri 4. Levent'te bu luştular, Zincirlikuyu yönüne doğru yürüyüşe geçen işçiler Leventteki TEKFEN fabrikası önünde polis barikatu ile karşılaştılar. Barikat kuran toplum polislerinin yürüyüş kolunun önündeki kadın işçileri coplama üzerine çatışma başladı. İşçiler çatışma sonunda barikatu yararak yürüyüşe devam ettiler Philips fabrikası önüne geldiler...

Kadıköy yakasında özellikle Ankara asfaltı üzerindeki işyerlerinde çalışan işçiler, Üsküdar ve Kartal'a doğru iki koldan yürüyüşe geçtiler. OTOSAN fabrikası önünde toplanan işçiler, Ankara asfaltı üzerinden Üsküdar'a doğru yürüyüşe geçip, Ankara yolu girişine geldiklerinde polis barikatu ile karşılaştılar. İşçiler yürüyüşe devam etmek istediler, polis silah kullandı ve çatışma başladı, işçiler barikatu yararak Üsküdar'a doğru yürüyüşe devam ettiler. Üsküdar'a gelindiğinde vapurların çalışmadığını öğrenince Paşabahçe Beykoz yönüne döndüler.

Ankara asfaltından Kartal'a doğru yol alan ikinci kola bu yöredeki fabrikalarda çalışan bütün işçiler katıldı. Bu yürüyüş kolu, Kartal köprüsü civarına geldiğinde barikatla karşılaştılar. Bu sırada Çayirova'daki işçiler, özellikle ARÇELİK ve CAM fabrikası işçileri de Kartal'a doğru ilerlemekteydiler. Kartal'a gelen işçilerden bir kısmı Yakacık-Kartal yolu üzerinden Kartal'a girdiler, sayıları çok fazla olan bu grup yol üzerindeki işyerlerinde çalışan işçilerinde katılması ile çok uzun bir yürüyüş kolu meydana getiriyordu. Mal-

tepe Sigara fabrikası önüne gelindiğinde bu fabrika işçileri de yürüyüşe katıldılar. Bağdat caddesinden Bostancı, Suadiye yolu ile Şaşkınbakkal'a gelen işçiler burada karşılaştıkları barikatları kolayca aşarak yollarına devam ettiler.

Kadiköy bölgesinde en büyük çatışma Yoğurtçu Park civarında oldu. Bu çatışma sırasında bir polis öldü. Çeşitli yörelerden gelen işçiler öğleden sonra Kadiköy iskelesinde toplandılar. İskele civarındaki olaylarda da polis silah kullandı. Burada da çatışmalar çok şiddetli oldu.

Bu sırada Eyüp ve Edirnekapı civarındaki işçilerle, Kağıthane civarındaki işçilerde yürümekteydiler. Silahtar'a ve Şişli'ye doğru yapılan bu yürüyüşler sırasında da yollar trafiğe tamamen kapandı.

Gebze'ye yakın işyerlerinde çalışan işçiler, Ankara yolu üzerinde toplanarak yürüyüşe başlamışlardı. Bu yürüyüş kollarında özellikle AEG, ÇİVİ ve TIRPAN fabrikaları işçileri ve TİMAS, DEMİR ÇEKME, ARÇELİK işyerlerinde çalışanlar çoğunluktaydılar. Bu yürüyüş kolundaki işçilerin sayısı 10 binin çok üstündeydi.

İzmit'te ise; 16 Haziran günü işçiler Maden-İş Sendikası Bölge temsilciliği önünde toplandılar ve doğruca Pirelli ve Good-Year fabrikalarına doğru yürüyüşe geçtiler. İlk gün özellikle Lastik-İş sendikasının bölge yöneticileri tarafından engellendikleri için yürüyüşe katılmayan Pirelli fabrikası işçileri, ikinci gün yürüyüş kolu fabrika önüne geldiğinde işi terkederek yürüyüşe katıldılar. Good-Year fabrikasına doğru yürüyüşe devam eden işçiler yolda ardarda kurulan iki komando barikatı ile karşılaştılar. Bu barikatları yararak Good-Year fabrikası önüne gelen işçiler. Good-Year işçilerinin de direnişe katılmasını sağladılar.

Good-Year fabrikasından geriye şehre dönen işçiler yolda yine iki barikatla karşılaştılar. Bu sırada İçişleri Bakanı Kocaeli'nde bulunuyordu ve yürüyüş kolunun şehre girmesine engel olunması için kesin emir vermişti. İşçiler kurulan iki barikatı aştıktan sonra şehre 1-2 klm. kala kurulmuş olan üçüncü bir barikatla karşılaştılar. Burada bazı görevliler, işçi liderlerini yürüyüş kolundan ayırabilmek için «Sizi Kolordu Komutanı görmek istiyor» dedilerse' de işçi önderleri bunu kabul etmediler. Bu sırada, Neşet DEMİRCAN adlı bir işçinin Emniyetçe gözaltına alındığı haberi geldi. İşçilerin Emniyete doğru yürümek istemeleri sonucunda Neşet DEMİRCAN serbest bırakıldı.

İşçiler kurulan son barikatı da geçtikten sonra Demiryolu caddesinden önce Atatürk anıtına gttiler. Burada yapılan konuşmalar-

dan sonra Kolordu Komutanlığı önüne gidildi. Ordu lehine tezahüratta bulunuldu, oradan Çocuk parkı önüne gelen işçiler, ertesi gün yapılacak eylemler için Maden-İş Sendikası önünde buluşmak üzere ayrıldılar.

Aynı gün Ankarada da DİSK'e bağlı Sendikalara üye işçiler ve öğrenci gençlerden oluşan bir grup Sanayi çarşısında Yürüyüşe geçti. Burada polis, işçilere engel olmak istemiş ve bir kısım işçiyi gözaltına almıştır.

**

Özellikle İstanbul'daki yürüyüş olaylı geçti. Kadıköy Yakasında Kaymakamlık binasında yangın çıktı, bazı polis arabaları ve sivilere ait birçok araba ile A.P. binaları tahrip edildi. Bunlardan da önemlisi olaylarda beş kişi öldü, 200 e yakın kişi yaralandı.

Olaylar sırasında ölenler şunlardır

Yaşar YILDIRIM (işçi), Mustafa BAYRAM (işçi), Mehmet GİDAK (işçi), Yusuf KAHRAMAN (Toplum polisi), Abdurrahman BOZKURT (Kadıköy'de Fenerbahçe İşkembecisi).

Ağır yaralanarak hastahaneye yatırılanlardan tespit edebildiklerimizde şunlardır:

Kadir TOPKAL, Ünal Nuri TEZEL, Süleyman SÜKUN, Mustafa AKYOLCU, Nihat AKINCI, Adil ÖZEN, Tahir ATALAY, Seyfettin DOĞRU, Haydar KARAHAN, Yüksel KIZILCA, Fahri KUŞÇULAR, Ekrem DİLER, Yıldırım ÜNSAL, Turhan AKBAŞ, Ali AYKUT, Ruhi YAZAR, Sadık İKİZ, Cavit ALTAN, İbrahim YALÇIN, Davut ACET, Cemal ERGÜN, Bin Ali ÇOŞAN, Hüseyin ZİNCİRLİ, İshak GÖÇMENOĞLU, Gökmen SAVAŞ, Zafer KARA, Abuzeyid ÖZÇAKMAK, Nihat KIYAS, Ahmet ÖZCİHAN, Ali BEYAZTAŞ, Nadir ÖZEK, Sedat VEDA, Yüksel KIZILAY, Ali YALÇIN, Erol EROĞLU, Bayram TAHİR OĞLU, Hasan TENCİK, Rüştü YELKENCİ, Demir NALKOÇ, Ali BEL, Nurettin BALCI, Sami YÜCEL, Muzaffer HIZLI, Mehmet BİNAN, Hüseyin SELLİK, Demir ALKOÇ, Abdüselim AĞA, Turhan AKKAN, Şahin ÖZTÜRK, Necati YENİTÜRK, Murat BAYAR, Enver YILMAZ, Adil ALTAŞ, İbrahim DEMİRCİ, Ali POLAT, Ömer KESKİN, Sadık ÇİFTÇİ, Veysel ŞEKER, Ahmet KOLACAK, Kamil Kerim ELBASAN, Cavit YEŞİLTÜRK, Kâzım KÖSE, Yaşar BACAK, Cuma DOĞAN, Haydar AKIN, Mustafa YALÇIN, Niyazi SAVCI, Ramazan YILDIRIM, Mustafa KARA, Bekir BOZER, Bin Ali ÇORLU, Hüseyin DOLİ, Murat BOYACI, Mustafa AĞIZ, Sedat RONA, Doğan TOPRAK, Mehmet KANDEMİR, Mustafa YANIK, Faruk BAL, İsmail Hakkı ŞEN, Hüseyin AZITEPE, Alinas DEMİREL, Besim RÜSTEMOĞLU, Rıza İŞÇİ.

16 Haziran günü yapılan bu olaylı yürüyüş ve direnişe 150 bine yakın işçi katıldı. Ülkemizde bu sayıda işçinin katıldığı ilk eylem olması nedeniyle de son derece önem taşıyan bu olayın en ilginç yanı da direnişe ve yürüyüşlere yalnız DİSK üyesi işçilerin değil, onların yanında ve çoğunlukla TÜRK-İŞ üyesi işçilerinde katılmalarıydı. Yukarıda ilk günkü yürüyüşlere katılanlar bakımından bazı örnekler vermiştik. İkinci günkü yürüyüş ve direnişlere aşağı yukarı bütün TÜRK-İŞ e bağlı sendikaların çoğunlukta oldukları işyerlerindeki işçiler de katıldılar (3).

16 Haziran günü yapılan yürüyüş ve direnişe katılan işyerlerinden en önemlileri şunlardı:

Auer, Magirus, Oto Marsan, Günterm, Erka Balata, Uzel Traktör, Enfa Elektrik Malzemeleri, Cihan Radyo Televizyon Job Traş Bıçakları, Türk Demir Döküm, Sungurlar Kazan, Elektro Metal, Çelik Endüstri, Oto Yay, İzsal Döküm, Bufer Elektrik Malzemeleri, Aksan Alüminyum Doğrama, AEG-ETİ, Esaş, Otosan, Gazal, Çelik Halat, Rabak, Philips, Arçelik, Simko, Profilo, Rabak İzmit Tel, Estaş Buzdolabı, Philips İzmit Ampul, Silvan Çelik Döküm, Singer Dikiş Makinaları, ECA Pres, Denet Civata, MİNO Makina ve yedek parça, VİTA Teneke, Nursan Çelik eşya, Döküm Ay Emaye, BİMAK Makina, TEZSAN Torna tezgahları, Hisar Döküm, Gülok Çamaşır Makinaları, Antaş Civata ve Çivi, Bahariye Sıcak Çekme, Şakir Zümre, Çelik Yay, Oto Makas, Demirel Kollektif Şirketi, Dümeks Tel ve Çivi Çekme, Ambalaj Sanayi, Böhler Kaynak elektrot, Elba Musluk, Türk Eli Alüminyum, Pimaş Boru, Liberti Plastik, Harley Lastik, Vinyleks, Derby Lastik, Merbolin Boya, Prosan Boya, Midil Ziraî İlaçlar, Hastaş Matbaası, Çatalkaya Matbaası, İto Matbaası, Reks Matbaası, Devlet Malzeme Ofisinin İstanbul ve İzmit işyerleri, Komili Yağ ve Sabun, Koruma Tarım İlaçları, EAS Aksü, Mutlu Akü, Chrysler Otomobil, Maltepe Sigara fabrikası, Ayvansaray Civata, Bayby Lastik eldiven, Türk Kablo, Varil Sanayii, Pirelli Good-Year vd.

Bu arada yurt dışında bulunan Türk İşçileri de değişiklikleri protesto için yürüyüşler düzenler. Köln'deki yürüyüş bunlardan biridir.

Direnişin sertleşmesi üzerine 16 Haziran 1970 günü öğleden sonra İşçileri Bakanı Vali ve diğer yetkililerle DİSK yöneticileri, Viyette bir toplantı yaptılar. Bu toplantıda neler konuşulduğu kesin olarak bilinmiyor. Ancak bu toplantıdan sonra DİSK Genel Sekre-

(3) 15-16 Haziran olaylarına toplam 168 işyerinin katıldığı bunlardan 121 tanesinde Türk-İş'e bağlı sendikalara üye olan işçilerin çoğunlukta bulunduğu anlaşılmaktadır.

teri Kemal SÜLKER, bir demeç vererek şunları söyledi; «Girişilen tahripkâr eylemle ilgimiz olmadığını İçişleri Bakanına söyledik. Ve kesinlikle de bu tahripkâr olayları tasvip etmediğimizi bildirdik. Ayrıca işçilere de radyoda bir uyarma yaparak kötü cereyanlara alet olmamalarını istedik.» (4) Kemal SÜLKER'in demeçinde sözü-
nü ettiği radyodan yayınlanacak mesajı ise DİSK Genel Başkanı Kemal TÜRKLER veriyordu. Kemal TÜRKLER bu mesajında;

«İşçi kardeşlerim, işçi sınıfının bilinçli temsilciler, sizlere sesleniyorum. Beni iyi dinleyiniz. Anayasal haklarınız için direndiniz. Direniyorsunuz. Anayasamız her türlü toplantı ve yürüyüşlerin silahsız ve saldırsız olacağını emreder. Bizler Anayasaya sınıksız bağlı işçiler olduğumuz için hiçbir hareketimiz Anayasaya aykırı olamaz. Ne varki bizim aramıza çeşitli maksatlar güden kişiler, çeşitli kılıklara bürünerek girebilirler. Hatta kötüsü, gözbebeğimiz şerefli Türk Ordusunun bir mensubuna kötü maksatlarla taş atabilir, tahrikler yapabilirler. Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Başkanı olarak sizi uyarıyorum.» (5) demekteydi.

TÜRK-İŞ ise, olaylardan sonra İstanbul'da yayınlanan yüksek trajlı gazetelere aşağıdaki ilanı verdi ve işçi sınıfının karşısında olduğunu bir kere daha ortaya koydu. TÜRK-İŞ'in gazetelere verdiği ilân aynen şöyle idi:

**«TÜRK-İŞ'in AÇIKLAMASI
BÜYÜK TÜRK MİLLETİNE VE AZİZ
TÜRK İŞÇİLERİNE TÜRK-İŞ'in DUYURUSU**

274 Sayılı Sendikalar Kanunu ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunlarında yapılacak değişikliklerin büyük Milletimize ve İşçilerimize yanlış aksettirildiği, gerçeklerin söylenmediği büyük bir üzüntü ile tesbit edilmiştir. Gerçekler anlatılmadığı için toplu iş sözleşmesi ve grev haklarının ellerinden alındığını zanneden bir kısım masum İşçi arkadaşlarımız aşırı sol militanların tahrikleri ile sokaklara dökülmekte anarşiye varan davranışlarda bulunmakta işyerlerini tahrip ederek can ve mal güvenliğini tehdit etmektedirler.

274 sayılı Sendikalar Kanununda yapılacak değişikliklerle hâlen Türkiye'de sayısız binden fazla olan tabelâ sendikalarının mevcudiyeti ortadan kaldırılarak işçilerin güçlü sendikalar tarafından toplanması sağlanmaktadır. Keza sendika içi denetleme getirilmekte, işçilerden toplanan aidatları kendi hesaplarına yatırmak suretiyle yolsuzluklar ve usulsüzlükler yapanların bu ve buna benzer davranışlarına son verilmektedir. Sendika gelirlerinin değerlendirilmesi işçilerin menfaatlerine uygun yatırımlara yöneltilmesi temin edilmekte. Yavru Vatan Kıbrıstaki işçi kardeşlerimizin Anavatandaki en büyük işçi kuruluşuna katılmaları sağlanmaktadır.

Kanunda yapılacak değişikliklerle güçsüz cılız ve sadece bir kısım yöneti-

(4) Milliyet gazetesinin 17.6.1970 günlü sayısından alınmıştır.

(5) Aynı gazeteden alınmıştır.

cilerine gelir sağlamaktan başka işçiye yararlı bulunmayan sözde Sendikalar ortadan kaldırılacak böylelikle de işçilerin hak ve menfaatleriyle de yarınları garanti altına alınmış olacaktır. Bu değişikliklerin Anayasaya aykırı olduğunu ve bu sebeple de Anayasal hakların kullanıldığını iddia edenler Türkiye'de bir Anayasa Mahkemesinin varlığından neden bihaber görünürler Eğer Kanunlar Anayasaya aykırı ise bunun Anayasa Mahkemesine müracaatla iptali mümkün olduğu halde neden bu yola başvurmazlar Anayasa Mahkemesi, kanunları Anayasaya aykırı ise iptal yetkisine her zaman sahiptir ve tatbikat da böyledir.

275 sayılı Kanunda yapılacak değişikliklerle de grev hakkı ve toplu sözleşme yapma yetkisi ortadan kaldırılmakta değil, tam aksine işçilerin hak ve menfaatlerine uygun yeni hükümler getirerek işkolunda dolaylı yoldan çoğunluğu temsil etmedikleri halde yetki alarak bu yetkilerini kullanamayan ve işçilerin hak ve menfaatlerini haleldar eden sarı sendikaların değil, güçlü ve her türlü imkâna sahip büyük sendikaların yetkili kılınması için hükümler getirilmektedir. Bu kanunda yapılacak değişikliklerle de Türk İşçisi düşünülmüş onun hak ve menfaatlerini garanti altına alınması amaç edinilmiştir. Hal böyle olduğu halde işçi arkadaşlarımızın Türkiye'yi maceralara sürüklemek ve demokratik düzeni ortadan kaldırmak isteyenlerin tahrik ve teşviklerine kapılmamaları gerekir.

İstanbul ve Kocaeli civarında başlatılan can ve mal güvenliğini tehdit eden yürüyüş ve direnişlerin taşlı, sopalı saldırıların ekmeğimize olan fabrikaları tahripleri başlıca teşvikçilerin Türk Hâkimi tarafından yıllarca önce mahkûm edilmiş, militan komünistler ve onların işbirlikçileri oldukları kesinlikle ortadadır.

Azız İşçiler. Sendikacı, işçileri teşvik edip sokağa döken, sonra da biz bu hareketin içinde yokuz diyerek meydanı terk eden sahtekâr insan değildir. Türkiye'yi kargaşalığa sürüklemek isteyenlere inanma onların teşvik ve tahriklerine kanma. Bu hareketleri düzenleyenler azınlıktadırlar Türk İşçilerimizin büyük çoğunluğunu temsil eden Türk-İş her zaman olduğu gibi ağır başlılığını muhafaza etmeyi işçilerimizin ve demokratik düzenin yararı bakımından uygun mütalâa etmektedir Gerekli tedbirlerin alınacağı inancı içindedir. Bu tedbirler zamanında alınmazsa işçilerimizi ve sendikacılarımızı savunma mecburiyetinde kalacağımızı emrinde ve hizmetinde olduğumuz büyük milletimize ve aziz işçilerimize saygı ile duyururuz.

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU ADINA İCRA VE YÖNETİM KURULLARI

SIKIYÖNETİM İLANI

16 Haziran 1970 günü akşama doğru DİSK'e bağlı sendikaların Merkezleri ve Bölge temsilciliklerinde polisçe aramalar başlamış ve birçok sendikacı ve işçi'de bu arada gözaltına alınmışlardı. Aynı anda Hükümetçe İstanbul ve Kocaeli'de Sıkıyönetim ilân edilmesi kararlaştırılıyordu. Sıkıyönetim ilânına ilişkin karar önce bir Hükümet bildirisini ile açıklandı. Bildiri şöyleydi:

«Anayasanın 124. maddesi uyarınca İstanbul ve Kocaeli illeri dahilinde bir ay süre ile Sıkıyönetim ilânına karar verilmiştir. Sıkıyönetim 16 Haziran 1970 Salı günü saat 21.00 den itibaren yürürlüğe girecektir.

Hükümetimiz bütün vatandaşlarımızın tahrikler neticesinde Yurdumuzun bu bölgesinde bozulan huzur ve sükunun ve kamu düzeninin yeniden tesisinde Sıkıyönetim idaresine yardımcı olacağından ve maksatlı olarak çıkarılmış ve çıkarılacak çeşitli haberlere iltifat etmeyeceğinden emin bulunmaktadır.»

Bu bildiri'den sonra zamanın Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç'ta bir bildiri yayınladı. 12 Mart 1971 den sonra yıldızı daha da parlayan (!) muhtıracı paşa şöyle diyordu;

«Bakanlar Kurulunun aldığı karar gereğince İstanbul ili ile Kocaeli ilinin merkez ve Gebze ilçelerinde saat 21.00 den itibaren yürürlüğe giren Sıkıyönetim Komutanlığına Genelkurmay Başkanlığınca 1. Ordu Komutanı Orgeneral Kemal ATALAY (*) tayin edilmiştir.

Bakanlar Kurulunun kararının bir sureti ile tayin kararnamesi özel kurye ile 1. Ordu Komutanlığına gönderilmiştir.

Sıkıyönetim şartları saat 21.00 den itibaren yürürlükte bulunduğundan değerli basınımızdan, sayın yayın organlarından, müesseselerimizden, sayın halkımızdan Sıkıyönetim şartlarına hassasiyetle uymalarını rica ederim.»

Sıkıyönetim ilânına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı ise 17 Haziran 1970 günü Resmî Gazete'de yayımlandı. Kararname şöyleydi :

«Sendikalar Kanununun tadil tasarısı vesile ittihaz edilerek bugün İstanbul ve Kocaeli illerinde önceden yapılan tahrik ve alınan tertipler sonucunda vuku bulan hadiselerin yatıştırılması sırasında Devlet kuvvetlerine karşı mukavemet ve amme tesislerini tahrip

(*) 30 Ağustos 1970 tarihinde Kara Kuvvetleri Komutanı olacağından söz edilen Kemal Atalay'ın yerine Org. Faruk GÜRLER kara kuvvetleri komutanı oldu. Atalay ise emekliye ayrıldı, yerine Org. Faik TÜRÜN geldi.

şeklinde tezahür eden hareketler bir ayaklanma mahiyetini almış bulunduğundan Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 124. maddesi gereğince İstanbul ili ile Kocaeli Merkez ve Gebze ilçelerinde 16.6.1970 günü saat 21.00 den itibaren bir ay süre ile Sıkıyönetim ilanı Bakanlar Kurulunca 16.6.1970 tarihinde kararlaştırılmıştır.»

SIKIYÖNETİMİN MECLİSTE ONAYLANMASI

Bakanlar Kurulunca alınan bu kararın, Anayasanın 124 üncü maddesi uyarınca T. B. M. M. Birleşik Toplantısında onaylanması gerekiyordu.

Birleşik Toplantı, 17 Haziran 1970 günü saat 15.00 de başladı. Toplantıya Ferruh BOZBEYLİ başkanlık ediyordu.

İlk olarak devrin İçişleri Bakanı Haldun MENTEŞEOĞLU söz aldı ve olayları kısaca anlattıktan sonra, gerçek nedenin iddia edildiği gibi 274 ve 275 sayılı yasalarda yapılmak istenen değişiklikler olmadığını, «gayrimeşru bir platform içinde rejimi yıkmak, milli beraberliği bozmak amacı (nın...) güldüğünü ileri sürdü ve devamla;

«Bu olayların tertip ve tahrikçisi DİSK'tir. Bu teşekkülün yakın yıllar içinde kanunsuzluğu teşvik ederek bir takım eylemlerde bulunduğu hepinizin malûmudur. Bu teşekkül sol zihniyete bağlı bir stratejiyi uygulamaktadır,» dedi. Menteseoğlu konuşmasını;

«Bu kanunsuz olay, demokratik rejimi yıkmak heveslisi olan ideolojik bir felsefenin provası idi. Sokaktan geçenler (halk savaşı başladı) diye bağıryorlardı. Bu bir isyandır, ayaklanmadır, fevkalâde bir olaydır. Bunun üzerine örfi idare kararı verdik.» diyerek bitirdi.

İçişleri Bakanın'dan sonra Güven Partisi adına Turhan FEVZİOĞLU söz aldı ve özetle şunları söyledi;

«DİSK, Marksçı, Leninci, komünist bir örgüttür. Mam-sun işçi vatandaşları bu ithamın dışında tutuyorum. Dökülen kanlar için yüreğimiz yanıyor. Soruyoruz. Bunların gerçek kaatili kim? Bunların cümlesinin kaatili Türkiye'de proleterya ihtilalinin provasını yapmak isteyen bir avuç maceracıdır. Bunların yakasına sarılmak lâzımdır. DİSK yöneticileri milletlerarası bir emperyalizmin emrindedirler.»

Daha sonra ise C.H.P. Genel Başkanı İsmet İNÖNÜ partisi adına söz aldı ve kısaca şöyle dedi;

«Sıkıyönetim adalet dışı bir yönetim değildir. Kanunî bir idaredir. Acil ve kısa yoldan adaleti ve gerçekleri orta-

ya çıkartmak için getirilir. Ayrıca bulanmış olan zihinlere sükûnet ve huzur gelmesini sağlar. İstanbul ve İzmit'teki halkımızın sıkıyönetimin bu huzur verici mahiyetini göz önüne alması lazımdır. Halk Sıkıyönetime yardımcı olmalıdır. Bu takdirde gerçekler kolay ortaya çıkar. Bununla beraber sıkıyönetimin başında bulunanlar ne emrederlerse doğru ve adaletli olduğunu zannetmemelidirler. Bunu bir an gözden uzak tutmamalıdır. Sıkıyönetim idarecileri kendilerini önyargıya kapılmaktan kurtarmalıdır. Peşin hükümden sakınmalıdırlar...

Geniş bir kitle harekete geçirilebilmiştir. Bu işe türlü tesirlerin karıştığı muhakkaktır. Huzurun bozulduğu zamanlarda kışkırtıcılar kolaylıkla halkın içine girerler. Olaylara bir yön vermeğe özenirler. Bir nokta önemlidir, işçilerin vatansever ve cumhuriyete bağlı olduklarını, devlet kanunlarına bağlı olduklarını kabul etmek lâzımdır. Onları harekete getiren sebepler arasında haklı noktalar var mıdır? Bunu dikkatle ayırmak gerekir...

Bu büyük kitlenin harekete geçebilmesinde hiç haklı taraf yok mudur? Haklı taraf yoktur diye sabit hükümle adalet aranmaz.»

İnönü daha sonra Sıkıyönetimin 15 günlük bir süre için ilanını önermiş, ancak bu öneri reddedilmiştir.

İnönü'den sonra Millî Birlik Grubu adına tabii senatör Ahmet YILDIZ söz almış, ancak A.P.'liler bağırıp, çağırarak, küfür ederek ve üzerine yürüyerek YILDIZ'ın konuşmasını devamlı engellemek istemişlerdir. Bu arada Başkan BOZBEYLİ'de mikrofonu kestikten sonra YILDIZ mikrofonsuz konuşmak zorunda kalmıştır. YILDIZ bu konuşmasında kısaca şunları söyleyebilmiştir;

«Bundan çok daha kanlı olaylarda ayaklanma niçin aklınıza gelmedi? Ankara'da devlet yöneticilerinin ve hükümet üyelerinin gözleri önünde bir cenaze kaldırılamadı (6). O zaman niçin ayaklanma demediniz?... Biz, namuslu yöneticiler, namuslu bir idare istiyoruz...

Konya'da Vilayet konağına saldırılırken, başka bir ilçe (de) Atatürk'ün heykelini diktirmek için Vali ve Kaymakam, cihat ilan etmiş olanlara yalvarırken bunlar ayaklanma değilmiydi?...

(6) YILDIZ; Yargıtay Başkanı İmran ÖKTEM'in cenazesini kastediyor.

Sıkıyönetimin rejim için hayırlı olacağı inancında değiliz. Sıkıyönetimi gerektiren bir olay da yoktur. Olsa olsa bir hükümet âczi karşısındayız.»

Son olarak konuşan Başbakan Süleyman DEMİREL konuşmasına şöyle başlamıştır;

«Huzurunuzda sevinerek gelmiş değiliz. Memleket menfaatleri icap ettirmedikçe bu şekilde huzurunuzda gelmedik. Bundan daha ehven (!) memlekete faydalı bir usul olsaydı huzurunuzda gelmezdik.

Siz muhalefet olarak siyasî iktidarı beğenmeyebilirsiniz. Beğenilmeyi de zaten sizden istemeyiz. Bizim iktidardan çekilmemizi de isteyebilirsiniz. Ama burada yalnız siyasî iktidarın değil, rejimin, parlamento'nun zarar görmesi ile karşı karşıyayız. Bu konuda müttehit olduğumuzu rejim düşmanlarına gösterirsek böylece onlar güçlerini kaybeder ve demokratik rejim devam eder...»

DEMİREL konuşmasında daha sonra Rıza KUAS'a çatarak;

«Bu T. İ. P.'li milletvekili bu kürsüden zorla, kanla, parlamento'yu tehdit etmiştir...

Arkadaşlar, kanla meseleler halledilecekse parlamento'ya ne lüzum var? Parlamento'ya rağmen kan döktürerek meseleleri halletmek isteyenler varsa bu çatı ona yakışmaz.» demiş, devamla Ahmet YILDIZ'ın konuşmasını cevaplandırmak istemiş ve tabii senatörleri (fuzuli şağil) olarak nitelendirerek, Anayasayı değiştirecek çoğunluğu elde ettiklerinden Parlamento'da bulunmayacaklarını söylemiştir. DEMİREL'in bu sözleri üzerine C. H. P.'liler ve M. B. G. üyeleri salonu terketmişlerdir.

Konuşmalar sonunda, A.P. ve G. P. lilerin oyları ile Sıkıyönetim kararı onaylanmıştır.

Bu arada içinde bulunulan koşullardan yararlanan tüm gerici kurum ve kuruluşlar, DİSK'e karşı saldırıya geçmişlerdi. Olayları «kanlı ihtilâl provası» olarak nitelendiren A.P. Genel Başkanı Başbakan Süleyman DEMİREL yanında özellikle Turhan FEYZİOĞLU ve TÜRK-İŞ Genel Başkanı Seyfi DEMİRSOY, başına verdikleri demeclerinde DİSK'e çatıyorlardı. Feyzioğlu şunları söylüyordu;

«Marksist-Leninist bir kuruluş olan DİSK yöneticileri, TÜRK-İŞ'in desteklediği yeni tasarılar karşı sert bir direnişe girişmişlerdir. İşgal, tahrip, oturma, iş yavaşlatma gibi kanun dışı usullere başvuran DİSK, tehlikeli bir maceraya girişmiştir. Bu maceracıların kar-

şısındaız. Türkiye'yi Çekoslovakya haline getirmek isteyenlerin bu taşkınlıklarına fırsat verilmemelidir. Tedbirler alınmalıdır» (7)

Yürüyüş ve direnişlere katılanlardan çoğunun TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların üyesi olduğunu (*) unutan TÜRK-İŞ Genel Başkanı Seyfi DEMİRİSOY da verdiği demeçlerde;

«Demokrasiyi yıkmak için işçiyi teşvik edenlerin yakasına ka-
nunlar yapışmazsa TÜRK-İŞ'e bağlı işçiler yapışacaktır.» diyordu
(8).

SIKIYÖNETİM DÖNEMİ

İstanbul ve Kocaeli'nde Sıkıyönetimin ilân edilip, Sıkıyönetim Komutanının atanması ile birlikte özellikle DİSK ve ona bağlı sendikalarda aramalar ve bazı kişilerin göz altına alınmasına hız verildi. İstanbul ve Kocaeli'nde bulunan tüm işyerlerinin çevresi askeri birliklerce sarıldı. Bu arada İstanbul Emniyet Müdürlüğü «asayışı koruma» gerekçesi ile «sakıncalı» sayılan kişilerin bir listesini hazırlayarak Sıkıyönetime gönderdi.

Sıkıyönetimce girişilen arama faaliyeti Sendikalardan sonra bütün ilerici ve devrimci kuruluşların aranması biçimine dönüştü. İstanbul ve Kocaeli'nde DİSK ve ona bağlı sendikalar dışında DEV GENÇ'in faaliyet gösterdiği öğrenci dernekleri, TÖS ve İşçi Birlikleri arandı. Bununla da yetinilmeyerek bu kuruluşların yöneticileri ile ilerici ve devrimci olarak tanınan kişilerin evleri de baskınlar düzenlenerek aranmak yoluna gidildi.

İşyerlerinin çevresi askeri birliklerce sarılmış olmasına rağmen iki ilde DİSK'e ve TÜRK-İŞ'e bağlı işçiler fabrikalar içinde çalışmama ya da işi yavaşlatma biçiminde direnişlerini sürdürüyorlardı. İşverenlerin Sıkıyönetim Komutanına durumu şikâyet etmeleri ve Sıkıyönetimin bu konudaki uyarı ve baskılarına karşın işçiler direnişe devam ettiler. Örneğin 19 Haziran 1970 tarihli Cumhuriyet gazetesinin haberine göre özellikle Türk Demir Döküm, Sungurlar, Derby, Elektrometal, Rabak, Auer, Çelik Endüstrisi, Otosan, Arçelik ve Vita gibi büyük fabrikalardaki işçiler büyük bir kararlılıkla direnişe devam ediyorlardı. Bu arada Sungurlar, Elektrometal ve Türk Demir Döküm gibi fabrikalarda önemli olaylarda oldu. Bu fabrikalarda işçileri çalışmamaya teşvik ettikleri iddiası ile bazı işçiler Sıkıyönetimce gözaltına alınmak istedilerse de, diğer işçiler buna karşı koyarak arkadaşlarının gözaltına alınmasını

(7) 17 Haziran 1970 tarihli gazeteler.

(8) 17 Haziran 1970 tarihli gazeteler.

(*) Bk. yukarıda dip Not (3)

önlediler. Diğer fabrikalarda ise işçiler askeri kordon altında çalıştırılıyorlardı.

İşverenler koşullardan yararlanarak işçiler üzerindeki baskıyı gün geçtikçe arttırıyorlardı. Bu konuda işverenlerin en büyük desteği aşağıda değineceğimiz. (7) ve (10) No. lu Sıkıyönetim bildirimleriydi İşverenler bu bildirimlere dayanarak Sıkıyönetim Komutanlığına başvuruyorlar ve işyerine askeri birlik gelmesini ve işçileri çalıştırmamasını sağlıyorlardı. Ancak, yukarıda verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi işçiler bazı yerlerde buna şiddetle karşı çıkabiliyorlardı. İşverenler ayrıca işyerlerindeki DİSK'e bağlı temsilcilerin ve diğer ilerici işçilerin işlerine son verme yoluna da gittiler. Bu devrede işten çıkarılanların sayısı binleri aştı (9) İşverenlerin başvurdukları diğer bir yolda Sıkıyönetimce tutuklanan ilerici işçiler aleyhine ifade vermeleri için diğer işçilere baskı yapmak olmuştur. Ancak, işverenler bunda da pek başarı sağlayamadılar. Her yerde görülebilecek bir kaç örnek dışında işçiler tutuklanan arkadaşları aleyhine baskılara rağmen ifade vermemekte direndiler.

Bazı gerici gruplar bu arada DİSK'e ve bağlı sendikalara taşlı, sopalı saldırılara da yeltendiler. Örneğin 18 Haziran 1970 günü Ankara'da DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası Bölge temsilciliğine saldırılar, buradaki bütün eşyayı tahrip ettiler, evrakları yaktılar. Saldırganlara karşı polis hiçbir şey yapmayıp olayı seyretmekle yetindi. Saldırganların hiçbiri tutuklanmadı ve haklarında koğuşturma açılmadı.

Sıkıyönetimin yürürlükte olduğu İstanbul ve Kocaeli'nde işçi direnişleri baskılara rağmen çeşitli biçimlerde sürerken diğer illerdeki işçilerde direnişe geçmeğe başladılar. 18 Haziran 1970 de İzmir'de DİSK'e bağlı Sendikalara üye 13 işyerinde «İş yapmama» biçiminde pasif bir direniş başladı. İzmir'deki bu direnişi yürüten «Direniş Komitesi» üyeleri, bu arada Cumhurbaşkanına şu telgrafı çektiler; «Sendikal haklarımızın kısıtlanmamasını, arkadaşlarımızın öldürülmemesini, tutuklanan arkadaşlarımızın serbest bırakılmasını istiyor, bunun için direniyoruz.»

Sıkıyönetim Bildirileri

Sıkıyönetim Komutanlığınca yayınlanan bildirimlerle iki ildeki halkın Anayasal hak ve özgürlükleri tamamen kısıtlanmış ve ortadan kaldırılmıştı. En önemli darbe ise işçi sınıfına vurulmak isteniyordu. İşçi sınıfının ekonomik mücadelede en büyük silahı olan

(9) Bk. Aşağıda «İşten atılan işçiler» başlıklı kısım.

grev ve toplu sözleşme hakları tamamen ortadan kaldırılmıştı. Bundan yararlananlar ise doğal olarak işverenlerdi.

Bildirilerle ayrıca siyasi partiler ile derneklerin ve sendikaların (10) faaliyetleri kısıtlanıyor ve basına da adeta sansür konuluyordu. Bir ara okadar ileri gidildi ki, nişan ve düğün gibi toplantılar dahi izne bağlandı.

Sıkıyönetimin bu bildirimleri Anayasal hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırılışının en önemli belgeleridir. Bu bildirimlerden bazılarını örnek olarak aktarmakta yarar görüyoruz:

4 No. lu Bildiri

1) İstanbul hudutlarıyla Kocaeli İzmit merkezinde ve Gebze ilçesindeki siyasi partiler, diğer cemiyetler, sendikalar, dernek ve basın, memleketin menfaatlerini göz önünde tutarak her türlü faaliyet ve neşriyatlarında hassasiyet (!) göstereceklerdir.

2) Emirlere uymayan siyasi parti, cemiyet, sendikalar, dernek ve basın hakkında 3832 sayılı Sıkıyönetim Kanunu gereğince kısıtlayıcı tedbirlerin alınacağını bilinmesini (11), halkı kışkırtıcı, zararlı olabilecek neşriyat, haber ve siyasi faaliyette bulunulmasını rica ederim.

Kemal ATALAY

Orgeneral

1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı (12)

5 No. lu Bildiri

1) İstanbul il hudutları ile Kocaeli İzmit Merkezinde ve Gebze ilçesindeki her türlü gösteri yürüyüşleri, kapalı ve açık yerdeki toplantılar ikinci bir tebliğe kadar men edilmiştir.

2) Her türlü cemiyetlerin ve sendikaların umumî heyet toplantıları Sıkıyönetim Komutanlığının iznine bağlıdır.

3) Kahvehane, birahane, meyhane, tiyatro, sinema, bar, gazino ve emsali umuma açık yerler ikinci bir tebliğe kadar saat 05.00 den 21.00 e kadar faaliyet gösterebileceklerdir.

(10) Bildiride sözü edilen siyasi parti ancak T.İ.P. olabilirdi. Sendikalar-dan amacın ise DİSK olduğu açıktır. Derneklerden de o dönemdeki devrimci gençlik ve işçi derneklerinin amaçlandığı anlaşılmaktadır.

(11) Siyasi partiler hakkında kısıtlayıcı tedbir almaya yalnızca Anayasa Mahkemesi yetkili olduğuna göre, bildiride sözü edilen siyasi partiler hakkında alınacak tedbirin ne olduğu tarafımızdan anlaşılmamıştır.

(12) Diğer bildirimlerin altında da aynı imza bulunmaktadır. Bu bakımdan diğer bildirimlerin altındaki imzayı buraya almıyoruz.

7 No. lu Bildiri

1) Bazı fabrikalarda çalışmak isteyen işçilerin çalışmalarına mani olduğu veya iş yerleri açık olduğu halde bazı işçilerin fabrika ve işyerlerine gelerek türlü bahaneler serdedip «Örfi idare anlamı ile Sıkıyönetim tabirinin aynı olduğunu bilmemelerinden» çalışmak istemedikleri vaki müracaatlardan öğrenilmiştir.

2) Çalışma hürriyetini engellemek isteyen sendika temsilcileri işveren ve işçiler hakkında kanunî koğuşturma yapılacağıının bilinmesini, normal faaliyetler dışında gayri kanunî hareketlerden kaçınılmasını rica ederim.

8 No. lu Bildiri

1) Sıkıyönetim ilanı ile ilgili müessif olaylara dair bazı kötü niyetli kişilerin ve teşekküllerin beyanname, broşür ve afiş dağıtmaya teşebbüs ettikleri ve herkesin girebileceği yerlere astıkları tespit edilerek gerekli kanunî işleme tevessül edilmiştir.

2) Bu neviden beyanname, broşür ve afiş asılması veya el ile yazılması, dağıtılması veya asılması yasaklamıştır.

9 No. lu Bildiri

1) Vaki müracaatlardan 3 No. lu sokağa çıkma yasağı hakkındaki tebliğimizin yanlış anlaşıldığı öğrenilmiştir.

2) Vardiya usulü çalışan işyerlerindeki işçilerimiz yasak saatler içinde sokağa çıkmamak kaydı ile günün her saatinde çalışabileceklerdir.

3) İstihsalin düşmemesi hem memleketimizin hemde işveren ve işçinin yararına olacağı düşüncesi hâkim olmalı ve buna göre işyerlerinde vardiya usulünü yasak saatler için de kapsayan gerekli tedbirler alınmalıdır.

10 No. lu Bildiri

1) Mahdut da olsa bazı iş yerlerinde henüz normal çalışma düzenine geçilmediği haber alınmıştır.

2) İşçilerimizin bir an evvel işlerinin başına dönmeleri, işverenlerin de bunu temin etmeleri tavsiye olunur.

3) Kanunî bir sebebe dayanmadan çalışılmayan günler için işverenlerin, yevmiye ödemeye zorlanamayacakları aşikârdır.

4) Sebepsiz çalışmayanlar, mani olanlar veya çalıştırmayanlar hakkında gerekli kanunî işlemlerin ve toplu sözleşme hükümlerinin yürütülmesini bütün ilgililerden rica ederim.

12 No. lu Bildiri

1) Her türlü cemiyet, dernek ve kuruluşların kanunlarına göre yapmaya mecbur oldukları toplantılarını 24 saat evvel Seli-

miye kışlasında bulunan Sıkıyönetim Komutanlığına, toplantının yerini ve tarihini bildirmek ve müsaade almak suretiyle yapabilirler.

2) Evvelden planlanmış seminerler ile düğün, nişanlar ve spor faaliyetlerinin de birinci madde de açıklanan hususlara riayet edilmek şartıyla uygulanmasını rica ederim.

BAĞIMSIZ SENDİKALARIN DİRENİŞİ

274 ve 275 sayılı yasalarda değişiklik yapılmak istenilmesi üzerine işçi sınıfının direnişi 15-16 Haziran olayları ile kapanmadı. Yer yer fabrikalarda yapılan direnişler yanında hiçbir Konfederasyona bağlı olmayan bağımsız sendikalar da direnişe geçtiler. Bağımsız sendikaların direnişi ilk kez altı sendikanın çağrısı ile başladı, sonradan 131 bağımsız sendika bu direnişe katıldılar.

Bağımsız sendikaların direnişini Bağımsız işçi sendikaları genel direniş komitesi adı ile oluşturulan bir komite yürütüyordu. Bu komite, beş sendikacıdan oluşuyordu. Bu sendikacılar.

Rıza GÜVEN	:	Tekstil İşçileri Sendikası Genel Başkanı
Şadi UĞUR	:	Petkim-İş Genel Sekreteri
Nevzat KÖKSAL	:	Karayol-İş Genel Başkanı
Özcan KESGEÇ	:	Sosyal-İş Genel Sekreteri
Yaşar ALTINAY	:	Teknik-İş Genel Sekreteri

Bu komite, 24.6.1970 tarihinde Ankara'da direniş biçiminin saptanması için bir forum düzenledi. Tüm siyasi parti sözcülerinin, Türk-İş yöneticilerinin ve bilim adamlarının çağrılı olduğu bu foruma yalnızca 12 konuşmacı katıldı. 131 sendikanın temsilcileri ve bazı parti ve örgütlerin ilgilileri de foruma gözlemci olarak katıldılar. Yukarıda (*) foruma katılan konuşmacıların konuşmalarından önemli örnekler vermiştik. Forumu konuşmacı olarak katılanlar şunlardı:

Mehmet KILINÇ	:	Petkim-İş Genel Başkanı
Rıza GÜVEN	:	Tekstil-İş Genel Başkanı
Muammer AKSOY	:	Anayasa Profesörü
Özcan KESGEÇ	:	Sosyal-İş Genel Sekreteri
Cahit TALAS	:	Sosyal Siyaset Profesörü
Fikret GÜNDOĞAN	:	CHP Senatörü
Bahri SAVCI	:	İdare Hukuku Profesörü

(*) Bk. Yukarıda Bölüm I.

Alfried DONNENBERG .	Uluslararası Maden-İş Federasyonu Genel Sekreter Yardımcısı
Mukbil ÖZYÖRÜK :	İdare Hukuku Doçenti
Alparslan IŞIKLI :	İdare Hukuku Dr. Asistan
Ahmet YILDIZ :	Tabii Senatör
İsmail İNAN :	Türk-İş eski Genel Başkanı

Forumu Tekstil İşçileri Sendikası Genel Başkan vekili Sabri TIĞLI yönetti. Konuşmalardan sonra hazırlanan öneri oya sunuldu ve oy birliği ile kabul edildi. Ayrıca eski komitenin göreve devam etmesi de kararlaştırıldı. Forum sonunda alınan karar aynen şöyledi:

«1 — Sıkıyönetim altında kanun yapma eğiliminden vazgeçilmesi, askeri yönetim derhal kaldırılmalıdır.

2 — 274'ün Meclisten geçmiş bu şekli derhal geri alınmalı, bilim adamları, DİSK, Bağımsız sendikalar direniş komitesi, ve Türk İş'ten eşit sayıda seçilecek bir komisyonda yeniden gözden geçirilerek yeni bir tasarı hazırlanmalıdır.

3 — Türk işçisinin haklı uğraşında kendileriyle aynı mücadeleyi veren, Gençlik, Basın, Üniversite ve mesleki kuruluşlarla işbirliği içinde sürdürülecektir.

4 — Türk-İş'in uluslararası sendika örgütlerinden çıkartılması için bu örgütlere başvurulacaktır.

5 — Aksi halde Türkiye çapında komiteler kurularak genel bir boykota gidilecektir.

6 — Alınan kararlar Cumhurbaşkanı, Başbakan, siyasi parti liderleri, Türk ve Dünya kamu oyuna duyurulacaktır.»

İşten Atılan işçiler

Bütün baskılara rağmen direniş pasifte olsa sürmeye devam ediyordu. Bağımsız sendikalar dahi yasa değişikliklerine karşı çıkmakta ve direniş kararı almaktaydılar.

İstanbul ve Kocaeli'nde büyük fabrikaların tamamı askeri birliklerce, özellikle zırhlı birliklerce sarılmış durumdaydı.

Koşullardan yararlanan işverenler önce Sıkıyönetimce tutuklananları ve en bilinçli işçileri işten atmaya başladılar. Sonra da sırasıyla ilerici sendikalar üye olan bütün işçiler işten atıldılar. İşten atılan işçilere hiçbir tazminatta verilmiyordu. İşten atılan işçiler, işkollarına göre çoğunlukla metal, lâstik ve kimya iş kollarındandı. Sanayiinin ağır kesiminde çalışan bu işçiler, proletaryanın özünü temsil ediyorlardı.

Burjuvazi akıllıydı.. Ülkemizdeki sosyal birikimin doğal sonucu olarak ağır sanayi iş kollarında yetişen bilinçlenen ve nitelikleri genel hizmetler, otel lokanta ve eğlence yerleri işçilerinden çok fark-

lı olan bu işçileri işten çıkartıyordu. Burjuvazi, bunu sınıfsal bir görev olarak yapmaktaydı. Burjuvazi, bu görevine o denli sadık kaldığı, işten atılan işçiler asla yeni bir işe kabul edilmediler.

Bu dönem içinde yapılmasına izin verilen Toplu-İş Sözleşmelerinde çoğunlukla işverenlerin istekleri yerine geliyor, işverenlerin öne sürdüğü koşullarda toplu-iş sözleşmesi yapmaya yanaşmayan Sendikacılara çeşitli baskılar yapıyordu. Bu tür toplu-iş sözleşmesi aktedilmesi bir yerde işverenlerle sıkı ilişkiler içinde bulunan sarı sendika yöneticilerini dahi çileden çıkarmağa yetiyordu. Örneğin İzmitteki SEKA işyerinde yapılan toplu sözleşme bunlardan birisidir.

**

İşten atılan işçiler bakımından çeşitli listeler yayınlandı. Bunlardan biri «Türkiye Solu» dergisinde yayınlanan listeydi (13). Bu listeye göre, işten çıkartılanların fabrikalara göre dağılımı şöyleydi:

TABLO : XI

Sungurlar	:	150 işçi
Otosan	:	756 »
Singer	:	90 »
Haymak	:	150 »
Özkardeşler	:	60 »
Aeg-Eti	:	10 »
Çelik Halat	:	10 »
BMC	:	300 »
Çelik Montaj	:	300 »
Plastel	:	11 »
Gıslavet	:	131 »
Özergen Lastik	:	45 »
Derby Lastik	:	104 »
Gizli Bant	:	84 »
Derby Plastik	:	22 »
Güneş Plastik	:	38 »
Baby Lastik	:	21 »
Luxor Tarak	:	13 »
Mikafor Plastik	:	10 »
MAN	:	546 »
Otomarsan	:	105 »
Vinylex	:	125 »
Ytong	:	40 »
Adel Kalem	:	234 »

Kristal Cam	:	86	>
Uzel Traktör	:	200	>
Adana Bossa	:	140	işçi
İzmir Aliğa	:	480	>
Türk Kablo	:	9	>
Anadolu Döküm	:	10	>

Bu listede göre işten atılan işçilerin sayısı 5090 dı.

Cumhuriyet gazetesinde ise çeşitli iş yerlerinde işten atılan DİSK üyesi işçilerle ilgili diğer bir liste yayınlandı. Oldukça ayrıntılı olarak hazırlanan bu listeye (14) göre ise durum şöyledir:

TABLO: XII

MADEN-İŞ SENDİKASINDAN :

İş yeri	Çıkarılan işçi	İşçi temsilcisi	Tutuklananlar	Tahliye edilenler	Halen tutuklular
Sungurlar	131	4	25	24	1
Otosan	88	6	45	42	3
Singer	30	6	4	4	—
Özkardeşler	18	—	—	—	—
Arçelik	2	—	3	2	1
Haymak	67	4	19	19	—
Silvan	7	4	4	1	3
Türk Kablo	7	3	2	1	1
Anadolu Dök.	16	4	—	—	—
Otomarsan	67	4	—	—	—
Gökçay	1	—	—	—	—
Elektrometal	1	—	—	—	—
Çelik Halat	1	—	1	1	—
E. C. A.	—	—	1	1	—
Demir Döküm	1	—	2	—	2
Rabak (İzmit)	—	—	2	—	2
Rabak (İst.)	—	—	1	—	1
Terma Bular	—	—	1	—	1
Profilo	1	—	1	1	—
A. E. G.	—	—	2	—	2
Auer	—	—	1	1	—
Otopar	1	—	1	1	—

LÂSTİK-İŞ SENDİKASINDAN :

İş yeri	Çıkarılan işçi	İşçi temsilcisi	Tutuklananlar	Tahliye edilenler	Halen tutuklular
İnanplastik	23	3	—	—	—
Halley Flex	17	1	—	—	—

(14) Bk. 16 Eylül 1970 tarihli Cumhuriyet gazetesi sayfa 5. Sendika yöneticileri listeye dahil edilmemiştir.

Gizlibant	65 (lokavt)	—	—	—	—
Özegel Pirete	55	—	—	—	—
Elek. Malze.	33	—	—	—	—
Derby Plâstik	55	—	—	—	—
Derby Lâstik	139	—	10	10	—
Vinylex	1334	—	1	—	1
Güneş Plâstik	4	—	—	—	—
İst. Kauçuk	9	—	—	—	—
Rekor Lâstik	2	1	—	—	—
Teknik Plâstik	4	—	—	—	—
Gislavet	—	—	1	—	1
Beybi	—	—	1	1	—

KİMYA-İŞ SENDİKASINDAN :

Midi Çiti	21	1	1	1	—
Koruma Tarım	10	—	—	—	—
Puro-Fay	6	—	2	2	—
Piro-Tek	4	1	—	—	—
Farmitalia	3	2	—	—	—
Farglast	—	—	1	—	1
Abott	—	—	1	—	1

Listelerdeki sayılar bazı yerlerde birbirinden farklı. Diğer listelerde de sayılar bakımından fark var (15). Bu nedenle o dönemde işten çıkarılan işçilerin sayılarını tam olarak saptamak mümkün değil. Ancak, şu bir gerçek ki, burjuvazi, içinde bulunulan ortamın koşullarından sonuna kadar yararlanmasını bilmiş ve işyerlerinde kendi sınıfı için bir tehlike saydığı işçi önderlerini, sendika temsilcilerini ve ileri ci işçilerin tümünü işten atmıştır. Burjuvazi, bunu tam bir bilinçle ve yukarıda da söylediğimiz gibi sınıfsal bir görev olarak yerine getirmiştir. Burada yakınmak elbette söz konusu olamaz. Devrimciler bakımından üzerinde tartışılması gereken sorun bizce, o günün koşullarında burjuvazinin bu davranışına karşı, neler yapıldığı ve neler yapılabileceği? olmalıdır. Devrimci kuruluşlara bu ve benzeri soru ve eleştiriler yöneltilebilir.

Evet.. Burjuvazi o günün koşullarını kendi sınıfı yararına sonuna kadar kullanmış ve en uyanık ve bilinçli işçileri işten çıkararak zaman kazanmaya çalışmıştır. O gün işten atılan, açlığa mahkûm edilenlerin yerini, bugün, hak arama yolunda, mücadele yolunda kendilerinden öncekilerden çok daha ileride yüzlerce, binlerce genç işçi doldurmaktadır...

(15) Bu fark, listelerin bir yıl ara ile yayınlanmış ve bu dönemde işverenlerin olaylar nedeniyle işçi çıkarmaya devam etmiş olmalarından doğmuştur kanısındayız.

BÖLÜM : III

15 - 16 HAZİRAN ve BASIN

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

BASINDA OLAYLAR

15-16 Haziran olayları gerek iç ve gerekse dış basında önemli bir yer almıştır. Basının olaylar üzerindeki yorumları, özellikle burjuvazinin görüşlerini anlamak bakımından değerli birer kaynak olacaktır kanısındayız.

Burjuva basını olayları daha çok «Kanlı Salı», «Kızıl İhtilâl», «İhtilâl provası», «Ayaklanma» olarak değerlendirdi. Bu arada bol bol komünizm edebiyatı da yapıldı. DİSK, TİP, TÖS, DEV-GENÇ gibi kuruluşlar «olayların düzenleyicisi» olarak gösterilmeye çalışıldı ve yazılarda bu kuruluşları kötüleyen ihbarlara, küfürlere ağırlık verildi. Ancak bazı yazarlar olayları burjuva sınıfının gözüyle görmeyi ve kendilerince bilimsel bir yorum getirebilmeyi de başardılar.

Sol basında ve özellikle haftalık dergilerde olaylar hakkında birçok yorum yapıldı. Özellikle haftalık EMEK dergisindeki yazılar, o dönemin yegane sosyalist partisi TİP'in yorumlarını vermesi bakımından ilginçtir.

Basının yorumlarını, günlük (iç) basın ve özellikle gazetelerden, haftalık basın ve dergilerden ve dış basından alınan örnekleri kapsayan üç bölümde vermeğe çalışacağız. Gazetelerden verilecek örnekler, işçi sınıfının görüşlerini yansıtan günlük bir gazete olmadığı için tamamen burjuva sınıfının yorumlarını kapsayacaktır.

Dergiler ve broşürlerden aldığımız örneklerde ise genellikle solun dağınık fraksiyonlarının görüşleri yansıtılmaya çalışılacaktır.

Dış basından ise olaylar hakkında iki değerli yorumu kitabımıza aldık. Bu suretle okuyucunun olayları çeşitli yönleri ile iki sınıf açısından değerlendirmesi daha da kolaylaşacaktır sanıyoruz.

Günlük (İç) Basından örnekler :

Örnekleri Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet, Akşam, Günaydın, Tercüman, Son Havadis, Babialide Sabah, Bugün, Dünya, Bizim Anadolu, Zafer Gazetelerinden aldık. Bu gazetelerde olaylarla ilgili yazı yazan yazarlar şunlardı: Tercüman'da Ahmet KABAKLI, Ergün GÖZE, Refik SÖNMEZSOY, Rauf TAMER, Suna SAN, Celâl YARDIMCI, Mehmet Ali SEBÜK, Son Havadis'te; Tekin ERER, Orhan Seyfi ORHON, Ferudun ERGİN, Abdullah URAZ, Advije FENİK, Babialide Sabah'ta; İsmail OĞUZ, Münevver AYAŞLI, Ayten LERMİOĞLU, Kemal COŞKUN, Hüseyin ÜNAL, Vecdi BÜRÜN, Bugün'de; Mehmet Şevki EYGİ, Sezgin SEZER, Refik ÖZDEK, Sinan OMUR, Şule Yüksel ŞENLER, Refik ŞEVKİ, Ahmet GUNA, A. Sami TAŞÇIOĞLU, Ali GENCELİ, F. Cemal Oğuz ÖCAL, S. SADIKOĞLU, Necip Fazıl KİŞAKÜREK, Dünya'da; Falih Rıfkı ATAY, Bedii FAİK, M. Emin AYTEKİN, Necdet KURDAKUL, Bizim Anadolu'da; Arif Nihat ASYA

İlhan DARENDELİOĞLU, Dr. Necmettin HACIEMİNOĞLU, Necdet SEVİNÇ, Güzin DOĞAN, Refik KARADAĞ, Asaf GÖRDÜK, M. Raif OGAN, Yılmaz YALÇINER, Muhittin KARABULUT, Zafer'de; Firuzan TEKİL, Cumhuriyet'te; İlhan SELÇUK, Günaydın'da; Necati ZİN-CİRKİRAN, Hürriyet'te; Cüneyt ARCA YÜREK, Akşam'da; Çetin ALTAN, Milliyet'te; İsmail CEM, Abdi İPEKÇİ, Ali GEVGİLİLİ.

Şimdi örneklere geçebiliriz. O dönemin olaylarını yorumlayan, yansıtın yazılardan önemli saydıklarımız şunlardır;

HÜRRIYET GAZETESİ (*) : 17 Haziran 1970, «DİSK'in Direniş Sebebi» adlı haberinde.

«Sendikacılığın gelişmesi, Toplu-İş Sözleşmeleri ve grev kanunlarının çıkışından sonra, işçi liderleri arasında, rekabet bölünme ve parçalanmalar olmuştur. Bu parçalanmaların bir kısmı, siyasi kanaatlerden, bir kısmı dargınlıklardan meydana gelmiştir. Birbirlerine darılan sendika liderleri, yada sendikalardan başkanlık seçimlerini kaybedenler, «Yeni bir sendika kurayım da görün...» diyerek çevresinde bir kaç işçi toplamış ve sendika kurmuştur. Böylece sendikaların sayısı çoğalmış, yani sendika enflasyonu doğmuştur.

Türkiye'de en çok işçi sendikasını bünyesinde toplayan Konfederasyon Türk-İştir. Bir diğer Konfederasyon da DİSK'tir. (DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU) DİSK'e bağlı sendika sayısı, azdır. Son zamanlarda çalışma hayatını düzenleyen 274 sayılı kanun değiştirilmektedir. Değişen kanunun 9. uncu maddesi, DİSK'in kapanmasına yol açacaktır. Dokuzuncu maddede şöyle denilmektedir.: «İşçi federasyonu, aynı iş kolunda mevcut iki sendikanın biraraya gelmesiyle kurulabilir. Kurulacak sendikanın da o iş kolunda çalışan işçilerden en az üçte birini temsil etmesi gereklidir.»

Tasarı yürürlüğe girdiği anda DİSK'in bünyesinde sadece Lastik-İş kalacaktır. Bu da DİSK'in yol olması demektir. Yeni tasarıda işçiler lehinde olduğu söylenen maddeler olduğu söylenmektedir. Bu maddeleri şöyle sıralayabiliriz.

1 — Şoför, bekçi, kapıcı, kaloriferci odacılar da işçi kabul edilmişlerdir. Bunlarda aralarında sendika kurabileceklerdir.

2 — Sendikalar, gelirlerinin bir kısmını, kâr gayesi düşünmeden, yatırımlara ayırabilecekler, yani fabrika kurabileceklerdir. Bu fabrikalara işçilerde otomatikman ortak olacaklardır.

3 — Türkiye dışındaki Türk-İşçi sendikaları da memleketimizdeki üst kuruluşlara katılabilecek, böylece onların dövizlerinden faydalanılacaktır.

DİSK'in itirazı sadece dokuzuncu maddeye karşıdır ve bu maddenin kaldırılması için «Direnişe» geçilmiştir.

Bu durum karşısında DİSK'in tedhiş hareketlerinden, fabrikaları yakıp yıkmaktan kaçınması, işçilere sempatik görünme yolunu arayarak kanuni yoldan

(*) Bu gazetede olaylar haber ve resim olarak geniş bir şekilde yansıtıldı. Başyazılarda ise daha çok hükümetin eleştirildiği görülmektedir. Ayrıca, Cüneyt Arcayürek, polis ve MİT raporlarından oluşan bir yazı serisi de yayınladı. Bu yazılarda daha çok DİSK ve diğer ilerici kuruluşların «kapatılmaları», «tedbirler» alınması istenmekte, Sıkıyönetimin zorunluğundan söz edilerek devamının temini istenilmekteydi. Aynı yazı serisinde işçi sınıfı hareketleri de şiddetle yeriliyordu.

gitmesi ve dokuzuncu maddede aranan üçte biri normal yollardan elde etmesi akla en uygun şekil olarak görülmektedir.»

MİLLİYET GAZETESİ:

14-15/7/1970 günleri İsmail Cem «İstanbul ve Karadenizdeki Kitle Hareketleri» başlıklı yazısında;

«Türkiye'deki insanlar, birkaç yıldan beri adeta «ikili» bir kişilik kazanmıştır: Bir yanıyla sokak göstericilerinden, huzursuzluk ve asayişsizlikten yakınmakta; bir yanıyla da, kendini doğrudan ilgilendiren meselede hemen bayrağı kapıp sokağa dökülmektedir... Gerçekten de önceleri «Başkasının hakkını korumak» amacını güden bu davranışlar günümüzde birden hak sahipleri tarafından benimsenir olmuştur. Ülkeyi derinden etkileyen bir nitelik almıştır.

Bu tür gösterilerin son örnekleri İstanbul'daki 16 Haziran işçi olayları ile Ordu'lu fındık üreticilerinin yürüyüşüdür. Çok değişik, adeta birbirine karşıt nedenlerle oluşan bu iki hareket arasında, Türkiye'nin temel gelişmelerinden birini yansıtmaları açısından önemli benzerlikler göze çarpmaktadır.

İki hareketin Ayrılıkları

İstanbul olayları, işçi kitlelerinin patronlarla arasındaki ilişkileri düzenleyen ve işçilerin şimdilik memnun gözüktüğü bir statükoyu bazı işçi temsilcilerinin kendi kitleleri aleyhine değiştirmek istemesinden ve iktidarı bu amaçlarına alet etmesinden doğmuştur. Sanayi kesimindeki gelişme ve modernleşmeye işçi-patron ilişkileri genellikle uyabilirken; bu ilişkileri işçi aleyhine değiştirebilecek bir tasarı söz konusu dengeyi sarsmış ve sonuç işçilerin şiddetli tepkisi olmuştur.

Gerçekten de, bir toplumun sanayii yeni özellikler kazanırken işçilerin patronlarla ilişkilerinin de bu yeni özelliklere uyması, gelişmesi gerekmektedir. Aksi halde aradaki gelişmeler keskinleşerek değişik nitelikteki patlamalara yol açabilmektedir. İşçilerin potronlarla olan ilişkisinin alışılmış usullerle devamı düşünülemezdi. Bu ilişkiler sendikalar ve grev kanunuyla yeni bir öz kazanarak sanayideki modernleşmeye şimdilik ayak uydurabilmiş, çelişmenin patlayıcı özelliği yumuşamıştır.

...Gerek İstanbul olayları gerekse Karadenizli fındık üreticisinin gösterileri kendilerini yaratan etkenler açısından halk kitlelerinin demokratik haklarını korumak yada genişletmek yolundaki mücadelesinin halkalarıdır.

...Halk kitlelerinin demokratik hakları için mücadele edebildiği bu ortam var olduğu sürece, Türkiye'deki gelişmelerin aynı doğrultuyu izleyeceği söylenebilir. Sosyo-ekonomik alt yapıda beliren bu gelişmeler, giderek kendi özelliklerine daha uygun bir siyasal üst yapıyı da kurmaya namzettir. Ülkenin siyaset hayatını şimdiden büyük ölçüde etkilemektedir: Eğer AP. bazı şehirli çevrelerin desteğini kaybediyor ve Anadolu eşrafında kuşku yaratıyorsa; ve eğer CHP. sola açılışını sürdürebiliyorsa, bu durumun bazı nedenleri, herhalde, halk kitlelerinin başarı ile yürüttükleri demokratik mücadelede, kazandıkları haklarda, zorunlu kıldıkları tavizlerde aranmalıdır.»

Aynı gazetenin 17.6.1970 günlü sayısının «Durum» köşesinde Abdi İpekçi, «Yazık...» adlı başyazısında;

«Kanunu çıkaranda, kınayanda Anayasaya sığınıyor.

...Aykırlık iddialarını inceleyip karara bağlayacak bir Anayasa Mahkemesi kurmuş. Çok şükür şimdiye kadar bu kuruluş, ötekiler gibi «satılmış» damgasını da yememiş. Böyle bir teminat varken neden Anayasaya aykırı durumların, kararların, kanunların bu mahkeme tarafından düzeltilmesini beklemiyoruz?

Neden iddia ettiğimiz hakları elde etmek için ille zora, şiddete baş vurmak yolunu seçiyoruz?... Neden bu «ihkak-ı hak» rejiminin, sonunda Anayasayı rafa kaldıran bir rejimle sonuçlanacağını göremiyoruz?

...Bugüne kadar öğrenciler birbirini öldürüyordu. Şimdi son olaylarla işçiler birbirlerine saldırmaya başladılar. Bir toplum bu biçimde yaşamaya devam edemez. Hele baştaki yöneticiler de yıpranmış, yıpratılmış, acze düşürülmüş olursa... Buna mutlaka «DUR» denecektir.

Aynı yazar, 18/6/1970 günü «Ders» adlı başyazısında;

«...TİP gibi, TÖS gibi, DİSK gibi bazı çevrelerin allerjilerini çeken kuruluşların zorla yok edilmesi çabalarını daima kınadık. Bunun hem antidemokratik olduğu, hemde patlamalara yol açacağı görüşlerini savunduk. Bu görüşlerimizde ısrar ederek, DİSK'i ortadan kaldırma çabalarını desteklemiyoruz.

...Ve başta DİSK olmak üzere, herkes için zararlı olan bir durum yaratılmıştır.

...Bunun...son ders olmasını dileriz.»

Yine aynı yazar, 19/6/1970 günü «Sosyal Gerçekleri Tanımadıkça» adlı başyazısında;

«İster DİSK yöneticileri tarafından düzenlensin, ister araya sızan provokatörlerin marifeti olsun, onbinlerce işçinin içine düştükleri galeyanın niteliği üzerinde önemle durmak gerekir.

Aynı anda iki büyük vilayetin değişik yerlerinde harekete geçirilebilen geniş kitlelerin sırf Sendikalar Kanunundaki değişikliğe karşı duydukları tepki ile davrandıklarını kabul etmek yanlış bir değerlendirme olabilir.

...Vitrinlerin, mağazaların... Bankaların saldırıya uğramış... özel otolar tahrip edilmiş... denilebilirki işi bu hale döken işçinin içine sızdığı söylenen maksatlı kışkırtıcılar da... Yahut bilinçsiz bir öfkeyle... her iki halde de ortada başkalarının malına ve servetine karşı birikmiş bir kızgınlığın, düşmanlığın olduğu ve bu birikimin, Sendikalar Kanunu konusunda yaratılan ortam içinde ortaya döküldüğüdür.

...Bize göre bu neden, sosyal adaletsizliklerin ortadan kaldırılamamış, ulusal gelirin dağılımındaki eşitsizliklerin düzeltilmemiş, varlıklı ile yoksul arasındaki uçurumun kapatılmamış olmasından doğmaktadır... Çünkü bu durum değişmedikçe... önlenmez düşmanlıkların tohumu olarak yeşermeye devam edecek, ne yoldan budanmaya çalışılırsa çalışılırsa dallar, budaklar büyüyecektir.

İşi sadece aşırı solun kışkırtmalarına bağlamak ve bu kışkırtmalar olmasa olayların hiç bir zaman çıkmayacağını düşünmek ya kendi kendini aldatmakla, yada durumun değişmesini istememekle ilgilidir. Bu düşüncelerin asılsızlığını göstermek için 6/7 Eylül olaylarını hatırlamak yeter. Mala ve servete karşı patlamanın tipik örneği olan bu olaylar çıktığı zaman Türkiye'de solun «S» si yoktu.

Sosyal gerçekleri tanımayanlar, sosyal adaletin önemini kavramıyanlar hem huzursuzluk içinde yaşamaya mahkumdurlar, hem de şikâyet ettikleri aşırı solun ekmeğine yağ sürmeye devam etmektedirler.»

Yine Aynı Gazete'de 17.6.1970 günü «Günlük» köşesinde, Ali Gevgilili, «Neden Bu Gerginlik?» adlı yazısında;

«Türkiye'de genişleyen ekonomik ve siyasal bunalımın ilişkileri açısından da yeni gerginliklerin patkal verdiği görülmektedir. Bunların sonunda ise, yeni Anayasa ile birlikte gelişen işçilerle ilgili hakların geleceği de söz konusu edilecektir. Bugün bazı çevreler, hızlanan toplumsal hareketlerden duyduğu kaygılarla bu

hakların daraltılmasına çalışırken; ileriye dönük olan güçler ise, yeni bunalımların çözümü için en etkili tedbiri ancak bu hakların sağlamaştırılmasında bulmaktadır. Son ikiyüz yılın sosyal siyasetle ilgili tarihsel ikilemi böylece Türkiye'de ortaya çıkmaktadır.

Emek ile sermaye arasındaki ilişkileri çeşitli yönlerden etkileyecek olan son gelişmeler bir kaç noktada incelenebilir.

...Son kısıtlamalar yalnız DİSK'i ortadan kaldırmakla kalmıyacağı işçilerin özgürce örgütlenişini geniş ölçüde önleyebileceği kuşkuları da yaygındır. Bunun sonucu ise senkida yoluyla tekelleşme ve bazı ülkelerde görüldüğü gibi, gerçeklerden kopmuş bir sendika aristokrasisinin sendikalar üstündeki hegemonyasının kuruluşu olabilecektir. Sendikacılık tarihi hem toplum hemde işçi sınıfı açısından asıl böyle bir gelişimin en büyük huzursuzlukların kaynağı olduğunu ortaya koymuştur. Toplumumuzun yararı, hiç istenmeyen gerilimleri yaratan son huzursuzluğun nedenlerini sağduyu ve demokratik bir anlayışla düzeltmektedir. Toplum bu acı olaylarla karşı karşıya bırakmaktan hiç kimsenin yararı yoktur. Bu hataların düzeltilmesi için girişilecek protesto eylemlerinin cana ve mala rastgele saldırılar şeklinde gelişmesinin ters sonuçlar verebileceği de unutulmamalıdır.»

AKŞAM GAZETESİ:

17/6/1970 günü «Taş» sütununda Çetin Altan, «Yetmişbin İşçi Yürüyor» adlı makalesinde;

«...Niye yürüyor yetmişbin işçi? Kapitalizme karşı olan sendikaların kapatılması ve sadece patronların emrindeki sendikaların ayakta kalması için hazırlanmış bir kanun tasarısını protesto etmek için yürüyor.

...Kaş kişinin sultanı altında çalışmaktadır bu yetmişbin işçi? yüzyirmi bilemediniz yüzelli patronun sultanı altında...

...Türkiye'de sınıf gerçeği yeni yeni vurmaktadır su üstüne... Yavaş yavaş Türkiye'nin kuruluşunun yüzelli patronla özdeş olan kapitalist bir devlet'te değil, yetmişbin işçi ve tüm emekçilerle özdeş olan sosyalist bir devlette olduğu sezmeye başlamıştır.

...Partiler: işçilere karşı patronlardan yana olmaya demokrasi diyorlar.

...Devlet soyut bir kavram değildir ve sınıflar üstü olamaz.

...Sınıf gerçeği bir türlü anlaşılamiyordu...

...Yetmişbin işçi yürüyor, yer yer köylüler de yürüyor, onlardan yana olan gençler de yürüyor, sermaye sınıfı ile ittifakını bozup emekçi sınıflarla ittifaka yönelen küçük burjuva aydınları da yürüyor... ve bir tarafta bir avuç komprador, ağa, tefeci... ve onların sınıfını tutan politikacılar.

İşte şimdiye kadar bir avuç azınlığın keyfi için ezilmiş, çökertilmiş, batırılmış Türkiye'de bu günkü genel manzara...»

GÜNAYDIN GAZETESİ:

17/6/1970 günü «Düdüklü Tencere» köşesinde, Necati Zincirkıran, «Suçlu Kim?» adlı makalesinde;

«Son kırksekiz saatten beri Türkiye, tarihinin en çalkantılı günlerinden birini daha yazıyor, işçiler sokaklara dökülmüş, Anayasanın kendilerine tanıdığı sendika kurma ve seçme hakkını korumak için büyük bir mücadele veriyor.

İşçiler kanun önünde eşit haklara sahiptir. Kanun onlar için bir ayırımı asla kabul etmez. Ne varki büyük yürüyüşe katılan onbinlerce işçinin hemen hepsi Türkiye'nin belli başlı endüstri tesislerinin kalifiye elemanlarıdır. Sungurlar, Türk Demir Döküm, Tekfen, Vita-Sana gibi firmalarda çalışan ve ihtisas isteyen işçileri yürüten seçkin kişilerdir. Anayasanın teminatı altında haklarını son

meteliğine kadar almasını bilen, bu uğurda büyük mücadele vermiş işçilerdir bunlar.

...Türk işçisi artık uyanmıştır. Fonksiyon ifade etmeyen, çıkarını iyi gözetmeyen menfaatlarını satan sendikaları bizzat kendisi tasfiye eder. Bunun için kanun zorunu kullanmak yersizdir. Kanunlar umumidir ve objektif olmalıdır. İşçinin kendi eylemiyle yapmak kudretinde olduğu bir işi kanun zoruyla ona yaptırmaya kalkışmak işte böyle patlamalara sebebiyet verir. Ve bu patlamaların sonu nereye kadar gider bilinmez...»

ZAFER GAZETESİ:

22/6/1970 gün, «Grevler ve İktidar» adlı başmakalesinde, Füzulan Tekil;

«...Sermaye manivelayı elinde tuttuğu için, işçi sektörü de kendisi için bir kuvvet gösterisi aramıştır. Bulunabilen müessesenin adı grevdir. Sermaye olmazsa işçi iş bulamaz, işçi olmazsa sermaye çalışmaz. Patronun iradesine karşı işçinin iradesi grev ile tecelli etmiştir. Ancak işçilerin de hak istemelerini bir hukuki düzene sokmak, ifratı aşırılığı önlemek için kanunlar getirilmiştir.

Türkiye'de CHP. grev kanununu 1946 ile 1950 arasında getirememiştir. Gönaltay Meclis kürsüsünde, bunun zamansızlığını anlatmak istemiştir. Demokrat Parti iktidarı da grev kanununu getirme imkanını bulamadan iskat edilmiş, DP. feshedilmiştir. Ancak İnönü iktidarları üçbuçuk sene sürmüş, bu müddetin büyük kısmı örfi idareler altında geçmiştir.

...Grevlere karşı imtihan vermek, İnönü hükümetlerinde sonraki hükümetlere kalmıştır. O zamandan beri AP. iktidarı, grevlere karşı tutum ayarlaması yapmaktadır. Bu arada Maksist Leninist karakterde, adı, ihtilâlcî işçi sendikaları konfederasyonu olan bir aşırı sol örgüt de kurulmuştur. Yine bu arada grevlerden başka boykotlar, işgaller, polisle kavgalar, hareket manasına gelen eylemler görülmüştür. Nihayet sonuncu eylemde onbinlerce işçi İstanbul da ve İzmir'te sokağa dökülmüş, mala ve cana saldırmıştır...»

CUMHURİYET GAZETESİ:

18.6.1970 günü «Pencere» köşesinde, «Perşembenin Gelişi» adlı makalesinde İlhan Selçuk;

«1970 Türkiyesinde toplumun derinliklerinden gelen büyük bir değişim ihtiyacı çeşitli biçimlerde dışa vurmaktadır. Son yılların olaylarını gözden geçirdiğimiz zaman gelişmeleri şöylece sıralamak mümkündür:

1) Fikir hareketleri.. 2) Gençlik hareketleri.. 3) Köylü hareketleri.. 4) İşçi hareketleri.. 5) Memur hareketleri..

1) Yirminci yüzyıl halk kitlelerinin ve mazlum milletlerin uyanış çağıdır. Yeni çağın fikirleri, aydınlar, yazarlar, sanatçılar aracılığıyla toplumdan topluma sıçramakta, dünyanın dört bir yanına yayılmaktadır. Türkiye bu uyanışın dışında kalamazdı. 27 Mayıs Devriminden bu yana, baskılar, hapisler, mahkemeler pahasına yeni fikirleri toplumun ilerici kesimlerine duyurmak mümkün oldu. Verilen kavga sonunda, tutucu güçlerin ördüğü duvarlar yıkılmıştır. Emperyalizme karşı bağımsızlık ve sömürüye karşı sosyal adalet fikirleri düştüğü yerde aydınlık yaratan birer kıvılcım gibi kişiden kişiye sıçramaktadır. Gerici ve tutucu çevreler bu gelişme karşısında telaşa düşüp fikir özgürlüğünü kısıtlamak için ellerinden geleni yapmakta, her yeni fikrin karşısına iki kelime ile çıkmaktadırlar:

—Komünist...

—Kâfir...

2) Fikir hareketleri hiç kuşkusuz önce üniversitede gençliğini etkileyecek-

tir. Üniversite gençliği dış dünyaya açık, aydınlık kesimdir toplumun... Bağnazlıktan uzak bir yaşam içindedir. Dergiler, kitaplar, gazetelerle haşır-neşir dir. Çıkarlarına bağlı kireçlenmiş kafalar, daha çok yaşlı kuşaklarda görülür. Yeryüzünün bütün üniversitelerinde birden gelişen öğrenci eylemleri, birer rastlantı değil çağımızın niteliğini yansıtan birer toplum olayıdır. Türk gençliğinin Atatürk'ten miras aldığı özel bir sorumluluğu da vardır. Tutucu, gerici ve gayri millî çevrelere karşı üniversite gençliğinin tepkisi, bozuk düzene karşı devrimci düzeni savunması tabii karşılanmalıdır.

3) Köylü hareketleri 1970 Türkiye'sinde belirgin hale gelmiştir. Her yanda toprak işgalleri, ağalarla mücadele, reform için yürüyüşler düzenlenmektedir. «Toprak işleyenin, su kullananın» ilkesini topraksız köylü elbette benimseyecektir. Üstelik köylü nüfusu gittikçe artmakta, toprak üstündeki insanı besleyemez hale gelmekte, derebeyi-mütegalibe düzeni çözülmekte, şehirlere göç yoğunlaşmakta, köylüde «hakını arama bilinci» gelişmekte, ağanın kölesi Cumhuriyetin vatandaşı olmak niteliğine kavuşmaktadır. Buna karşılık Yirmi yıldan beri dönem başına üretilen buğday miktarı yerinde saymaktadır. Uyanan gençlik, köye ışık götürmekte, Türkiye'nin her yanına serpilmiş Cumhuriyet öğretmenleri de çevreleri için birer aydınlık mihrakı gibi ışıldamaktadır.

4) İşçi hareketleri başlangıçta komprador kapitalizminin tavizleriyle doygun bir tutucu nitelik taşımaktaydı. Köylerden şehir varoşlarına taşınan kitleler fabrikalarda iş ve 27 Mayıs Anayasası sayesinde İş Kanunları buluyorlardı. Dışarıya bağımlı sermayecilik bunalım kesimine girdikçe tutucu çevreler, işçi hareketlerini, kontrolde zorluğa uğradılar. Sağda-solda fabrika işgalleri, gösteri yürüyüşleri patlak vermeye başladı.

5) Bütün bunların üstüne, yediyüz ellibini aşkın memurun son günlerdeki eylemlerini koyarsak, toplumun her kesiminin hareket halinde olduğunu görürüz. Öğretmenler zaten öteden beri devrimci fikirlerin birer önderidirler. Anayasa ile yürürlükteki düzen arasındaki uçurumun büyüklüğü, bütün yenilik hareketlerine aynı zamanda, Anayasal bir nitelik kazandırmaktadır. Millî gelirin korkunç bir adaletsizlikle paylaşılması, iktisadi gidişteki bozukluk, bütün hareketlere güç vermektedir.

—Bu durumda geri ve bozuk düzeni muhafaza etmek amacıyla çırpınan bir siyasi iktidarın varlığı, Türkiye'yi bunalımın göbeğine düşürmüştür.

Siyasi iktidarın aynı zamanda yolsuzluk söylentileriyle çevrenmesi durumu ağırlaştırmaktadır. Parlamento toplumun değişim ihtiyacına cevap veremez hale girdikçe, muhalefet sokak eylemlerine doğru kaymıştır. Sokaklarda yürüyen muhalefetin bu günkü çizgiye varması beklenirdi.

Bütün bu gidişattan kim sorumludur? Ve kim suçludur?

Elbette dokuz yıldan beri ileriye gidişi dondurmaya çalışan ve Anayasanın ön gördüğü reformların bir tekini bile gerçekleştirilmeyen siyasi iktidardır sorumlu...

Ve elbette bu iktidarın politikacısıdır suçlu...

Başka türlü düşünmek, gerçekleri inkâr etmek, Anayasayı reddetmek, ve hakikate göz kapamak demektir.»

Aynı yazar, 1/7/1970 günlü, «1970 Sıkıyönetimi» adlı makalesinde:

«İstanbul bir süreden beri Sıkıyönetim altındadır. Yalnız İstanbul değil Kocaeline kadar uzanan geniş bir kara parçası üzerinde Sıkıyönetim yasaları yürürlüğe geçmiş bulunuyor. Bu alan Türkiye'de dışarıya bağımlı sanayinin yoğunlaştığı bölgedir. Şehrimizden İzmit'e kadar uzanan Ankara asfaltının sağında ve solunda, Marmaraya yaslanmış ambalaj ve montaj fabrikaları görülür.

Cooley yoludur bu şeridin adı...

...Cooley mekanizmasıyla desteklenen fabrikalar, İstanbul İzmit yoluna dizilmiştir. İstanbuldan İzmite kadar uzanan bölge, Türkiye'de dışarıya bağımlı sanayiın kalbidir.

...Bu anlamı, Sıkıyönetim sorumlu kişilerinin de incelemesi gerekir.

...1970'teki Sıkıyönetimin ilk işareti daha önce yurdun çeşitli yerlerindeki işçi eylemlerine karşı siyasi iktidarın tutumunda görülür. Öncelikle Zonguldak'da, ve sonra başka yerlerde işçi eylemlerine karşı siyasi iktidarın orduya başvurduğu, askerle emekçiyi karşı karşıya getirdiği görülmüştür. Hakkını istemek için eyleme geçen işçiye karşı askerinin kullanılması Batı kapitalizminin tarihinde sık görülen olaylardandır.

...Türk ordusu sermayeci iktidarın değil, milletin ordusudur. İşçi ile sermayeci arasındaki çatışmalarda sermayecinin tarafını tutmakla yükümlü olmadığı gibi, sermaye iktidarının değil, Anayasanın Sıkıyönetimi olarak idareyi ele almıştır...»

TERCÜMAN GAZETESİ:

7/7/1970 gün ve »Tercüman» imzalı, «Her Şey Ölçü Ve Hesap Meselesi» adlı baş yazısında;

«Yurdumuzun iktisadi bir dar boğazdan geçmekte olduğunda şimdi kimsenin tereddüt ve şüphesi yok. İşsizliğin çoalmakta bulunması, kanlı olaylara sebebiyet veren işçi hareketleri, piyasada el ile tutulabilecek hale gelen durgunluk, hele para darlığının son haddine ulaşması, banka kredilerinin hemen hemen tamamıyla kurumuş ve muslukların kapanmış bulunması, bu ekonomik buhranın aldatmaz ve şaşırtmaz belirtileridir. Fakat derhal kaybetmek yerindedir, bu çeşit buhranlara, gelişme halinde olan memleketlerde sık sık rastlandığı gibi büyük ve zengin ülkelerde de buna benzer vaziyetler tesbit edilir. Hatta denilebilirki, tam bugünlerde Fransa, İngiltere ve hatta Amerika aynı cinsten sıkıntılara karşı karşıya dırlar.

Mecliste kabul edilen Personel Kanununun getirdiği zamların, bütçeye üçbuçuk milyon lira tutarında ek bir yük yüklemesinin ve bu gideri karşılamak üzere alınacak yeni vergi tedbirlerinin, çaresiz enflasyoncu bir vasat yaratacağını düşünen bazı çevreler, şimdiden feryat etmekte ve bunu hükümet aleyhine siyasi istismar vasıtası yapmaktadırlar. Hem enflasyoncu gidisten şikâyet, hemde vergi zamlarından feryatta, az çok bir tezat ve mantıksızlık payı var. Fakat aynı çevreler, kredi musluklarının tıkanmış olmasından sızlanmakta ve bunda bir dereceye kadar haklı oldukları tahmin edilebilmektedir. Halen emisyon hacmi 25 milyar lira civarında iken, bunun 15 milyar kadarı, yani yarısından fazlası çeşitli kanun hükümlerine uyularak durdurulmuş bulunuyor, Piyasa ve bankalarda hissedilen para darlığında bu durumun tesiri tabiatıyla çok büyük. Yalnız şu var; hükümet kredi musluklarını derhal açsa -ki bu elindedir- o zaman para bolluğu ile beraber fiat yükselişlerinden ve enflasyondan şikâyetler göklere çıkar.

Hükümetin kredi kısıntı politikasını ulu orta kötülecek yerde, fiat istikrarını bozmayacak, enflasyoncu bir gidişe yol açmayacak ihtiyatlı, temkinli, vaktin icaplarına uygun bir kredi ferahlığı yaratmak istemesini, dilemek zamanı gelmiş görünür. Mutlak ve umumi hükümlerden ziyade ölçülü ve hesaplı davranmak ve piyasayı ne para yağmuruna, nede para kuraklığına mahkûm etmemek, dürüst bir para politikasına esas olabilir. Terazinin dilini elinden kırmamak kolay değil, çok ustalık ister.»

Aynı Gazete'de 19/6/1970 günü «Günüşiği» köşesinde Ahmet Kabaklı, «Kızıl 31 Mart» adlı makalesinde;

«Uğursuz kişiler, 16 Haziran günü, İstanbul halkına meş'um bir 31 Mart yaşattılar. Devleti-ve istiklâli kaybetme korkusu, vatansever zihinlere paslı çiviler gibi saplandı. Ordusu, polisi ve Jandarması ile Türk devletini, kamu ve özel mülklerini kana bulamak isteyen bolşevik ihtilâli provası yapıldı.

Hakiki bir 31 Marttı bu, 61 yıl önce bazı kötü ittihatçılar, İngiliz ve siyon paraları ile ve sırf rütbelerini, maaşlarını yükseltip Yıldız Sarayını yağmalamak için cahil askerlerin din duygularını sömürmüşlerdi.

Bu seferde bir Maocu federasyonun militanları ile dışardan beslenen sözde sendika ağaları, işçi sırtında bir kene gibi saltanatlarını sürdürülebilmek için işçilerimizin sefalet ve hürriyet duygularını sömürdüler. Onları öz kardeşlerine ve ekme kapılarına saldırtarak iki polisimizle, işçilerimizin şehitliğine sebep oldular.

Şimdi soğukkanlılıkla düşünsün işçilerimiz, taşkınlıkları ve tecavüzleri dine, devlete, refaha ve işçi ailesine ne fayda getirdi? Yıktıkları o iş yerlerinde kimler çalışıyor ve ekme parasını çıkarıyordu? Kendilerini tahrik eden gözü dönmüş sendika ağaları sorsunlar bakalım: Namus ve şerefleriyle mal beyanında bulunabilirler mi? Dün aç iken bugün işlettikleri milyonları kimin sırtından kazandılar,yahut nereden edindiler? Ya o aralarına karışan kendilerini kanlı tecavüze sevkeden katil öğrenci federasyonunun militanları, ne maksatla geçtiler önlerine? Maaşı kimden alıyor bu sözde talebeler, tabancaları nereden buluyorlar?

...Ey Türk-İş'te kalanlar ve yanlışlıkla Disk'e girenler! sizler hep vatansever, dindar, özü soyu Türk işçilerimizsiniz...»

DÜNYA GAZETESİ:

20/6/1970 günü, «1917 Petrograd'ından 1970 İstanbul'una» adlı yazısında M. Emin Aytekin;

«...1917 Petrograd ihtilâli bir seri grevler, sokak gösterileri isyanlar ile başlayarak yayılmış mahalli idareler hükümetlerini ele geçirerek iktidara yerleşmiştir.

1970 İstanbul ayaklanmasında da Türk bolşevikleri aynı tecrübeden geçmek istemişler, İstanbul'un dört çevresinden yürüyerek meşru devlet idaresinin en küçük cüzü tamamını teşkil eden kaymakamlıklardan idareyi ele geçirme hevesine düşmüşlerdir.

a) Türkiye'de hükümet otoritesinin zaafiyeti, anarşi ile mücadeledeki yetersizliği ve ekonomik düzendeki bozukluklar..

b) ...İhtilâli örgütler, seneler boyunca harcadıkları plânlı çabaları ile güçlenerek bu gün işleyebilecek bir iktidar kazanmışlardır. Sosyalist bir ihtilâli gerçekleştirecek bünye kapısına sahip olabilmüşlerdir.

c) Kripto yazarlar ve TRT, yıllar boyunca bir bolşevik ihtilâl için görülmemiş bir şekilde kışkırtmacı neşriyatları ile işçiyi, köylüyü, küçük esnafı... tahrik ederek yıkıcı bir ihtilâl malzemesi...

...Hayat pahalılığının halk üzerindeki baskısı ne zaman ki halkı ezer hale gelmiş, ve hükümeti yeni iktisadi tedbirler almaya zorlamış, orta ve bilhassa büyük şehir burjuvasına sempatik görünmeyecek kararlar hükümet tarafından açıklanıp bu burjuva ile hükümet arasındaki ilişkiler gevşemiştir.

...Hiç hayıflanmamalıyız. Bütün bu olup bitenler bizim kendi eserimizdir. Sendika Kanunu bahanesi imiş, Personel Kanunu bahanesi imiş, direniş imiş,

demokratik eylem imiş, hükümetin ikâzı imiş yutturmalarını bir tarafa bırakıp, olaylara doğru ve cesaretle teşhisi koymalıyız. Bu bir sosyalist ihtilâl denemesidir. Başarı sağlayamadığı için bugün tecrübe sağlamıştır. Bir prova hareketi mahiyetinde kalmıştır. Bu kendi kaderine sahip çıkmayan insanların eseridir.

Politika canbazlarının eseridir. İradesizlerin, kararsızların, korkakların eseridir. Bugün başarısız ise biz değişip kaderimize sahip çıkacak yetenek kazanamazsak bir gün başaracaklardır. Bundan kimsenin şüphesi olmamalıdır.»

Aynı yazarın, 27/7/1970 günü, «Bizim Radyonun Trajedisi» adlı yazısında;

«...»

...Bizim Radyonun 24 Haziran yayınında:

«—15-16 Haziran ve ondan sonra devam eden işçi sınıfının savaşları, hem tarihimizin ve hemde devrimci hareketin en büyük çıkışlarıdır. Bunlar yurdumuzda sınıf savaşlarının, hak arama, hareketi kurtarma mücadelelerinin yeni bir aşamaya vardığını, işçi sınıfının yığınsal bilinçlenme ve örgütlenme ve yurt çapında eyleme geçme seviyesine yükselmeye devam ettiğini ispatlayan sınıf kavgası olaylarıdır.»

«...»

«—Sınıf savaşları, grevler, protesto gösterileri, yığınsal yürüyüşler büyük burjuva ve emperyalizme karşı girişilen bütün ilerici yurtsever eylemler, tarihin bir itici gücüdür. Sınıf savaşları tarihin bütün maddi ve manevi değerlerini yaratan işçi sınıfının ve çalışan sınıfların en güçlü devrim araçlarıdır. Ve bütün yurtsever güçlerin vermekte oldukları sınıf savaşları da aynı niteliktedir.»

«...»

...Bizim Radyonun 23 Haziran günü yayınında:

«—İşçi sınıfı birliğini ve sosyalist akım bütünlüğünü daha ziyade 15 Haziran hareketi gibi kongre savaş alanlarında yeniden kurabilecektir. İşçi sınıfının 15 Haziranda beliren savaşı ve bu savaş etrafında Milli Birlikçiler Grubundan yani 27 Mayısçı subaylardan birlik ve dayanışma sağlayabilmesi, hareketin işçi sosyalist hareketi birliğini sağlayacak nitelikte olduğunu göstermektedir.»

...26 Haziranda... Radyo ne diyor:

«—İşçi sınıfı İstanbul ve Kocaelide İktidara ve sömürü düzenine karşı, savaşı başını çekerken, bütün devrimci güçleri yörüngesi etrafında toplamak gibi başka ve çok önemli devrimci bir ödevi daha yerine getirmiştir. Büyük Millet Meclisinde Hükümetin Sıkıyönetim kararı görüşülürken, Milli Birlik Grubu yani 27 Mayısçı subaylar iktidar ile Türk-İş koalisyonunun işçi sınıflarına saldırısına karşı devrimci sendikacıların yürüttüğü savaşı savunmuş, hatta benimsemişlerdir...»

...Komünist Bizim Radyo yayınları ile kısaca şu gerçeği ortaya koymaktadır:

a) 15-16 Haziran hareketleri bir komünist ihtilâl provasıdır. Başarı sağlayamamış olmasına rağmen onlarca faydalı mülahaza edilen tecrübeler sağlamıştır.

b) Proleter bir ihtilâli gerçekleştirmeyi hedef alan bu hareket, işçi provakatörlerine dayanmakla beraber, temel siyasi gücünü TİP'ten, gayri tabii senatör gurubundan ve DİSK, TÖS gibi aşırı solcu örgütlerden almaktadır.

c) Bu hareket şimdilik kendisi için en tehlikeli güç olarak sıkıyönetimi bulmakta ve hemen her neşriyatında ısrarla bu yönetime çatmaktadır.

d) Bunlar demokratik hak ve özgürlükleri sömürerek, grevler, yığınsal yürüyüşler, boykotlar ve tahrikler ile ve sol kışkırtma neşriyatı ile orta sınıf burjuvasını da peşlerine takarak hedefe ulaşabileceklerini ummaktadırlar.

Kızıl ihtilâlciler, bu hareketin CHP. de büyük bir uyanış ve diriliş meydana getirdiği kanısındadırlar. Sadece İsmet Paşa ve onun çevresindeki bir kısım azınlığı hedef alırken, Ecevit'e hiç sataşmamaktadırlar. Aksine 26 Haziran günkü yayınlarında:

«—Şüphe yokki Halk partisindeki bu gelişme, hem işçi sınıfının, hemde Halk partisinin yurtseverlerinin bir başarısıdır.» diyerek, 15-16 Haziran olaylarından CHP. ye pay ayırmaktadır...»

Aynı Gazete'de 20.6.1970 günü, «Hırstan Gözü Dönenler» adlı başyazısında F. Rıfki Atay;

«...Bunun bir komünist ayaklanma denemesi olduğu söz götürmez. Komünistler ilk defa askerede saldırmışlardır.

...16 Haziran gösterisinin bir komünist hareketi olduğunu görmemek kör-lük, düşünmemek kafasızlık, işitmek sağırılık, bilmemek aptallıktır. Ertesi günkü bir komünist eğilimli gazete bu yürüyüşü sanki Türk ordusu İznir'e girmiş gibi göklere çıkararak yazmıştı.»

Aynı yazarın 27/6/1970 günlü başyazısında;

«DİSK komünistlerin elindedir. Buna hiç şüphe yok. DİSK komünistleri iş-cileri aldatmışlar, aldatamadıklarını zorla kalabalıkları içine katmışlardır.

Sıkıyönetim mahkemesi gerçekleri ortaya çıkaracaktır.

Sol basındaki DİSK'i korumak için yok tahrikçiler onlardan değilmişlerde, yok iktidar tarafından kalabalığa sokulmuş tahrikçilermişde gibi haberler yay-malarına ne lüzum var?

Sıkıyönetim mahkemesi üstünde tesir yapmak veya halk efkarını şaşırtmak mı?

Türk işçisi patrondan öğle yemeği yiyor. Sigortası var. İlacı parasız. Ve bü-tün ailece. Üstelik ortalama gündeliği otuz lira. Yok yürüyüşün sebebi geçim sıkıntısı imiş de, yok sıkıntı içinde çileden çıkmışlar da... Hepsi laf, hepsi dü-zen. Komünist lafı ve düzenbazlığı!

Bir de Ecevit'e göre bütün dikta partizanları Demirel'in etrafında toplan-mışlar. Uydurmanın da bir mantığı, bir yakışık alanı, bir ahlaki vardır. Uydur-manın bu derecesi ancak çılgınca ihtiraslarına kapılanlarda görülebilir.

Bu yüzden halkın yüzde doksanı Sıkıyönetimden hoşnut:

—Ahh aylarca sürse...

diyor herkes.

—Ah Ankarada da olsa...

dileği geçiyor başkent halkının yüreğinden.

Hürriyet-ve-itilâf metodlarını benimseyen muhalefetler profesyonel politi-kacılar ve komünistlerle yobazlar dışındaki halkı demokrasiden usandırdılar!»

Aynı yazar, 9/7/1970 günkü yazısının sonunda da:

«...Halâ, 16 Haziran yürüyüşünü yaptıranlar Rusya hesabına Türkiye'nin başına geçip, ona da Çekoslovakya'nın işkencesini çektirmek isteyenler!

Vurmalı bunları! Yok etmeli bu uşakları! Fikircileri ile, edebiyatçıları ile, Profesörleri ve Doçentleri ile, sürü sebep, kahretmeli!..»

Yine Dünya Gazetesin'de 18/6/1970 günü Bedii Faik, «Zorlaya Zorlaya» adlı ma-kalesinde;

«Hürriyetleri yüzlerine gözlerine bulaştıran ve demokratik haklarla hürri-yetleri kendi hegemonyasının yerleşmesi için birer araç gibi kullanan uluslara-rası komünizmin buna sebep olduğu su götürmez bir gerçektir..»

Evvelki gün İstanbul'da olanlar bir işçi direnişi değildi. Düpedüz ayaklanmaydı ve bir komünist ihtilalinin provasıydı!..»

Aynı yazar 23/8/1970 günü, «Gider Eteri...» adlı makalesinde;

«Her zaman yazdım, gene de yazıyorum, DİSK'in kızılığını önleyeceğim diye, DİSK'in içinde ve başında talimli komünistler vardır diye. Türkiye'nin bütün «işçi gücünü» Halil Tunç çapındaki bir kafanın ve vijdanın eline bırakmakta ne akıl vardır, nede çkar!.. Ama ne yazıkki olan olmuş ve Türk-İş genel sekreteri, son Sendikalar Kanununu daha bütün işlemleriyle tamam olarak gelip oturmadan, türk çalışma hayatının nasıl bir «tehditler devri»ne namzet olduğunu göstermeye başlamıştır. Hem de «kapalı kapılar ardında» cereyan ettiğini bizzat söylediği toplantılarda dahi konuşulanları tesbit etmişcesine kehanetler savurarak... Hem de Türk-İş gibi kocaman bir işçi örgütünün başında olma, delilsiz, mesnetsiz bir takım ithamları hükümetin ve iş adamlarının başlarından boşaltmaya hak verirmişcesine terbiye bozarak...

Doğrusu ya, dış politikadan, en ince finans konularına ve sosyolojiden en çapraşık iş meselelerine kadar ötmediği hiç bir dal bırakmayan bu yeni «allâme» eski bira işçisinden bu memleketin daha çok çekeceği vardır!... Bunu sizde yazın duvara!...»

SON HAVADİS GAZETESİ:

19.6.1970 günü «Sıkıyönetim» adlı başyazısında, Prof. Dr. Feridun Ergin;

«...Aralarında silâhlı ve sopalı militanların da bulunduğu gruplar fabrika tahrip ederek, kan dökerek ve terör saçarak sanki bir sokak muharebesi çıkarmayı denemiştir.

DİSK, sert strateji izleyen bir sendika topluluğudur. Bu topluluğun işçiler üzerinde ağır ve bunaltıcı baskısı vardır. Disk camiasında işçiler istemeseler bile, emirlere korkarak itaat edecek duruma getirilmişlerdir... Dökülen kan ve yapılan zarar, Türk işçisinin değil, fanatik militanların imzasını taşımaktadır.

...Disk'in tertiplemediği hareket, kaba kuvvetin hukuka tecavüzü idi. Sıkıyönetim ise, meşru kuvvetin hukuku korumasıdır.

...Ancak belirtmek lâzımdırki, sıkıyönetimle beraber, herkes rahat nefes almıştır.

...6-7 Eylül olayları gibi bir tahrip salgınının ortalığı cehenneme çevireceğini düşünen sanayici, tüccar ve esnaf, tekrar güvenlik duygusuna kavuşmuştur.

...Bu sıkıyönetim, halk arasında görünür bir ferahlık uyandırmıştır.»

Aynı yazar 25/6/1970 günü, «Sendikalar tasarısı» adlı başyazısında;

«Sendikalar tasarısı geniş, tepkilere yol aşmış bulunuyor.

Türk-İş ile DİSK'in birbirlerine girmeleri... Onbinlerce işçinin ayaklanması kan dökülmesi ve fabrika tahrip edilmesi... Sıkıyönetimin konulması... Pasif direniş yapılması... Tenkitler olması... Turist akımının azalması... Halkın korkuya düşmesi.

Hiç bir tasarıya Türkiye daha önce böylesine ağır bir bedel ödememiştir. Hiç bir tasarı, iktisadi ve sosyal düzende bu kadar tehlikeli bir bunalım yaratmamıştı.

...Tasarının bir işçi konfederasyonunu haklarından mahrum bırakacağından yakınmak da beyhudedir. İşçi hareketleri. 191 yıldan beri, bütün dünyada hukuktan ziyade baskı kuvvetine dayanarak geliştirilmiştir. İşçi sorunlarında tarihin çizdiği yörüngeyi hukuk teşcil etmekten başka şey yapamamıştır.

Tepkilerin geçici fakat şiddetli olmasını, devrim mahiyetinde, bir dönüm noktasına varmış bulunmamızla izah etmek lâzımdır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, fiili iktidar, Anayasaların çizdiği hukuki modeller dışına taşmış ve fonksiyonel karakter almıştır. Artık parlamentolar, ve siyasi partiler, insan kitlelerinin yaşayış koşullarını kendi bağımsız iradele-riyle tayin edememektedirler. Kanun koyucunun faaliyeti, çok defa, sosyal st-rüktürün organik tabakalarından gelecek baskılara hukukî şekil vermekten ibaret kalmaktadır.

Günümüzün toplumunda, fonksiyonel iktidarı elinde tutan ve sosyal strük-türün organik tabakaları üzerinde hakimiyet kuran baskı gruplarının ön pla-nında, sendikalar yer almaktadır.

Siyasi iktidar rejimlerinin orta çağdan bu yana kaydettikleri inkişaf lar ile sendikacılık hareketinin akım mecrası arasında, göze çarpar benzerlikler var-dır. Siyasi iktidar rejimleri, feodaliteden merkezi idare sistemlerine ve oradan demokrasiye geçmişlerdir. Sendikacılıkta, dağınık yahut feodal diyebileceğimiz bir görüntü içinde ilk gelişme merhalelerini tamamlamış ve bu ilk gelişme merhalelerinin mücadeleleri bir çok ülkelerde merkezi örgütlenme eğilimlerinin galabesiyle sonuçlanmıştır. İleride sosyal strüktürden gelecek diğer baskı grup-larının mukavemetiyle sendikacılık iktidarın sınırlanması ve sistemin mer-kezi bir örgüt çerçevesinde gittikçe demokratlaşması beklenebilir.

Türk kanun vazı, sendikalar tasarısını kanunlaştırmakla, bir gelişme so-nunda husule gelecek durumu ani bir müdahale neticesinde gerçekleştirmek yolunu tutmuştur. Tasarının espirisi, tarihin çizdiği gelişme yörüngesine ve yö-nüne uygundur.

Tepkilerin şiddetli olması, tedrici gelişmelerle varılacak hedefin ani şekilde gerçekleştirilmek istenmesinden ileri gelmektedir. Memleketin sosyal yapısı bu suretle, yıllarca çekilebilecek gelişme sancularından kısa bir kriz pahasına kur-tarılmış olacaktır. Eğer Anayasa Mahkemesi kanunu iptal etmezse...»

Aynı Gazetenin 18/6/1970 günü, «Fikir Meydanı» nütununda «Sendikacılığımız İdeolojik Saplantılara Karşıdır» adlı yazısında Sedat Ağralı;

«Doktrinlerden medet ummak realitelere sırt çevirmek ülkeleri karanlıkla-ra götürür. Artık bu dünyada bu tip düşünce tarzı bile tarihe karışmıştır. De-mokratik rejimi benimsemiş ülkelerde sınıf sivrilikleri çatışmaları sendikalar, sosyal kuruluşların varlıkları ile giderilmiştir. Türk işçisi ve sendikacılığı hiç bir zaman aşırı ideolojik saplantılara itibar etmemiştir...»

Bu Gazete'nin 19/6/1970 günlü sayısında; «Bir bakıma» köşesinde, Orhan Seyfi Orhon «Sıkıyönetim» adlı makalesinde;

«1908 den beri ilk defa Sıkıyönetime: —Hoş geldin! diyorum. Sıkıyönetim komutanı Orgeneral Kemal Atalay'ı selamlıyorum.

—Paşam, inşallah bir aylık Sıkıyönetim idareniz bu nifakın kökünü kurut-mak için göstereceğiniz başarıdan dolayı Anayasa gereğince üç ay daha uzatılır. Bütün milletçe tam bir huzura kavuşuruz!.

Vatansever Türk işçisinden, üniversitelerde çalışmak isteyen öğrencilere kadar herkes size teşekkür eder, analarının babalarının hayır dualarını alırsı-nız.

Çalışıp rahat yaşamak isteyen işçiler mutlu olurlar. Ecevit'in partisini ihti-lâle iktidara getirmek için Lenin'in sloganlarını kullanan nutuklarından kur-tulurlar.

Komünist ajanlarını toprak altı çalışmalarında bulup çıkarırsınız. Gizli ta-limatları, plânları, paraları, silâhları, sabotajları meydana koyarsınız.

Üniversitelerinizin öğrenci yurtlarını molotof kokteyleriyle, dinamitlerle,

tabancalarla, bıçaklarla, her türlü tahrip vasıtalarıyla dolduranları yakalarsınız. İnşallah Yakup Baştımara'nın o gizli komünist partisi teşkilatını yok eder. ajanlarını birer birer yakalayıp deliğe tıkar, bu rejimi tehlikeden kurtarabilirsiniz.

Allah yardımcınız olsun paşam!

...Sıkıyönetimin ilanını duyunca bayram olmuş gibi sevindim...

—Hoş geldin Sıkıyönetim. Senin vatansever disiplinine ihtiyacımız var diyorum!

Neydi, salı günkü o yürüyüş? Anayasanın gösterdiği saldırgan, silâhsız yürüyüş bu mudur? Bir kanunda değişiklik yapıldığı için Anayasa hukuku içinde protesto böyle mi olur?

Solcu DİSK'in tahrik ettiği işçiler ayaklanmış kendilerinden olmayanları da sürükleyerek bir ihtilâl denemesi yapmışlardır.

...Zabita... ordu ihtiyatlı davranmış zırhlı birlikler, tanklar, askeri uçaklar, helikopterler yürüyüşü takip etmiş... Köprüler açılmış saldırganların Taksim'de birleşip bir kanlı ihtilâl günü yaratmasına meydan verilmemiştir.

...Yapılan tecavüzlerin, tahriklerin ise haddi, hesabı yoktur. Kaç milyon çalışmaya saati kaybedilmiştir? Bunun zararı ne kadar tutmuştur? O gün felce uğrayan iktisadi hayatımız için bu saldırganlığın zararı ne kadar olmuştur?

Bunun hesabı yoktur!

İstanbul'da Babıali'ye hücum edilmiştir. Çapulcular devleti zaptetmek istemişlerdir.

Yıllardan beri böyle bir günü bekleyenlerin bu rejimi yıkmak için bir «muvakkat hükümet kurmak» istemediklerini iddia edebilir misiniz?

Onun için bütün gönlümle; «Sıkıyönetim idaresi, onun başında bulunan Birinci Ordu Kumandanımız Orgeneral Sayın Kemâl Atalay, hoş geldiniz, başınızda yeriniz var, Allah yardımcınız olsun! «diyorum».

BİZİM ANADOLU GAZETESİ:

23/6/1970 günü, «Mücadele» köşesinde, İlhan Darendelioğlu, «TÜRK-İŞ ve DİSK» adlı makalesinde;

«İstanbul ve İzmit'te masum Türk işçisini, çalıştığı müesseseyi tahribe teşvik eden, sokağa döken DİSK adlı teşekkülün gerçek suratındaki maske açılmış, bunların nelere tevessül edebilecekleri, bir kere daha anlaşılmıştır.

Türkiyemizde yıllardır, her çeşit kanunsuzluğa sebep olanlar, işgal ve boykotlarla milletimizin huzurunu bozanlar, DİSK gibi solu ve sosyalizmi benimsemiş olan teşekkül ve kafalar olmuştur.

...Hükümetimiz sadece Türk-İş'e bağlı sendikaların parlamentodaki temsilcilerine itibar etti. Sadece onların söylediklerine kulak verdi. Türk-İş ve DİSK'in dışında kurulmuş gerçekten namuslu vatansever sendikalarımızı hesaba almadığı gibi, tek temsilcisini de dinlemedi.

«Sokağa dökülen işçilerimizin de DİSK'e bağlı işçiler olduğunu düşünmek de bir başka ahmaklıktır. Yürüyenlerin, fabrikaları terk edenlerin büyük çoğunluğu Türk-İş'e bağlı işçilerimizdi...»

BUGÜN GAZETESİ:

27/6/1970 günü «Günlük» köşesinde, «Son Hadiseler» adlı başmakalesinde Mehmet Şevket Eygi;

«...Asıl maksatları sırtıyordu: Türkiye'de bir bolşevik ihtilâli yapmak.

...Bugünkü buhranın «endirekt» olarak en büyük mes'ulü Süleyman Demirel'dir.

...Demirel, Dr. Faruk Sukan gibi uyanık ve dirayetli bir Dahiliye Vekilini

harcamamış olsaydı, belki de işler bu dereceye çıgrından çıkmazdı. Faruk bey komünist fesat yuvalarını devamlı bir kontrol altında tutar ve kusursuz bir haberalma servisini bizzat idare ederek yılan yavrusunu henüz yumurtada iken ezmesini bilirdi.

...Sorumlular şunlardır:

- 1) İşçilerin sırtından lordlar gibi yaşayan bir takım sendika ağaları,
- 2) Fabrikalara giderek işçileri aldatan kışkırtan ve karışıklık çıkaran üniversiteli haşarat,
- 3) Bu haşaratı yetiştiren kara cüppeli mel'un profesörler.
- 4) Fesatçı gazeteler,
- 5) Sovyet Sefareti,
- 6) Kargaşalıktan medet uman politika düzenbazları,
- 7) Hadiseleri kontrol edemiyen aciz iktidar.»

BABIALİDE SABAH GAZETESİ:

25/6/1970 günü «Merâk» köşesinde, Münevver Ayaşlı «**Kim Bu Menfur Eller?**» adlı makalesinde;

«Halâ geçen 16 Haziran salı gününün tesiri altındayım...

...Kim bu menfi eller... bir anda ortalığı yakıp yıkan, memleket millet huzurunu kaçıran lanetlenmiş kimseler?

...Bu vahim hadiselerde suçlu malum Moskova ve onun memleketimizde beşinci kolu vazifesini gören kimseler.

Ama sadece bunlar mı? Ankaralı en tüccar ve sanayicilerimizden sayın Vehbi Koç ve İsparta'nın muteber kimselerinden olan sayın Şevket Demirel diğer fabrika veya şirketlerinin isimlerini bilmediğim için sizlere hitap ediyorum:

—Hiç şüphem yokki işçilerimizin ücretlerini, yemeklerini, hatta doktor ve ilaç paralarını eksiksiz ve yüksünmeden veriyorsunuzdur. Lâkin işçilerimizin manevi cephesini hiç düşündünüz mü? Onlar yalnız sizin işçiniz değil, aynı zamanda manevi evlatlarınız.

Sizin fabrikalar dahil, ben eminimki hiç bir fabrikada mescit yok... Cuma namazı için kırdaki bayırdaki fabrikadan işçi cumaya nereye gider? ...İşçilerimize vaaz dinletmek lâzım değil mi?

Mescit yokta konferans salonu mu var? Bir kaç ayda bir muhterem Şule Yüksel Şenler'i ve muhterem Zeynep Müntena Polat'ın konferanslarını dinletmek için aklınıza gelmedi mi?

...Bayramda işçilerinizin evlerine, çocuklarına şeker ve kurban eti gönderiyor musunuz? Bu kazançlarınızın zekâtını tam olarak ödeyebiliyor musunuz?

Ya beyler, başta komünizmle Mücadele Derneği, basın, yani sağ basın, işçi kardeşlerimizle kâfi derecede alakadar oluyor musunuz? Kafi derecede değil, hiç alakadar olmuyoruz. Meselâ, bu kadar ağır bir tepkiye vesile olan kanunu açıklayan, anlatan bir yazı çıkmış mıdır gazetelerimizde? İtiraf edeyim ki benim böyle bir kanundan haberim bile yoktu. Şayet bu kanunu anlatan, açıklayan yazılar okumuş olsaydılar, ben Türk milletinin, Türk işçisinin aklı seliminden ve kalbi seliminden o kadar eminim ki, Türk işçisini bu kadar kolay kandıramazlar, tahrik ve teşvikle sokaklara dökemezlerdi, ya siz «Komünizmle Mücadele Derneği», fabrikalarımızda ne gibi bir faaliyet oldu şimdiye kadar... yazık yazık fabrikalar muhitini tamamıyla boş bırakmışız, şeytanlar top oynuyor içinde.

Haftalık ve Aylık Basın'dan örnekler ve bir broşür

O dönemde bugünkü gibi dağınık bir durumda bulunan sol fraksiyonlar haftalık ve aylık bazı dergiler etrafından guruplaşmışlardı. Bunlardan yalnız EMEK dergisi bir partinin (TİP) yayın organı durumundaydı. Diğerleri'nin bağlı oldukları bir parti yoktu.. Buna rağmen her biri kendini işçi sınıfının partisi sayıyor ve değerini böyle olmamakla suçluyordu. Solun bu dağınık yayın organları 15-16 Haziran olaylarını çok değişik biçimlerle yorumladılar ve değerlendirmeye çalıştılar. Hepsini buraya almamız imkânsız. Biz sadece EMEK dergisi ile ANT sosyalist Teori ve Eylem Dergisi, AYDINLIK Sosyalist Dergi (kırmızı) ile Haftalık DEVRİM Gazetesinde bu konuda yayınlanan bazı yazıları örnek almakla yetindik. Proleter Devrimci AYDINLIK (mavi) dergisinin haftalık yayın organı İşçi-Köylü Gazetesi tarafından bastırılan «15-16 Haziran Yolunda İLERİ» adlı büroşürde bu fraksiyon'un olaylar konusundaki görüşlerini yansıttığı için kitaba aldık. Sol'un bu değişik fraksiyonlarının olaylar hakkındaki görüş ve düşüncelerini kendi yazılarından görelim;

EMEK Dergisi, Temmuz 1970 Sy: 2, Sayfa 1-9.

YAŞASIN İŞÇİ SINIFI

Ülkemizde'ki ilerici gelişmelerden devamlı olarak hoşnutsuzluk duyan ve bu gelişmeleri bastırmak için bütün fırsatları kullanan burjuvazi ve onun iktidarı bir süreden beri bu yolda ki çabalarına hız vermişti. Öğrenci hareketlerine karşı kullanılan şiddet usulleri, doğu anadoludaki faşist terör ve baskı uygulaması, üniversite özerkliğini yok etmek için girişilen teşebbüsler ve işçiemekçi yığınların uyanmasını önlemeye yönelik olarak alınan tedbirler bu yolda'ki çabaların bir bölümüdür. Bu baskılar söz gelimi Karabük'e «Sömürücüye Yumruk» gazetesini dağıtmaya giden arkadaşlarımızı daha otobüsten iner inmez tutuklamaya kadar uzanarak tamamen kanun ve anayasa dışı bir nitelik kazanmıştır. EMEK gelişin bu baskı ve terör hareketini sürekli olarak okuyucularına iletmiş, bunların faşist bir yönetime gitmenin basamakları olduğunu belirtmiş ve bütün ilericileri tüm demokratik güçleri faşizmin gittikçe kolaylaşan karanlığına karşı mücadeleye çağırmıştır.

Ne var ki, faşizmi kurma yolundaki çabalar bu kadarla kalmadı. Söylendiğine göre Cumhurbaşkanlığı katında yapılan çeşitli görüşmelerde, faşist yönetimin bir çok şekilleri politikacılar tarafından ortaya atıldı ve konuşuldu.

Ancak, faşist bir düzen kurmanın en önemli adımı işçi sınıfını, iktidarın kontrolü altındaki sendikalara zorunlu olarak bağlı kılacak ve böylece bu güne kadar kazanılmış hakları bir kalemde yok edecek olan, (274 ve 275 sayılı kanunlara değişiklik getiren) tasarıların meclislere verilmesi ile atıldı.

Sendikalar ve toplu sözleşme ve grev kanunlarını değiştirmek için meclise tasarılar getirilmesinin altında hangi sebepler yatmaktadır? bunu şöylece özetleyebiliriz:

Burjuvazi uzunca bir süreden beri ülkedeki ilerici gelişmelerden ve özellik-

le işçi hareketlerinden hoşnutsuzdur. İşçi haklarının tanınmasından ve kullanılır hale gelmesinden şikayetçidir. Patronlara göre Türkiye'de hızlı kalkınma olmayışının, sermaye birikiminin istenilen süratle sağlanamayışının temel nedeni işçilere verilmiş olan toplu sözleşme ve grev haklarıdır. Bu sebeple duruma mutlaka bir çare bulunmalı, işçi mücadelesi kontrol altına alınmalıdır. Burjuvazinin işçilerin demokratik hakları konusundaki kesin görüşü budur. Ve bu bir süreden beri açıkça ifade edilmekte ve yazılmaktadır.

Ancak, işçi mücadelesini açıkça ve toptan baskı altına alamıyacağını bilen burjuvazi bunun için dolambaçlı yollar denemek kararını vermiştir. Sendikaları kapatıp, toplu sözleşme ve grev haklarını kanun dışı etmek bu gün Türkiye'de mümkün değildir. Fakat bunu, sendikaların tümünü sarı sendika haline getirerek fiilen başarmak imkanı vardır. Bu iş için ise TÜRK-İŞ biçilmiş kaftandır. TÜRK-İŞ'in ihanet çizgisindeki yöneticileri böyle bir göreve kendileri de himaye edeceği için seve seve kabul edeceklerdir.

Aslında TÜRK-İŞ kof bir kuruluştur. Kendisine bağlı sendikalara Türkiye'deki sendikalı işçilerin büyük çoğunluğu üyedir, ama bu büyük bir anlam ifade etmemektedir. Çünkü TÜRK-İŞ'in ayağının altındaki toprak devamlı olarak kaymaktadır. Özellikle Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonuna bağlı sendikaların yaptıkları toplu sözleşmelerle işçilere sağladıkları faydalar, TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların sağladıklarıyla kıyaslanamayacak kadar yüksektir. Üstelik DİSK bunu ekonomik mücadeleyle siyasi mücadeleyi bir arada yürüterek başarmıştır. TÜRK-İŞ bir çok grevde işçilerin karşısında yer almış, işçilerin hem de kendisine bağlı sendikalara üye olan işçilerin bir çok direnme hareketini desteklememiş, onları yalnız bırakmıştır. TÜRK-İŞ işçiden uzaktır. Ve işçi bunu karşılaştırma yapabileceği her yerde görmektedir. Zaten bunca baskıya rağmen DİSK'in yıkılmayıp gelişmesinin temel nedeni de budur. TÜRK-İŞ, işçi sınıfı mücadelesini bölücü bir rol oynamakta ve temel çıkarları bir ve aynı olan işçileri kamlara ayırmaktadır. Hak mücadelesinde işçileri birbirine düşman hale getirmekte, birbirlerinin karşısına çıkarmaktadır. Olmazsa TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalar bir çok yerde görüldüğü gibi iktidarla el ele vererek hukuki hileler düzenlemektedir. TÜRK-İŞ işçileri düşman kamlara ayırım politikasını son büyük işçi direnişi sırasında da belli etmiştir. TÜRK-İŞ liderleri haklarını çiğnetmemek için yürüyen işçilerin karşısına TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalara üye işçileri çıkarmak tehdidini savurmuşlardır. Fakat bu tehdit havada kalmış ve TÜRK-İŞ'in kofluğunu bir kere daha göstermiştir. Çünkü direnişe katılan 70.000 işçinin 30.000'i TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların üyesi olan işçilerdir.

Evet, bütçe gelirlerinin yarısını burjuvazinin ve emperyalizmin yardımlarından elde eden TÜRK-İŞ kaygan bir zemin üzerinde hızla yıkılışa gitmektedir. Bunu TÜRK-İŞ liderleri ve hakim sınıfların temsilcisi iktidar çok iyi bilmektedir. TÜRK-İŞ'in düşüşünün Devrimci sendikacılığın güç kazanması anlamına geleceği de sömürücüler ve uşakları tarafından bilinmektedir.

İşte gelişen işçi mücadelesi karşısında bir çare arayan burjuva iktidarı ve muhalefeti, 274 ve 275 sayılı kanunlar da değişiklik yapmayı düşünmüştür. Aşağıda ayrıntılı olarak göreceğiniz gibi değişikliklerin bir tek amacı vardır: Türkiye'de sendikacılığı uydu sendikacılık, sarı sendikacılık haline getirmek ve bu alanda sarı sendikacıların tekeliğini kurmak. Böylece, işçiler, kağıt üzerinde tanınmış olsalar bile kanuni hakları kullanamaz hale getirileceklerdi. Hesap budur.

Bu adımın gerçekleşmesi demek, aslında faşist tedbirlerin, faşist bir yönetim için gerekli tedbirlerin esas itibariyle gerçekleşmiş olması demektir. Bunun-

la iktidar faşizmi yerleştirmenin en önemli adımlarından birini daha atmış olacaktır.

274 ve 275 sayılı kanunlardaki değişiklik isteğinin gerekçesini Çalışma Bakanlığı açıkça ifade etmiştir. «İhtilâlcî sendikaları kapatmak». TÜRK-İŞ liderlerinin geveledikleri bütün öteki gerekçeler aslında işin süsüdür. Amaç, sarı sendikalar dışındaki sendikaları yaşatmamak.

SENDİKALAR KANUNUNUN GETİRDİKLERİ :

İktidar-muhalefet ve Türk-İş elele vererek sadece ve sadece, Hitler Almanyasında, Mussolini İtalyasında görülebilecek cinsten bir sendikalar kanunu getirmişlerdir.

Bu kanunun özellikle 9. maddesi yalnız anayasaya değil, insan haklarına, uluslararası sözleşmelere de aykırıdır.

Tasarının kanunlaşması ile sendika kurma hakkı fiilen rafa kaldırılacaktır. Tasarıya göre bir işçi federasyonu kurabilmek için aynı iş kolundaki sendikalardan en az ikisinin bir araya gelmesi ve o iş kolunda Türkiyede çalışan işçilerin en az üçte birini teşkil etmesi gerekmektedir. İşçi konfederasyonu kurmak ise, Türkiye çapında faaliyette bulunan sendikalardan veya işçi federasyonlarından en az iki sendikanın veya federasyonun bir araya gelmesi ve Türkiyedeki bütün sendikalı işçilerin üçte birinin bu sendika veya federasyonlarda üye olarak toplamış olmaları şartına bağlanmaktadır.

Bununla, anayasanın 46. maddesi ihlal edilmektedir. 46. maddede «Çalışanlarla işverenler, önceden izin almaksızın sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler». denmektedir. Tasarı «Sendika birlikleri kurma» hakkını temelden sarsmakta, teorik olarak bir imkan bıraksa bile, pratikte bu hakkı ortadan kaldırmaktadır.

Tasarının bu maddesi Genel hukuk ilkelerine de aykırıdır. Kazanılmış hakları ihlal etmektedir. Tasarı, kazanılmış hakları saklı tutacak hiç bir hüküm getirmemiştir. Hukukun bu en temel ilkesi böylece çiğnenmiş olmaktadır.

Kaldığı sorun sadece bir hukuk sorunu değildir. Devrimci, İlerici sendikaların hiç bir zaman tüm sendikalı işçilerin bir bölü üçünü geçmemesi kolayca sağlanabilir. Bu gün sendikalar arası rekabet yüzünden bir iş kolunda toplu sözleşme yetkisi elde etmek isteyen sendikaların Çalışma müdürlüklerine bildirdikleri kayıtlı üye toplamı, çoğu zaman o iş kolundaki işçi sayısının iki katını geçmektedir. Çünkü kanun, sendikaların bildirimini geçerli saymayı gerektiren bir sistemi kabul etmemiştir. Şimdi yeni bir federasyon veya konfederasyon kurulmak istendiğinde aynı işlemler tekrarlanacak, iş kolunda veya tüm sendikalarda kayıtlı sendikalı üye sayısı durmadan artacak (!) ve yeni kuruluş eğer ilerici nitelikte ise hiç bir zaman bir bölü üç şartını gerçekleştiremeyeceği için kurulamayacaktır.

Tasarı, ayrıca noterle istifa usulünü getirmektedir. Buna göre bir sendikadan istifade edebilmek için, işçilerin tek tek notere giderek istifa etmeleri gerekmektedir. Noterde topluca istifa etmek bile yasaklanmıştır. Bu, anayasadaki sendikalardan «serbestçe ayrılma hakkı»nı ortadan kaldırmak demektir.

Kaldığı noterle istifa usulü bir başka bakımdan da geçersizdir. Bilindiği gibi sendikalar üye yazarken beş adet «giriş bildirimini» doldutmakta ve bunlardan yalnız bir tanesine tarih atmaktadırlar. Böylece notere gidip istifa eden işçi bir iki gün sonraki bir tarihle yeniden aynı sendikaya kaydolmuş gözükebilecektir.

Yalnızca tasarının bu iki hükmü bütün işçi haklarını kökünden silip süpürmeye, tasarıya anti-demokratik, faşist bir nitelik kazandırmaya yeterlidir.

Bununla işçilerin grev hakkı yalnızca iktidarın tavsip ettiği sendikaların kullanabileceği bir hak haline gelmekte, işçilerin yasal ekonomik mücadeleleri sarı sendikaların tekeline bırakılmakta, işçi mücadelesi tam bir kontrol altına alınmaktadır. İşçilerde bunun farkındadırlar. Nitekim Abdi İpekçi'nin röportaj yaptığı bir işçi durumu şöyle anlatmaktadır: «Bu şimdi yapılan kanunla, bir sendika tanıyorlar. O sendika ile toplu sözleşme yapmaya mecbursun. Artık senin hakkın alınmıyor... O sendikanın aldığı hakkı veyahutta istediği yolda gitmeye mecbur oluyorsun. Onun için bizim için zararlı. Biz, şimdi sendika en ufak bir hata yaptığı zaman, hemen biz başka bir sendikaya müracaat ediyoruz. Özgürlük var, sendika değiştirme özgürlüğü olduğu için. Bunu kaldırdın mı dretme hakkım gidiyor.» (Milliyet 22 Haziran 1970)

Tasarının anayasaya aykırı olduğu noktasında bütün bilim adamları birleşmektedirler: Doç. Dr. Nusret Ekin'e göre:

«(1) Anayasanın 46. maddesi konfederasyonlar dahil, bütün sendikaların serbestçe kurulmalarını ve demokratik esaslara göre çalışmalarını ve işletmelerini teminata bağlamıştır. Tasarı bu bakımdan anayasanın temel ilkesini ve getirdiği teminatı bertaraf etmektedir.

(2) Kazanılmış hakları da tasarı ihlal eder mahiyettedir. Gerçi, hukukun genellikle kabul edilen kuralına göre kanunlar makale şamil olmaz, önceye işlemez. Yürürlüğe girdikten sonraki durumlar için uygulanır. Fakat yine sedürlere ve uygulamaya göre kanunda kazanılmış hakları saklı tutacak istisnai hükümler sevk edilmiş olmadıkça bu kural işlemez bir duruma gelmektedir. Kamu oyunun ve ilgililerin kaygısı bu bakımdan da haklı görülme gerekir.

(3) Sendika özgürlüğünün temel ilkelerinden birisi de sendikalara girmenin de çıkmanında aynı ölçüde korunmuş olmasıdır. Bir imza ile girilen yerden ancak noter senedi ile çıkabilmesi dengeli değildir.

(4) Uluslararası sendikalara katılma açısından da, eski tasarı sendikalara bu imkânları verirken, yeni tasarı bunu sadece en çok üyeyi temsil eden konfederasyona veya ona bağlı sendikalara inhisar ettirmiştir. Bu savunulmaz. Tasarının esas problemleri ise 9. Maddeden doğmaktadır. Bu madde, sendika ve konfederasyonu kurmayı kısıtlayan bu madde, bir çok noktalardan sendika hürriyetine ters düşmektedir.» (Milliyet 21 Haziran 1970)

Prof. Dr. Orhan Tuna'ya göre bu tasarı ile kanun himayesinde, bir konfederasyon tasfiye edilmekte, kanun zoru ile tekel yaratılmaktadır.

«Batı ülkelerinin çoğunda müteaddit işçi federasyon ve konfederasyonları vardır. Ancak, bu işçi sendikalarının hiç birisi, kanunların arkasına sığınmak suretiyle diğerlerini faaliyetten alkoyarak, adeta onların ocağına «incir dikmek» yolunu ve şikkini düşünmemiştir. Sırf kanunların himayesinde güçlü sendika yaratmak fikri hiçbir zaman bir işçi hareketini temsil etmez ve bu manaya gelmez. Bu takdirde bir memlekette işçi hareketinden bahsetmek zor, hatta imkânsızdır.

Şimdi, bizde kanun zoru ve yoluyla yapılmak istenen şey, mevcut konfederasyonlardan sadece birini fiili, hatta kanunî monopel bir statüye ulaştırmaktan ibarettir. Bu durumu üyesi olduğumuz Milletler Arası Çalışma Teşkilâtı, Birleşmiş Milletler Camiası, hatta sendikalarımızın üyesi buldukları Milletler Arası Federasyon ve Konfederasyonlarca hiç te hoş karşılanmayacağı meydandadır.

Nitekim 87 sayılı sözleşmenin 11. maddesi hükmü şöyledir:

«Bu sözleşmenin yürürlükte olduğu bütün Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı

Üyeleri, işçi ve işverenlerin teşkilatlanma hakkını serbestçe tatbik edebilmeleri için gerekli bütün tedbirleri alacaklardır.»

Devir Türk sendikalarının memleketimizde de demokratik manada gerçek bir işçi hareketini yaratabilmelerini istemektedir. Eşfele söylemek lazım gelirse, bugüne kadar batılı manada bir işçi hareketinin doğup geyişmesi bizde kabil olmamış; sendikalarımız organik durumlardan değil, devamlı surette mekanik usulü ve vasıtalarla varlıklarını korumak ve güçlendirmek çarelerini aramışlardır. Kanun yoluyla ve mevzuatın himayesinde bir işçi istihlak kooperatifçiliği yaratma gayretleride, bunun son misallerinden sadece birini teşkil etmektedir. Bunun emsali de batı memleketlerinin hiç birinde görülmemiştir.

Diğer taraftan bu tasarıda yer alan hükümler, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetininde kabul ettiği 98 sayılı sözleşme hükümlerinde, insan hakları beyannamesinde aykırıdır. Hülasa, Milli Ve Milletlerarası mevzuat, müesseseler ve milletlerarası yerleşmiş normlar bakımından tasarı hükümleri hiç bir zaman kabule şayan değildir.

Bu itibarla, bunca mücadeleden sonra (ki bu mücadeleyi memleketimizde esas itibariyle aydınlar zümresi yapmıştır ve yürütmüştür.) Totaliter ve Otorite rejimlerdeki meslek teşekküllerine yaklaşan bir düzenin getirilmek istenmesi hiç bir zaman doğru değildir ve tasvip edilemez. (Milliyet 21 Haziran 1970)

Prof. Cahit Talas ise, bu konuda çok daha kesindir.

«274 sayılı sendikalar kanununu değiştirmek amacı ile getirilen tasarı tümü ile demokratik ülkelerde şimdiye kadar görülmemiş ölçüde sendika hakkını kısıtlayan bir tasarıdır. Türk toplumu anayasamızın ön gördüğü üzere bir çok bakımdan puluralist bir toplumdur. Yani ayrı ayrı sendikalar, partiler, aynı amaçları güden insanların ayrı dernekler kurması mümkün. Bunların hiç birinde belli bir sayı şartı aranmadığı halde sendikalarda aranması, sendika özgürlüğü ile tamamıyla bağdaşmazlık halindedir. Bu tasarı adeta, demokratik olmayan ülkelerde revaç bulan üniter sendikacılığı teşvik edici niteliktedir. Bu yüzden anayasaya aykırı bir kanundur ve 1947-1963 dönemi içinde Türk Sendikacılık hareketini düzenleyen Birinci Sendikalar Kanunundan da geri bir anlayışı yansıtmaktadır. Asıl üzücü olan durumlardan birisi de bu tasarinın bazı sendikalar ve sendikacılar tarafından tasvip görmüş olmasıdır.» (Devrim 23 Haziran 1970)

Ankara üniversitesi Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakülteleri Öğretim üyelerinden; 12 Profesör, 12 Doçent ve 38 Asistan bir bildiri yayınlarak tasarinın getirmek istediği değişikliklerin anayasanın sağladığı sendika özgürlüğünün temellerini sarsıcı ve esasında, çalışan kitlelerin tümünün ekonomik ve sosyal gelişme yollarını tıkayıcı nitelikte olduğunu belirtmişler ve şöyle demişlerdir:

«Getirilmek istenilen değişiklikler Sendika kurma hakkını önemli ölçüde kısıtlamakta, işçilerin, istedikleri sendikaya üye olma hak ve özgürlüğünü ortadan kaldırmakta, siyasal iktidarın çıkar ve görüşlerine tesir düşen sendikaların güdümlü sendikal örgütler aracılığı ile baskı altında tutulmalarına imkan hazırlamakta.. grev ve toplu sözleşme haklarını işlemez duruma getirmektedir.»

Bildiride ayrıca, tasarı ile, anayasasının temel felsefesi ile bağdaşmayan bir sendikal düzen kurulmak istendiği belirtilmiştir.

Tasarı Türk-İş liderlerinin belirttiği gibi güçlü sendikalar değil, güdümlü sendikalar yaratmak içindir. Son direnişin de gösterdiği gibi, iktidar Türk-İş gibi kof kuruluşları ayakta tutmak gerçekten güçlü sendikaları yok etmek amacındadır Güçlü sendika, üyelerinin mücadelesi ile kazanılmış olan, bütün baskılara rağmen varlığını koruyan ve geliştiren sendikadır.

Bugün yürürlükte bulunan kanunlar işçi mücadelesinin gelişme seviyesinin çok gerisinde kalmışken bu kanunların da çok gerisinde hükümlerle donanmış

bir tasarımı kanunlaştırmaya çalışmak, iktidarın destekçisi muhalefetin ve Türk-İş'in aczini göstermektedir. Yürürlükteki 274 ve 275 sayılı kanunlar gerçekte, işçi mücadelesinin önünde bir engel durumunda olan antidemokratik maddelerle dolu olan kanunlardır. Bu kanunların hükümleri bile burjuvazi tarafından dürüstlikle uygulanmamakta ve Devrimci sendikalar aleyhine bin bir dolap döndürülmektedir. İşçiler, bu dalaverelere, işgallerle, boykotlarla cevap vermişler ve dalavereler sayesinde şekli hukuk açısından haklı çıkan sarı sendikalar aciz içine düşmüşlerdir. Bu durum, bir çok yerde patronları şekli hukuki duruma bakmadan Devrimci sendikalarla toplu sözleşme yapmak durumunda bırakmıştır. Böylece kendi yaptığı kanunlara karşı hileye başvuran burjuvazi, işçilerin bilinçli direnişleri karşısında bir yerde dize gelmiş, gerçek duruma boyun eğmiştir.

BURJUVA POLİTİKACILARI UYARILMIŞTIR

Büyük direniş öncesi günlerde DİSK liderleri yukarıdaki gerçekleri burjuva politikacılarına anlatmışlar, onları uyarmaya çalışmışlardır. Ana muhalefet partisi lideri ile, Cumhurbaşkanı ile görüşmüşlerdir. Fakat DİSK yöneticilerinin uyarıları dikkate alınmamıştır.

İşçiler bunun üzerine direnişe karar vermişlerdir.

Direnişten sonra işçilerin haklılığını anlayan (!) bazı çevreler, ama diyorlar normal yollar kullanılmalı, söz gelimi kanunun çıkması beklenmeli ondan sonra anayasa mahkemesine baş vurulmalıydı bu yüzeysel bir bakışla hak verebilecek bir görüştür.

Önce buna işçiler ne diyor bakalım: «...Anayasa mahkemesi belki reddeder, belki kabul eder. Şayet kabul ederse, imkanı yok hiç bir şey değiştiremeyiz...»

Gerçekten anayasa mahkemesinin kabulüde bir ihtimaldir ve işten geçmeden bu düşünülmelidir.

Fakat bugüne kadarki çizgisi ile anayasa mahkemesinin böyle bir kanunu anayasaya uygun bulmaması gerçeğe daha yakın bir ihtimaldir. Hatta, yüksek mahkemenin bu kanunu iptal etmesi muhakkaktır. Prof. Orhan Tuna bu konudaki görüşlerini şöyle belirtmektedir: «Tasarı kanunlaştığı takdirde anayasa mahkemesinin kanaatime göre bu kanunu iptal etmesi ihtimali son derece kuvvetlidir.»

Bu ihtimalin gerçeğe en yakın ihtimal olduğunu iktidarda bilmektedir. Nitekim Demirelde olaylardan sonra verdiği demeçte kanunun anayasaya aykırılığı hususunda anayasa mahkemesinin karar vereceğini, «parlamento kanun çıkaracak, bu kanunlar anayasaya aykırı ise anayasa mahkemesi var» diyerek belirtmiştir.

Anayasa mahkemesinin bir iki yıl sonra vereceği iptal kararı iktidarın ve Türk-İş'in umurunda değildir. Çünkü bu süre içinde atı alan Üsküdar'ı geçmiş olacaktır. Devrimci sendikalar iptal kararı çıkana kadar yıkılacaklardır. Üyelerini kaybedeceklerdir, gelirlerini kaybedeceklerdir, kadroları dağılacaktır. Haklıyı tutar gözükerek anayasa mahkemesine baş vurulmasını salık verenlerin bu gerçeği gözden uzak tutmamaları gerekir. İşçi direnişi, bu nedenle, «normal yolların» aşındırılmasını beklemeden anayasaya aykırılığın ve haksızlığın üzerine dikkatleri çekmek amacı ile başlamıştır. Haklıdır, yerindedir.

BÜYÜK DİRENİŞ BAŞLIYOR

İşçiler, anayasal haklarının çiğnenmesine engel olmak, bir daha çok uzun sürede ve güç bir şekilde elde edebilecekleri mücadele imkanlarını yitirmemek, bütün Türkiye halkının üzerine çökmekte olan faşizmin karanlığını yıkmak ve

olayın farkında olmayan kamu oyunu uyarmak için direnişe geçtiler. 119 fabrikanın 70.000 işçisi yollara döküldüler, İzmit'ten İstanbul'a doğru görkemli ve vakır bir yürüyüş başladı. Cumhuriyet tarihinin en büyük ve en anlamlı yürüyüşü başladı. DİSK Genel Başkanı Türkler'e göre direnişin amacı, işçilerin ellerinden alınmakta olan sendika seçme, toplu sözleşme ve grev yapma haklarını korumaktır... İşçiler haklarını şimdi koruyorlarsa yarın her şeylerini kaybedeceklerine inandıklarındandır.»

Bu konuda işçiler Türkler'i doğruluyor; İpekçi'nin röportaj yaptığı işçi bu hususu şöyle ifade ediyor: «İşçi çok kötü duruma düşecek zannedersem. Zannedersen de değil de düşecek yani. Bu tatbik edilirse.»

Haklarını korumak amacıyla yürüyüşe başlayan ve sorunlarını kamu oyuna iletmek için Taksim'de bir miting yapmayı kararlaştıran işçilerin karşısına polis ve asker çıkarılana kadar hiç bir olay olmadı. Ne zamanki iktidar işçinin karşısına polisi jandarmayı çıkardı, işçilerin yollarını kapadı, işte o zaman çatışma başladı. Polis ve jandarmanın işçilere şiddet kullandığı ölçüde çatışma büyüdü. Nihayet ölümlere ve yaralanmalara kadar uzandı.

İşçiler yürüyüş boyunca cana, mala kasdetmemeyi temel bir ilke olarak uyguladılar. Aralarına katılan iktidarın ajanlarının tahriklerine bilinçli arkadaşlarının uyarıları ile katılmadılar. Bunu işçiler şöyle ifade ediyorlar: «...Biz bu protestoyu bir gösteri, bir direniş olarak yapmak istedik. Her hangi bir mala, yahutta devletin şahsına, milletin malına bir can kaybı olsun istemedik... Şimdi öyle bir şey oluyorki, geliyor işçiyim diyor. Bakıyorsun elbisesi giymiş, ayağında 95-100 liralık makosen ayakkabılar var. Bakıyorsunuz işçiye benzemiyor. 30-40 kişi kadar... «vurun gidin» diyor... Teşvik ediyorlar işçiyi, küçük düşürmek için. Benim görüşüm bu. O günde Cendereden aşağıya gidiyorduk. İşçilerin önüne geçtim ben. Baktım... vurun, kırın, yıkın. Sonra... çıktım kamyonla konuşma yaptım. «Yapmayın, namuslu gidip gelelim. dedim. Böyle gittik geldik işte...»

Direnişi ayrıntıları ile burada anlatmaya gerek yoktur. Fakat bilinmesi gereken husus, kanlı olaylara ve ölümlere işçilerin değil, işçilere karşı faşist baskı ve terör kullanan iktidarın sebep olduğudur.

...

Sıkıyönetim ilanı anayasanın açık bir ihlalidir. Bunu yapmakla iktidar borçhanesine yeni bir anayasa suçu eklemiştir. Türkiye'de bunca gericilik olayı ve kıyam olmuş, fakat iktidar bunları hep «adi zabıta vakaları» olarak ele almıştır. Son büyük işçi direnişinin mala, cana kast bakımından gericilik olaylarının çok gerisinde kaldığı bilinmektedir. Son büyük olayda cana kasdeden biri varsa (...); mala kasdeden biri varsa o iktidarın işçiler arasına sokup kışkırtıcılık yatırdığı ajanlarıdır. Direnişte akan her damla kanın; kırılan, tahrip edilen her parça malın tek ve ortaksız sorumlusu baskı ve şiddet uygulaması ile işçilerin arasına soktuğu bozguncu ajanları ile iktidardır.

Burjuva iktidarının kendi tertipledikleri veya son olayda olduğu gibi sebep oldukları kanlı olayları vesile ederek Sıkıyönetim ilan etmeleri ilk defa vaki olmamaktadır. Bu günkü iktidarın ağababası DP 6-7 Eylül olaylarını bizzat düzenlemiş, arkasından da Sıkıyönetim ilan etmiştir. Ama DP iktidarı bu tutumunun ürününi kısa zamanda topladı. Devrim «muktedir»leri bir süre sonra hakim karşısında nasıl edipte kendilerini maruz göstereceklerini bilmelidirler.

İŞÇİ SINIFINI BÜYÜK DİRENİŞİ TOPLUMSAL TARİHİMİZİN ÇOK ÖNEMLİ BİR UĞRAĞIDIR.

İşçilerin sendikal haklarının gasbedilmek istenmesine karşı girişilen ve Sıkıyönetime karşı halen de yer yer devam eden işçi direnişi örgütlü düzenli ve

disiplinli bir harekettir. Tahrikler sonucu ani bir şekilde ortaya çıkmamıştır.

Burjuva iktidarı, muhalefeti ve onların uydusu Türk-İş üçlüsünün burjuvazi adına düzenledikleri ve işçilerin yasal ve demokratik haklarını ancak güdümlü sendikalar aracılığı ile kullanabilmelerini amaçlayan 274-275 sayılı kanunları değiştirmek girişimi daha ilk andan itibaren işçilerin bilinçli direnişi ile karşılaşmıştır. Devrimci işçi örgütleri daha tasarı söz konusu olur olmaz tepki göstermişlerdir. Kanun tasarısının niteliği işçiler tarafından zaman içinde kavranmıştır. Aslında yüz yıllık mücadele tarihi olan Türkiye işçi sınıfı ellindeki hakların bilincindedir. İstanbul çevresindeki işçiler bu konuda daha da uyanıktırlar. Özellikle 27 Mayıs sonrası elde edilen haklar işçi sınıfı için vazgeçilmez birer mücadele ve yaşama aracı haline gelmişlerdir. Son 10 yılda işçiler yüzlerce grev yapmışlar ve her birinde iktidarın, hakim sınıfların ve onların uşağı sendikaların çok çeşitli oyunları ile karşılaşmışlardır. Gereğinde haklarını kendi elleri ile almayı öğrenmişler, işgaller ve boykotlara giderek çeşitli oyunları bozmuşlardır. Bu mücadele işçilere eşsiz deneyler kazandırmıştır. Direniş sırasında, işçilere, daha önce en yoğun mücadeleleri veren fabrikaların işçileri önderlik etmişlerdir. Bu bakımdan hareket bir ön birikime, hazırlığa ve deneye sahiptir. Bu durum hareketin düzenli, disiplinli ve geniş ölçüde örgütlü yürümesinin en önemli sebebi olmuştur. Bir çok bozguncunun at oynattığı bir ortamda işçilerin hiç bir çapul hareketine girişmemeleri, direnişi sürekli olarak anayasa çizgisinde tutmaları, bu ön birikimin sağladığı düzen, disiplin ve örgütlülüğün sonucudur.

OLAYLAR AYAKLANMA DEĞİLDİR

Kavramları doğru kullandığımız zaman görürüz ki, değil üç beş, yüzlerce ölü ile sonuçlansaydı bile bu direnişi ayaklanma saymak yanlış olurdu. Çünkü ayaklanmanın tanımı, ölüm sayısı ve tahribatın miktarı ile yapılmaz. Ayaklanma, siyasi iktidara, siyasi otoriteye, onu yasalara aykırı yollarla devirmek amacıyla gündün bir baş kaldırmadır. Ülkenin tümünde yada bir bölümde siyasi iktidarın yetkilerini yasalara aykırı olarak ve zorla kullanmaya kalkışmaktır. Eğer sorunu bu şekilde ele almaz da; cana ve mala kastedilmiştir, öyleyse ayaklanma vardır, şeklinde ele alırsak, komşusuna bir yumruk atan ve onun camını kıran adamı da ayaklanma tanımı içine sokmuş oluruz. İşçi hareketinin ayaklanma olup olmadığını değerlendirirken bu hususu göz önünde tutmak zorunludur.

Bu açıdan bakıldığında görülür ki; işçilerin amacı iktidarı düşürmek değil Taksim'de toplanıp miting yapmaktır. İşçiler yasalara aykırı olarak siyasi iktidarın yetkilerini zor gücü ile kullanmaya kalkışmayıp, haklarını savunmak için, anayasal bir hak olan gösteri yürüyüşü ve toplantı hakkını kullanarak iktidarı ve kamu oyununu uyararak istegindedir. İktidar üzerine şiddet uygulanana kadar hiç bir olaya işçiler tarafından yol açılmamıştır. İşçiler tarafından çapul yapılmamıştır. İşçilerin kullandığı uyarı yöntemleri tamamen demokratiktir. Anti demokratik yasa ve insanlık dışı baskı ve uygulamalar iktidardan gelmiştir.

Büyük işçi direnişinde bir ayaklanmadan söz etmek namuslu bir davranış olmaz. Bu ancak, şiddet ve baskı politikasını meşru göstererek suçluluğu ört bas etme çabası olabilir. Büyük işçi direnişini bir ayaklanma olarak değerlendirenler suçludurlar. Hem de ağır anayasa suçu, insanlık suçu işlemişlerdir.

SIKIYÖNETİM İLANI VE UYGULAMASI ANAYASA'YA AYKIRIDIR

Ortada bir ayaklanma olmayınca anayasaya göre bir sıkıyönetim söz konusu olamaz. Bu açıdan hükümetin sıkıyönetim ilanı kanunsuzdur. İktidar bu-

nunla anayasaya aykırı bir yönetim yoluna girmiştir, temel hukuk kurallarını çiğnemıştır. Ortada bir olağanüstü durum yok, fakat olağanüstü bir rejim vardır.

Ayrıca Sıkıyönetim uygulaması da anayasaya aykırı bir şekilde yürütülmektedir. Sıkıyönetim sanki anayasa ve hukuk dışı bir yönetimmiş gibi, anayasal haklar açıkça çiğnenmektedir. Göz altına alınan yuttaslar günlerce hakim karşısına çıkarılmamaktadırlar. Çeşitli örgütlerin çalışması yasaklanmaktadır. Ancak anayasa mahkemesi kararı ile aranabilecek siyasi partiler aranmaktadır. Bütün bunlar sakat, yanlış ve zararlı tutumlardır. EMEK Dergisi. Temmuz 1970. Sy. 2. Sayfa 10-16

İŞÇİ DİRENİŞİ BAŞARIYA ULAŞMIŞTIR.

İlk amacı bakımından işçi hareketini başarılı olduğu açık bir gerçektir. İşçiler direnişleriyle çıkarılmak istenen kanunun haksızlığını ve anayasaya aykırılığını, kamu oyuna kabul ettirmişlerdir. İktidar ve Türk-İş dışındaki bütün çevreler, sendikalar kanununa getirilmek istenen değişikliklerin faşist tedbirler olduğunu anlamışlardır. Tasarıyı iktidarla birlikte öneren ve meclisteki oylama sırasında beyaz oy veren C.H.P. bugün yanıldığını ifade etmektedir. Bu husus şöylece belirtilmiştir: «Değişikliğin mahiyeti Türkiye çapındaki sendika ile sendika üstü kuruluşların kurulmalarını güçleştirmektedir. Bunda en az iki alt kuruluşun bir araya getirilmemesiyle yetinilmemiş, alt kuruluşların üçte birinin aynı çatı altında toplanması ilkesi kabul edilmiştir, bu değişiklikler Anayasamızın 46. maddesine ve 87 ve 98 sayılı uluslararası sözleşmelere aykırı görülmüştür.»

«Konu Türkiye bakımından ele alınırsa durum şudur. Bir konfederasyonun tekele sağlanmış olacak. Başbakan Demirelin Meclisteki son konuşmasında açıklandığı gibi bir çok dosyalarla savcılığa verilen, fakat mahkemece kapatılmasına imkan bulunmayan karşı konfederasyon silinecektir.»

Öğretmen sendikaları, meslek odaları ve gençlik derneklerinin içinde bulunduğu 18 kuruluş bir bildiri ile getirilmek istenen değişikliğin Anayasaya aykırı olduğunu belirtmişlerdir.

Disk ve Türk-İş dışındaki sendikalar, tasarının kanunlaşması halinde direnmeye geçmek için karar almışlardır.

Basın olayı ayrıntılı bir şekilde vererek kamu oyunun geniş ölçüde aydınlanmasını sağlamıştır.

Bütün bunlar, işçi direnişinin tasarının kanunlaşmasını önlemek bakımından etkili bir muhalefeti sağladığını göstermektedir.

İKTİDAR BASKI VE ŞİDDET POLİTİKASINI YAYMAK İÇİN İŞÇİ DİRENİŞİNİ BİR FIRSAT KOLLAMIŞTIR.

Burjuvazi ve onun iktidarı bir süreden beri uygulamaya çalıştıkları baskı ve şiddet politikasını ağırlaştırmak ve yaymak için, işçi direnişinde kan dökülmesine çabalamıştır. Şimdi ise yaralı ve ölülerin bulunmasını kendi faşist uygulamalarının bir gerekçesi olarak göstermeğe kalkışmakta ve Anayasa dışı tertiplere başvurmuşlardır.

Daha yürüyüş devam ederken işçilerin karşısına asker çıkarılması ve ardından, bir anayasal hak yürüyüşü sırasında bazı olaylar çıkması bahane edilerek sıkıyönetim ilan edilmesi, iktidarın baskı ve şiddet politikasına orduyu karıştırmak ve alet etmek istediğini göstermektedir. İktidarın böyle bir yola girmek isteyeceğini EMEK çok daha önce belirtmişti. (Bk. EMEK, Sayı 20: Büyük Burjuvazi ittifaklarını Yenileyecek mi? Sayı 22: Hükümet Buhranı ve Ötesi, Sayı 24: İktidar Büyük Burjuvazinin Hemogonyasında.) O zaman geniş olarak

anlattığı gibi, büyük burjuvazi ittifaklarını yeniden gözden geçirmiş ve bu ittifak içinde küçük burjuvazi ve taşra eşraf ve mütegalibesine bakarak «zinde kuvvetler»in ağırlığını arttıran tedbirler alınmıştır. Ordu ile daha sıkı ilişkiler kurmak büyük burjuvazinin bu yeni politikasının temeli olmuştur. Son büyük işçi direnişinde iktidarın bir işçi-asker çatışması yaratmak için çaba göstermesinin başlıca nedeni budur. Sıkıyönetim ilanı da bu çerçeve içinde düşünülmüştür. Gerek işçiler karşısına asker çıkarılırken ve gerekse işçi direnişi «ayaklanma» sayılıp sıkıyönetim ilân edilirken yapılmak istenen, işçi sınıfı mücadelesini ordu ile bastırarak, işçi-ordu çelişmesini zıtlama haline getirmek ve böylece, ordunun işçi sınıfının karşısında büyük burjuvazinin yanında yerini almasını sağlamaktır. İktidarın hesabına göre çıkacak bir işçi-asker çatışması bunu sağlayacak, burjuvazinin bazı tedbirlerle geliştirmeğe çalıştığı burjuvazi-zinde güçler ittifakı uygulama içinde pekiştirilecektir.

Bundan sonrası burjuvazi için sorun değildir. İşçi mücadelesinin karşısında düştüğü korkunun derecesine göre, siyasi iktidarın şekli üzerinde çeşitli formlardan hangisini uygulayacağını o zaman düşünecektir.

Ne var ki bu hesaplar tehlikeli hesaplardır. Çoğu kez evdeki hesabın çarşıya uymaması mümkündür. İşçi sınıfı ile onun evlatları olan askerleri karşı karşıya getirmek, işçileri kendi çoğunluklarına kırdırtmak, sonucunun neye varacağı belli olmayan bir maceraya atılmaktadır.

Bu macerada zamanla kimin karlı çıkacağı da kolaylıkla kestirilemez. İktidarın, büyük burjuvaziyi korumak için orduyu kullanmak politikasına müsaade edilmemelidir. Orduyu sömürücülerin sömürü özgürlüğünün bekçisi yapmaya yönelik çabalara derhal, biran önce karşı çıkılmalıdır. Bu yol hatalı ve vahim bir yoldur. Burjuvaziye karşı hak aramak mücadelesinde işçi sınıfının karşısına orduyu çıkarmak doğru bir politika değildir.

Olağanüstü bir durum yokken, olağanüstü tedbirler almak, olağanüstü yönetim usulleri ilan etmek çok kısa sürede, zararını bütün ülkenin çekeceği vahim politik hatalardır. Sıkıyönetim ilanı ve yürütülen sıkıyönetim uygulamasının niteliği bu hataları ağırlaştırmaktadır. Sıkıyönetim ilanı ile ordunun uydu sendikacılığı savunur durumda bırakılması hakkını arayan işçinin karşısına bir direnişi bastırma gücü olarak çıkarılması ve de, asıl, sıkıyönetimin bu amaçlara hizmet eder şekilde uygulamalara gitmesi aklıbaşında herkesin görebileceği yanlış tutumlardır. Bunlar 1961 anayasasının ihlalidir, suçtur.

Sıkıyönetimin, bunun için anayasanın gerekli gördüğü şartlar oluşmadan iktidarın, işçi-asker çatışması yaratmak isteyen kararı ve burjuvazinin paniğe kapılması sonucunda ilan edildiği hiç bir zaman gözden kaçırılmamalıdır. Bu noktaya özellikle sıkıyönetim makamlarının dikkat etmesi zorunludur. Unutulmamalıdır ki, Sıkıyönetim dahi anayasa içi bir yönetim şeklidir, keyfi bir yönetim değildir.

Sıkıyönetim makamlarının anayasa ve hukuk dışı bütün icraatı suç niteliğindedir. Yurttaşların günlerce hakim önüne çıkarılmadan göz altında tutulması, hakim kararı olmadan yapılan aramalar, ve hele, Türkiye İşçi Partisi il ve ilçe merkezlerinin aranması, sıkıyönetimin anayasa dışı uygulamalarına birer örnektirler. Bunlardan özellikle parti araması, anayasayı ve siyasi düzenimizi temelinden sarsan bir uygulama ve anayasa suçu olmuştur. Yarın bir başka siyasi parti daha aranabilir ve bugün, TİP'in aranmasında sus pus olanlar, o zaman boyun eğip oturmak zorunda kalırlar. Bu uygulama bir kez başlamıştır çünkü, TİP'in aranması bugüne kadar işlenen anayasa suçlarının en vahimidir. İktidar ve hakim sınıflar, bu suçun altından hiç bir zaman kalkamayacaklardır.

BÜYÜK İŞÇİ DİRENİŞİ TÜRKİYE'DE BİR ÇOK SORUNUN AYDINLIĞA KAVUŞMASINI SAĞLAMISTIR

İşçi sınıfının büyük direniş, Cumhuriyet tarihinin siyasi nitelikli ilk işçi sınıfı hareketidir. Bu hareket, bir çok sorunu ışığa çıkarmıştır.

Bu direnişe Türkiye'nin nabzının büyük kentlerde ve özellikle sanayi alanında attığı anlaşılmuştur. Türkiye'nin en yoğun sanayi bölgesindeki yetmiş bin işçinin harekete geçmesi ile birlikte bütün Türkiye bu olayın etki alanı içine girmiş, toplumsal hayatın bütün kesimleri bu olaydan derin bir şekilde etkilenmiştir.

Büyük direniş bir yandan işçi sınıfının toplumsal güç dengesi içindeki büyük ağırlığını gösterirken, öte yandan büyük burjuvazinin derhal paniğe kapılmasına ve bütün gücünü bu hareketi bastırmak için seferber etmesine yol açmıştır. Direniş boyunca burjuvazi tam anlamıyla bütünlük göstermiş, bütün burjuva partileri iktidarın arkasında saf tutmuşlardır.

İşçi sınıfı, bu direnişle, işçi sınıfının faşizme karşı savaşta, demokrasi savaşında en önde olduğunu bir kere daha isbat etmiştir. İktidarın bir süreden beri aldığı ve uyguladığı faşist tedbirler, işçi sınıfının bu direnişle çok büyük bir engelle karşılaşmış ve direniş sonrası derhal burjuva partileri arasında bu konuda çatışmalar başlamıştır.

İşçi sınıfının büyük direniş, ayrıca sosyalist eyleme de ışık tutmuştur. Bu direniş göstermiştir ki; Türkiye'de iç çelişme, dış çelişmeden daha önde gelmektedir. Kapitalist sömürü ve baskı; halkın üzerinde kendini dolaysız bir şekilde hissettirmektedir. Birinci plandaki çelişme değil, Türkiye halkıyla kapitalistler arasındaki bir çelişmedir. Dolayısıyla Türkiye'de gerçekten etkili bir anti-emperyalist mücadelenin özü anti-kapitalist mücadeledir.

Bu direnişle, işçi sınıfı, bağımsız bir siyasi güç olarak siyasi planda yer sahibi olduğunu söz götürmez bir şekilde göstermiştir. İşte asıl bunun için, işçi sınıfına karşı sıkıyönetim ilân edilmiş, işçi sınıfına karşı sıkıyönetim tedbirleri uygulanmıştır. İşçi sınıfının, siyasi iktidar konusunda burjuvaziden bağımsız tek siyasi güç durumunda bulunduğu, bu direnişin en kör gözlerin içine bile sokarcasına gösterdiği bir olgu olmuştur. Türkiye'de üretim güçlerinin bugünkü seviyesinde; iktidara yönelik bütün hareketler ya burjuvazinin, yada işçi sınıfının damgasını taşıyan, taşımak zorunda olan hareketlerdir. Direnişin ortaya koyduğu bu gerçek burjuva iktidarının tek almaşığının işçi sınıfı iktidarı olduğunu burjuvaziden bağımsız siyasi bir hareketin ancak işçi sınıfı öncülüğünde yürütülebileceğini ve işçi sınıfının burjuvazinin tek bağımsız siyasi rakibi olduğunu ifade etmektedir.

Büyük direniş sosyalist mücadele içinde geçer gözükken bütün tartışmalara son verecek bir niteliktedir.

Gerçekten artık; Türkiye'de iç çelişmenin dış çelişmeden ağır bastığı esas gelişmenin emek-sermaye gelişmesi olduğu, işçi ve emekçi sınıfları kucaklayabilecek esas mücadelenin burjuvaziye karşı verilecek anti-kapitalist mücadele olduğu, burjuvazinin siyasi iktidar konusundaki tek rakibinin işçi sınıfı olduğu, emperyalist güçlerle anti-emperyalist güçler arasındaki dünya çapındaki esas gelişmenin Türkiye'de kendini milli planda değil, sınıfsal planda anti-kapitalist özü olan bir mücadele şeklinde gösterdiği, işçi sınıfının bu mücadelede söz götürmez bir şekilde öncülük edeceği ve bütün bunların temel nedeni olarak da işçi sınıfının kitlevi siyasi nitelikli direnişlerde bulunabilecek bir mücadele düzeyine erişmiş olduğu artık anlaşılmuştur.

Artık işçi sınıfı var mıdır, yok mudur? Mücadeleye öncülük edebilecek düzeyde midir, değil midir? Türkiye'de esas çelişme, hangi planda, sınıfsal planda

mi, milli plânda mı belirtilmektedir. Türkiye'de egemen üretim tarzı nedir? Anti-empyralist mücadele ile anti-kapitalist mücadele bağdaşır mı? gibi soruların iyice anlamsızlaştığı, bundan böyle bu soruların iyi nitelikli insanlar tarafından sorulmasının garip kaçacağı su götürmez bir gerçektir.

İŞÇİ SINIFININ DİRENİŞİ TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİNİN BÜYÜK GÜCÜNÜ BİR KERE DAHA GÖSTERMİŞTİR

İşçi sınıfının büyük direnişi sırasında Türkiye İşçi Partisi'nin olaylar karşısında üyeleriyle, militanlarıyla, örgütleriyle ve genel merkezi ile takındığı tavır ve burjuvazinin TİP'e karşı hücumu geçmesi, partinin sosyalist niteliğinin ve üstün mücadele gücünün yeni bir göstergesi olmuştur.

Türkiye İşçi Partisi üyeleri işçi direnişine ilk andan itibaren katılmışlar, bu hak mücadelesinde işçi arkadaşlarıyla omuz omuza yürümüşlerdir. TİP militanları bütün direniş boyunca ön saflarda bulunmuşlar, kurşuna göğüslerini sıper etmişlerdir. Türkiye İşçi Partisinin bütün il ve ilçe örgütleri direnişin yanında yer almışlar, işçilerin anayasal hak mücadelesini desteklemişlerdir. Türkiye İşçi Partisi direnişten çok daha önce de faşizan gidişe dikkatleri çekerek kamu oyunu uyarmaya, işçi direnişinin başından itibaren bu direniş; amacı ve özünü tamamiyle desteklediğini kamu oyuna duyurmuştur. Bütün burjuva partilerinin, burjuva kuyrukçuluğu yapan bütün çevrelerin işçi direnişinin karşısında yer aldıkları bir sırada Türkiye İşçi Partisinin bu sağlam tutumu tam bir kararlılıkla devam etmiş, TİP Genel merkezi tarafından demokratik işçi direniş sonuna kadar desteklenmiş; işçilere karşı iktidarın girdiği kanlı baskı ve şiddet uygulamaları, anayasaya aykırı bir şekilde yapılan sıkıyönetim ilânı ve bunların anti-demokratik özleri kamu oyunun önüne serilmiş ve TİP'in işçi mücadelesinin yanında bulunduğu, bu mücadeleyi bastırmak için uygulanan baskı ve şiddet yöntemlerinin anayasaya aykırı birer suç oldukları günü gününe ve kesin bir dille belirtilmiştir. Türkiye İşçi Partisinin kararlı bir tutumla etkin ve güçlü bir şekilde işçi mücadelesinin yanında yer alması, iktidarın baskı ve şiddet politikasını TİP'e yöneltmesine sebep olmuştur. İlk andan itibaren iktidar ve borazanları, olaylarda tahrikçi aramışlar ve Türkiye İşçi Partisini olayların sebebi ve tertipçisi olarak suçlamışlardır.

Yukarıda uzununu uzadıya açıkladığı gibi işçilerin yürüyüşü bir anayasal hak yürüyüşüdür. İşçilerin haklılıklarını kamu oyuna kısa zamanda duyurmaları ve meclisten geçmiş olan tasarının kanunlaşmasını engellemeleri zorunludur. Yoksa bu tasarı, gerçekte işçi haklarının idam fermanıdır. Böyle demokratik bir hak talebi yürüyüşünü ve direnişini destekleyip düzenlemek, suç olmak şurada dursun, her ilerici kuruluş için onurlu bir görevdir. Anayasanın hayata geçirilmesi için çalışmaktır.

Kaldığı yürüyüş sırasında çıkan olayların tek tertipçisi, tartışma götürmez bir şekilde iktidardır. Olaylar, yaralanmalar ve ölümler işçi direnişini baskı ve şiddet kullanarak ezmek isteyen iktidarın faşist politikasının bir sonucudur.

Bunu, iktidar ve borazanları da bilmektedirler. Ama onların temel tutumu Türkiye'deki işçi mücadelesini zor ve şiddet usulleriyle bastırmak; Türkiye işçi sınıfının öncü politik örgütü ve Türkiye halkının biricik kurtuluş umudu Türkiye İşçi Partisini kapatmaktır. Son olayların işçi sınıfının ve Türkiye İşçi Partisinin büyük gücünü bir kez daha göstermesi, burjuvaziyi ve onun iktidarını

telaşa düşürmüştür. TİP'e yönelttikleri saldırının nedeni budur.

İşçi olaylarına katılan Türkiye İşçi Partisi üye ve militanlarının öncelikle göz altına alınıp tutuklanmaları, Türkiye İşçi Partisi il ve ilçe örgütlerinin basılıp aranması, İşçileri Bakanın TİP'in kapatılacağından söz etmesi hep iktidarın içinde bulunduğu korku ve telaşın birer göstergesidir. Ama bu iktidar içinde bulunduğu telaş ve korkuyla sadece işlediği anayasa suçlarına yenilerini eklemektedir.

TİP'in il ve ilçe teşkilatlarının basılıp aranması bir anayasa suçudur. Bu suçun tertipçisi iktidardır. İktidar bu tutumuyla anayasal demokratik siyasi hayatın en temel kurumunu çiğnemıştır.

Türkiye İşçi Partisinin kapatılmasından söz edilmesi gülünçtür. Türkiye İşçi Partisinin bu güne kadarki mücadelesinin başlıca ilkelerinden biri; anayasayı savunmak, anayasayı çiğneyen siyasi iktidarla mücadele etmek ve anayasanın eksiksiz bir şekilde uygulanması için çalışmak olmuştur. Eğer bir partinin kapatılması söz konusu olsaydı, bu partinin Türkiye İşçi Partisi değil, her gün yeni bir anayasa suçu işleyen iktidar partisi olması gerekirdi.

İşçi mücadelesine ve Türkiye İşçi Partisine karşı yürütülen bu baskı ve şiddet politikası kimseyi yıldıramaz. Bunun karşısında mücadelemiz hızlanacak, saflarımız daha'da sıklaşacaktır. Böyle olacağı tecrübeyle sabittir.

Bu baskı ve şiddet politikası, bir de iktidarın suç hanesini kabartmaya yaramaktadır.

BÜYÜK DİRENİŞ EMEK'İN GÖRÜŞLERİNİ DOĞRULAMIŞTIR

İşçi sınıfının büyük direnişi EMEK'in baştan beri ısrarla savunduğu görüşlerini uygulamada doğrulamıştır.

Bu direniş göstermiştir ki: Türkiye kapitalist bir ülkedir. Ülkede hakim olan büyük burjuvazidir. Türkiye'de iç çelişme, dış çelişmeden daha ağır basmakta, emperyalizme karşı mücadelenin özü kapitalizme karşı mücadele olarak belirmektedir. Türkiye işçi sınıfı, siyasi nitelikte bir mücadele verebilecek bir düzeydedir. EMEK'in 9. uncu sayısında belirtildiği gibi, işçi sınıfı kendisi için sınıf olma yolundadır. Türkiye'de burjuva iktidarının tek almaşığı (alternatifi) işçi sınıfı iktidaridir.

EMEK daha ilk sayısında yayınladığı «Sosyalist Potansiyelden Sosyalist Güce! adlı bildiride,»... kapitalizmin ülkemizde hakim üretim biçimi olarak yerleşmiş olması, doğal olarak, hem sanayide hem tarımda kapitalist sömürüye karşı ve sosyalizm için mücadelenin öncüllüğünü yapabilecek bir işçi sınıfının da teşekkül etmesini sağlamıştır. diyerek, toplumumuzda ki hakim üretim biçimine bağlı olarak işçi sınıfımızın varlığını ve devrimci mücadelede ki yerini kesin bir şekilde belirtiyordu. Gine aynı bildiride, «Türkiye'de işçi sınıfının politik örgütü kurulamaz» diyenlere karşı çıkılarak, «demek oluyor ki ülkemizde işçi sınıfının kendi öz partisini kurup sosyalizm için mücadele yapması, hem ekonomik gelişme seviyemiz, hem de demokratik hak ve hürriyetler alanında eriştiğimiz aşama bakımından mümkündür, ve bu imkan Türkiye İşçi Partisi tarafından fiilen gerçekleştirilmiştir» deniyordu. Bu gün işçi sınıfımızın büyük direnişinden sonra bile, bazı körelmiş faşist maddeleri bahane ederek, sosyalist mücadeleyi ertelemek mümkün müdür.

EMEK 9. sayısında «Türkiye işçi sınıfı..., hızlı bir oluşum içindedir, «kendiliğinden sınıf» olmaktan çıkıp, «kendisi için sınıf» olma çizgisine girmiştir. Gazetelere bakınız: Türkiye'nin hemen her yerinde, hemen her gün örgütlerin kontrolünü aşan işçi hareketleri patlak vermektedir.» Diyerek işçi sınıfının hızla bilinçlendiğini ve mücadelesini geliştirdiğini belirtiyordu.

EMEK'in bu doğruluğu pratikte kanıtlanmış görüşlerine karşı küçük burjuva devrimcileri işçi sınıfını açıkça küçümsüyorlar ve toplumdaki başka sınıf ve tabakaların geleneksel devrimciliğine bel bağlıyorlardı. Örneğin, MDD'nin sözcülüğünü yapan Aydınlık dergisi 12. sayısının 464. sayfasında «Türkiye'de proletaryaya bugün devrime öncülük edecek objektif ve subjektif şartlara tam olarak sahip değildir.» derken; bir diğer sapmacıda işçi sınıfının kristalleşmediğini, onun için de köylüler üzerinde çalışılması gerektiğini sağlık veriyordu.

EMEK 9. sayısında İşçi Birliğinin kuruluşuyla ilgili olarak yayınladığı bir yazıda, bütün küçük burjuva görüşleri reddederek, işçi sınıfına güvenmeyenleri kınıyor ve Sosyalist Devrimcilerin görüşlerini yeniden şöyle tekrarlıyordu:

«Bir yandan Türkiye'de sosyalist devrim mücadelesi için koşulların elverişli olup olmadığı tartışılırken, öte yandan işçi sınıfı mücadelesi hergün biraz daha yaygınlaşıp yoğunlaşarak gelişmeye devam etmektedir. İşçiler tutucu sendikaları bile, iktidarın pür telaş ertelediği grevlere sürüklemekte, fabrikaları işgal etmekte, devrimci mücadelelerini daha etkinlikle yürütebilecekleri yeni örgütlenmeler denemektedirler.

«Gelişen olaylar gerek yığınların gücüne inanmadan sosyalistlik etmeğe kalkışan, küçük burjuva bürokrasisinin kuyruğunda kurtuluş arayan, Türkiye'de gelişmiş bir işçi sınıfı olmadığı için sosyalist mücadele yapılamaz diyenlere; gerekse Türkiye'de «işçi sınıfı kristalleşmemiştir, köylüler daha hızlı uyanıyor: diyerek işçi sınıfını bir yana iterek sosyalizm yapmaya kalkanlara ders olmalıdır.

«Sosyalistlerin görevi, bir yandan işçi sınıfının ekonomik mücadelesini desteklerken öte yandan bunun sosyalist partinin yürüttüğü siyasi mücadelenin bir parçası haline gelmesi için çalışmaktır. İşçi sınıfı mücadelesiyle kendisine güvenmeyenlerin gevezeliklerinin gerçekliğini hiçe indirmiştir.

Bu arada şu hususu belirtelim ki, burjuva iktidarının almaşığı işçi sınıfının iktidarındır demek, işçi sınıfının burjuvaziye karşı tek başına, ittifaksız mücadele edeceği anlamına gelmez. Yalnız bununla belirtilmek istenen iktidarın sınıf niteliğidir. İşçi sınıfı büyük direnişiyse bütün emekçi halka sosyalizm, demokrasi ve bağımsızlık mücadelemizde öncülük edebilecek güç ve potansiyelde olduğunu herkesin görebileceği bir açıklıkla göstermiştir. Elbette işçi sınıfının öncülüğünde verilecek olan mücadelede bir cephe kurmak, mücadelenin niteliğine göre ittifaklar yapmak zorunludur. Şüphe yok ki, sosyalist devrim mücadelesi, işçi sınıfının tek başına yapacağı bir mücadele değildir. Bu mücadelede başta yoksul köylüler olmak üzere, bütün ezilen ve sömürülen sınıf ve tabakalar işçi sınıfının öncülüğünde bir ittifak kurmalıdır. EMEK'in baştan beri söylediği de budur.

İşçi sınıfının büyük direnişi; mücadelemizin karakterini tartışma götürmez bir şekilde belirlemiştir. EMEK'in baştan beri savunduğu görüşlerin, «teorik» doğrular olmaktan öte, pratikte geçerli ve doğru olduğunu kesinlikle göstermiştir...

...

Bir kere daha belirtmek gerekirse bütün bunları tartışma götürmez hale getiren gerçeği şöylece ifade edebiliriz:

İşçi sınıfı bir siyasi güç olarak, siyasi alanda yer sahibi olduğu, büyük direnişiyse söz götürmez bir şekilde göstermiştir. Bunun için işçi sınıfına karşı sıkıyönetim ilan edilmiş, işçi sınıfına karşı sıkıyönetim tedbirleri uygulanmıştır.

«SIKIYÖNETİM» YÖNETİMİ

Burjuva partilerinin sessiz sedasız, sendikal hakları kısıcı nitelikteki baskı tasarılarını kanunlaştırmak istemeleri ile başlayan büyük işçi direnişi ve devamlı olan işçi hareketleri AP, (...) ve patronlar ittifakı karşısında çetin günler geçiriyor.

Bir taraftan İstanbul ve İzmit'te patronlar silahların gölgesinde işçileri sindirmeye uğraşır ve işçi liderlerini kitle halinde işten uzaklaştırırken; duruşmaları yeni başlamış olan sendika liderleri ağır ceza lı suçlarla itham edilmektedir.

Burjuva basınının büyük işçi direnişinin başlangıcından beri açtığı kampanyayla iktidara ve sıkıyönetim makamlarına gösterdiği yol sanıklar arasında «ayaklanma tertipleyen karanlık emelli sendika liderleri» ile «bunların kandırıldığı saf işçiler» ayırımı yapılması ve önce ikincilere hafif cezalar verilip sonra asıl hedef olan birincilere ağır cezalar verilmesi gerektiğini noktasında toplanmıştır.

Burjuva basını 16 Haziran olaylarının ayaklanma olduğu kanısının kamu oyunda yerleşmesine çok itina göstermiş, çarşaf çarşaf manşetlerle kendilerinin ce müthiş (!) sayılan belgeler yayınlanmıştır.

«Hazırladığı mizansene ait suçlamalar Son Havadis gazetesinde yayınlanmıştır. İktidarın organı, 16 Ağustos 1970 sayısında büyük manşetlerle, ayaklanma tertipçisi (!) olan sendika liderlerinin TCK'nun asgari haddi olan 20 yılı içeren 171. maddesini ihlal ile suçlandırdıkları ileri sürmüş ve iddianame-nin mesnedini DİSK yöneticilerinin olaylardan evvel yaptıkları toplantının banda çekilmiş metninin teşkil ettiğini belirtmiştir. Konuşmaların kimler tarafından banda çekildiği ve Son Havadis'in iddianameyi nasıl edindiği bir yana, banda çekilmiş seslerin C. U. Hukukunda geçerli delil olmadığına şüphe yoktur. Üstelik son yıllarda İsviçre'de imzalanan bir milletlerarası sözleşme ile bandların delil sayılmaması ilkesi kabul edilmiş ve Türkiye'de bu anlaşmaya taraf olmuştur.

Bu bakımdan iktidar organlarının daha sansasyonel yeni suçlamalara kalkışmaları ve örneğin işçi hareketlerinin arasına evelden sızdırdıkları ajanları vasıtasıyla dehşetengiz açıklamalar yaptırmaları beklenebilir.

Sosyalistler sömürücü hakim sınıfların her tertipleri gibi bunlara da hazırlıklı olmalıdırlar.

Sömürücü hakim sınıflar ve onların iktidarları, işçilerin ve onların davasının mücadelesini veren sosyalistlerin en küçük bir tepkisini suç saymak için olmadık dolaplar çevirebilirler.

Yargılanması sırasında işçi kardeşimiz Sırrı Öztürk, burjuvazinin bu tutumuna karşı işçilerin, sosyalistlerin bundan hiç bir zaman yılmayacaklarını şöylece belirtiyor;

«Bu ezilen ve sömürülen sınıfın tarihi yürüyüşü idi. Bu bakımdan katıldım. Neyin kanuni neyin kanunsuz olduğu belli değil ki. Kanlı Pazar kanunlu bir yürüyüştü. Fakat cinayet işlendi. İşçiler sokağa çıktığı zaman mı yürüyüşler kanunsuz oluyor.»

Evet, hakim sınıflar için onların kârına dokunan her söz, hareket kanunsuzdur; Onlar adına işlenen bütün cinayetler kutsaldır. Bunu biliyoruz. Ama bütün bu haksızlıkların düzenin ölüm çukurunu biraz daha hızlı kazdığını da biliyoruz. Mücadele azmimiz bunun için her zaman diridir, sabrımız işte bunun için her zaman sınırsızdır.

ANT Sosyalist teori ve eylem dergisi'nin 3 Temmuz 1970 tarihli sayısının 2-12. sayfalarında yer alan İŞÇİ SINIFIMIZI YENEMEYECEKLERDİR başlıklı, Doğan Özgüden imzalı YORUM'da:

İŞÇİ SINIFIMIZI YENEMEYECEKLERDİR!

TÜRKİYE toplumunun gerçek devrimci sınıfı, Türkiye işçi sınıfı, kanlı günlerin yaşandığı geçen ay «kendisi için sınıf» olma yolunda dev bir adım daha atmış ve 100 binlik bir yekvücut bir kitle halinde, büyük ozanın dediği gibi, meydanlarda hasretimizi haykırmıştır; toprağa, kitaba, işe hasretimizi; hasretimizi, ██████████ ██████████ Kurşuna rağmen, sürgüne rağmen, zıdana rağmen...

Bu, emperyalizmin, yerli işbirliklerinin ve Amerikancı sarı sendikacıların elbirliğiyle hazırladıkları alçakça bir komploya karşı, Türkiye işçi sınıfının kahramanca direnişidir. Direnişin büyüklüğü, güçlülüğü, yüceliği oranındadır ki, egemen çevrelerin korku ve telaşı da büyük olmuş; «kalkışma», «isyan», «kı-zıl ihtilal» iddialarıyla anayasa bir kez daha ayaklar altına alınarak, altı yıllık AP İktidarı döneminde ilk defa sıkıyönetim ilân edilmiş, Türkiye sanayi proletaryasının en yoğun olduğu bölgelerde askeri yönetim kurulmuştur.

Türkiye işçi sınıfı neden yüzbinler halinde İstanbul'un, İzmit'in, Gebze'nin, İzmir'in, Ankara'nın, Adapazarı'nın sokaklarında kızgın bir lav gibi akmış, «zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi olmadığı» nın bilincine vararak ölümkalın mücadelesine girmiştir?

Amerikan dolarıyla şartlandırılmış, mantarlaştırılmış beyinlere bakılırsa, yüzbinleri sokağa döken, bir avuç «tahrikçi» dir. Ve kamuoyunu bu gerekçeye inandırmak için de sıkıyönetim altındaki evler, bürolar, lokaller basılarak bu bir avuç «tahrikçi» teker teker toplanmış, gözaltına alınmıştır.

Bu bir avuç «tahrikçi» nin gözaltına alınmasıyla, belki de mahkum edilme-siyle, işçi direnişleri duracak mıdır?

Hayır! İşçinin yüzbinler halinde direnişe geçmesinin nedeni bir avuç «tah-rikçi»nin tahrikleri değildir. Tahrikin başı, ANT'nin haftalık 163. sayısında (17 Mart 1970) açıklandığı gibi, devrimci sendikaları yoketmek, işçi sınıfımızın ekonomik ve siyasi mücadelesini boğmak, emperyalizme ve işbirlikçisi yerli patronlara sömürü alanında hiç bir engel bırakmamak üzere 274 ve 275 sayılı kanunlarda yapılan değişikliklerdir. Bu asıl tahrik ortada durdukça, işçi sınıfının direnişi, yerine ve zamanına göre değişik biçimde sürdürülecektir.

Meclis'in geçen dönemde AP'nin (...) milletvekili ve aynı zamanda sarı Türk-İş yöneticisi Kaya Özdemiroğlu ile arkadaşları tarafından hazırlanan tasarı, bu yasama döneminde CHP ve GP milletvekillerinin de desteğiyle, Bakanlar ku-rulu tarafından meclise sevk edilmiştir.

Yeni tasarı ile işçilerin grev ve toplu sözleşme hakları anayasaya aykırı olarak kısıtlanmakta, işçi sınıfı tamamen işbirlikçi Türk-İş'in yönetim ve denetimine terk edilmektedir. Kanunun bu şekilde değiştirilmesinin nedenleri açık-tır:

Türk-İş'in Amerikan dolarına satılmışlığının ve işbirlikçiliğinin belgelerle ortaya çıkmasından sonra kurulan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK)'e bağlı sendikaların ekonomik mücadele alanında gösterdiği büyük başarı karşısında, Türkiye işçisini eskisi gibi alabildiğine sömüremeyeceklerini gören emperyalizm ve patronlar büyük paniğe kapılmışlardır. Son yıl içerisinde Türk Demir Döküm'de Derby'de, Sungurlar'da, Singer'de, ECA'da, Talisman'da ve daha birçok fabrikada işçilerin kitleler halinde Türk-İş'in dümensuyundaki sendikalardan koparak DİSK'e bağlı sendikalarda patrona karşı kenetlenmele-ri, ekonomik ve sosyal haklarını, (...) koparta koparta almaları karşısında, eski

sömürü mekanizmasını artık sürdürmeyeceklerini gören patronlar, DİSK'i tasfiye ettirmek için el altından tertiplere girişmişlerdir.

Emperyalizmin ve patronların bu namussuzca tertipte kullanabilecekleri hazır bir maşa da vardır: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu! İsmindeki «İşçi» kelimesinden başka «işçilik» le hiçbir ilgisi kalmamış bu konfederasyonun Amerikan dolarıyla beslenen astronomik ücretli yöneticileri, işçi sınıfımızın emeğini patronlara ölü fiatına peşkeş çekmeğe dünden hazırdır. Zira bu kanun değişikliği yapıp DİSK ve ona bağlı sendikalar tasfiye edildiği taktirde, patronlar işçiyi alabildiğine sömürecekleri gibi, karşısında başka sendikal örgüt kalmayan Türk-İş'in işbirlikçi yöneticileri de, zorunlu olarak Türk-İş'in bünyesine dahil olacak yüzbinlerce işçinin kanun zoruyla kestirilen aidatlarını da cebe indireceklerdir.

Geçen dönemde kanunlaştırılmayan tasarıyı bu dönem mutlaka kanunlaştırmak için Türk İş çetesinin başı Seyfi Demirsoy, şatafatçı bir gerekçe bulmuştur: «Bundan böyle her aklına esen veya gece hanımı ile kavga edip sabah sendika kurmaya karar verenlerin bu amaçlarını gerçekleştirememeleri... Gecekondu sendikaların tarihe karışmağa mahkum edilmeleri... Kanunla güçlü ve milli sendikalar yaratılması...»

AMAÇ DEVRİMCİ SENDİKALARI YIKMAKTIR!

Oysa çok açıktır ki, gerçek amaç, gecekondu sendikaları tarihe karıştırmak değil, nicel olarak 100 bin üzerinde devrimci işçiyi nitel olarak tüm işçi sınıfının devrimci gücünü temsil eden DİSK'in kapısına kilit vurmaktır. Çünkü, yeni kanun değişikliği ile bundan böyle toplu iş sözleşmesi yapmaya, o iş kolunda en çok üyeye sahip olan ve herhalde o iş kolundaki sigortalı işçilerin yüzde 35'ini temsil eden işçi federasyonu veya Türkiye çapında faaliyette bulunan işçi sendikası yetkili olacaktır. Ayrıca şekilde bir işçi federasyonu kurulabilmesi için, o iş kolunda çalışan işçilerin en az üçte birinin, yine Türkiye çapında bir konfederasyon kurulabilmesi için sendika ve federasyonların üçte biri ile Türkiye'deki sendikalı işçilerin üçte birinin bir araya gelmesi gerekecektir.

Tabii bu kanun kesinleştiği taktirde, sayısız maddi ve manevi baskılar yüzünden yukarıdaki nicel şartları gerçekleştiremeyen DİSK otomatikman münfesh hale gelecek, DİSK'e bağlı devrimci sendikalardan da sadece Lastik-İş toplu sözleşme yetkisini sürdürebilecektir. Buna karşılık bugüne kadar Amerikan dolarının, CIA'nın, patronların desteği ile, adam satınalmalarla, kaba kuvvette, gangsterlik metodlarıyla işçilerin çoğunluğunu tahakkümü altında bulduran Türk İş, rakipsiz tek sendikal örgüt durumuna girecektir.

Kaldı ki bu kanunlar çıktıktan sonra, devrimci sendikaların ya da DİSK'in üçte bir temsil yetkisine kavuşmaması için de gereken tedbirler alınmış, işçilerin Türk İş bünyesinden koparak DİSK'e geçmeleri maddeten imkansız hale getirilmiştir. Bu kanun çıktığı taktirde bir işçinin halen bağlı bulunduğu sendikadan istifa etmesi için mutlaka Noter'den tasdikli istifaname göndermesi gerekecektir. Örneğin, bir iş yerinde çalışan ve Türk İş'in kendilerini patrona sattığını anlayarak ona bağlı sendikadan istifa etmek isteyen 1000 işçinin, teker teker notere gitmeleri, yani her şeyden önce iş saatinde işyerinden izin almaları, gündeliklerini kaybetmeleri ve üstelik istifa harcı olarak notere 15-20 lira kaptırmaları gerekecektir. Bu koşullar altında işçilerin toplu halde bir sarı sendikadan ayrılıp devrimci bir sendikaya geçmeleri ve yeni kanuna göre o devrimci sendikayı işkolu seviyesinde yüzde 35 üyeye sahip «toplu sözleşmeye yetkili sendika» haline getirmeleri imkansızlaştırılmaktadır.

Bu komplo, faşizmin meşru hale sokulmak istenmesinin somut bir örneğidir.

Sözelimi, (X) işkolunda dört sendikanın varolduğu kabul edilsin. Bunlardan (A) sendikası yüzde 30, (B) sendikası yüzde 25, (C) sendika ası yüzde 25 ve (D) sendikası da yüzde 20 üyeyi temsil etsin... Bu durumda, yeni tasarıya göre o iş kolundaki işyerlerinin toplu sözleşme yapmak yetkisi sadece (A) sendikasına verilecek, geride yüzde 70 çoğunluğu temsil eden sendikalar hiç bir işyerinde toplu sözleşme yapamayacak, azınlığın temsilcisi çoğunluk üzerinde açık seçik diktasını kuracaktır.

Diğer maddelerlede, devrimci sendikaların işçiden aidat alma imkanı baltalanmakta, bütün sendikaların mali ve idari denetimi, Türk İş'te üye olmasalar dahi, patron sarı konfederasyon-ışbirlikçi (ler) üçlüsünün eline verilmektedir. Disk'in son zamanlarda, Amerikanın dümensuyundaki yabancı sendikaları ve üst kuruluşları aşarak, dünya proletaryasının gerçek temsilcisi olan örgütlerle ilişkiler kurmasından da tedirgin olan «ışbirlikçiler koalisyonu», bunu da kanun değişikliği ile önlemiş uluslararası alanda temsil hakkını sadece Türk İş'e tanımıştır.

Bu, kelimenin tam anlamıyla, bir «ışbirlikçiler diktası» dır.

DİSK ve ona bağlı sendikaların ekonomik mücadele alanındaki başarılarını yedikleri yemekte, içtikleri suda, teneffüs ettikleri havada hisseden işçilerin direnişe geçmeleri için herhangi bir «tahrik» e gerek var mıdır? DİSK'i boğazlama tasarısı meclis gündemine alındığı sırada 1200 üyeli Hür Cam İş Sendikasının, DİSK'e katılma kararı almış olmasında işbirlikçilere bir şey anlatılmakta mıdır? İşçi elbette DİSK'e ve ona bağlı sendikalara sahip çıkacak, onları boğazlamak için «ışbirlikçiler koalisyonunun hazırladığı komploya karşı duracak, işçiyi satmasına karşılık her yıl Amerika'dan 12 milyon liralık sadaka alan eyyamcı Türk İş'e hakkettiği darbeyi indirecektir. Ve elbette bu komployu perde arkasından hazırladıklarını bildiği patronların fabrikalarında iş bırakacak, (iktidarı) protesto edecektir. Babıali'nin sarı basını bu komployu ört bas edince tabii ki, sesini duyurmak için tek imkan olarak toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkını, meşru direnme hakkını kullanacaktır.

(...)

Nitekim 15 Haziran sabahı İstanbul, İzmit ve Gebze'de 100 bine yakın işçi 113 işyerinde birden iş bırakarak tarihi direnişini başlatmıştır.

(...) «ışbirlikçiler koalisyonu», işçi direnişi sırasında vukua gelen bazı olayları istismar ederek işçileri «isyancı» olarak göstermek gayretkeşliğine girişmişlerdir.

Yüzbinlerin yürüdüğü bir hareket kaba kuvvetle kırılmak istenirse, elbette çatışmalar olacak, elbette bazı şeyler hasara uğrayacaktır. Meşru haklarını savunan işçilerin karşısına silâhlı kuvvetleri çıkartanlar, daha ne bekleyebilirlerdi? Kaldı ki, işçilerin direnişi sırasında, hiç de zikre değer bir kayıp olmamış, karşı kuvvet çıkartılmasının yarattığı çatışmalarda kontrol dışı ufak tefek hasarlar kaydedilmiştir.

Türkiye'yi Amerikaya peşkeş çekerek, yeraltı ve yerüstü servetlerimizi kapitalistlere yağma ettirerek, plansız bir ekonomi ile, değeri rakama vurulamayacak imkanlardan (halkımızı) mahrum bırakarak tam bir «ihanet» içinde bulunanların, haklı işçi direnişindeki kontrol dışı hasarları istismar ederek «milli mahvoluyor» yaygarası kopatmaları alçaklığın riyakarlığın, namussuzluğun ta kendisidir.

Her işçi direnişindeki tek tük olayları bahane ederek Türkiye'yi «Kızıl İhtilâl» ortamında gösterip işi askeri yönetim kurmaya kadar vardırırlar, TİP'in ve TÖS'ün merkezleri, tiyatrolar tahrip edilirken, meydanlarda, sokak başlarında devrimci gençler, hem de polis kurşunu ile katledilirken nerede idiler? O zaman hasara uğrayanlar «milli servet», canlarına kıyılanlar «Türkiye Cum-

huriyeti Vatandaşları» değil miydiler? işçi hareketini sindirmek için sıkıyönetim ilân ettirenler, evvelki ay devrimci genç Mustafa Kuseyrinin komandolar tarafından öldürüldüğü Ankara da, tam 17 Haziran günü TÖS ve TİP merkezlerinin sağcı zorbalardan tarafından tahrip edildiği Yozgatta neden Sıkıyönetim ilân ettirmemişlerdir?

Çünkü İstanbul ve İzmitte söz konusu olan, Amerikan emperyalizminin, işbirlikçi patronların ve satılmış sarı sendikacıların aşağılık çıkarlarıdır. Öte yanda ise malına, canına kastedilenler, Türkiye'nin bağımsızlığı, (halkımızın) çıkarları için savaşıyor devrimcilerdir.

SANIK SANDALYESİNE KİMLER OTURTULMALI?

Son işçi direnişi karşısında ki tutumlarıyla burjuva politikacıları, riyakarlıklarının, işçiye ihanetlerinin somut örneklerini vermişlerdir.

«Daha olağan direnme ve uyarma yolları varken, böyle bir direnişe geçmek, işçiyi kızıl ihtilale teşvik etmektir.» diyen burjuva politikacıları, DİSK yöneticilerinin, bu tasarı ilk defa ortaya atıldığından bu yana, aylardan beri bildiriler yayınlamak, demeçler vermek suretiyle Anayasaya aykırı bu tasarı kanunlaştığı taktirde işçinin direneceğini açıkladıklarını çok iyi hatırlıyor olmalıdırlar. Nitekim tasarı Meclis gündemine alındıktan sonrada, 30 Mayıs 1970 tarihli resmi bildirisinde DİSK yürütme kurulu, «işbirlikçiler ittifakı»na şu uyarıyı yapmıştır:

«Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk, Erzurum da (TÜRK-İŞ kongresinde yaptığı konuşmalarda) Meclis'e verdikleri tasarı ile DİSK'i kapatacaklarını açıklamıştır. DİSK'i kapatmayı amaç bilen çabalar, sadece Anayasayı rafa kaldırmak ve Anayasaya aykırı kanunların zoruyla sermaye sınıfının hakimiyetini sürdürmek niyetlerinin görüntüleridir. Oysa gücünü anayasadan alan ilkelerin savunucusu olan ve her işyerinde üyesi, taraftarı, savunucusu bulunan gerçek bir işçi konfederasyonunu bir kanun maddesiyle yokedeceklerini sananlar, gerçeğin sert taşına başlarını vuracaklardır. DİSK'i kapatmaya yönelmek, toplumdaki huzursuzluklar yoğunlaştırmadan yarar ummak olur.»

Bu uyarıya rağmen «işbirlikçiler koalisyonu» nun kılının bile kıpırdamaması üzerine DİSK adına genel başkan Kemal Türkler başkanlığında bir heyet Ankaraya giderek Cumhurbaşkanı, Başbakan, Millî Güvenlik Kurulu, ana muhalefet partisi ile temaslar yapmıştır. Bu temaslar sırasında heyeti Ankara'daki yetkililerden kimisi hiç kabul etmemiş, kimisi de dinlediklerini kulağının ardına atmıştır. İşte bu temaslardan da sonuç alınmaması üzerindedir ki, DİSK eyleme geçme kararı almış ve yüzüne yakın işçi 113 işyerinde birden fiilen iş bırakarak direnişe geçmiştir.

Yüzbinlerin direnişini kendi iradeleriyle ve adeta kasıtlı olarak hazırlayan burjuva politikacılarının ve devlet sorumlularının, bu gün olup bitenlerden dolayı işçileri ve işçi liderlerini suçlamağa, sıkıyönetim ilan ettirerek DİSK yöneticilerini işçi sınıfının, öncü müfrezesi olması gereken TİP'in militanlarını, işçi sınıfının dostu gençleri hürriyetlerinden mahrum ettirmeğe ne hakları vardır. Eğer ortada bir kanunsuzluk ve suç varsa, sanık sandalyesine oturtulması gerekenler işçiler değil, anayasaya aykırı kanun tezgahlayarak anayasayı çiğneyenler, ısrarlı uyarılara rağmen bu aykırılıkta direnerek yüzbinlerin sokağa dökülmesine sebep olan, sonrada onlara ateş açtıran kan dökürenlerdir.

Burjuva politikacıları, riyakarlıklarını, halka ihanetlerini, sıkıyönetim kararının parlamentoda görüşülmesi sırasında da göstermişlerdir.

Bakanlar Kurulu'nun sıkıyönetim kararı, anayasanın 124. maddesine aykırı olup, yeni bir «anayasa ihlali» teşkil etmektedir. Zira anayasanın 124. maddesi «ancak savaş halı, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma

(yani isyan) olması, veya vatan ve cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olması halinde sıkıyönetime cevaz vermektedir.» Nitekim sıkıyönetim kararı, parlamentoda da onaylandıktan sonra Maden-İş avukatları, bu kararlar anayasal hak ve hürriyetlerin ortadan kaldırılmasının suç olduğunu bildiren Danıştay'da iptal davası açmışlardır. Hukuk otoriteleri de sıkıyönetim ilanının anayasaya aykırılığını gazetelerde açıklamışlardır.

Anayasaya aykırılık ortada olduğu halde, parlamentoda burjuva politikacıları, işçi direnişini kırmak amacı güden sıkıyönetim kararını onaylamışlardır. Sıkıyönetimler şampiyonu CHP Lideri İnönü de parlamentoda «sıkıyönetimin faziletini savunmuş ancak işçilerin de haklı olabilecekleri gözönünde tutularak sıkıyönetimin 15 günle sınırlandırılmasını istemiştir. Oysa aynı CHP milletvekilleri, Amerikancı Türk İş'in tek merkezi sendikal örgüt haline getirilmesi için şimdiye kadar ellerinden geleni ardlarına koymamışlardır. Nitekim, CHP milletvekili Celal Kargılı'nın parti grubunda genel görüşme açılması isteğiyle verdiği önergesinde açıklandığına göre, DİSK'i boğmak isteyen tasarılar, CHP milletvekilleri tarafından hazırlanmış, gurup yönetim kurulları ile CHP merkez yönetim kurulunun onayından geçerek Bülent Ecevit, Şeref Baksık ve Orhan Birgit tarafından imzalanmıştır. Ancak DİSK mensubu işçilerin büyük direnişi ve Ulus Matbaasında çalışan devrimci işçilerin tasarıya karşı olduklarını gazetenin birinci sayfasında açıklattırmaları üzerine yine «kısır oy hesapları» içinde olan CHP şaşkınlığa düşmüş, Ecevit ve arkadaşları bu defa ikili oyna-mağa başlamışlardır. CHP yöneticilerinin tutumu değişse bile, bu partinin ey-yamcılığı, işçi düşmanlığı, «işbirlikçiler koalisyonu» nun mensubu olduğu bir kez daha tescil edilmiştir.

(...)

Birçok bilimadamının, devrimci örgütün DİSK'i boğmak isteyen tasarıların anayasaya aykırı olduğunu açıklamalarına rağmen, burjuva politikacıları ve satılmış Türk İş'in Amerikancı yöneticileri hala kanun değişikliğinin gerçekleştirilmesinde ısrar etmekte, kukla örgütlere düzmece bildiriler yayınlattılmakta, dolar gücüyle kıskırtılmış komando bozuntuları vasıtasıyla DİSK ve diğer devrimci serdikaların merkezlerine baskınlar yaptırılmaktadır.

İstanbul'da başta DİSK yöneticileri Kemal Türkler, Kemal Sülker, Şinasi Kaya, Hilmi Güner, Cavit Şarman ve arkadaşları ile yüzlerce işçi ve devrimci genç Sıkıyönetim tarafından «isyan» iddiasıyla tutuklanır, sendika, TİP, Doğu Devrimci Kültür Ocağı merkezlerine baskın yapılırken, burjuva politikacıları 100 bin işçi ile, kamuoyu ve sıkıyönetimle alay edercesine, üzerinde fırtınalar kopan kanun değişikliğinin Senato Komisyonu'ndan da oybirliği ile geçirildiğini açıklamaktadırlar. Madem ortada bir huzursuzluk vardır ve bu huzursuzluğu gidermek üzere «sıkıyönetim» ilân edilmiştir, hiç değilse bu «sıkıyönetim» süresince, huzursuzluğun kaynağı olan tasarıların da askıya alınması, geri çekilmiyorsa bile, komisyonda bekletilmesi gerekmez mi?

Ama oyun başkadır.

Sıkıyönetim altında işçilerin direnişi kırıldıktan sonra tasarı parlamentoda fazla bir direnişle karşılaşmadan geçirilecek, liderleri tutuklu, işçileri olağanüstü tedbirler altında sindirilmiş bulunan DİSK tasfiye edilecektir. Böylece patronlar, işçinin hakkını koparta koparta alan bir DİSK'ten kurtulmuş olacak, Amerikan beslemesi Türk İş çalışma alanında söz sahibi tek merkezi örgüt haline gelerek kanun zoruyla tüm işçilerin aيداتlarının oturup ihanet tahtında biraz daha semirecektir.

Bu bir çıkaryol mudur? .

Sıkıyönetim ilanına rağmen direnişlerini «pasif direnme» şeklinde sürdüren Türk Döküm, Sungurlar, Rabak, Mercedes, Magirus işçilerinin devrimci kararlılığı, «işbirlikçiler koalisyonu» na halâ birşeyler anlatmıyor mu?

Anayasayı ayaklar altına alan bir kanun çıkartarak devrimci işçilerin haklı direnişini davet edenler, kendileri sanık mevkiinde oturmaları gerekirken savcı durumuna geçip devrimci işçileri, sendikacıları, sosyalistleri suçlamağa kalkışmakla tarih öntünde mahkumiyetlerin en ağırına, en kahredicisine çarpılmaktan kurtulamayacaklardır.

Ne tedbir alınırsa alınsın, ne baskı yapılırsa yapılsın, Türkiye işçi sınıfı «kendi için sınıf» olma yolunda dev bir adım atmıştır. Onun siyasi bilinçlenme düzeyine ulaşan devrimci mücadelesi asla durdurulamayacaktır.

Türkiye işçi sınıfı, 16 Haziran 1970 günü bir «Kanlı Salı» yaşamıştır. Tarih sayısız «Kanlı Salı» lar, «Kanlı Cuma» lar, «Kanlı Pazar» larla doludur.

Dünyanın hiç bir yerinde kan, zulüm ve baskı işçi sınıfını asla yenememiştir. Emperyalizm ve yerli işbirlikçileri, patronlar, Ameriği uşığı sarı sendikacılar, satılmış burjuva politikacıları, Türkiye'de de işçi sınıfımızı yenemeyeceklerdir.

(...)

AYDINLIK SOSYALİST DERGİ Temmuz 1970 Sayı 21 Sy 193-199

BÜYÜK İŞÇİ DİRENİŞİ

1970 yılının 15 ve 16 Haziran günleri İstanbul'da ve Kocaeli'nde, tarihimizin «Büyük İşçi Direnişii» diye kaydedeceği olaylar yer aldı. Türkiye sanayii işçilerinin yarısını barındıran bu iki ilimizde belli başlı bütün fabrikaların işçileri greve yada işgale geçtiler ve yığınlar halinde yer yer yürüdüler. Yürüyüşe katılan işçilerin toplam sayısı yüz bin kadardı. Merkezi bir yönetim bulunmadığı halde bu muazzam kitle, işçi sınıfına, bu en devrimci sınıfa yaraşır bir ağır başlılık ve disiplin içinde hareket etmesini bildi; en ufak bir çapulculuk olayına izin vermedi. Amerikancı sarı sendikacılığın Türkiye'de baş temsilcisi olan Türk-İş, AP, MHP ve Komünizimle Mücadele Derneği binalarının taşlanması, Demirel kardeşlerin malı olan Haymak Döküm Fabrikası bürosunun tahribi gibi eylemler, işçi direnişinin hedefini belirleyen, bu direnişin gerçek anlamını yansıtan, olaylardı.

Direnii hareketi sırasında şiddet olaylarının tümünün sorumlusu (...) A.P. iktidarındır. Devrimci genç düşmanı olduğu kadar işçi düşmanı olarak da şartlandırılmış olan bu devşirmeler, korku ve panik işçilerin göğüslerine kurşun sıktılar. Ölü ve yaralı işçiler yüzlerce dir. 16 Haziran akşamı, sadece Numune Hastahanesine götürülen ağır yaralı işçilerin sayısı yüzelliyi aşmaktaydı ve bunların içinden en azından onu öldü. Ama polislerin hedef gözeterek sıktığı kurşunlar kendilerini korku ve panikten kurtarmadı. Silahsız işçiler her yerde polis bari katlarını yarıdılar Kartaldan Kadıköy meydanına kadar, Silahtarağadan Çağaloğluna kadar Levent'den Şişli'ye kadar her yerde bu böyle oldu. İşçiler polisle karşılaştıkları her noktada işçi davası gibi kutsal bir davayı güdenlerin (...) üstünlüğünü isbat ettiler.

TÜRK-İŞ TEMELİNDEN SARSILMAKTADIR

Büyük işçi direnişii, özünde, yılların sömürü ve baskısına karşı işçi sınıfında biriken öfkenin dışa vurulmasıydı. Toplu sözleşme yapma tekelini sarı sendikacılığın baş temsilcisi Türk-İş'e veren son Sendikalar Kanunu, bu birikimin dışa vurması için bir vesile oldu. İşçiler Türk-İş denen Amerikan beslemesi kuruluşun, özünde, işçi düşmanı bir örgüt olduğunu kendi öz tecrübeleriyle anlamaya başlamışlardı. Öteki büyük işçi kuruluşu olan DİSK'in başındaki Kemal

Türkler gibilerin, Türk-İş kodamanlarından pek büyük farkı olmadığı halde, DİSK'in yöneticileri arasında, özellikle aşağı kademelerde bazı dürüst sendikacılar vardı ve DİSK, işçilerin namuslu sendikacılık uğruna vermekte oldukları mücadelenin başlıca alanı olmağa başlamıştı. İşçilerin yer yer patrona karşı direnmeleri, Türk-İş'e bağlı sarı sendikadan ayrılıp DİSK'e bağlı bir sendikaya girmek için mücadele şeklinde tezahür etmekteydi. DİSK'in yöneticilerinden bazıları Türkiye işçi hareketi içindeki bu önemli gelişmeyi anlamaya başladılar ve işçilerin dürüst sendikacılık uğruna mücadelesi karşısında, çok kez yeterli kadar aktif olmasa da, olumlu bir tutumu benimsediler.

HIZLA BİLİNÇLENEN BİR SINIF : İŞÇİ SINIFI

İktisadi ilfasın eşiğine sürüklenmiş bulunan toplumumuzda Filipin demokrasıcılığı artık eskisi gibi yürümez olmuştur. İşbirlikçi sermaye ve feodal müteğalibe tahakküm ve sömürüsüne dayanan bir ekonomisinin siyasi üstyapısı olan Filipin demokrasıcılığı, sarsıntılar geçirmektedir. Bu gelişmenin, Filipin demokrasıcılığının bir unsuru olan Amerikan beslemesi sarı sendikacılığın üzerinde kaçınılmaz etkileri olmaktadır. Türk-İş'in temelinden sarsılmaya başlaması bu yüzdendir. Türk-İş binasının da taşlandığı büyük işçi direnişine katılan işçilerin çoğunluğunun DİSK'ten değil Türk-İş'ten olması-emperyalizmin desteğinde sarı sendikacılığın günlerinin sayılı olduğunun kanıtıdır. Bazı DİSK'li sendikacılar işçi sınıfının hızla bilinçlenmekte olduğunu gösteren bu gelişmeyi sezdiler ve davranışlarını ona göre ayarlandılar.

Bunu sezen yalnız onlar değildi. Egemen çevreler ve bunların temsilcisi kurulu sömürü düzeninin savunucusu politikacılar ve bunların Amerikan danışmanları da gidişin kötü bir gidiş olduğunu görmekte gecikmediler. Devrimci gençliğin sendikacılık alanında, sınırlı ölçüde de olsa, eyleme geçmesi onlar için suyu taşıran damla oldu. Karşı tedbir olarak, bilinen sendikalar kanunu tasarısıyla ortaya çıktılar. Tasarı, başta DİSK olmak üzere, Türk-İş dışındaki bütün sendikaları fiilen ortadan kaldırıyordu. Sendikacılığı, Amerikan sarı sendikacılığın baş temsilcisi olan kuruluşun, Türk-İş'in tekeline teslim ediyordu. Tasarı, işçileri, isteseler de istemeseler de, toplu sözleşme yapma tekeline sahip bulunacak olan Türk-İş sendikasında birleşmeye zorluyordu. Bu bakımdan Tasarı, Anayasa'da yazılı işçilerin sendikalarda birleşme özgürlüğünü baltalamaktaydı. En değerli hukukçular, Anayasa hukuku uzmanları, tasarının Anayasaya aykırı olduğu yolunda demeciler verdiler. Ama bunlar daha çok meselenin demokratik ve sosyal yönleri üzerinde durmuşlardır. Oysa AP iktidarının getirdiği ve Mecliste oylattığı 274 ve 275 sayılı kanunlar sadece bu bakımlardan değil, ayrıca ikinci maddesinde Türkiye Cumhuriyetinin milli, demokratik, lâyük ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu yazan Anayasaya millicilik bakımından da aykırıdır. Anayasaya devletin milli karakterini bütün açıklığıyla belirttiğine göre, milli olmayan herhangi bir tasarrufa yol açan bir kanunun Anayasaya aykırı olması gerekir. Türk-İş'in Amerikan emperyalizmin himayesi ve denetimi altında olduğu ve gelirin büyük bir kısmını Amerikan kaynaklarından sağladığı herkesçe bilinen bir gerçektir. Bu durumdaki bir işçi konfederasyonu milli bir kuruluş olamaz. Böyle gayrı-millî bir kuruluşa Türkiye ölçüsünde toplu sözleşme yapma tekelini teslim eden Türk-İş yöneticisini sendikacılık alanının tek hâkimi durumuna getiren bir kanunun milli nitelik taşıyamayacağı besbellidir. O halde kanun tasarısı bu bakımdan da Anayasaya aykırıdır. Evet şu anda Senatonun oylamasına sunulmuş olan tasarı milli, demokratik, sosyal ve hukuki bakımdan kesin olarak Anayasaya aykırıdır.

Anayasa çiğnemeyi adet haline getirmiş olan A.P. iktidarının baş temsil-

çiliğini ettiği işbirlikçi sermaye çevrelerinin yararına olan böyle bir tasarımı tek-
lif etmesi tabii idi. Ama tasarı, Anayasa düzeninin savunucusu geçinen C.H.P.
politikacılar tarafından da desteklendi. C.H.P. kodamanları, sendika kurmada
mevcut sınırlı özgürlüğü de ortadan kaldırma işinde Demirel ile aynı safta
bulunmak akıllılığını gösterdiler. Parleментарler, her zamanki ileriyi görürlük-
leri ile meseleye sadece bir DİSK meselesi olarak baktılar. Ekmek kapıları ka-
panan DİSK yöneticilerinin önemsiz bir-iki direnişine rağmen yeni kanun uy-
gulanacak, Demirsoy'lar ve Tunç'lar Türkiye'de sendikacılığın tek hakimi ola-
caklardı. Amerikan danışmanlarının da görüşü buydu. Bundan bir süre önce
Amerikalıların etkisiyle Arjantin'de aynı nitelikte bir sendikalar kanunu uygu-
lanmış, işçilerin direnmelerinin üstesinden gelinmiş ve Amerikancı sarı sendi-
cacılık bu ülkede egemen duruma getirilmişti.

AMERİKAN VESAYETİ ALTINDA İKİ ÜLKE

Arjantin'deki oyunun tıpatıp benzerinin Türkiye'de oynanmaya kalkışılması
rastlantı değildir. İki ülke arasında benzerlikler vardır. Arjantin de, tıpkı Tür-
kiye gibi Amerikan vesayeti altındaki bir ülkedir. Orada da egemen olan em-
peryalizm, işbirlikçi sermaye ve büyük toprak sahipleri üçlü ortaklığıdır. Ar-
jantin'de de Amerika, bizim Türk-İş'in başlıca temsilcisi bulunduğu sendika-
cılığa benzer bir sarı sendikacılık tezgahlamıştır. Orada da işçiler (Devrimci
sendikalardaki işçiler ve bir ölçüde millî nitelik taşıyan Peron'cu sendikalarda-
ki işçiler) Amerikancı sarı sendikacılığa karşı direnmektedirler. Ama iki ülke
arasındaki benzerlikler burada sona erer. Arjantin, dış ticaret bilançosu pek
büyük açıklar vermeyen, önemli ihracat ürünlerine sahip ve çok kez işgücü
ithal etme ve gereğini duyan bir ülke olarak, iktisadi bakımdan, emperyalist
sistem içindeki sömürülen ülkelerin çoğundan daha elverişli durumdadır. Tür-
kiye ise iktisadi iflasın eşindedir. Arjantini Amerikan emperyalizminin emrin-
de bir faşist cunta yönetir. Bu cuntayı savaş geleneği, olmayan bir ordunun,
bütün kahramanlığı kendi halkını ezmekte gösterdiği gayretkeşlikten ibaret
olan bazı subaylar teşkil eder. Türkiye'de, tarihinde bir Çanakkale bulunan,
emperyalizmi bir millî kurtuluş savaşında ilk olarak yenmiş, Mustafa Kemal'in
millî kurtuluşçu geleneğinin mirasçısı bir ordu vardır. Ve Türkiye'de Güney
Amerika tipi yabancı kuklası operet subaylarının cuntacılığına özenecek olan
gafillerin sonu iyi olmaz.

Evet Çevreler güçler ve yabancı danışmanları Türkiye'de bu işin Arjan-
tin'de olduğu kadar kolay olacağını hesaplıyorlardı. Hesaplar yanlış çıktı. Tür-
kiye işçi sınıfı Anayasada yazılı sendikalar içinde birleşme özgürlüğünü çiğnet-
meyeceğini yüzbinlerce hançereden göklere yükselen gür sesiyle ilan etti. Bü-
yük işçi direnişi işçi sınıfımızın dürüst, namuslu sendikacılığa özleminin nasıl
bir güçlü özlem olduğunu göstermiştir.

İKTİSADİ MÜCADELE, SİYASİ MÜCADELEDEN AYRILAMAZ

Ama büyük işçi direnişinin taşıdığı anlam sadece bu değildir. Bu direniş
işçilerimizin iktisadi mücadeleyi siyasî mücadeleden ayırdetmenin imkansız ol-
duğu bilincine vardıklarında göstermiştir. İşçinin siyasî bilinçlenmesi olgusu
proleter devrimcilerin işçi saflarında eyleminin somut neticesidir. Büyük işçi
direnişi günleri, işçilerin kendi elleriyle hazırladığı pankartlarda yazılı slogan-
ları okuyalım:

«İşçiler birleşti», «Hakkımızı almadan, dönmeyiz yolumuzdan» sloganları-
nın yanında şu sloganlarda vardı: «Bağımsız Türkiye.», «Kahrolsun Amerika!»,
«İşçi Ordu Elele, Millî Cephede!», «Ya İstiklal, Ya Ölüm!»...

Büyük direnişte işçilerin söyledikleri marşları da dinleyelim: «Zulüm bir

gün duracaktır-Halk zinciri kıracaktır...», «Çoban çeşme akmam diyor-Bizim işçi bıkmam diyor-Şanı büyük sendikamız-Halk yolundan çıkmam diyor.» Ve bununla birlikte söylenen şu marşlar: «Ankaranın taşına bak-Gözlerimin yaşına bak-morrison Türke baş oldu-Şu feleğin işine bak...», ya da «Sabah oldu hep uyandık, siperlere dayandık Bağımsızlık uğruna al kanlara boyandık...»

Türkiye'de devrimci bilincin gençlikten, işçi köylü yığınlarına taşmakta olduğu bu tarihi dönemde, yüzbin işçinin katıldığı direnişin hedefi sadece iktisadi olmadı. Direniş siyasi hedeflere de yöneldi. Ve açıkça anti-empyralist ve anti-faşist niteliğe büründü. Bunun böyle oluşunda devrimci aydınların, özellikle devrimci gençliğin katkısı büyüktür. Bütün direniş boyunca devrimci gençler işçilerle omuz omuza yürüdüler. İşçilerle birlikte polis parikatlarını aştılar, coplandılar, kurşunlandılar. Devrimci gençlik, büyük işçi direnişi günlerinde, proleter devrimciliği sınavını başarıyla vermiştir.

Buna karşılık İşçi Partisinin başına çöreklenmiş bulunan oportünist yönetim, baştan sona kadar pasif ve yalın davranışıyla bir kez daha çalışanlarla kader birliği durumunda olmaktan ne kadar uzak bulunduğunu gösterdi. Direniş için ilk çağrıda bulunan Disk yöneticileri bile yürüyüşler anında işçi saflarında yerini almadılar. Ve olaylardan sonra da iki anlamlı ürkek bildiriler yayınlayarak, işçilere gerektiği gibi arka çıkmadılar. Oysa işçi lideri odur ki toplum polisi barikatına doğru yürüten işçi saflarının en önünde yerini almakta kusur etmez.

«İŞÇİ-ORDU ELELE...»

Büyük işçi direnişi sırasında işçilerin bilinçli davranışı, Demirel iktidarını, son zamanlarda oynamakta olduğu büyük oyunu, hiç değilse er ve kıta subayı kademesinde, oynayamaz duruma getirmiştir. Bu oyun ordu ile devrimci gençliği, işçileri köylüleri karşı karşıya getirerek uzakta seyredip keyfine bakma oyunudur. Böylelikle Ordu, şaibeli iktidarın halka karşı politikasının savunucusu olarak gösterilecek ve Ordu ile devrimci güçler arasında uçurumlar açılacaktır. Ve sonuçta Demirel ve tayfası sorumluluklarından sıyrılmış olacaktır. Direniş yürüyüşleri sırasında bu oyun işçiler tarafından geniş ölçüde başarısızlığa uğratıldı. Askerler, subayı ve Mehmetçigi ile, toplum polisinin tam tersine, işçiye karşı silah kullanmayı genellikle reddettiler. Hemen her yerde işçi ile mehmetçik aynı vatanın çocukları oldukları bilinci ile kardeşlik ilişkileri kurdular. «İşçi Ordu elele Milli Cephe» sloganı direniş yürüyüşlerinin en etkili sloganı oldu. Türk Ordusu tarihi geleneğine bağlı kaldı ve Amerikan emperyalizminin işbirlikçisi bir iktidarın emrinde kendi emekçi halkına karşı koyamadı. Her toplulukta bulunabilecek birkaç gayretkeş ise, genellikle bilinçli subaylar tarafından hizaya getirildi.

Büyük işçi direnişi Türkiye toplumunun 20. yüzyıla gerçekten girmekte olduğunu gösteren bir tarihi olaydır. Bütün engellere rağmen bütün hedef şaşırtmacalarına rağmen yüzbin işçinin bilinçli olarak direnişe geçtiği bir ülke, gerçek uygarlık doğrultusunda epey yol almış bir ülkedir. İşçi direnişi Amerika emperyalizminin vesayeti altında tuttuğu geri ülkelerde reva gördüğü cinsten

sarı sendikacılığın temelden çatırdamakta olduğunu göstermiştir. Çoğunluğu Türk-İş'e bağlı sendikalardan olan işçilerin gür sesleriyle haykırdıkları anti-empyralist ve anti-faşist sloganlar, Türk-İş binasının kırılan camlarının şangirtisi Amerikancı sarı sendikacılığın ölüm çanları idi.

«KÖTÜ NİYETLİ KİŞİLER», «İYİ NİYETLİ İŞÇİLER»

Ve şimdi, İstanbul ve Kocaeli sıkıyönetim altındadır. Yani Türkiye sanayi

işçilerinin yaklaşık olarak yarısını barındıran bu iki ilimizde Anayasada yazılı demokratik hak ve özgürlükler geçerli değildir...

(...)

İŞÇİLERLE DAYANIŞMA YURTSEVERLİK GÖREVIDİR

Bu oyunu başarısızlığa uğratmak ulusal görevdir. İstanbul ve Kocaeli sanayi işçileri Anayasada yazılı hakları uğruna büyük direnişiyile, Türkiye'nin yerli yabancı sömürücüler için bastonsuz gezecek köpeksiz köy olmadığını gösterdiler. Onlar, kahramanca direnişleriyle Amerikan emperyalizmine ve işbirlikçilere Türkiye'nin tekin bir yer olmadığını öğrettiler. Bütün milliciler büyük işçi direnişinin anlamını ve tarihi önemini kavramakla yükümlüdür. Türkiye'nin öteki bölgelerindeki işçiler, bütün Türkiye'nin köylüleri, aydınları, küçük esnafı, sıkıyönetim altındaki işçi kardeşleriyle dayanışma durumunda olmalıdırlar. Hızlı bir bilinçlenme süreci içine girmiş olan ve bundan böyle Türkiye'nin tarihi gelişmesinde ağırlığını her gün daha fazla hissettirecek olan işçi sınıfımızı halkımızın öteki sınıf ve zümrelerinden tecrit etme yolunda çabaları boşa çıkarmalıyız. Kartal'daki tornacı, Silahtarğa'daki kaynakçı, Levent'teki tesviyeci yalnız olmadığını bilmelidir. Büyük işçi direnişi, Türkiye'nin ulusal davası, Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Türkiye'yi yaratma davası yolunda büyük bir adımdır. Bu adımı atanlarla devrimci dayanışma yurtseverlik görevidir.

AYDINLIK

DEVİRİM GAZETESİ Sayı: 37.30 Haziran 197. Uğur Mumcu'nun SENDİKA AĞALARI adlı yazısında;

1962 yılında Ankara da toplumcu aydınların girişimi ile «Sosyalist Kültür Derneği» adıyla bir dernek kuruldu. Bu derneğin kurucuları arasında, şimdi Türk-İş'in başında bulunan Seyfi Demirsoy da vardı. Demirsoy'un siyasal fikirleri, o zamanlar, işbirlikçi kapitalizmin baş temsilcisini «işçileri en iyi anlayan politikacı» olarak seçmeye elverişli değildi. O, «İşçi elbet sosyalist olur» derdi. CHP ve AP gibi partilerden hayır gelmeyeceğini, sendika mücadelesinin yanı sıra politik mücadelenin şart olduğunu, işçinin kendi öz partisini kurması gerektiğini söylendi. Bu düşüncelerle Çalışanlar Partisi'ni kurmaya kalkmıştı. Toplumcu kalkınma yöntemlerine bağlı görünürdü. Aradan yıllar geçti. Bu gün Seyfi Demirsoy, Ankara da kendi büstüyle süslenmiş lüks bir binanın odasında, yanında hukuk müşavirleri, sekreterler ve politikacılarla İşçi haklarını savunmaktadır. Kime karşı İçinde Türk-İş üyeleri de bulunan direnen işçilere karşı!

1961 Anayasası işçilere grev hakkı getirmişti. Bunun üzerine, 274-275 sayılı yasalar hazırlanarak yürürlüğe kondu. Anayasa işçilere örgütlenme hakkı vermişti. Düşünce özgürlüğünü genişletmişti. Devrimci fikirler yayılıyor ve işçi hareketini de etkiliyordu. Devrimci bir sendikacılığın temelleri atılıyordu. Özellikle büyük şehirlerdeki özel kesim işçileri, hızlı bir uyanış ve bilinçlenme içindeydiler.

Bu işin olumlu yanıydı. Bir de olumsuz yanı vardı: Yeni yasalar, bol aylıklı, şık giyimli, otomobili ve özel sekreterli sendika ağalığının ortaya çıkmasına yol açtı. Bunların işçiyile bir ilgisi yoktu. Bütün çabaları bir toplu sözleşme yapmaktan ibaretti. Devlet kesiminde bakanlık kapılarını aşındırarak, bakanlara devlet teşebbüsleri yöneticileri üzerinde baskı yaptırarak toplu sözleşme imzalatıyorlar, işçiler de toplu sözleşmelerle sağlanan ücret artışından yararlanmak için, isimlerini dahi bilmedikleri sendika ağalarının teşekküllerine giriyorlardı. Özel kesimde de mekanizma pek farklı değildi. Ağalar, sendika aidatı olarak

işverenin kestiği ve onlara aktardığı paralarla zenginleşiyorlar ve sendika prensliklerini sürdürüyorlardı. Kârlı bir iş olduğundan «sarı» sendikacılık da genişliyordu.

İşçilerle hiç ilgilenmeden, patronlarla toplu sözleşme imzalayıp, sendika gelirini artırmaktan ibaret olan bu tür sendikacılıkta, işçilerin bilinçlenip uyanmasının, sendika ağalarının hiç işine gelmeyeceği açıktı. İşçi onlar için, kafa sayısı hesabıyla, aidat ödeyen bir kalabalıktı, kafa sayısı ne kadar çoğalır, gelir o kadar artıyordu.

İşçiden kopuk bu bürokratik sendikacılığın tepesinde Türk-İş vardı. Türk-İş'in baş görevi, iktidarla iyi ilişkiler kurmaktı. Zira sendikalara nimet genellikle bakanlık kapılarında sağlanmaktaydı. Ama iktidarda bazen CHP, bazende AP olmaktaydı. Her ikisiyle de iyi geçinmek gerekliydi. Sonra Türk-İş yöneticilerini seçen sendikacı çoğunluğunun kimi CHP li, kimi AP'liydi. Bunları kuzu kuzu Türk-İş bünyesinde barındırmak, her iki tarafın oylarını toplamak gerekliydi. Demirsoy'un sonradan benimsediği «partilerüstü» politika, bu hesapların sonucuydu. Dün, «işçi sosyalisttir», «işçi kendi öz partisini kurmalıdır» diyen Seyfi Demirsoy ve ekibi sendika ağalığını geliştiren yeni düzende, «partilerüstü» politikayı başarıyla uyguladılar ve Türk-İş'in rakipsiz yöneticileri oldular. Demirsoy'un eski fikirlerini savunan devrimci sendikalara ve siyasi teşekküllere düşman kesildiler. Devrimci görüşlere kayan sendikaları yıkmak, parçalamak için ellerinden geleni yaptılar. Rakip teşekküller, hatta sarı sendikalar kurdular. Ne varki, tabandaki işçinin bilinçlenmesi, sendikasına bağlanması Türk-İş yöneticilerinin bu çabalarının tam başarı sağlamasını engelledi.

Türk-İş bunun üzerine, iktidarla muhalefetle iyi ilişkilerden yararlanarak, kanun zoruyla devrimci sendikacılığı tasfiyeye yöneldi; Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonunu, Anayasaya aykırı olarak kanun yoluyla tasfiye edilecek, toplu sözleşme ve grev yapma Türk-İş'e bağlı sendikaların tekeline verilecekti. Toplu sözleşmeden yararlanmak üzere, öteki sendikalardaki işçiler, mecburen Türk-İş sendikalarına girecekler ve bu sendikalar silinecekti. «Sendika enflasyonunu önlüyoruz. Sarı sendikacılığa son veriyoruz. Güçlü sendikalar yaratıyoruz» gerekçesiyle, gelişme yolundaki devrimci sendikacılık boğulacaktı...

İşte İstanbul ve İzmitte, Türk işçisi bu oyuna karşı direnişe geçti. 1961 yılında Saraçhanebaşın'daki 100 bin işçinin katıldığı büyük mitingde dile getirdikleri devrimci görüşlere ihanet Türk-İş yöneticilerine gereken dersi verdi. Bu büyük direniş boşa gitmiyecektir. Türk-İş'in utanç hanesine, Türk işçi sınıfının ise altın harflerle tarihine yazılacaktır.

DEVİRİM GAZETESİ Sayı: 38.7 Temmuz 1970.

Elektrik Yüksek Mühendisi Şinasi Güceri'nin, İŞÇİ DİRENİŞİ NEDEN ÖZEL KESİMDE GELİŞİYOR adlı yazısında:

Halinden memnun ve yarınından emin bir insanı kıskırtmak güçtür. Buna rağmen sosyal çalkantıların, ekonomik nedenlerini göremiyerek, olayları basit kıskırtmalar şeklinde izah etmek eğiliminde olanlara her yerde rastlanmaktadır. Ancak bu gibilerin meseleleri çözümlenmekle görevli yönetim kadrolarının yüksek sorumluluk katlarına kadar çıkabilmesi bir toplum için üzücü bir talihsizliktir.

İşçiler görünürde bir kanunu protesto etmişlerdir. Ancak onları bu protesto için hazır bir ortam haline getiren bazı birikimlerin varlığını inkâr etmek mümkün değildir.

Bizce bu birikimlerin en etkili ruhsal tepkisi işçinin kendi «yarını» hakkında beslediği güvensizliktir.

Şimdi bu nokta üzerinde duralım.

ÖZEL KESİMDE DURUM

Türkiye'de tüketim maddesi imaline dönük hızlı bir sanayileşme hareketinin geliştiği bilinmektedir. Devletten de teşvik görerek özel sektör eliyle yaratılan bu köksüz sanayi, ulusal ekonomi için giderek taşınması ağır bir yük haline gelmiştir. Çünkü bu alandaki sanayi dalları gerek kuruluş sırasında lüzumlu olan sermaye malı, gerekse işletme döneminde ihtiyaç duyulan ham ve yarı mamul madde bakımından, devamlı olarak dış kaynaklardan beslenmek zorundadır.

Oysa Türkiye'nin döviz geliri, her sene daha fazla makina, yedek parça, ham ve yarı mamul madde ithalini gerektiren bu endüstri sektörünün dış harcamalarına dayanacak güçte değildir. Bu yüzden kota rejimi getirilmiştir. Altı ayda bir düzenlenip ilân edilen Kotalar belli bir döviz fonunu sanayiciler arasında, sözde hakkaniyetle, dağılması amacını gütmektedir.

Halbuki bu sanayi sektörünün büyüyen ihtiyacı karşısında Kota Fonlarının hep aynı kalması, sanayiciyi her gün biraz daha güç bir duruma sokmaktadır.

Bugün artık, başlangıçta ulusal hedeflere göre yöneltilmemiş, başıboş bir sanayici topluluğunun, genellikle büyük şehirler yakınında kurduğu sayısız endüstri tesislerinde kalabalık işçi kitleleri çalışmaktadır. Fakat, bu sanayi kesimi, başta döviz yetersizliğinden doğan ham madde sıkıntısı olmak üzere, çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadır.

Ham veya yarı mamul malzeme ithali için sanayiciye ayrılan kota tahsislerinin yetersizliğine ilâveten, transferlerin yedi sekiz ay gibi uzun süreler bekletilmesi ve bazı ahvalde sipariş edilen malın bedeline eşit miktarda bir meblağın ayrıca Merkez Bankasına teminat olarak yatırılması mecburiyeti gibi nedenler özel sektöre mensup sanayi kollarında işletme sermayesi ihtiyacını alabildiğine şişirmekte ve sanayiciyi, ticaret bankalarından yüksek faizle büyük borçlar almağa zorlamaktadır.

Bir yandan tesislerini tam kapasite ile çalıştıramamak diğer yandan mullerinin maliyeti üzerine ağır faiz şartları yüklemek mecburiyetinde olan müteşebbis varlığını koruyabilmek için ister istemez üretimi yavaşlatmak, işçi sayısını azaltmak, işçi haklarını kabil olduğu kadar kısıtlamak gibi, işçinin çıkarına olmayan tedbirler düşünmeğe ve uygulamaya mecbur olmaktadır.

Bu durumu yakından izleyen ve düzelebileceğine dair ufukta bir ümit ışığı göremiyen işçi kitlelerinin halinden hoşnut olması geleceğine güvenle bakabilmesi elbetteki mümkün değildir.

DEVLET KESİMLERİNDE DURUM

Öte yandan devlet sektöründe bulunan sanayi kollarında da geniş işçi kitleleri çalışmakta ve fakat onlar için böyle bir huzursuzluk söz konusu olmamaktadır. Zira devlet ne yapıp yapıp işçilerin sosyal durumunu sarsacak ve onların ekmeğini tehlikeye sokacak herhangi bir tedbiri alma yoluna hiç bir zaman gitmemektedir. Devlet müesseselerine zarar edildiği zaman bile, bunun işçinin sırtından telafisi yerine, mecbur kalındığı takdirde genel bütçeden karşılanması yolu tercih edilir.

DİSK, Anayasaya aykırı bu tasarının kanunlaşmasını önlemek için, aylardır çalmadık kapı bırakmamıştır. Aldırış eden olmamıştır. CHP merkez takımı iktidardan çok daha hararetle biçimde Anayasaya aykırı tasarının destekçisi olmuştur. Bu şartlarda DİSK'e tabandaki işçiye dönüp, «Anayasa haklarını koru» demekten başka yapacak bir şey kalmamıştır. Toplum polisinin işçilerin

üzerine gelişi güzel ateş açmasıyla, cumhuriyet tarihinin en büyük işçi hareketi kana bulanmıştır.

Sözün kısası Türkiye'de sanayi işçisi iki gruba ayrılmıştır. Birinci grubu devlet sektöründe çalışan ve devletin teminatına sahip olanlar teşkil etmektedir. İkinci grupta ise özel sektörde çalışan ve bu sektörün veremediği ve vermesinin mümkün olmadığı teminattan yoksun olan işçiler bulunmaktadır.

Böylece kendi başına buyruk iktisadi güçlerin keyfi yatırımlarıyla meydana getirilmiş olan bir sanayi alanı bu ikinci grubu teşkil eden kalabalık işçisiyle ulusal ekonominin en kararsız bir istihdam bölümüne sahne teşkil etmekte ve olaylar bu sahneyi kurmuş olan serbest ekonomik güçlerin de kontrolünden ciddi şekilde çıkma yolunda olduğu intibainı uyandırmaktadır.

Türkiye'nin sosyal ve ekonomik problemleri, basit tedbirlerin üstesinden gelebileceği sınırların çok ötesine taşmıştır. Bir an için yurt dışında çalışan işçilerin kitle halinde memlekete döndüğünü düşünelim; Türk toplumunun karışacağı bunalımların seviyesi tahammül edilmez olacaktır.

Meselerinin çözülmesi radikal tedbirleri gerektirmektedir; fakat bu çeşit tedbirler, Türkiye gibi geri kalmış bir ülkede, ancak ulusal ve bağımsız bir ağır sanayi örgütünün devlet eliyle yaratılmasını öngören ve bu politikayı bütün gerekleri ile kapsayan bir kalkınma planı içinde tesbit edilebilir ve uygulanabilir.

DEVİRİM GAZETESİ S. 36, 23 Haziran 1970 Doğan Avcıoğlu, TİLKİ OYUNU adlı başyazısında:

«Türkiye, gittikçe ağırlaşan ve şiddet tedbirleriyle önlenemeyecek olan bir toplumsal bunalım içinde çırpınmaktadır. Bozuk düzen zorla ayakta tutulmak istendiği sürece, bunalım yaygınlaşacak ve yoğunlaşacaktır. İktidarın, çaresizlikten yönelmek zorunda kaldığı «kemer sıkma» politikası, az çok ciddiyetle uygulandığı takdirde, önümüzdeki aylarda, anarşik biçimde kurulmuş, bol atıl kapasite barındıran sanayi güçleri artacaktır. Bir çok fabrikanın kapısını kapaması ve işsizliğin büyümesi beklenmelidir.

İş çevrelerinin yayın organı Ticaret Gazetesi, daha bir ay kadar önce, şöyle bir kehanette bulunmaktaydı:

«Göreceksiniz, çok yakın bir zamanda.. Bir çok fabrikalar kapanacak, işçi sokakları dolduracak, bugün bir kısmı talebe ve büyük bir kısımda maksatlı olarak meydanlarda savaştan anarşi taburları içine, alay alay boşta kalmış işçi de katılacaktır.»

Kapitalistlerin yayın organı gazetenin bu kehaneti, parlamento, hükümet, Türk-İş ve toplum polisinin hatalı tutumu dolayısıyla, daha şimdiden gerçekleşmiş sayılabilir.

Bir gerçek açıkça bilinmelidir: Son olayların baş tahrikçisi, Türk-İş ile Türk-İş dalkavukluğunda yarış eden iktidar ve ana muhalefet partileridir. Türk İş, sakıncaları herkesçe kabul edilen sendika enflasyonunu önleme yolunda, uzun yıllar çaba göstermiş, bunu başaramayınca, işçi hareketi üzerinde kanun yoluyla kendi tekelini kurmaya yönelmiştir. Teşebbüsün Anayasaya aykırılığı üzerinde hiç durmayan büyük siyasi partilerin oylarıyla Türk - İş tasarısı mecliste kabul edilmiştir. Tasarı, DİSK'i ortadan kaldırdığı gibi, Türk-İş etrafında kümelenmiş az sayıdaki sendikaya toplu sözleşme yapma tekelini tanırlıktedir. İşçiler, isteseler de istemeseler de, toplu sözleşme tekeline sahip sendikalarda toplanacak, öteki sendikalar kapılarını kapamak zorunda kalacaklardır. Türk-İş grubu, kapitalizmden yana Amerikan tipi sendikacılığı benimsediğine göre bu yoldan devrimci sendikacılığa da paydos denilmiş olacaktır.

Ana muhalefet, ancak bu güçlü işçi direnmesi üzerindeki, düne kadar desteklediği tasarının Anayasaya aykırı olduğunu anlamıştır! Demirel'in Anayasayı hiçe sayan tutumunu desteklemekte ısrar eden AP grubunun ise, ne yapacağı belli değildir. Ama tasarının değiştirilmeden kanunlaştırılmasının yeni işçi direnişlerine yol açacağı muhakkaktır. Ve bu direnişler, ekonomik sıkıntının ve toplumsal huzursuzluğun gittikçe arttığı bir ortamda olacaktır.

Demirel ve temsil ettiği sınıflar, kendilerinin yarattıkları çıkmazdan, ordu ile gençliği, ordu ile işçiyi, ordu ile topraksız köylüyü karşı karşıya getirerek kurtulmaya çalışmaktadır. Bu, Demirel'in kendisini işin içinden sıyırmak ve sorumluluğu başkalarına buluşturmak için uzunca süredir başvurduğu bir tilki kurnazlığıdır. Ne varki, bu «Tilki Oyunu» sökmeyecektir Devrimci Kemalist gelenegi bütün canlılığıyla sürdüren Türkiye'nin zinde güçleri, ülkenin sosyal adalet içinde hızla kalkınmasını engelleyen bozuk düzenin ve düzenin çürümüş egemen sınıflarının bekçiliğini yapmaya hiç bir zaman rıza, göstermeyecektir. Silah, ters tepecektir.

PDA fraksiyonunun yayın organı İşçi-Köylü gazetesi tarafından Mart 1971 de birinci baskı yapılan «15-16 Haziran Yolunda İLERİ!» adlı broşür ise 13, 14 ve 15 nci sayfelerinde şunları yazmaktaydı:

«SARI SENDİKA ÇEMBERİNİ KIRALIM

Hâkim sınıflar işçi sınıfımızı sarı sendika çemberi içinde köleleştirmek için ellerinden geleni yapıyor. Patronların sarı sendikası Türk-İş'tir. Son senelerde gördüğümüz aşağı yukarı bütün işçi mücadeleleri Türk - İş'ten ayrılarak DİSK'e bağlı sendikalara girmek için verildi. Türk-İş patronlarla elbirliği ederek işçilerin iktidar mücadelesinin gelişmesini baltalamaya çalışıyor. Tarihimizin en büyük işçi hareketi olan 15-16 Haziran mücadelesini hâkim sınıflarla ağız birliği ederek lanetlemeye ve karalamaya çabaladı. Esasen, bu büyük mücadelenin temelinde Türk-İş'in iktidarla ortaklaşa hazırladığı kanunların çıkarılması vardı. Türk-İş «partiler üstü politika» yaygarası ile işçi sınıfımızı patronlara satıyor. İki bir «demokrasiye bağlılık» çığıkları atarak işçi sınıfını ve halkımızı ezen sınıfların diktatörlüğüne uşakça bağlılığını ilân ediyor.

Bütün bunların yanında Türk-İş, işçi sınıfımızın günlük iktisadi mücadelelerinde de patronların safında yer alıyor. Ereğli Kömür İşletmelerinde 60 kuruş zam isteyen işçiler kurşunlandığı zaman Türk-İş işçileri suçluyor; «Bu işte komünist parmağı var» diye demec veriyor. O, «haklar sendika tarafından alınmaz, hükümet tarafından verilir» diyor.

İşçi düşmanı, patron uşağı Türk-İş'in ipliği pazara çıkmıştır. İşçi sınıfımız bütün fabrikalarda verdiği mücadele ile onun ipliğini pazara çıkartmıştır. İşçi sınıfımız tarafından yıkılmakta olan kendi sarı sendikalarını ayakta tutabilmek, işçilerin uyanışını durdurabilmek için kanunlar çıkarıyor, toplum polisi ve toplum jandarması kuruyor. Fabrikalarda işçilere sarı sendikalara girmeleri için büyük zülüm uyguluyor. İşçilerin iktisadi hakları için mücadele eden DİSK'i kapatmak için alçakça planlar kuruyor.

Bütün bunlar sarı sendikaların ve onların federasyonu Türk-İş'in yıkılmasını önleyebiliyormu? Aksine işçi sınıfımız bütün alçaklıkları daha iyi görüyor ve daha kararlı olarak mücadele ediyor. 15-16 Hazirandan sonra baskılar daha da arttı, fakat mücadele hızla yayıldı. Lâstik-İş kolundaki işçiler bütün baskılara rağmen önemli başarılar kazandılar. Güneyin dokuma işçileri sarı sendikalara karşı amansız bir savaş açtı.

İşçi sınıfımızı sarı sendika çemberini parçalamadan en küçük haklarını bile kazanamayacağını artık bilmektedir. Bütün çabalar boşunadır. Türk-İş ve

onun arkasındaki patronlar işçi sınıfımızı sarı sendika çemberi içinde tutamayacaklardır. Bu konuda yine bir işçi arkadaşına kulak verelim: «Birde sendika ağaları varki, işçi sınıfının bunları çok iyi tanınması lazımdır. İşçi sınıfı bu ağaları tanımalıdırki, yetmiş sene sonra gelecek zürriyetinin köle olmasını sağlayabilsin.»

Dış Basında olaylar

15-16 Haziran olaylarının dış basındaki yansıması da önemlidir. Biz, bu konuda iki örnek vereceğiz. Bunlar, Neue Zürcher. Zeitung adlı İsviçre gazetesinde yayınlanan ve olaylar yayında Türkiye'nin genel durumunu da değerlendirme amacı güden «Türkiye'de Politik Çöküntü Görüntüleri» adlı yazı ile Fransa'nın ünlü gazetesi Le Monde'ta yayınlanan «Sosyal Bunalım» adlı başyazıdır.

Şimdi bunları görelim;

TÜRKİYE'DE POLİTİK ÇÖKÜNTÜ GÖRÜNTÜLERİ (*)

Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel, partisinin, sağ kanadını teşkil eden 41'lerin Mart ayında kendisine cephe almasıyla kaybolan çoğunluğunu bir kaç sandalyeyi «satın almak» suretiyle kurtardı. Ama ne varki, o günden bu yana gerek parlamento içindeki ve gerekse «atmosferik» etki yapan parlamento dışındaki Demirel aleyhtarı cephe, sağlamlaşmıştır. AP'den kopanlar, «tarihi» lider İnönü'nün yönetimindeki CHP, aydınlar, öğrenciler ve öğretmenler arasındaki baskı grupları, ordunun ve sivil memurların orta ve alt kademelerdeki «misyoner» edalı hoşnutsuzlar ve nihayet ilk kez siyasi bir faktör olarak harekete geçen sol işçi eylemi, memleketin içinde bulunduğu ekonomik, politik ve toplumsal bunalımı, Demirel'in kişiliğinde görmektedirler. Basının büyük çoğunluğu, beklenmekte olan ve Mart ayındaki hükümet bunalımından bu yana da ivedilik kazanan istikrar tedbirlerini (kemer sıkma), Demirel döneminin tipik işareti saymaktadır. Nihayet geçen sonbaharda başlayan ve hükümetin başını, kardeşlerinin ticari faaliyetlerinde nüfuz kullanmakla ve masonlukla suçlayan kampanya da hızlanmıştır. Açtığı bir dava nedeniyle, Demirel'in bu konudaki bir Meclis araştırmasını engellemesi ve muhalefet sempatisini Anayasa Mahkemesinin kararı iptal etmesi, yıpranmayı daha da arttırmıştır.

KAYBOLAN DESTEK

İlk Hükümet döneminde (1965-1969) Türkiye'de «özgürlük içinde kalkınma»nın şampiyonu sayılan ve Ekim seçimlerinden sonra usta taktikçi olarak adeta hayranlık uyandıran Demirel, bugün ılımlı yorumlarda bile, kurduğu üç kabine kasedilerek, yuvarlanma yolunda, «Süleyman III» diye adlandırılmaktadır. Hatta bir zamanlar partide liberalizm konusunda kendisinin müşaviri olan Prf. Aydın Yalçın dahi, «partiyi ve özgür düzeni» kurtarmak için ona karşı cephe alarak, Demirel'in durumunu, «Profumo ve Ted Kennedy» skandallarına benzetmiştir. Demirel bugün grubunun eyyamcı bir bölümünün desteği ve memlekette hüküm süren şaşkınlık sayesinde ayakta durmaktadır.

Türkiye'nin bugünkü karışık durumunu en iyi bilenlerden Amerikalı gaze-

(*) İsviçre'nin Neue Zürcher Zeitung adlı gazetesinde 2 Temmuz 1970 de yayınlanan bu yazı Devrim gazetesi tarafından Türkçeye çevrilerek 14.7. 1970 t. li 39 uncu sayıda yayınlanmıştır. Biz oradan aynen aldık.

teci Nick Budigton, 27 Mayıs dolayısıyla memleketin karanlık bir tablosunu çizmiş, ve devrimin 10. yıldönümü olan 27 Mayıs'ta, 1960 olaylarının tekrarlanması ihtimalinden söz etmişti. 27 Mayıs'ta biri emekli diğeri muazzaf iki subayın «ihtilâlî teşvik» suçundan tutuklandığı açıklanmıştır. Ordu da birliği bozmamak için tutuklananlarla ilgileri olduğu ileri sürülen 50 kadar subayın Genelkurmayca tutuklanmasına cesaret edilemediği, hatta ihtilâlcilerin ordunun «kuvvetli adamı» İkinci Ordu Komutanı Faruk Gürler tarafından korunduğu söylentileri havanın daha da bulanmasına yol açmıştır.

İSTANBUL DA BÖLGESEL GENEL GREV

İstanbul dolaylarındaki fabrikalar ile Boğaz ve İzmit arasındaki montaj fabrikalarında çalışan işçilerin, sosyalist azınlık sendikası DİSK tarafından Haziranın ikinci haftasında gösterilere teşviki, tarihin müstehzi bir cilvesi olarak Demirel'in durumunu şimdilik düzeltmiştir. Bütün parti gruplarınca desteklenen ve «yapıcı» sendikacılığı getireceği ileri sürülen, fakat pratikte sendikacılığı renksiz Türk-İş'in tekelinde bırakan ve sol sendika federasyonunun yasaklayan bir kanunu protesto etmek için 70 bin sanayi işçisi, Türkiye'de yasak olan bir çeşit bölgesel genel grev yapmışlardır. «Anayasayı Koruma Komiteleri» fabrikaları kısmen işgal, ve sabota ediyorlar, hatta ihtilâl bekleyen öğrenci örgütlerince de desteklenerek İstanbul'un «nevraljik» tanınan noktalarına doğru ilerliyorlardı.

Dört kişinin ölümü, elli kişinin yaralanması ve yüz kadar kişinin tutuklanmasıyla sonuçlanan olayın ilgi çekici yani, isyana benzerliği değildi. Çünkü bu gibi eylemlere, üniversiteler nedeniyle alışılmıştır. 1970 yılının ilk yarısına kadar, son yılların öğrenci eylemlerinde ölen gençlerin sayısı 30'u bulmuştur. Bu kez işçi hareketine karşı takınılan tavır, hayret uyandırmaktadır. Hemen ordudan yardım istenmiş. Boğazda arabalı seferleri durdurulmuş ve Haliç üzerindeki köprüler açılmıştır. Ve TBMM tartışmalı bir toplantıdan sonra, bir kısım muhalefet oya katılmamakla birlikte, prensipte oy birliği ile dört haftalık Sıkıyönetimi onaylamıştır. İhtilâl meraklısı öğrenciler tarafından çok istenen ve fakat şimdiye kadar başarısız işçi-aydın birliği, ilk kez DİSK'e bağlı işçiler yanında Türk-İş'e bağlı bir kısım işçilerin de katılmasıyla gerçekleşmiştir. Türkiye'de kurulan düzenin koruyucuları, -ister Demirel'ci, isterse ona karşı olsun-, bu profesyonel ihtilâlciler-prletarya hareketi üzerine parlamentocu olan ordu üst kademelerinin tutumlarını değiştirip müdahale edecekleri korkusuyla. «Demirel sorununu» şimdilik ikinci plâna itmişlerdir.

ORDUNUN PLANLARI HAKKINDA TAHMİNLER

Ordunun üst kademesinin ilk kez bir alternatif için gerçekten ciddi, çaba harcadığı anlaşılmaktadır.

Milli Güvenlik Kurulunun toplantıları, yüksek rütbeli genarellerin «otorite bunalımı» indan şikâyetleri, devlet çarkındaki Ordu temsilcisi sayılan eski Genelkurmay ve şimdiki Devlet Başkanı Sunay'ın parti başkanları ve Genelkurmay ile temasları, geniş çevrelerde bir «ordu ve partiler koalisyonu» plâni olarak yorumlanmıştır. Haftalardan beri bir Yahya Han formulünden söz edilmektedir. Buna göre Millî Güvenlik Kurulu, parti liderleri, yüksek mahkemelerin başkanları ve bazı subayların katılmasıyla genişletilecek ve sivil hükümet (Demirel'li yada Demirel'siz) muhafaza edilecektir. Yunanistan'daki Papadapulos formülü, gerek 1960 ihtilâlinde edinilen olumsuz tecrübeler ve gerekse Atina'ya karşı duyulan «düşmanlık» nedeniyle Türk genarellerince uygun bulunmamaktadır.

AP-CHP KOALİSYONU

Eğer bu plân mevcut idiye ve halen mevcut ise, şimdilik ihtiyar İnönü'nün muhalefeti ile başarısız kalmıştır. Genelkurmayın diğer bir «askeri çözüm» alternatifi içinde yine aynı nedenler geçerlidir: AP ve CHP arasındaki büyük koalisyon. Ancak bunun için, AP Demirel'i CHP de Ecevit'i liderlikten uzaklaştırmalıdır. Halk Partisinde birlik yoktur. CHP biri eski genel sekreter Kemal Satır'ın etrafındaki yarı sağcılar, ikincisi yüksek rütbeli subaylarca tercih edilmele birlikte zayıf kalan Nihat Erim etrafındaki yeni orta ve «çok fazla sola açılmış» olan Ecevit'in etrafındaki aydınlar ve aşırı sol olmak üzere üç guruba ayrılmıştır. Ecevit, Ekim seçimlerinde ilerici sloganlarla köy proletaryası arasında sağlam bir taraftar kitlesi kurmuş ve artık İnönü tarafından da kolayca istenilen yöne itilemeyecek bir duruma gelmiştir. Devletin kurucusu Atatürk'ün mirasçısı olan ihtiyar İnönü, «Atatürk'ün emaneti» ve parçalanmaya eğilimli olan partisi zarar görmeksizin Demirel döneminin kapanmasını istemektedir. Türk gazetecilerinin belirttiklerine göre, ufukta başka çözüm yolunun görünmediği bu bunalım içinde askerler, istikrar, (kemer sıkma) tedbirlerini mümkün olduğu kadar sürütmesiz olarak alabilmesi için Demirel'e bir süre daha tanımışlardır.

KEMER SIKMANIN YÜKÜ

Halen Meclislerde görüşülmekte olan Personel ve Sendikalar Kanunları yanında (Bu sonuncu kanunun Anayasa Mahkemesince iptal edileceğine muhtakkak nazariyle bakılmaktadır) bir takım vergi ve «asayiş» tasarıları da Meclise sunulmk üzeredir. Vergi kanunları, kısmen hükümete vergi oranları artırma yetkisi verme niteliğindedir. Zenginlere az çok yük yüklemek ve karaborsayı önlemek amacını güden öteki vergi tasarılarıyla ise, Türkiye'de çok yaygın (ve yararı şüpheli) montaj sanayiine şimdiye kadar tanınan muafiyetler kaldırılmakta, lüks tüketim ile geri kalmış ülkeler için tipik olan konut yapımı ve arsa alım- -satımı pahalılaştırılmaktadır. Tarım kesiminden de vergi alınmaktadır. Üniversitelerdeki «vahşi kovboy filmlerine» benzer durumlar, sağ ve sol ihtilâlcı gençlerin dernek kurma serbestisini kısıtlamak ve hiç değilse silah arama için «üniversite özerkliği» ni sınırlamak suretiyle önlemek istemektedir.

Demirel yönetiminin bir sonucu olan ve dış ticaret alanında kaçınılmaz hale gelen dış kararlar ile dış ilişkilerdeki «tali bunalım»da durumu ayrıca ağırlaştırmaktadır. Geçen yıldan beri ertelenen Ortak Pazar girişin ikinci dönemi sağ muhalefetçe «Türkiye için intihar,» solcular «Türkiye ve Ortak Pazar için intihar» ve DPT tarafından hükümete verilen bir raporda ise «ekonomik macera» olarak vasıflandırılmaktadır.

AMERİKAN YARDIMI SONA ERİYOR

ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richardson'un Nisan sonunda Ankara da belirttiğine göre, Amerikan yardımı da 1970'in ilk yarısından itibaren iyice sona erdirilecektir. Çünkü daha önceleri yapılan anlaşmalara göre, Türkiye'nin bu tarihlerde kendi kendine yeter hale gelmiş olması gerekmektedir. Amerikan yardımı yerine geçmek üzere kendileri ile pazarlık edilen Ortak Pazar, Dünya Bankası ve OECD ülkeleri ise, kronik hale gelen dış ticaret açığını kapatmak için Türk parasının değerinin düşürülmesinde ısrar etmektedirler.

Politik ve ekonomik yönden müzminleşen «Doğu Türkiye» sorunu ise, ülkenin genel bunalımı sırasında, Bağdat'ta Barzanî ve Irak Hükümeti arasında imzalanan «muhtariyet» anlaşmasıyla yeni bir aşamaya girmiştir. Anlaşma Ankara da kuşku ile izlenmektedir. «Aşırı solcu» sanılan genç Doğululara karşı

güvenlik tedbirleri arttırılmış ve bunların evlerinde araştırmalar yapılmıştır. Bir takım kişilere işkence edildiği de ileri sürölmektedir.

Türkiye'de Kürtlerin varlığı resmen kabul edilmemektedir. Bunlar Sosyalist dernekler ve partilerde (solcu aydınlar, DİSK'li sendikacılar ve İşçi Partisinde) kendilerine bir sübap aramışlardır.

Fransız Le Monde gazetesinin 18.6.1970 tarihli başyazısında (*) olaylarla ilgili olarak özetle şöyle deniliyordu;

«SOSYAL BUNALIM

Salı akşamı ve çarşamba sabahı yapılan işçi hareketleri sonucunda Türkiye'de ilan edilen sıkıyönetim şaşırtıcı değildir. Sayısız yaralı - toplam 3 ölü - alışılmışın dışında değil. Ordu kuvvetleri çarşamba akşamından beri duruma hâkim bulunuyorlar.

Hükümetin hadiseler karşısındaki tutumu -ki fevkalâde toplantı yapıldı - memlekette uzun zamandan beri hüküm süren sosyal hastalığı kabul edici mahiyettedir. İşçiler ücretlerinin ve hayat seviyelerinin yükseltilmesi için harekete geçmişlerdir. Durmadan yükselen fiatlar (1963-68 arasında yüzde 72) Türkiye'nin ıstırabını çektiği yüzde 200'e varan enflasyonu çabuklaştırmıştır.

Halkın hoşnutsuzluğu karşısında politikacılar işçi dünyasında büyük bir tolerans gösterisine girişmişlerdir. Nitekim Bülent Ecevit, 14 Haziranda genel grevin kanuniliğini savunmuştur. İşçi partisi başkan yardımcısı Rıza Kuas ise, 11 Haziranda Demirel hükümetini sendikal faaliyetlere set çektiği ve anarşiye sebep olduğu için suçluyordu.

Neticede kızgınlık, sadece DİSK'i değil, Türk-İş'i de harekete geçirmiştir. Patronlar ve otoritelerle yapılan görüşmelerin tatminkâr olmadığı hemen anlaşıldı. Hükümet hâlâ iki büyük güç arasında bir denge kurmanın imkân dahilinde olduğunu ümit etmektedir.

1961 de kurulan parlâmenter rejim tehlikede midir?

Bu şekilde düşünönlö Devlet Başkanına ordunun kontrolunda bir idare şekli olan Pakistan usulü bir çözümlü empoze etmek çabası içindeler. 13 Haziranda (Cumhuriyette) çıkan bir beyanatında Devlet Başkanı, Anayasaya olan saygısını belirterek, bu çözümlü yolunu uygun bulmadığını açıklamıştır. Bütün mesele, Türkiye'de hüküm süren sosyal ve ekonomik problemlerin mevcut kadro ve müesseseler içinde çözümlü çözümlöyeceğidir.»

(*) Bu başyazı özet olarak Cumhuriyet gazetesinin 21 Haziran 1970 tarihli sayısında yayınlanmıştır. Biz, oradan aynen aldık.

BÖLÜM : IV

**SIKIYÖNETİM İLANINA KARŞI AÇILAN DAVALAR
ÜZERİNE**

Institut kurde de Paris

Institut für Kundenbeziehungen

SIKIYÖNETİM İLANINA KARŞI AÇILAN DAVALAR ÜZERİNE

Olaylardan hemen sonra 16 Haziran akşamı İstanbul ili ile Koçaeli Merkez ve Gebze ilçelerinde Bakanlar Kurulunca Sıkıyönetim ilân edildiğini yukarıda belirttik. Sıkıyönetim ilanına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı 16.6.1970 tarih ve 7/810 sayılı kararname ile Resmî Gazete'de yayınlandı.

Sıkıyönetim ilânına ilişkin bu karara karşı Danıştay'da üç İPTAL davası açıldı. Ayrıca, Bakanlar Kurulunca ilân edilen Sıkıyönetimin Anayasanın 124. maddesi uyarınca T. B. M. M. de onaylanması üzerine de T. B. M. M.'nin onay kararına karşı Türkiye İşçi Partisi İPTAL istemi ile Anayasa Mahkemesine başvurdu. Burada, Danıştay'da ve Anayasa Mahkemesinde açılan davalar üzerine verilen kararlara değinmek istiyoruz. Ancak daha önce, bu konuda hukukçular tarafından hazırlanan çok önemli bir rapordan söz etmek gerekiyor. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinin 30 öğretim üyesi tarafından hazırlanan bu raporda, özellikle Sıkıyönetim ilânı kararının YARGI DENETİMİNE bağlı olduğu belirtilmekte ve ilân edilen Sıkıyönetimin Anayasanın 124. maddesinde aranan koşullar var olmadığından, hukuken sakat olduğu sonucuna varılmaktadır. Raporda ayrıca, Sıkıyönetim Mahkemelerinin durumuna da yer verilmekte ve bu Mahkemelerin Anayasanın 32. maddesine aykırı olduğunda görüş birliğine varılmaktadır.

İstanbul Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinden Ord. Prof. Dr. Recai Galip OKANDAN, Prof. Dr. Ragıp SARICA, Prof. Dr. Tarık Zafer TUNAYA, Prof. Dr. Lütfü DURAN, Prof. Dr. Edip ÇELİK, Prof. Dr. Aytekin ATAAY, Prof. Dr. Ümit DOĞANAY, Prof. Dr. Sami AKINCI, Prof. Dr. Yılmaz ALTUĞ, Doç. Dr. Murat SARICA, Doç. Dr. Çetin ÖZEK, As. Server TANELLİ, As. Ergün ÖZSUNAY, As. Yavuz ALANGOYA, As. Hüseyin HATEMİ, As. Mehmet Can KÖKSAL, As. Ülkü AZRAK, As. Sait GÜRAN, As. Mustafa DURAL, As. Bülent TANÖR, As. İzzettin DOĞAN, As. Esin ÖRÜCÜ, As. Ersan İLAL, As. Bakır ÇAĞLAR, As. Atina DİAMANDİS, As. Hasan F. ERTUĞ, As. Metin TULUAY, As. İlhan ULUSAN, As. Bülent SÖZER, As. Ata SAKMAR tarafından hazırlanan çok değerli ve halen de güncelliğini koruyan bu bilimsel raporu aynen alıyoruz.

SIKIYÖNETİM HAKKINDA BİLİMSEL RAPOR

1 — Sıkıyönetim kararı yargı denetimine bağlıdır

Anayasamız yürütmenin ve yasamanın kararlarını yargı denetimine bağlamaktadır. Gerçekten, temelde «millî, demokratik, lâik ve sosyal bir HUKUK

devleti» ni gerçekleştirmeye yönelmiş bulunan Anayasa bu hususların gerçekleştirilmesi yönünden yargı denetimini «Hukuk Devleti» nin zorunlu bir sonucu ve garantisi olarak kabul etmiş, yargının üstünlüğünü ve bağımsızlığını mutlak olarak öngörmüştür.

114 üncü maddesinde «İdarenin hiç bir eylem ve işlemi hiçbir halde yargı denetimi dışında bırakılamaz» diyen Anayasamız, böylece yürütme organının her türlü işlemini yargının denetimine bağlarken, Anayasa mahkemesini kabul etmekle de yasama organının işlemleri konusunda yargı denetimini benimsemiştir.

Anayasamızın «Yargı denetimi» ne bunca önem verişinin nedeni kişi özgürlüklerinin yok edilmesini, Anayasaya aykırı kanunlar ve kanunlara aykırı eylem ve işlemlerle kişilerin haklarının tahribini engellemek ve hukuk devletini gerçekleştirmekten başka birşey olamaz. Bu açıdan yargı denetimini sağlayarak kişi özgürlüğünün en ufak bir tahdidini dahi engellemeye amaç bilen, hürriyetlerin düzenlenmesi açısından en uzak ihtimali dahi düşünerek sıkı kayıtlar getiren 11. maddeyi kabul eden bir Anayasa'nın özgürlükleri tümünden askıya alan Sıkıyönetim rejiminin ilanını ve işlemlerini yargı denetimi dışında bırakmış olması düşünülemez. Aksini ileri sürmek, Anayasa'nın kendi temel eğilimi, sistemi ile çelişkiye düştüğünü iddia etmek anlamına gelir. Oysa, Anayasa'nın kendi içinde böyle bir iç çelişkiye düştüğünü gösterecek hiçbir belirti mevcut değildir.

Sıkıyönetim kararı, en azından T. B. M. M. Birleşik Toplantısında onaylanana kadar idarî bir işlem niteliğini taşımaktadır. İdare'nin kararı yasama organının bu konudaki onama kararı ile oluşan, yürürlüğe giren bir niteliğe sahip bulunmamakta, Sıkıyönetim rejimi yürütmenin (Bakanlar Kurulu) kararı ile kurulmakta ve uygulanmaya başlamaktadır. Dolayısıyla T. B. M. M. nin onama işlemine kadar, bu kararın idarî yargı denetimine tabi bulunduğu kesindir.

Bakanlar Kurulu'nun Sıkıyönetim kararının T. B. M. M. Birleşik Toplantısında onanmasından sonra ortada artık bir yürütme işleminin kalmadığı, bu işlemin bir yasama işlemi haline dönüştüğü kabul edilse bile bir hukukî işlem olarak Sıkıyönetim ilanının yargısal denetime tabi olması yönünden mesele yine değişmeyecek bu defa denetimi yapmağa yetkili organ Anayasa Mahkemesi olacaktır.

Açıklamak gerekirse:

Bir «yasama işlemi» haline dönüşme söz konusu olduğunda, meydana gelen tasarruf ya bir kanun ya da bir meclis kararıdır.

Anayasa. Hukukumuzda «kanun» dan iki şey anlaşılmalıdır: «maddi manada kanun», «şekli manada kanun». Fakat bir işlemin kanun adına hak kazanabilmesi için muhtevası bakımından bir kaide-tasarruf olması gerekir. Anayasa'nın öngördüğü usul ve şekil şartlarına göre yapılmış olması gerekir. Türk Hukuk doktrininde «kanun» kavramının belirlenmesinde başvurulacak kıstasın şekli kriter» olduğu ileri sürüldüğü gibi (T. Güneş, Yürütme organının düzenleyici işlemleri, Ankara, 1965), Anayasa Mahkemesi de E. 965/19 sayılı kararında Anayasa Mahkemesinin yargı yetkisinin alanını şöyle ifade etmiştir: «...nitelikleri ne olursa T. B. M. M.'ce kanun adı altında yapılan bütün tasarrufların Anayasa yargısına bağlı tutulması gerekir.»

Bu şekil şartlarının başında ise, tasarrufun Anayasada öngörülen usullere ve sürelerle uyularak her iki meclisten geçirilmiş olması şartı gelir. Başka bir deyişle, Meclisler kanun yapma yetkilerini ayrı ayrı ve fakat ortaklaşa kullanabileceklerdir. Bu durumda «Birleşik Toplantılarda görülecek konuların (ka-

nun değil)... karar mahiyetinde olacağı tabiidir.» (Gerekçe md. 62). O halde Sıkıyönetim ilanı kararının onanmasına ilişkin T. B. M. M. Birleşik Toplantısı kararının şekil yönünden niteliğinin bir kanun olmadığı bir «karar» olduğu açıktır.

Bu işlemin şekil yönünden bir «karar» sayılması ise, aynı işlemin maddi niteliği ve yapısı dikkate alındığında varılacak olan sonuçla çelişmektedir. Gerçekten de, vatandaşlar için riayeti mecburi tasarrufların «karar» şeklinde değil, ancak «kanun» şeklinde yapılabileceği açıktır. Bu hususun Anayasanın 64. maddesinin gerekçesinde (Gerekçe md. 62) açıkça belirtilmiş olduğuna işaret edelim. Doktrinde de öteden beri aynı kanaat paylaşılmaktadır. Üstelik Anayasanın 11. md. sinin ilk fıkrası «temel hak ve hürriyetler, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir» hükmünü getirmekle, temel hak ve hürriyetlerle ilgili alanda yapılacak düzenlemelerin mutlaka kanunla olmasını şart koşmuştur.

Sıkıyönetim ilanı kararının onanması ise, şekil bakımından bir «karar» olmakla beraber, vatandaşların belli bir bölgede ve geçici olsa dahi temel hak ve hürriyetler rejimini yakından ilgilendiren, bu hürriyetlere vahim sınırlamalar getiren bir karardır. Dolayısıyla, bu onama işleminin «karar» la değil, bir kanunla olması gerekirdi. Fakat, bilinen pratik güçlükler bu onama yetkisinin bir karar şeklinde ve T. B. M. M. Birleşik Toplantısında kullanılması yolunda bir düzenlemeye gidilmesini zorunlu kılmıştır. Pratik zorunluluklar sebebiyle seçilen bu yol, alınan bu kararın, vatandaşların hak ve hürriyetlerini ilgilendirdiği ve bu anlamda bir «kanun» gibi etki ve sonuç doğurduğu, dolayısıyla özünde bir kanun» olduğu gerçeğini değiştiremez. Dolayısıyla, Birleşik Toplantı kararının Anayasa Yargısı dışında tutulması düşünülemez. Bu, Anayasanın, hürriyetlerin genel rejimiyle ilgili 11/1. md. sinin, hürriyetlerin yargısal denetimini sağlamaya matuf Hukuk Devleti ilkesinin (md. 2) ve Anayasanın Devlet işlemlerinin yargısal denetimini öngören demokratik yapısının gereğidir. İşlemin adının, şekli yapısının bir «karar» olması onun, Anayasa yargısı denetimi dışında tutulmasını haklı gösteremez.

Nitekim, Anayasa Mahkemesi son olarak Soruşturma Hazırlık kurulunun görevine devamını engelleyen bir Meclis kararını da iç tüzüğün tadili niteliğinde bularak, bu işlemi denetlemeyi kendi yetki alanı içerisinde görmüştür. Aynı isabetli tavrı, iç tüzüğü değil Anayasanın kendisini tadil eden bütün bir Anayasal sistemi altüst eden bir kararın denetlenmesinde de göstermesi Anayasa Mahkemesinden kendisiyle tutarlılık ve kendisine sadık kalmak bakımından beklenir. Nitekim Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki 44 sayılı kanunun geçici 5. mad. sinin 3 fıkrası da «kanun» adını taşımamakla beraber kanun mahiyetindeki sair metinlerinde Anayasa yargısına tabi tutulacaklarını belirtirken, isabetli bir şekilde Anayasa garantisi alanını genişleten bir tavır takınmış, hürriyetler sistemini ve Anayasanın üstünlüğü ilkesini sağlama bağlamak için, sadece kanunların Anayasa yargısına tabi tutulacağını değil, kanun niteliğindeki metinlerin de bu denetime konu olabileceklerini açıkça belirtmiştir.

Varılan bu sonucu tamamlamak açısından, ileri sürülmesi muhtemel bir itirazında yersizliğini belirtmek gerekir;

Anayasanın 81. mad. sinde «Yasama dokunulmazlığının kaldırılması,» «tiyelik sıfatının düşmesi» konularındaki meclis kararlarının Anayasa Mahkemesine gidilebileceği açıkça belirtildiğine göre, acaba diğer «karar» adını taşıyan tasarruflar aleyhine Anayasa Mahkemesine gidilemeyecek midir?

Dikkat edildiğinde görülecektir ki, 81. mad. de ön görülen kararlar T.B.M. M. tarafından verilecek kararlardan farklı bir nitelik taşımaktadır.

a) 81. md. de söz konusu olan kararlar meclisin kendi üyeleriyle ilgili bir nitelik taşır ve bu açıdan bir bakıma meclislerin kendi iç işleri ile ilgilidir.

b) Bu kararlar «bütün vatandaşlar için yükümlülük doğurucu tasarruflar» değildir.

c) Bu kararlar T. B. M. M. nin kararları değildir. Üye hangi meclise bağlıysa o meclisce verilmiş kararlardır.

Belirtilen farklılıklar sebebiyle 81. md. de söz konusu olan kararlar şekil yönünden de, öz bakımından da «karar» dır. Ve meclisin bu nitelikteki kararlarının, iç işleriyle ilgili tasarruflarının Anayasa Mahkemesinin yargı denetimine tabi olması kural değildir. 81. md. bu konuda istisna getirmiştir. Yoksa, özünde vatandaşlara ilişkin olma bakımından (kanun) niteliğindeki kararların denetim dışında oluşuna istisna getirilmemiştir.

Sonuç olarak, böyle bir sistem içinde, bütün özgürlükleri bir süre için askıya alan Sıkıyönetim rejimi kararının yargı denetimi dışında bırakılmış olabileceğini düşünmek mümkün değildir. Sıkıyönetim ilanı kararının, yukarıda da belirttiğimiz gibi T. B. M. M.'nin onama işleminden sonra Anayasa Mahkemesinde yargı denetimine tabi olduğu kesindir.

II — Sıkıyönetim ilanı için gerekli «sebeup unsuru gerçekleşmemiştir.

Sıkıyönetim ilan edilebilmesi için Anayasanın 124. md. sinde tadâdi ve tahdidî olarak tespit edilmiş bulunan sebeplerden hiç değilse birinin gerçekleşmesine bağlıdır. Bu sebepler, «savaş hali», «savaş gerektirecek bir durumun baş göstermesi», «ayaklanma olması», «vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması» şeklinde Anayasamızda tespit edilmiş bulunmaktadır.

Görülüyorki Anayasamızın 124. md. sinde Sıkıyönetim ilanı için aranan şartların ortak bir niteliği vardır. Bu da, Sıkıyönetimi gerektiren olayların hepsinin «millî güvenlik» seviyesinde olaylar olması, ülkenin ve devletin iç ve dış güvenliğini tehlikeye sokan nitelikte sayılmaları gereğidir.

16 Haziran olayları üzerine Sıkıyönetim ilan edilirken, hükümet, bu olayları «ayaklanma» olarak nitelendirmiş, T. B. M. M.nde aynı görüşü savunmuş ve Meclis de Sıkıyönetim kararını onaylamakla aynı görüşe katılmıştır.

16 Haziran olayları «ayaklanma» olarak nitelendirilerek Sıkıyönetim ilan edildiğine göre, bu olayların gerçekten «ayaklanma» olup olmadığının tespiti zorunludur.

1961 Anayasası Sıkıyönetim konusundaki hükmünü, bazı şekle ait değişikliklerle hemen hemen aynen 1924 Anayasasının 86. md. sinden almıştır. Bu hususu Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu raporundan ve Meclis görüşmelerinden de çıkarmak mümkündür. «Ayaklanma» kelimesinin 1924 Anayasasının 86. md. sindeki «isyan» kelimesinin Türkçesi olarak kullanıldığı da, meclis görüşmeleri sırasında Anayasa Komisyonu sözcüsü Turan Güneş tarafından belirtilmiştir.

Bu durumda, 16 Haziran olaylarının bir Sıkıyönetim kararına sebep teşkil edebilmesi; bu olayların «isyan» hareketi olmasına bağlıdır.

«İsyan» kelimesinin Fransızca ve İngilizce karşılığı «insurrection», İtalyanca karşılığı da «insurrezione» dir. Nitekim 1924 Anayasasının Fransızca tercümesinin 86. md. ile ilgili kısmında «isyan» karşılığı olarak «insurrection» keli-

mesi kullanılmıştır. (L. Lamouche tercimesi, in Les Constitutions Europeennes, Mirkine Guetzevich, Tome V, Paris, 1951). Bu durumda, yabancı hukuklarda «insurrection» kelimesinin ifade ettiği anlamı tespit etmek, «isyân» dan maksadın ne olduğunun tespiti bakımından yararlı olacaktır.

Yabancı doktrinlerde, siyasî iktidarı yıkmayı amaçlayan, mevcut düzene karşı yıkıcı hareketleri ifade eden «émeute», «rebellion», «révolte», «sédition», «soulevement» v.s. gibi değişik terimler mevcuttur. Fakat bunların hepsi kendi aralarında farklı hareketleri ifade ettikleri gibi «isyân» karşılığı kullanılan «insurrection» dan da kesin olarak farklıdır. Kabul edilen esasa göre, «insurrection», kurulu iktidarı devirmeye yönelmiş silahlı eylemdir. Ve bu eylemin, halkın büyük bir kısmının silahla katıldığı, ağır ve mevcut iktidarı devirmeyi amaçlayan bir eylem olması gereklidir. İsyân'ın «karışıklık-émeute» den farkı «karışıklığın» halkın bir kısmının katıldığı silahsız uzun süre devam etmeyen, önceden hazırlanmamış, belirli sebeplerle patlak vermiş, gürültülü protesto hareketleri olmasıdır. Karışıklık, sadece kamu düzenin bozulması sonucunu doğurduğu halde, isyan bir siyasal sonuç elde etmeye, «hükümeti devirmeğe» yeni bir siyasal iktidar kurmaya dönüktür. Bu açıdan «isyân» belli ve somut bir amaca ve sonuca yönelmiş, örgütlü, önceden tasarlanmış bir nitelik taşır. Nitekim dil klavuzlarında da aynı tanımlar yapılmaktadır. (LAROUSSE, Grand Dictionnaire, Universel de XIX siècle; LITTREE, Dictionnaire de la langue française; P. ROBERT, Dictionnaire alphobitique et analagique de la langue française).

«İsyân» hareketi her ülke kanunlarına göre, suç olmak lâzım gelir. Bu açıdan, suç olan isyan hareketinin hangi hallerde teşekkül ettiğinin ceza hukuku açısından incelenmesi, «isyân» dan maksadın ne olduğunu bize gösterecektir.

Türk Ceza Kanununun 149. md. si «isyân» fiilini düzenlemekte ve cezalandırmaktadır. «Herkim Hükümet aleyhine halkı silah ve uyuşturucu yahut boğucu veya yakıcı gazlar veya patlayıcı maddeler kullanmak suretiyle isyana veya Türkiye ahalisini birbiri aleyhine silahlandırarak mukateleye teşvik ederse yirmi seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır.» Bu maddenin mehazı 1889 İtalyan Ceza Kanununun 120. md. sidir. Ve bu madde de «isyân» kelimesi karşılığı olarak «insurrezzione» kelimesini kullanmıştır. 120. maddede birinci fıkrasında, «isyân» fiilini dolaylı olarak tarif etmiştir: «Herkim devlet iktidarına karşı krallık ahalisinin silahlı başkaldırısını gerçekleştirecek bir fill işlerse» şeklinde, isyana teşviki cezalandıran 120. maddesinin ikinci fıkrasında «isyân gerçekleşmişse» demek suretiyle; isyandan maksadın «devlet iktidarına karşı ahalinin silahlı başkaldırısı» olduğunu ortaya çıkartmıştır. Nitekim 1889 Kanunuyla ilgili doktrin kitaplarında 120. maddedeki «isyân» teriminden ne anlaşılması gerektiği de incelenmiştir. Buna göre bir fiilin isyan teşkil edebilmesinin unsurları şunlardır.

1. Büyük bir halk kesiminin katıldığı hareketin mevcudiyeti.
2. Bunların o ülke sakinlerinden bulunması,
3. Topluluğun silahlı olması,
4. Silahlı topluluğun, devlet iktidarına karşı bir harekete girişmesi, (Florlan, Delitti contro la sicurezza dello Stato, Milano, s. 369).

İsyân için sıralanan bu unsurlar gayet açıktır. Bununla beraber şu noktalara da temasta yarar vardır. Bütün İtalyan doktrini, isyanın vazgeçilmez unsurlarından biri olan, «halkın silahlı» olması konusunda silah unsuru üzerinde de durmakta ve silahtan maksadın «teknik ve lügat» anlamında silah olması gerektiğini belirtmektedir. Diğer bir deyişle, Ceza Kanununun silahı ta-

rif eden 189. maddesi «isyan» fiilinin tespiti bakımından geçerli değildir. Nitekim, isyan fiilini cezalandıran Türk Ceza Kanununun 149. maddesi de fiil, «silah, uyuşturucu, boğucu yakıcı gazlar ve patlayıcı maddelerle» işlenmişse bunun isyan sayılacağını belirtmektedir.

İsyanın diğer bir ayırıcı unsuru da, «hükümete karşı» bir hareket olması ve onu devirme maksadının bulunmasıdır. Bu husus, 149. madde de açıkça ifade edilmiştir. İsyân siyasal iktidara karşı hareketi ifade etmekte ve fiili bir karşı koyma, cebri olarak düzeni ve iktidarı yıkmak şeklinde belirtmektedir.

Belirtilen unsurlar açısından 16 Haziran olayları değerlendirildiğinde bu olayların isyan fiili ile yakından uzaktan bir ilişkisinin bulunmadığı anlaşılabilmektedir. 16 Haziran olayları bir protesto hareketinden öteye gitmemektedir. Hareket, isyan sayılabilmek için zorunlu unsuru olan «silahlı olma» vasfını taşımamaktadır. Ayrıca isyandaki «amaç unsuru» da bu eylemlerde asla olmamıştır. Bellirildiği gibi, bir ayaklanma, fiili hükümetin hukuken varlığını tanımayı, onu devirmeyi amaçlamışsa «isyan» olarak nitelendirilir. 16 Haziran olaylarının böyle bir amaca yönelmediği açıktır. Ve hareketin hükümeti devirmeye yönelmiş olduğu, hükümetin kendisi tarafından dahi ileri sürülmüş değildir. Hareket belli bir kanun tasarısını pretost etmek ve kamu oyunu etkileyerek kanunun çıkmasını engellemek amacını gütmektedir.

Bu durumda, 16 Haziran olayları nasıl değerlendirilebilir?

Bu olaylar, kamu düzenini çok kısa ve geçici olarak bozan protesto hareketleridir. Kamu düzeninden maksat, toplumun günlük hayatında maddi bir karışıklığın olmaması, belli düzenliliğin ve barışın varlığıdır. Söz konusu olaylar sadece antidemokratik ve Anayasaya aykırı olarak nitelendirilen bir kanun tasarısını protesto amacı ile düzenlenmiş ve etkisi itibarıyla olsa olsa, kamu düzenini bozucu hareket olarak nitelendirilebilecek bir eylemden öteye gitmemektedir. Nitekim Bakanlar Kurulu adına, 16 Haziran günlü toplantıdan sonra yapılmış açıklamada da olaylar, kamu düzeninin bozulması olarak değerlendirilmiştir. Başbakan Süleyman Demirel'de T.B.M.M. Birleşik Toplantısında bu konuyla ilgili olarak yapmış olduğu konuşmada «Netice almak dendiği zaman bozulmuş olan kamu düzenini tekrar avdet ettirmek, emniyet ve güveni sağlamak sel bolmuş bulunan çalışma imkanlarını yeni baştan tanzim etmektir» derken, olayların sebep olduğu düzensizliğin «kamu düzeni» seviyesinde bir bozukluktan öteye gitmediğini belirtmiş bulunmaktadır. (T. B. M. M. TUTANAK DERGİSİ, C. 1, Toplantı 9, sf. 242).

Belirtilen esaslar karşısında, 16 Haziran olayları kesin olarak «insurrection» (isyan) olarak nitelendirilemez. Olsa olsa karışıklık (émeute) olarak nitelendirilebilir. Anayasamız ise, teknik ve tam anlamıyla isyanı sıkıyönetimin ilanının sebebi olarak kabul etmiştir. 124. madde Sıkıyönetim sebeplerini sıralarken, açıkça, olayların «vahametini» göz önünde bulundurmuş ve çok istisnai hallerde sıkıyönetim ilanını mümkün kılan bir düzenleme getirmiştir. Anayasamızın, sıkıyönetimin ilanı bakımından aradığı şart, milli güvenlik seviyesinde bir olayın, yani 124. maddede belirtilen olaylardan birinin gerçekleşmesidir. Yoksa, 16 Haziran sonrasında ilan edilen Sıkıyönetime sebep olarak sunulan kamu düzeni bozukluğu seviyesinde olaylara dayanılarak sıkıyönetim kararının verilmesi Anayasaya açıkça aykırıdır.

Bu sebeplerle, hükümetçe ilan edilen ve T. B. M. M.'ce onaylanan Sıkıyönetimin, sebep unsuru açısından Anayasaya açıkça aykırı olduğunu, Sıkıyönetimin uzatılmasının da aynı sakatlığı bünyesinde zorunlu olarak taşıyacağını belirtmek isteriz.

III. Sıkıyönetim uygulamasında kanunsuzluklar mevcuttur

Sıkıyönetim ilan işleminin sebep unsuru bakımından sakatlığı yanısıra yürürlüğe konulan bu yönetimin çeşitli işlemlerinde de Anayasaya ve mevcut kanunlara aykırılıklar bulunduğu görüşündeyiz.

1. Sıkıyönetim mahkemeleri olağanüstü ve istisnai mahkemelerdir ve yargı yetkileri yoktur

Anayasamızın 132. maddesi, «Askeri yargı» dan bahsetmekte, askerî mahkemelerin görevlerini tesbit etmektedir. Maddenin 3. fıkrasında ise, «Askerî Mahkemelerin savaş ve sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduğu kanunla gösterilir» denilmektedir. Bu fıkra açıkça göstermektedir ki, Anayasa Sıkıyönetim halinde yargı yetkisini normal Askerî Mahkemelere tanımakta ve sadece «kişi» ve «yargılanabilecek suçlar» açısından istisna kabul etmektedir. Diğer bir deyişle, Sıkıyönetim yargı yetkisine sahip organlar bakımından değil, bu organların yetkileri yönünden istisna getirmektedir. «Askerî Mahkemelerin» neler olduğu ise 353 sayılı «Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu»nun 1. maddesinde gösterilmiştir. Bu maddede sayılan mahkemeler arasında «Örfî İdare Mahkemeleri» yer almaktadır. Anayasanın ve 353 sayılı kanunun bu hükümleri muvacehesinde, 3832 sayılı Örfî İdare Kanununun 5. maddesine göre kurulan «Örfî İdare Mahkemeleri» hukukî mesnedi bulunmayan mahkemelerdir ve bu 5. madde Anayasaya aykırıdır. 353 sayılı kanun, bu tür bir mahkemenin kurulacağını belirtmediğine göre Örfî İdare Mahkemeleri, istisnai olaydan sonra kurulmuş olağanüstü mahkemelerdir ve Anayasamızın 32. maddesinin öngördüğü tabii yargı yolu ilkesine de aykırıdır.

2. Sıkıyönetim rejimi de hukuka bağlı bir rejimdir

Anayasanın «Yargı denetimi»yle ilgili 114 cü maddesinin ilk fıkrası «İdarenin hiçbir eylem ve işlemi hiçbir halde (altını bir çizdik) yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz demekle, olağanüstü hal rejimleri içerisinde dahi, yargı denetiminin bir istisnasının söz konusu olamayacağını açıkça belirtmiş bulunmaktadır. Bu madde ile ilgili Anayasa Komisyonu gerekçesinde de aynen»... madde metninde (herhangi bir halde) deyiminin kullanılmasından maksat, yargı denetiminin, Sıkıyönetim gibi olağanüstü hallerdede ortadan kalkmayacağını belirtmektir» denilmektedir. Böylece, Sıkıyönetim süresince Sıkıyönetim mercilerince verilecek kararların yargı denetimine tabi bulunduğu konusunda en küçük bir şüpheye yer kalmadığı söylenmek gerekir. Bir başka deyimle, Sıkıyönetim ancak kanunlarda tanınmış olan yetkileri kullanabilir, bunların ötesine gidemez.

Örfî İdare Kanununun 2. maddesinde «zabıta selahiyet ve vazifeleri askerî makamlara intikal eder» denilmektedir. Sıkıyönetim, bu açıdan zabitanın sahip olmadığı bir yetkiyi devren iktisap edemez. Bu açıdan hiçbir kanunun ne zabıtaya ve ne de özel olarak Sıkıyönetime tanımadığı, kişileri sorgusuz sualsiz günlerce hürriyetinden mahrum etme, hakim önüne çıkartmadan tutma yetkisi, ne ad altında olursa olsun Sıkıyönetim makamlarına tanınmamıştır. «Göz altında bulundurma» adı altında; yargıç önüne çıkarılmadan onbeş günü aşan bir süre ile mahpus tutulan, hürriyetinden mahrum edilen çok kişi mevcuttur. Mevzuatımızda, «göz altında bulundurma» diye bir müessese yoktur. Bu isim altında söz konusu edilen, «yakalama» olsa gerektir. 353 sayılı kanun ise 79 ve 80. maddelerinde bu müesseseyi düzenlemiştir. Buna göre, yakalama ancak belirli hallerde mümkündür ve bu hallerin mevcudiyeti durumunda da «yakalanan kişi derhal ve nihayet, tutulma yerine en yakın askerî mahkemeye

gönderilmesi için gerekli süre hariç, 24 saat içinde askeri mahkeme önüne çıkarılır». Kanun kişi özgürlüğünü sağlamak amacı ile, askeri mahkemeye gönderilmeme halinde ise bu konuda «sulh hakimlerinin» yetkili olacağını belirtmiştir. Kanunda, genel usul kanununda olmayan bir hüküm daha yer almakta ve «bu süre geçtikten sonra mahkeme ve hakim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kılınamaz» denilmektedir. Görüldüğü gibi, Askeri Yargı Usulünde amaç, kişi özgürlüklerinin gerçekleşmesini, kanunsuz eylemlerin olmamasını sağlamaktır. Sıkıyönetim rejimi de, hukuk dışı bir rejim olmadığına göre, bu rejim içerisinde kanunların amir hükümlerine uyma zorunluğu vardır.»

Bu rapordan anlaşılacağı gibi gerek ilân olunan Sıkıyönetim ve gerekse Sıkıyönetim uygulamaları Anayasaya ve yasalara açıkça aykırı bulunmaktadır. Konunun bilimsel yönden bu denli açıklıkla belirmiş olmasına karşı açılan davalarda hiçbir sonuç alınamamıştır. Gerçekten, Bakanlar kurulunun Sıkıyönetim ilanına ilişkin kararına karşı yukarıda da söylediğimiz gibi Danıştay'a üç İPTAL davası açılmıştı. Bu davalarda davacılar, DİSK, İstanbul hemşehrîsi olarak yazar Erol TOY ve o tarihlerde İstanbul Hukuk Fakültesi Öğrenci Birliği Başkanı olan Cavit KAVAK'tı.

Açılan İPTAL davaları üzerine Danıştay Dava Daireleri Kurulu, Danıştay'ın bu davalarda görevli olmadığına karar verdi. Danıştay Dava Daireleri Kurulu'nun bu konuya ilişkin 3 Temmuz 1970 tarihli kararı aynen şöyle idi:

DANIŞTAY DAVA DAİRELERİ KURULU KARARI

Esas : 970/419

Karar : 970/444

Tarih : 3.7.1970

T. C. Anayasasının 124 ncü maddesi aynen: «Savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması sebebi ile Bakanlar Kurulu, süresi bir ayı aşmamak üzere, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya her yerinde Sıkıyönetim ilan edebilir ve bunu hemen, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onamasına sunar, Meclis, gerekli gördüğü zaman, Sıkıyönetim süresini kısıtlayabileceği gibi, tamamıyla kaldıracabilir. Meclisler toplanık değilse, hemen toplantıya çağrılır.

Sıkıyönetimin her defasında iki ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Bu kararlar Meclislerin Birleşik Toplantılarında alınır.

Sıkıyönetim veya genel olarak savaş halinde hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağı veya durdurulacağı kanunla gösterilir.» hükmünü taşımaktadır.

Maddede yer alan hükümlere göre, Sıkıyönetim Bakanlar Kurulunca ilan edildikten hemen sonra T. B. M. Meclisinin onamına sunulacak Meclis gerekli gördüğü takdirde süreyi kısaltabileceği gibi, kararı tamamen de kaldıracabilecek, hele Sıkıyönetim süresinin devamı bahis konusu olaksa bu her defasında ikişer ayı geçmemek üzere T. B. M. Meclisinin kararıyla mümkün olabilecektir.

Gerek T. B. M. Meclisinin Sıkıyönetim ilanı kararı üzerindeki tasarruf yetkisinin şumülü, gerekse, Sıkıyönetim süresinin uzatılması yolundaki kararların

ancak T. B. M. Meclisince alınabilmesi keyfiyeti; Bakanlar Kurulunun bu konuda; işin mahiyetinden gelen ve Anayasamız bakımından kendine özge bir şekilde düzenlenmiş bulunan yasal nitelikte bir yetki kullanmakta olduğunu, özellikle Sıkıyönetim kararının veya süresi değiştirilerek Meclisçe onaylanması halinde artık ortada T. B. M. Meclisince tekabül ve tesahüp edilmiş ve tamamen yasama organının tasarrufu haline gelmiş bir kararın bahis konusu olduğunu ortaya koymaktadır.

Görülüyorki T. C. Anayasası, Bakanlar Kurulunun, Sıkıyönetim ilanına dair kararlarının, bir yönden Sıkıyönetim sebeplerinin var olup olmadığı öte yandan süresinin ne olması gerektiği yönlerinden yasama meclislerince denetlenmesini ve ancak T. B. M. Meclisinin kararı tesahübü halinde Sıkıyönetimin devamını öngörmüştür. Diğer yandan Anayasanın 124 ncü maddesinin Temsilciler Meclisinde müzakeresi sırasında komisyon sözcüsünün de benimsediği üzere, idarî yargı mercilerinin denetlemesine tabi hususlar ancak Sıkıyönetim Kuvvetlerinin tasarrufları olarak mütalaa edilmiştir.

Açıklanan bu nedenler muvacehesinde, Bakanlar Kurulunca alınan Sıkıyönetim ilânı kararı, organik ve şekil bakımından idarî bir tasarruf olarak görülmesine rağmen, Anayasanın 124 ncü maddesinin derpiş ettiği hükümler muvacehesinde niteliği bakımından yasal bir tasarruf olduğu hele T. B. M. Meclisince benimsenip onaylandıktan sonra bir yasama organı tasarrufu haline dönmüştüğü, bu nedenle ortada idarî mercilerin kesin ve uyulması zorunlu idarî görevine giren bir kararın varlığından bahse imkan bulunmadığı açıktır.

Bu durumda, davanın görevsizlik sebebiyle reddine, 521 sayılı kanunun 72 nci maddesinin A bendi uyarınca 3.7.1970 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi.

Danıştay Başkanı	12. Daire Başkanı	5. Daire Başkanı
İ. Hakkı Ülgen	Celal Göydün	Sait Köksal
9. Daire Başkanı	7. Daire Başkanı V.	6. Daire Başkanı
Kâmuran Erkmenoğlu	Hıfzı Tuz	Adil Dündar
4. Daire Bşk. V.	8. Daire Başkanı V.	10. Daire Başkanı V.
Rağıp Tartan	İbrahim Koloğlu	Şükran Ersümer
11. Daire Başkanı V.	Üye	Üye
Fahrettin Gömüllü	Fehmi Gürpınar	Fahrettin Öztürk
Üye	Üye	Üye
Ahmet Boyacıoğlu	Kazım Yenice	Turgut Günalp
Üye	Üye	Üye
Behçet Doğangülüç	Ali Rıza Alparslan	H. Hüsnü Başar
		Üye
		Şerafettin Özbek

Üyelerden Kazım Yenice yukarıdaki karara «Tasarrufun asıl sahibinin icra organı olan Bakanlar Kurulu olduğunu, kararın yasama organınca onanmasının işlemin maddî niteliğini, özünü değiştirmediğini, Danıştay'ın Anayasanın 114 ncü maddesi hükmü dairesinde gerekli yargı denetimini yapmakla yükümlü olduğunu...» belirterek, karşı oy kullanmıştır.

Bakanlar Kurulunca ilân edilen Sıkıyönetim Anayasanın 124 üncü maddesine göre T. B. M. M.'ne onaylanmak üzere götürülmüş ve T. B. M. M.'ce 17 Haziran 1970 tarihli 14. birleşimde 228 sayılı ka-

rarla onaylanmıştı. Önce 1 ay süre ile ilân edilen bu Sıkıyönetimin süresi sona ermek üzere iken Bakanlar Kurulu 2 ay süre ile uzatılmasını kararlaştırdı. Sıkıyönetimin uzatılması ile ilgili bu ikinci Bakanlar Kurulu kararı da yine aynı şekilde onaylanmak üzere T. B. M. M. geldi ve sonuçta T. B. M. M. 15 Temmuz 1970 tarihli 18. birleşiminde 231 sayılı kararla uzatmayı da onadı.

Bu arada Danıştay'a açılan davalar yukarıda belirtildiği gibi GÖREVSİZLİK kararı verilerek reddedilmişti. Bu durumda başvurulacak Mahkeme Anayasa Mahkemesi idi. Danıştay, T. B. M. M.'nin onayı nedeniyle Sıkıyönetim ilanı kararını yasama organının bir işlemi saydığından Anayasa Mahkemesine dava açılması zorunlu olmuştu. T. İ. P., bu davayı açtı ve T. B. M. M.'nin yukarıda belirtilen iki onama kararının İPTALİ'ni istedi.

Anayasa Mahkemesi'de 17 Kasım 1970 tarihli kararında görevsizlik gerekçesi ile davayı reddetti. Anayasa Mahkemesi Bakanlar Kurulunun Sıkıyönetim ilanı ve ilân edilen sıkıyönetimin uzatılması kararının T. B. M. M.'de onaylanmasını bir yasa ve içtüzük saymıyor ve davada kendini görevli görmüyordu.

Anayasa Mahkemesinin bu konudaki kararı ve karşı oy yazılarını aynen şöyle idi:

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI (*)

Esas Sayısı : 1970/44

Karar Tarihi: 17.XI.1970

Davacı: Türkiye İşçi Partisi.

Davanın konusu: Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sınının 124. maddesi uyarınca İstanbul İli ile Kocaeli Merkez ve Gebze ilçelerinde 16.6.1970 günü saat 21.00 den itibaren bir ay süre ile sıkıyönetim ilanı hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararının T. B. M. M. Birleşik Toplantısının 17.6.1970 gününde ve 14 üncü birleşiminde onaylanmasına dair 17.6.1970 günlü ve 228 sayılı Kararın ve bu kararın süresini 16.7.1970 tarihinden itibaren iki ay süre ile uzatılması hakkında T. B. M. M. Birleşik Toplantısının 15.7.1970 gününde ve 18 inci birleşiminde alınan 15.7.1970 günlü ve 231 sayılı Kararın Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülerek iptali istenilmiştir.

I — İptal isteminin gerekçesi özeti:

1. Görev ve yetki yönünden :

Sıkıyönetim ilânının onanması ve süresinin uzatılması, şeklen karar adı ile ortaya çıkmakta ise de, bu yasama işlemi, maddi niteliği ve yapısı itibarıyla bir kanun durumundadır. Vatandaşlar için uyulması zorunlu tasarrufların ancak kanun şeklinde yapılabileceği açık bir gerçektir. T. B. M. M. Birleşik Toplantısında ve karar adı altında alınmış olsa da, vatandaşlar için uyulması mecburi tasarruf niteliğini taşıyan her yasama organı işleminin yargı denetimi içinde bulunması tabiidir. Nitekim Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama

(*) 30 Mart 1971 tarih ve 13794 sayılı Resmî Gazete ile yayımlanmıştır.

Usulleri Hakkındaki Kanun'un geçici 5. maddesinin üçüncü fıkrası da, kanun adını taşımamakla beraber kanun mahiyetindeki sair metinlerin de Anayasa yargısına tabi tutulacaklarını belirtirken, hürriyetler sistemini ve Anayasa'nın üstünlüğü ilkesini sağlama bağlamak için sadece kanunların Anayasa Yargısına tabi tutulacaklarını değil, kanun niteliğinde olan metinlerin de bu denetim konu olabileceklerini açıklamıştır. Sıkıyönetim ilânının onanması ve süresinin uzatılması gibi, bütün özgürlükleri bir süre için askıya alan veya kısıtlayan bir yasama işleminin yargı denetimi dışında bırakılabileceğini düşünmek, Anayasa'mızın temel ilkeleri ve getirdiği sistem karşısında mümkün değildir. Bu, Anayasa'mızın, hürriyetlerin genel rejimiyle ilgili 11/1 maddesinin, Hukuk Devleti ilkesinin (Md. 2) ve Devlet işlemlerinin yargısal denetimini öngören demokratik yapısının gereğidir.

2. Sebep unsuru yönünden:

Sıkıyönetim ilânı ancak Anayasa'nın 124. maddesinde tahdidi olarak tespit edilmiş bulunan sebeplerden hiç değilse birisinin gerçekleşmesiyle mümkündür.

16 Haziran olayları üzerine Sıkıyönetim ilân edilirken, Hükümet, bu olayları ayaklanma olarak nitelendirmiş. T. B. M. M. de aynı görüşü savunmuş ve yasama organı da sıkıyönetim kararını onaylamakla aynı görüşe katılmıştır. 16 Haziran olayları ayaklanma olarak nitelendirilerek sıkıyönetim ilân edildiğine göre, bu olayların gerçekten ayaklanma olup olmadığının tespiti zorunludur.

1961 Anayasası sıkıyönetim konusundaki hükmünü, bazı şekle ait değişikliklerle hemen hemen aynen 1924 Anayasa'sının 86. maddesinden almıştır. Bu hususu Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu Raporundan ve Meclis görüşmelerinden de çıkarmak mümkündür. Ayaklanma kelimesinin 1924 Anayasa'nın 86. maddesindeki isyan kelimesinin türkçesi olarak kullanıldığı Meclis görüşmeleri sırasında komisyon sözcüsü tarafından ifade olunmuştur.

16 Haziran olayları değerlendirildiğinde, bu olayların isyan fiiliyle yakından uzaktan bir ilişkisinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. 16 Haziran olayları bir protesto hareketinden öteye gitmemektedir. Hareket, isyan sayılabilmek için zorunlu unsuru olan silâhlı olma vasfını taşımamaktadır. Ayrıca isyandaki amaç, unsuru da bu eylemlerde asla mevcut olmamıştır. Bir ayaklanma fiili, Hükümetin varlığını hukuken tanımamayı ve onu devirmeyi amaçlamışsa isyan olarak nitelendirilir. 16 Haziran olaylarının böyle bir amaca yönelmediği açıktır ve hareketin Hükümeti devirmeye yönelmiş olduğu, Hükümetin kendisi tarafından dahi ileri sürülmüş değildir. Olay, Anayasamızın açıkça tanıdığı sendikal hak ve özgürlükleri kısıtlayan, bu niteliği ile Anayasa'ya aykırılığı açık, fakat iptal edilinceye kadar amacını gerçekleştirmiş olacak bir kanun tasarısına karşı, işçi kitlelerinin iktidarı Anayasa'ya saygıya davet eden bir protesto harekettir. Bu hareket olsa olsa karışıklık olarak nitelendirilebilir. Oysaki, Anayasamızın, sıkıyönetim ilânı bakımından aradığı şart, milli güvenlik seviyesinde bir olayın, yani 124. maddede belirtilen olaylardan birinin gerçekleşmesidir.

Bu durumda, Hükümetin kendi beyanına göre dahi kamu düzeni bozukluğu seviyesindeki olaylara dayanarak sıkıyönetim ilânına karar verilmesi, bunun onanması ve süresinin uzatılması Anayasa'mıza açıkça aykırıdır.

II — Dayanılan Anayasa hükümleri:

Madde 2 — Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, milli, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Madde 11 — Temel hak ve hürriyetler, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir.

Kanun, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve milli güvenlik gibi sebeplerle de olsa, bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz.

Madde 64 — Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak, Devletin bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkilerindedir.

Madde 81 — Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düşüğüne Meclisçe karar verilmesi hallerinde, karar tarihinden başlayarak bir hafta içinde, ilgili üye veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden herhangi biri, bu kararın, Anayasa veya İçtüzük hükümlerine aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içinde karara bağlar.

Madde 124 — Savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, ayaklanma olması veya vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması sebebiyle, Bakanlar Kurulu, süresi bira aynı aşmamak üzere, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya her yerinde sıkıyönetim ilân edebilir ve bunu hemen, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onamasına sunar. Meclis, gerekli gördüğü zaman, sıkıyönetim süresini kısaltabileceği gibi, tamamıyla de kaldırılabilir. Meclisler toplantı değilse, hemen toplantıya çağırılır.

Sıkıyönetimin her defasında iki ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Bu kararlar, Meclislerin birleşik toplantısında alınır.

Sıkıyönetim veya genel olarak savaş halinde, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağı veya durdurulacağı kanunla gösterilir.

III — İptali istenen kararlar :

1. 17.6.1970 günlü ve 228 sayılı karar :

«T. B. M. M. Birleşik Toplantısı Kararı

İstanbul İli ile Kocaeli Merkez ve Gebze İlçelerinde Sıkıyönetim ilânına dair

Karar No.: 228

Sendikalar Kanununun tadil tasarısı vesile ittihaz edilerek bugün İstanbul ve Kocaeli illerinde önceden yapılan tahrik ve alınan tertipler sonucunda vukubulan hadiselerin yatıştırılması sırasında Devlet kuvvetlerine karşı mukavemet ve amme tesislerini tahrip şeklinde tezahür eden hareketler bir ayaklanma mahiyetini almış bulunduğundan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 124. maddesi gereğince İstanbul İli ile Kocaeli Merkez ve Gebze İlçelerinde 16.6.1970 günü saat 21.00 den itibaren bir ay süre ile Sıkıyönetim ilânına dair 16.6.1970 tarihinde Bakanlar Kurulunca alınan karar T. B. M. M. Birleşik toplantısının 17.6.1970 tarihli 14 üncü birleşiminde onaylanmıştır. 17.6.1970»

2. 15.7.1970 günlü ve 231 sayılı karar :

«T. B. M. M. Birleşik Toplantısı Kararı

İstanbul İli ile Kocaeli Merkez ve Gebze İlçelerinde ilân edilmiş bulunan Sıkıyönetim süresinin uzatılmasına dair.

Karar No: 231

Sendikalar Kanununun tadil tasarısı vesile ittihaz edilerek İstanbul ve Ko-

caeli illerinde önceden yapılan tahrik ve alınan tertipler sonucunda ve vukubulan hadiselerin yatıştırılması sırasında Devlet Kuvvetlerine karşı mukavemet ve amme tesislerini tahrip şeklinde tezahür eden hareketlerin bir ayaklanma mahiyetini almış bulunması üzerine Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 124. maddesi gereğince İstanbul İli ile Kocaeli Merkez ve Gebze İlçelerinde bir ay süre ile ilân edilip Türkiye Büyük Millet Meclisinin 17.6.1970 tarihli ve 228 sayılı Kararı ile onaylanmış olan Sıkıyönetimin 16.7.1970 tarihinden itibaren iki ay süre ile uzatılmasına Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısının 15.7.1970 tarihli 18 inci Birleşiminde karar verilmiştir. 15.7.1970.»

IV — İlk inceleme kararı şöyledir:

1. Ahmet H. Boyacıoğlu'nun için Anayasa Mahkemesinin görevine girip girmediği konusunda görüşme açılması ve Avni Givda'nın dava konusu sıkıyönetim kararının halen yürürlükte bulunmamasının için incelenmesine engellik edip edemeyeceğinin oylanması yolundaki önerilerinden önce Ahmet H. Boyacıoğlu'nun önerisinin oylanmasına Lütfi Ömerbaş, Sait Koçak, Avni Givda, İhsan Ecemiş ve Ahmet Akar'ın karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile,

2. İşin görev yönünden incelenmesine geçilmesine Lütfi Ömerbaş, Sait Koçak, Avni Givda, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün'ün dava konusu karar halen yürürlükte bulunmadığından görev sorununun incelenmesine yer olmadığı yolundaki karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile karar verilmiştir.

a) Görevin önce incelenmesi sorunu:

Anayasa, 136. maddesiyle belirttiği kuraldan ayrılarak Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerini bizzat kendisi tayin ve tespit eylemiştir.

Usul hukukumuzda görev deyimi çoğunlukla teknik ve dar anlamda kullanıldığı halde, yetki deyimi hem dar ve teknik ve hem de görevi dahi içine alacak biçimde geniş bir anlamda kullanılmıştır.

Geniş anlamıyla yetki, bir mahkemenin anlaşmazlıklara bakmak hususundaki hak ve mükellefiyetlerini ifade ettiği için yargı hakkı kavramı ile tedahül etmekte ve bir davada her şeyden önce bu hususun araştırılması gereğini ortaya koymaktadır. Gerçekten 22.4.1962 gün ve 44 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun'un 42. maddesinde yer alan «Görev» deyimi, yargı hakkıyla eş anlamda ve geniş biçimde kullanılmış olduğundan, iptal davasına konu edilen kararların halen yürürlükte olup olmadığının araştırılmasına geçilmeden önce bu kararlara karşı açılan davanın görülmesinin Anayasa Mahkemesinin görevi içinde olup olmadığının tartışılması gerekli görülmüştür.

b) Konunun Anayasa Mahkemesinin görevi içinde olup olmadığı sorunu:

Sıkıyönetim, yurdun yönetiminde sorumlu bulunan yürütme organının, Anayasa'nın belli ettiği sınırlı nedenlerle ülkenin bir bölgesinde veya tümünde uygulayacağı olağanüstü yönetim usullerinden birini teşkil eder. Sıkıyönetim kararını, Anayasa hak ve özgürlüklerini kendiliğinden kısıtlayan ve onları belli bir süre askıya alan bir işlem olarak değil de, Anayasa'nın 124. maddesinin son fıkrasında açıklanan, sıkıyönetim ve genel olarak savaş halinde hangi hükümlerin uygulanacağını ve işlemlerin nasıl yürütüleceğini, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağını veya durdurulacağını gösteren kanun'nun ülkenin bir bölgesinde veya tümünde uygulama alanına konulması tasarrufu olarak nitelendirmek daha yerinde olur. Bakanlar Kurulu tarafından ilân edilen sıkıyönetim kararının yürürlükte kalabilmesi, daha doğrusu Anayasa hak ve özgürlüklerini kısıtlayan veya belli bir süre askıya alan kanun hükümlerinin uygulan-

masına devam olunabilmesi için, araya bir şart - tasarrufun girmesi yani organik bakımdan idari olan sıkıyönetim ilanı kararının Türkiye Büyük Millet Meclisince onanması gerekmektedir.

Sıkıyönetim ilanı kararının T. B. M. M. Birleşik Toplantısında onanma tasarrufunu, maddî bakımdan kanun addetmeye veya bu nitelikte bir işlem saymaya yahut İchtüzük hükmü gibi telâkki etmeye imkân görülmemiştir.

Millî Birlik Komitesi tarafından kurulan Anayasa Komisyonunca hazırlanan Anayasa Tasarısında, «Kanunların, yasama meclisleri içtüzüklerinin ve bu meclislerce verilen her türlü kararların Anayasa'ya uygunluğunu denetlemek» görev olarak Anayasa Mahkemesine tanındığı, böylece Türkiye Büyük Millet Meclisinin ister kanun ister karar şeklinde, maddî bakımdan kaide - tasarruf veya şart - tasarruf niteliğinde olan bütün kararları Anayasa Mahkemesinin yargı denetimine tabi tutulması öngörüldüğü halde, Anayasa, 147. maddesinin birinci fıkrası ile «Anayasa Mahkemesi, kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İchtüzüklerinin Anayasa'ya uygunluğunu denetler» yolundaki ilkeyi benimsemek suretiyle bu denetimi sadece kanunlara ve İchtüzüklere hasretmiş diğer bir deyişle T. B. M. M. nin Kanun veya İchtüzük niteliğinde olmayan kararlarını -Anayasa'nın ayırık olarak düzenlendiği hükümler saklı olmak üzere- bu denetimin dışında bırakmıştır.

Ülkemizde, değişik, idare şekillerinden sonra Cumhuriyet idaresinin kurulduğu ve önceki idareler zamanında kanun niteliğinde alınmış olmakla beraber kanun adını taşımayan bir takım metinlerin de bulunduğu ve bunlardan bir kısmının 22.4.1962 gün ve 44 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girdiği tarihte ve hatta bu gün yürürlükte olduğu düşünülürse, anılan 44 sayılı Yasa'nın Geçici 5. maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülen «Yukarıdaki fıkralar, kanun adını taşımamakla beraber kanun mahiyetindeki sair metinler için de uygulanır» yolundaki hükmün sevk sebebi açıkça anlaşılır. Bu fıkra hükmünün, maksat dışındaki bir anlam verilmek suretiyle, Yasama Meclisleri kararlarının Anayasa Mahkemesinin denetimine tabi olduğu yolundaki iddianın kanıtı olarak gösterilmesi yerinde bulunmamıştır.

Açıklanan bu nedenlerle, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 124. maddesi uyarınca İstanbul İli ile Kocaeli Merkez ve Gebze ilçelerinde 16.6.1970 günü saat 21.00 den itibaren bir ay süre ile sıkıyönetim ilanı hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararının T. B. M. M. Birleşik Toplantısının 17.6.1970 gününden ve 14 üncü birleşiminde onaylanmasına dair 17.6.1970 günlü ve 228 sayılı karar ve bu kararın süresini 16.7.1970 tarihinden itibaren iki ay süre ile uzatılması hakkında T. B. M. M. Birleşik Toplantısının 15.7.1970 gününde ve 18 inci birleşiminde alınan 15.7.1970 günlü ve 231 sayılı karar kanun ve içtüzük niteliğinde bulunmadığından, Anayasa Mahkemesinin görevine girmeyen davanın reddine karar verilmelidir.

Sonuç :

Dava konusu kararların kanun ve içtüzük niteliğinde bulunmadığına ve Anayasa Mahkemesinin görevine girmeyen davanın reddine oybirliğiyle 17.XI. 1970 gününde karar verildi.

Başkan Vekili
Lütfi Ömerbaş

Üye
Celâlettin Kuralmen

Üye
Hakkı Ketenoğlu

Üye
Fazıl Uluocak

Üye
Sait Koçak

Üye
Avni Givda

Üye
Nuri Ülgenalp

Üye
İhsan Ecemiş

Üye
Recai Seçkin

Üye
Ahmet Akar

Üye
Halit ZARBUN

Üye
Kâni Vrana

Üye
Muhittin Gürün

Üye
Şevket Müftügil

Üye
Ahmet H. Boyacıoğlu

KARŞIOY YAZISI

Anayasa Mahkemesine açılan iptal davalarında süre, yetki görev gibi konuların en başta incelenmesi gerektiğinde kuşku yoktur. Ancak eldeki 1970/44 esas sayılı işin apaçık bir özelliği vardır. Türkiye İşçi Partisinin 27.7.1970 gününde açtığı bu davanın konusu olan Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısı kararları sıkıyönetimle birlikte en son 16.9.1970 de, yani dava açıldıktan sonra yürürlükten kalkmış ve davanın konusu kalmamıştır.

Sonradan değiştirilme veya yürürlükten kalkma nedeniyle iptal davasının açıldığı gündeki muhtevalarını koruyamayan metinlerin, iptal edilmeleri söz konusu olamayacağından, incelenmelerine de olanak bulunmadığı ve bu davaların karara bağlanmasına yer olmadığının saptanmasıyla yetinilmesi gerektiği ortadadır. Nitekim Anayasa Mahkemesi ötedenberi bu gibi durumlarda yani dava konusu hükümlerin davanın açıldığı tarihten sonra değişmesi veya yürürlükten kalkması hallerinde işin karara bağlanmasına yer olmadığı yolunda kararlar vermektedir.

İncelemekte olan davada dava konusu kararlar artık yürürlükte bulunmadığı, başka deyimle dava konusu ortadan kalkmış olduğu için bu kararların ele alınıp konunun Anayasa Mahkemesinin görevine girip girmediğinin araştırılması düşüncülemez. Şu duruma göre iptal istenen kararların inceleme gününde yürürlükte bulunmamasıyla ortaya çıkan sorunun işin incelenmesine engellik edip etmeyeceğinin görev sorunun çözümünden önce ele alınması ve bir karara bağlanması zorunludur ve görev yönünden herhangi bir incelemeye gidilmesine ve karara varılmasına olanak yoktur.

1970/44 esas sayılı davada görev sorununa öncelik tanınmasına ve dava konusu kararların yürürlükte bulunmamasıyla oluşan hukuki durumun bir yana bırakılmasına ilişkin olarak Anayasa Mahkemesinin 17.11.1970 gününde verdiği karara bu nedenlerle karşıyız.

Üye
Avni GİVDA

Üye
Ahmet Akar

KARŞIOY YAZISI

İptal davasına konu edilen T. B. M. M. nin iki kararı, davanın açılmasından önce yürürlükten kalkmış bulunmaktadır.

«Anayasa'nın 149. maddesine göre, iptal davasına konu yapılacak metinlerin yürürlükte bulunmaları gerektiğinde kuşku yoktur. Zira, adından da anlaşılacağı üzere, iptal davasının konu olabilecek bir kanun veya içtüzük hükmünün, hukuken ve maddeten iptalinin mümkün olabilecek nitelikte bulunması zorunlu olup esasen yürürlükten kalkmış olması sebebiyle uygulama olanağını yitirmiş bulunan bir hükmün iptaline karar verilmesi de söz konusu değildir. Bu sonuca göre, iptal kararına konu olamayacakları önceden belli olan metinlerin, bu durumları bir yana bırakılarak, nitelikleri açısından karar konusu yapılmalarının uygun olmayacağı da meydandadır.

Bu dosyadaki iptal davası da, yürürlükte bulunmamaları nedeniyle iptal ka-

rarına konu olamayacakları ilk bakışta ve açık-seçik görülen iki T. B. M. M. kararına karşı açılmış bulunduğundan bu durumun belirtilerek (İstemin karara bağlanmasına yer olmadığı) yolunda karar verilmesi gerekirdi.

Karara bu nedenle karşıyım.

Üye, **Muhittin Gürün**

KARARLARIN TARTIŞILMASI

Bu kararlar karşısında hukuki durum ne olacaktır? Anayasamız gerek yürütme organının ve gerekse yasama organının işlemlerinin Yargı denetimine bağlı olduğunu açıkça belirtmiştir. Anayasa 2. maddesi ile Türkiye Cumhuriyeti'nin bir «hukuk devleti» olduğu ilkesini de getirmiştir. «Hukuk Devletinin» ayırıcı niteliği, bütün eylem ve işlemlerin «hukuka bağlı» olmasıdır. «Hukuka bağlılık» ta Yargı denetimini gerekli kılar. Anayasamız 114. maddesi ile «idarenin bütün eylem ve işlemlerini» yargı denetimine bağlamıştır. 147. maddede de yasama organının işlemleri yargı denetimine bağlanmış bulunmaktadır. Demek ki, Sıkıyönetim ilanına ilişkin karar, yürütme organının, ya da yasama organının bir kararı da olsa, mutlak yargı denetimine bağlıdır. Öyle ise bu kararın Danıştay'ca, ya da Anayasa Mahkemesince denetlenmesi zorunludur. Bu sonuca vardığımızda yukarıdaki kararlardan birinin hukuka aykırı olduğu kolayca anlaşılır. Yalnız hukuka aykırılık acaba hangi kararda? Danıştay Dava Daireleri Kurulu kararı mı hukuka aykırı, yoksa Anayasa Mahkemesi kararı mı?

Bu iki Mahkeme arasındaki görev uyuşmazlığının çözümü için başvurulacak Uyuşmazlık Mahkemesi gibi bir Mahkeme olmadığından, uygulama yönünden hukuka aykırılığı saptamak yine kararı veren Mahkemelere düşmektedir. Yani Danıştay, ya da Anayasa Mahkemesi verdiği kararın hukuka aykırı olduğunu ve davada görevli bulunduğunu kabul edecek, davanın esası yönünden olumlu, olumsuz bir sonuca varacaktır. Bunu da ancak açılacak yeni bir dava da yapabilecektir.

Bizce; yukarıya aynen alınan bilimsel raporda da belirtildiği gibi, Sıkıyönetim ilanı kararını onayan T. B. M. M.'nin kararı, yurttaşların «temel hak ve özgürlükleri» nin sınırlandırılması olanağı verdiğinden bir «kanun» niteliğindedir. TBMM'nin Bakanlar Kurulunca ilan olunan Sıkıyönetimi onamaması halinde Sıkıyönetim devam etmeyecektir. Böyle olunca'da; Anayasanın 147. maddesi gereğince onama kararı, Anayasa Mahkemesinin yargı denetimine bağlıdır. Kısaca belirttiğimiz bu nedenle yukarıdaki kararlardan ikincisi, yani Anayasa Mahkemesi kararı hukuka uygun düşmemektedir. Anayasa Mahkemesi, bu davada kendini görevli sayıp, esasa ilişkin olumlu ya da olumsuz bir karar vermek zorundaydı.

BÖLÜM : V

SIKIYÖNETİM MAHKEMELERİNDE AÇILAN DAVALAR

Institut Kurde de Paris

Institut kurde de Paris

DAVALAR ÜZERİNE

Bakanlar Kurulunca Sıkıyönetim ilan edilip, Sıkıyönetim Komutanının atanması ile birlikte İstanbul'da birde Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi Kuruldu. Ancak, sonradan haklarında soruşturma açılan kişilerin sayılarının artması üzerine bir Mahkeme yeterli görülmediğinden ikincisi de kuruldu. Mahkemeler, 1 ve 2 No. lu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi olarak anılıyorlardı.

Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerine atanan yargıç ve Savcılarının politik ve hukuki durumları konusunda ileri sürülen görüşlere ileride geniş olarak yer vereceğiz. Burada açılan dava ve soruşturmalar üzerinde genel olarak durmak ve davalardan önemli olanlara değinmek istiyoruz.

1970 Sıkıyönetiminin üç aylık uygulaması sırasında gerek Sıkıyönetimin ilanına neden sayılan 15-16 Haziran olayları ile ilgili olarak gerekse Sıkıyönetim süresi içinde meydana gelen olaylar nedeni ile çoğunluğu işçilerden ve öğrencilerden oluşan toplam 260 kişi hakkında Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde 69 dava açıldı. Bu davalardan 38 i Sıkıyönetim döneminde Askeri Mahkemelerce karara bağlandı. Bu 38 davada iki sanığın beraatine ve 55 sanığın da çeşitli cezalarla mahkûmiyetlerine karar verildi. Cezaların en ağırı 1 yıl hapse mahkûmiyettir.

Sıkıyönetimin sona erdiği 17 Eylül 1970 tarihinde henüz soruşturması tamamlanmamış 106 dosya Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından İstanbul C. Savcılığına devredildi. İstanbul C. Savcılığı bu dosyalar hakkında yetkili Adliye Mahkemelerinde davalara devam edilmesini kararlaştırdı ve dosyalar İstanbul, Eyüp, Kadıköy, Kartal ve Kocaeli ile Gebze Mahkemelerine gönderildiler. Davalara bu Mahkemelerde devam edildi (1).

Sıkıyönetim sona erdiğinde Askeri cezaevinde 29 kişi tutuklu olarak bulunuyordu. Bu kişiler Sıkıyönetimin sona ermesi ile birlikte Paşakapısı cezaevine sevkedildiler. Tutuklu olanlar arasında DİSK Yöneticileri de vardı. Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri, Sıkıyönetimin sona ereceğini bildikleri halde bu kişilerin tahliyelerine karar vermemişlerdi. DİSK Yöneticileri ile ilgili dosya İstanbul C. Savcılığınca İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesine sevkedilince savunucular tutuklu olan sanıkların salıverilmeleri için Mahkemeye başvurular. Mahkeme, duruşma yapmaya dahi gerek görmeden 26 Eylül 1970 tarihinde tutuklu 20 kişinin salıverilmesine karar verdi. Böylece DİSK yöneti-

(1) 3832 sayılı yasada 1402 sayılı yasadakine benzer bir hüküm bulunmadığından o dönemde Sıkıyönetim kalktığında Mahkemelerinde görevi sona eriyordu.

cileri de dahil sanıklardan büyük bir kısmı üç ayı geçen tutukluluktan sonra özgürlüklerine kavuşabildiler. Diğerleri de ilgili Mahkemelerce kısa sürede serbest bırakıldılar. Ancak, bazıları hakkında verilen cezalar kesinleşmişti. Bunlar altı ayla bir yıl arasında değişen cezaları tamamlayarak cezaevlerinden çıkabildiler. Sıkıyönetim Mahkemelerince o dönemde verilerek kesinleşen ceza en çok bir yıldır. Bir yıla mahkûm olupta cezasını tamamlayarak çıkan, diğer bir deyimle o dönemde en uzun süre hapiste kalan kişi ise bir İ. E. T. T. biletçisi olan Adem Muhammet GÜRDOĞAN'dır.

15-16 Haziran olayları üzerine kurulan Sıkıyönetim Mahkemelerinde ilk davalar 29 Haziran 1970 tarihinde başladı. Özellikle ilk oturumu son derece ilginç olan bu davanın sanıklarından üçü Arçelik işçisi biri ise Kartal tuvaletlerinin temizleyicisi idi (2).

Sıkıyönetim Mahkemelerinde açılan davalarda Askeri Savcılar, nedenini tam olarak çıkaramadığımız bir ayırım yaptılar. Birbirleri ile bağlantılı olan birçok sanığı ve davayı ayırarak açtılar. Gerçi Yargılama usulü bakımından buna engel bir yasa hükmü yoktur, ancak bir çok olayın tam olarak aydınlanması bu nedenle mümkün olamadı. Örneğin Anadolu yakasındaki olaylarla ilgili olarak 85 sanıklı olarak açılan toplu davanın yanında bir sanıklı ya da ikişer beşer sanıklı grup davalarda açıldı. Hatta bazı kişiler hakkında birden çok dava açıldığı da oldu. Sıkıyönetim mahkemelerinde açılan tüm davalara burada yer vermek olanağı bulamadık. Yalnızca toplu davalardan önemli saydığımız bazıları biraz geniş olarak anlatıp diğerlerini kısaca özetlemeyi uygun bulduk.

Davalarla ilgili soruşturma safhalarında Anayasaya ve yasalara aykırı bir dizi uygulama ile karşılaşıldı. Gerek sanıklar ve gerekse savunucular, aykırılıklara, baskılara, anti-demokratik uygulamalara, savunma hakkının kısıtlanmak istenmesine karşı sonuna kadar direndiler (3).

Demokratik mücadelede yılmadan uğraş veren bu kişiler yanında, demokrasi ve özgürlük düşmanları, kendilerini kurtarmak için en yakınlarını dahi ihbar edebilen, korkak ve hainlerde çıktı. En önemli sorunlarda disiplin ve ciddiyetten uzak davranışlarda bulunanlar oldu. Bunların bazı örneklerine de yer vermediği uygun gördük ve devrimci hareketin geleceği için gereken derslerin çıkarılmasında yardımcı olur umuduyla kitaba aldık (4).

(2) Bk. aşağıda Rona RONAY ve ark. davası

(3) Bk. Bölüm. VI

(4) Bk. Bölüm VII.

DİSK DAVASI

Bu dava sanıkları, DİSK yöneticileri ile DİSK'e bağlı sendikaların bazı yöneticileri ve yine bu sendikaların işyeri temsilcilerinden oluşmaktaydı. Bu kişiler, olaylardan hemen sonra 16.6.1970 de gözaltına alındılar. Tutuklanma istemi ile sivil mahkemeler önüne çıkarıldıklarında ise bu mahkemeler tutuklamayı reddettiler. Sıkıyönetimden sonra ise ancak 29.6.1970 tarihinde Askeri Mahkeme önüne çıkarıldılar ve tutuklandılar. Bu süre zarfında hiçbir yasal dayanak olmaksızın gözaltında tutuldular (5).

Davanın (1) No. lu sanığı olan DİSK Genel Başkanı Kemal TÜRKLER tutuklanma istemi ile çıkarıldığı Askeri Mahkeme önünde şöyle dedi;

«14.6.1970 günü Merter Sitesi Lastik-İş Salonlarında yapılan toplantıyı bizzat yönettim, oradaydım. Mezkûr günkü toplantı için Vilayete önceden 171 sayılı kanunun öngördüğü şekilde bir bildiriye bulunmadım. Çünkü, toplantıyı dışarıdan bir salon kiralayarak değil, sendikaya bağlı binalardan yararlanarak yaptık. Toplantı tahminime göre 400 kişinin iştiraki ile oldu. Ve gayesi konferans niteliğindedeydi... Ben, toplantıda işçiyi saldırgan bir yürüyüşe ve toplantıya sevk edici hiçbir konuşma yapmadım ve 15.6.1970 günü de Vilayete 17.6.1970 günü yürüyüş yapacağımıza dair bildiriye bulundum. Ancak, Vilayet bildirgeyi 171 sayılı kanunun öngördüğü bazı hususları ihtiva etmemesi nedeni ile kanunsuz bularak bize tebligat yaptı. Ancak işçi alternatifi 274 ve 275 sayılı kanunların tadili sebebiyle sokağa dökülmeye her an müsaitti ve 15-16.6.1970 tarihindeki yürüyüş oldu.»

DİSK Genel Sekreteri Kemal Okur SÜLKER ise aynı Mahkeme önünde şunları söyledi:

«Ben, 14.6.1970 günü Merter sitesi Lastik-İş salonlarında yapılan toplantıda bulunmadım. O gün evimdeydim. 15-16.6.1970 tarihlerindeki yapılan yürüyüş ve toplantılara katılmadım.»

Sanıkların tutuklanmalarından sonra ise davanın açılması için iki aya yakın uzun bir bekleyiş dönemi başladı. Bu bekleyiş Ağustos'un ikinci haftasına kadar sürdü. Sonuçta Sıkıyönetim Savcısı Hâkim Yb. Hakkı ERKAN tarafından hazırlanan 13.8.1970 tarihli iddianame (1) No. lu Sıkıyönetim Mahkemesine verildi ve dava açılmış oldu. İddianamede şöyle deniliyordu;

(5) Bk. aşağıda Bölüm VI.

T. C.
İSTANBUL SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
ASKERİ SAVCILIKI

İSTANBUL
13.8.1970

SAYI : 1970/7
ESAS No. : 1970/107
KARAR : 1970/67

İDDİANAME

SUÇ

- : 1 — Hükümet aleyhine halkı isyana teşvik etmek üzere ittifak etmek.
2 — Kanunlara karşı gelmeye Halkı teşvik ile Memleketin emniyetine tehlike iras edecek surette neşriyatta bulunmak.
3 — 171 sayılı kanuna muhalefet etmek.

SANIKLAR

- 1 — Kemal TÜRKLER : Himmet oğlu 1926 doğumlu (...) Türkiye Maden-İş Sendikaları ve Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkanı
- 2 — Kemal Okur SÜLKER : Emin oğlu 1919 doğumlu (...) Maden-İş Gazetesi yazı işleri müdürü, DİSK genel Sekreteri.
- 3 — Yaşar ÖNSEN : Mahmut Rifat oğlu 1929 doğumlu (...) Lastik-İş Sendikası Başkan vekili.
- 4 — Cavit ŞARMAN : Osman oğlu 1926 doğumlu (...) Türkiye Maden-İş Sendikası Genel Başkan vekili.
- 5 — Şinasi KAYA : Fazıl oğlu 1938 doğumlu (...) Türkiye Maden-İş Sendikası Başkan vekili, DİSK yönetim kurulu üyesi
- 6 — Hilmi GÜNER : Halit oğlu 1933 doğumlu (...) Türkiye Maden-İş Sendikası Başkan vekili
- 7 — Orhan MÜSTECAPOĞLU : Hüseyin oğlu 1340 doğumlu (...) Resim işleri ile iştigal eder.
- 8 — Kadir KARATAY : Ali Osman oğlu 1341 doğumlu (...) Termo Buhar cihazları fabrikasında işçi
- 9 — Saffet KAYALAR : Naşit oğlu 1940 doğumlu (...) Alüminyum fabrikasında döküm ustası
- 10 — Neşet DEMİRCAN : Hüseyin oğlu 1940 doğumlu (...) Rabak Alüminyum Kablo fabrikasında işçi baş temsilcisi

- 11 — Uğur ÖZDOĞAN : Hüseyin oğlu 1944 doğumlu (...) AEG-ETİ fabrikasında işçi.
- 12 — Celâl ALÇINKAYA : Aşır oğlu 1933 doğumlu (...) Rabak Bakım fabrikasında şoför ve işçi temsilcisi
- 13 — Cemal DOĞAN : Muharrem oğlu 1931 doğumlu (...) Cizlavet lastik fabrikasında işçi.
- 14 — Rafet YILDIRIM : Kasım oğlu 1942 doğumlu (...) Beşiktaş Un fabrikasında çalışır işçi baş temsilcisi
- 15 — Burhan ŞAHİN : Feyzullah oğlu 1936 doğumlu (...) İstanbul Matbaasında çalışır.
- 16 — Ömer GEÇER : Hasan oğlu 1933 doğumlu (...) Sütluçe Lastik eşya fabrikasında çalışır İşçi Baştemsilcisi.
- 17 — İsmet DEMİR : Mustafa oğlu 1945 doğumlu (...) Gebze AEG - ETİ fabrikasında çalışır, İşçi temsilcisi.
- 18 — Şemsettin AKBAŞ : Ali oğlu 1936 Doğumlu (...) Fargılas'ta çalışır İşçi temsilcisi.
- 19 — Fehmi NASUHOĞLU : Sabri oğlu 1933 doğumlu (...) Abott Amerikan fabrikasında çalışır. İşçi Baştemsilcisi.
- 20 — Recep AKGÜL : Sadık oğlu 1945 doğumlu (...) Türk Demir Döküm fabrikasında çalışır Lokal temsilcisi.
- 21 — Turgut ALAĞAÇ : Ali oğlu 1943 doğumlu (...) Türk Demir Döküm fabrikasında çalışır işçi temsilcisi.
- 22 — Hakkı ÖZTÜRK : Dursun oğlu 1942 doğumlu (...) Türkiye Maden-İş Sendikası 7 nci Bölge Temsilcisi vekili
- 23 — Remzi ARSLAN : Ali oğlu 1939 doğumlu (...) Arçelik A.Ş. de çalışır. İşçi Baş temsilcisi.
- 24 — Orhan Adem SEVİNÇ : Ahmet oğlu 1933 doğumlu (...) Sungurlar Kazan fabrikasında çalışır.
- 25 — Hüsnü ÖZDEMİR : Adil oğlu 1923 doğumlu (...) Avukat

Yukarıda hüviyetleri ve isnat olunan suçların mahiyeti vazılı sanıklar haklarında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığının 25.6.1970, 26.6.1970 ve 30.6.1970 tarih ve AD.MÜŞ. 970/235 sayılı soruşturma emirlerine istinaden yapılan tahkikat sonunda:

15-16 Haziran 1970 günleri İstanbul'da vukubulan tahrip, Cebir ve Şiddetle Devlet Kuvvetlerine karşı gelme, Devlet Kuvvetleri ile çarpışma, ölüm ve yara-

lama fiilleri ile neticelenen olayların aşağıda açıklandığı şekilde cereyan ettiği anlaşılmıştır.

Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) Yürütme Kurulunun 28 Mayıs 1970 günü yapılan toplantısında; Yönetim Kurulunun 3 Haziran 1970 günü saat 10 da olağanüstü toplantıya davet edilmesine 274-275 sayılı yasaları değiştirecek tasarılarla ilgili son hazırlıkların gündeme alınmasına, genel sekreter Kemal SÜLKER'in meclis çalışmaları ve son durumları hakkında bilgi edinmek için Ankara'ya gönderilmesine, 3 Haziran 1970 günü toplanan aynı kurulun 274-275 sayılı kanunlarla ilgili olarak olağanüstü toplantıya çağrılan Yönetim Kurulu gündeminin münhasıran 274-275 sayılı kanunları değiştiren tasarılar olmasına karar verilmiştir.

Karar gereğince 3 Haziran 1970 günü DİSK Yönetim Kurulu toplanarak;

1 — 274 - 275 sayılı kanun tasarılarını incelemek üzere Celâl BEYAZ, İbrahim ÇETKİN ve Avni ERAKALIN'dan kurulu bir komisyonun son olarak bir inceleme raporu hazırlamasına,

2 — Tasarı Komisyonunun yanı sıra Kemal NEBİOĞLU başkanlığında Salih ÇETİN, Celal BEYAZ, Şinasi KAYA, Hilmi GÜNER ve Mustafa BAŞTAN'dan kurulu bir eylem komitesi teşkiline ve her iki komisyonun hazırlayacakları raporları 5 Haziran 1970 günü yapılacak olağanüstü yönetim kurulu toplantısına sunmalarına,

3 — Basın'a bu yolda bildiri verilerek uyarı komitesinin seçildiğinin bildirilmesine DİSK yürütme kurulunun bu konuda şimdiden hazırlık yapmasına,

4 — Uyarı heyetinin Cumhurbaşkanı, Başbakan, Millî Güvenlik kurulu genel sekreteri, Ana muhalefet partisi genel sekreteri ile Tabii Senatörler Kurulunu ziyaret etmesine, gerekli randevülerin şimdiden istenmesine,

5 — Ankara temaslarından sonra ve gerekirse veya işin gidişine göre İstanbul'da bir Basın toplantısı düzenleyerek temas sonuçlarını açıklamaya.

6 — Konuya işçilere indirebilmek için bugüne kadar yapılan Sendikal çabalar dışında, en yakın zamanda DİSK'in Sendikalar temsilcileri ile bir Kapalı Salon toplantısı düzenlenmesine,

7 — Genel Başkan'a alınan kararların yürütümü için tam yetki verilmesine ve Genel Başkan'ın yapacağı davetlere bütün Yönetici ve görevlilerin mutlaka uyarak eylemin süratle geliştirilmesine,

8 — Eylem komitesinin önerilerinin yetkili organlarda kararlaştırıldıktan sonra uygulamaya konulmasına, Eylem komitesinin varılan kararları uygulamada gerekli organizasyonu tam yetki ile yapmasına, 5 Haziran 1970 günü saat 14 de tekrar toplanılmasına karar alınmıştır.

5 Haziran 1970 günü toplanan DİSK yönetim kurulu, 3 Haziran 1970 günü alınan karar gereğince 274-275 sayılı kanunlardaki değişikliği getiren tasarılar üzerinde inceleme yapan Celal BEYAZ başkanlığındaki İbrahim ÇETKİN ve Avni ERAKALIN'dan müteşekkil komisyonun hazırladığı rapor ile Kemal NEBİOĞLU başkanlığındaki Salih ÇETİN, Celal BEYAZ, Şinasi KAYA, Hilmi GÜNER ve Mustafa BAŞTAN'dan kurulu Eylem Komitesinin verdiği raporlar üzerinde görüşerek DİSK Yürütme Kurulu ile bu kurulun münasip göreceği Sendikacılar dan kurulu bir uyarı heyetinin Ankara'ya gitmesine ve uyarı niteliğindeki temaslarda, 274-275 sayılı yasaların Anayasaya aykırılığını belirten bir raporun verilmesine ve Eylem Komitesinin Anayasa haklarını kullanarak direnme yapılması için gerekli hazırlık çalışmalarını yapmasına karar verilmiştir. 6 Haziran 1970 günü toplanan DİSK yürütme kurulu Ankara'ya gidecek heyetin Pazartesi gününden sonra gitmesine ve yapacağı temaslara ilgili Ankara'da

basın toplantısı tertiplenmesine yetki verilmesi kabul edilerek DİSK Yönetim Kurulunun 3 Haziran 1970 günü yaptığı toplantısında alınan kararın 4 ncü maddesi gereğince Sayın Cumhurbaşkanı, Başbakan, Ana muhalefet partisi genel sekreteri, Milli Güvenlik kurulu Genel Sekreterine 274-275 sayılı kanunlarda yapılan değişikliği getiren kanun tasarıları dolayısıyla görüşebilmeyi temin için randevu verilmesi isteğini muhtevi telgraflardan 9 Haziran 1970 günü Sayın Cumhurbaşkanınının 13 Haziran 1970 günü kabul edeceklerine dair telgrafi gelmiş olması, diğer yerlerden cevap alınamamış bulunması karşısında uyarı heyetine dahil DİSK Genel Başkanı Kemal TÜRKLER, Genel Sekreteri Kemal SÜLKER, DİSK Yürütme kurulu üyesi Kemal NEBİOĞLU, Ehli İman TUNCER, ve DİSK Yönetim Kurulu üyesi Celal BEYAZ 10 Haziran 1970 Çarşamba günü Ankara'ya hareket ederek Ankara'da bulunan Lastik-İş Genel Başkanı DİSK Yönetim Kurulu üyesi İstanbul Milletvekili Rıza KUAS ile konuşmuşlardır.

11 Haziran 1970 Perşembe günü Uyarı Heyeti Ana Muhalefet Partisi Genel Sekreteri Bülent ECEVİT ve bazı Tabii Senatörlerle 274-275 sayılı kanunları tadil eden tasarılar üzerinde görüşerek bu kanun tasarılarının getirdikleri ile Anayasaya aykırılığı hususunun duyurulduğu, Başbakanla görüşmek imkanının verilmediğinden ve İstanbul milletvekili Rıza KUAS'ın aynı gün akşama 274 sayılı Sendikalar Kanununu değiştiren yeni tasarinın Millet Meclisinden geçtiğini haber vermesi üzerine uyarı heyetine dahil Kemal TÜRKLER Kemal SÜLKER, Kemal NEBİOĞLU, Ehli İman TUNCER, ve Celal BEYAZ'ın 11 Haziran 1970 günü akşamı Ankara'dan hareket ederek 12 Haziran 1970 günü sabahı İstanbul'a geldikleri uyarı heyetine dahil şahısların ifadelerinden anlaşılmıştır.

12 Haziran 1970 günü Kemal TÜRKLER'in ifadesine göre saat 11 de Basın Toplantısı yapılarak DİSK Genel Başkanı Kemal TÜRKLER'in Basın'a (Sendikalar kanununu değiştiren yeni tasarı EKSPRES sureti ile Millet Meclisinde 3,5 saatte görüşülüp kabul edildi. A.P., C.H.P., G.P. oylarının birleştiği yeni tasarı işçilerin serbestçe sendika seçme özgürlüğünü yok etmektedir. Memleketimizde Faşist Sendikacılığı getirmenin temelleri atılmaktadır. Bundan sonra Türk-İş dışında bulunan İşçi Sendikalarının hayat hakkı tanınmayacak, işçiler üyesi olmadıkları halde haraç şeklinde Türk-İş'e aidat ödemek zorunda bırakılacaktır.

Türk-İş'e tanınan Sendika diktatörlüğü çalışma hayatına baskı, terör ve ızdırıp getirecektir.

Bu kanun işçinin doğal hakkı olan Sendika seçme özgürlüğünü Anayasanın 46 ncı maddesine rağmen ortadan kaldırmaktadır. Meclisten çıkan yeni kanun tasarısı getirdiği ilkeler açısından tümü ile Anayasaya aykırıdır. Bunu hükümet, partiler ve Türk-İş de bilmektedir. Ancak ne varki Anayasa Mahkemesi Kanunu iptal edinceye kadar iş isten geçmiş olacaktır. Zira işçilerin Sendikalardan istifa hakkı kullanılmayacak kadar ağır ve güç işleyecek hükümlere bağlanmıştır.

Bu sebeple amaç olan Devrimci Sendikaları ve DİSK'i bertaraf etmeyi kanunla sağlamayı düşünmektedirler, esasen plan budur.

Kanun zoru ile Türkiye'de tek Konfederasyon ve her iş kolunda Sendika tekeli kanunla kurulmaktadır. Örnek olarak gösterilen Memleketlerin hiç birinde kanun zoru ile Sendika sayısı azaltılmamıştır. Eğer talebimiz olan işçiye Sendika seçme bakımından referandum hakkı tanınmıssa güçlü Sendika ilkesi gerçekleşir. Oysa, hükümet ve işbirlikçisi Türk-İş diğer sömürücü güçler referanduma yanaşmamışlardır. Onların demokrasiye olan bağlılıklarında bu kadardır. Bunlar farkında olmadan bindikleri dalı kesecek kadar gaflet içindedirler.

DİSK, bu meselenin Anayasa çizgisi içine sokulması mücadelesini verecektir. Bunun için de kesin eylem biçimlerini tespit etmek üzerine bugün saat 14 de DİSK Genel Yönetim Kurulu olağanüstü, yarın saat 14 de ise DİSK'e bağlı sendika yönetim kurulları, pazar günü ise, sendika yöneticileri ile işyeri temsilcileri saat 10'da Merter sitesindeki Lastik-İş binasında toplantıya davet edilmişlerdir.

Bu toplantılarda alınan kararlar DİSK tarafından derhal uygulamaya sokulacaktır.) şeklinde bildiride bulunmuştur.

Bu bildiri muhtevassından anlaşılacağı üzere Sendikalar Kanununu değiştiren yeni tasarının EKSPRES sureti ile Millet Meclisinde 3,5 saatte görüşülüp kabul edildiği, bununla Memlekette Faşist Sendikacılığın temellerinin atıldığı, Türk-İş'e tanınan Sendika diktatörlüğünün çalışma hayatına baskı, terör ve ızdırap getireceğini, DİSK'i bertaraf etmeyi kanunla sağlamayı düşündüklerini, Hükümet ve İşbirlikçisi Türk-İş ve diğer sömürücülerin referanduma yanaşmadıklarını, bunların farkında olmadan bindikleri dalı kesecek kadar gaflet içinde oldukları ifade ile DİSK'in bu meselenin Anayasa çizgisi içine sokulması mücadelesini vereceğini bunun içinde kesin eylem biçimlerin tespit etmek üzere 12 Haziran 1970 günü saat 14 de DİSK Genel Yönetim Kurulunun, 13 Haziran 1970 günü DİSK'e bağlı Sendika yönetim kurullarının, 14 Haziran 1970 günü ise DİSK'e bağlı Sendika yöneticileri ile İş yeri temsilcilerinin Merter Sitesindeki Lastik-İş Sendikası binasında toplantıya davet ettikleri ve bu toplantılarda alınan kararların DİSK tarafından derhal uygulamaya sokulacağı açıklanmıştır.

12 Haziran 1970 günü öğleden sonra olağanüstü toplantıya çağrılan DİSK Genel Yönetim Kurulu 13 Haziran 1970 günü saat 14. de Lastik-İş binasında DİSK'e bağlı sendika yöneticilerinin daveti ve bu toplantıda 274-275 sayılı kanunlarla ilgili bu güne kadar yapılan çalışmaların ve sarf edilen çabaların anlatılmasına, 14 Haziran 1970 Pazar günü saat 10. da Lastik-İş binasında DİSK'e bağlı sendika yöneticileri, DİSK yönetim kurulu, işyeri işçi temsilcileri, lokal temsilcilerinin davetine, bu konferansta 274-275 sayılı kanunlar hakkında DİSK ve bugüne kadar yapılmış olan temaslara, çalışmalarına, sarf edilen gayretlerin anlatılmasına, bu konferansta yapılacak olan önerilerden esinlenerek Anayasa ve Kanunlar içinde demokratik hakların sonuna kadar kullanılarak 274-275 sayılı kanunlarda yapılmak istenen değişikliklerin Anayasaya aykırı taraflarının, Uluslararası Çalışma Teşkilâtınca kabul edilmiş İnsan Hakları Beyannamesine girmiş Sendika özgürlüklerinin kısıtlandığı konularının kamu oyuna duyurulmasına, konuya eğilmeyen Hükümetin uyarılmasına, Parlatmentonun ve tüm ilgililerin dikkatinin çekilmesine ve bu konuda Anayasal eylem biçimlerinin DİSK Yürütme Kurulu tarafından tespit ve düzenlenmesine karar alınmıştır. Bu kararda imzaları açılmış olan Kemal TÜRKLER, Kemal SÜLKER ve Şinasi KAYA'nın imzaları mevcut değildir.

DİSK Yönetim Kurulunun 3 Haziran 1970 günü yaptığı toplantıda aldığı kararın altıncı maddesinde konuyu işçilere indirebilmek için bugüne kadar yapılan çabalar dışında en yakın zamanda DİSK'in Sendikalar temsilcileri ile bir kapalı salon toplantısı düzenlenmesine karar verildiği ve genel başkan Kemal TÜRKLER'in 12 Haziran 1970 günü yaptığı basın toplantısında Sendika Yöneticilerinin ve İşçi Temsilcilerinin 13-14 Haziran 1970 günleri yapılacak toplantılarda alınacak kararların DİSK tarafından derhal uygulamaya sokulacağı ifade edildiği halde 12 Haziran 1970 günü öğleden sonra olağanüstü toplantı yapan Genel Yönetim Kurulunun da kararında 13-14 Haziran 1970 günleri DİSK'e bağlı Sendika Yöneticileri, İşçi Temsilcileri ve Lokal Temsilcilerinin iştirakleri ile yapılacak toplantının bir konferans mahiyetinde olduğunun ifa-

de edilmiş olması toplantının mahiyetine özel bir şekil vermek gayretinden ileri geldiği kanısına varılmıştır.

Nitekim Lastik-İş Sendikası Genel Başkanı Rıza KUAS'ın 12.6.1970 tarihli ve 1970-8 sayılı (Temsilci Arkadaş) diye başlayan (Türk Sendikacılığının kararı ile ilgili olarak 14.6.1970 Pazar günü saat 10.00 da DİSK'e bağlı bütün kardeş sendikaların yönetici kadroları ile işyerleri sendika temsilcilerinin katılacakları bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantı Pazar günü saat 10.00 da Sendikamız Genel Merkezi toplantı salonunda yapılacaktır. Sendika özgürlüğü ile ilgili olarak düzenlenen bu toplantıya mutlaka katılman gerekmektedir) şeklindeki çağrısında da yapılacak toplantının bir konferans mahiyetinde olmadığı açıkça görülmektedir.

13 Haziran 1970 günü yapılan DİSK'e bağlı sendika yöneticilerinin yaptığı toplantıda ne konuştukları tespit edilememiştir. DİSK Yürütme Kuruluna ait karar defterinde (13 Haziran 1970 Cumartesi günü saat 11.00 de 274-275 sayılı kanunlarda yapılmak istenen değişikliklerle ilgili randevu isteğine müspet cevap veren Sayın Reisi Cumhurbaşumzla DİSK adına Kemal NEBİOĞLU, Rıza KUAS ve Kemal TÜRKLER'in görüşmesine) karar alındığı anlaşılmıştır. 14 Haziran 1970 günü DİSK'e bağlı Sendika yöneticileri ile İşçi ve Lokal temsilcilerinin birlikte toplanması kararlaştırıldığı halde 13 Haziran 1970 günü ayrıca DİSK'e bağlı sendika yöneticilerinin toplantıya çağırılması ve görüşme yapılmasının mana ve mahiyeti anlaşılamamıştır.

14 Haziran 1970 pazar günü Merter Sitesinde Lastik-İş Sendikası binasında DİSK'e bağlı sendika yöneticileri, İşçi ve Lokal temsilcilerinin iştiraki ile yaptıkları toplantıda Sıkıyönetim Komutanlığının arama kararlarına istinaden 20 Haziran 1970 günü Lastik-İş Sendikasına ait binada yapılan aramada ele geçen teyp bandında toplantının ceryan tarzı ve kimlerin neler konuştuğu neler yapılmak istendiği açıklanmaktadır.

Teyp bandından tape edilen 14 Haziran 1970 pazar gününe ait toplantıdaki konuşmacılara ait hususlar aşağıda arz edilmiştir.

MURAT HAN BEDEL konuşmasında: (Çok muhterem kardeşlerim benim ismim Murat Han Bedel, Türkiye Maden-İş Sendikası Teşkilatlandırma daire-sinde sarı şebekelerin hışmına uğrayan emeğinin karşılığını alamayan kardeşlerimizle beraber teşkilatlanma yönünden görev alan bir kardeşiniz olarak bugün çok mutluyum. Çünkü, devrimci işçi sendikalarının bünyesinde bulunan ve devrimci işçi sendikalarını yüzelli bininin üstündeki işçilerini temsil eden kurmaylarının huzurunda konuşuyorum. Bu benim için en mutlu gündür. Alacağınız kararın bir kurmay heyetinin aldığı karar olarak ta isabetli olacağından asla şüphem yoktur. Sizi hürmetlerle selamlarım kardeşlerim. Muhterem kardeşlerim 274 ve 275 yasaları hayat olan ve hayatın ta kendisini temsil eden emekçi insanların elinden almak isteyen ve hattızatında 1961 Anayasasının çok dışında bulunan bu 274 ve 275 yasalarından daha kötüsünü getirmek isteyen kişilerin elbetteki karşısına dikileceksiniz. Bu sizin en tabii hakkınızdır. 1961 Anayasasının 46. maddesi elbetteki size sendikalaşma özgürlüğünü vermiş bu günkü düzen içinde bulunan satılmış kişiler Amerikan sarı sendikacılık şebekesini kurmak için sizler uyandığınız için ve bu hakları ellerinizden almak istiyorlar, ama unutuporlarki devrimci işçi sendikalarının bünyesinde bulunan kurmay heyeti burda canları ile gerektiği zaman ölüm mücadelesini vermeye her zaman azimlidir. Kardeşlerim ben heyecanlı konuşuyorum. Çünkü teşkilatlanma devrelerinde yasal haklarını en iyi şekilde kullanan bilinçli devrimci işçi sendikaları konfederasyonu bünyesi altında çalışan emekçi kardeşlerin yap-

miş oldukları eylemlerle onlara ne demek istediklerini açıkça ortaya koymuş, kanunları getiren haysiyetsiz kişiler elbetteki tedirgin hale gelmişlerdir. Bu sizin gücünüzdür, bu gücün üstünde bulunan kuvvetli bir güç mümkün değildir. Olamaz. Bizler sizleri en iyi şekilde yani Devrimci İşçi Sendikaları konfederasyonunu kuranlar elbetteki, Türkiyede çalışan işçilerin haysiyetlerini perestişlerini ve insan gibi yaşama hak ve kurallarına sahip çıkacaklarını taa geçmişte görmüş ve bugün kurmuş işte, onun yetiştirmiş olduğu meyve vermeye başlamıştır. Bu meyveyi size çok görenlerin elbetteki hesaplarını görmeniz gerekiyor, bu sizin hakkınızdır kardeşlerim. Muhterem kardeşlerim bu kanun kuvvetlinin zayıfa kabul ettirdiği bir tür güçtür o kadar. Bir kuvvet değil kanun biziz, bizim dediklerimiz elbetteki kabul edilecektir. Bundan başkasına inanmıyorum. Devrimci işçi sendikalarının konfederasyonunun bünyesinde bulunan kurmay heyetli buna kesin karar vermiştir, kararlıdır. Muhterem kardeşlerim organizasyona gelince, bu organizasyonun çok iyi şeklini bilen devrimci işçi sendikaları konfederasyonunun bünyesinde bulunan kişiler onun organizasyonunu çok iyi biliyorlar, o kadar güzel biliyorlar ki, o kadar güzel uyguluyorlar ki, ondan güzel uygulama ondan güzel başarı hiçbir yerde mümkün değildir. Çünkü kararı siz verdiğinizize göre, kararda sizin hakkınız olduğuna göre elbetteki onun uygulaması da sizin ellerinizdedir. Buna inanıyoruz. Alacağınız kararda başarılar temenni eder hepinizi hürmetle selamlarım, sağolun kardeşlerim.) şeklinde.

İsmi tespit edilemeyen bir konuşmacının (Kardeşlerim bizim fabrikada çok değerli bir müdür vardır bize affedersiniz tuvalete gitmeyi marka hesabına koyuyor ve... Arkadaşlar biz bugün altıyüz işçi bu kanun için ölmeye hazırız ve direnme ve hazırız arkadaşlar)

İsmi tespit edilemeyen konuşmacı (Arkadaşlar Maden-İş Sendikası 4. Bölge temsilcisi... ve Süleyman Demirel'in kardeşi olan Şevket Demirel'in Haymak Sanayi fabrikasından işçi temsilcisi başkanıyım ve biz işçiler ufacak bir hareketimizle işçiler böyle bir saldırı yaptığı zaman hemen patronlar tarafından Devletin askeri, jandarması ve polisi derhal fabrikamızda yığılmasıdır. Arkadaşlar bunlar bizim, jandarmalar ve polisler bizim askerlerimiz ve polislerimizdir. Ve bunları bu şekilde önleyen patronları ezmek için dün ufacak bir hareketimizden dolayı derhal hemen jandarmayı fabrikaya yığmışlardır. Arkadaşlar, bizlerin alın teri ile kazanmış olduğumuz haklarımızı işverenler ve dünkü yavrularımızın rızkını yiyen sarı şebekeler tarafından her an karşı koyacağız. Arkadaşlar ben yarın sabahtan itibaren şartelleri basıyorum, arkadaşlar burada sözlerime son vermeden hepinize savaşınızda başarılar dilerim).

Arçelikten bir işçi temsilcisine ait olan ve ismi tespit edilemeyen bir konuşmacı; (Sevgili arkadaşlarım, ben Arçelikten... ustabaşısı Maden-İş sendikası üyesi. Kardeşlerim, bugün bizler Türkiyede ilk defa işçi sınıfının gücünü ortaya koymak üzere toplanmış bulunuyoruz. Bugün en mutlu günümüzdür. Bugün bizlerin fabrikada çalışan işçilerin sözlerinden bizim düşmanlarımızın korkması gerek, onun için arkadaşlarım, kardeşlerim, burada çok iyi düşünmemiz karşımızdaki güçlerin durumunu çok iyi bilmemiz lâzımdır. Biz ne kadar güçlü isek karşımızda da bizim kadar güçlü olan ve gücün senelerden beri organizesini yapan bir takım güçler mevcuttur. Bunun en başta geleni ülkemizdeki basındır. Türkiye'deki basın tamamen bizlerin karşısında olan bizlerin heran her saniye kişilerin patronların işverenlerin ve Amerikan patronlarının emrindedir. Görüyoruz arkadaşlar, bu kanun meclise üç ay önce verilmiştir. Üç aydan beri gazeteler sadece üçüncü sahifelerinde, ikinci sahifelerinde haber vermekteler. Bugün fabrikalarda çalışan

işçi arkadaşlar yeteri kadar bu kanunun çıkıp çıkmayacağından dahi haberi yok, işte bütün bunları göz önüne almamız lazım. Bizi yarın harekete başladığımız zaman bu basın yine bizim karşımıza dikilecektir. Onun için bizim mücadelelerimiz sadece fabrikalarla değil, biz basınada parti grubu olarak karşısına çıkmamız gerek. Basını da susturmamız gerek, basının bizden yana hiç olmazsa bizim yönümüzde çalışmasını sağlamamız gerek, arkadaşlarım. Bizim mücadelelerimiz bizleri 669 seneden beri sömürmekte, bizlerden haraç almaktalar, bizleri soymaktalar, biz bu adamdan 669 senelik alacağımızı istiyoruz. Bir de bunun faizi var, ya bize bunun hepsini verirler veyahut defolup giderler. Bitsin bu adamların senelerden beri yapmış oldukları haksızlıklar. Bunun için arkadaşlarımızın bütün gücümüz bundan sonra fabrikalara, fabrikalarda en iyi şekilde arkadaşlarımıza anlatmak zamanıdır. Eğer biz fabrikalarda çalışan arkadaşlarımızla birlikte olursak ve bunun yanında diğer fabrikalarda çalışan işçi arkadaşlarımızı yanımıza alarak bizleri ezmek isteyen, bizleri her an susturmak isteyen güçleri ve bu güçleri yok etmek için elimizden gelen ve kanımızın son damlasına kadar çarpışmamız gerek ve bu düğüşte bu savaşta bütün arkadaşlarımıza başarılar dilerim.)

Türk Demir Döküm fabrikası işçilerinin temsilcisi olarak kendini tanıtan, fakat kimliği tespit edilemeyen konuşmacı; (Değerli kardeşlerim, ben 1500 işçinin çalıştığı Türk Demir Döküm fabrikası işçilerinin temsilcisiyim. Kardeşlerim 32 Millet vekilinin Büyük Millet Meclisinden çıkartmış olduğu bu kanuna karşı derhal direnmeliyiz. Anayasa haklarımız olan bu direnişe yarından itibaren geçmeliyiz. Biz fikrimizi kararımızı kendimiz vermeliyiz. Ne genel başkan, ne genel başkan vekili, devrimci sendikalar tabandan idare edildiği için kararı tabandan veriliyor. Burada kardeşlerim kararı bizler vermeliyiz. Bizler Demir Döküm işçileri olarak karar aldık, and içtik, yarından itibaren Anayasal hakkımız olan direnişe geçeceğiz. Arkadaşlar, kardeşlerim, bizim namusumuz gibi koruduğumuz sendikaları kapatmak isteyenler, kapatabilirler ama bizim kafamızdaki bilgileri asla kapatamayacaklardır. Onun için hepinizi saygı ile selamlarım, vazifenizde başarılar dilerim.)

RIZA KUAS konuşmasında; (Değerli kardeşlerim, burada işçi kardeşlerimin, temsilci kardeşlerimin konuşmalarını aynen Meclis kürsüsünden yaptım. Radyoda dinleme imkanı bulan arkadaşlarımız varsa dinlemişlerdir. Onun uzun uzun size anlatılmıyacağım. Şu anda Cenevre'de toplanan 117 devletin temsilcileri toplantı halindedir. Görüşülen konuda Dünya Sendikacılık özgürlüğü hususunda, halen devam ediyor. Bundan evvelde beynelmilel görüşmeler var, bu beynelmilel sözleşmelere göre işçileri beynelmilel sözleşmelerin işçiler sendikası zabıtası ile sendika adına çıkıyorlar. Sendikadan ayrılmak diye sözleşmeler var, bu sözleşmelerde de Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti imzasını atmış mührünü basmış bulunmakta, bizim memleketimizde de aynen uygulanacaktır dedik. Bunu Meclis Kürsüsünde de söyledik. Beynelmilel sözleşmeler var siz böyle bir kanun çıkarıyorsanız bütün dünya Türkiye ile alay eder, getirdikleri kanun yüzüdeyüz Anayasaya aykırı ama Kemal NEBİOĞLU kardeşimin dediği gibi Anayasa mahkemesine gidinceye kadar atı alan Üsküdar'ı geçer. Zaten Anayasa planları programları bu yönden o zamana kadar biz icabına bakarız diyorlar. (...) A.P. diye partiyi karşınızda göreceksiniz amma A.P.'nin arkasındaki güçleri göreceksiniz. Yani kapitalist patronlar yani patron partileri bu Anayasa ile taban tabana zıt. Çünkü Anayasa patronların kapitalizmin aleyhine bir Anayasadır. Anayasa direnme hakkını vermiş, grev hakkını vermiş, onlara girmiyor bu zihniyet. Kapitalizmin yani patronların bu Anayasa ile zıt bir görüşün şahitleri olduğunu anlatmak için söylüyorum. 3008 sayılı İş Kanunu çıkarken dedik

ki, bu Anayasaya aykırı, Anayasa bunu geri getirecektir dedik bizi dinlemediler. Anayasa geri gönderdi, mecliste söyledim, efendim usulden geri gönderdik dediler. Usul ne imiş? Usul nedir biliyormusunuz? Komisyonun Anayasaya göre Siyasi partilerin kuvvet oranına göre kurulması lâzım. Komisyonu, siyasi partiler kanununa göre, Anayasaya göre ve kuvvet oranına göre kurmuyorlar. Biz istediğimiz gibi komisyonu kurarız diyorlar kuruyorlar. Diğer taraftan biz bu kanunu kuruldan geçiriyoruz. Benim konuşmalarım tamam Türkiye'de işçiler, işçi temsilcileri eski bildiğiniz işçiler değildir artık onlarda Türkiye'de oynanan oyunları, hakların nasıl elde edileceğini öğrenmişlerdir. Bu kanunu işçiler geri aldirtacaklardır, sizi yanıltacaklardır dedim. Söyledim, bugüne kadar Türk işçileri imkanları nispetinde şuurlu hareket etmesi sonunda Türk işçi kanununun akması, sadece bir polis kurşununa hedef olmuş kardeşimiz diğer yönlerde böyle bir mücadele ortamında işçi kanı akıtmamıştır. İşçi kanlarının akmasına sebebiyet verecektir. Anarşinin gelmesine sebebiyet verecektir. Anayasayı çığnıyorsunuz gittiğiniz yol yanlıştır. Sebebiyeti siz veriyorsunuz dedim onlara neye benziyor bu biliyormusunuz? A.P. mesela çoğunlukla iktidara geldi, bütün siyasi partileri kapatacak, sadece A.P. kalacak, başka bir parti kalmayacak anlamın diğeri de bunu söyledim. Türk-İş'i bırakacaksınız başka sendika bırakmayacaksınız. Amerikan emperyalizminin paralelinde patronlar ile elele istediğiniz gibi toplu sözleşmeler, istediğiniz gibi anlaşmalar yapacaksınız, öyle yağma yok, uyanık devrimci işçiler size bunu yaptırmayacaktır. dedim. Ben Türk-İş yönetin üyeliği yaptım senelerce bizler hepimiz Türk-İş üyesiydik. Yönetim kurulu üyeliği yaptım, niçin ayrıldım Türk-İş'ten? Niçin DİSK'i kurduk? Niçin? Onlara sorarsanız işte T.İ.P. karar almış Malatya kongresinde de onun için. Hayır efendim, İşçi Partisi Malatya kongresinde böyle bir karar almadı arkadaşlar. Good-Yearde de grev devam ediyor, Good-Year'de çalışan temsilciler buradalar, onlarda bilirler Kocaelindeki arkadaşlarım Good-year'de grev devam ediyor. Altmış üç gün olmuş işte işveren dize gelmiş direniyor. Ticaret ve Sanayi odasında toplantı halindeyiz. Bütün isteklerimizi madde madde kabul ediyor. Toplantılarda bütün isteklerimizi harfiyen kabul ediyorlar. Gece olmuş 0.2 geceyarısı sabaha karşı bir telefon alıyoruz Ankara'dan. Acele bizi Ankara'ya çağırıyorlar, toplantı Ankara'da yapılacaktır. Gece bindik arabaya Ankara'ya gittik. İrtibat sabahleyin saat 10.00 da, çalışma bakanında Bülent Ecevit, Bülent Ecevit'in huzurunda toplantı yapacağız, toplantı orada devam edecek güya arkadaşlar. Sabahleyin Ankara'ya gittik, birde gazetelere manşetlere bakıyoruz, Türk-İş konfederasyonu Türkiye'deki bütün grevleri ertelemiş ne imiş Kıbrıs meselesi, ne imiş çıkartma. Türk-İş Konfederasyonundan bir beyanat ben grevleri erteledim. Affedersiniz, Bana ne ulan (!) grevleri erteleyeceksin, Memlekette çok önemli bir mesele varsa Kıbrıs meselesi varsa hükümet var, mesela hizmet, kanun Anayasa yetki vermiş vahim meselelerde istediği gibi grevleri erteliyor. Teksif grevini erteler, maden grevini erteler, fırıncılar grevini erteler, memleketin ekonomik menfaatleri açısından zarar oldumu hükümetin yetkisi var grevleri erteler, tam altmış üç gün olmuş grev yapıyorum, ertesi gün Türk-İş karar almış grevi erteliyor. Onuda uzatmıyalım arkadaşlar saat 10.00 da randevü verdik Ankara'ya gittik, ertesi sabah bütün gazeteler grevler erteleniyor. Saat 10.00 da Çalışma Bakanının kapısında bekliyoruz HALİL TUNÇ ile İSMAİL TOPKAR içerden çıktılar, biz dediler toplu sözleşme imzaladık. Patron olarak siz toplu sözleşmeyi imzalarsınız. Sendikanın Genel Başkanı benim dedim, seni toplantıya alsan idik bu toplu sözleşmeyi imzalamazdık, niye sen çok hak istiyorsun yahu olurmu? Savaşımız bu. Niçin bunları anlatıyorum? Ondan sonra da geliyorlar efendim Zonguldak'ta Maden işçileri kurşunlandı, onları destekleriz yö-

netim kurulu üyesiyim Türk-İş Genel sekreteri gider İzmit'te basın toplantısı yapar beyanat verir, Türk işçisini orduya karşı kıskırtır, 15 gün gazeteler manşet attı, hatırlayın bunu yalancının mumu yatsıya kadar yanar. Hatırlıyorsunuz öyle bir teşkilatın içinde işçi hakkını arayamaz. İşçi haklarını elde etmek mümkün değil, mümkün olmadığı içindir ki, başbaşa verdik kafakafaya verdik, bu davaya inanmış kimseler birgün Konfederasyonu kuralım dedik ve kurduk arkadaşlar. Kardeşlerim yapılan konuşmalar sırasında orada 15 tane milletvekili vardı dendi, 450 milletvekili olsada sonuç değişmez arkadaşlar. Konuştular, çünkü gruplarının kararı var, orada oturan 15 milletvekili daha evvel kendi grupları öyle grup toplantısı yapıyorlar, her parti grubu ayrı ayrı grup salonları var, kararlarını kesin orada alıyorlar, zaten onun için biz burada karar aldık mı bu grubun kararıdır. Bu grubun kararına nasıl hepiniz uyacaksınız, uysarsak onlarda kendi parti gruplarında önceden toplanıp karar alıyorlar. Bu kanunu nasıl çıkartacağız? Öyle mi tamam. Meclise 10 kişi geliyor. Önemli olan kendileri karar alıyor onlar. Bunları öğreneceğiz bileceğiz arkadaşlar. Benî memnun eden bir şey her zaman tekrar ediyorum, Türk işçi sınıfı hergün biraz daha uyanmakta, bütün meselelerin çözüm noktası olan Meclis koltuğuna artık kanaat getirmeye başlamıştır. Konuşmalar arasında işittiğim bir tane KUAŞ değil on tane KUAŞ göndereceğiz diyorsunuz, 50-100 tane meclise göndermediğiniz takdirde ızdıraplarınız da devam edecektir. Sömürücü düzen devam edecektir. Amerikan emperyalizmi Türkiye'den gitmiyecektir. Kapitalizm alabilirdiğine gidecektir. Uçuruma gidecektir. Türkiye'yi boğmaya gidecektir. Türkiye'yi kurtaracak olan işçi sınıfının inancı odur. Orada söyledim TURHAN FEYZİOĞLU bana cevap ver. ERDAKAN Demir Çekme fabrikasında işçileri sâna sömürtmemek için çalışıyoruz. Bu palavraları bırak dedim. İşçi sınıfı hergün uyanıyor, şimdi arkadaşlar mesele gayet açık. Bir taraftan SÜLEYMAN DEMİREL'in ağabeyisinin fabrikası, arkadaşlar kurtuluş, emekçi halkın kurtuluşu sizlerin meclise gelmesidir. Sizleri biran evvel orada bekliyorum. Alacağımız kararında hayırlı olmasını diler hepinize saygılar sunarım. Konuşma devri kapandı hareket başladı. Herkes güzel söz söyler, mesele güzel hareket yapabilmekte ve o hareketin sonucunu anlayabilmektedir. Hareketin başlangıcında önemli değildir, mesele sonuca ulaşmaktır. Ben teklif getiriyorum, alacağımız kararı sonuna kadar yürütme hususunda söz vermek için huzuruza çıktım, son sözüm budur.)

KEMAL TÜRKLER (Sevgili kardeşlerim bundan üç sene evvel DİSK'in bayrağını açarken hakikaten bu bayrağın açılmasına sebep olan nedenler mevcuttu ve bu bayrağın açılmasında düşündüğümüz ümitlerde bugün tahakkuk etmiş meyvelerini vermeğe başlamıştır. Hakikaten uzatmaya, konuşmaya vaktimiz kalmadı. DİSK'i neden kurmuştuk? Çünkü TÜRK-İŞ ve işçi sınıfının en yüksek örgüt noktasında bulunan kişiler Amerikan dolarlarına satılmış bir sarı şebeke haline gelmişlerdi. Çünkü Türkiyede işçi sınıfının uyutulmaya devam edilmesi için programlar hazırlanmış, uygulanmaya başlanmıştı. Çünkü Türkiye işçi sınıfının uyanmaması için kalın zincirlerle örülmeye başlanmıştı. İşçilerin işçi sınıfı olarak uyanmaya başlaması zincirleri patlatıp özgürlüğüne kavuşması lazımdı. İşte onun için DİSK'in bayrağını açtık. Türk İşçi sınıfının ilerici ve öncü olan bu kesiminde zincirlerini patlatanlar gelsinler, geliyorlar, bugün bu özgür işçi sınıfının öncü kesimini yarattılar. Bugün buna mani olmak isteyen kanunları meclisten aldırarak, onlara karşı çıkmak için öne düşmüşler, işçi sınıfını ayağa kaldırıyorlar ve karşı çıkıyorlar. Sevgili kardeşlerim sabahtan beri 29 kardeşim konuştu Bu 29 kardeşimin konuşmasında yapılmış olan teklifler şunlardır: Bizler özgür işçiler olarak özgürlüğümüzü asla vermeyeceğiz ve

çıkarılmakta olan kanunlar meclisten geri alınıncaya kadar şartelleri yarın sabahtan itibaren çekmeliyiz, direnmeye girmeliyiz teklif edildi. Bunun ismi genel grevdir? Direnmemidir? Fiili grevdir? Fiili durumudur? İşgalmidir? Tasarılar geri alınıncaya kadar çalışmamak, onu ilgili olanlar düşünsünler, onlar için versinler arkadaşlarımızın dedikleri, şu, bu tasarılar Meclisten geri alınıncaya kadar çalışmayacağız. İstek referandum yani sendika seçme konusunda işçilerin oyuna başvurma sisteminin getirilmesini istiyoruz ve Türk İş cuntası kurulmasını istemiyoruz. Kardeşler bu direnme hareketlerine başlandığı takdirde, çünkü yazılı tekliflerde var onların hepsini toparlayarak söylüyorum fabrikalarda oturarak vakit geçirmekte gerek fabrikalarda gerekli kadar nöbetçi bıraktıktan sonra kendi muhitlerindeki yollarda sokaklarda, halk arasında pankartlar ve dövizlerle yürüyüş yapmak, buna kim karar verecek? Gene işçilerin kendileri karar verecekler. Bir yandan bir fabrika işçileri yürüyüşe başladıkları zaman önünden geçtikleri fabrikalardakiler onlara katılacak kardeşler. Gene bu yürüyüş teklifleri içerisinde oluyor. Yürüyüşler ve mitingler düzenlemek. Bunu DİSK olarak organize edeceğiz, tahminen çarşamba günü sabahtan itibaren İstanbul'un muhtelif bölgelerinde yürüyüşler yapmak şartı ile Taksim meydanında veyahut bir başka meydana saat 17. den sonra miting yapacağız. Bu mitinglerde de yine burada olduğu gibi işçi kardeşlerim söz hakkına sahip olacaklar ve bütün işçiler oraya gelmiş olacak, bir daha orada kendileri karar almış olacaklar. Gene konuşmalar içinde böyle bir dava ve savaşta eşlerimiz ve çocuklarımızın da yanımızda bulunması lazımdır. Düşünün bir defa, fabrikalar önünde, halk arasında ve tertip ettiğimiz büyük miting ve büyük yürüyüşte yanımızda eşlerimiz, çocuklarımız, gereken diğer akrabalarımız veya beraber oturanlarda bulunursa böyle bir gücün karşısına çıkacak başka bir güç var mıdır? Saldırmak için değil, herhangi bir ihtimale karşı, gerek sağdan, gerek soldan veya önden arkadan yapılacak herhangi bir saldırıya karşı kendimizi müdafaa etmek için gerekli tedbirleri almaya çalışacağız. Nasıl ki işyerlerimizdeki bundan önce cereyan etmiş olanlarda kardeşlerimiz saldırmak için değil kendisine saldırınlara karşı koyabilmek için tedbirler almışlarsa o tedbirleri bizde alacağız. Asla ve asla kişiliğimizi çiğnetmeyeceğiz. Üzerimize saldırı yaptırmayacağız, saldırana karşı koyacağız ve kendimizi müdafaa edeceğiz. Kardeşler bu dava içerisinde, bu savaş içerisinde eğer topluca belediye otobüslerinden yararlanmak istenirse, vapura binmek gerekirse, banliyö trenine binmek gerekirse topluca bilet almayacağız. Biletimiz en güzel şerefimizi ifade eden anımızdaki işçilik damgamızdır. Bu işler için hemen yarın mı diyelim daha yakın mı diyelim, genel grev mi? Ben bunları teklif ediyorum bu kararlar sizindir. Öyle temenni ederimki sizde aynı görüştesinizdir. Yani bu kanunlara karşı direnişe geçmemiz gerekiyor arkadaşlar. Bu kanunlara karşı aleyhimizde meclisteki kanuna karşı gerekirse hatta en kısa bir zamanda biz DİSK'e bağlı bütün sendikaların DİSK'in bünyesinde olan devrimci dediğimiz sendikaların hemen kendi iş kollarına greve geçmesi gerekir arkadaşlar. Çok değerli arkadaşlar, biz işçiyiz. Dünyada herşeyi yapan işçiler amma işçiler durduğu zaman ve geçen sefer bir arkadaşım söyledi. Dünyada her şeyi yapan işçiler durdukça dünya durur arkadaşlar, uçak durur, gemi durur, fabrikalar durur bütün vasıtalar durur. Çünkü biz işçiler buna hakim olduğumuz müddetçe her şeyde o zaman kendiliğinden hal edilmiş olur. Arkadaşlarım, benim söyleyeceğim bundan ibarettir. Sizin alacağınız kararların sizleri geride bekliyen arkadaşlarınız için ve memleket için hayırlı ve uğurlu olmasını dilerim. Saygılarımı sunarım.

ŞİNASİ KAYA : (Söz almamın sebebi nasıl bir işlem yapmak lazımdır ki,

buna siz karar vereceksiniz. Yalnız bugünkü Milliyet gazetesinde olduğu gibi bazı yanlış anlaşılmalarda var, sanki efendim yapılan kanun çok güzelmiş, çok iyi imiş de DİSK ve ona bağlı sendikaların işine gelmiyormuş onun için karşı çıkıyorlar gibi gösteriyorlar da neden DİSK buna karşı çıkmalıyız söyleyeceğim. Evvela niye böyle bir kanun getiriyorlar oradan işe başlamalıyım. Arkadaşlar mesele şudur, bu kanunun hazırlanış taslağı bundan 5-6 sene evveli geriye gider. Daha kanun 2 yaşında iken yani yeni çıkmış iken eski kanun bu kanun çıktıktan sonra Türkiye'de artık grev hakkı verildi. Öyle ise işçiler grev hakkına sahip olunca grev yapıp daha fazla taleplerde bulunacaklar endişesinde olan bazı sermayedarlar vardır. Bunlar Amerikan sermayesinin bulunduğu yerleri, çünkü Amerikan sermayesi Türkiye'ye gelirken kendi hükümetinden garanti alarak gelir. Ben bu ülkeye yatırım yapacağım ve sanada kar haddinden vergi vereceğim der Amerikan hükümetine, ama buna karşılık ben garanti isterim der. Hükümet ona bu garantileri verir o da gelir burada ilaç fabrikası kurar, lastik fabrikasını kurar ve otomobil fabrikasını kurar ondan sonra da garanti ister. Bakın (Amerikan hükümeti önce Türk-İş'e siz daha yeni sendikalaşıyorsunuz, sizin sendika gücünüz yok, öyle ise size yardım edelim, para yardımı yapalım diye lafa başlar ve aslında Amerikan işverenlerinin kurduğu A. İ. D. Teşkilâtından yani işverenlerden Türk-İş'e paralar gelmeye başlar. Bu para ile ne yapılacaktır. Amerika bunu verirken onunda altını çizerek söyler, eğitim yapılacaktır. Nasıl eğitim (...) beyinleri yıkmak lazım. Türk-İş'in başkanından başlayarak Türk-İş'e bağlı sendikaların yöneticileri üçer aylık birer buçuk aylık Amerikaya davet edilir ve Amerika'da sendikacılıkla falan ilgisi olmayan, bakın falan Üniversitemiz ne kadar güzel, Niyagara şelalesi nasıl? Bilmem ne gibi... Onunda kursağına sermayedarların parasını indirir ve bizimde beynimizi yıkar. İşte bu yöneticiler Türkiye'ye geldikleri zaman Amerikan işverenin işleride biraz daha dalavereye getirdiği zaman bunun karşısına hemen başlarlar, buradaki aile teşkilatını, memurları Türk-İş'e gidip gelmeye falan... Lastik işçileri hatırlayacaklardır, İzmitteki grevlerinde. Lastik İş ve bizde Türk-İş üyesi iken, Türk-İş'in hocamız bulunan başkanları kalkıp bu zorlukları, partiler yapmak lazım şöyle böyle diye bağırıyorlar, amma son gün RIZA KUAS direnmese idi, oradaki lastik işçilerini satıyorlar, oradaki Lastik işli arkadaşlar çok iyi bilirlerki işte Türk-İş bu politikayı izledi. Sendikalara mutlaka grevde imiş gibi özellikle Amerikan işyerlerinde grev imiş gibi görünür, iş aslında işçilere yardım edemeyiz şeklinde, Grev yapmayı anlaştıralım sizi bilmem ama ben Bakan ile konuşayım falan netice uyusmak işte arkadaşlar mesele budur sonra ne oldu?. Sonra DİSK kuruldu. Bir bakın bakalım Amerikan işyerleşti şimdi acaba hangi konfederasyonun üyesi. Sendikaların elinde ilaç sanayii Türk işin bünyesinde mi. DİSK'in bünyesinde mi? Kimya-İş sendikası Lastik-İş sanayii Lastik-İş sendikası, montaj sanayii Maden-İş sendikasında eee.. ondan sonra daha ne vardır? Türk-İş'e yeniden 12 milyon vermez. Çünkü arkadaşlar biz size bu parayı veriyorduk ama bunu gayesinde kullanın diye eee. Şimdi siz bu bünyenizle bunlarda gitti, şimdi Devlet fabrikaları kaldı. Benim Amerikan işyerlerinde Türk-İş'in üyesi iken Kimya Sendikası 30 kuruş alırken şimdi 130 kuruşla hayır diyor. Öyle ise bunun sonu nereye varacak, bu itibarla esas patronların patronları durumundaki Amerikalı vatandaşlar Amerikan hükümeti emperyalizmin başka bir çeşiti, yahut emperyalizmin detayı olan doğutucu, tamamlayıcı olan sömürüye devam edemez duruma gelir. Ben o zaman gerek hükümet edenlerin, gerekse arka verip, para verip doyurduğu sarı Türk-İş şe-

bekesinin kulaklarını büküp, efendiler birşeyler yapmamız lâzım derken işte o zaman bu şebekeler toplanır böyle bir kanun hazırlarlar. Dün arkadaşlarıma anlattım, bu kanunu hazırlarken hukuki bir sürü oyunlar (...) Düşünemiyorlar Türk işçisi hiçbir zaman hiçbir yerde uydu olamaz ve bu kanuna mutlaka direneceğini düşünmüyorlar. Eğer bunu düşünseler zaten bunu yapmamayı düşünürlerdi. Arkadaşlar biz bir açıdan bugün ABDİ İPEKÇİ yazmış bilmediği için efendim, ne istiyorsunuz arkadaşlar. Bu politikayı eden konfederasyon şudurki, bu kanun çıktıkta bütün işçilerde bunun bünyesinde amma olmaz ya deli olmak lâzım bunun bünyesinde peki 25 kuruştaki toplu sözleşmemiz saat ücretlerinde 25 kuruş ücret zammı alındı. Altına imza bastık hem hiç öyle önünüze gelmez ne gelsin ona karşı çıkamazsınızki, ondan başka yok çünkü diyemezsiniz ki arkadaş sen beni 25 kuruşa satıyorsun. Ben devrimci Lastik-İş'e giderim, Kimya-İş'e giderim, Maden-İş'e giderim gene teklif edemezsiniz. Çünkü ondan başka yer yok artık. Kurulması da mümkün değil. Kurarsanız toplu sözleşme yapamazsınız, grev hakkınız yok, öyle ise varsa da yoksa da o, işte biz buna karşıyız İşçilerin kendi iradeleri dışında istemedikleri, arzu etmedikleri halde, zorla götürüp bir sendikaya arkadaş sen üye olacaksın, üye olmam, olmayabilirsiniz, bu hakkın var. Amma üye olana 50 lira ödüyorsa ücret zammı alabilir, sen alamazsın. İstersen üye olma onda hürsün (...)

Arkadaşlar bizim karşı çıktığımız bundandır. Sayın Genel Başkan anlattı, biz ne istiyoruz. Yani sendikalarımız elden gidiyorsa tutmuş bağıryormuyuz? Hayır birtek şey istiyoruz, diyoruz ki, eğer işçiler (A) sendikasını istiyorsa o arkadaş onu tespit etsin, (B) sendikasını istiyorsa onu geçsin, onlar diyorlarki, olmaz böyle seçim, zaten seçim yokken böyle hale geldiniz. Yaa işçilere birde seçme hakkı tanır isek nasıl tutarız efendim. Bilmem Tekstil fabrikalarını nasıl tutarız, onlar hepsi oylarını atıveriyorlar ve bizim bünyemizden gidenler bir yandan Amerikan dolarlarının muslukları kısılmış ve bir yandan bizim bu işçilerde altımızdan giderlerde aidatını alamayız, bizim halimiz ne oluyor endişe ve korkusudur. Hiç korkmasınlar efendim. Biz 750 bin üyeyi temsil ediyoruz diyorlar, iyi sandığa 750 bin üyenin oyu çıksında o yine Bakan'ı göndersin bakalım. İşte arkadaşlarımız efendim sendikalar bilmem ne oluyorda bilmem ne gidiyorda onun için Türk-İş gitsin aleyhinde onun için karşı çıkıyoruz demiş ABDİ İPEKÇİ, DİSK'in aleyhinde olduğu için değil, işçiyi köle yapmak istediği için, zorla bir yere bağlamak istediği için karşıyız. Yoksa işçinin kararına karşı değiliz. Karşı olsak onun oyunu falan istemeyiz, işçi karar verecek o yapacaktır. Çünkü en güzel kararı gerçekten işçiler veriyorlar. İnanıyorum ki, bugünde en güzel kararı siz vereceksiniz. Vereceğiniz karar ne olursa olsun vatandaş ŞİNASİ KAYA olarak işçi ŞİNASİ KAYA olarak ölüme kadar sizinle beraberim, alacağınız...)

SAFET KAYALAR : (arkadaşlar Saffet Kayalar, Maden-İş Tüm değerleri yaratan bizleriz, emekçileriz. Hak bizim, gerçek adaleti bizler kuracağız, doğal yasaları, sosyal yasalar bizim yasalarımızdır. Bugün burada meselelerimizi, sınıfsal çıkarlarımıza sahip olmanın en somut örneğini veriyoruz. Aynı zamanda en canlı örneğini. Birde sizleri buraya toplamaya sevk eden yasanın çıkarılışına bir göz atalım. 32 tane adam (namussuz) toplum, bizim vekilimiz biz de rey vermişiz, haklarımızı can pahasına, hayatımız pahasına aldığımız hakları geri almak istiyorlar, vermeyeceğiz, vermeyiz. Onlar kim? Parayı Allah sayanların temsilcileri, peki bu adamlar sadece 32 kişimi? 450 tane. Nerede ötekiler, neredeler, nerede soracağız? Kendilerinden soracağız, onlar bugün bu kanunu çıkartmakla, bu yasayı çıkartmakla kendi sistemlerine kendi dü-

zenlerine ihanet ediyorlar, temelini son kazmayı vuruyorlar, son kazmayı vuruyorlar. Onlardan hizmet bekleyemeyiz, tepeden inme kararları, tepeden inme neticeleri tanımıyoruz, tanımayacağız. Kararları kendimiz alacağız, hepimiz alacağız, asalakları sırtımızdan silkeleyeceğiz, arkadaşlar buraya kadar önemli cümleler kurmaya çalıştım, heyecanım engel tabii, fakat bunu iyi bilsinler bilenler bunların değer verdiği tek şey para ve bunu buradan eylemimizin niteliğini çıkartıyorum. Eylemimiz bunların yaralarına, kapitallerine vurulan darbe olacaktır. Fabrikalarını işlemez hale getirecek, değerimizi bütün insanlarımıza, bütün emekçilere, köylülere, küçük esnafa, yanımızda olan herkese anlatacağız. Teşekkür ederim.)

KEMAL KESKİN : (Arkadaşlar görüyorsunuz ki emperyalizmin uşakları son oyunlarını oynamaya başladılar. Türk-İş yöneticileri ekme teknelerine tabii ki tekme vurmak istemiyorlar. Çünkü A. İ. D.'den aldıkları paranın miktarını da hesap ettik. Zamanla satılmışlıklarını bir defa daha ispat etmeye kalktılar. Çünkü ağababaları kulaklarını çekti. Biz güçlendikçe, işçi sınıfı DİSK'e gönül bağladıkça artık yavaş yavaş Amerikan emperyalizminin parasında kesilmeye başladı. Çünkü dikkat ederseniz yabancı sermayenin tamamen Türkiye'de bulunan işyerlerinin çoğu DİSK'e bağlı sendikalar tarafından sözleşmelere bağlanmaktadır. Arkadaşlar, devrimci işçinin bir görevi vardır, burjuvanın çıkarttığı işçiden yana olmayan kanunu yırtıp onun suratına atmaktır. Biz, bugün bunu yapacağız, hiçbir kimse bunun önüne geçemeyecektir. DİSK yöneticileri son ihtarlarını vermişlerdir. Onlara ben şunu diyorum; eğer bu kanunu paşa paşa geri almazlar ise Türkiye'de işçi sınıfı gerçekten onlara gereken dersi verecektir. Arkadaşlar büyük bir mesuliyet taşıyoruz arkadaşlar. Bu devrede kader bize bu görevi vermiş oldu. Bakın yani Türk işçi sınıfının dünya tarihine baktığımız vakit aynı şeyler olmuştur. Bizim devremize tesadüf etti. Hepimiz temsilciyiz, işyeri görevlisiz, sendika görevlisiz, görevlerimizi en iyi şekilde yapacağız ve bunlara dur diyeceğiz. Arkadaşlar bu kanunu çıkartamayacaklar, meclise getirdikleri gibi geri alacaklar. Ben KEMAL KESKİN olarak şerefim üzerine yemin ediyorum size. Kanımızın son damlasına kadar mücadele edeceğiz.)

NEŞET DEMİRCAN : (Arkadaşlar hepimizi hürmetle selamlarım. Ben, NEŞET DEMİRCAN, Türkiye Maden-İş Sendikası 7. Bölge işyeri temsilcisi. Daha önce sendikanın yetkilileri ve diğer arkadaşlar yeni çıkan kanunların rezalesini ortaya koydular. Bu konuda ben bir şey söyleyecek değilim. Arkadaşlar görüyorsunuz, yaşadığımız şu günlerde Ankara'da ne laflar dönüyor. Bu namussuzlara ne kadar daha müsaade edeceğiz. Bu namussuzlara ne zaman hadlerini bildireceğiz. DİSK'in bünyesinde Türk işçisi olarak ağırlığımızı koymuş durumdayız. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu olarak, Maden-İş Sendikaları, ben kısaca şunu söylemek istiyorum; Burada bugün büyük bir gaye uğruna toplanmış bulunuyoruz. Ben şahsen Türk işçi sınıfı olarak Büyük Millet Meclisinde 32 namussuzun çıkartmış olduğu kanunu eğer kendileri geri almazsa, onlara bu kanunu yalata yalata böyle sürünge tabiiyetine girecek şekilde yalatacağız. Ben şahsen NEŞET DEMİRCAN olarak kanımın son damlasına kadar RABAK işçileri adına 118 işçi adına burada ant içiyorum.)

ÖMER GEÇER : (Konuşmama başlamadan evvel başta yöneticiler, DİSK yöneticileri, Sayın Genel Başkanımız, Türkiye tebeşir tozlarının içerisinde çalışan kardeşlerim, torna tezgahlarının talaşını istemeyerek miğdesine gönderen kardeşlerim, boya sanayiinde boya zehirlerini yutan kardeşlerim, hepimizi hürmetle selamlarım. Kardeşlerim yarım saat zarfında bu mikrofonda sayın DİSK'-

in genel başkanı KEMAL TÜRKLER olmak üzere çok şeyler anlatılmıştır bu mikrofondan. Kardeşlerim bu yeni çıkacak kanunun bizler Türkiye'de DİSK kolunda çalışan işçi kardeşlerim, birbirine bağlı olduğu müddetçe bu kanunlar çıkmayacaklardır. Arkadaşlarım biz yeterki birbirimize kenetlenmiş olalım. Beyler çıkmıyacaktır ve çıkartmıyacağız bu kanunları. Arkadaşlar, kardeşlerim biz ufak tefek de olsak affedersiniz yılanımı büyüktür karıncanın eline düştüğü zaman yutulmaktadır. Kıpraşamıyorlar kardeşlerim. Bizim gücümüz yalnız bu raya toplanmak suretiyle, işyerlerinde çalışan arkadaşlarımıza anlatmak suretiyle bu kanun geri gitmez arkadaşlar. Bizler başımızda bulunan başkanlarımızı meydanlarda büyük mitingler, büyük toplantılar yapmak suretiyle bunu durdurabiliriz arkadaşlar. Yalnız burada sesimizi değil dışarıda duyurmak lâzım arkadaşlar. Ben baştan buna inanıyorum ve bunun üzerinde duracağım arkadaşlar. Şimdi zaman var diye uyumayacağız. Sendikalarla devamlı temas halinde arkadaşlarımızla temas halinde bunu meydanlara çıkaracağız arkadaşlar. Biz kimse durduramaz, hakkımızı kimse elimizden alamaz. İşçi artık uyandı. Hiçbir gün bizim hakkımızı alamazlar arkadaşlar. 61 Anayasası da bu hakkı vermiştir. Hiçbir memlekette devrim olmadan Anayasa kanunları genç dinlenir arkadaşlar benim söyleyeceklerim bu kadar hepimizi hürmetle selamlarım.)

Kendisini SAMİ KAÇAR olarak tanıttığı bilirkişice tespit edilen konuşmacı (Kıymetli arkadaşlarım, bugün burada tarihi bir karar almak üzere toplanmış bulunuyoruz. Ben Gebze Hür Cam Sendikası Başkan vekiliyim. Muhterem arkadaşlar zamanımız çok kısa, çıkmış olan kanunlara karşı biran evvel eyleme girmemiz için burada alacağımız tarihi kararı biran önce anlamamızla ve şunu da şu vesile ile hatırlatmak isterim, çıkmış olan yasalar ve çıkacak olan yasalar bizi hiç bir zaman emeğimizin, gücümüzün elimizden alacağı endişesinde değiliz. Bize canı veren Allah emeğimizin alınterimizin hakkını da ancak mezarda alabilir. Bu kuvvetleri varsa bunu gösterebilirsiniz. Bunu da göstereceğiz, bizim birlik ve beraberliğimiz içinde sizlerden istirahatım burada alacağımız tarihi kararın biran önce alınması, emekçi kardeşlerimizin de ona göre hazırlamanızı rica ediyorum.)

UĞUR ÖZDOĞAN : (Arkadaşlar burada heyecanımızın seviyesine çıkmış bulunmaktayız. Sizlere şurada selamlamak değil önünüzde fersah fersah eğilmek geliyor içimden. Çünkü şimdiye kadar feryat etmek istediğimiz, sesimizi duyurmak istediğimiz ve duyurmaya çalıştığımız birçok anlarımız olmuştur. Heran için de istiyoruz. Fakat şurada fırsatı hazırlayanlar ve hep beraber birarada hareket etmek isteyenler kimseler olarak önünüzde eğilmek istiyoruz. Arkadaşlar bugün bir Amerikan Emperyalizmi bir tanesi işçinin savunmasını yaptığı zamanın tarihi olan bir Mayıs hala yurdumuzda modern olarak kutlamaktayız. Bizim işçilerimizin ve geleceğimizin zaferi olan ve bayram olan bir günü tayin etmek bizim burada vereceğimiz kendi kararımıza bağlıdır. Sizlerden istiyorum ki, başkalarının zaferlerini bayramlarını yapmıyalım. Ve bugünkü kararlarımızla bir zafer verelim. Bu bayramı kendimize amel edelim.)

CEMAL DOĞAN : (Saygı değer ve kıymetli evlatlarımızın sabahki kahvaltısına iki tane zeytin almak için toplanan işçi kardeşlerim; Bendeniz Cizlavet Lastik Fabrikası Baştemsilcisi CEMAL DOĞAN. Kardeşlerim, bu çatı altında toplanmış Devrimci İşçi Lideri ve İşçileri görüşlerimizi Cizlavet Lastik Fabrikasında çalışan 1500 işçi namına candan selamlarım. Muhterem kardeşlerim bu çatıyı emeğinin hakkı, işçi kardeşlerimizin emeği, alınının teri ile meydana getiren RIZA KUAS'ın emekçi sınıfının uyarıcısına atmış olduğu temel burju-

va temeli değildir. Muhakkak ki, bir işçi emeğinin temelidir. Bu temeli yıkmak için mecliste 32 milletvekiline karşı bir milletvekili çıktığı görülmüştür ve 32 milletvekilinin içerisindeki bir milletvekili herhalde TURHAN FEYZİOĞLU Kayseri... değildir. Hayatını işçi uğrumuza vakfeden ve bu çatıyı işçi için kuran bir milletvekili çıkmıştır. O da RIZA KUAS'tır. Zannetmesinler ki 32 milletvekiline karşı bir tek milletvekili, RIZA KUAS bu işi yapamayacaktır. RIZA KUAS'ın arkasında bütün devrimci işçi sendikaları ve ondan ileri gelen işçi sendikalarının arkasında bütün devrimci işçiler yer almıştır. Bu kanunu çıkarırlar ne emperyalizmlerdir, biliyormusunuz ne emperyalizmlerdir, işverene Amerikan dolarlarıyla katılan paralarla satılan Alçak şerefsiz insanlardır. Kıymetli arkadaşlarımız, burada alacağımız kararlar nedir biliyormusunuz? Nedir? İlk önce memleket, ikinci Devlet, üçüncü sabahleyin tekrar kahvaltı yapmadan ve çocuğuna 25 kuruş vermeden işe giden işçi arkadaşlarımızın haklarıdır. Bu karara karşı çıkacak hangi kitle, hangi burjuva, hangi yüksek gelirli alçak varsa çıkar karşıma. Muhterem arkadaşlar, özür dilerim, kusura bakmayın, teklif ederim, yaşı 35, dişlerim takma, bu takma dişlerimle bu kararı alan DEMİREL Hükümetini yeriz yer. Kıymetli arkadaşlarım biz burada böyle konuşurken, çok affedersiniz, kusura bakmayınız gerici, ilerici, davacı gelir. Ben şarkın en hücre köşesinde beni büyüten bir babanın evladıyım, eğer Türkiye'de Devrimci işçi sendikalarının içinde varsa Komünist bulsun onu, komünist diyen pezevenkler, baş eğitelim. Öyle onun bunun üzerine bok atmakla bir taban uyandırdığı zaman bunun huzursuzluğu sermeyesinden gidilerek işçiye bir yerde soğukluk verebilen şahıs bugün gelsin bugün burada dinlesin burada. Kıymetli arkadaşlarım mecliste alınan kararlar, işverenlerin yanında olan Sarı Sendikaların kararıdır. Bu sendikaların alacağı karar bir yerde işverenin sağ cebine elini sokan bir yerde sol cebine elini sokan, işçinin alın terini yakalar. Yaptığımız zaman, sağ cebini aradığımız zaman, sol cebini aradığımız zaman herhalde... boğaza gitmek için bir günde, haftada birgün hakkımız olduğunu hehepimiz bilirsiniz değil boğaz pazarın yolunu zor buluruz. Çünkü, cebimizde 20 liradan fazla bir paramız yoktur. Arkadaşlar, muhterem arkadaşlar burada toplanan aydın sınıfın ileri gelenleri, devrimci sınıfın ileri gelenleri. Herşeyini bilirler, içimizde vardır. Geçen pazar Vinlex fabrikasında teşvik etmeye gittiğimiz zaman o gün bir adam çıkarsa biliyormusunuz? İşçi arkadaşlarımızın tarafından işveren adamın suratı parçalanır. 1200 kişi büyük bir fabrikada kalacak, işverenin 20 kişi konuşacak, işverenin 30 kişisi konuşacak yok öyle şey, yok, konuşacaksa konuşacak yada birlik kitle alın terini elinin emeğini patronun gelmiş olduğu emeğinin üstündeki daha değeri almak için bir kitle konuşacaktır. Bu konuşacağı zaman mecliste para ile oraya seçilen insanların işine gelmez. Zannetmesinlerki, RIZA KUAS'ın parası yoktur. RIZA KUAS'ın cebinde bir kuruşu yoksa bu devrimci kitle KEMAL NEBİOĞLU-KEMAL TÜRKLER-RIZA KUAS gibi devrimci şahıslar arkasından her zaman gidecektir ve gitmeye de burada ant içeceğiz. Arkadaşlarım biz eğer kitlenin idarecileri, başımıza bir idareci seçtikse bu idareciler bugün burada bu kitlenin bu tabanın, bu eli nasırlının alacağı kararları bize ileticektir. Bize ileticektir. Çünkü benim evimde bekleyen iki yaşındaki çocuğum baba sen gittiğin yerden bana ne getiriyorsun diye soracaktır. Bende evladım ben şimdi bir şey getirmeyeceğim sana ileride işçi olduğun zaman daha büyük haklar getirebileceğim diye söyleyeceğim. Kıymetli arkadaşlarım, büyük aydınlar kusura bakmayın uzatıyorum, özür dilerim, bütün aydınlar, bütün devrimciler, açık bakarlar açık, gözleri parlak, parlak Bakıyorum içimizde uyuyan bir göz yok, hepinizin gözleri parlıyor, hepinizin, bir

yerde bu binayı değilde Meclis binasını alt üst etmeye kudretimiz vardır arkadaşlar.)

CELAL ALÇINKAYA : (Ben 6 ncı bölgeye bağlı işyeri baştemsilcisi CELAL ALÇINKAYA. Maden-İş üyesi çok değeri DİSK'e bağlı tüm burasını şu anda temsil eden işyerleri temsilcisi olarak ve sizlerle beraber şu bir tek hedefimiz olan bu sendikalar kanununu ve buna benzer bizim aleyhimize çıkan birçok kanunlara karşı olmak suretiyle burada sizleri tabanda olmak suretiyle ve bu aynı zamanda başka bir sendikalardan olmadığı gibi Türkiye Maden-İş Sendikası ve Devrimci DİSK'e bağlı sendikacıların prensibi olarak evvelâ kararlarını tabandan aldıkları için onun için benim görüşüme göre bu kanunlar tabanda oldukça ve bu nedenlerle bu kararlara dayanarak ilerideki hedeflerine ulaşırlar. Başka sendikalar, sarı sendika diyeceğim başka sendikalar çünkü başlarına yaptıkları için bu dümenlerine kendi yaptıkları için tabandakilerin haberi olmadığı için onlar hiçbir zaman için burada, bu memleketimiz Türkiyemizde barınamıyacaklardır. Arkadaşlar bizler işçi olarak bizim aleyhimizde kim olursa olsun, çalışan kim olursa olsun kişiler aramızda ve Türkiyemizde onlara fırsat vermeyeceğiz arkadaşlar. Mesela yalnız sendikalar kanunları değil ve bizim aleyhimize Meclisten birçok kanunlar çıkabilecektir arkadaşlar. Ama biz işçi olarak elele vereceğiz, tüm olarak ve işyerlerinde çalışan bizim kardeşlerimizle beraber meseleleri de ele alacağız. Gerekirse buradan Ankaraya kadar yürüyeceğiz arkadaşlar. Sendikalar Kanunu değiştirilir, demin Sayın KEMAL NEBİOĞLU'nun dediği gibi, 32 kişinin de gazetede okuduğumuz zaman 17 kişiyle kanun tasarısı kabul ediliyor ve bu kanun tasarısına kabul eden kişiler ve ona benzer onu müdafaa eden kişiler demek oluyor ki, işçi sınıfını müdafaa eden işçi yararına kanun çıkaracak, işçi yararına kişiler değil, ben kendim adına o kişilerin Büyük Millet Meclisine lâyık olarak görmüyorum arkadaşlar. Çok değerli arkadaşlar, kararınız KEMAL bey'in dediği gibi çok önem taşıyan bir karardır. Bu kararı bizim için değil bizi bekliyen geride binlerce belki yüzbinlerce ve daha milyonlarca insanın kararı ve onların yararına,... bir karardır. Arkadaşlar bu kararımızı hemen burada vermek gerekiyor arkadaşlar.)

REMZİ ARSLAN : (Sömürüye, zulme son veren bilinçli fedekâr kardeşlerim. Hepinizi 2500 Arçelik işçisi adına selamlarım. Arkadaşlarım, arkadaşlar görüyorumki hepimiz çok heyecanlıyız. Ve bizi binler ve işçi arkadaşlarımız sabırsızlıkla beklemektedir. Burada alacağımız karar, Türk İşçi tarihine ilk imzasını atacak devrimci İşçi Sendikalarının kararıdır. Arkadaşlar, işte ilkokuldan beri uyumanın cezalarını çekiyoruz. 32 tane şerefsiz Milletvekili bizim aleyhimize karar alırken bir tane şerefli, devrimci, milliyetçi bir milletvekili bunu müdafaa'ya kalktığı zaman bunu hali ile sözleri yok olmuştur. İşte biz, kişiye bağlı değil etikete kıymet veren kişileriz. Biz oraya 32'nin karşısına 64 milletvekili göndermiş olsaydık ne bu karar bizim aleyhimize alınırdı ne de sermayeye kiralık uşaklık eden Meclisteki şahıslar bu kararı alabilirlerdi. Arkadaşlar, 1970 senesi Türk İşçisinin bilinçlenme uyanma senesidir. Arkadaşlar, bizim aleyhimize çıkacak kanunlara bizi bağliyacaktı o elleri mutlaka kıracağız. Arkadaşlar, bizi hiç kimse esaret zincirine vuramıyacaktır. Arkadaşlar, ne bu kanunları çıkarabilecekler, ne biz çalışan işçilere ihanet edebileceklerdir. Arkadaşlar, icap ederse o Türk-İş'i ortadan kaldıracacağız, iktidarı ortadan kaldıracacağız, bizler bir kahve içmeğe paramız olmaz iken alın terimizi sömüren işverenlerle işbirlikçi çöban sülü denen kişi bu akşam Hilton'larda Boğaz'larda eğlenmektedir. Arkadaşlar, onlar orada Viski içerken biz 15 kuruşluk bir Terkoz suyunu dahi

bulamıyoruz. Arkadaşlar, işte bizim alınterimizi yiyen bu şerefsizlere her zaman için ders vermeğe hazırız arkadaşlar. Kusura bakmayın bizim heyecanlanıyorum ben bundan iki sene evvel Arçelik fabrikasına girdiğim zaman bir kişi Maden-İş'in ismini anamıyordu arkadaşlar. Bütün baskılara, zülme boyun eğerek, o Arçelik işçisi esaret zincirlerini kırarak Devrimci bir örgüt etrafında tek kitle halinde 2500 kişi olarak toplanmıştır. Arkadaşlar, bugün Türk İşçisinin kurtuluş savaşında 2500 kişi olarak canını vermeye hazır, gene Arçelik işçisi olarak burada karşınıza ben çıkmaktayım, arkadaşlar. Kardeşlerim, bu hükümet ne bu kanunları çıkarabilecek ne de bize ihanet edebilecektir. Ettiği an bütün hangi yoldan bunlara mani olunabilecekse bunu burada bu kararı burada alacağız ve mutlaka bunu değerlendireceğiz. 2500 kişi olarak yarın sabahdan itibaren savaşa hazırız arkadaşlar. Bugün alınan bu Türk İşçisinin Kurtuluş savaşı için alınan kararı sabırsızlıkla bekleyen Arçelik İşçisine ilk müjdeyi vermeğe hazır ve yarından itibaren ölümse ölüm, direnme ise direnme, yürüyüş ise yürüyüş, hükümet basma ise hükümeti basma, Türk-İş'i ortadan kaldırmak... hazırız arkadaşlar.)

NECMİ ARAL : (Muhterem arkadaşlarım, Sayın idareci arkadaşlar ben PİLASTEL Plastik Plastik-İş'e bağlı PLASTEL Plastik işçi temsilcisiyim. Değerli kıymetli arkadaşlarım, bizler buraya işçi temsilcileri yani işyeri temsilcileri olarak DİSK'in camiasında toplanmış DİSK Devrimci İşçi Sendikasının cemaatinin toplanmış birer temsilcisi olarak işyeri temsilcisi olarak toplanmış bugün arkadaşlarımızında beyan ettiği gibi, açıkladıkları gibi 32 nasıl tarif edeyim artık Milletvekili diyelim gene, milletvekilidir. 32 Milletvekilinin 450'e karşı kendilerini bugün sermaye ile beraber olup işçi aleyhine çıkarılacak kanunlara evet deyip imza basan samimiyetsiz insanları siz tarif edin, ahlaksız bugün memlekette tabandan dinamit koyan insanlar bugün memleketin bağımsızlığı ile bugün memleketin hürriyetsizliğine gerçekten dinamit koyan o insanlar sözde vatanperver olanlar, memlekete hizmet edenler, onlar kendilerine göre millete ben burada sadece işçi sınıfı olarak tarif etmiyorun bunu köylü, memur ve bugün memleketin üretimini sağlayan sanayide arkadaşlarımızın da tarif ettiği gibi çeşitli iş kollarında ve çeşitli zorluklarla, çeşitli yoksulluklarla evine giderken acaba bugün çocuğuma ne yedirebileceğim, evime giderken kira verebilecekmiyim, hatta bunun ötesinde yarın işveren bana para verecekmi? diyen, düşünen kardeşlerimin menfaatini düşünmeyen hergeleler bugün bizim aleyhimize çıkanlar kanunlara imza basmaktan utanmayan sıkılmayan kimselerdir. Arkadaşlar, benim konum arkadaşlarımızında işaret ettikleri gibi her şeyi açık açık ortaya koydular. Bizim problemimiz işçi sınıfı değil sadece bugün Anadolu köylerinden gazete görmeyen, ilkokul görmeyen, medeni araçlardan istifade edemeyen, hatta evine yol bulamayan, bırak köyünü evine yol bulamayan halkımızın yoksulluğu giderek memurlarımızın giderek işçi arkadaşlarımızın, giderek çocuklarımızın zorla kazandıkları hayat şartlarının bugün işçi sınıfının üzerine daha evvel çıkarılan kanunları kısıtlamak, kanunları gene kendi aleyhlerine çevirerek torbanın ucunu büzmek istiyorlar. Artık Devrimci İşçi Sendikaları bünyesinde toplanan bizler bunlara dur deme zamanı gelmiştir. Biz bunlara dur demezsek elbette diyeceklerdir ki, KEMAL TÜRKLER Devrimci Genel Başkanı DİSK genel başkanı KEMAL TÜRKLER kışkırtıcılık yapıyor diyeceklerdir. RIZA KUAS kışkırtıcılık yapıyor diyeceklerdir, Anarşl arayacaklar, Basın-İş kolunda olan... reket yapan işgal edilen yürüyüş yapan kimseleri yine aynı keza aynı böyle yapacaklardır. Bunlar ne içindir, hakikaten böyle midir? Gerçekte böyledir. Amma bunun altındaki nedenleri neden söylemiyorlar. Demiyorlar ki, yahu biz bu millet'in haklarını kısıtlıyoruz amma bu milletin haklarını vermi-

yoruz amma işçi haklarını vermiyoruz amma bunlar neye verilmiyor, bunu neden açık açık söylemiyorlar. Biliyorsunuz Türk-İş Genel kongresi oldu, Bunu nerede yaptılar? Erzurum'da yaptılar, Erzurum'da yapılan genel kongrede dânişıklı bir döğüş olmuştü. Hepiniz biliyorsunuz, dediler ki, SEYFİ DEMİR SOY burjuvanın temsilcisidir. Biz dedi genel grev istiyoruz. Türkiye çapında bunu iki gruba ayırdılar. Grup hayır dedi, bazı grup evet dedi. Niye bunu SEYFİ DEMİR SOY ileri sürdü. Çünkü, işçiden yana şirin görünmek istedi. Ama onun karşısına Çalışma Bakanı çıktı dedi ki, bu dediğin memleketin yıkımına gider dedi. Belki onun açısından olabilir ama bunu organize ederken hiçbir şey olmayacaktır muhterem arkadaşlar. Bizler daima kendi menfaatlerimizi korumak için çalışıyorsak muhakkak ki sermaye çevresinde kendi haklarını kendi çıkarlarını dışa dönük sermayelerini memlekete sokup memleketi biraz daha sömürmek gayesiyle yüzdelerini almak suretiyle kendi kasalarını yükseltmeye çalıştılar. Bizim yapacağımız şey burada arkadaşlarımızın da ifade ettiği gibi bu alacağımız kararlar isabetli olacaktır. Bunların yapacağı şey, bize yine diyecekler ki, kıskırtıyorlar, yine diyeceklerki yıkıcılık yapıyor diyeceklerdir. Desinler zararı yok ama biz birgün olacak söz sahibi biz olacağız. Söz sahibi biz olacağız. Amma benim birtek şeyim var sizden istediğim, bugün oy zamanı geldiği zaman burjuva sınıfının altındaki küçük burjuva dediğimiz memurun sınıflar işçi sınıfını oy zamanı geldiği zaman Anadolu'nun köyünü bilmeyen, Anadolu ki köylünün ismini dahi yediği yemeğin rengini, gittiği yolun taşı mı yoksa toprak mı veyahutta ne biçim yol olduğunu bilmeyen kimseler oy almaya gittiği zaman halkımızın onlara hayır demesini işçi arkadaşlarımızdan da oy avcılarına hayır demesini istiyorum. Bütün çıkarımız bütün gayretimiz bundan doğacaktır. Bunun yanında bugünkü arkadaşlarımızın işaret ettiği gibi yapacağımız hareketler, burada alacağımız kararlar gerçekten yerinde olacaktır. Artık Devrimci Sendikalar çıkarıcı sendikalara, çıkarıcı zümreye dur deme zamanı gelmiştir. Hepinizi Plastik işçileri namına candan hürmetle selamlarım.)

İSMET DEMİR : «Sevgili işçi kardeşlerim, hepinizi canı gönülden selamlarım. Ben AEG-ETİ temsilcilerinden İSMET DEMİR. Mikrofonu ilk sefer çıkışım olduğu için belki heyecanlıyım kusurumu bağışlayın. Büyük Millet Meclisinde 32 tane mebusan bahsediliyor. Bu 32 mebus Anayasa kanununda olmayan birşeyi yürürlüğe sokmuşlardır. Anayasa'ya aykırıdır bu. Madem ki onlar, Anayasaya aykırı olarak hareket edebiliyorlar, bizim de umumi bir grev yapmamız bu Anayasada yok amma madem ki onlar yapabiliyor bunları, biz de yapabiliriz. Anayasa var sesleri varsa kullanalım bunu umumi bir grev yapalım ve kanunu geri alıncaya kadar direnelim. Bütün gücümüzü ortaya koyalım. Bu bütün arkadaşlar buraya çıkarak türlü türlü nedenlerini anlattılar. Artık bir daha benim anlatmama herhalde lüzüm yok. Ya Ankara'ya kadar hep birlikte bütün işçideşlerimizle gidelim devamlı surette protesto edelim, sonuna kadar direnelim, ya da bütün iş kollarında bu kanun geri alıncaya kadar grev yapalım, çalışmayalım benim söyleyeceklerim bukadardır.)

RECEP AKGÜL : (Sayın proleterya sınıfı, Ben Türk Demir Döküm adına RECEP AKGÜL. Arkadaşlar halen yürürlükte yürürlüğe sokmak istedikleri bir kanunla ve bu meclisten geçmiş vaziyettedir. Bu kanunlaşmış sayılabilecektir. Ancak Senato türlü formasyonlardan geçtikten sonra bu belli oluyorki işçi sınıfını pardon kapitalist düzende burjuva sınıfının kurduğu kanunlar, müeyyideler daima onlar tarafından onları yaşatmak için çıkartılan kanunlardır. Her zaman da bu işçi sınıfını ezmek için kendini ayakta tutmak için başvurduğu yollardır. Siz halen kanun karşısına biraz evvel bir arkadaşımız bir şey söyledi.

Benim iki yaşında evde bir çocuğum var. Baba akşam eve gelirken bana ne getireceksin dedi, biz o arkadaşta ve hepimiz olarak konuşuyorum, iki yaşındaki çocuğumuz yarın sabah evde çıkarken baba bana ne getireceksin dediği vakit oğlum ben akşama eve gelmiyeceğim savaşa gidiyorum demesi lâzım Çünkü bu savaşın kararı bizden sonra gelecek işçi sınıfını yaşatmamız için yapacağımız bir savaştır. Arkadaşlar, biz Türk Demir Döküm olarak bu savaşa her zaman hazırız. Gerekirse bu kanunun koyduğu toplum polisi gibi isim de veriyorum para ile doyurulmuş kişileri bizim üzerimize kışkırtabilirler. Her zaman onlarla savaşmaya her zaman gırtlak gırtlığa gelmeye hatta ve hatta sonuna kadar artık onlar ne şekilde yapacaklarsa yapsınlar onlarda kabullenmeye razıyız arkadaşlar. Bizim bütün isteğimizi Türk Demir Döküm olarak biz burada kararlıyız, Savaşa hazırız arkadaşlar.) şeklinde konuştuğu bu arada KEMAL TÜRKLER'in muhterem kardeşlerim Türk Demir Döküm'deki olaylardan sonra büro personeli durumunda olan 150 kardeşim aralarında toplanmış artık bu sermaye sahibinin boyunduruğuna bundan sonra bizler hüküm sürdüremeyeceğiz, işçi kardeşlerimizle gidelim devamlı surette protesto edelim, sonuna kadar direnelim, yemek yerlerine girmişler bugün sadece 13 şefe, müdür veyahutta bunun dışındaki kimseler hariç tamamı işçilerin arasına karışmak suretiyle kendi çaplarında bu mücadeleye katılmışlardır. Şeklinde konuşmayı müteakip RECEP AKGÜL konuşmasına devamla: (Arkadaşlar bu genel mesele amma bizim savaş davamız olmadığı için detayına inmedim. Aslında onu da açıklayayım. Türk Demir Döküm olarak 131 kadroda memur diye nitelendirdikleri şahıslar var, bunlar işveren tarafından gerekli şekilde kullanılıyorlar, işçi ile memurun arasındaki bir fark kademesi gözeterek şöyle mesela onlar memurlar dilediği şeyi dilediği şekilde yaptırıyorlar. Bunu işçiden uzak tutmağa sevdasında görünüyorlar. Biz memur arkadaşlar tamamımız birden Maden-İş'e üye olduk ve halen toplu iş sözleşmesi toplantıları halindeyiz. Sayın ŞİNASI bey'e bir ifşaatta bulunmuşlardır. Yahu Şinasi bey sen memurları sendikaya aldın bizim gizli işlerimiz var İ. B. M. hesapları yapmamız lazım, yapamıyoruz, memurda senin kapsamına girdi. Biz bunları bu hesapları dışardan adam tutarak yaptırıyoruz olurmu? Bizim elemanımız varken niye dışardan yaptıralım demişlerdir. Yani yaptığı yolsuzluğu açıkça ortaya dökmüştür. Demekki, bu yolsuzluk yapıyordu, benden gizliyor ben şimdi hakikatleri ortaya dökmek için bu topluluğa girmiş vaziyeteyim. Yapılan suistimalleri sendikaya bildireceğim. Buda sendikada sendika olarak onların karşısına çıkacaktır. Bir yolsuzluk derken şöyle işçinin hakkının yenme bakımından söylüyorum. Böyle bir şey nasıl olabilir. Kalkıyorlar dışarıda hesaplarını yaptırıyorlar, gizli olarak dışardan para ödüyorlar ve bundan şikayetçi oluyorlar. Herşeyden evvel bir işveren işçisine nasıl yolsuzluk yapar. Bu gibi yollara girmişlerdir. Ve biz tüm memurlar olarak sendikaya kayıt olduk e bu işten çok müzdarip oldular. Yahu Şinasi bey siz burda başımıza bunu açtınız öbür taraftan Arçelik var Bozkurt var bunun gibi şeylerle bize geçerse biz çok güçsüzleşeceğiz gibi yakınmalara girmişlerdir. Yani onların pozisyonu işçiyeye karşı güttükleri politikayı anlatmak açısından söylüyorum sizlere.)

SEMSETTİN AKBAŞ : (Çok kıymetli arkadaşlar hepinizi hürmetle selamlarım. Ben Kimya-İş kolundan fabrika baştemsilcisi; Sayın arkadaşlar kendi bildiğim kadar sizlere bir şeyler anlatmak istiyorum. Türk-İş'in 8. kurul toplantısında Erzurum'da ben bildiğim kadar izledim. Hakikaten çok ilginç ve aleyhimize alınan kararlar hepimizce malumdur. Ve denildi ki, doğu memleketi kalkındırmak maksadı ile Erzurumda kongreyi tertipleddiler, maalesef bu yalan idi ne için gittiler, sadece ilkbahar havasından faydalanmak için ve o güzel

tabiattan faydalanmak için oraya gittiler ve nihayet bize çıkarılan kanunları hepimiz tek tek izlediniz. Madem öyle ise kanunlar gayet basit ise bizde kendilerimize göre kanunlar yapmaya çalışacağız. Arkadaşlar kanun dediğiniz zaman nasıl yapacağız? Büyük Millet Meclisinde değildir. Bu meclis olarak bir kısım kanun yapacağımız şimdiye kadar yapılan hareketlerde sayabileceğim kadar SINGER, DEMİR DÖKÜM - efendim ECA çok yerlerde yapıldı, o bize oldu bir kanun ve karşıdaki işverenler dahi bundan korkmaya çalıştılar. Yarın en ufak bir hareket olsa dahi bizim işyerimizde bu hale düşecektir. Şunu da hiç unutmuyorum, biz Kimya-İş koluna ilk girdiğimiz zaman bizim işverenimiz dedi ki: siz Kimya-İş koluna girmeyecektiniz istediğiniz sendikaya ben sizi kayıt edebilirim. Ne demek biliyormusunuz? Seni fazla toprağa alıştırmak değildir. Yalnız kendisini yesin Boğazlarda, sahillerde, denizlerde. Bugün denize gireyim dersen giremezsin arkadaşlar. Her tarafını kapamışlar, deniz de onlarındır. Artık bu tabiat yarattığı İstanbul'un akın eden kişiler dahi, ben şahsen faydalanamıyorum. Hepimiz gecekonduların sahilinde oturuyoruz. Onun için bunu yapmamız için tek kanunumuz budur. Oybirliği ile karar alacağız. DİSK'in bünyesinde olan tüm işyerlerinde Pazartesi günü, Salı günü, işe şartelleri indirip oldu bir kanun, benim konuştuğum budur.)

ORHAN ADEM (SEVİNÇ) : (Sungurlar Kazan fabrikası işçileri namına sizleri selamlarım. 1939 senesinden beri o zaman 5 yaşında bir Türk çocuğu ve Türk eri olarak sizlere kendimi takdim ediyorum. Ve o zamandan bu zamana kadar bugünü bekledim. Ve bir konuşma hakkına sahip oldum kardeşlerim. O zamanlar beş yaşında idim. Mustafa Kemal Atatürk vefat etmişti. O zamanlarda annem bana yüz gram ekmeği karne ile alıyor kendisi yemiyor bana yediriyordu. Bu zamana kadar açtım, sefildim ve fakirdim. Hakkımı aramak için kimseye başvuramıyordum. Ve sadece ben değildim tabii, hepimiz böyle idik. Yaşım şimdi 37, yine karnım doymuyor, çalışıyorum alnımın teri ile hakkımı alamıyorum. Seni çalıştırıp hakkını alanlar size şimdiki bu devrede kanunları yaratanlardır. Alnımdan akan alın teri, namus teri onların hazinelerine onların işkembelerine, kursaklarına doluyor. Fakat bugün öyle bir an gelmiştir ki, kardeşler bu haklarımızı ve candan olan isteklerimizi onların işkembelelerine vura vura, boyunlarına kafalarına tekme ata ata alacağız. Bu bizim hakkımızdır. Mustafa Kemal bizlere layıkciyiz, milliyetciyiz, halkçıyız, devletçiyiz dediği zaman onlar bunların yolundan gitmemişlerdir. Hâlâ o eski devri, Osmanlı devrini yaşatmak istiyorlar. Biz Osmanlıları, düşmanları çizmemizle atıyor. Kolumuzun gücümüzün kuvveti ile fırlattık. Şimdi ise, yine bizi ezme istiyorlar. Onlara duyurulum ki, sizler yanlış yollara gidiyorsunuz. Bu işçiyi, bu köylü, bu gençlik, bu vatanın öz evladınız. Anamız Fatma, babamız Ahmet. Değil ki Josef, ne bileyim, Yaşın, Dimitri yahut Şoşef değil çünkü benim evden çıkarken eve hello veyahutta ne bileyim karıma, kuku yahutta monşer demiyorum. Doğrudan doğruya öztürkçe ile konuşuyorum. Allahaismarladık helallaşıyorum. Belki bana çalışırken bir kaza olursa evime gelemem diye helâlından ayrılıyorum. Onlar gibi gidipte barda, tiyatrolarda, Amerika'da bilmem nereler de paraları sarfetmiyorum. Ben İstanbul'da büyüdüm yaşım 37 daha İstanbul'un çok yerlerini bilmiyorum. Bu neden? Maddiyat durumum bakımından. Çünkü, maddiyat durumum iyi değil. Bizlerin hiçbirimizin iyi değil. Görmediğimiz yemediğimiz, gidemediğimiz çok şeyler var. Bu hakları bizden her zaman esirgediler. Alın terimizle çalıştık. Bu farkların karşılığını vermediler, bizi yok pahasına çalıştırdılar. Köle gibi çalıştırdılar. Ve bizde artık uyandık. Onlarda uyansınlarki; Türk işçileri her zaman uyanıktır ve her türlü devrime şevkatle ve köleliğe karşıdır. Ve her zaman için de olacaktır. Bunları ezmeğe ve onlara

bu şekilde direnmeğe biz bütün gücümüzle bütün kuvvetimizle birlik olarak onları biz yerlere sereceğiz. Onlar değil ki, bizim kolumuza zincir vuracaklar o zincirleri biz onların boynuna asarak birer, affedersiniz kaba söyleyeceğim ayı gibi çekeceğiz. Yaşasın Türk İşçisinin, köylüsünün birliği ve kuvveti. Biz bu vatanda değil, her hangi bir yerde olursa olsun bütün dünyaya Türk İşçisinin gücünü ve kuvvetini bildireceğiz. Ve dünya ülkelerinde... ayağa kalkacaklardır. Onlarda haklarını arayacaklardır. Söyleyeceklerim bu kadar.)

AHMET TOP : (Arkadaşlar... fabrikasını temsilen AHMET TOP. Bizim çalıştığımız fabrika Lastik-İş Sendikasına bugünlerde geçmiş bulunuyor. Uzun bir çalışma neticesi, işçi arkadaşlarımızın sarı sendika içerisinde bulduklarını müdrik oluşları ve onların artık tamamen menfaatlerine aykırı olarak çalışan bu sendikanın fabrika dahilinden atılıp bugün işçinin temel prensiplerine inmiş olan ve DİSK'e bağlı Lastik-İş sendikasına aktarma şekli düşünülmüştür. İşçiler arasında ve tatbikattan getirilen şu 5-10 gün içerisinde muvafakiyete erişmiştir. Arkadaşlar meseleye tam yerinde temas ediyor. Yani işçinin uyanışı sarı sendika ile hakikaten ve davalarına temas eden Milli Sendikaların meydana gelişini idrak ettiği etrafında böyle bir tasarı düşünülüyor. Bu tasarı kimler tarafından düşünülüyor? Evvela kompradorlar tarafından düşünüldü. Meclisteki milletvekilleri tarafından değil arkadaşlar. Bunu hazırlayan bugünkü sermayedir. Sıkışık bir duruma girmiştir. Ve bütün fabrikalarda DİSK'e mensup sendikalar doğal kanun olarak bütün imkanlarını kullanarak işgale, protestoya muhtelif şekillerde baskıya gidiyorlar. Bunun için tek çare elimizde bulunan 274-275 numaralı kanunlar üzerinde islahat yapmak kendileri yönünden zaten, esasen temelde bu iki kanun Anayasanın özüne tamamen aykırı iken bu sefer tamamen çürütülmüş vaziyette Anayasanın artık tümüne... aykırı duruma düşmüşlerdir. Arkadaşlar, Türk İşçisine şu kadarını gösterebilir ve izah edebiliriz. Bilmeyen arkadaşlarımıza Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Türk-İş, bu Amerikan parası ile, A. İ. D.'nin vermiş olduğu para ile yaptırdığı binada oturuyor ama bugün Lastik-İş kendi işçilerinin bizzat emekleri ile vermiş oldukları şu binada topluyor sizi. Bu söz size kâfidir, bunu bilmeniz gerek. Muhterem arkadaşlar, hakikaten muazzam bir dönem içinde bulunuyoruz. Türk İşçisinin tümünü hakları elden gidiyor. Böyle bir tehlike durumundayız. Size birçok misal verebilirim. Madem ki biz Türk çocukları olarak 32 milyon Türk insanı olarak hudutlarımızın muhafazasına, müdafaasına, namus ve şerefimize karşı en ufak bir tehlike geldiği takdirde tek vücut oluyoruz burada Türk İşçisini namus ve şerefine bir leke atılıyor. Dikkat buyurun, mücadelemizi vereceğiz ama bu mücadelede her türlü meşakkate göğüs gereceğiz, açta kalacağız, yoksul da kalacağız, icap ederse öleceğiz arkadaşlar. Çünkü bizden evvel şehit olan arkadaşlarımızın her türlü başka bir maksadı yoktu. Türk İşçisinin bugünkü hakları için şehit olmuşlardı. Biz onların kemiklerini sızlatmayacağız ve onlar için elimizden geldiği kadar aynı yolda yürümeye azmedeceğiz arkadaşlar. Muhterem kardeşlerim, bu mücadele yeni değildir. Bu dün tezahür etmiş değildir. Bu meselenin temeli eskilere dayanır. Türkiye İşçi Sendikalar Konfederasyonu uzun zamandan beri patronlardan yana çalışmaktadır, patronla elele vermiştir. Devlette bir patrondur, devletle beraber sırt sırta vermiş vaziyettedir. Artık bunu görmemeye kör olmak lâzım. Arkadaşlar görmemek için gözlerinizi yummuş olmanız lâzım arkadaşlar. Türk-İş patrondan yanadır, artık bu inkâr edilmez. Hükümet arkasındadır. Hükümetle her noktada elele vermiştir. Görüyorsunuz... vesile Amerikan sermayesine dayanmaktadır. Her iki grupta ve Türk-İş bugün hükümette Amerikan sermayesi ile idare edilmektedir. Biz buna karşıyız ve bunu halledeceğiz. Bunu kökünden söküp atacaktır. Yabancıların bizim işimize müda-

halesini muhakkak önleyeceğiz. Arkadaşlar, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu karşısında DİSK'i görmekle rüyasını kaybetmiştir. Uykularını kaybetmiştir. Artık tamamen bunun çaresine bakacağız. Bunun çaresi ancak parlamento yolu ile. Çünkü 450 milletvekilinin tamamı kendisinden yanadır. Tamamen kompradorlardan yana, mütegalibelerden yana arkadaşlar. Arkadaşlar, halktan tek bir kişi yoktur. İşte bir tek arkadaşımız RIZA KUAS vardır. O da, bu kanuna karşı mücadeleyi yaptı, bu bizim için büyük bir şereftir. Kendisine teşekkür eder bu meselede doğal kanunlar yeter. Arkadaşlar doğal kanunlar bunu biz tatbik ediyor her iş yerinde doğal kanunlar var, genel grev diye BÜLENT ECEVİT söylüyordu. Nerede idi bu kanun çıkışında, müdafaa edilinde? Genel grev isteyen BÜLENT ECEVİT neden parmak koymadılar, grupları vardı, neden karşı gelmediler. Olmaz arkadaşlar, o halde biz samimi olan tarafa parmağımızı koyacağız. Öyle ise kendilerinin grev dediğini, biz doğal kanun olarak genel greve doğru gideceğiz.)

RAFET YILDIRIM : (Gıda-İş Beşiktaş un fabrikası işçi temsilcisiyim. Arkadaşlar başımızdaki kötülere kaldıracakız, iyileri getireceğiz ne dersiniz? Bu işlere biz muvaffak olabilmeyiz olamazmız? Bütün işçi arkadaşlarımıza buradaki bütün konuşulan anlatılan durumların hepsini anlatabileceğiz. Kafanızda bunları koyun, kafanızda aklınızda tutamayacaksınız defterinizin bir köşesine yazın arkadaşlar. Biz, un fabrikaları greve gitmiştik. Bizim grevimizi Bakanlar kurulu üç gün içerisinde erteledi. KEMAL beyla konuştuk, bizim başkan ile KEMAL bey dedi ki, bizim grev ertelendi çocuklar ne yapacağız, dedik ağabey siz hiç merak etmeyin, biz muvaffak olacağız. Nasıl dedi. Muvaffak olacağız direneceğiz, çalışmayacağız dedim. Hakkımızı alıncaya kadar savunacağız, kanımızın son damlasına kadar savaşaacağız, hakkımızı alacağız diye söz verdik. Sendika arkadaşlarımız da bize söz verdiler, sizin hakkınızı alacağız diye. Nitekim muvaffak olduk, bir tas çorbayı bize çok gördüler, vermek istemediler, nitekim ondan kurtulduk çorbamızı da aldık. Bir ses, şimdi ne yapacağız RAFET? şimdi ne yapmamız gerekiyor? Arkadaşlar yarın sabah erkenden saat 07.00 da işbaşı yaptığımız takdirde fabrikalara yol verdiğimiz anda ustabaşlarımız fabrikalarda dedikodular çıkardı, neye çalışmıyorsunuz dendiği anda, çalışmıyoruz diyeceğiz, icap ederse öldüreceğiz. öleceğiz. 32 tane milletvekili değil bizim başımıza köpek getirmişler. Bizim başımıza köpek getirmişler, bu köpekleri kaldırmaya çalışacağız. Amerikan köpeğidir bunlar. Türk köpeği olsa yine kucağımızda taşırız. Savaşaacağız, uğraşaacağız, Türk işçisinin tarihlerini kanımızla beyaz duvarlara yazacağız. Okunacak... benim diyeceklerim bu kadar, malûm ya heyecanlıyım, burada tetkikte duruyoruz, emir bekliyoruz.)

VEHPİ KAYMALIOĞLU olarak anons edilip kürsüye gelen ve **FEHMİ NASUHİOĞLU** olduğu anlaşılan konuşmacı: (Arkadaşlarım, altı aydan beri bizim programımızda yani yüzde yüz sermayeli Amerikan şirketinde toplu iş sözleşmesi devam ediyordu. Daha başladığı günden son güne kadar bizim hukuk müşaviri bu kanunun çıkacağından söz ediyordu ve bunun altı ay uzamasının sebebi de bu kanun çıktıda bizim grev hakkımızı alamamamızı bekliyorlardı. Maaalesef Kimya-İş daha açık göz davranarak grev hakkını alarak biz bu gün haklarımızı almış durumdayız. Ve aldığımız haklar Türk-İş'in almış olduğu haklardan belki beşyüz misli Senemize 125-125, üç senelik çocuk zamları, sosyal yardımlar, hepsi fevkalade. Türk-İş'in kollarında şimdiye kadar almış oldukları zamları acaba biliyormusunuz 25 kuruş. 15 kuruş çocuk zammı, 7.30 lira, 10 lira üç çocuktan fazla olduğunda para alamazsınız. Bizim aklımız ermez, biz Türk İş'i falan bilmiyoruz, bizim tanıdığımız bildiğimiz DİSK'e bağlı sendikalar,)

başka sendikalarla bizim alış verişimiz yoktur. Fakat son günlerde görüyoruz ki SÜLEYMAN DEMİREL tamamen şaşırđı, ne yapacağını bilmiyor. Şaşkın ördük suya bıraktığınız zaman götün yüzermiş, bu da başladı artık geri yüzmeğe, kendisi zamanında çobanlığında bahsediyordu, acaba bütün Türk işçisini davar sürüsümü zannediyor? Özdür dilerim, artık eski devir ölmüştür. Davar sürüsü ölmüştür. Artık karşısında bir aslan sürüsü vardır. Artık ne yapmak gerekiyorsa hepimizin bir anda sendikacılarımızın vermiş olduğu emirlerden çıkmayaçağız. Ölüm kalım. Ölürsek, şehit kalırsak gaziyiz. Yapmış oldukları kanun değıl Türkiye'de dünya arasında hiçbir tarafta böyle bir kanunun çıkmasına imkan yoktur. Fakat bunlar bizi zavallı görekten bu kanunu çıkaracaklarını zannediyorlar Maalesef aldanıyorlar. Bu gibi kanunlar bundan sonra yürümeyecek. Çünkü Devrimci sendikamız bizleri artık bilinçli bir işçi durumuna getirmiştir. En ufak bir kötü hareketlerine gözlerimizi yummayacağız. Ve bunlarda Anayasayı babayasa durumuna getirmeye de göz yummayacağız. Bundan böyle bütün arkadaşlar hep beraber olacaktır. Ne yapması gerekiyorsa sendikamızın vereceğı emirleri bekliyoruz. Grev, yürüyüş her harekete hep beraber katılacağız.)

BURHAN ŞAHİN : (DİSK bünyesindeki Basın-İş'in İstanbul Matbaası işyerinden. Arkadaşlar buradan birçok arkadaşlarımız günlük konuları konuştular. Her gün her işçi arkadaşımızın, her emekçinin hatta bizim bünyemizde olmayan, Türk-İş bünyesinde bulunan henüz bizim eriştiğimiz bilince erişemeyen arkadaşlarımızın bizim gibi çok çile çekiyorlar. Fakat bunlarda elbetteki ilerideki günlerde pişecekler ve gerçek sınıflarını, gerçek mücadele eden insanların yanında yer alacaklardır. Şöyle bir halk arasında, yani bizim aramızda şöyle bir tekerleme var. Yüzyıldan beri devam eden bir tekerleme. Atalarımız zengin kodamanlardan, ensesi kalın olanlardan bahsetmiyorum. Fakat atalarımız sömürölüp horlandıkları zaman bir tekerleme uydurmuşlar, fakat teşhis çok yerinde, bilimsiz bir tekerleme oluyor. Bu Yavuz hırsız ev sahibini bastırır demişler. Gerçekten biz yüzyıllardan beri sömürölmüşüz, fakat bunları kim sömürmüştür? Niçin sömürölmüşüz? Çoğunlukta olduğumuz halde azınlığın hakimiyetine niçin girmişiz. Onu bilemeyiz, henüz daha yeni yeni bilmeye başlıyoruz. İşte şimdi bu mecliste Türkiye'nin genel nüfusunun % 95'i hatta % 98'i fakir olduğu halde, ters orantıdaki meclis ancak bu kadar kanun çıkartabilir. Tabii ki fakirin lehine kanun çıkarmaz. Gittikçe kendisini yontulan ve takatı kesildikçe daha fazla vurmağa çalışan bir sınıf diktası yaratırlar. Karşı sınıfı, sınıf kitlesi yaratmakla itham ederler. Kendisi yüzyıllardan beri sınıf diktası yaratmışlardır. Bunu artık emekçi sınıfı gördükçe hırçınlaşıyorlar. Meclislerde ve arkalarında bulunan dış sermaye çevreleri ve onun maşaları ile birlikte hareket ediyorlar, kapı arkalarından gizli toplantılar yapıyorlar. Hatırlarsınız bir hafta zarfında Türk-İş binasına Başbakan ve Çalışma bakanı defalarca ziyarette bulundular. Neden? Türk-İş bugün paravana olarak işçi sınıfını durdurmak için yaratılmış bir teşkilattır. Arkadaşlar ben Basın-İş'in Adana şubesi başkanlığını yaptım. Üç sene önce de Türk İş bünyesinde idim. Özdür dilerim, kendimi takdim etmiş olmayayım, genel başkan vekilliğine kadar seçildik. Ve Türk-İş de mevcut bulunan ikinci Basın-İş var. Türk-İş'in kuklası 95.000 lirayı üç zarfında yedi. Bunun çevresi böyle olunca. Türk-İş ne olurdu acaba? Halil Tunç'un odasına ziyarete girebilmek için, bir gece yol giden insan üç saat, dört saat kapıda bekliyor ki iki laf etsin, derdini söylesin. Bu Türk-İş budur. Ama bunu hepimiz biliyoruz. Bunu, yani şimdi şu arada yazabilmemiz ve öğrenmemiz, karar vermemiz gereken, bir tek konu var şimdiden sonra. Stratejimiz ne olacaktır? Taktiğimiz nedir? Bunu tesbit edeceğiz, ondan sonraki hareketlerimizi ona göre tanzim edeceğiz. Biz DİSK fedarasyonu olarak, Türkiye'de ki emekçilerin

küçük bir kesimini teşkil ediyoruz. Aslında bütün emekçiler bir araya gelse, zaten bu payandaları ile beraber yırtılırlar bunlar. Anlıyorlar ki Türkiye'de ki bu emekçiler gittikçe bilinçleniyor ve kendi bilinçlenen insanların yanına doğru gittiklerini görünce hırçınlaşıyorlar. Ve bu gibi bir takım kanunlar çıkartıyorlar. Şimdi 32 Milletvekilinden bahsettik. Arkadaşların çoğu aslında bu 32 Milletvekili değil bütün meclistir. Tüm meclis ters orantılı bir seçimle yani kasten bilimsiz bırakılmış, bilmeyerek rey vermiş, masum insanların reyleri ile meclise gelenlerin kapitalistleri korumak için çıkardıkları kanundur. Bunun 600'ü de 450'si de gelse aynı kanunu çıkartacaklardır. Doğal yasalarından bahsediyorlar. Kendileri ondan sonra çıkıyorlar sermayecilerle gizli kapı aralıklarında, Apdi İpekçi ile şunla bunla pazarlıklara girişiyorlar. Bu mudur yani, yiyicilerin yani 274-275 sayılı kanunları çıkardık övünenler değil hiç birisi, hepisi bunların işçi akımını gerçek yolundan çevirebilmek için konulmuş engellerdir. Biz bunları artık görüyoruz. Ve bundan sonra daha fazla göreceğiz. Şimdi benim son olarak söyleyeceğim bir şey var. Bizim şimdi, gerçi bana düşmez, hepiniz karar vereceksiniz ama, umuma bir tek sözüm var. Ben derim ki; Toplum psikolojisi şu anda bizim için çok önemlidir. Biz burada hepimiz inanmış insanlar olarak toplandık. Greve gidelim, iş yerinde pasif direnmeye gidelim. Kabul. Fakat biz niçin % 98 fakir halkı olan Türkiye'de kendimizi kabul ettirmiyoruz? Haklı olduğumuz halde bunu bilelim. Onun için benim bir teklifim var. Çoluğumuzla çocuğumuzla yürüyüş yapacağız. Toplum mal edeceğiz bunu. Bu bakımdan bunu bir teklif olarak topluma sunuyorum. Canı gönülden istiyorum bunu. Çünkü Türkiye'de, bilinçli, gerçek yolda olanlar hep eziliyorlar. Ezilsinler, canım kurban ama bir şey elde edelim, yani şu hareketi bir iktidarın ve sermayenin kuklası Türk-İş için işçiyeye işleyebilmeliyiz. Mevcut düzenin kapitalistlerin elinde olduğunu biz, halka, bilmeyenlere bildirmeliyiz. Hareketimizi ona göre düzenleyip, ona göre yürüyüşler düzenlemeliyiz. İş yerlerinde grev yapmışız. Zaten şimdi sendikacılık nedir arkadaşlar? 50 lira zam alıyorsunuz, hayat % 200 artıyor. Bunu dursun, sendikacılık biz, 50 lira zam sendikacılığı yapmayacağız arkadaşlar. Arkadaşlar, toplum kalkınıncaya kadar mücadelemizi devam ettireceğiz. Biz bu halkın gerçek iktidarını buluncaya kadar her ne yolda olursa olsun mücadelemize devam edeceğiz.)

HAKKI ÖZTÜRK : (Sevgili kardeşlerim, bu gün başlayacağımız savaşların kararlarını alıyoruz. Ve ondan sonrada tüm teçhizatla, fiilen savaşın içine girmenin içindeyiz. Bu bakımdan savaşımız kutlu olsun. Değerli kardeşlerim bazı arkadaşlar tanırılar, dün de biraz konuşmuştuk. Kısaca tanımayanlara kendimi tanıtayım. Ben Ereğli Morrison firmasında, yani çoban sülü'nün işine baktığım zaman sendikalaşma hareketlerini öğrendim. Maden işe girdim. Çoban Sülü ise bizi kovdu. Daha sıcak yuvamız olan Maden-İş'in bünyesine gönderdi. Halen Maden-İş 7 nci Bölge, yani İzmit Bölge temsilcisi vekilliğini yapmaktayım. Değerli kardeşlerim bu gün yaptığımız toplantı ve aldığımız kararların önemini 1919 larda Atatürk'ün Samsun'a çıkışından 1920-1922 Sivas ve Erzurum kongrelerinden kat kat daha önemlidir. Çünkü o günkü savaşlarda da emperyalistleri kovuk ama içimizdeki yabancıların uşaklarını kovamadık maalesef bu hale geldik. Dış devletler arasındaki haysiyetimizi yitirmiş durumdayız, dış devletler arasında en geri kalmış bir ülkemiz. O bakımdan bu günkü kararımız ve toplantılarımız o günkü kongrelerden daha çok önemlidir. Çünkü bu kararı ve kongrenin bizzat her türlü nimetlerin yaratıcısı olan bizler yapıyoruz, bizler kararı veriyoruz. Biz verdiğimiz kararı da yaptığımız bir savaşlarda kan döktüğümüze göre kolay kolay bizi daha çok sömürmek isteyen hainlere artık iplerimizi, iplerimizi veremeyeceğiz arkadaşlar. Bu böyle biline. Sevgili kardeşlerim, hainler son günlerini

yaşamaktadırlar. Dikkat ediyorsanız, dünde söylediğim gibi, bu kokuşmuş düzen yavaş yavaş yıkılmaktadır. Onun yöneticilerinin de ödü kopmaktadır. Çünkü onlar suçludur. Onlar yıllardan beri alın terimizi sömürmüşlerdir. Onlar bizim yeraltı - yerüstü kaynaklarımızı Amerikan gavuruna peşkeş çekmişlerdir. Bizim onlardan hesap sormamız gerek. Bu hesaplarda böyle Türk Ceza merciinin adliyesinde olmaz. Halkın huzurunda, halk mahkemelerinde sorulacaktır. Sevgili kardeşlerim, değerli kardeşlerim, bizi hain yönettiği için, hainlerin yönetimi bizim yararımıza olmaz. Şinasi bey kardeşimiz, Amerikanın Türkiye'deki oyunlarını ve ona uşaklık edenleri belgeleriyle, misalleriyle güzel ortaya koydu. Şimdi bu uşaklar efendilerine yaranamadılar. Dediğim gibi musluklar kapanmaktadır. O bakımdan bu baskı kanunları gelmektedir. Her zaman söylediğimiz gibi, gine de söylüyoruz. Bu güne kadar işçimizin haysiyeti eşittir para. Ama bu gün işçiler parayı bir yana itmişler, özgürlük haklarını kullanmak için Toplum polisleriyle, ordularla kavga edebilecek şekilde sınıflarının bilincine varmışlardır. O bakımdan bu kavgada fert olarak, yönetici olarak görev alan sizleri saygı ile kutlarım. Sevgili kardeşlerim, değerli kardeşlerim, daha evvelden konuştuğum için yine sık sık konuşuyorum. Meselenin esasına inmekle artık kişisel yönden söylüyorum. Gerçek yoldur bilinmektedir. Ancak benim bir takım önerilerim vardır. Bu komite heyeti, komado heyeti bunların dikkate alırsak çok memnun olurum. Beni, dünde söylediğim çok kesin propaganda basın dairemiz başkanı sayın Hilmi beyin dediği gibi, büyük manşetler, savaş başlıyor, herkes hazır olsun şeklinde tansiyon vermek, yürüyüşlere mutlaka ve mutlaka çocuklarımızla ailelerimizle katılmamız arkadaşlar.. Bu arada savaşta tevkif edilen kardeşlerimiz olur. Tevkif edilen yerleri mutlaka basmalıyız arkadaşlar. Karakolda olabilir, Valilikte olabilir, mutlaka basmalıyız orayı arkadaşlar. Arkadaşlar bu arada mümkün mertebe yönetici ve ele başı durumunda görünen arkadaşları bu faşist komando gestapo şeflerine teslim etmemek için gayret sarfetmeliyiz. 2-3 sloganımızın tesbitini burada yapmalı arkadaşlar. Böyle mesela, bilmem yok bağimsız, bilmem ne şekilde söylemeden, önce mutlaka sloganlarımız burada tesbit edilmeli. Ve yapılacak her harekette Anayasa Direniş Komitesi'nin mutlaka disiplini altında olmalıdır arkadaşlar. Olacak galiba efendim, marşta benim kanaatime göre iki marşta söylendi. Birisi daha ziyade katıldığımız noktalardaki, bilirsiniz İstiklal marşı söylendiği zaman bize karşı duranların durması gerekir. Aksi halde saygısızlıktır. Gerçi onlar o saygıyı çoktan yitirmişler, formalite gereği yapıyorlar. Ama İstiklal marşı söylemek olmaz. Arkadaşlar bir başka şey de bu direnme 3 günlük, 5 günlük olmasın. Arkadaşlar, dünde sayın genel başkanımızın söylediği gibi, DİSK Genel Başkanımızın söylediği gibi, Kanun Meclisten alınıncaya kadar bu direnme yapılmalıdır. Arkadaşlar bundan önce Örfi idare mi olur, Hükümet mi istifa eder, onlar bizi mandallamaz. Mühim olan bu kanunun geri alınmasıdır. Arkadaşlar biz diyoruz ki mutlaka ve mutlaka kanunların geri alınmasına kadar bu direnme devam edecektir. Eğer Hükümet soğuk kanlılık gösterir, eğer devlet kuvvetleri halen ondan yana görünür, veya hala meseleyi psikolojik yönden yıkmaya çalışırlarsa şunu açıkça kabullenmek, karar altına almakta fayda vardır. Bu gibi hallerde fabrikaları dinamitlemek... arkadaşlar bunu mutlaka karar almalıyız. Arkadaşlar, efendim son dikkate alındı mı? Sayın Genel Başkan, Sayın Genel Başkan, son teklifim dikkate alındı mı?) Şeklinde 14 Haziran 1970 Pazar günü Merter sitesindeki Lastik-İş Sendikası binasında yapılan toplantıda ki konuşmalardan anlaşılacağı üzere 274-275 sayılı kanunlarda değişikliği getiren kanun tasarılarının geri alınmasının temin edilmesi maksadı işçilerin cebir ve şiddet kullanarak devlet kuvvetlerine karşı gelinmesi hatta icap ederse fabrikaların dinamitlenmesi kararlaştırılmış-

tır. 15 Haziran 1970 günü sabahından itibaren Sungurlar, Vinlex, E.C.A., Otosan, Silvan, AUER, AEG, Tikbaş, Doğu Galvenize, Arıtaş, Arçelik, Singer, Semir Döküm, Profilo, Rabak, Magirus, Kavel, İssan, ve diğer bir çok fabrikalarda uygulamaya geçtikleri bu kuruluşlara mensup işçilerin önceleri oturma grevlerine başladıkları bilahare toplu halde fabrikaları terk ederek muhtelif yönlere doğru toplu olarak kanunsuz yürüyüşe geçtikleri ve bilhassa fabrikaları dolaşarak fabrikalardaki işçileri dışarı çıkarmak için maddi ve manevi baskı yapmak hareketlerine iştirak etmek zorunda bıraktıkları topluluğa katılmak istemeyen işçileri de tartakladıkları ve olaylara sebebiyet verdikleri, Kartal, Eyüp, Bakırköy, Levent ve Sağmalcılar semtinde yaygın bir vaziyette ve tahrikkar bir durumda devam eden bu hareketlerin önlenmesi ve devamına mani olunması için İstanbul Valiliğince, İller İdaresi kanununa dayanılarak istenilen Askeri Kuvvetlerle iş birliği yapmak suretiyle sıkı ve devamlı güvenlik tedbirlerinin alındığı, Kartal cihetinde bulunan fabrikalardan gruplar halinde ellerinde bayrak ve filamalar olduğu halde çıkan işçilerin Kartal-Ankara yolu Yakacık kavşağında yolu trafiğe kapadıkları yapılan ihtar ve ikazlar neticesinde trafiğin normal hale getirildiği buradan ayrılan işçilerin Kartala doğru kanunsuz yürüyüşlerine devam ettikleri, saat 14.30 sıralarında Bakırköyde bulunan Emayetaş fabrikasında çalışan 500 kadar işçinin Basınköy Adliye binasının önüne doğru kanunsuz yürüyüşe geçtikleri adliye binası önünde zabıta kuvvetlerince dağıtıldığı bunlardan yakalanarak adalete verildikleri, saat 15.45 sıralarında Singer fabrikası civarında toplanan 3000 kadar işçinin ellerinde pankart ve dövizler olduğu halde Yakacık istikametine doğru yürüyüşe geçtikleri Yakacıkta askeri ve polis kuvvetleri tarafından dağıtılmak istendiklerinde mukavemet ettikleri, saat 16.15 sıralarında tahrik edilmiş kalabalık bir işçi gurubunun Yunus İstasyonu civarında yolcu tirenini seferden durdurdukları, saat 16.30 sıralarında 3000 kadar işçinin Eczacı Başı ilaç fabrikası civarında toplanarak kanunsuz yürüyüşe geçtikleri, saat 16,50 sıralarında Kartal havalisinde ki işçi kitesinin anormal bir şekilde hareketlere tevessül etmesi karşısında Askeri birliklerin buraya gelerek gerekli tertibatı almak suretiyle her hangi bir tahrikata meydan verdirtmedikleri, saat 17.00 sıralarında Topkapıdan Sağmacılar istikametine doğru giden işçi gurubunun ve buna yolda iltihak edenlerin yol boyunca bağırıp çağırarak yürüdükleri, saat 17.30 sıralarında Alibey köyü istikametinden gelen çok kalabalık bir işçi gurubunun Eyüp Emniyet Amirliği binasını sararak olayların tahrik ve teşfikçisi olarak yakalanıp buraya teslim edilmiş olan arkadaşlarını almak istedikleri, saat 18.00 sıralarında işçilerin Haymak Demir Döküm fabrikasını tahrip etmeye başladıkları alınan güvenlik tedbirleri sayesinde yapılacak diğer tahrip olayına meydan verilmediği İstanbul Valiliğinin 22.6.1970 gün ve Emniyet Müdürlüğü 15450 sayılı yazılarından anlaşılmıştır.

15 Haziran 1970 pazartesi günü işçi hareketleri yukarda belirtildiği şekilde devam ederken Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) genel sekreteri KEMAL SÜLKER ve tertip komitesi üyelerinden KEMAL NEBİOĞLU, CELAL BEYAZ, ŞİNASI KAYA, SALİH ÇETİN, HİLMİ GÜNER ve MUSTAPA BAŞTAN imzalarıyla Kemal Sülker'in ifadesine göre saat 11.00 sıralarında İstanbul Valiliğine verilen bildirimde (İstanbul'un işçi çalıştıran iş yerlerinin bulunduğu yerden başlayarak Taksim'e çıkan güzergahlardan olmak üzere 17.6.1970 çarşamba günü saat 08.00 den itibaren yürüyüşler ve aynı gün saat 17.00 de ise Taksim meydanında bir miting düzenlendiği) belirtilmiştir. Bu bildirim tetkik edilerek İstanbul Valiliğinin 15 Haziran 1970 gün ve Emniyet Müdürlüğü 1 nci Şube 14907 sayılı yazılarıyla (171 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyeti hakkındaki kanunun 4ncü maddesi uyarınca ilimiz dahilinde ya-

pılacak olan yürüyüş güzergahları ile toplantı ve yürüyüş güzergahları Vilayet Makamının 16.10.1969 gün ve Yazı işleri bürosu 163 R sayılı tamimi ile neşredilmiş ve bu tamim 16.10.1969 tarihli Akşam ve 10 Ekim 1969 tarihli Her Gün gazetesinin 7 ve 5 nci sahifelerinde ilân edilmiştir. Tertip etmek istediğimiz bu yürüyüş 171 sayılı kanunun 4 ncü maddesine ve aynı gün Taksim meydanında tertip ettiğiniz mitingin amacı belirtilmemiş olduğundan keza 171 sayılı kanunun 7 nci maddesi hükümlerine aykırı düşmektedir. Yapmak istediğiniz bu yürüyüş, mitingi yaptığınız takdirde 171 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyeti hakkındaki kanuna muhalif olacağı ve kanunsuz bir mahiyet arzedeceği) gerekçesiyle durum müracaat edenlere duyurulmuştur.

Kemal Türkler'in ifadesine göre 17 Haziran 1970 çarşamba günü yapılacak yürüyüş ve miting için 14 Haziran 1970 günü yapılan toplantıdan sonra yürütme kurulunca ayaküstü karar verildiği, Kemal Nebioğlu'nun ifadesine göre ise 14 Haziran 1970 günü yapılan toplantıdan sonra DİSK yönetim kurulunca kararlaştırıldığı ve Kemal Sülker Okur'un ifadesine göre ise 15 Haziran 1970 günü meydana gelen haberleri büroda iken telefonda gazetecilerden öğrenince durumu Genel Başkan Kemal Türkler'e duyurmak için Maden-İş sendikasına gittiğini ve orada yürütme kurulundan Kemal Türkler, Kemal Nebioğlu, Ehli İmam Tuncer ve Rıza Kuas'ın bulunduğu telefonla gazetecilerden duyduklarını genel başkana ilettiğini ve genel başkanında iyi ki geldin biz de çarşamba günü için yürüyüş ve miting düşünüyorduk dediklerini protesto mahiyetinde bir yürüyüş ve mitingin kabul edeceğini bildirerek orada verilen karar gereğince 17 Haziran 1970 çarşamba günü yapılacak yürüyüş ve miting için hazırlanan bildiri mi saat 11.00 de Vilayete verildiği ifade edilmiştir.

17 Haziran 1970 çarşamba günü yapılacak yürüyüş ve miting için kararın ne şekilde ve ne zaman nerede alındığına dair yukarıda belirtilen birbirini tutmayan beyanlar ve ne şekilde bildirimde bulunacağı keyfiyeti malum iken belirtilen şekilde müracaat edilmesi muvacehesinde ve bilhassa olayların başlamasından sonra müracaatın yapılmış olmasının mana ve mahiyeti gözükmemektedir.

15 Haziran 1970 pazartesi günü yapılacak işçi hareketinde gerekli tansiyonu vermek için 13 Haziran 1970 günü hazırlandığı tesbit edilen Maden - İş sendikasının yayın organı olan sendika adına genel başkan Kemal Türkler'in sahibi bulunduğu Kemal Sülker'in sorumluluğunda çıkarılan Maden-İş gazetesinin direniş özel sayısı olarak bastırılmış bulunan ve büyük manşetlerle işçi sınıfı hazır ol büyük savaşımız başlıyor şeklinde başlayan ve bir çok basılmış resimlerle fabrikalara gelen işçilere dağıtılarak işçilerde arzu edilen tansiyonun doğması sağlanmıştır.

16 Haziran 1970 Salı günü sabahın erken saatlerinde işçilerin kanunsuz eylemlerine devam ettikleri Otosan'dan, Singer fabrikasına çıkan Çayırova'dan Pendik'den gelen binlerce işçinin İstanbul'a doğru kanunsuz yürüyüşe geçtikleri Bostancı da Bağdad caddesini takiben Kadıköy'e doğru yürüyen işçilerin Bağdad caddesinde saat 11.30 sıralarında Suadiye de bulunan bir kafeteryanın önündeki şahısları kovalamak suretiyle devam ettikleri saat 12.40 sıralarında Şaşkın Bakkala gelen işçi topluluğunun önüne çıkan barikatın işçilerin tarafından yarılarak Kadıköye doğru yürümelerine devam ettikleri topluluğun Fenerbahçe kavşağına geldiği sırada daha evvelden polis ve Askeri kuvvetler tarafından müşterek kurulmuş olan barikatın işçiler tarafından yarılmak istendiği. İşçilerin

taş ve sopalarla barikat kuran zabıta kuvvetlerinin üzerine hücum ettikleri ve barikatı yarmaya muaffak oldukları Kadıköy istikametine doğru yürüyüşlere devam ettikleri bu arada bir çatışmanın vuku bulunduğu işçilerin silah ve sopa kullandığı buna karşılık polis ve askeri kuvvetlerin de havaya ateş etmek zorunda kaldıkları bu arada her iki taraftan yaralananlar olduğu 10 bini aşkın işçi grubunun saat 14.50 sıralarında Altıyol dan Kadıköy'e giderken Üsküdar'a yöneldikleri saat 15, 11 sıralarında Ankara asfaltı başında bulunan trafik noktasını tahrip ettikleri saat 16.00 sıralarında Otosan önüne geldikleri bu arada Kızıltoprak istikametinden gelen bir işçi grubunda 16.10 sıralarında Kadıköy Kaymakamlık binası önüne geldikleri ve buradan aleyhte tezahurata başladıkları daha sonra kaymakamlık binasının etrafını saran bu işçilerin binanın camlarını taş ve sopalarla kırdıkları ve binanın içine hücum etmek istedikleri binanın önünde duran biri hususi olmak üzere üç otuyu yaktıkları Askeri birliklerin olay yerine gelmesi ile kaçışan işçilerden bir kısmının Haydarpaşa istikametine doğru yöneldikleri orada bulunan barikatı aşamıyarak çeşitli yönlere dağıldıkları, aynı gün Otosan'dan çıkan 1000'i aşkın bir işçi grubunun saat 09.25'te ana yola çıktığı İstanbul istikametine yürümeye başladıkları Acıbadem köprüsü civarında polis tarafından önlerinin kesildiği, burada polisle çatıştıkları, polise sopa ve taşlarla hücum ettikleri bilahere çeşitli istikametlere kaçmaya mecbur edildikleri kaçanlardan büyük bir kısmının Üsküdar meydanına indiği ve buradan Tekel fabrikasında çalışan işçilerle birlikte Beykoz istikametine doğru yöneldikleri ve bu işçilerin yürüyüşlerine mani olmak için barikat kurulduğu ve çatışmanın olduğu her iki taraftan yaralananların bulunduğu, Kadıköy yakasında olayların devam ettiği sırada İstanbul yakasında da saat 9.30 sıralarında Bakırköy ve civarındaki fabrikalardan çıkan 4-5 bine yakın işçi grubunun saat 11.15 sıralarında Topkapı kavşağında oturma grevine başladıkları bu işçilerin şehire ineceği tahmin edilerek barikat kurulduğu işçilerin bu barikatı yararak şehrin muhtelif istikametlerine doğru yürüdükleri, müteakiben kurulan ikinci barikatı da yarıdıktan sonra topluluğun Fındıkzade'ye geldiği, Fındıkzade'deki barikatı da yararak Fatih istikametine doğru yürümelerine devam ettikleri, Fatih'ten Vezneciler - Hasanpaşa fırını önü - Beyazıt - Divanyolu güzergahını takiben yürüyüşlerine devam ettikleri, Vilayet önüne doğru gelmek istedikleri, ancak Çağaloğlu kavşağında kurulan barikat neticesinde Vilayete sapmalarının önlenmediği, fakat Sultanahmet meydanında toplanan işçilerin Alemdar Emniyet Başkanlığı tarafından Vilayete doğru gelmeye muvaffak oldukları, Vilayet önünde bir müddet protesto gösterisinde buldukları, bilahere Eminönü istikametine doğru yürüyüşe geçtikleri, kafilenin Taksim'e gitmesini önlemek için köprülerin daha evvelce açtırıldığı bu sebeple topluluğun Unkapanından Fatih'e oradan da Edirnekapı istikametine doğru giderek fabrikalarına gittikleri, saat 10.20 sıralarında Ayazağa yolunda 3 bin kadar bir işçi grubunun Zincirlikuyu istikametine doğru yürüyüşe geçtiği ve Zincirlikuyu civarında polis ve askerler tarafından kurulan barikatı yararak Şişli istikametine doğru yürüdükleri bu sırada iki taraf arasında bir çatışmanın olduğu işçilerin zabıta kuvvetlerine sopa ve silahla saldırdıkları ve bu çatışma sırasında polis ve işçilerden yararlananların bulunduğu, bilahere gelen askeri kuvvetlerle birlikte kafilenin Şişli istikametine yürütmesine mani olduğu, işçilerin bir kısmının Profilo fabrikasına girdikleri diğer bir kısmının muhtelif istikametlere dağıldıkları, saat 11.50 sıralarında Bakırköy ve civarına gelen binlerce işçinin Ömür yoğurdu önünde toplandıkları ve yapılan ihtarlara rağmen Bakırköy'e kadar yürüyerek orada muhtelif istikametlere dağıldıkları, saat 12.15 sıralarında Topkapı civarından hareket eden 3 bin'i aşkın işçi grubunun Vatan caddesinden Aksaray istikametine doğru yürüyüşe geçtiği ve

yoldan tekrar dönerek Topkapı istikametine yürüyüşe devam ettikleri ve bilahere dağıldıkları, saat 15.15 sıralarında 100 kişilik bir öğrenci ve işçi grubunun İstanbul Teknik Üniversitesinden Dolmabahçe meydanına doğru yürüyüşe geçtikleri bu topluluğun bilahere Teknik Üniversite Gümüşsuyu binasından çıkanlarla birleştikten sonra Taksim'e doğru yürüyüşe geçtikleri, Gümüşsuyu Askeri Hastahanesi karşısında bulunan Türk-İş'e ait binanın camlarını kırdıkları ve müteakiben tekrar Teknik Üniversiteye dönerek Gümüşsuyu binasına geldikleri, Silahtarağa civarındaki fabrikalardan çıkan bir grup işçinin Eyüp yolunu takiben Taşlıtarla meydanına geldiği ve buradanda vaki iltihaklarla birlikte 7 bini aşan işçi grubunun saat 16.00 sıralarında buradan ayrılarak Alibeyköyü üzerinden Silahtarağa'ya geldikleri ve müteakiben Sungurlar Kazan fabrikası önüne gelerek gösterilerde bulunduktan sonra dağıldıkları, 16.6.1970 günü meydana gelen bu olaylarda Toplum Zabıtası Müdürlüğünde görevli YUSUF KAHRAMAN, işçi YAŞAR YILDIRIM, MEHMET GIDAK ve lokantacı ABDURRAHMAN BOZKURT'un öldükleri, bilahere Numune Hastahanesinde işçi MUSTAFA BAYRAM'ında öldüğü bu işçi olayları sırasında işçilerin fırınlardan parasız olarak zorla ekmek aldıkları, başkalarına ait vasıtalara zor kullanmak suretiyle parasız olarak bindikleri kendilerini almayan şoförleri dövdükleri ve otolarını kısmen tahrip ettikleri, Kartal Emniyet Amirliği binasının camlarını da kırarak tahrip ettikleri, gerek 15 Haziran ve gerekse 16 Haziran 1970 günleri yapılan kanunsuz ve tahripkâr yürüyüşlerde işçilerin ellerinde ağaç ve demir sopaların bulunduğu İstanbul Valiliğinin 22.6.1970 gün Emniyet Müdürlüğü 1. Şube 15450 sayılı yazılardan anlaşılmıştır.

Her ne kadar 17 Haziran 1970 günü saat 08.00 den itibaren yürüyüşler yapılacağı ve aynı gün saat 17.00 de Taksim meydanında bir miting düzenlendiği 15 Haziran 1970 günü İstanbul Valiliğinden bildirilmiş ise de, bunun nitekim sanıklardan KEMAL TÜRKLER'in müdafaaten dermeyan ettiği gibi (biz 17 Haziran 1970 günü bir yürüyüş yapmağa karar vermiştik fakat işçiler daha evvel davranarak kendiliklerinden harekete geçtiler) şeklinde bir müdafa zemini yaratmak maksadına matuf gerçekleri kamufle eden bir müracaat olarak vasıflandırmak gerekir. Yukarıda açıkladığı gibi kanunsuz yürüyüşler başladıktan sonra yapılan bu müracaata başka bir anlam vermek mümkün değildir.

14 Haziran 1970 tarihli toplantıda birçok konuşmacıların (yarından itibaren) diyerek alınan kararların 15.6.1970 gününden itibaren icraya konulacağını açıkça ifade etmiş olmaları bu düşünce ve kanaati takviye etmektedir. Aynı toplantıda konuşan DİSK yöneticilerinin (siz karar verin biz organize edeceğiz) şeklindeki konuşmalarından ve toplantıya tekaddüm eden çalışmalarından kanunsuz yürüyüş şeklinde tecelli eden yürüyüşlerin, DİSK yöneticileri tarafından tertip edilip toplantıda bulunan işyerleri temsilcileri vasıtasıyla fabrikalara kadar intikal ettirilerek 15-16 Haziran 1970 günleri sevk ve idare edildiği anlaşılmaktadır. Bütün fabrikalarda evvelâ işi bırakıp çalışmamak daha sonra fabrikalardan çıkarak takip edilen yol üzerindeki fabrikalardaki işçileri almak suretiyle belirli yollardan planlı bir şekilde yürüyüşlere devam edilmesi bu hareketlerin kendiliğinden olmayacağını teyit etmektedir. Böylece 15-16 Haziran 1970 tarihlerinde yapılan kanunsuz yürüyüşlerin 14 Haziran 1970 günü toplantıda bulunan sanıklar tarafından tertip ve sevk ve idare edildiği bir vakıa olarak sübut bulmaktadır.

FİLLERİN HUKUKİ TAVSİFİ

Yukarıda sureti cereyanı açıklanan ve sabit görülen fiillerin hukuki vasfını sıhhatli bir şekilde tayin ve tesbit edebilmek için 14 Haziran 1970 günü DİSK ve buna bağlı Sendikalar yöneticilerinin, işyerindeki işçi baştemsilcisi, temsilci-

leri ve lokal temsilcileri ile beraber yaptıkları toplantı ile bu toplantıda alınan kararların icrası sadedinde 15 ve 16 Haziran 1970 günleri vuku bulan olayları ayrı ayrı tahlil ve münakaşaya tabi tutmakta zaruret vardır.

14 Haziran 1970 günlü toplantı: Gerek toplantıya tekaddüm eden günlerdeki sendikacıların faaliyetleri ve gerekse toplantıda konuşma yapan şahısların sözlerinin muhtevassından sarahatle anlaşılacağı gibi 274 ve 275 sayılı kanunların tadiline ilişkin kanun tasarısının Millet Meclisince hükümetin teklifi gibi aynen kabul edilerek Senato'ya sevk edilmişinden duyulan endişe üzerine teklifin kanunlaşmamasını temin için ne şekilde hareket edileceğini tesbit maksadına matuf olarak toplantının tertip edildiği anlaşılmaktadır. Toplantıda konuşmacılar ana hatları itibarıyla işçilerin bazı Anayasal haklarını ihlâl ettiğini kabul ettikleri 274 ve 275 sayılı kanunların tadiline ilişkin tasarının Anayasaya aykırı olduğunu muhtelif şekillerde izaha çalışarak bu kanunun çıkmaması veya tasarının geri alınması için neler yapmaları gerektiğinin bugün mutlaka tesbit edilmesi lüzumuna işaretle bu cümleden olarak grev, yürüyüş, miting ve direniş gibi yolların ihtiyar edilebileceğini ifade etmelerinden başka;

Kimliği tesbit edilemeyen bir konuşmacının (Biz bugün 600 işçi bu kanun için ölmeye hazırız...) (Rapor 2)

Arçelik fabrikasında çalıştığı anlaşılan fakat kimliği tesbit edilemeyen bir konuşmacının (Eğer biz fabrikalarda çalışan arkadaşlarımızla birlik olursak ve bunun yanında diğer fabrikalarda çalışan fabrika işçileri arkadaşlarımızı da yanımıza alarak bizleri ezmek isteyen bizleri her an susturmak isteyen güçleri yok etmek için elimizden gelen ve kanımızın son damlasına kadar çarpışmamız gerek ve dövüşte bu savaşta bütün arkadaşlarıma başarılar dilerim.) (Rapor 3)

RIZA KUAS'ın kanunun müzakeresi sırasında Millet Meclisi kürsüsünden kanun kabul edildiği takdirde vuku bulacak olayları ifade sadedinde (...işçi kanunlarının akmasına sebebiyet verecektir. Anarşinin gelmesine sebebiyet verecektir. Anayasayı çiğniyorsunuz, gittiğiniz yol yanlıştır. Sebebiyetini siz veriyorsunuz dedim.) (Rapor sayfa 4)

KEMAL TÜRKLER'in (...saldırmak için değil herhangi bir ihtimale karşı gerek sağdan gerek soldan veya önden arkadan yapılacak herhangi bir saldırıya karşı kendimizi müdafaa etmek için gerekli tedbirleri almaya çalışacağız. Nasıl ki, işyerlerinde bundan önce cereyan etmiş olanlardan kardeşlerimiz saldırı için değil kendilerine saldıranlara karşı koymak için tedbirler almışlarsa o tedbirleri biz de alacağız. Asla ve asla kişiliğimizi çiğnetmeyeceğiz. Üzerimize saldırı yaptırmayacağız, saldırılara karşı koyacağız ve kendimizi müdafaa edeceğiz. Kardeşler, bu dava içerisinde bu savaş içerisinde eğer topluca Belediye otobüslerinden yararlanılmak istenirse, vapura binmek gerekirse topluca, veya banlıyo trenine binmek gerekirse topluca bilet almayacağız, biletimiz en güzel şerefimizi ifade eden alınımızdaki işçilik damgamızdır...) (Rapor sayfa 7)

CEMAL DOĞAN'ın (Bu binayı değilde Meclis binasını alt üst etmeğe kudretimiz vardır arkadaşlar...) (Rapor sayfa 14)

REMZİ ASLAN'ın (...İcap ederse o Türk-İş'i ortadan kaldıracacağız, iktidarı ortadan kaldıracacağız) (Rapor sayfa 16)

REMZİ AKGÜL'ün (...Toplum polisi gibi isimde veriyorum para ile doyurulmuş kişileri bizim üzerimize kıskırtabilirler her zaman onlarla savaşmaya her zaman gırtlak gırtlığa gelmeye razıyız...) (Rapor sayfa 18)

RAFET YILDIRIM (...ustabaşlarımız niye çalışmıyorsunuz dediği anda çalışmıyoruz diyeceğiz, icap ederse öldüreceğiz, öleceğiz...) (Rapor sayfa 4)

HAKKI ÖZTÜRK'ün (...bizim onlarda hesap sormamız gerek. Bu hesaplar da böyle sulh ceza merciinin adliyesinde olmaz, halkın huzurunda halk mahkemelerinde olacaktır...) aynı şahsın (...bu arada savaşta tevkif edilen kardeşlerimiz olur, tevkif edilen yerleri mutlaka basmalıyız arkadaşlar, bu karakolda olabilir, valilikte olabilir, mutlaka basmalıyız arkadaşlar...) (...bu arada mümkün merteye yönetici veya elebaşı durumunda gözüken arkadaşları bu faşist komando şeflerine teslim etmemek için gayret göstermeliyiz arkadaşlar...), (...eğer hükümet soğukkanlılık gösterir, eğer Devlet kuvvetleri halen ondan yana görülür veya meseleyi psikolojik yönden yıkmaya çalışırlarsa şunu açıkça kabullenmek, karar altına almakta fayda vardır. Bu gibi hallerde fabrikaları dinamitlemek...) gibi yıkıcı, alınacak tedbirlerde cebir ve şiddete yer veren görüşlerini konuşmalarına ilave etmişlerdir.

Temsil ettikleri işçi kitlesinin bazı haklarının korunmasına matuf alınması gereken tedbirleri görüşmek üzere toplanan temsilcilerden herhangi birinin kişisel görüş ve kanaatlarının toplantıya katılan diğer şahısları cezai sorumluluk yönünden bağlamıyacağı her türlü izahat varededir.

Ancak Türk Ceza Kanunu bazı ahvalde ve bilhassa cemiyetin varlığını ve devamını korumaya matuf olarak demokratik hukuk devletinin esaslarını bozmaya ilişkin fikir beraberliği yapmayı, yine niyet tahakkuk etmese dahi halkı hükümet kuvvetlerine karşı isyana teşvik gibi halleri müeyyide altına almıştır.

Bu tür fikir beraberliğine varan kimselerin niyetlerini açıkça ifade edeceklerini, faaliyetlerini niyetlerini açığa vurur şekilde tanzim edeceklerini kabul etmek gerçekçi bir düşünüş olamaz. Bu kimselerin ekseriya kanunların tanıdığı hak ve hürriyetlerin arkasında faaliyet göstermeleri seçecekleri en emin yoldur.

Bu itibarla tamamen işçi sınıfını ilgilendiren 274-275 sayılı kanunların taddili tasarısını protesto amacı altında gizli bir maksadın bulunup bulunmadığının araştırılması suçun tavsifinde en önemli rolü oynar.

14 Haziran 1970 tarihli toplantı işçilerin bazı sendikal haklarını ihlâl ettiği kabul edilen kanun tasarısının hükümet tarafından geri alınması veya kanunlaşmasına mani olmak için ne gibi tedbirler alınmasını tesbit ve tayin etmek için tertip olunduğuna göre bu gibi ahvalde greve gitmek, gösteri yürüyüşü yapmak gibi kanunî yollar mevcut iken konuşmacıların bu kanunî tekliflerin yanında savaştan, kan dökmekten, kanunları tanımamaktan, polise saldırmaktan ve bunun için tedbirli olmayı bahis konusu etmelerini hüsnüniyete makrun olarak kabul etmek mümkün olamaz. Bu da göstermektedirki; kanunî bir hak olan gösteri yürüyüşü perdesi altında işçi sınıfı isterse etrafı yıkar, asker, polis tanımaz, şayet kanun tasarısı geri alınmazsa veya kanunlaşırca daha fenalarını yapabiliriz gibilerden adeta hükümeti tehdit ve kanun yapıcısını manevî baskı altında bulundurmaya matuf olarak kanlı olayların tertibi düşünülmüştür.

Bu toplantının gerçek mahiyetine inebilmek ve toplantıdan neler elde edilmek istendiğinin açıklığa kavuşturabilmesi için toplantıyı tertip eden DİSK ve buna bağlı sendikaların faaliyetlerine bir göz atmakta fayda vardır.

DİSK ve buna bağlı sendikaların sosyalist bir teşekkül oldukları aşikârdır. Hernekadar bir kuruluşun sosyalist yapıda olması kanun nazarında hakiki ni-

yetlerinin kötü olduğuna bir mesnet teşkil etmez ise de bu teşekküllerin Anayasa'nın sosyalizme açık bulunduğu perdesi arkasında Anayasa'nın (Sosyalizm) mefhumuna verdiği anlamın dışına taşıdığı, memlekette yasaklanan siyasi bir ideolojinin tahakkukunun peşinde koştuğu ve işçi sınıfını muhtelif vesilelerle bu yönde eğitime çalıştığı gerek DİSK'in çalışma raporunda ele alınan fikirler gerekse bu teşekküle bağlı Lastik-İş sendikasının işçiler için tertip ettiği seminerlerde ele alınan konular ve Sendikanın çalışma raporundaki düşüncelerden anlaşılmaktadır.

Bu cümleden olarak: DİSK'in 1968-1970 yılı III. GENEL KURULU ÇALIŞMA RAPORU adlı kitabın 100. sahifesindeki (Sosyalizmin bütün ustaları, uygulayıcıları geniş cephe kurma olanağı ortaya çıkarsa öncülüğün mutlak ve mutlaka işçi sınıfında olması gerektiğini ısrarla belirtirler. Bunu öneren kitaplar Türkçeye çevrilmiş bulunmaktadır. (İKİ TAKTİK-LENİN-YENİ DEMOKRASİ-MAO ÇETUNG) o halde asker sivil aydın kesimin yönetiminde bir ortak cephe, bir geniş cephe amacını gizleyerek etkin azınlık tezine çağırılıp olur olmaz yerde Devlet güçleriyle karşı karşıya gelmekle keskin sosyalist görünmenin bizi aldatmaması gerekir. Sivil-asker-aydın kesimin bir kadro olarak yukarıdan aşağı kuracağı bir iktidarı sosyalist iktidar saymak ise ne sosyalizmin bilimine uyar ne de sosyalist öğretinin uygulama alanı bulduğu ülkelerin deneyleri buna doğruluk kazandırır.

Bilindiği gibi sosyalizm emekçilerin kurduğu bir düzendir, emekçilerin yönettiği bir düzendir. Emekçilerin ideolojisidir, emekçilerin dünya görüşüdür, emekçilerin ekonomik teorileridir, emekçilerin ahlak anlayışlarıdır. Bu bakımlardan emekçiler adına asker-sivil aydın kardonun ya da keskin sosyalistlerin bir entellektüel kadrosunun şu veya bu yoldan iktidara gelmesi sosyalizmin kurulması demek değildir. Bir azınlığın emekçiler adına tahakkümüdür. Yukarıdan aşağıya bir yeni baskı düzenidir. Biz aşağıdan yukarı emekçi halkla beraber onun şevkli çabası ile sosyalizmi kurmak için işçi sınıfının bilimi ve tarihsel öncülüğü etrafında tüm emekçilerin, emekten yana olan aydınların iktidarı için mücadele veriyoruz.)

Türkiyemiz ve Lastik-İş Sendikası 16. dönem çalışma raporu adlı kitapta. (İŞÇİ SINIFININ TARİHİ GÖREVİ) başlığı altında sahife 81-82 de (Sömürü nerede olursa olsun bir gün sona ermeğe mahkûm. Kapitalizmden önce başka sömürü şekilleri olmuş tarihte, gün gelmiş hepsi sona ermiş. Kapitalizmin alın yazısında bu. Nitekim içinde yaşadığımız dünyada kapitalist sömürden kurtulmuş toplumlar var; Sovyet Rusya'sı ile Çin'i ile Yugoslavyası, Bulgaristan'ı, Macaristanı, Polonyası, Çekoslovakyası, Arnavutluğu, Kübası ile sosyalist toplumlar. Kapitalizmin hâlâ yaşadığı ülkelerde de gün gelip sona erecek. Çünkü o bağrında kendi ölümünde doğacak bir çelişkiyi taşıyor. Bu çelişki sömürücü kapitalist sınıfın menfaati ile sömürülen işçi sınıfının menfaati arasındaki bir çelişkidir: üretim sosyal bir nitelik kazanmış ama üretimden aslan payını alan bir azınlık oluyor. Sebep üretim araçlarının mülkiyeti o azınlığa ait de ondan! O halde yapılacak şey ÜRETİM ARAÇLARINI KAPİTALİST SINIFIN ELİNDEN ALARAK TOPLUMA MALETTMEK, SÖMÜRÜNÜN KAYNAĞINI KURUTMAK, SÖMÜRÜCÜ VE SÖMÜRÜLENİ OLMAYAN BİR TOPLUM YARATMAK.)

(Bu çelişki kendiliğinden sonra ermeyeceğine göre kim yapacaktır bunu? Bu tarihi ve aynı zamanda şerefli görev, kapitalist toplumlarda işçi sınıfına düşüyor. İşçi sınıfı kendisini sömüren sınıfa karşı devamlı bir mücadele vermek, iktisadi iktidarı olduğu gibi siyasi iktidarı da ellerinde tutan kapitalist sınıfın hakimiyetine son verecektir.)

(PARLAMENTARİZM VE SOSYALİZM) başlığı altında (sayfa 85-86) Parla-
menter rejimin batılı ülkelerin gelişmelerinde burjuva devriminin yarattığı bir
yönetim şekli olduğu izah edildikten sonra;

(Parlamento işçi sınıfı için bir amaç değil bir araçtır. Bu araçla işçi sınıfı
hem parlamentoya herşeye rağmen girebilen millici bir takım unsurlarla rahatça
temas imkanını bulabilir hemde toplumun bütün milli ve demokratik haklarına
hitap etmek fırsatını elde etmiş olur. Kendisinin öncülük görevinin gerçekleş-
mesinde bütün bunlar ihmal edilmemesi gereken hususlardır. İşçi sınıfının öncü-
lük mücadelesine parlamento içinde vereceği mücadele de dahildir. Parlamento
hakim sınıfların işine yarıyor diye o alan terkedilemez.) şeklindeki düşünce ve
fikirlere ile dünya devletleri arasında komünizm rejiminin hâkim olduğu devlet-
leri örnek alarak ve büyük sosyalist üstadları olarak vasıflandırdıkları LENİN,
MAO-Çe-Tung gibi komünizm rejiminin önderliğini yapmış bulunan şahısların
plan ve taktiklerine uygun şekilde memlekette sosyalizmin tahakkuk ettirilmesi
gerektiğini savunan kuruluşların önderliğini yapan şahısların işçi sınıfını sınıf bi-
lincine ulaştırıyoruz, işçi emeklerini sömürenlerle mücadele ediyoruz, işçilerin Ana-
yasanın tanıdığı haklara kavuşmaları için gayret sarfediyoruz mealindeki slogan-
larla ve bunlar gibi kanuni hürriyetlerin perdesi arkasında demokratik cemiyet-
lerde aranan insan haysiyet ve haklarını tanımayan sınıfsız bir devlet düzeni
yaratmaya fikirlerini memlekete yaydıkları inkârı gayrı kabil bir gerçektir.

Komünizm denilen siyasi doktrinin prensipleri cebir ve şiddet üzerine toplar-
nır. Olaylara tekaddüm eden günlere kadar İstanbul'daki bütün işyerlerinde di-
reniş denen, fabrikaya gelindiği halde çalışmamak şeklinde tecelli eden ve hiç-
bir kanunun cevaz vermediği bir yola başvurularak memleketin iktisadî hayatını
felce uğratmak ve adeta devlet yönetimine ağırlıklarını koymak amacına matuf
hareketler bir nevi şiddet taktiğinden başka bir şey değildir.

Böyle bir siyasi ideolojiye sahip kimselerin işçi kitleleri üzerinde söz sahibi
ve onları şu veya bu yönde harekete geçirmek kudretine sahip kimseleri top-
layarak; (274-275 sayılı kanunların tadiline ilişkin tasarı kanunlaşmak üzeredir,
bizim artık yapacak bir şeyimiz yoktur, kanun çıkmasına mani olmak mümkün
değil, esasen sizin haklarınızı korumak üzere kurulmuş bulunan DİSK bu ka-
nunla ortadan kaldırılmaktadır, bu hususta ne yapılacağına siz karar vermelisi-
niz.) dedikten sonra bunun için normal yollardan hareket etmenin bir fayda
temin etmeyeceğini, bunun yegane yolu hükümete karşı şiddet kullanmaktır
fikrini telkin maksadına matuf olarak karşılına asker dahi çıksa tecavüz edil-
mesi gereğine işaret etmiş olmaları muvacehesinde; çıkarılmakta olan kanunla
işçilerin bazı sendikal haklarının kısıtlandığını işçi temsilcilerine ve bunlar
vasıtasıyla işçilere iletmek maksadı ile toplantının tertip edilmiş olduğunu
kabul, gerçekleri inkâr eden bir düşünüş olacaktır. Keza 15 ve 16 Haziran 1970
günleri yapılan yürüyüşlerde tankların üzerine çıkmak, askerlerin ellerindeki
silahları almaya teşebbüs etmek gibi hareketlerle birlikte şimdiye kadar Türki-
ye'de vuku bulan toplum hareketlerinde eşine rastlanmayan ordu mensuplarına
karşı vaki tecavüzün toplum psikolojisinin doğurduğu olağan hadiselerden olarak
kabul etmek hiçbir mantık kuralı ile bağdaşamıyacak bir muhakmeden ibaret
olacaktır.

Şu halde hakiki amaç nedir? Kanuni yollar mevcut iken vurmaktan, kır-
maktan, savaşmaktan bahsetmenin anlamı ne olabilir?

Bu amacın yukarıda siyasi ideolojilerini belirttiğimiz kişilerin bir kanun ta-
sarısını protesto perdesi arkasında masum işçi kitlelerini fabrikalardan dışarı
çıkartıp hükümet kuvvetleri ile çatışmalarını temin ile emellerini tahakkuk ettire-

bilmek için illeride tasavvur ettikleri harekâta esas olmak üzere, işçinin potansiyelini ve bu gibi olaylar karşısında hükümet kuvvetlerinin gücünün derecesini ölçmekten başka izah mümkün değildir.

Sıkıyönetim Askeri Savcılığı olarak görevimizin sıkıyönetimin ilanını gerektiren olaylar ve olaylara taallük eden fiillerle ilgili olarak sanıkları huzurlarına çıkarmak olduğunda şüphe yoktur. Bu itibarla görevimizin başlangıcı 14 Haziran 1970 günlü bahis konusu toplantıdır. Bu toplantıya tekaddüm eden günlerdeki faaliyetlerin görevimiz haricinde kaldığı şüphesizdir. Olayları tertip eden kişilerin mensup oldukları teşekküllerin hakiki maksat ve gayeleri ile görevimize taallük eden olayları aydınlanmasına ışık tutar düşüncesi ile temas edildiğine işaret etmek isteriz.

Toplantıda konuşun veya konuşmanın toplantıya iştirak etmiş bulunan sanıkların hareketlerini işçilerin hükümet aleyhine isyana teşvik edilmesi şeklinde nitelendirilmesi gerekir.

14 Haziran 1970 günkü toplantıda toplantıya iştirak edenlerin işçileri hükümete karşı isyan ettirilmesi hususunda karara vardıkları ve böylece T. C. K.'nun 171. maddesinde yazılı suçü işledikleri anlaşılmaktadır. Şöyle ki, T. C. K. nun 171. maddesi 149.maddesinde yazılı suçun hususî vasıtalarla işlenmesine birkaç kişi tarafından ittifak edilmesini suç saymıştır.

Maddede bahis konusu edilen 149. madde T. C. K. nun Devlet Kuvvetleri aleyhine cürümler faslında yer aldığına nazaran 149. maddede yazılı olan (Hükümet aleyhine) tabirinden (Hükümet kuvvetlerinin) bahsedildiği aşikârdır. Polis ve askerde birer hükümet kuvveti sayıldığına ve toplantıda yürüyüşe mani olacak her türlü kuvvete karşı gelineceği bahis konusu edildiğine nazaran tacevüzlerde hükümet kuvvetlerinin hedef tutulduğu her türlü izahatan varestedir.

Kanunda bahis konusu edilen (ittifak) dan maksat birden fazla kimsenin aynı husus hakkında fikir beraberliğine varmalarıdır.

Söz konusu edilen tasarının geri alınması yahutta çıkmamasını temin için ittihazi gereken tedbirler meyanında yapılacak olan gösteri yürüyüşlerinde hükümet kuvvetlerine karşı şiddet kullanılması hususundaki konuşmalar ve bu hususta yapılan tekliflere mümkün olduğu halde toplantıda bulunanların herhangi bir itirazda bulunmamış olmaları halinde bu teklifi benimseyerek bu hususta irade beraberliği yaptıkları cihetle suçun tekaddümünde aranan ittifak unsurunda bu şekilde vücut bulmuştur.

Toplantının sadece ittifaka varan şahısların bulunabileceği bir toplantı olması ve bu hali ile herkese açık bir toplantı vasfında bulunmaması muvacehesinde (gizlilik) unsuru da tahakkuk etmiştir. Bu itibarla sanıklardan KEMAL TÜRKLER, YAŞAR ÖNSEL, CAVİT ŞARMAN, SİNASI KAYA, HİLMİ GÜNER, SAFFET KAYALAR, NEŞET DEMİRCAN, UĞUR ÖZDOĞAN, CELAL ALÇINKAYA CEMAL DOĞAN, RAFET YILDIRIM, BURHAN ŞAHİN, ÖMER GEÇER, İSMET DEMİR, ŞEMSETTİN AKBAŞ, FEHMİ MASUHOĞLU, RECEP AKGÜL, TURGUT ALAĞAÇ, REMZİ ASLAN, HAKKI ÖZTÜRK, ORHAN ADEM SEVİNÇ ve KADİR KARATAY T. C. K. nun 171. maddesini ihlâl etmişlerdir.

Olayların sureti cereyanını izah kısmında açıklandığı üzere aynı sanıklar kanunsuz yürüyüşleri tertip ve idare etmek sureti ile ayrıca 171 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşleri hürriyeti kanununun 18. maddesini de ihlâl etmişlerdir.

Sanıklardan ORHAN MÜSTECAPLIOĞLU ile HÜSNÜ ÖZDEMİR'in 14 Haziran 1970 günü toplantıya katıldığı ve 15-16 Haziran 1970 günleri yapılan kanunsuz yürüyüşleri tertip ve idare ettikleri hususunda bir delil elde edilememiş ise de; sanık ORHAN MÜSTECAPLIOĞLU'nun 15-16 Haziran 1970 günleri yapılan

kanunsuz yürüyüşlere katılma HÜSNÜ ÖZDEMİR'inde 16 Haziran 1970 günü kanunsuz yürüyüşe iştirak etmek suretiyle 171. sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşleri hürriyeti kanununun 18. maddesini ihlâl ettikleri kendilerinin samimi itiraflarından anlaşılmiştir.

Sanık KEMAL OKUR SÜLKER'in durumuna gelince:

Maden-İş gazetesinin 15.6.1970 günü yayınlanan özel sayısının ilk sahifesinde; büyük puntolarla (İŞÇİ SINIFI HAZIR OL, BÜYÜK SAVAŞIMIZ BAŞLIYOR.) şeklinde ve sahifelerinde de (Haklarımız için sonuna kadar kavga edeceğiz, kavga-hakkını ara düşmanlarımıza karşı savaşalım) cümlelerini ihtiva eden resimlerle tahrik ve teşvik edici neşriyatta bulunulmuştur.

14 Haziran 1970 günü toplantıda konuşan HAKKI ÖZTÜRK: (Bilirkişi raporu sahife 27) konuşmalarında büyük manşetlerle (SAVAŞ BAŞLIYOR, HERKES HAZIR OLSUN) şeklinde tansiyon vermesi teklifinde bulunduğu nazara alındığında bahis konusu edilen gazetenin özel direniş sayısının toplantıda alınan kararların gerçekleşmesini temin edebilmek maksadına matuf olarak hazırlanıp 15.6.1970 tarihinde erken saatlerden itibaren fabrikalarda işçilere dağıtılmaya başlandığı anlaşılmaktadır.

Gazetenin ilk sahifesindeki (İŞÇİ SINIFI HAZIR OL, BÜYÜK SAVAŞIMIZ BAŞLIYOR) ibareleri ile 15.6.1970 günü yapılan kanunsuz yürüyüşlerin yapılmasının tahrik ve teşvik edildiği gazetenin son sahifelerinde yazı ve resimlerde de memleketin emniyetine tehlik iras decek şekilde işçiler kanunlara karşı gelmeye teşvik edildiği neticesine varılmıştır.

Gazetenin mes'ul müdürü bulunan sanık KEMAL OKUR SÜLKER'in Basın Kanununun 16. maddesinin âmir hükmüne göre bu yazı ve resimlerden sorumlu olduğu cihetle sanığın 171 sayılı kanunun 17. maddesi delâletiyle aynı kanunun 24. maddesini ve T. C. K. nun 155. maddesini ihlâl ettiği anlaşılmıştır.

Yukarıda açıklandığı üzere sübuta eren fiillerden dolayı sanıklardan KEMAL TÜRKLER, YAŞAR ÖNSEN, CAVİT ŞARMAN, ŞİNASI KAYA, HİLMİ GÜNER, SAFFET KAYALAR, NEŞET DEMİRCAN, UĞUR ÖZDOĞAN, CELAL ALÇINKAYA, ÖMER GEÇER, CEMAL DOĞAN, RAFET YILDIRIM, BURHAN ŞAHİN, İSMET DEMİR, ŞERAFETTİN AKBAŞ, FEHMİ NASUHOĞLU, RECEP AKGÜL, TURGUT ALAĞAÇ, HAKKI ÖZTÜRK, ORHAN ADEM SEVİNÇ, REMZİ ASLAN ve KADİR KARATAY'ın T. C. Kanununun 171 ve 171 sayılı kanununun 18. maddesi ve T. C. K. nun 80. maddesine tevfiikan tecziyeleri ile takdir olunacak cezaların T. C. K. nun 71. maddesi uyarınca içtimaina,

Sanık ORHAN MÜSTECAPLIOĞLU'nun 171 sayılı kanunun 18 ve T. C. K. nun 80. maddesi uyarınca cezalandırılmasına,

Sanık HÜSNÜ ÖZDEMİR'in 171 sayılı kanunun 18. maddesine tevfiikan tecziyesine,

Sanık KEMAL OKUR SÜLKER'in 171 sayılı kanunun 17. maddesi delaletiyle aynı kanunun 24. maddesi, T. C. K. nun 155. maddesi uyarınca cezalandırılması ile takdir olunacak cezaların T. C. K. nun 71. maddesine tevfiikan içtimaina karar verilmesi ve sanıkların muhakemelerinin İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı (1) No. lu Askeri Mahkemesinde yapılması iddia ve talep olunur.

Mühür
imza

Hakkı ERKAN

As. Hâkim Yarbay
Sıkıyönetim As. Savcısı

Dava ile ilgili kısa bilgiler

İddianameden de anlaşılacağı gibi dava önce 25 kişi aleyhine açılmıştı. Ancak dava devam ederken ek iddianamelerle Murathan BEDEL ve Ahmet TOP adlı sanıklarda katılınca sanık sayısı 27 ye yükseldi.

İstanbul (1) no. lu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde 970/16 E. sayı ile kayıtlı bu davanın duruşmalarına 21 Ağustos 1970 günü başlandı. Mahkeme Kurulunda Başkan Tuğgeneral Mehmet HARPUR, Duruşma yargıcı Hâkim Yb. Muzaffer BAŞKAYNAK ve üye yargıcı Hakim Yzb. Hamdi ÖNCÜLOĞLU bulunuyorlardı. (6) İddia makamında ise Askeri Savcı olarak Hâkim Yb. Hakkı ERKAN ve Hâkim Yb. Kemal ÇOŞKUNER vardı.

İddianameyle sanıklar için istenilen cezalar bakımından ise sanıklar üç guruba ayrılmışlardı. DİSK Genel Başkanı Kemal TÜRKLER'in de içinde bulunduğu grup için istenilen cezanın yukarı haddi 8 yıl ağır hapisti. Genel Sekreter Kemal SÜLKER hakkında ise Askeri Savcı, 3 yıl hapis cezası istemekteydi (7).

Yargılama sırasında davanın önemli sanıklarının Mahkeme önünde verdikleri ifadeleri örnek olarak aynen aldık (8) Davanın diğer sanıkları ise genellikle iddianamede kendilerine yüklenen eylemleri ve özellikle 14 Haziran 1970 tarihinde Merter Sitesinde Lastik-İş sendikasında yapılan toplantıdaki konuşmalarının iddianamede yer alan bazı bölümlerini reddettiler, iddianamede belirtilen biçimde konuşma yapmadıklarını söylediler.

DİSK davasının üzerinde durulmaya değer en önemli yanı sanırız yargılama sırasında sanık ve savunucuların verdikleri demokratik mücadeledir. Örneklerini aşağıda geniş olarak anlatmaya çalışacağımız bu demokratik mücadele, Anayasal hak ve özgürlüklerin uygulanabilmesi ve demokratik bir ortamın yaratılmasında yararlanılacak son derece önemli ve değerli belgelerin hazırlanmasını da sağlamıştır.

Bu davanın sanıklarından bazıları hakkında başka davalarda açılmıştı. Böylece aynı kişiler birden çok davada sanık durumundaydılar. Örneğin bu davanın sanıklarından olan Ne'şet DEMİRCAN ile Saffet KAYALAR aynı zamanda İzmit'te meydana gelen olaylar nedeniyle de yargılanıyorlardı.

(6) Bu kurul sonradan değişmiştir. Esasen Sıkıyönetim Mahkemelerinde kurullar her davada bir ya da birkaç kez değişmiştir.

(7) TCK. nun 171/2 inci maddesinin yukarı haddi 7 yıl ağır hapistir. 155 inci maddesinde ise yukarı had iki yıldır. 171 sayılı yasanın 18 ve 24 üncü maddelerinde de yukarı had bir yıl hapis cezasıdır.

(8) Bk. aşağıda bölüm. VII..

Davanın sıkıyönetimin sona ermesinden önceki son oturumunda da Askeri Mahkeme birçok sanığın tahliye istemelerini reddetti. 17 Eylül 1970 de Sıkıyönetim sona erdiğinde daha önce de belirttiğimiz gibi tutuklu sanıklar sivil cezaevlerine nakledildiler. Bu dava İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesinde görülmeye başladı. Ağır Cezanın 970/262 E. sayısına kayıtlı olarak devam ederken de 1971 Sıkıyönetimi ilân olundu. Ağır Ceza Mahkemesi «görevsizlik» kararı vererek davayı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesine gönderdi. İstanbul (2) No. lu Sıkıyönetim Mahkemesi de 17.8.1972 tarihinde «yürürlükteki sıkıyönetimle ilgisi olmadığından» görevsizlik kararı verdi. Böylece Ağır Ceza Mahkemesi ile Sıkıyönetim Komutanlığı ve Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi arasında dava yönünden «görev uyuşmazlığı» doğdu. Sonuçta görevli mahkemenin belli edilmesi için dosya Uyuşmazlık Mahkemesine gönderildi. Ancak, bu Mahkemece herhangi bir karar verilmeden 1803 sayılı Af Yasası yürürlüğe girdiğinden dava düştü.

Davanın ilginç yanı ve eleştiriler

Davanın en ilginç yanı Merter Sitesinde yapılan ve ses alma aygıtı ile banta alınan konuşmalardı. Davada Askeri Savcı kanıt olarak bu bantlara dayanıyordu. Bantları, dosyadaki tutanaklardan anlaşıldığına göre toplantıdan 6 gün sonra toplantının yapıldığı salonda Sıkıyönetim ve polis yetkililerince yapılan arama sırasında ele geçirilmişti.

İlerici, devrimci kesimde bantlar nedeniyle DİSK yöneticilerine karşı dozu oldukça ağır bazı eleştiriler yapıldı. Bunlardan en önemlilerini şöyle sıralayabiliriz:

- DİSK yöneticileri konuşmaları niçin banta almışlardır?
- Hadi, böyle bir hata yaptılar, bunu önlemek ve bantları saklamak yoluna niçin gidilmemiştir?
- DİSK'in amaçladığı ve gerçekleştirmeye çalıştığı eylemin yöntemi ve biçimi üzerinde yapılan konuşmalar dışında, adeta burjuvazinin eline silah verir gibi yapılan bazı zararlı konuşmalara niçin engel olunmamış, izin verilmiştir?

Bu eleştiriler DİSK yöneticileri ile birçok ilerici kişi arasında sert tartışmalara yolaçtı. Ancak bu tartışmalar, o dönemin diğer çekişme ve kısır tartışmalarının havasını taşımaktaydı. Eleştiriler içinde özünde doğru ve haklı olanlar vardı. Örneğin üçüncü eleştiri doğru idi, DİSK yöneticileri bu konuyu dikkatten kaçırmış ya da gerektiği gibi üzerine varamamışlardır. Fakat yine de dönemin koşulları içinde eleştiri özünde doğru ve haklı olsa da, DİSK'i dışardan hırpalamak taktik olarak yanlışti. Doğru olan ve hüner isteyen

bu ve benzeri eleştirileri DİSK içinde kalarak yapmak, hatayı ortaya koymak ve yöneticileri örgüt içinde eleştirmektir.

Anadolu yakasındaki olaylarla ilgili toplu dava

15-16 Haziran direnişi sırasında en önemli olaylar Anadolu yakasında olmuştur. Özellikle Kartal, Kadıköy, Üsküdar yörelerindeki bu olaylar sırasında Haymak fabrikası tahrip edilmiş, Kartal ve Kadıköy'deki A.P. binaları basılmış, polis arabaları devrilmiş, birçok sivil araba yakılmıştır. Topluluk birkaç yerde özellikle polisle çatışmış, bu çatışmalar sırasında birçok kişi yaralanmıştır. 15-16 Haziran da ölümlerin hepsi de Anadolu yakasındaki olaylar sırasında meydana gelmiştir.

İşte, son derece önemli bu olaylar nedeniyle Sıkıyönetim Mahkemelerinde birçok dava açıldı. Bunlardan en önemlisi ise toplu olarak 80 işçi aleyhine açılanıydı (9).

Bu davanın sanıklarının büyük çoğunluğunu Haymak ve Otosan fabrikalarının işçileri oluşturmaktaydılar.

Dava, İstanbul (1) No. lu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde 970/5 E. no. ile açıldı. İddianameyi yine Hâkim Yb. Hakkı ERKAN hazırlamıştı. 7 Temmuz 1970 tarihli bu iddianamede aynen şöyle deniliyordu;

T. C.
İSTANBUL SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
ASKERİ SAVCILIĞI

İSTANBUL
7/TEMMUZ/1970

SAYI : 1970/
ESAS NO : 1970/4
KARAR NO: 1970/4

İ D D İ A N A M E

SUÇ : I — Toplantı ve gösteri yürüyüşü Hürriyeti Kanununa muhalefet ve Nası izar.

SANIKLAR:

1 — Enver ÇAPKUR	: Abdullah oğlu 1930 D. lu Kartal Soğanlık Köyü Orta mahalle No: 16 da mukim. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.
2 — Reşat KIŞ	: Mevlüt oğlu 1937 D. lu Kartal Soğanlık Köyünde oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

(9) Davaya sonradan ek iddianamelerle 5 işçi daha katıldığından sanık sayısı 85'e çıkmış ve bu dava 85 sanıklı dava olarak adlandırılmıştır.

- 3 — Abdullah ANGIN : Mustafa oğlu 1940 D. lu Kartal Soğanlı Köyünde oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.
- 4 — Hidayet SATIŞ : İzzet oğlu 1940 D. lu Kartal Soğanlı Köyünde oturur Haymak Döküm Fabrikasında işçi.
- 5 — Ali Şükrü ANGIN : Mustafa oğlu 1939 D. lu Kartal Soğanlı Köyünde oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.
- 6 — Şerafettin AĞIN : Ethem oğlu 1941 D. lu Kartal Soğanlı Köyünde oturur Haymak Döküm Fabrikasında işçi.
- 7 — Lütfullah YURKEN : Abdullah oğlu 1928 D. lu Samandıra Sultanbeyli Köyünde oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.
- 8 — Ahmet TEPELİ : Mahmut oğlu 1940 D. lu Pendik Taşlıbayır Kayalık mevkiinde oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.
- 9 — Ali PEKDEMİR : Mehmet oğlu 1946 D. lu Kartal Soğanlı Köyü Orta Mahalle No: 99 da oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.
- 10 — Salih METİN : Sami oğlu 1940 D. lu Pendik Taşlıbayır Kayalık Mahallesi No: 28 de oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.
- 11 — Muammer DURSUN : Mustafa oğlu, 1945 D. lu Ümraniye Esen Evler, Kavaklıdere Cad. No: 88 de oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.
- 12 — Mustafa ANKARA : Hüsnü oğlu, 1932 D. lu Selamsız Cad. Selami Ali Mah. No: 48 de oturur. Haymak Döküm Fab. da işçi.
- 13 — Vasvi AKDİKEN : Rahmi oğlu, 1943 D. lu Tuzla Muhacir Mah. No: 36 da oturur. Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.
- 14 — Yalçın ÖZEN : Halil oğlu, 1934 D. lu Tuzla Yenicamli Ara Sok. No: 15 de oturur. Tuzla Porselen Fab. da işçi.
- 15 — Remzi ERSOYLU : Tahir oğlu 1931 D. lu Tuzla Muhacir Mah. Yeni ara Sok. No: 7 de oturur Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.
- 16 — Yekta AYDINDOĞMUŞ : Dursun oğlu 1931 D. lu Tuzla Küçük Alay Mahallesi No: 40/C de oturur. Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.

17 — Kadir KABAKCI : Şerafettin oğlu, 1943 D. lu Pendik Yeni Mah. Akay Sok. No: 25 de oturur Silvan Sanayiinde işçi.

18 — Mehmet BİRİCİK : İbrahim oğlu 1944 D. lu Kadıköy Yıldız Sok. No: 26 da oturur. Otosan Fab. da işçi.

SUÇ : II — Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanununa Muhalefet ve nası İzrara teşvik ve Nası İzrar.

SANIK: Eşraf GÜÇKAN : Mehmet oğlu, 1947 D. lu Kartal Soğanlı Köyünde oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

SUÇ : III — Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanununa Muhalefet ve Nası İzrara teşvik.

SANIKLAR :

1 — Nihat ÜNAL : Abdullah oğlu 1938 D. lu Pendik Yenimahalle Söğüt Sok. No: 17 de oturur. Tuzla Porselen Fab. da işçi.

2 — Nuri AY : Bekir oğlu 1938 D. lu Tuzla Postahane Yolu Mah. No: 25 de oturur. Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.

3 — Mehmet TOSUNCUK : Cemal oğlu 1942 D. lu Yakacak Aile Sok. No: 19 da oturur. SUPERLİT Boru Fab. da işçi.

4 — Osman TOMAR : Hamdi oğlu 1940 D. lu Kartal Karlıtepe Aile Sok. No: 19 da oturur. Superlit Boru Fabrikasında işçi.

5 — Hasan ÇAKAR : Kadir oğlu, 1936 D. lu Kartal Orhantepe Mah. numarasız evde oturur.

SUÇ : IV — Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanununa Muhalefet

SANIKLAR:

1 — Selâhattin ÇAL : Kâmil oğlu, 1944 doğumlu Maltepe Gulsuyu Gecekodu Mah. No: 137 de oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

2 — Hüsnü DEMİREL : İsmail oğlu 1336 doğumlu Maltepe Gulsuyu Cad. No: 30 da oturur. Haymak Döküm Fa. da işçi.

3 — Abdi KARAKAŞ : Sadettin oğlu 1947 D. lu Kartal Çırcır Cad. Şerif Ali Sok. No: 2 de oturur. Haymak Döküm Fab. da işçi.

4 — Halim RAMAZANOĞLU : İsmail oğlu 1932 D. lu Kartal Soğanlı Köy Orta Mah. No: 99 da oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

- 5 — Zeynel GÜL : Emir Ali oğlu, 1947 D. lu Kartal Yakacık Yolu Santral Karşısı Numarasız evde oturur. Mühendislik Sanayiinde işçi.
- 6 — Ali ÇELİK : Ömer oğlu, 1335 D. lu Cevizli Tugay Yolu üstü Sefa Sok. No: 46 da oturur. Singer Fabrikasında işçi.
- 7 — Kemal COŞKUN : Ali oğlu 1944 D. lu Pendik Yakacık Altı Başkan Caddesi No: 12 de oturur. Superlit Boru Fab. da işçi.
- 8 — Ahmet Sadık GÜNEY : Mehmet oğlu, 1929 D. lu Küçükyalı Gümrükçüler Sok. No: 10 da oturur. Tuzla Porselen Fab. da işçi.
- 9 — Hasan BOYOĞLU : Rıza oğlu 1937 D. lu Tuzla Yayla Mah. No: 57 de oturur. Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.
- 10 — Akın SEVER : Hasan oğlu 1939 D. lu Tuzla Yeni Cami Sok. No: 4 de oturur. Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.
- 11 — Emin ÜRESİN : Hasan oğlu 1334 doğumlu Pendik Taşlıbayır, Bağlar Cad. No: 24 de oturur. Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.
- 12 — Osman KÖPRÜCÜ : Recep oğlu, 1930 D. lu Kartal Çavuşoğlu Mah. No: 21 de oturur. Demirci.
- 13 — Ahmet YATMAZ : Osman oğlu 1943 D. lu Pendik Hatboyu Cad. No: 50 de oturur Berber.
- 14 — Mehmet ÇETİNTAŞ : Ali oğlu 1941 D. lu Kadıköy Mandıra Cad. Çalılık Sok. No: 56 da oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 15 — Recep Ali ARSAN : Zeki oğlu 1949 D. lu Alibey Köyünde oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 16 — Kadir TOKAL : Hasan oğlu 1927 D. lu Mecidiyeköy Fulyebayırı Sakız Ağacı Cad. Yeniyol 3/13 de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 17 — Celal KİRİŞ : Kemal oğlu 1944 D. lu Göztepe Mashar-bey Sok. No: 29 da oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 18 — Ruhi ÇELEBİ : Ziya oğlu 1945 D. lu Kadıköy İncirli Bos-tan Menekşe Ap. Blok 2, D. 3 de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 19 — Binalı ÇİFTÇİ : Adil oğlu 1943 D. lu Kadıköy Yavuz Sok. No: 20 de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

- 20 — Ekrem AYKAN : Rıza oğlu 1942 D. lu Fatih İspanakçı Sok. No: 5 de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 21 — Cezmi SIRGÜVENÇ : Mehmet oğlu 1945 D. lu Selimiye Camii Şerif Sok No: 41/4 de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 22 — Nurettin KİRAZ : Cafer oğlu 1947 D. lu Üsküdar Libadiye Örnek Mah. No: 65 de oturur. Otosan Fabrikasında işçi
- 23 — Cemal ÖZÇAMLI : Cevdet oğlu 1944 D. lu Üsküdar Sarı Gazı Cad. No: 36 da oturur. Otosan Fab. da işçi.
- 24 — Cemal SANCAKTAR : Ömer oğlu 1933 D. lu Maltepe Gecekonduları (Gülsuyu) Kütahya Kereste Fabrikasında işçi.
- 25 — İlhami AKDENİZ : Yasin oğlu 1942 D. lu Maltepe Gülsuyu Gecekondularında oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.
- 26 — Hüseyin ÇAVDAR : Hasan oğlu 1931 D. lu Maltepe Gülsuyu Gecekonduları No: 69, oturur. Singer Fabrikasında işçi.
- 27 — Şerafettin ŞAHİN : Salim oğlu 1942 D. lu Kadıköy Nahit Bey Sok. No: 43 de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 28 — Şeref ÖZDEMİR : İdris oğlu, 1944 D. lu. Kadıköy Berberbaşı No: 7 de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 29 — Mehmet ÖZDEMİR : Bekir oğlu 1944 D. lu Kadıköy Hürriyet Sok. No: 76 da oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 30 — Mehmet SAYGI : Niyazi oğlu 1945 D. lu Kadıköy Cengiz Sok. No: 25 te oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 31 — Hasan ALTINTAŞ : Hasan oğlu 1933 D. lu Kadıköy Güven Sok. No: 12 de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 32 — Sabahattin BEKÇİ : Ali oğlu 1946 D. lu Cevizli hatboyu Cad. No: 62 de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 33 — Baki BALI : Bekir oğlu 1941 D. lu Erenköy Fırın Sok. No: 34 de oturur.
- 34 — Arif ÇEKİÇ : Hüseyin oğlu 1932 D. lu Pendik Akay Sok No: 25 te oturur. Silvan San. işçi.

- 35 — Cemil KARTAL : Mustafa oğlu 1939 D. lu Pendik Taşlı Bayır No: 11/A da oturur. Silvan San. işçi.
- 36 — Sadık BOZKIR : Osman oğlu 1943 D. lu Maltepe Gülsuyu gecekondularında oturur. Silvan Sanayiinde işçi.
- 37 — Necati YENİTÜRK : Şaban oğlu 1940 D. lu Kartal Tugay yolu No: 31 de oturur. Silvan sanayiinde işçi.
- 38 — Hakkı ERAYDIN : İbrahim oğlu 1951 D. lu Pendik eski Yakacık köyü No: 59/B de oturur. Silvan Sanayiinde işçi.
- 39 — Mehmet MARAŞLI : Dursun oğlu 1941 D. lu Kadıköy çeşme Sok. No: 13/b de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 40 — Harun ÖNUSTA : Mehmet oğlu 1942 D. lu Kadıköy Günal Sok. No: 1 de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 41 — Sadık KILIÇASLAN : Sadık oğlu 1931 D. lu Kadıköy güven Sok. No: 27 de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 42 — Mehmet GEDİZ : Sefer oğlu 1947 D. lu Fikirtepe Gül Sok. No: 17 de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.
- 43 — Kemal EROĞLU : Ethem oğlu 1944 D. lu Kadıköy Bülbül Sok. No: 16 da oturur. Otosan fabrikasında işçi.
- 44 — Burhanettin EREN : İbrahim oğlu 1945 D. lu koşu yolu Kadife Kalfa çeşme sok. No: 32 de oturur Otosan Fabrikasında işçi.
- 45 — Arif KARA : Recep oğlu 1944 D. lu Kadıköy Mütevelli çeşme sok. No: 1 de oturur. Otosan fabrikasında işçi.
- 46 — İsmail BUĞDAYCI : Hakkı oğlu 1930 D. lu Pendik Stadyum Sok. No: 53/3 de oturur Otosan Fabrikasında işçi.
- 47 — Tahsin AKAR : Mevlüt oğlu 1944 D. lu Küçükyalı Akel Sok. No: 53/3 de oturur. Otosan Fabrikada işçi.
- 48 — Abidin Fahri KUŞÇULAR : Kazım oğlu 1944 D. lu Pendik Arçın yol No: 1/1 de oturur.
- SUÇ : V — Nası İzzar
- SANIKLAR:
- 1 — Celil OKTAY : Hasan oğlu 1948 D. lu Pendik Dolaybağ Köyü Bağlam Sok. No: 23 de oturur Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

- 2 — Zekeriya BAYIR : İzzet oğlu 1943 D. lu Soğanlı Köyü Orta mahalle No: 27 de oturur Haymak Döküm Fabrikasında işçi.
- 3 — Himmet YILDIZ : Reşat oğlu 1940 D. lu Kartal Soğanlı Köyü No: 81 de oturur Haymak Döküm Fabrikasında işçi.
- 4 — Nazim SANCAK : Salih oğlu 1939 D. lu Kartal Soğanlı Köyü Yenimahalle No: 68 de oturur Haymak Döküm Fabrikasında işçi.
- 5 — Hasan Hüseyin PEHLİVAN : Ali oğlu 1938 D. lu Kartal Soğanlı Köyü Bahçelievler No: 33 de oturur.
- 6 — Hilmi DURUŞKAN : Sami oğlu 1932 D. lu Kartal Gülsuyu Gecekonduları No: 154 de oturur.
- 7 — Ömer BAĞCI : Fazıl oğlu 1943 D. lu Kartal Soğanlı Köyü No: 81 de oturur Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

SUÇ : VI — Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanununa Muhalefet ve vazifeli Memura Mukavemet.

SANIK:

Binalı ARSLAN : Hasan oğlu 1938 D. lu Kartal Gülsuyu Gecekondularında oturur Singer Sana-yiinde işçi.

SUÇ TARİHİ : 15 Haziran 1970 ve 16 Haziran 1970

Yukarıda Kimlikleri ve İsnat olunan Suçları göstefilmiş bulunan sanıkların Suçlarını, Sübut ve hukuki vasıf yönünden tahlil ve münakaşa etmeden evvel olayların hazırlanış ve cereyan tarzının genel olarak izahında fayda mülahaza etmekteyiz.

OLAYLARIN TERTİPLENMESİ

274 numaralı Sendikalar Kanunu ile 275 numaralı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun tadiline ilişkin Kanun Tasarılarını Protesto etmek maksadı ile bazı tertipler almak niyetinde olan Devrimci İşçi Sendikalar Konfederasyonu kendisine bağlı sendikaların görüş ve kanaatlerini almak ve yapılması düşünülen Protesto şeklini ve icratını kararlaştırmak üzere 14.6.1970 günü kendisine bağlı İşçi Sendikalarının yetkilileri ile bunların işyerlerindeki Baş temsilci ve temsilcilerini Lastik-İş Sendikasının Merter Sitesindeki Yeni Binasında toplanmış, Toplantıya iştirak edenlerin görüş ve kanaatlarını aldıktan sonra 15 ve 16. Haziran. 1970 günü bütün işçilerin iştiraki edeceği bir yürüyüş yapılması ve bu yürüyüşün cereyan tarzı karar altına alınmıştır.

Toplantıda bulunan DİSK Başkanı KEMAL TÜRKLER'in aynı (Değiştirmesi düşünülen Sendikalar Kanununa karşı yapacağımız eylemler için sizi serbest bırakıyoruz. DİSK size bu eylemlerinizde hiç bir şey vermeyecektir. Düşünün, taşının ve karar verin. Bu Kanun tasarısı Sendikal bütün hakları elinizden almaktadır. Sizleri dayanıksız ve aç bırakmak niyeti gütmektedir. Haklarınızın ellerinizden alınmaması için kesin mücadele yapacaksınız. Bu mücadelenizde karşınıza Polisin çıkarılması çok zayıf bir ihtimaldir. O zaman Asker çıkacak

kim çıkarsa çıksın muhakkak kendileri ile kesin mücadele edeceksiniz ve çarpı-
sacaksınız. İcinizden bir kişi dahi tutuklansa bu arkadaşımızı nereye götürülürse
götürülün hep beraber oraya gideceğiz ve orayı basıp arkadaşımızı kurtaracağız.
Kanun Filan dinlemeyeceğiz. DİSK hareketlerin dışında kalacaktır. Fabrikalarda
derhal Anayasal direniş Komiteleri kurulacak ve hareketleri bunlar yürütecekler-
dir. Eylem şekilleri İşgal, Grev şeklinde başlatılacaktır. İş yerlerinin tahrip edil-
mesi, Dinamitlenmesi eylemlerin gelişmesine göre düşünülecektir. Hareketler Sen-
dika tadil tasarısının geri alınmasına kadar sürdürülecektir. Çalışmadığınız günle-
rin paralarında Patronlardan alacağız) Şeklinde bir konuşma yaparak 15 ve
16 Haziran 1970 günleri yapılacak olan hareketin ana hatlarını toplantıda bulu-
nanlara Empoze etmiştir.

Toplantıda alınan kararların tatbikini sağlamak ve alınan kararları sistemli
bir şekilde işyerine ulaştırmak amacı ile Ali Bey Köyünde Genel bir Komite ku-
rularak 15.6.1970 günü yapılacak Hareketlerin hazırlık safhası tamamlanmış-
tır.

15 Haziran 1970 günü cereyan eden olaylar :

Yukarıda açıklandığı şekilde alınan kararlar DİSK'e bağlı Sendikaların iş-
yerlerindeki temsilcileri vasıtasıyla işyerlerine ulaştırmak sureti ile 15.6.1970
günü sabahından itibaren SUGURLAR, VİNLEKS, ECA, OTOSAN, SİLVAN,
AUER, AEG, TIKBAŞ, DOĞU GALVENİZE, ARITAŞ, ARÇELİK, SİNGER, DEMİR
DÖKÜM, PROFİLO, RABAK, OTO MARSAN, MAGİRÜS, KARAYOLLARI, KAVEL,
İZSAL, GÜNTERM ve ELEKTRO METAL Fabrikalarında işçilerin işi bırakarak
çalışmamaları şeklinde başlayan olay DEV-GENÇ mensubu gençlerin Fabrikaları
dolaşarak (Haklarımızı kendimiz alacağız. Birlik olacağız, Mücadele edeceğiz.
savaşaacağız, Biz ezilenlerin, Sömürülenlerin yanında yer alan onların mücadelesini
kendi mücadelemiz sayan Devrimciler olarak bütün soygun Planlarına, bu
kanunları çıkararak tüm satılmışlara, Amerikan uşaklarına karşı savaşan Dev-
rimci örgütler olarak değil koşmak yorulmak hadiselerine atılmak, ölmek pahasına
sizlerin yanındayız ve sonuna Kadar gözümü kırpmadan ezilen halkımızın kur-
tuluşu için kavgaya vereceğiz. Yaşasın işçilerin, Köylülerin, Öğrencilerin, Memur-
ların ve tüm ezilenlerin Devrimci dayanışması) Şeklinde yazılı Beyannameler
Dağıtılmaları neticesi tahrik olan işçiler fabrikaların dışına taşmış ANKARA
asvaltında toplanarak Kartal'a kadar bütün fabrikalara uğrayıp (Dışarı - Dışarı,
Kitlemizi Çoğaltacağız) Sloganları ile işçileri dışarı davet etmişlerdir.

Ali Bey Köyü semtindeki Fabrikalardan toplanan Beş bine yakın işçi elle-
rinde sopalar olduğu halde Eyüp'e doğru yürümüşler Polis tarafından nezarete
alınanları kurtarmak maksadı ile Eyüp Polis Karakolunu basmışlardır.

Diğer taraftan Anadolu yakasındaki Fabrikalara gidilmiş bu meyanda gerek
dışarıdan gelen işçiler gerekse içerideki işçilerin iştiraki ile Haymak Demir Döküm
Fabrikası tahrip edilmiştir.

Aynı gün Kartal'daki İstanbul Bölgesi İşçiler Birliğinde bir toplantı yapıla-
rak Hareketlerin 16.6.1970 günü sabahı saat : 8 de AEG, ve SİNGER Fabrikala-
rından başlatılması Cevizli'ye kadar yürüyüşe geçilmesi buradaki Fabrika işçileri
ile birleşerek Kartal'a gidilmesi, Kartal'da AP, MHP partilerine ve Sarı Sendika-
lara ait binaların tahrip edilmesi, Kartal'dan sonra Kadıköy istikametine geçi-
lerek Suadiye Semtindeki binaların tahrip edilmesi karar altına alınmıştır.

16 Haziran 1970 günü Cereyan eden Olaylar :

Singer ve Silvan Sanayii Fabrikalarında gelen işçi topluluğu Ankara İstika-
metinden yürüyüşe devam ederken Koşu yolundaki Acıbadem köprüsünün hemen
altında Polisler tarafından bunları takiben daha gerilerde Ankara-Selimlye

yol kavşağı bölgesinde İnzibat grubu ile 23 nctü Tugay'dan bir Tabur Kuvvetinde bir birlikle Barikat kurulmuş, Polis Şeflerince kendilerine yürüyüşlerin kanunsuz olduğu, Dağılmaları söylenilmesine rağmen işçiler haklarını aradıklarından bahisle tecavüze geçmişler Polisleri Taş yağmuruna tutarak Polis barikatı ve daha sonrada İnzibatların Kurdukları barikatı, bunu takiben'de Bir Tabur Kuvvetlerindeki Askeri Kuvvetide kısmen çevresinden dolaşarak kısmende cepheden yarmak sureti ile geçerek Üsküdar doğru hareketle Üsküdar meydanında toplanmışlardır. Üsküdar meydanında toplanan işçiler Tekel Fabrikasındaki işçilerle temastan sonra onlarıda aralarına katarak 1000 leri aşan işçi topluluğu Paşabahça Fabrikası işçilerini almak üzere Beylerbeyi istikametine yönelmişler, fakat yol üzerinde bulunan Tünelde Askeri barikatla karşılaşınca bu teşebbüslerinden vazgeçip Üsküdardan karşıya geçmek istemişlersede ilgililerin Araba vapurlarını iskelelere yanaştırmaması üzerine yönlerini Kadıköy istikametine çevirmişlerdir.

Kartal'da Emniyet Amirliği binası ile AP binasını tahrip ederek yürüyüşe devam eden 10000 e yakın işçi topluluğu ise Suadiye-Caddebostan semtlerinde karşılarına çıkan özel vasıtaları tahrip etmişlerdir.

Kurbağalı dere köprüsü üzerinde 15 GMC ile barikat kurulmak sureti ile işçiler durdurulmak istenmiş isede burada işçilerle Polis Kuvvetleri arasında silahlı çatışma olmuş bu çatışma sonunda bir Polis Memuru ile 3 işçi ölmüş bir çok vazifeli ve işçide yararlanmışlardır.

Üsküdardan gelen işçilerle Karabağalı dere istikametinden gelen büyük bir işçi topluluğu Kadıköy Kaymakamlığı ve Emniyet Amirliğinin camlarını kırmışlar iki toplum polisi vasıtasını tahrip etmişlerdir.

Diğer taraftan 10000'nin üstünde olduğu tahmin edilen bir işçi topluluğuda Vilâyet yürüme istemişlersede Cağaloğlu Tanklarla kesildiğinden bunda muvafak olamamışlardır.

SANIKLARA İSNAD OLUNAN FİİLLERİN SÜBUTU

I — Birinci grupta toplanan Sanıkların fiillerinin sübutunun münakaşası:

Haymak Demir Döküm Fabrikası işçilerinden borucu Mehmet adındaki bir şahsın, Fabrika Müdürü Mehmet KOZAN'a 15.6.1970 tarihinde Fabrika işçilerinden Ali Şükrü ANGIN'ın Singer Fabrikasına gidip adı geçen Fabrikanın işçilerinde alarak Haymak Demir Döküm Fabrikasına geleceklerini ve Fabrikayı tahrip edeceklerini haber vermesi üzerine Müdürün keyfiyeti, Kartal Jandarma Birlik Komutanına bildirerek Fabrikanın korunmasını talep ettiği, Jandarma Birlik Komutanı Baş çavuş Mehmet Ay, 15.6.1970 günü sabahı bir miktar jandarma eri alarak Fabrikaya gelip fabrikanın önünde barikat kurduğu, Fabrika işçilerinin normal vardiyeye saatinde işlerine başlamış olmalarına rağmen saat 8.30 sıralarında işlerini bırakıp, çalışmamaya başladıkları; Bir süre sonra Arçelik Fabrikasından çıkan işçilerin, Haymak Demir Döküm Fabrikasına doğru yürüyüşe geçtikleri, durumun vahimleştiğini gören Başçavuş Mustafa AY durumdan Kartal İlçesi Kaymakamını haberdar ederek takviye kuvvetleri aldıkları, Otosan ve Arçelik Fabrikalarından gelen işçiler Fabrika önüne kadar gelerek Fabrikaya girmek istemişlersede, Jandarmalar tarafından bırakılmadığı, ancak işçilerin aralarından seçtikleri Temsilcilerinin içeriye girmelerine müsaade edilerek, içerideki işçilerle görüşmeleri temin edildiği ve durumun bu şekilde ögleye kadar devam ettiği; Öğleden sonra sabah vardiyesinin saati dolması sebebi ile içeride bulunan Maden-İş Sendikasına bağlı işçiler, Metal-İş Sendikasına kayıtlı olan işçileri dışarı bırakarak, kendileri içeride kalıp, bütün kapılara kapatıldıkları; Otosan, Arçelik ve Kartaldaki diğer Fabrikalardan toplanan işçilerin Fabrika civarında yığınaklar yapmaya başladıkları, gelen bu işçilerin Jandarma

Barikatını yararak evvela dışarıdan taş atmak sureti ile Fabrikanın Camlarını kırdıkları daha sonra bir kısım işçilerin Fabrikanın kapılarına yüklenerek içeri girdikleri, bir kısım işçinin de Fabrika Lojmanlarına doğru yöneldikleri, Fabrikaya giren işçiler içerideki işçilerle birlikte Fabrikanın muhtelif kısımlarını tahrip ettikleri, fabrikanın Lojmanlarının bulunduğu kısma Silahlı Kuvvetlere mensup bir miktar Kuvvet getirilmiş isede işçilerin, bir şahsın kendilerine Silah çektiğini ve Lojmanlarda silah bulunduğunu iddia ve bahane ederek Lojmanlara girip tahrip ettikleri, bir ve iki numaralı Dosyada mevcut evrak ve şahitlerin beyanları ile bir vakıa olarak sübuta ermektedir.

Haymak Demir Döküm Fabrikası işçilerinden olan Sanık ENVER ÇAPKUR, REŞAT KIŞ, ABDULLAH ANGIN, HİDAYET SATIŞ, ALİ ŞÜKRÜ ANGIN, ŞERAFETTİN AĞIN, LÜTFULLAH YÜRKEN, AHMET TEPELİ, ALİ PEKDEMİR, SALİH METİN, MUAMMER DURSUN ve MUSTAFA ANKARA'nın Tahrip olayının vukubulduğu zaman, Fabrika içinde buldukları bir ve iki numaralı Dosyada mevcut Fabrika Müdürü ve Postabaşı olarak görevli şahısların beyanları ile anlaşılmaktadır. (Dos. 1 Dizi 58-66).

Adları geçen bütün Sanıklar ifadelerinde dışarıdan gelen işçilerle birlikte Fabrikayı Tahrip ettiklerini ve aynı zamanda 16.6.1970 günü Kartal'dan Kadıköy'e kadar olan yürüyüşe iştirak ettiklerinin itiraf etmişlerdir.

Sanıklardan Ali Şükrü ANGIN, Şerafettin AĞIN'ın fiilleri ise şahit Şükrü KARABUDAK (Dos. 2 Dizi 160), Veli ÇAL (Dos. 2 Dizi 141) ve Sadık USLU (Dos. 2 Dizi 176) nın şahadeti ile teyit olunmuştur.

Olayın Mahiyeti itibarıyla yeteri kadar şahit vesair delil elde edilememiş isede, sanıkların itiraflarının hadisenin sureti cereyanına uygun bulunması, olaya karışan başkalarının isimlerinin de vermek sureti ile işin detayına kadar inerek olayı anlatmış olmaları bu itibarla ifadeyi tespit edenlerin, hakikate aykırı olarak bu şekilde olayı ifade zaptına kendiliklerinden dercetmelerindeki imkansızlık ve aynı olaya adları karışıp, aynı şahıslar tarafından tutulan ifade Zabıtlarına bu şahısların (Tahrip olayına ve yürüyüşe katılmadığı) şeklinde olan ifadelerinin aynı dercolumması gibi nedenlerle maddi ve manevi her hangi bir cebir olmaksızın yapıldığı anlaşılmakla bu samimi itirafları fiilin sübutuna kafi birer delil olarak kabul edilmiştir.

Bu itibarla yukarıda adları yazılı sanıkların, Haymak Döküm fabrikasının tahribine beraberce iştirak ettikleri ve 16.6.1970 günü Kartal'dan itibaren Kadıköy'e kadar yürüyüşe katıldıkları sabit görülmüştür.

Silvan Sanayii işçilerinden olan sanık KADİR KABAĞÇI'nın ise Haymak Demir Döküm Fabrikasındaki tahribat olayına katıldığı 13 numaralı Dosyadaki Günaydın Gazetesinin 16.6.1970 tarihli nüshasında çıkan resmi ile (Dizi 133), 16.6.1970 tarihinden de elinde sopa olduğu halde Silvan'dan Kuşdill-Kızıltoprak'a kadar yürüyüş yapan toplulukta bulunduğu samimi itirafı (Dos. 13 Dizi 24) ve şahit Mustafa GÜNEŞ (Dos. 13 Dizi 76) ile Tekin AKA (Dos. 13 Dizi 59) nun ifadeleri ile sübut bulmuştur.

Otosan Fabrikasında işçi olan Mehmet BİRİCİK'in ise; 15.6.1970 günü Otosan işçileri temsilcileri ile birlikte işçileri yürüyüşe teşvik ederek, işçilerle beraber Haymak Fabrikasına gelip Lojmanın aranmasına bizzat iştirakla diğer işçilerle beraber Lojmanlarının tahribine karıştığı; Şahit Sabri ÖZÇAKIR (Dos. 9 Dizi 59) ın beyanı, Sanık Mehmet ÖZDEMİR (Dos. 13 Dizi 4) ve Tahsin AKAR (Dos. 9 dizi 79) ın atfı ve sanığın tevilli itirafı (Dos. 9 dizi 91) ile sabit olmak tadır.

Sanıklardan Vasvi AKDİKEN, Yalçın ÖZEN, Remzi ERSOYLU ve Yekta AYDINDOĞMUŞ'un filleri (Dos. 4).

16.6.1970 tarihinde Tuzla Porselen ve Süperlit boru fabrikasında toplanan işçileri bir çoğunun ellerinde sopalar olduğu halde Kartal İstikametine mütevecchihen yola çıktıkları, sanıklardan Remzi ERSOYLU, Yalçın ÖZEN, Vasvi AKDİKEN, ve Yekta ERDOĞMUŞ'un ellerinde sopalar olduğu halde işçileri yürüyüşe teşvik ettikleri Tugay Yolunun Asker barikadı ile kapatıldığını öğrenmeleri üzerine aynı sanıklar işçi topluluğunu Yakacak yol ayrımından Kartal'a sevk ederek kahve ve dükkanlarda oturanları dışarı çıkarıp kendilerine iltihaka zorladıkları, Kartal Emniyet Amirliğine gelindiğinde, bazı işçilerin teşviki ile camları kırılmak sureti ile Karakol Tahrip edildiği, tahrip edenler arasında Vasvi AKDİKEN, Yalçın ÖZEN, Remzi ERSOYLU ve Yekta AYDINDOĞMUŞ'un da ellerinde sopalar olduğu halde buldukları; şahit Osman KOÇ (Dos. 4 Dizi 30) Asaf ERGÜN (Dos. 4 Dizi 17) Muammer ÇAKMAK (Dos. 4 dizi 12) Osman BOĞAZ (Dos. 4 dizi 18) ve Mehmet ERDAL (Dos: 4 dizi 18)'in ifadeleri lie sübuta ermiştir.

II — Yukarıda 1 numarada açıklandığı gibi Haymak Demir ve Döküm Fabrikasına kadar olan yürüyüşe katıldığı kendisinin samimi itirafı (Dos. 2 lardan Haymak'ın önüne gelen işçileri fabrikanın lojmanlarının tahribine teşvik ettiği ve tahribe bizzat iştirakta bulunduğu; kaza 16.6.1970 günü de Java Fabrikasına kadar olan yürüyüşe katıldığı kendisinin samimi itirafı (Dos. 2 Dizi 39) şahit Sadık USLU (Dos. 2 Dizi 170), Celal DELGEN (Dos. 2 Dizi 140) Şevki UĞUR (Dos. 2 Dizi 140), Veli ÇAL (Dos. 2 Dizi 141) ve Ahmet ÇELİK Dos. 2 Dizi 142 nin ifadeleri ile sübut bulmaktadır.

III — 1 Numarada açıklandığı üzere, 16.6.1970 günü Tuzla Porselen ve Süperlit Boru Fabrikalarından toplanarak Kartal istikametine yürüyen işçiler arasında bulunan Nihat ÜNAL, Nuri AY Mehmet TOSUNCUK ve Osman TOMAR'ın ellerinde sopalar olduğu halde işçileri yürüyüşe ve Kartal Karakolunun tahribine teşvik ettikleri şahit Asaf ERGÜN (Dos. 4 Dizi 17), Mehdiye ŞENGÜL (Dos. 4 Dizi 6), Mümin ALBİR (Dos. 4, Dizi 3), Kerime TÜZÜN (Dos. 4, Dizi 2) Atilla ALKAN (Dos. 4, Dizi 1), Şerife GÜLER (Dos. 4, Dizi 7) Mustafa FİGEN (Dos. 5 Dizi 12, 13), Abidin DÜNDAR (Dos. 5 Dizi 27), ve Ali ÖZGÜL (Dos. 5 Dizi 31) ün şahadetleri ile sübut bulmaktadır.

Sanıklardan Hasan ÇAKAR, 15.6.1970 günü Haymak Demir Döküm fabrikasına gelen işçi yığınına dışarıdan katılarak fabrika önünde işçiye hitaben (Hücum fabrikaya diyerek eli ile fabrikayı gösterip, bu kadar fabrikaları nereden yapıyorlar, vurun, kırın işçi uyanmıştır haklarınızı zorla alın) demek sureti ile işçileri teşvik ettiği; şahit Mehmet Ali ÜNAL (Dos. dizi 8)'in şahadeti ve muhbir Seyfettin TÜRKDÖNMEZ (Dos. 3 dizi 10) un beyanı ile subut bulmuştur.

IV — Haymak Demir Döküm Fabrikası işçilerinden olan Selâhattin Çal, Abdi Karakaş ve Halim Ramazanoğlu'nun 16.6.1970 günü Kartal'dan Kadıköye kadar olan yürüyüşe katıldıkları hiçbir maddi ve manevi tesir altında kalmadan yaptıkları samimi itiraflarıyla (sırası ile Dos. 2; Dizi 47 - Dos. 1 dizi 14 - dos. 1 Dizi 6) ve sanıklardan Hüsnü DEMİREL'in 15.6.1970 günü Otopan'dan gelen işçi gruplarına Kartal'da iltihak ederek Haymak Fabrikasına kadar yürüdüğü Tanık Sadık USLU'nun beyanı (Dos. 2 Dizi 170) ile sabit olmaktadır.

Her ne kadar Sanık Abdi KARAKAŞ 16.6.1970 günü Hastahaneye gitmek sebebi ile yürüyüşe katılmasının imkânsızlığını iddia etmiş ise de; Bir numaralı dosyanın 35 sırasındaki Hastahanenin yazılarında Sanığın o tarihte Hasta-

haneye müracaat ettiğine mütedair bir kayıda tesadüf edilemediğinin belirtilmesi muvacehesinde iş bu müdafaah vahit görülmemiştir.

Sanık Zeynel GÜL'ün, 16.6.1970 günü Ankara Asvaltından başlayarak Pendik-Kadıköy istikametinde yürüyen işçilerle beraber Kurbağalı dere civarına kadar geldiği; keza 15.6.1970 günü de Haymak Fabrikasına kadar devam eden yürüyüşe iştirak ettiği samimi itirafı (Dos. 14 Dizi 42) ile;

Singer Fabrikasında işçi olan Sanık Ali ÇELİK'in ise 16.6.1970 günü Singer Fabrikası işçilerini Silvan Fabrikası işçileri ile birleşerek yürüyüş yapmaları için teşvik edip, Maltepe tsiiikametine doğru giden işçilere iştirak ettiği sanığın itirafı (Dos. 14 Dizi 43) ve şahit Tufan ÇARBAŞ (Dos. 14 Dizi 59, Dos. 13 dizi 101) Durmuş SAYIN (Dos. 13 Dizi 104) ve Ahmet SEVİNÇ (Dos. 13 dizi 108 ve Dos 14 Dizi 59) in ifadeleri ile sübuta ermektedir. Her ne kadar sanık Hektaş Fabrikasında çalışan kızının yalnız kalmaması için bu yürüyüşe katıldığını iddia etmiş ise de, 14 numaralı Dosyanın 60. sırasında mevcut ilgili Fabrikanın yazılarında, sanığın kızı olduğunu beyan ettiği Müzeyyen ÇELİK adında iş yerinde bir işçi bulunmadığının belirtilmesi muvacehesinde sanığın bu müdafaasının hakikate uygun olmadığı anlaşılmıştır.

16.6.1970 tarihinde Pendik Belediyesi civarında elinde sopa olduğu halde topluluk içinde görülen Superlit Boru Fabrikası işçilerinden olan Kemal COŞKUN'un ise anılan gündeki yürüyüşe katıldığı şahit Mustafa AKGÜL ve Nedim YILDIZ (Dos. 14 dizi 44) ın beyanları ve sanığın tevil yolu itirafı (Dos. 14 Dizi 43) ile sübuta ermektedir. Her ne kadar sanık yürüyüşe zorla iştirak ettirildiğini iddia etmiş ise de topluluk içinde eli sopalı olarak görülmesi, belediye binasına Bayrak çektirilmesi için Gayret göstermesi muvacehesinde iş bu müdafaasında samimi olmadığı ve bu itibarla yürüyüşe arzusu ile katıldığı kanaatine varılmıştır.

Tuzla Porselen Fabrikası işçilerinden olan sanık Ahmet Sadık GÜNEY, Hasan BOYOĞLU, Akın SEVER ve Emin ÜRESİN'in 15.6.1970 günü Fabrikalarından çıkarak ellerinde sopa olduğu halde diğer işçileri zorla yürüyüşe teşvik ettikleri ve husule getirdikleri bir büyük işçi grubu ile Kartal'a geldikleri ve böylece yürüyüşe katıldıkları tanık Osman KOÇ (Dos. 4 Dizi 30), Mehdiye ŞENGÜL (Dos 4 dizi 6), Mümin ALBİR (Dos 4 Dizi 3), Sevim TÜZÜN (Dos. 4 dizi 2) ve Atilla ALKAN (Dos. 4 dizi 1)'in beyanları sübut bulmaktadır.

Otosan Fabrikası işçilerinden olan Mehmet Çetintaş, Recep Ali Aslan, Kadir Tokkal, Celâl Kiriş, Ruhi Çelebi, Binali Çiftçi Ekrem Aykan, Cezmi Sırgıveç, Nurettin Kiraz ve Cemal Özcamlı, 15.6.1970 günü Otosan Fabrikasından çıkarak diğer Fabrikaların işçileri ile birlikte Haymak Demir Döküm Fabrikasına kadar gelen Topluluğun içinde yürüyüşe katıldıkları, Sanıkların samimi itirafları (sırası ile Dos. 6, dizi 11, 12, 13, 14, 15, ve 55) 16, 17, 18, 19, 20) ve fotoğraflarla (Dos. 6 dizi 31) ve Kadir Tokkal, Cemal Özcamlı, Binali Çiftçi ve Mehmet Çetintaş'ın fiilleri ise ayrıca Abdullah Dökmen (Dos. 6 Dizi 9) ve Mustafa Özkan (Dos 6 dizi 10) ın sahadetleri ile sübut bulmaktadır.

Aynı sanıkların 16.6.1970 gün bir gün evvel yaptıkları anlaşma üzerine Fabrikadan toplu halde çıkarak diğer fabrikaların işçileri ile de birleşerek Kadıköy istikametine yürüyüşe geçen topluluk içinde buldukları. Koşu yolu üzerindeki Acı Badem Köprüsünün 150 metre kadar altındaki polis ve daha sonra İnzibatların kurduğu barikatı ve daha sonra 23 üncü Tugay'a ait bir tabur kuvvetindeki Askeri Barikatı geçtikleri sanıkların samimi itirafları ile sübut bulmaktadır. (İtirafaların bulunduğu dosya ve diziler yukarıda açıklanmıştır.)

Kütahya Kereste Fabrikası işçilerinden olan Cemal Sancaktar'ın ise 16.6.1970 günü Kartal İstikametinden gelen ve Kadıköy istikametine giden işçi topluluğuna iştirak ettiği samimi itirafı (Dos. 1 dizi 15) Gazetede çıkan resmi (Dos. 1 Dizi 15/a), şahit Yusuf Günaydın (Dos. 1, dizi 68) ve Kadir Aldım (Dos. 1 dizi 68) ın beyanları ile sabit olmaktadır.

Otosan Fabrikası işçilerinden olan İlhami Akdenizin'de Fabrikasına ait gruplarla 15.6.1970 günleri yürüyüşe katıldığı samimi itirafı ile (Dos. 1 dizi 8) sabit görülmüştür.

Silvan Sanayii İşçilerinden olan sanık Arif Çekiç, Cemil Kartal, Sadık Bozkır, Necati Yenitürk, Hakkı Eraydın ve Abidin Fahri Kuşcular'ın Fiillerine delil:

15.6.1970 günü Silvan Sanayine saat 8 de gelen teknik müdür Aka'ya Fabrika kapıcısı olan Ekrem Koç'un saat 7 de işbaşı yapan işçilerin işi bırakmak istediklerini söylemesi üzerine Teknik Müdür Tekin AKA'nın Fabrika işçi beş temsilcisi Arif Çekiç ile işçi temsilcileri Necati Yenitürk, Cemil Kartal ve Sadık Bozkır'ın odasına çağırarak işçilerin işi bırakacaklarını duyduğunu, bunun ne sebeple olduğunu sorduğunda; Temsilcilerin haklarını almak için iki gün direnmeye geçeceklerini saat 9 da bütün işçilerin işi bırakacaklarını söyledikleri müdürün, müsaade alınıp alınmadığı, Fabrikanın uğrayacağı zararın ve iki gün işe gelmeyen işçilerin işlerine son verileceğini belirtmesine karşı işçi baş temsilcisi Arif Çekiç'in haklarımızı alıncaya kadar devam edeceğiz, siz ne yaparsanız yapınız şeklindeki konuşması üzerine Teknik Müdürün kendilerine gitmelerini söylediği ve arkanından dışarı çıkarak görevbildiği işçilere durumun Kanunsuz olduğuna ikna edici şekilde konuşma yapmakla meşgul olurken saat 9 sıralarında baştemsilci Arif ÇEKİÇ'in çaldığı düdükle işçilerin işyerlerini terk ederek bahçede toplandıkları toplanan işçilere, Fabrika işletme şefi Ahmet Seyyar ve İşletmeci Niyazi Dokürel'in işverenle aralarında ihtilâf olmadığını, yaptıkları işin Kanunsuz olduğunu protesto mahiyetinde yürüyüş yapmak istiyorsanız hiç değilse fırında çalışan 10 kişiyi bırakmalarını istemesine rağmen, baştemsilci Arif Çekiç'in hiçbir işçi bırakmayacaklarını, gitmeyenleri döve döve götürceklerini belirterek ve elinde bir demir sopa olduğu halde Sadık Bozkır'la beraber Fabrikayı dolaşarak katılmak istemeyen işçileri de katılmaya teşvik ettikleri, bu arada işçi temsilcisi Cemil Kartal'ın da Silvan Sanayii karşısında bulunan Singer Fabrikasına giderek oradan temin ettiği 50 sopalı işçi ile beraber döndüğü ve böylece iştirak etmeyen işçileri de kendilerine katılmalarını sağladığı bu suretle Silvan Sanayii İşçileri yürüyüş yapmak üzere Fabrikayı terk ettikleri ve Singer Fabrikası işçileri ile birleşerek Haymak Demir Döküm Fabrikasına doğru yürüdükleri; Sanıkların tevli yollu itirafları (Sırası ile Dos 13 dizi 15, 16 (5/57), 93 (Dos. 10 dizi 3.) şahit Tekin AKA (Dos. 13 dizi 59) Sabahattin Mollaoğlu (Dos 13 dizi 67) Ahmet Seyyar (Dos 13 dizi 68) Haluk Akman (Dos. 13 dizi 69) Niyazi DOKUREL (Dos. 13 dizi 70) Kabil Kanun (Dos 13 dizi 71) Yurdal Öztürk (Dos. 13 dizi 72 ve Dos 10 dizi 2) Mustafa Güneş (Dos. 13 dizi 76) Ahmet Maraz (Dos. 13 dizi 76) ve Hasan Yılmaz (dos. 13 dizi 77)'in şahadetleri ile sübut bulmaktadır.

Sanıklardan Hakkı Eraydın'ın yukarıda açıklandığı şekilde başlayan baş temsilci ve temsilcilerin teşvik edilerek işçilerin eli sopalı olarak devam ettirdikleri yürüyüşe katıldığı sanığın itirafı (Dos. 10 dizi 3) 16.6.1970 gününde mensup olduğu Silvan Sanayii Fabrikasının yürüyüşüne katıldığı samimi itirafı (Dos. 10 dizi 3) ve şahit Yurdal ÖZTÜRK'ün beyanı (Dos. 10 dizi 2) ile sübuta ermektedir.

Sanıklardan Abidin Fahri Kuşcular ise 16.6.1970 günü Silvan Sanayii işçileri ile birlikte hareketle Bağdat caddesi üzerinden Kızıltoprak'a kadar yürüyüş-

şe katıldığı samimi itirafı (Dos. 11 dizi 9) ile anlaşılmaktadır.

16.6.1970 tarihinde Arif Çekiç'in tahrik ve teşviki ile Silvan Sanayii işçileri, kartlarını bastıktan sonra işe başlamadan Fabrikayı terk ederek Kadıköy istikametine doğru yürüdükleri ve bunların içinde yukarıda adları yazılı Arif Çekiç, Cemil Kartal, Sadık Bozkır ve Necati Yenitürk'ün de bulunduğu Fabrika Müdürü Sabahattin Mollaoğlu'nun şahadeti (Dos. 13 dizi 67) ile sabit olmaktadır.

Mehmet Maraşlı, Harun Önusta, Sadık Kılıçaslan, Mehmet Gediz, Kemal Eroğlu, Burhanettin Eren, Arif Kara, İsmail Buğdaycı, Tahsin Akar, Şerafettin Şahin Şeref Özdemir, Mehmet Özdemir, Mehmet Saygı, Hasan Altıntaş, Sabahattin Bekçi ve Baki Balı'nın durumlarına gelince:

Sendika baştemsilcisi Hasan Altıntaş'ın 15.6.1970 günü Otosan Fabrikası Maden-İş Sendikasına bağlı işçi temsilcileri toplanma yeri olan lokale saat 8 sıralarında gittiği ve diğer temsilciler olan Mehmet Karaca, Tahsin Akar, İsmail Buğdaycı, Mehmet BİRİCİK ile Şerafettin Şahin'i çağırıttıktan sonra saat 8.30 da Lokal Temsilcilerini de aynı yere celp edip aralarında o günü yapacakları yürüyüşün şekline dair karara vardıldıktan sonra işçi ve Lokal temsilcilerinin iş yerlerine döndükleri; Hasan ALTINTAŞ ve Mehmet KARACA başta olmak üzere işyerlerindeki işçileri yürüyüşe iltihak ettirmek için gerekli faaliyeti gösterdikten sonra Otosan Fabrikası önünde toplandıkları ve bu arada Mehmet Karaca yüksek bir yere çıkarak (274 ve 275 sayılı kanunlarda yapılan değişiklikler Ana Yasa Özgürlüklerimizi kısıtlamakta ve bizleri istediğimiz Sendikayı seçmek hakkımızı elimizden almaktadır. Biz bu değişikliğin Protesto etme amaçlı ile bütün gücümüzü ortaya koyup, yürüyüş yapacağız. Arçelik işçisinde karşındadır, diğer Fabrika işçileri bizlerle birlikte aynı şekilde yürüyüşe geçecektir. İcabederse Ankara'ya kadar yürüyüp Meclise girip kendi Kanunlarımızı kendimiz yapacağız, bizim işverenle hiç bir ihtilafımız yoktur. Otosan'a en ufak bir zarar gelmeyecektir. Burası bizim ekmek yediğimiz yerdir.) diyerek Saat: 9.45 de bu teşvikle bütün işçiler Fabrikayı terk edip yürüyüşe başladıkları, başta Hasan ALTINTAŞ elinde Megafon olduğu halde yürüyüşü idare ettiği, Kartal istikametindeki Fabrikalardan Java Fabrikası işçilerini alarak Haymak Fabrikasının önüne geldikleri ve yukarıda adları yazılı sanıkların bu işçi topluluğunda buldukları; sanıkların samimi itirafları (sırası ile Dos. 7 dizi 2,3) (Dos. 9 dizi 4 ve 27) (Dos. 9 dizi 5 ve 29) (Dos. 6 dizi 27) (Dos. 9 dizi 7 ve 28) (Dos. 9 dizi 8 ve 26) (Dos. 9 dizi 67) (Dos. 9. dizi 79) (Dos. 13 dizi 9) (Dos. 13 dizi 6) (Dos. 13 dizi 4) (Dos. 13 dizi 11) (Dos. 13 dizi 11) Dos. 13 dizi 27) (Dos. 13 dizi 8), şahit Turgut Oktay (Dos. 7 dizi 3), Ali Küçükkaya (Dos. 7 dizi 4), Dündar Olgun (Dos. 7 dizi 1), Varol Karagülmez (Dos. 9 dizi 51), Alaattin Ekmekçi (Dos. 9. dizi 43), Teoman İlkin (Dos. 9. dizi 40), Mehmet Aykanat (Dos. 9. dizi 47), Abdurrahman Şen (Dos. 9. dizi 49), Rüştü Tanrıöver (Dos. 9. dizi 49), Kemal Yetiş (Dos. 9. dizi 50), Mustafa Bilimli (Dos. 9 dizi 52), Muammer Şirin (Dos. 13 dizi 28), ve Ünsal Yılmaz (Dos. 13 dizi 28) in beyanları ile sübut bulmuştur.

16.6.1970 günü, bir gün evvel alınan karara uyularak Otosan işçileri saat 8.00 de bahçede toplanıp fabrikanın güvenliğini ve içeri giriş çıkışları kontrol etmek için fabrikada bir miktar işçi bırakarak saat 9.30 da iş kıyafetleri ile yürüyüşe geçtikleri; en önden işçi baş temsilcileri olmak üzere Haydarpaşa'ya doğru yürüdükleri, Acıbadem köprüsünde barikat kuran polis in ihtarına rağmen dağılmayarak vaki çatışma sonu da barikatı yapıp Üsküdar'a doğru gittikleri, orada tekel fabrikası işçilerini de alıp Beylerbeyi istikametinde yürüyüşe geçtikleri ve askerlerden müteşekkil barikatı görünce istikametlerini tekrar Üs-

küdar'a ve oradan da Kadıköy'e çevirip İş Bankası önünde barikat yapan polis ve askeri kuvvetle çatıştıkları ve saat: 14.30 dan itibaren Otosan fabrikasına yegân yegân döndükleri ve yukarıda adları yazılı sanıkların bu yürüyüşde katıldıkları gene yukarıda zikrolunan şahit beyanları ile sübuta ermektedir.

Sanık Hüseyin Çavdar'a gelince: Sanığın 15.6.1970 günü Singer Fabrikasında işbaşı yapan işçilere o gün için basılan maden-iş gazetesini zorla dağıtarak baş temsilci olması sebebiyle diğer işçi temsilcileri ile birlikte işçileri yürüyüşe teşvik ettiği ve iştirak etmeyenleri zorla toplayarak Haymak fabrikasına doğru yürüyüşü sağladığı;

16.6.1970 günü de aynı şekilde Singer fabrikası işçilerini tahrik ve teşvik ile diğer fabrika işçileriyle beraber Kadıköy istikametine yürüyüşe sebebiyet verdiği tevîl yollu itirafı (Dos. 13 dizi 10) ve şahit Kemal Çalışkan, Durmuş Sayın, Sabahattin Topraksüren, Mustafa Aydın, Ahmet Sevinç'in (sırasıyla Dos. 13 dizi 102-108) ifadeleri ve Singer fabrikası müdürünün yazısı ile (Dos. 13 dizi 89-91) sübut bulmaktadır.

V — Celil Oktay, Zekeriya Bayır, Himmet Yıldız, Nazım Sancak, Hasan Hüseyin Pehlivan, Hilmi Duruşkan ve Ömer Bağcı'nın fiilleri :

I nci grupta yazılı sanıkların fiilleri izah olunurken olay açıklandığı gibi yukarıda adları yazılı sanıkların dışardan gelen işçilerle beraber Haymak fabrikasını tahrip ettikleri, Celil Oktay, Himmet Yıldız, Nazım Sancak, Hasan Hüseyin Pehlivan, Hilmi Duruşkan ve Ömer Bağcı'nın samimi itirafları (sırasıyla Dos. 2 dizi 31, 32, 33, 35, 44, 36) ve şahit Mustafa Ay (Dos. 2 dizi 54), Haşım Kılıç (Dos. 2. dizi 53), Hasan Güzeller (Dos. 2 dizi 53), Şükrü Karabudak (Dos. 2 dizi 160) ifadeleriyle sanık Zekeriya Bayır'ın inkârına rağmen fiili; şahit Ali Nuri Göktaş (Dos. 2 dizi 128), Ali Rıza Tokat (Dos. 2. dizi 158) ve Salih Ak'ın (Dos. 2 dizi 157) in ifadeleri ile sabit olmaktadır.

VI — Sanık Binali Aslan'ın durumuna gelince;

Sanığın, 15.6.1970 günü Singer fabrikasından yürüyüşe katılmak istemeyen işçileri zorladığı, 16.6.1970 günü bizzat yürüyüşe katılarak Kartal'a kadar gittiği bir kısım işçi topluluğunun Kartal jandarma karakolunu sardıkları sırada elinde singer filaması olduğu halde ön saflarda görüldüğü ve karakol görevlilerine arkadaşlarımızı geri verin yoksa karakolu yıkarız diye bağırdığı ve uzman çavuş Haşım Kılıç'ın yakasına sarılarak sarstığı şahit Mevlüt Yıldız, Mustafa Çakır, Ali Sandemir, Haşım Kılıç ve Orhan Erman'ın beyanları ile (sırasıyla Dos. 12 dizi 22-24) sübuta ermektedir.

SANIKLARIN SABİT GÖRÜLEN FİİLLERİNİN HUKUKİ TAVSİFİ

171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanununun 13 ncü maddesi, kanuna uygun şekilde beyanname verilmeden yahutta beyannamede gösterilen yürüyüş için tesbit edilmiş gün ve saati beklemeden yapılan yürüyüşlerle, sopa, taş ve demir gibi kanunda sayılan vasıtalara hamil olarak yapılan yürüyüşleri, keza genel yollardan yapılan yürüyüşlerle kanunun yasakladığı mahallerde kamunun huzur ve istirahatini ihlâl eder nitelikteki gürültülü şekilde yapılan yürüyüşleri kanuna aykırı yürüyüş olarak kabul etmiştir.

İstanbul valiliğinin 22.6.1970 gün ve şube 1, D. 2 sayılı yazı ve ekinde serahatle anlaşılacağı üzere; her ne kadar Disk genel sekreteri Kemal Sülker tarafından 15.6.1970 tarihindeki bir dilekçe ile İstanbul'un işçi çalıştıran işyerlerinin bulunduğu yerlerden başlayarak Taksim'e çıkan güzergâhlardan olmak üzere 17.6.1970 günü saat 8.00 de başlayacak bir yürüyüş tertip edileceği İstanbul

valiliğine haber verilmiş ise de, 17.6.1970 tarihinde yapılacağı bildirilen yürüyüşün 15.6.1970 günü başlatılması ve yürüyüşe iştirak eden şahısların ellerinde demir, sopa gibi vasıtaların bulunması muvacehesinde 15-16.6.1970 günleri yapılan yürüyüşlerin 171 sayılı kanunun 13 cü maddesine göre kanuna aykırı yürüyüş olduğu her türlü izahattan varestedir.

171 sayılı kanunun 18 ci maddesi; kanunsuz yürüyüşleri tertip veya idare edenlerle bunların hareketlerine bilerek iştirak edenlerin bu fiillerini suç sayarak kanuni müeyyide altına almıştır. Kanunun açık ibaresinden anlaşılacağı üzere, fiilin suç sayılabilmesi için, katıldığı yürüyüşün kanunsuz olduğunu failin bilmiş olması şart koşulmuştur.

Sanıklardan bazıları yürüyüşün kanuna aykırı olduğunu bilmediklerini iddia etmişlerse de; sanıkların katıldıkları yürüyüşü teşkil eden topluluk içinde eli sopalı insanların bulunması ve yürüyüşlerin kamunun huzur ve istirahatini ihlâl eder nitelikte gürültülü bir şekilde genel yollara taşması bu hallerin ise bizatihi kanuna aykırı yürüyüş olarak kabulü iktiza edeceği cihetle sanıkların işbu müdafaaları kabule şayan görülmemiştir.

Sanıkların kurulan barikatlerin yarılmasına bizzat iştirak ettikleri ve ilgililerin, yürüyüşün kanunsuz olduğu ve dağılmaları hususundaki ihtarlarını duydukları hususu kesin bir şekilde tesbit edilememiş olması haliyle 171 sayılı kanunun 22. maddesinin uygulanmasını gerektiren sanıklar tayin ve tesbit edilememiş isede, bütün sanıkların muhtelif mahallerde polis veya askerler tarafından yürüyüşün durdurulmak istendiğini anlamış olmaları, katıldıkları yürüyüşün kanunsuz olduğunu bildiklerine karine olarak kabul edilmiştir.

15 ve 16.6.1970 günü yürüyüşe iştirak edenlerin durumu; şayet yürüyüşe katılma şekilleri aynı vasıfta ise aynı suçun işlenmesi kararının cümlesinden olarak kanunun aynı hükmünün birden fazla ihlâli mahiyetinde kabul edilerek bunlar hakkında T. C. K. nun 80. maddesinin uygulanması uygun mütalâa olmuştur.

Diğer taraftan bazı sanıklar, diğer işçilerin cebir ve şiddet kullanarak dava konusu yürüyüşlere kendilerini zorla iştirak ettirdiklerini iddia etmişlerse de; bir an için bidayette yürüyüşe zorla iştirak ettirildikleri kabul olunsa bile, binlerce kişinin bulunduğu bir topluluktan ayrılma daima mümkün olabilmesine rağmen sanıkların uzun bir yürüyüşe devam etmiş olmaları, keza bütün sanıkların Disk'e bağlı sendikalara kayıtlı buldukları ve daha evvelce alınan kararlara göre yürüyüşe katılan bütün fabrikaların yürüyüşe başlamadan evvel iş bırakılarak çalışılmamış olması karşısında sanıkların bu şekildeki müdafaalarında samimi olmadıkları kendi arzuları ile yürüyüşe katıldıkları kanaatine varılmıştır.

1 — Numara altında toplanan sanıklar içinde 13-16 arasında yazılı sanık Basri Akdiken, Yalçın Özen, Remzi Ersoylu ve Yekta 'Aydınoğmuş'un Kartal emniyet amirliğinin tahrip olayı; karakolun tahribindeki tutukluların geri alınması saiki nazara alındığında fiilde, hükümete karşı şiddet ve muvakalet unsuru görüldüğünden bu şahısların fiillerinin T. C. K. nun 517 maddesine uygun olacağı ve husule gelen 385 lira tutarındaki hazine zararının adı geçen sanıklardan müteselsilen ve mütesariken tahsil gerektiği neticesine varılmıştır.

Haymak Demir Döküm Fabrikasının tahribine iştirak eden sanıklarında ondan fazla olmaları nazara alınarak bunların fiilleri de T. C. K. nun 517. maddesine uygun görülmüştür.

SANIKLARA UYGULANMASI İSTENEN KANUN MADDELERİ

I — ci grupta yazılı sanıklardan Reşat Kış, Hidayet Satış, Ali Şükrü Angın ve Şerafettin Ağın'ın 171 sayılı kanununun 18 ci maddesi ve T. C. K. nun 517. maddesine tevfikan tecziyeleri ve takdir olunacak cezaların T. C. K. nun 71. maddesine tevfikan içtima ettirilmesi;

Enver Çapkur ve Abdullah Angın'ın 171 sayılı kanununun 18. T. C. K. nun 80 ve T. C. K. nun 517. maddelerine tevfikan tecziyeleri ile takdir olunacak cezaların T. C. K. nun 71. maddesine tevfikan içtima ettirilmesine;

Vasfi Akdiken, Yalçın Özen, Remzi Ersoylu ve Yakta Aydındoğan'ın 171 sayılı kanununun 24,23/a, T. C. K. nun 517. maddelerine tevfikan tecziyeleri ile takdir olunacak cezaların T. C. K. nun 71. maddesine tevfikan içtima ettirilmesine;

Ve 353 sayılı kanununun 16. maddesine tevfikan hazine zararı olan 385 liranın sanıklardan mütesarihen ve müteselsilen tahsiline;

Sanık Kadir Kabakçı'nın 171 sayılı kanununun 18,23/a T. C. K. nun 517. maddesine tevfikan tecziyesi ile takdir olunacak cezanın T. C. K. nun 71. maddesine tevfikan içtima ettirilmesine;

Sanık Mehmet Biricik'in 171 sayılı kanununun 18 ve 24, T. C. K. nun 517. maddesine tevfikan tecziyesine takdir olunacak cezanın T. C. K. nun 71. maddesi uyarınca içtima olunmasına;

II. grupta yazılı:

Sanık Eşref Güçkan'ın 171 sayılı kanununun 24, T. C. K. nun 311/2 ve T. C. K. nun 517. maddesine tevfikan tecziyesi ile T. C. K. nun 71. maddesi uyarınca takdir olunacak cezaların içtimasına;

III — cü grupta toplanan sanıklardan

Sanık Nihat Ünal, Nuri Ay, Mehmet Tosuncak ve Osman Tomer'in 171 sayılı kanununun 24, 23/a ve T. C. K. nun 311/2 maddeleri uyarınca tecziyeleri ile takdir olunacak cezaların T. C. K. nun 71. maddesine tevfikan içtimasına;

Sanık Hasan Çakar'ın 171 sayılı kanununun 18 ve T. C. K. nun 311/2 maddeleri uyarınca tecziyesi ile takdir olunacak cezanın T. C. K. nun 71. maddesine tevfikan içtimasına;

IV cü grupta yazılı sanıklardan:

Sanık Selâhattin Çal, Hüsnü Demiroglu, Halim Ramazanoğlu, Osman Köprücü, Cemal Sancaktar, Sabahattin Bekçi, Sadık Kılıçaslan, Burhanettin Eren ve Abidin Fahri Kuşçular'ın 171 sayılı kanununun 18, maddesine tevfikan tecziyelerine;

Abdi Karakaş'ın 171 sayılı kanununun 18. maddesine tevfikan tecziyelerine; Zeynel Gül, Mehmet Çetinbaş, Recep Ali Aslan, Kadir Topkal Celâl Kırış, Ruhi Çelebi, Binali Çiftçi, Ekrem Aykan, Cezmi Sırgüvenç, Nurettin Kırız, Cemal Özcamlı'nın 171 sayılı kanununun 18 ve T. C. K. nun 80. maddesine tevfikan tecziyelerine;

Sanık Kemal Coşkun'un 171 sayılı kanununun 23/a maddesine tevfikan sanık Ali Çelik'in 171 sayılı kanununun 18 ve 24. maddelerine tevfikan tecziyesi ile takdir olunacak cezanın T. C. K. nun 71. maddesine tevfikan içtimasına;

Sanıklardan Ahmet Sadık Güney, Hasan Boyoğlu, Akın Sever'in 171 sayılı 24 ve 23/a maddelerine tevfikan tecziyelerine ve takdir olunan cezaların T. C. K. nun 71. maddesine tevfikan içtimasına,

Sanık Emin Üresin'in 171 sayılı kanununun 24 ve 23/a maddesine tevfikan tecziyesine ve takdir olunacak cezanın T. C. K. nun 71. maddesi uyarınca içtimasına;

Sanık Ahmet Yatmaz'ın 171 sayılı kanununun 23/a maddesine tevfiikan tecziyesine;

Sanık İlhami Akdeniz'in 171 sayılı kanununun 18 ve T. C. K. nun 80. maddesine tevfiikan tecziyesine;

Sanık Hüseyin Çavdar'ın 171 sayılı kanununun 24 T. C. K. nun 80, sanık Şerafettin Şahin, Şeref Özdemir ve Mehmet Özdemir'in 171 sayılı kanununun 18 ve T. C. K. nun 80 maddelerine tevfiikan tecziyelerine sanık Mehmet Saygın'ın 171 sayılı kanununun 18 ve 23/b maddesine tevfiikan tecziyesi ile takdir olunacak cezanın T. C. K. nun 71. maddesine tevfiikan içtimainına;

Sanık Hasan Altıntaş'ın 171 sayılı kanununun 24 ve T. C. K. nun 80, sanık Baki Balı'nın 171 sayılı kanununun 24 ve T. C. K. nun 80, Sanık Cemil Kartal, Arif Çekiç'in 171 sayılı kanununun 24 ve T. C. K. nun 80, sanık Sadık Bozkır ve Necati Yenitürk'ün 171 sayılı kanununun 24 ve 18. maddelerine tevfiikan tecziyeleri ile haklarında tayin olacak cezaların T. C. K. nun 71 maddesine tevfiikan içtimainına, sanık Hakkı Eraydın'ın 171 sayılı kanununun 18 ve 23/a maddesine tevfiikan tecziyelerine ve takdir olunan cezanın T. C. K. nun 71. maddesine tevfiikan içtimainına;

Sanık Mehmet Maraşlı, Harun Önusta, Mehmet Gediz ve Kemal Eroğlu'nun 171 sayılı kanununun 18. maddesi ve T. C. K. nun 80. maddesi uyarınca tecziyesine;

Sanık Arif Kara'nın 171 sayılı kanununun 18 ve T. C. K. nun 80. maddeleri uyarınca, sanık İsmail Buğdaycı ile Tahsin Akar'ın 171 sayılı kanununun 18 ve 24 üncü maddelerine tevfiikan tecziyeleri ile takdir olunacak cezanın Türk Ceza Kanununun 71. maddesine tevfiikan içtimainına;

V. grupta toplanan sanıklardan Celil Oktay, Zekeriya Bakır, Himmet Yıldız, Nazım Sancak, Hasan Hüseyin Pehlivan, Hilmi Duruşkan, ve Ömer Bağcı'nın T. C. K. nun 517. maddesi uyarınca cezalandırılmalarına;

VI. grupta yazılı sanık Binali Aslan'ın 171 sayılı kanununun 24 ve T. C. K. nun 258 maddeleri uyarınca cezalandırılması ile takdir olunacak cezaların T. C. K. nun 71 inci maddesi uyarınca içtimainına;

I. nci grupta yazılı olan Lütfullah YÜRKAN, Ahmet TEPELİ, Ali PEKDEMİR, Salih METİN, Muammer DURSUN, ve Mustafa ANKARA'nın 171 Sayılı Kanununun 18 maddesi ve T. C. K. nun 517 inci maddesi uyarınca tecziyeleri ile haklarında takdir olunacak cezaların T. C. K. nun 71 inci maddesi uyarınca içtimainına karar verilmesi ve sanıkların muhakemelerinin İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesinde yapılması talep ve iddia olunur.

İmza

HAKKI ERKAN

Hava Hakim Yarbay

Sıkıyönetim K. Askeri Savcısı

Dava ile ilgili kısa bilgiler:

İddianame ile sanıklar hakkında istenilen cezaların en hafifi altı aydan başlamaktaydı. Bu davanın yargılaması sırasında özellikle sanıklara yapılan baskı ve işkenceler söz konusu edildi. Sanıklardan birçoğu, Kartal'da görevli jandarmaların kendilerine baskı ve işkence yaptıklarını ve ifadelerin kendi ifadeleri olmadığını ileri sürdüler ve bunu kanıtlamaya çalıştılar.

Sıkıyönetim sona erdiğinde bu dava da bitmemiştir. Sanıklardan bir kısmı da tutuklu bulunuyordu. Onlar da DİSK davası sanıkları gibi sivil cezaevine, nakledildiler. Dava dosyaları ise olayların cereyan ettikleri yerlere göre görevli Kadıköy, Kartal v.b. gibi Mahkemelere devredildi. Davalara bu mahkemelerde devam olundu. Tutuklu olan sanıklarda bu Mahkemelerce salıverildiler.

1971 de Sıkıyönetim yeniden ilân olduğunda bu davalarda sona ermemiştir. Adliye mahkemeleri dosyaları görevli saydıkları Sıkıyönetim Mahkemesine gönderdiler. Ancak Sıkıyönetim Mahkemesi de kendini görevli saymadı, böylece bu davalarda da görev uyuşmazlığı çıktı. Bu arada 1803 sayılı af yasası yürürlüğe girdiğinden davalar düştü.

Kocaeli (İzmit) Olayları ile ilgili dava

15-16 Haziran'da İzmit'in doğu ve batısındaki fabrikalardan yürüyüşe geçerek şehre gelen ve burada toplantı yapan işçilerle ilgili olarak bir dava açıldı. Bu olaylar ve 17.6.1970 günü Pirelli, Good-Year ve çelik Halat fabrikalarında işçilerin direnişe geçmeleri ile ilgili olarak önce 31 işçi gözaltına alınmış ve Sıkıyönetime sevk edilmişlerdi. Sıkıyönetim, gözaltına alınan sanıklardan yalnızca 11'i aleyhine dava açtı, sonradan İsa Ruhi GÖBÜT adlı sanığın da katılması ile davada sanık sayısı 12'yi buldu. Gözaltında tutulan diğer işçiler ise Sıkıyönetimce gerekli soruşturma yapılmak ve haklarında Adliye Mahkemelerinde dava açılmak üzere İzmit'e geri gönderildiler (10).

İzmitteki olaylarla ilgili olarak Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde haklarında dava açılan 12 sanıktan çoğu Türk Kablo fabrikası işçileri ve Kocaeli Devrimci İşçi Köylü Birliği adlı derneğin yöneticileriydiler.

Davanın başında sanıklardan 8 i tutuklu durumdaydılar. Diğer sanıklar ise tutuksuz yargılanıyorlardı. Dava, 970/13 E. no. ile Sıkıyönetim (1) No. lu Askeri Mahkemesinde görülüyordu. Askeri Savcının 11 Temmuz 1970 tarihli iddianamesi aynen şöyleydi;

T. C.
İSTANBUL SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
ASKERİ SAVCILIKI

SAYI : 970/29
ESAS NO : 970/39
KARAR NO: 970/17

İSTANBUL
11/7/1970

(10) Talat ÖZ, İhsan DOBRA, Zekeriya KARA, Yaşar YAVUZ v.d. adlı bu işçiler hakkında Kocaeli C. Savcılığınca 17.6.1970 tarihinde Pirelli, Good-Year ve Çelik Halat fabrikalarında işçileri direnişe tahrik ve teşvik ettikleri iddiası ile Kocaeli Asliye Ceza Mahkemesinde dava açıldı.

İ D D İ A N A M E

S U Ç : Toplantı ve gösteri yürüyüşleri hürriyeti kanununa muhalefet

SANIKLAR

- 1 — Sırrı ÖZTÜRK : Mehmet oğlu 1932 D. lu (...) Türk Kablo Fab. İşçi, Kartal Askeri Cezaevinde mevkuf
- 2 — Mustafa BAYKARA : Ömer oğlu 1944 D. lu (...) Kartal Askeri Cezaevinde mevkuf
- 3 — Hakkı ÖZTÜRK : Dursun oğlu 1942 D. lu (...) Kocaeli Maden-İş Sendikası 7. Bölge temsilci vekili, Kartal Askeri Cezaevinde mevkuf
- 4 — Salih GÜROL : Muhlis oğlu 1942 D. lu (...) Kartal Askeri Cezaevinde mevkuf
- 5 — Neşat DEMİRCAN : Hüseyin oğlu 1940 D. lu (...) Kartal Askeri Cezaevinde mevkuf
- 6 — Remzi ÇAKAR : Saffet oğlu 1943 D. lu (...) Kartal Askeri Cezaevinde mevkuf
- 7 — Saffet KAYALAR : Naşit oğlu 1940 D. lu (...) Kartal Askeri Cezaevinde mevkuf
- 8 — Turgut UYSAL : Rıza oğlu 1938 D. lu (...) Kartal Askeri Cezaevinde mevkuf
- 9 — Nihat ŞAHİN : Ali oğlu 1942 D. lu (...)
- 10 — Emin AYVERDİ : Mahmut oğlu 1931 D. lu (...)
- 11 — Hüseyin ÖZYAMANOĞLU : Ahmet oğlu 1942 D. lu (...)

TEVKİF TARİHİ : 29.6.1970 (NİHAT ŞAHİN, AYVERDİ, HÜSEYİN ÖZYAMANOĞLU hariç)

SUÇ TARİHİ : 15 ve 16 Haziran 1970

Tat. İs. Kn. Md. : 171 Sayılı Kanununun 18 ve 24, T. C. K. nunun 71 (NİHAT ŞAHİN için) 171 sayılı Kanununun 18 ve T. C. K. nunun 80, 171 Sayılı Kanununun 24 ve T. C. K. nunun 71 (SIRRI

ÖZTÜRK, MUSTAFA BAYKARA, HAKKI ÖZTÜRK, NEŞAT DEMİRCAN, REMZİ ÇAKAR, SAFFET KAYALAR, TURGUT UYSAL, EMİN AYVERDİ için) 171 Sayılı Kanununun 18 ve T. C. K. nunun 80 (HÜSEYİN ÖZYAMANOĞLU) hazırlık soruşturması sonunda:

15.6.1970 günü saat 8.30 da Yarımca'daki Aygaz işçilerinin DİSK'in almış olduğu 274 ve 275 sayılı kanunlarda değişikliği öngören ve Meclise sunulmuş olan kanunu protesto amacı ile işyerlerini bırakarak 10 u kadın olmak üzere 300 kadar işçi grubunun Ankara - İstanbul yoluna çıkarak Kocaeline doğru

yürüyüşe geçtikleri Türk-Kablo Fabrikasının önüne gelindiğinde SİRRI ÖZTÜRK gelenleri karşılayarak ve gelen grup (Kablo dışarıya) (İşçi dışarıya) (İşçi buraya) sloganları ile dağ başını duman almış ve İstiklâl Marşını söyleyerek saat 11.00 e kadar bu durumu devam ettirmelerine rağmen çok az miktarda işçinin kendilerine katılmış olmaları karşısında 5 kadın işçiyi ellerinde pankartlar olduğu halde işyerine soktukları kısa bir müddeti müteakkip geriye dönen bayan işçilerden sonra beklenilmiş ve Türk Kablo işçilerinin yemeğe çıkışları anında Sırrı ÖZTÜRK ve arkadaşları yemekhaneye giderek işçileri yürüyüşe ikna etmiş ve bu fabrikanın işçileri yemeği müteakip üzerlerinde iş elbiseleri olduğu halde Aygaz işçileri ile birlikte yürüyüşe geçmişler ve aynı mevkide bulunan Demirel Kollektif Şirketine ait iş yerinde çalışan 15-20 kadar işçiyi de yanlarına alıp yolun sağına takiben ve trafiğe açık bulundurarak şehre doğru yürümeye geçmişlerdir. Kortej şehir içinde Boru fabrikasının karşısında geldiği anda gidış geliş ayrılmış olan yolun sağına tamamen kapatmışlar ve bu arada kendilerine T. İ. P. ve Kocaeli Devrimci İşçi Köylü Birliği mensuplarında Mustafa BAYKARA'nın da katıldığı görülmüştür. Bundan sonra sloganlar yüksek sesle tekrarlanmış Hükümet istifa, Demirel istifa, Kahrolsun Türk-İş, Yaşasın DİSK denilmiş, ordu evine gelindiğinde (Ordu ordu çok yaşa) (Ordu, gençlik, işçi elele) şeklinde tezahüratta bulunarak yürüyüşlerine devamla Maden-İş Sendikası önüne kadar slogan ve marşları tekrarlanarak gelmişler ve bu arada REMZİ ÇAKAR ve HAKKI ÖZTÜRK'den Kahrolsun Amerikan Sendikası alınan demokratik hakları geri vermeyeceğiz v.s. ibareli pankartları almışlar ve işçilere dağıtarak Alemdar Caddesini takiben mitingin yapılacağı alana gelmişler ve şehrin doğu kesimindeki işyerlerinin de geleceklerini beklemek üzere istirahte geçmişlerdir.

Saat 11.00 raddelerinde Köse Köy mevkiinde bulunan RABAK, ÇELİK HALAT fabrikası işçilerinden 200 kadarı İzmit istikametine doğru yürüyüşe geçmişler ve ellerinde pankartlar olduğu halde bu topluluğu RABAK fabrikasından SAFFET KAYALAR'ın yönettiği görülmüştür.

Yürüyüşçüler Pirelli fabrikası civarına geldiklerinde karayolunu trafiğe kattıklarından Jandarma Merkez Birlik Komutanı tarafından ikaz edilmişler daha sonra yolu trafiğe açan işçiler karayolunun sağına takiben Emniyet Müdürlüğünün önüne gelerek Emlâk caddesi ve demiryolunun güneyindeki Demiryolu caddesini takiben Alemdar caddesi yolu ile çocuk parkı önüne gelmişler ve daha evvel oraya gelen diğer fabrika işçilerine katılmışlardır.

Burada ilk sözü SAFFET KAYALAR almış ve özetle (... buraya toplanışımızın sebebi 274 ve 275 sayılı yasaları 34 milyonun temsilcisi olan 450 millet vekilinden sadece 17 kişinin katıldığı bir toplantıda aleyhimize olarak ve gizlice değiştirmişlerdir. Bu yüzden direnişe geçmiş bulunuyoruz bu kanunu yapacağımız direnişle geri aldirtıp onlara tükürdüklerini yalattıracağız. Bu direniş haklarımızı alana kadar devam edecektir. İşveren çalışmadığımız günlerin ücretlerini mecburen ödeyecektir...) demiş ve Kablo Fabrikasından SİRRI ÖZTÜRK şu konuşmayı yapmıştır. (...Anayasaca verilmiş hakların 17 kişilik bir millet vekili grubu tarafından geri alınmak istendiğini bu sebepten direnmekte olduklarını, her kıymeti yaratan işçinin haklarının Amerikan emperyalistleri ve onların yerli işbirlikçileri tarafından gasbedilmeye çalışıldığını, uyanık Türk İşçilerinin buna müsaade etmeyeceğini sonuna kadar direneceklerini...) ifade etmiş, daha sonra konuşmaya başlayan RABAK fabrikasından NEŞAT DEMİRCAN (...Türk işçisinin sendika bulunan ve istediği sendikaya kaydolmak yetkisi elinden alınmaktadır. Bize pahalılaştan hayat şartları karşısında ikibuçuk lira-

lık zeytini çok görenlere karşı direnişe geçmiş bulunuyoruz, haklarımızı alana kadar direneceğiz...) daha sonra KOCAELİ Maden-İş bölge temsilcisi HAKKI ÖZTÜRK (...işçiyi hor görüp sokağa dökülmesine sebep oluyorlar. Bütün vergiler işçinin sırtından çıkıyor, kadın berberlerine konması düşünülen vergiler kadın berberlerine zenginlerin karıları gittikleri için kaldırıldı, ama DİSK'e bağlı işçiler devrimcidir haklarını alana kadar mücadele edeceklerdir. Bu yapacağımız mücadele ile kanunu geri aldırıp onları tükürdüklerini yalamaya mecbur edeceğiz, biz burada 500 kişiyiz yarın öbür gün bu miktar daha çok artacaktır...) demiş ve SER-ÇİP İş Sendikası başkanı REMZİ ÇAKAR konuşmaya başlayarak (...Anayasaya aykırı kanunlar çıkartan milletvekilleri suçludurlar. Anayasa'ya karşı çıkanlara direnmek bizim hakkımızdır. Türk işçisi en devrimci toplumdur, hatalarını anlayıncaya kadar direnişimize devam edeceğiz, eskiden işverenler hakkında konuşmalar yapardık şimdi işverenlerin köpeklerine karşı haklarımızı almak için direniyoruz...) dedikten sonra SAFFET KAYALAR tekrar söz almış (...çok yol yürüdünüz, yorulduunuz, işbaşı yapmak zorunda olanlar fabrikalarına, olmayanlar evlerine gidebilirler, fabrikalarda direnme devam edecektir. Fabrikaya girilecek fakat çalışılmayacaktır...) dedikten sonra saat 14.30 da toplantıya son verilmiştir.

16.6.1970 günü sabahı saat 7.30 dan itibaren işyerlerinin İzmit şehrinin doğu ve batı kesimindeki ayırımı göre SIRRI ÖZTÜRK, HAKKI ÖZTÜRK, SAFFET KAYALAR, SALİH GÜROL, NEŞAT DEMİRCAN, REMZİ ÇAKAR, TURGUT UYSAL, EMİN AYVERDİ, KENAN AKMAN, HÜSEYİN ÖZYAMANOĞLU ve FİKRİ TANTA'NIN muhtelif işyerlerine gelerek işçileri işlerini bırakmaya ve direnişe geçerek yürüyüşe sevk etmişlerdir.

Saat 8.00 den itibaren Eternit, Aygaz, Türk Kablo, Demirel Kollektif Şirketi işyerleri Çelik Halat ve Rabak fabrikaları işçileri bir evvelki mitingte söz konusu edildiği üzere DİSK ve bağlı kuruluşları Maden-İş ve Lastik-İş sendikalarının bulunduğu Demiryolu caddesindeki bina önünde toplanmaya başlamışlar ve otobüslerle şehrin doğu kesiminde bulunan ve ilk gün yürüyüşe katılmayan Good-Year ve Pirelli Lastik fabrikaları işyerlerine giderek işçileri ikna ve cebir yolu ile işyerlerinden devlet karayoluna çıkarmışlardır. Buradan İzmit'e doğru yürüyüşe geçmişler Jandarma ve 15. Kolorduya bağlı birliklerin kurmuş oldukları barikatu yararak ve bir takım sloganlarla şehre girmişler Emlak ve Demiryolu caddelerini takiben sendikaların bulunduğu bina önüne gelmişler burada birer konuşma yapan SAFFET KAYALAR ve HAKKI ÖZTÜRK ve diğerleri aralarında olduğu halde yürüyüşlerine devamla Kolordu önüne ve oradan çocuk parkı önüne gitmeyi kararlaştırmışlardır. Atatürk heykeli önünde HAKKI ÖZTÜRK kısa bir konuşma yapmış and içilmiş İstiklâl marşı söylenmiş ölen işçiler için bir dakikalık saygı duruşundan sonra marşlarla Kolordu önüne ve oradan da çocuk parkı önündeki alana gelmişlerdir. Burada SAFFET KAYALAR, HAKKI ÖZTÜRK, SIRRI ÖZTÜRK, REMZİ ÇAKAR, NEŞAT DEMİRCAN bir evvelki günkü gibi aynı mealde konuşmalar yapmışlardır. HAKKI ÖZTÜRK'ün daveti üzerine KENAN AKMAN da bir konuşma yapmış ve yürüyüş ve miting gibi girişilen eylemlerde herhangi bir tahribat yapılmamasını ve güvenlik kuvvetlerine yardımcı olunmasını Polis ve Jandarmaların kardeşlerimiz olduğunu ve onlara dokunulmaması gerektiğini söylemiştir.

Sanıklardan SIRRI ÖZTÜRK sorgusunda (...15.6.1970 günü bütün arkadaşlarla birlikte Anayasa'nın bana vermiş olduğu demokratik haklarımı kullanmak için yürüyüşe katıldım. Hareketim yasalar dışında değildir. Yürüyüş kararı

Türk Kablo'daki işyerlerinde bütün işçiler tarafından 15.6.1970 günü saat 7.00 de alınmış Basın ve Radyoda öğrenerek uygulamaya geçtik. Daha önce 14.6. 1970 pazar günü DİSK'in İstanbul'daki Lastik-İş Genel Merkezi toplantı salonunda sendikaların işyerleri temsilcilerinden 800 kadar kişinin aldıkları kararları benimsedik ve uygulamaya geçtik. İş yerimiz Maden-İş'e bağlı olup baş-temsilcimiz CELAL BÜYÜKAYDIN temsilcilerimiz HASAN POSTOĞLU, HASAN ÖZDEMİR, MEHMET ÖZTOPRAK, CEVAT YANTUNA ve TEVFİK GENÇALP dır. Kimlerin iştirak ettiklerini bilmiyorum bir ikisinin katıldıklarını zannediyorum. Yapılan bütün işlemlere katıldım, toplantı ve yürüyüş hürriyeti hakkındaki kanundan haberdarım...) dediği,

Sanıklardan MUSTAFA BAYKARA sorgusunda (...15.6.1970 günü yapılan yürüyüşten haberim yoktu, 16.6.1970 günü SIRRI ÖZTÜRK ve arkadaşları gelmiş, onlardan DİSK'e bağlı sendika temsilcilerinin İstanbul'da toplanacaklarını duymuştum. Ben Pazartesi günü Maden-İş sendikası önünde yürüyüşe katıldım. Ve parka kadar gittim, miting dağıldı, bizde devrimci işçi köylü derneğine gittik. Orda yayınlanacak bildirinin müsvettesini hazırladık, ayrıldım, geldim. Pankartları hazırladım, bildirileri dernekte ben, SIRRI ÖZTÜRK ve RUHİ GÖBÜT hazırladık ve kaleme aldık, ertesi sabah pankartları hazırladım oradan işçilere katılmaya gittim, işçiler Good-Year'e geldiler hep beraber yürüdük barikatı geçtik şehre geldik ve ben bu yürüyüşü tertip edenlerden değilim, bildiğim bir şey varsa 48 saat evvel izin almaktır, bunu tertip edenler düşünsün...) dedi.

Sanıklardan HAKKI ÖZTÜRK sorgusunda (...yürüyüşü ben hazırlamadım, yürüyüşe iştirak ettim, bazı kimselerin işçilikle ilgisi olmadığı yürüyüşe katılıp maksatlı tahrikler yapacağını öğrenince Lastik-İş'ten KENAN AKMAN'a giderek yürüyüşe mutlaka gitmemiz lazım dedim.' Tahribe, gerekli izahı yaparak meydan verilmemesini işçilerden istedik. Bu yürüyüş kararı İstanbul'daki 14.6.1970 günü toplantıda alınmıştır. Bu toplantıya bende iştirak etmiş bulunuyorum, toplantı ve yürüyüş hürriyeti kanunundan haberim vardır...) dediği,

Sanıklardan SALİH GÜROL sorgusunda (...15.6.1970 günü basından yürüyüş olacağını öğrendim, zaten bunun için İstanbul'da bir toplantı yapılmış ve gayri kanuni yürüyüşü kabul etmiyorum, tertipçi değilim bu yürüyüşe katıldım. Bu kararları işyeri temsilcilerinin almış olduğunu bilmiyordum. Aygaz işçilerinin bizim fabrikanın önüne gelmesi ile yürüyüşe katıldım Anayasanın 28. maddesinden haberdarım...) dediği,

Sanıklardan NEŞAT DEMİRCAN sorgusunda (...DİSK'in İstanbul'daki toplantısına çağırıldık. Sendikaların işyeri üyesiyim. Sendika özgürlüğünün kaldırılmasını protesto amacı ile işyerlerinde direnişe geçme kararı aldık. Aynı karar gereğince 15.6.1970 Pazartesi günü yürüyüşü hazırladık ve yürüyüşe katıldık. Toplantı ve yürüyüş hürriyeti kanunundan haberim yok, bunu tertipleyenlerin düşünmesi lazım...) dediği

Sanıklardan REMZİ ÇAKAR sorgusunda (... 15.6.1970 günü yürüyüşü ben hazırlamadım, benim işçilerimde yürüyüşe katılacaklarını öğrendim nizamı korumak için bu yürüyüşü izledik. Bu yürüyüş kararı tüm sendika temsilcilerinin İstanbul'da yaptıkları toplantıda karar altına alınmıştır. Bende bu toplantıya katıldım. Ve alınacak kararları tamamen işyerleri temsilcilerine, bıraktık Yürüyüş kanunundan haberdarım, fakat biz sendika idarecileri olarak herhangi bir yürüyüş veya miting yapma kararı almadığımız için mevcut yasaları uygulamamış sayılmayız...) dediği,

Sanıklardan SAFFET KAYALAR sorgusunda (...İstanbul DİSK merkezinde alınan kararlar işyerindeki arkadaşlara iletilmiştir. İşçilerin kararı ile bu yür-

rüyüş olmuştur. Tertipleyci değilim ancak güven içinde olması bakımından yürüyüşe katıldım. Yürüyüş kararı işyerinde alınmıştır...) dediği.

Sanıklardan TURGUT UYSAL sorgusunda (...Yürüyüşü ben tertiplemedim, yürüyüşe katıldım, bu yürüyüş kararı DİSK Genel Merkezinden alınmıştır. Bazı temsilci arkadaşlarımız işyerlerindeki işçilere durumu izah edilecek ve karar işçiler tarafından alınacak diye ele alındı. Bizde fabrikalara giderek işçilere durumu anlattık. İşçiler yürüyüş kararı aldılar. İstanbuldaki kararlar kanun kaldırılmasından vazgeçilinceye kadar işyerlerinde direnmeye devam edilecek diye biliyorduk. Benim kanunlardan haberim vardır, bizim yürüyüşümüz kanunlara aykırı değildir...) dediği

Sanıklardan HÜSEYİN ÖZYAMANOĞLU sorgusunda (...14.6.1970 günü akşamı Reşat ismindeki birinden DİSK'i kaldıracaklarını ve bunun için de 15.6.1970 günü yürüyüş yapılacağını öğrendim. Aygaz işçileri olarak yürüyüşe katıldık. Bana bu yürüyüş için izin alındığı hususunda işçi temsilcileri birşey demediler. Kablo işçisi dışarı çıkmak istemedi, kadın işçilerimiz onları çıkardılar. EMİN AYVERDİ, SIRRI ÖZTÜRK ve NİHAT ŞAHİN işçinin dışarı çıkması için bağırıyorlardı, bu saydıklarım Kablo fabrikasının içinde idiler. Demirel Kollektif Şirketi işçilerini de aldık İzmit'e girdik. Aygaz fabrikasında iken SIRRI ÖZTÜRK bana çıta şeklinde çubuklar verdi, dağıttım pankartlara çakıldı. Emin, Sırrı ve Salih'in hazırladığı pankartları işçilere dağıttım. İşçileri bu yürüyüşe tahrik etmedim, bilerek isteyerek katılmadım. 16.6.1970 günü Pirelli, Good-Year, Çelik Halat, Rabak, Türk Kablo ve Aygaz işçileri Köse köy'de toplanıp İzmit'e doğru yürüyüşe geçti, askerler barikat kurmuştu bizi bırakmadılar. Valilikten emir gelmeyince bırakmayacaklarını söylüyorlardı. İşçilerle asker itişti, barikat yarıldı, ben de öne yakındım, barikatu geçtim, 171 sayılı kanunu bilirim, DİSK'ten emir gelince müsaade alındığını zannettim...) dediği,

Sanıklardan NİHAT ŞAHİN sorgusunda (...15.6.1970 ve 16.6.1970 günlerindeki her iki yürüyüşe de katıldım, kanuna uygun olduğunu zannettim, Pirelli önünde askeri görünce yürüyüşe devam etmedim, eve gittim, işçileri tahrik etmedim. Pirelli önünde EMİN AYVERDİ'yi görmedim...) dediği,

Sanıklardan EMİN AYVERDİ sorgusunda (...15.6.1970 günü iki fabrika işçileri 10 kilometre mesafeden bizim fabrikaya gelince izin alınmıştır diyerek ben de katıldım, 16.6.1970 günü direniş olduğu için fabrikaya gitmedim. İzmit'in doğusunda Trafik kontrol merkezi önünde işçilere katıldım, hiç askerle karşılaşmadım. 15.6.1970 günü işçi yürüyüşünde direnişe geçeceğimizi söyledim. İşçileri dolaşarak bu yürüyüşe katılmaları için zorlamada bulunmadım...) dediği.

DELİLLER : (Dosya 3 dekiler) 5-F, 5-E, 5-D, 5-C, 5B ve 5-A daki 15 ve 16 Haziran 1970 günleri İzmitte yapılan işçi yürüyüşlerinde takip olunması gereken yollar ile bu yürüyüşlerin izin almadan yapıldığına dair Valilik makamı yazısı, 4-B daki 6 numaralı resim (EMİN Ayverdi) 4-A da bir numaralı resim ile 3 numaralı resimde HÜSEYİN ÖZYAMANOĞLU, 2-İ daki sanıkları teşhis eden HİDAYET BONCUK'un, 2-H da NURİ BENNECİ'nin teşhis ve ifade tutanağı, 2-F de tanık HAKKI İÇÖZ'ün teşhis ve ifade tutanağı, 2-E de MUHİTTİN SOYÇİÇEK'in teşhis ve ifade tutanağı, 2-D daki RASİM ÇOKA'nın teşhis ve ifade tutanağı, 2-C daki şahit ŞEVKİ ÇAKIROĞLU'nun teşhis ve ifade tutanağı, 2-B daki şahit AHMET ÇELİK'in teşhis ve ifade tutanağı, 2-A daki tanık MURAT YILDIRIM'ın teşhis ve ifade tutanağı, 1-A daki zabıt varakası, 22 sırada 15.6.1970 günü Türk Kablo fabrikasından gelen işçiler boru fabrikasından geçerken polis memuru KENAN ÜLKÜTAŞ tarafından ihtar edildiğine dair rapor, 23 sırada aynı mealdeki ihtar zaptı, 24 sırada keza aynı mealdeki rapor,

26 sırada 16 Haziran 1970 günü yapılan yürüyüşün kanunsuz olduğuna dair ihtar, ve bu ihtarata yapan tanık BEŞİR OLGAÇ'ın beyanı 31-32 sıralarda sanıklardan bazılarının bu yürüyüşlere katıldığına dair aynı tanığın ifadesi, (dosya 1 dekiler) dosya 11 de fotoğraflar, 10, 9, 8 de arama zabıtları, 7 sırada, 6, 5 sıralarda arama zabıtları, 6 sırada sanık TURGUT UYSAL, 7 sırada sanık İSA RUHİ GÖBÜT, 8 sırada sanık SAFFET KAYALAR, 9 sırada sanık REMZİ ÇAKAR, 10 sırada sanık NEŞET DEMİRCAN, 11 sırada sanık SALİH GÜROL, 12 sırada sanık HAKKI ÖZTÜRK, 13 sırada sanık MUSTAFA BAYKARA, 14 sırada sanık SIRRI ÖZTÜRK'ün sorguları, 16-17-18 sırada zabıt varakası, 50 den 57'e kadar sanıkların tutuklama müzakeresi, 62 sırada HAKKI ÖZTÜRK için beyanda bulunan HASAN ALTINTAŞ'ın ifadesi, (Dosya 2 dekiler) dosya 24 sırada resimler, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33 sıralarda kayıtlı fezleke.

Delillerin Takdir ve Münakaşası: Sanık SIRRI ÖZTÜRK bütün eylemlere katıldığını ve toplantı ve gösteri yürüyüşleri hürriyeti hakkında kanundan haberdar olduğunu ikrar eylediği kendi fabrikası olan Türk - Kablo da mevcut işçilerin 15.6.1970 günü yürüyüşe katılmalarını sağlamak ve bu yürüyüşlerde taşınacak pankartları bizzat hazırlamak suretiyle işçileri tahrik ve teşvik ettiği yukarıda dosya ve sıra numaraları gösterilen tanık HİDAYET BONCUK, tanık AHMET ÇELİK, tanık MUHİTTİN SOYÇİÇEK, nakı ŞEVKİ ÇAKIROĞLU, tanık NURİ BENNECİ, tanık HAKKI İÇÖZ'ün beyanlarından ve dosyada mevcut teşhis zaptı ile hadise günlerinde çekilmiş resimlerinden anlaşılmıştır.

Sanık MUSTAFA BAYKARA'nın ise 15.6.1970 günü yapılan yürüyüşten haberi olmadığını söylemesine rağmen Maden-İş Sendikası önünde katıldığını ve parka kadar gittiğini ve devrimci işçi köylü derneğinde SIRRI ÖZTÜRK ve RUHİ GÖBÜT ile birlikte bir bildiri hazırladıklarını 16.6.1970 günü de pankartları hazırlamakla beraber bugünkü yürüyüşe de katıldığını ve barikatı geçtiğini ikrar eylemekle yürüyüşü tertip edenlerden olmadığını söylemesine rağmen bu eylemleri yapmakla 171 sayılı kanuna her iki günde muhalefet eylediği gibi aynı kanunun 17. maddesini ihlal etmekle, işçileri yürüyüşe tahrik ve teşvik ettiği anlaşılmıştır.

Sanık HAKKI ÖZTÜRK 14.6.1970 günkü toplantıya katılmakla ve toplantı ve yürüyüş hürriyeti kanunundan haberdar olduğunu söylemekle ve yürüyüşlere katıldığını beyan eylemekle her iki günkü kanunsuz yürüyüşe katıldığının anlaşıldığı ve ayrıca yukarıda deliller bahsinde ismi geçen tanık HAKKI İÇÖZ, tanık RASİM ÇOKA, tanık MURAT YILDIRIM'ın beyanlarından ve dosyada mevcut fotoğraflardan işçileri yürüyüşe teşvik ve tahrik eylediği de anlaşılmıştır.

Sanık SALİH GÜROL her iki günde yürüyüşe katıldığı, tertipçi olmadığını Aygaz işçilerinin fabrikaları önüne gelmesi ile bu yürüyüşe iltihak eylediğini söylemekle kanunsuz yürüyüşe bilerek katıldığının anlaşıldığı tanık RASİM ÇOKA, HAKKI İÇÖZ'ün beyanlarından da işçileri bu kanunsuz yürüyüşe teşvik ve tahrik eylediğinin anlaşıldığı dosyada mevcut resim ve sair belgelerden sabit görülmüştür.

Sanık NEŞET DEMİRCAN'ın 14.6.1970 günü İstanbul'daki toplantıya katılması ile ve 15.6.1970 ile 16.6.1970 günkü yürüyüşlere katılmakla ve bu yürüyüşleri hazırladıklarını söylemekle 171 sayılı kanunun 18 ve 24 cü maddeleri ihlal edildiği dosya 3 de kayıtlı 1 sıradaki zabıt varakası ile dosyada mevcut resimlerden anlaşılmıştır.

Sanık REMZİ ÇAKAR 14.6.1970 günkü toplantıya katıldığını yürüyüş için işçileri tahrik etmediğini yürüyüşlere katıldığını beyan etmiş ancak tanık HİDAYET BONCUK'un beyanından ve dosyada mevcut zabıt varakalarından ve resimlerden işçileri yürüyüşe tahrik ve teşvik eylediği anlaşılmıştır.

Sanık SAFFET KAYALAR ise İstanbulda alınan kararları işçi arkadaşlarına iletildiğini yürüyüş kararının işyerinde alındığını söylemekle ve her iki günde yürüyüşe katıldığını beyan etmekle kanunsuz yürüyüşe katılmak suçu ile tanıklar MUHİTTİN SOYÇİÇEK, RASİM ÇOKA, AHMET ÇELİK, tanık BEŞİR OLGAÇ'ın beyanlarından ve dosyada mevcut sair delillerden işçileri yürüyüşe tahrik ve teşvik eylediği anlaşılmıştır.

Sanık TURGUT UYSAL yürüyüşlere katıldığını ve DİSK'in aldığı yürüyüş kararını fabrikaya giderek işçilere anlattığını, işçilerin yürüyüş kararı aldığını, kendisinin tahrikçi olmadığını, yürüyüşünün kanuna aykırı olmadığını söylemekle her iki günlük kanunsuz yürüyüşe bilerek katıldığının anlaşıldığı ve dosya münderecatı ile tevli yolu ikrarından işçileri kanunsuz yürüyüşe tahrik ettiği neticesine varılmıştır.

Sanık NİHAT ŞAHİN 15.6.1970 günü yürüyüşe kanuna uygun olduğunu zannettiği için katıldığını 16.6.1970 günü de yürüyüşe katılmak için Pirelli fabrikasının önüne gittiğini fakat yürüyüşe katılmadığını söylemekle ve işçileri tahrik etmediğini belirtmekle, suçlarını inkar yollu beyanda bulunuyor ise de hadisede tanıklar NURİ BENNECİ, HAKKI İÇÖZ, RASİM ÇOKA, ŞEVKİ ÇAKIROĞLU'nun beyanları muvacehesinde 15.6.1970 günlük yürüyüşe katıldığı ile işçileri bu yürüyüşe tahrik ettiği sabit görülmüştür.

Sanık EMİN AYVERDİ'nin 15.6.1970 günü yapılan yürüyüş ve 16.6.1970 günü yapılan yürüyüşe katıldığı, 15.6.1970 günlük yürüyüşte işçilere direnişe geçileceğini söylemekle de işçileri kanunsuz yürüyüşe tahrik ettiği ve bu hususun sanık HÜSEYİN ÖZYAMANOĞLU'nun sorgusu muhteviyatı ile tanık ŞEVKİ ÇAKIROĞLU, RASİM ÇOKA'nın beyanlarından anlaşılmıştır.

Sanık HÜSEYİN ÖZYAMANOĞLU'nun işçileri kanunsuz yürüyüşe tahrik ettiği tespit edilememiş olup her iki günlük yürüyüşe de katıldığı kendi ikrarı, dosya münderecatı ve teşhis zabtı ile resimlerden anlaşılmıştır.

NETİCE-İ TALEP : Yukarıda müned suçları izah edilen ve mevcut delilleri gösterilmek suretiyle değerlendirilen sanıkların iddia edilen suçları sübut bulmuştur. Bu itibarla SİRRI ÖZTÜRK, MUSTAFA BAYKARA, HAKKI ÖZTÜRK, SALİH GÜROL, NEŞET DEMİRCAN, REMZİ ÇAKAR, SAFFET KAYALAR ile TURGUT UYSAL'ın ayrı ayrı ika eyledikleri 171 sayılı kanunun 18. maddesini ihlal eyleyen suçlarından ötürü ayrı ayrı tecziyelerini ve T. C. K. nun 80. maddesinin tatbikini, keza işçileri tahrik ve teşvik suçlarına mümaz 171 sayılı kanunun 24. maddesi gereğince tecziyelerini ve tertip olunacak cezaların T. C. K. nun 71. maddesi uyarınca içtimainı, keza sanık EMİN AYVERDİ'nin, her iki günlük yürüyüşe katıldığı cihetle hareketine uyan 171 sayılı kanunun 18. maddesi uyarınca tecziyesini ve T. C. K. nun 80. maddesinin tatbikini ve keza aynı sanığın işçilere kanunsuz yürüyüşe tahrik ettiği suçuna mümaz 171 sayılı kanunun 24 cü maddesi gereğince cezalandırılması tertip olunacak cezaların T. C. K. nun 71. maddesi mucibince içtimaina ve diğer sanık NİHAT ŞAHİN'in 15.6.1970 günlük kanunsuz yürüyüşe katıldığı ve o gün işçileri bu yürüyüşe tahrik ve teşvik ettiği cihetle 171 sayılı kanunun 18 maddesi ile aynı kanunun 24 maddesi uyarınca tecziyesini ve tertip olunacak cezaların T. C. K. nun 71. maddesi uyarınca içtimainı, diğer sanık HÜSEYİN ÖZYAMANOĞLU'nun her iki günlük yürüyüşe de katıldığı cihetle 171 sayılı kanunun 18. maddesi uyarınca tecziyesini ve T. C. K. nun 80. maddesinin tatbikini, sanıklardan SİRRI ÖZTÜRK, MUSTAFA BAYKARA, HAKKI ÖZTÜRK, SALİH GÜROL, NEŞET DEMİRCAN, REMZİ ÇAKAR, SAFFET KAYALAR ile TURGUT UYSAL'ın nezarette ve mevkufiyette geçen günlerinin mahkûmiyetlerinden mahsubuna ve mevkufiyet hallerinin de-

vamına ve sanıkların hepsinin İstanbul Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde muhakemelerinin icrasını talep ve iddia ederim.

İ m z a
İ. HAKKI BARUTÇU
 Hakim Yarbay
 Sıkıyönetim As. Yrd. Savcısı

Dava ile ilgili kısa bilgiler

Sırrı ÖZTÜRK hariç, davanın diğer tutuklu sanıkları bir süre sonra tahliye edildiler. Sırrı ÖZTÜRK, sıkıyönetimin sona ermesinden iki gün önce serbest bırakıldı. Bu nedenle de olaylar dolayısıyla en uzun süre tutuklu kalanlardan biri oldu.

Bu davanın ilginç bir yanı, MİT raporlarıydı. Bu raporlarda sanıkların geçmişleri anlatılmakta, düşünce ve kanaatleri abartılmakta, «Moskova ve Pekin'den nemalandıkları» v.b. biçiminde asılsız iddialara yer verilerek, sanıkların son derece tehlikeli kişiler oldukları yolunda sonuçlar çıkarılmaktaydı. Esasen sanıkların hazırlık soruşturması sırasındaki ifadeleri de MİT mensuplarınca alınmış, fakat tutanaklar polis memurlarına imzalatılmıştı.

Davada, fabrikalarda sanıklarla yanyana çalışan birçok işçi tanık olarak dinlendi. Bunlardan bir kısmı, polisin ve özellikle'de işverenlerin baskı ve «işten çıkarma» tehditleri sonucunda arkadaşları olan sanıkları suçlayıcı asılsız ifadeler verdiler.

Sıkıyönetim sona erdiğinde yargılama bitmemiş olduğundan dava dosyası Kocaeli 2. Asliye Ceza Mahkemesine devredildi. Bu Mahkemede yapılan yargılama sonucunda, sanıklardan bir kısmı beraat ettiler, diğerlerine verilen cezalar ise tescil olundu.

Öğrencilerle ilgili davalar

Bu dönemde çoğu DEV-GENÇ üyesi olan öğrenciler hakkında iki önemli dava açıldı.

Dev-Genç Davası:

Bunlardan biri 15-16 Haziran olaylarına işçilerle birlikte katılan öğrencilerle ilgili DEV - GENÇ davasıydı

Bu davada sanıkların hemen hemen tamamını DEV-GENÇ İstanbul Bölge yürütme kurulu üyeleri ile diğer öğrenci önderleri oluşturuyordu. Sanıkların, olaylar sırasında bildiri dağıtıp, sloganlar atarak iscileri yürüyüşe teşvik ve tahrik ettikleri iddia ediliyordu.

Olaylardan hemen sonra Sıkıyönetim Komutanlığınca bir liste yayınlandı. Listede bulunan öğrencilerin yakalanmaları ve tutuklanmaları isteniliyordu. İddiaya göre bu isimleri polis, olaylar sırasında

yapılan telefon konuşmalarını banda alırken tespit etmişti. Gerçekte ise bu isimler polisçe çok önceden biliniyordu. Esasen tüm olaylarda, ilgisi olsun olmasın, polis bu sanıklardan bir kısmını hemen yakalar ve olayın elebaşısı olarak Adliyeye sevkederdi. Yine öyle yapıldığı anlaşılıyordu. 1971 dönemindeki olaylar sırasında da isimlerine sık sık rastlanılan bir kısım öğrencinin de yer aldığı bu listede şu öğrenciler vardı: (11)

1 — Adem ERCAN	İTÜ öğrencisi
2 — Ali ÇİÇEKLİ	
3 — Atilla SALT	İTÜ öğrencisi
4 — Atilla SARP	DEV-GENÇ Gen. Bşk.
5 — Avni ANADOL	
6 — Barış DERBENT	Tıp Fak. Öğr.
7 — Bilal KARDÜZ	
8 — Bülent ŞENER	
9 — Cavit SAVCI	İTÜ Öğr.
10 — Celâl KOÇ	
11 — Cengiz GÜCÜ	İTÜ Öğr.
12 — Erdem ARKAN	İTÜMMF. Öğr. B. Bşk.
13 — Erim SÜERKAN	Hukuk Öğr.
14 — Enver NALBANTOĞLU	Hukuk Öğr.
15 — Fahri ARAL	Orman F. Öğr.
16 — Faruk KURTULUŞ	İTÜ Öğr.
17 — Gökâl EREN	İTÜ Öğr.
18 — Halil OYMAN	TİP üyesi
19 — Haşmet ATAHAN	Hukuk Öğr.
20 — Hidayet KAYA	Hukuk Öğr.
21 — Hüseyin GÜRBÜZ	
22 — Hüsnü YURTTAŞ	İTÜ. Öğr.
23 — Işıtan GÜNDÜZ	İkt. Öğr.
24 — İhsan MEMOĞLU	Lokantacı
25 — İhsan ÇARALAN	İTÜ Öğr.
26 — İlkay ALPTEKİN	Tıp Öğr.
27 — Kâzım KOLCUOĞLU	TMGT Bşk.
28 — Mehmet İNCİLİ	Ed. F. Öğr.
29 — Mehmet SÜRÜCÜ	Hukuk Öğr.
30 — Metin EŞREFOĞLU	İTÜ Öğr.
31 — Metin KUMBASAR	Avukat

(11) Bu listede, kimlikleri açıklananlar dışında, soyadları bilinmeyen Ahmet, Arif, Cihat, Gürkan, Işık, İbrahim, Murat, Sadri, Süleyman, Şakir, Tuğrul, isimli öğrencilerinde arandığı belirtilmekteydi.

- 32 — Mustafa İlker GÜRKAN Gaz. Öğr.
 33 — Mustafa KARŞILAYAN Kim. F. Öğr.
 34 — Mustafa
 ZÜLKADİROĞLU Hukuk Öğ.
 35 — Münir DANIŞMAN
 36 — Nahit TÖREN İkt. F. Öğr.
 37 — Namık Kemal BOYA Hukuk Öğr.
 38 — Niyazi ÖZKAN
 39 — Osman KURTOĞLU İTÜ Öğr.
 40 — Rasih Nuri İLERİ
 41 — Necmi DEMİR İkt. F. Öğr.
 42 — Sefer GÜVENÇ Ed. F. Öğr.
 43 — Savaşkan ORAL DGSA. Öğr.
 44 — Seyfullah GÜNDOĞDU
 45 — Şaban İBA (Zabata) SBF. Öğr.
 46 — Şükran KETENCİ Cumhuriyet Muh.
 47 — Tali MAHMUTOĞLU
 48 — Taner KUTLAY Hukuk Öğr.
 49 — Taşkın TANMAN Hukuk Öğr.
 50 — Veysi SARISÖZEN Ed. F. Öğr.
 51 — Yaşar AKKOR İTÜ Öğr.
 52 — Yavuz HAKYEMEZ Fen F. Öğr.

Listede adları yazılı olanlardan çoğu yakalanmadı. Bir kısmı da yakalandıktan sonra Askeri Savcılıkca serbest bırakıldılar. Dokuz öğrenci ise tutuklandı. Askeri Savcı bunlar hakkında «toplantı ve gösteri yürüyüşü yasasına aykırı davranıştan» İstanbul (2) No. lu Askeri Mahkemesinde dava açtı. Yargılama sırasında ek iddianamelele Gökalp EREN, Metin EŞREFOĞLU, Enver NALBANTOĞLU, ve Yavuz HAKYEMEZ adlı öğrenciler de davaya dahil edilince sanık sayısı 13'e yükseldi.

Askeri Savcı, 18.8.1970 tarihli iddianamesinde şöyle diyordu:

T. C.
 İSTANBUL SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
 ASKERİ SAVCILIKI

Sayı : 1970/113
 Esas No : 1970/112
 Karar : 1970/72

İstanbul 18.8. 1970

İDDİANAME

SUÇ

: Toplantı ve gösteri yürüyüşleri hürriyeti kanununa muhalefet.

SANIKLAR

1 — Adem ERCAN	: Niyazi oğlu 1950 doğ... İTÜ İnşaat Fakültesi öğrencisi
2 — Erdem ARKAN	: Cevdet oğlu 1945 doğ... İTÜ Mimarlık Fakültesi öğrencisi.
3 — Işıtan GÜNDÜZ	: Ali oğlu 1945 doğ... İÜ. İktisat Fakültesi 4. sınıf öğrencisi
4 — İhsan MEMOĞLU	: Süleyman oğlu 1933 doğ... Kurtuluş gazetesi İstanbul Bürosu muhabiri
5 — Nahit TÖREN	: Niyazi oğlu 1947 doğ... İÜ. İktisat Fakültesi öğrencisi
6 — Sefer GÜVENÇ	: Süleyman oğlu.. İÜ. Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümü 3. sınıf öğrencisi
7 — Hidayet KAYA:	: Kemal oğlu 1948 doğ... Hukuk Fakültesi 5-6 sömestre öğrencisi
8 — Veysi SARISÖZEN	: Muhittin oğlu 1944 doğ... İÜ. Edebiyat Fakültesi son sınıf öğrencisi
9 — Mehmet SÜRÜCÜ	: Hacı oğlu 1948 doğ... İstanbul Hukuk Fakültesi 3. sınıf öğrencisi

SUÇ TARİHİ : 16 Haziran 1970

UYGULANMASI İSTENEN KANUN MADDESİ : 171 sayılı kanunun 17 maddesi delaletiyle 24 ve aynı kanunun 18. maddeleri.

Yukarıda hüviyetleri ve isnat olunan suçun mahiyeti yazılı sanıklar haklarında Sıkıyönetim Komutanlığının 10.7.1970 gün ve AD. MÜŞ: 1970/591 sayılı soruşturma istemleri ile yapılan soruşturma sonucunda;

274 sayılı Sendikalar kanununda değişiklik getiren kanun tasarısının Millet Meclisinden geçmesi üzerine DİSK ve DİSK'e bağlı sendikaya bağlı iş yerlerindeki işçilerin bu kanun tasarısının çıkması ve geri alınmasını temin maksadına matuf kanunsuz 15 Haziran 1970 günü vukubulan yürüyüşlerinin ve hareketlerinin devamı olup 16.6.1970 günü sabahın erken saatlerinde işçilerin İstanbulun muhtelif semtlerinde bulunan iş yerlerinden kanunsuz yürüyüşlere geçtikleri, OTOSAN, SİNGER FABRİKASINDAN çıkan, Çayırova'dan, Pendik'den gelen binlerce işçinin İstanbul'a doğru yürüdükleri, Bostancıdan Bağdat caddesini takiben Kadıköye doğru yürüyen işçilerin Bağdat Caddesinde saat % 11.30 sıralarında Suadiyede bulunan bir kafeteryanın önündeki şahısları kovalamak suretiyle yürüyüşlerine devam ettikleri, saat: 12.40 sıralarında Şaşkınbakkal'a gelen işçi topluluğunun önlerine çıkarılan barikatı yararak Kadıköy'e doğru yürümeye devam ettikleri, topluluğun Fenerbahçe kavşağına geldiği sırada polis ve asker kuvvetleri ile müştereken kurulmuş olan barikatın sarılmak istendiği, işçilerin taş ve sopalarla barikatı kuran zabıta kuvvetleri üzerine hücum ettikleri ve muvaffak olarak Kadıköy istikametine doğru yürüyüşlerine devam ettikleri, bu arada çatışmanın vukubulduğu sırada işçilerin silah ve sopa kullandığı buna karşılık polis ve askeri kuvvetlerinde havaya ateş etmek zorunda kaldıkları ve iki taraftan yararlananlar olduğu, onbini aşkın işçi gurubunun saat: 14.50

sıralarında 6. yoldan Kadıköye giderken Üsküdar'a geldikleri, saat: 15.00 sıralarında Ankara asfaltı başında bulunan trafik noktasını tahrip ettikleri, saat: 16.00 sıralarında OTOSAN'ın önüne geldikleri, bu arada Kızıltoprak istikametinden gelen bir işçi grubunun Kadıköy Kaymakamlık binasının önüne gelerek ourada aleyhde tezahurata başladıkları, daha sonra kaymakamlık binasının etrafını saran bu işçilerin binasının camlarını taş ve sopalarla kırdıkları ve binanın içine hücum etmek istedikleri, binanın önünde duran birisi hususi olmak üzere üç otoyu yaktıkları, askeri birliklerin olay yerine gelmesi ile kaçışan işçilerden bir kısmının Haydarpaşa istikametine doğru yönelindikleri, orada bulunan barikatı aşamaya geçişli yönlere dağıldıkları, aynı gün Otosan'dan çıkan bini aşkın işçi grubunun saat: 9.25 de anayola çıktığı İstanbul istikametinde yürümeye başladıkları, Acıbadem köprüsü başlarında polis tarafından önlerinin kesildiği, burada polis ile çatıştıkları, polise sopa ve taşlarla hücum ettikleri bilahare çeşitli istikametlere kaçmaya mecbur edildikleri, kaçan işçilerden büyük bir kısmının Üsküdar meydanına gittiği ve buradan Tekel fabrikasında çalışan işçilerle birlikte Beykoz istikametine doğru yönelindikleri ve işçilerin yürüyüşüne mani olmak için barikat kurulduğu ve çatışmanın olduğu, her iki taraftan yaralananların bulunduğu, kadıköy yakasında olayların devam ettiği sırada İstanbul yakasında saat: 9.30 sıralarında Bakırköy ve civarındaki fabrikalardan 4-5 bine yakın işçi grubunun saat: 11.15 sıralarında topkapı kavşağında oturma grevine başladıkları ve işçilerin şehre ineceği tahmin edilerek barikat kurulduğu, işçilerin bu barikatı aşarak şehrin muhtelif istikametlerine doğru yürüdükleri müteakiben kurulan ikinci barikatıda yardıktan sonra topluluğun Fındıkzadeye geldiğini, Fındıkzadadaki barikatı da yarararak Fatih istikametine doğru yürümeye devam ettikleri, Fatihten, Vezneciler, Hasanpaşa fıırını önu, Beyazıt, Divanyolu güzergahını takiben yürüyüşlerine devam ettikleri, vilayet önüne gelmek istedikleri ancak Çağaloğlu kavşağında kurulan barikat neticesinde vilayete gitmelerinin önlendiği, fakat Sultanahmet meydanında toplanan işçilerin vilayete doğru gelmeye muvaffak oldukları, vilayet önünde, protesto gösterisinde bulunduğu bilahare, Eminönü istikametine doğru yürüyüşe geçtikleri, kafilenin Taksime gitmesini önlemek için köprülerin daha evvelce açtırıldığı, bu sebeple topluluğun Unkapanından Fatihe, oradanda Edirne kapı istikametine doğru giderek fabrikalara doğru gittikleri, saat: 10,20 sıralarında Ayazağa yolunda 3 bin kadar işçi grubunun Zincirlikuyu istikametine doğru yürüyüşe geçtikleri ve Zincirlikuyu civarında polis ve askerler tarafından kurulan barikatı yarararak Şişli istikametine yürüdükleri, bu sırada iki taraf arasında bir çatışmanın olduğu işçilerin zabıta kuvvetlerine sopa ve silahlarla saldırdık-yolda dönerek Topkapı istikametine yürüyüşlerine devam ettikleri ve bilahare gelen askeri kuvvetlerle kafilenin Şişli istikametine yürüyüşüne mani olunduğu, işçilerin bir kısmının PROFİLO fabrikasına girip, diğer bir kısmının muhtelif istikametlere dağıldıkları saat: 11.50 sıralarında Bakırköy ve civarından gelen binlerce işçinin Ömüryoğurdu önünde toplandıkları ve yapılan ihtarlara rağmen Bakırköye kadar yürüyerek oradan muhtelif istikametlere dağıldıkları, saat: 12.15 sıralarında Topkapı civarından hareket eden 3 bini aşkın bir işçi grubunun Vatan caddesinden Aksaray istikametine doğru yürüyüşe geçtiği ve yolda dönerek Topkapı istikametine yürüyüşlerine devam ettikleri ve bilahare dağıldıkları, saat: 11.15 sıralarında yüz kişilik bir öğrenci grubunun İstanbul Teknik Üniversitesine Dolmabağçe istikametine doğru yürüyüşe geçtikleri ve bu topluluğun bilahare Teknik Üniversite Gümüşsuyu binasından çıkanlarla birleştikten sonra Taksime doğru yürüdükleri Gümüşsuyu askeri hastanesi karşısında bulunan Türk-iş'e ait binanın camlarını kırdıkları ve müteakiben tek-

rar üniversiteye gelerek Gümüşsuyu binasına girdikleri, silahtarğa civarındaki fabrikalardan çıkan bir grup işçinin Eyüp yolunu takiben Taşıtarla meydanına geldiği ve buradaki vaki iltihaklarla birlikte 7 bini aşan işçi grubunun saat: 16.00 sıralarında buradan ayrılarak Alibeyköyü üzerinden Silahtarğaya geldikleri ve müteakiben Sungurlar Kazan fabrikasının önüne gelerek gösterilerde bulunduktan sonra dağıldıkları, 16.6.1970 günü tekrar meydana gelen bu olaylarda Toplum Zabıtası Müdürlüğünde görevli Polis Yusuf Kahraman ile işçi Yaşar Yıldırım, Mehmet Gıdak ve lokantacı Abdurrahman Bozkurt'un öldükleri ve bilahare Numune hastanesinde yaralı olarak yatan İşçi Mustafa Bayram'ında öldüğü İstanbul Valiliğinin 22.6.1970 gün Em. Müdürlüğü 1. Şb. 15450 sayılı yazılarından anlaşılmıştır.

1 Temmuz 1970 günü İstanbul Teknik Üniversite Öğrenci Birliğinde yapılan aramada ele geçen Teyp Bandı'nın tape'sinden; DEV-GENÇ'e ait (250) Militan'ın 16 Haziran 1970 günü İstanbulda yapılan, yukarda safahatı arzedilen işçi yürüyüşlerinde gruplar teşkil ederek işçilerin fabrikadan çıkmaları, kanunsuz yürüyüşlerine devamı esnasında işçiler arasına katılarak bildiri dağıtma söz söyleyerek, seslenerek işçileri kanunsuz yürüyüşe iştirak ettirdikleri, tahrik ettikleri ve bu kanunsuz yürüyüşleri sevk ve idare ettikleri anlaşılmıştır.

Sanıklardan ADEM ERCAN'ın teyp bandından tape edilen metnin 51. ci sayfasında Erim Süerkan'la yapmış olduğu telefon konuşmasından,

Sanık ERDEM ARKAN'ın teyp bandından tape edilen metnin 22. nci sayfasında Haşmet Atahan'la yapmış olduğu telefon konuşmasından,

Sanık İŞİTAN GÜNDÜZ'ün teyp bandından tape edilen metnin 6. ncı sayfasından Haşmet Atahan ile Hüseyin'in yaptığı konuşmalardan ve aynı metnin 17. nci sayfasında FUAT ile HAŞMET ATAHAH'ın yaptığı konuşmadan,

Sanık İHSAN MEMOĞLU'nun teyp bandından tape edilen ve metnin 41. nci sayfasında GÖKALP EREN'le aynı metnin 42. nci sayfasında VAHAP ERDOĞDU ile yapmış olduğu telefon konuşmasında.

Sanık NAHİT TÖREN'in teyp bandı tapesininin 37, 38, 39. ncu sayfalarında Cumhuriyet Gazetesinden ŞÜKRAN SONER (Ketenci) ile yaptığı telefon konuşmasından, aynı metnin 13. ncü sayfasında TEYFİK İle HAŞMET ATAHAH'ın ve 17. nci sayfasında sanık ile HAŞMET'in, 16 ncı sayfasında ŞAKİR ile GÖKALP EREN'in konuşmalarından, 57, 58 nci sayfalarda sanık ile ŞÜKRAN KETENCİ-OĞLU (Soner) arasındaki konuşmadan, aynı metnin 21 nci sayfasında HAŞMET ile ERİM arasında, 26 ncı sayfasında HAŞMET ATAHAH ile İBRAHİM arasında yapılan konuşmalardan,

Sanık SEFER GÜVENÇ'in teyp bandından tape edilen metnin 23 ncü sayfasında HAŞMET ATAHAH ile, 48 nci sayfasında GÖKALP EREN le yapmış olduğu konuşmasından,

Sanık HİDAYET KAYA'nın teyp bandından tape edilen metnin 23 ncü sahifesinde HAŞMET ATAHAH ile SEFER GÜVENÇ arasında geçen telefon konuşmasından,

Sanık VEYSİ SARISÖZEN'nin dosyada bulunan İŞİTAN GÜNDÜZ'ün ifadesinden,

Sanık MEHMET SÜRÜCÜ'nün teyp bandından tape edilen metnin 31 nci sayfasında OSMAN KURTOĞLU ile 53 ncü sayfasında GÜRKAN ile yapmış olduğu telefon konuşmalarından,

16 Haziran 1970 günü vuku bulan kanunsuz işçi yürüyüşlerinde bildiri dağıtma suretiyle söz söyleyerek veya seslenerek işçileri kanunsuz yürüyüşe iştirak ve tahrik ettikleri ve kanunsuz yürüyüşün devamı sırasında işçilerin yürüyüşlerini sevk ve idare durumunda oldukları sabit olduğundan sanık ADEM ER-

CAN, ERDEM ARKAN, İŞİTAN GÜNDÜZ, İHSAN MEMOĞLU, NAHİT TÖREN SEFER GÜVENÇ, HİDAYET KAYA, VEYSİ SARISÖZEN, ve MEHMET SÜRÜCÜ'nün fiillerine uyan 171 sayılı kanunun 17 maddesi delaletiyle 24 ncü maddesi ve aynı kanunun 18 nci maddesi gereğince tecziyeleri ile verilecek cezaların T. C. K. nın 71 nci maddesi gereğince içtima ettirilmesi ve duruşmalarının İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 NOLU ASKERİ MAHKEMESİNDE yapılması iddia ve talep olunur.

HAKKI ERKAN

Hv. Hakim Yarbay

Sıkıyönetim Askeri Savcısı

Dava ile ilgili kısa bilgiler

Bu davada değerlendirilmesi zorunlu, son derece önemli belgeler bulunmaktaydı. MİT tarafından hazırlanan raporlar yanında telefon konuşmaları ile ilgili teyp tapeleri de son derece ilginçti (12).

Dava dosyasında bulunan bu belgeler, DEV-GENÇ içinden oluşan 1971 dönemi örgütlerinin kuruluşundaki dış etkenleri kavrayabilmemiz ve değerlendirmemiz bakımından da son derece yararlı birer döküman niteliğindedirler.

Özellikle telefon konuşmalarından, gençlerin kimlerle ilişki kurdukları ya da daha doğru bir deyimle kimlerin bu gençlere yaklaşmaya ve ilişki kurmaya çalıştığı ve devrimci mücadele de gençlerin kimlere bel bağladıkları açıkça anlaşılmaktadır. Kim oldukları kimden yana çalıştıkları artık çok iyi bilinen kişilerin, DEV-GENÇ üyesi bazı öğrencilerle kurdukları ilişkiler sonucunda nerelelere varıldığı da bilinmektedir. Gerçekte bu kişilerin asıl amaçlarının demokratik ortamın kurulmasını sağlayacak koşulları ortadan kaldırıp, faşist bir yönetimin kurulmasını mümkün kılmak ve bu suretle işçi sınıfı ile yurtsever halkı baskı altında tutarak ezmek olduğunu bugün bazı çevreler dışında herkes, görmekte ve anlamaktadır.

Davanın en önemli yanı kısaca bu... Bu davada hepsinde tutuklu olan sanıklar, iki aya yakın tutuk evinde kaldılar. Sıkıyönetimin bitmesine çok az bir zaman kala tahliye edildiler. Sıkıyönetim sona erdiğinde yargılama henüz bitmemişti. Dava dosyası, diğerleri gibi İstanbul Asliye Ceza Mahkemesine gönderildi ve yargılamaya orada devam edildi.

Yıldız İ. D. M. M. A. deki olaylarla ilgili dava

Bu davanın 15-16 Haziran olayları ile bir ilgisi yoktu. Sıkıyönetim ilân olunduktan sonra İstanbul'daki tüm Yüksek Okul ve Fa-

kültelerde öğrenciler (Polis ve Jandarma baskısı altında sınavlara girmeyeceklerini) belirterek sınavları boykot etmişlerdi. Yıldızdaki Akademide de öğrenciler sınavlara girmiyorlardı. Sağcı öğrenciler ve özellikle kendilerine komando adını verenler ise boykotu kırmak amacı ile sınavlara girmekte diremiyorlardı. Sonuçta iki grup arasında çatışma çıktı. Çatışan iki gruptan sağcı olanlar suçtan zarar gören, devrimciler ise sanık olarak yaklanıp Sıkıyönetime sevk edildiler. Devrimci öğrenciler, «**şahsi hürriyeti tahtid**» ve «**Sıkıyönetim Komutanının emirlerine aykırı davranışla**» suçlanıyorlardı. Sıkıyönetim Askeri Savcısı olaya el koydu ve devrimci öğrenciler tutuklandılar. 10 öğrenci aleyhine (2) No. lu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde 970/30 E. sayı ile dava açıldı. Sonradan yakalanarak tutuklanan ve ek iddianameyle davaya katılan Cahit TAN, Ali Rıza GÖRENER ve Hüsnü AKKAYA adlı öğrencilerle birlikte dava sanıklarının sayısı 13 e çıktı. Sanık olarak aranan Süleyman Aslan adındaki öğrenci ise Sıkıyönetim döneminde yakalanmadı.

Askeri Savcının 6.8.1970 tarihli iddianamesinde olaylar ve sanıklar hakkında şöyle deniliyordu;

T. C.
İSTANBUL SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
ASKERİ SAVCILIĞI

SAYI : 1970/146
ESAS NO : 1970/102
KARAR NO: 1970/62

İSTANBUL
6/8/1970

İ D D İ A N A M E

- S U Ç : Selahiyettar makamların emirlerine riayetsizlik ve tehdit.
- SANIK :
Hıdır ARSLAN : Kamer oğlu 1948 Doğ... İDMM Akademisi... Öğ.
- S U Ç : Tehdit
- SANIKLAR :
- 1 — Bahadır AZYÜKSEL : Cazım oğlu 1945 doğ. İDMM Akademisi öğrencisi
- 2 — Tahir KAYMAK : Mehmet oğlu 1949 doğ., İDMM Akademisi öğ.
- 3 — Alaattin ANAHTARCI : İhsan oğlu 1950 doğ., İDMM Akademisi öğrencisi
- 4 — Zeki TEKE : Hasan oğlu 1947 doğ., İDMM Akademisi öğrencisi

- 5 — Sebati GÖKEN : Osman Zeki oğlu 1947 doğ., İDMM Akademisi öğrencisi
- 6 — Ülkü TÜRKES : Şükran oğlu 1942 doğ., İDMM Akademisi öğrencisi.
- 7 — Ümit ERGÜN : Ahmet oğlu 1947 doğ., İDMM Akademisi öğrencisi.
- 8 — Abdurrahman MAZICIOĞLU : Halil oğlu 1946 doğ., İDMM Akademisi öğrencisi.
- 9 — Yücel BALCI : Ali oğlu 1948 doğ., İDMM Akademisi öğrencisi.

SUÇ TARİHİ : 6.7.1970, 8.7.1970, 14.7.1970

UYGULANMASI İSTENEN KANUN MADDESİ: T.C.K. nun 188/3 T.C.K. nun 526 ve Örfi İdare Kanununun 7. md.

OLAY: I - 8.7.1970 günü mağdur ÖMER HARMANLAR Yıldız Pastanesi civarında bulunduğu bir sırada ismini bilmediği bir şahıs tarafından zorla okula götürüldüğü ve okulda imtihana girmemesi için dövüldüğü, mağduru döven şahısların Sebati Göker, Alaattin Anahtarıcı, Tahir Kaymak, Zeki Teke, Ümit Ergün, Hıdır Arslan, Yücel Balcı, Abdurrahman Mazıcıoğlu ve Ülkü Türkes oldukları dosyanın 45 dizi sırasında mevcut teşhis zaptı ile;

II — 8.7.1970 günü saat 14.00 sıralarında staj için okula giden Efdal Raci Zoroğlu'nun, sol temayülü öğrenciler tarafından yolu kesilerek (bu okula ne cesaretle giriyorsun, sizi, okula sokmayacağız, bilmiyormusun?) (Sizi okula sokmayacağız) diyerek mağduru dövdükleri ve dövenler arasında Yücel Balcı'nın da bulunduğu mağdurun iddiası ve bu iddiayı teyit eden şahit Celal Kekeç (Dos. 112) ile Zafer Gelibolu (Dos. II) nun beyanları ve mağdurun sanığı teşhis ettiğine ilişkin teşhis zaptı (Dos. 35) muhtevasıyla;

III — 14.7.1970 günü imtihan günleri öğrenmek üzere okula gelen İsmail Çalı'yı gören sanık Bahadır Azyüksel'in, (Bu okulda senin ne işin var, bu okula ancak devrimciler girebilir, bunlardan başkası giremez) diyerek mağdura yumruk vurduğu, sanığın arkadaşları olan büyük bir öğrenci grubu tarafından mağdurun taşlandığı ve taşlayan grup arasında sanıklardan Sebati Göken, Alaattin Anahtarıcı, Tahir Kaymak, Zeki Teke, Ülkü Türkes, Yücel Balcı, Hıdır Arslan ve Abdurrahman Mazıcıoğlu'nun buldukları, Celal Katipoğlu (Dos. 3), Cavit Pay (Dos. 4) ın beyanları ve dosyada mevcut teşhis zaptı münderecatı ile;

IV — 16.7.1970 günü Yıldız Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisinde yapılan arama sırasında (Istanbul Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademileri) yazılı ve matbu başlıklı kartonun arka yüzüne kurşun kalemle yazılmış (Polis ve jandarma baskısı altında sınavlara girilmeyecektir, sınavlara girmek isteyenler istikballerini yakmış demektir, İDMM öğrencileri polis ve jandarma baskısı altında sınavlara giremez) şeklinde yazılmış afişler bulunduğu, bu afişlerdeki el yazısının Hıdır Arslan'ın elinden çıktığı ekspertiz raporundan (Dos. 39) anlaşılmıştır.

Sanıkların subuta eren fiillerinin hukuki tavsifi:

Dosya muhtevásından; İDMM Akademileri öğrencileri sol temayüllü öğrenciler ve karşıt grup öğrenciler olmak üzere ikiye ayrıldıkları, sol temayüllü öğrencilerin 20 Temmuz 1970 günü yapılacak olan imtihanları engellemek üzere

imtihanlara girmek arzusunu gösteren diğer grup talebeleri okula sokmadıkları ve okula gelenlere bir daha okula gelmemeleri ve bu suretle imtihana girmemeleri hususunu temin sadedinde «Neden okula geldin, imtihana girmeyeceksin» diyerek dövmek suretiyle cebir ve şiddet kullandıkları anlaşılmaktadır. Sanıkların bu fiilleri mağdurların okula ve imtihana girmemelerini temine matuf şiddet kullanmak olduğu cihetle eylemleri T. C. K. nun 188. maddesine uygun mütealaa edilmiştir. Her ne kadar bu fiiller aynı zamanda Sıkıyönetim Komutanlığının 20 numaralı tebliğine aykırı olup bu haliyle T.C.K. nun 526. maddesini ihlal etmekte isede zikrolunan madde fiilin daha ağır bir suç teşkil etmesi halinde bu maddenin uygulanmayacağını öngördüğü cihetle sanıkların fiilleri yukarıda açıklandığı üzere T. C. K. nun 188. maddesine göre daha ağır cezayı müstelzim bulunmasına binaen, sanıkların bu madde uyarınca tecziyeleri gerektiği kanaatine varılmıştır.

Sanıklardan Hıdır Arslan'ın ise ayrıca imtihanları engellemek üzere afiş hazırlamak suretiyle 11.7.1970 günü saat 19.00 ve 22.45 de radyo ile yayınlanan Sıkıyönetim Komutanlığının 20 numaralı tebliğine riayetsizlik göstermek suretiyle T. C. K. nun 526. maddesini ihlal etmiştir.

Yukarıda açıklandığı şekilde sanıkların subut bulan fiillerinden dolayı muhakemelerinin İstanbul Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde yapılarak Sanıklardan Hıdır Arslan'ın Ömer Harmandar ile İsmail Çalı'yı tehdit etmesinden ve bu tehditi birkaç kişi ile birlikte işlemiş olmasından dolayı T. C. K. nun 188/3 maddesinin iki defa tatbiki suretiyle tecziyesi, keza Sıkıyönetim yasaklarına riayetsizlikten dolayı T. C. K. nun 526 ve Örfi İdare K. nun 7. maddesine tevfi kan cezalandırılması ile takdir olunacak cezaların T. C. K. nun 71. maddesi uyarınca içtimaina,

Sanıklardan Sebati Göken, Alaattin Anahtarıcı, Tahir Kaymak, Zeki Teke'nin Ömer Harmandar ile İsmail Çalı'yı tehdit etmelerinden dolayı ve fiili birkaç kişi ile birlikte işlemiş olmaları nazara alınarak T. C. K. nun 188/3 maddesinin iki defa tatbiki suretiyle cezalandırılmaları ve takdir olunacak cezaların T. C. K. nun 71. maddesine tevfi kan içtimaina,

Sanıklardan Bahadır Azyüksel, Ümit Ergün ve Abdurrahman Mazıcıoğlu'nun ise Ömer Harmandar'ı tehdit etmelerinden dolayı ve fiilin birkaç kişi ile birlikte işlemiş olması nazara alınarak T. C. K. nun 188/3 maddesine tevfi kan tecziyeleri,

Sanıklardan Yücel Balcı'nın, Ömer Harmandar, Efdal Raci Zoroğlu ve İsmail Çalı'yı tehdit etmesinden dolayı ve fiili birkaç kişi ile birlikte işlemiş olması nazara alınarak T. C. K. nun 188/3 maddesinin üç defa tatbiki suretiyle tecziyesi ve takdir olunan cezaların T. C. K. nun 71. maddesi uyarınca içtimai talep ve iddia olunur.

HAKKI ERKAN
Hv. Hâkim Yarbay
Askeri Savcı

Dava ile ilgili kısa bilgiler

Askeri Mahkeme sorguların yapılmasından sonra sanıkların tümünün tahliyesine karar verdi.

Sıkıyönetim sona erdiğinde dava sonuçlanmamıştı. Dava dosyası, İstanbul 6. Asliye Ceza Mahkemesine sevk edildi. Bu arada dava sanıklarından Süleyman Aslan'da tutuklanmış ve hakkında aynı

mahkemede dava açılmıştı. Duruşmaları komandolar da izliyordu. Süleyman Aslan'ın tahliye edildiği oturumda, komandolar yargıcın bu kararına öfkeleniler ve henüz duruşma bitmeden duruşma salonunda çakı ile bir genci yüzünden yararladılar. Duruşmadan çıkarılan Süleyman Aslan'ı görevli jandarmanın yanında linç etmek istediler. Bunu başaramayınca koridorlarda kurt gibi uluyarak Adliyeyi terkettiler (13).

Ve diğerleri

15-16 Haziran ve sonrasındaki olaylar nedeniyle haklarında Sıkıyönetim Mahkemelerinde dava açılan, tutuklanan ve mahkûm olan diğer kişilerin durumlarını ise kısaca şöyle özetlemek mümkündür.

— Rona RONAY ve arkadaşları davası; Sıkıyönetim Mahkemelerinde görülen ilk davadır. Dört sanıklı bu davada Arçelik işçisi olan Rona RONAY'dan başka yine Arçelik fabrikası işçilerinden Adil TOKCAN, ALİ ÖZGÜL ve Kartal Belediye tuvaletlerinin bakıcısı Mustafa FİGEN yargılanıyordu.

Davanın ilk oturumunda aynı zamanda Maden-İş sendikasının üyesi olan Rona RONAY, «Toplumun ilgilendiren önemli açıklamalarda bulunacağım, ancak bu yüzden hayatım tehlikeye girebilir.» diyerek gizli oturum isteminde bulundu. Bu isteği Mahkemece reddedildi. Sorgusunda ise; Arçelik fabrikasında direnişi yürüten işçi arkadaşlarını «elebaşı» olarak nitelendirip, «bunların listesini işverenlerden isteyebilirsiniz» dedi. Ancak, yine de altı ay hapse mahkûm olmaktan kurtulamadı.

Mustafa FİGEN ise Kartal AP ilçe merkezini tahrip, iskeleye bayrak çektirmek ve yürüyüşe katılmak iddiası ile yargılanıyordu. Yargılama sonunda bir yıl hapse mahkûm oldu. Diğer işçi Adil TOKCAN de altı ay hapis cezası ile mahkûm edildi. Ali ÖZGÜL ise beraat etti.

— Diğer bir dava ise, Faik ŞEKEROĞLU Metin KUTUCU, Vahit TULİS ve genellikle Sungurlar fabrikası işçisi olan arkadaşlarının yargılandığı (2) No. lu Mahkemede ki dava idi. Bu işçiler kanunsuz yürüyüşe katılmakla suçlanıyorlardı. Sıkıyönetim sona erdiğinde dava sonuçlanmamıştı. dosya Eyüp Asliye Ceza mahkemesine sev-

(13) İddianamede olayın mağdurları (suçtan zarar gören) arasında gösterilen İsmail Çallı 1971 Ocagında Adapazarında yapılan TÖS mitinginde de öğretmenlere saldırıp mitingli dağıtanlar arasındaydı. Bu nedenle hakkında Sakarya Asliye Ceza Mahkemesinde kamu davası açılmıştır.

kedildi. Yargılama devam ederken de 1803 sayılı Af yasası yürürlüğe girdiğinden dava düştü.

— Alibeyköy yöresindeki yürüyüşlerden sanık olarak ise Hüseyin EKİNCİ ve 80 işçi aleyhine toplu bir dava açılmıştı. Ancak, bu dava da sonuçlanmadan sıkıyönetim sona erdi ve dosya Eyüp Asliye Ceza Mahkemesine gönderildi. Af yasası ile de düştü.

— İTÜ öğrencisi Dursun ALTUN, Işık M. M. Y. O. öğrencisi Kerim ÇEVİK ile Hasan KAPLANKIRAN, Enver KESKİN ve Sabahattin DİNLER haklarında OTOSAN fabrikası önündeki olaylar ve yürüyüşe katılma iddiası ile (1) No. lu Mahkemede 970/4 E. sayı ile açılan dava da ilk davalardan biriydi. Sonuçta sanıklar altışar ay hapse ve 500,— er lira para cezasına mahkûm edildiler ve bu cezaları infaz edildi.

— Levent yöresindeki yürüyüşlere katıldıkları iddiası ile haklarında dava açılan iki işçi Ahmet KAVAS ve Sadık ÇİFTÇİ'de (1) No. lu Mahkemede yargılandılar ve altışar ay hapse mahkûm edildiler. Ayrıca 500,— er lirada para cezası verildi. Ancak Ahmet KAVAS 15 yaşını bitirmemiş olduğundan cezası dört ay hapse indirildi.

— İ.E.T.T. biletçisi Adem Muhammet GÜRDOĞAN, Kadıköyde Bağdat caddesindeki yürüyüşlere katılmak, askeri bir aracı tahrip ve işçileri yürüyüşe teşvik etmek iddiası ile yargılandı (2). No. lu Mahkemece bir yıl hapse mahkûm oldu. Sekiz ay cezaevinde kaldıktan sonra şartlı salıverilmeden yararlanarak tahliye edildi.

— Abdullah CEBECİ yaşlı bir OTOSAN işçisiydi. O da beş ay hapse ve 416,— TL. para cezasına mahkûm edildi ve bu cezası infaz ettirildi.

— ECA fabrikası işçilerinden Şükrü MASATOĞLU, (2) No. lu Mahkemede yargılandı, altı ay hapse ve 500,— TL. para cezasına mahkûm oldu.

— Topçular Branda Fabrikasından Zeki ATA adlı işçi 2 ay hapse mahkûm oldu.

— Hayrettin KEPOĞLU, (1) No. lu Mahkemede yargılandı, üç gün hapse mahkûm oldu, para cezasına çevrildi.

— Çeşitli mahkemelerde yargılanan Orhan ÖZDEMİR, Ramazan ALTINDAĞ, Ali Yenmez adlı işçiler beşer ay 25 er gün hapse ve 486.— şar lira para cezasına, Hüseyin GÜNGÖR, Abdülkadir ÖZEL, Şükrü VİDİN adlı işçiler ise beşer ay hapis ve 416,— şar lira para cezasına mahkûm edildiler.

— Hikmet FIRAT, Özcan KAYA, Davut ACET isimli işçiler ise beraat ettiler. Davut ACET hakkında sonradan Kadıköy savcılığın-

ca Yoğurtçu Parkı civarında ölen polisin kaatili olarak soruşturma açıldıysa da, bu olayla ilgisi olmadığı anlaşıldığından takipsizlik kararı verildi

— İşsizlik ve Pahalılıkla Mücadele derneğinden Latife FEGAN TCK. nun 171. maddesine aykırı davranıştan yargılandı. İşçi Adil ÖZTÜRK ise Haymak'ın tahribinden sanıktı. Sıkıyönetim Mahkemelerinde haklarında dava açılıp yargılanan diğer bazı işçiler ise şunlardı: Cengiz TURHAN, İsmail YAKAR, Mehmet YALANCI Mehmet GÜNEŞ. Bu arada TİP Kadıköy ilçesi üyelerinden Yalkın ÖZERDEM (Proleter şoför) de yargılananlar arasındaydı. Ayrıca Hasan ÖZGÜR, Nurullah ANKUT v.d. adlı kişiler hakkında odun taşımak bahanesiyle asker elbisesi giyerek Selimiye Kışlasında tutuklu bulunan sanıklardan Orhan MÜSTECAPLI'yı kaçırmak (!) iddiası ile soruşturma açıldı.

Bunlar, 15-16 Haziran da Sıkıyönetim Mahkemelerinde yargılananlardan bazıları... Bu olaylar nedeniyle daha yüzlerce gözaltına alındı, tutuklandı, yargılandı, mahkûm edildiler...

BÖLÜM : VI

**HUKUK YOLUYLA DEMOKRATİK MÜCADELEDEN
ÖRNEKLER**

Institut kurde de Paris

Institut kurde de paris

HUKUK YOLUYLA DEMOKRATİK MÜCADELEDEN ÖRNEKLER

Burjuvazinin çeşitli biçimlere bürünen baskı ve terörüne, anti-demokratik uygulamalarına karşı, işçi sınıfının o dönemde verdiği bilinçli mücadelenin pratiğe yansıyan örneklerini yukarıda vermeğe çalıştık. Burada, sanık ve savunucuların hukuk ilkelerine bağlı demokratik mücadelelerine değinmek istiyoruz.

Devrimci mücadelede görülen hastalıkların, bu mücadelenin hukuk yolu ile yapılan bölümüne yansması doğaldır. «Hukuk kavramı ile mücadele kavramı»nın birbirlerinin karşısı olduğunu, «her şeyin yeri (nin) sınıf mücadelesi içinde...» bulunduğunu, «hukukla ilgili her şeyin taşınması ağır bir yük... sınıfların zıtlığını gözlerden sakla...» yan ve «burjuvazinin yararlandığı bir aldatmaca aracı ve silahı» olduğunu ileri süren sol sapma karşısında, hukukun yerini ve önemini abartan, tüm devrimci mücadelenin yasa hükümlerini yorumlayarak, nokta ve virgüllerini iyi değerlendirerek yapılacağını ileri süren ve yasalara uygun savunma ve eylem yaptıktan sonra, Mahkemenin aleyhe karar vermesi karşısında «böyle bir karar nasıl verilebilir?» diyerek hayrete düşen, sinirlenip öfkelenen sağ sapmacılar da vardır (1).

Burada tüm sorun, iki sapma arasında doğru yolu bulabilmek, hukukun diyalektiğini, kavrayabilmek, burjuvaziyi kendi legalitesinin batağına sokarak, HUKUK'u devrimci mücadelede işçi sınıfı yararına kullanabilmektir. Abartılmadan kullanıldığında HUKUK, devrimci mücadele'de son derece önemli ve değerli bir araçtır. En faşist iktidarların dahi baskılarına hukuki bir kılıf giydirmek zorunluluğunu duydukları göz önüne alınırsa, kuvvete karşı HUKUK'un nedenli bir güvence getirdiği kolayca anlaşılır. Bu nedenle, sınıf mücadelesinde ciddi ve disiplinli hareket etmek zorunda olan devrimciler, hukukun yerini ve önemini kavrayabilmeli ve olanakları oranında hukuku kullanarak siyasi iktidarın otoritesini sınırlandırmaya çalışmalıdırlar.

15-16 Haziran 1970 den sonraki dönemde verilen demokratik mücadelede bu genel doğruya yaklaşılmaya çalışıldı. Ancak, bunda ne denli başarıya ulaşıldı ve amaç tam olarak gerçekleşti mi? Burada bunları değerlendirebilecek durumda değiliz. Yalnız, gerek sanıklar ve gerekse savunucular bu mücadeleleri ile hukuka, ilerici devrimci bir nitelik kazandırmanın mümkün olduğunu, devrimci mücadelede hukukun hesaba katılması gereken önemli bir yeri bulunduğunu gösterdiler. Davalar öncesindeki anti-demokratik uygu-

(1) Bk. Monique ve Roland Weyl, Hukukun Payı, İst. 1975, sh. 8

lamalara ve davaların açılmasından sonra devam eden, özellikle, savunma hakkının Anayasaya ve yasalara aykırı biçimde kısıtlanmak, hatta ortadan kaldırılmak istenmesine karşı ödün vermeyen mücadeleleri ile değerli örnekler yarattılar.

Burada bazı değerli arkadaşların özelleştiri niteliğindeki düşüncelerine de kısaca değinmek ve bu konudaki görüşlerimizi belirtmek istiyoruz. Bu arkadaşlar, 15-16 Haziran dönemindeki demokratik mücadelede dayanılan Anayasal hak, özgürlük ve ilerici ilkelerin, 1971 döneminde tümüyle kısıtlanması ve ortadan kaldırılmasında kendilerini kabahatli saymakta ve o dönemde bu hak ve özgürlüklere dayanılarak «burjuvaziye yol gösterildiğini» ileri sürmektedirler. Burjuvazi'nin, ilerici nitelikteki 1961 Anayasasını kabul edildiği günden beri düşman saydığı ve ilk fırsatta bu Anayasa'dan kurtulmak istediğini daima belirttiği bilinen bir gerçektir. Böyle olunca, 1971 deki anti-demokratik, hatta faşist nitelikteki değişikliklerin gerçek kaynağının 1970 deki mücadele'de bunlara dayanılmak istenmesi olmadığı, hatta burjuvazinin vurgulamaya çalıştığı gibi bu değişikliklerin sebebinin 1971 deki Gençlik olayları da olmadığı kolayca anlaşılır. Burjuvazi, Türkiye'de sömürüye devam edebilmek için ödün verecek duruma gelmediğinden demokratik hak ve özgürlüklere dayanmamıştır. 1961 Anayasasını HALK için «LÜKS» sayan sözler bunun açık kanıtıdır. Bu nedenlerle biz, bu değerli arkadaşların görüşlerine katılamıyoruz. 1970 döneminde demokrasi ve özgürlük yolunda HUKUK'un sağladığı olanaklardan yararlanılması, Anayasal hak ve özgürlüklerin sonuna kadar kullanılması en doğru yoldu, bu yolda gidilmekle devrimci mücadeleye çok şey kazandırılmıştır..

O dönemdeki çalışmalar, özellikle savunma hakkı üzerinde yoğunlaşmıştır. Kendisi de demokratik bir hak olmakla birlikte diğer tüm hak ve özgürlüklerin güvencesi olan savunma hakkına daha çok önem verilmesi bundandır.

Hukuk yoluyla yapılan demokratik mücadeleyi on başlık altında toplayıp özetlemeye çalıştık. Bunlar içinde en önemli olanı Anayasaya aykırı uygulamalara karşı verilen mücadeleydi. Şimdi o dönemde yapılan mücadeleden seçtiğimiz örnekleri görelim;

Anayasa'ya (2) Aykırılık İddiaları

Sıkıyönetim Mahkemelerinde açılan davalar sırasında savunucular daha çok Mahkemelerin bağımsızlığı sorunu üzerinde durdu-

(2) Burada 1961 Anayasasından söz edilmektedir. 1971'den sonraki değişikliklerle bu Anayasa temel esprisini yitirmiştir. Bu değişikliklerin 1961 Anayasasının özüne aykırılığı söz konusudur.

lar. Çünkü bu konu, diğer tüm Anayasal haklarla sıkı sıkıya bağlıydı. Özellikle savunma hakkının tam olarak kullanılabilmesi bakımından önem taşıyordu. Esasen sanıklardan bazıları da davaların başında Mahkemelerin bağımsız olmadıklarını, siyasi iktidara bağımlılıkları konusunda ciddi kuşkuları bulunduğunu belirtmişlerdi. Örneğin, DİSK, davasının ilk oturumunda söz alan Kemal TÜRKLER, bu konuda şunları söylemişti:

«...Ancak, mahkemenizi teşkil eden hakimler, hâlen AP. iktidarının Başbakan ve Milli Savunma Bakanının imzaları ile tekemmül etmiş kararname icabı olarak tayin edilmiş bulunmaktadır. Halbuki huzurunuzda getiriliş nedeni, AP. iktidarının bizi ortadan kaldırmak istemesi ile çıkarttığı kanun yüzünden gelmiş bulunuyoruz, bu itibarla sizi buraya tayin eden iktidar hasmımız bulunmaktadır. Bunu arz etmek isterim. Bu sebeplerle hukuki ve ciddi anayasal endişelerimiz vardır.» (Duruşma tutanağı sh. 4).

Yine aynı dava sanıklarından Şinasi Kaya, bu konuda;

«Halen iktidarda bulunan partinin iç işleri bakanı İzmir'de verdiği ve TRT'den, hatırlayamadığım tarihli gazetelerde çıkan bir beyanı vardır, bunda sıkıyönetim Mahkemelerinin denetimleri altında bulunduğunu söylemiştir. Bu noktadan endişe duymaktayım.» diyordu. (Duruşma tutanağı sh. 4).

Savunucular, sanıkların bu kuşkularını da değerlendirerek konu üzerinde bilimsel bir araştırmaya giriştiler. Sonuçta 353 sayılı «Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulü» yasası ile 357 sayılı «Askeri Hâkimler ve Askeri Savcılar» yasasının (3) birçok hükümlerinin ve yine o dönemde yürürlükte bulunan 3832 sayılı «Örfi İdare» yasasının (4) hükümlerinin Anayasaya açıkça aykırı düşüğünü, Anayasanın çok gerisinde kaldığını dilekçeleriyle ileri sürdüler.

Sıkıyönetim Mahkemelerince tümüyle reddedilen Anayasaya aykırılık iddialarının en önemlileri şunlardı:

Mahkemelerin bağımsızlığı ile ilgili iddialar

1961 Anayasası 4, 5, 6 ve 7 inci maddeleriyle yasama, yürütme ve yargı organları arasında açıkça kuvvetler ayrılığı ilkesini benimsemiş, Yargı organlarının yürütme organına bağımlı olmasını bu şekilde önlemek istemiştir. Yine, Anayasanın 132, 133, 134 ve 136 ncı maddelerindeki hükümlerle 143 ve 144 üncü maddelerinde Yargı

(3) Her iki yasada 1971 den sonra değişikliğe uğramıştır.

(4) Bu yasa, 1971 de kaldırılmış, yerine 1402 sayılı yasa kabul edilmiştir. Ancak her iki yasanın birçok hükümleri aynıdır.

organının diğer kuvvetler karşısında bağımsızlığını sağlayıcı ilkeler getirilmiştir (5).

Oysa 357 sayılı «Askeri Hâkimler ve Savcılar» yasasının 16 ıncı maddesine göre; Askeri yargıçlar (savcılar) Milli Savunma Bakanı ile Başbakanın müşterek kararnamelemleri ve Cumhurbaşkanının onayı ile atanmaktadırlar. Bu hüküm, yürütme organının ve bu organ da siyasi bir partinin üyelerinden oluştuğuna göre, siyasi iktidarı elinde tutan siyasi partinin yargı organı üzerinde bir denetim kurmasını sağlamaktadır. Bu sonuç, (6) Anayasasının yukarıda özetlediğimiz esprisine ve özellikle 7,132 ve 138. maddelerine açıkça aykırı bulunmaktadır.

Savunucular Anayasaya açıkça aykırı ve sanıklar açısından son derece tehlikeli bu durumu şu dilekçeleriyle dile getirdiler:

Sıkıyönetim Numaralı Askeri Mahkemesi Başkanlığına

Konusu: 357 sayılı Kanununun 16 ıncı maddesinin Anayasa'ya aykırılığı hakkındaki iddiamızın Anayasa Mahkemesine gönderilmesi hakkında.

Sayın Başkan ve Sayın Üyeler,

Anayasamıza göre, Mahkemeniz TÜRK ULUŞU ADINA karar verecektir. Bunun için, karardan önce, Yüksek Heyetinizin, üzerinde durup düşünmesi gereken bir konu vardır:

Mahkemeniz, Türk Ulusu adına karar verebilecek derecede bağımsız mıdır?

Mahkemeniz hâkimleri, siyasi iktidarın her türlü baskısından masun kalmaları sağlanacak şekilde, hakimlik teminatına kavuşturulmuş mudur?

Her mahkeme, yargılamakta olduğu sanık hakkında karar vermeden önce, sanığa bu konuda güven sağlayabilmelidir. Bunun için, tarafların bu konudaki iddialarını, mahkeme bir karara bağlamak zorundadır.

Biz iddia ediyoruz ki: «Askeri Hâkimler ve Askeri Savcılar» hakkındaki 357 sayılı kanunun Anayasaya aykırı hükümleri yüzünden Mahkemeniz bağımsız bir mahkeme niteliğinde değildir.

Bu mahkeme hâkimlerinin, siyasi iktidar baskısından masun kalabilmeleri için ahlâk ve seciyelerinden başka hiç bir teminatları yoktur.

Ancak, Seciye ve ahlâkın, bağımsızlık konusunda yeter bir teminat sayılamayacağını belirtmek üzere hukuk otoriteleri derler ki:

«Hâkimlerin, en kuvvetli teminatı bizzat ahlâk ve seciyelerinin metanetinde bulacaklarına dair sık sık tekrarlanan bir söz vardır. Bu söz, bir hakikat payını ihtiva etmekle beraber demagojiye de çok müsaittir. Hâkimin, yüksek ahlâk ve kuvvetli seciye sahibi olması şüphesiz ki lâzımdır, şarttır. Fakat, bu vasıflar kendisinin iktidar karşısında istiklâlini temin için kâfi değildir. Zira, unutmamak lâzımdır ki, hâkim de nihayet bir insandır. Ve İktidar kendisi üzerinde

(5) Anayasanın bu hükümlerinden 134, 143 ve 144 üncü maddeler 1971 den sonra 1488 sayılı yasa ile değiştirilmiş ve 136 ıncı maddeye de 1699 sayılı yasa ile fıkra eklenerek Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulması sağlanmıştır.

(6) Buna örnek olarak 1970 döneminde Hâkim Yb. Sami KADIRGAN'ın ve 1971 döneminde de Hâkim Alb. Remzi ŞİRİN ile Hâkim Bnb. Refik KARA'nın durumları gösterilebilir.

tasarruf edebilmek serbestisini haiz olduğu müddetçe onun istiklâlinden bahsetmeye imkân yoktur. (1)»

Hâkimlerin ahlâk ve seciyelerinde ki metanetle, Hâkimlik Teminatı ve Bağımsız Mahkeme konularının çözümlenemeyeceğini Anayasa Mahkemesi de bir çok kararlarında belirtmiştir. Meselâ 15.5.1963 günlü Esas: 963/112, Karar: 963/112 sayılı kararında, Anayasa Mahkemesi şöyle der:

«...Hâkimlik teminatı, hâkimleri korumak için değil; yargı organını bağımsızlığa kavuşturmak yolu ile adaletin gerçekleşmesini sağlamak için kabul edilmiştir. (...) İdarenin arzusu ile (...) mesleğini kaybedebileceği endişesine kapılacak bir hâkim, görevini adalet icaplarına uygun şekilde yapmakta müşkilâta düşebilir, bağımsızlığını kaybedebilir. Sadece bir hâkimin bu duruma düşebilmesi ihtimali dahi, Anayasanın 133 üncü maddesiyle kabul edilen hâkimlik teminatının ve 7 inci maddesinde yer alan mahkemelerin bağımsızlığı esasının zedelenmesine yeterlidir (2).»

Sayın Başkan ve Sayın Üyeler,

Yukarıdan beri açıklanan hususlar anlatmıştır ki: Yüksek Heyetinizin bağımsız bir Mahkeme niteliğinde bulunmadığını ve heyetinizi teşkil eden yargıçların teminattan yoksun olduklarını söylemek, şahıslarınız hakkında her hangi bir iddiayı asla kapsamaz.

Şahıslarınızdan tecrit edilmiş olarak, objektif bir şekilde incelenmesi gereken konu şudur:

357 sayılı kanun, Askeri Hâkimlere Anayasanın öngördüğü teminatı sağlamış mıdır? Bu kanuna göre atanan hâkimlerden kurulu bir Mahkeme (Bağımsız Mahkeme) niteliğinde midir?

Bu soruları cevaplandırabilmek için 357 Sayılı Kanununun 16 inci maddesine bakalım:

Bu maddeye göre, «Askeri Hakimlerin atanmaları (...) Milli Savunma Bakanı ile Başbakanın müşterek kararnamesiyle Cumhurbaşkanının onayına sunulur.»

Demek ki; Askeri Hakimler: Bir Bakanla, Başbakan tarafından atanmaktadır. Yürütme organı tarafından atanan kişilerin aynı organa karşı bağımsız oldukları ileri sürülebilir mi?

Anayasa Mahkemesi; değil Hâkimlerin, C. Savcılarının bile bu şekilde atanmalarının Anayasaya aykırı olduğunu karara bağlamıştır. Oysa, bilindiği gibi, savcılar bağımsız değildirler. Savcıların bağımsız olmadıkları, Anayasa Mahkemesinin 22.9.1964 günlü Esas: 1963/140, Karar: 1964/62 sayılı kararında şu şekilde belirtilmişti:

«Anayasanın 7 inci ve 132 inci maddelerine göre bağımsızlık hâkimler ve mahkemeler içindir. (...) Halbuki; C. Savcısı Hâkim değildir. (...) Adalet Bakanı yürütme organının temsilcisi olarak adalet cihazının işlemesinin siyasi sorumluluğunu taşımaktadır ve savcıların da görev bakımından yürütme organı ile ilişkileri vardır (1).»

Anayasa Mahkemesi, C. Savcılarının bağımsız olmadıklarını bu şekilde belirtmiş olmasına rağmen, C. Savcılarının bile Adalet Bakanı ile Başbakan tarafından tayin edilmelerini Anayasaya aykırı bulmuştur.

Anayasa Mahkemesi, 18.12.1967 günlü, Esas: 966/31, Karar: 967/45 sayılı kararında TEMİNAT konusunda şöyle demiştir:

(1) Prof. Dr. Münici Kapani - İcra Organı Karşısında Hâkimlerin istiklâli. 1956. Sayfa: 84

(2) Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi. Sayı: 1, Sayfa 233

«Bir devlet görevlisinin kişiliğine değer verildiğinden dolayı teminat altında bulundurulması söz konusu edilemez. Ona sağlanan her hangi bir teminat, ancak, ve ancak görevini gereği gibi yerine getirebilmesi içindir. Gerçekten, Anayasa veya kanun koyucunun bir görevliye her hangi bir teminat tanımak istemesi, yalnızca o görevlinin yerine getireceği Kamu görevinin yolunda ve düzeninde görülmesi gereğini güder, başka devlet görevlerinde bulunmayan bir teminatlı durumun sağlanması ise, özel önemi olan bir görevin, özelliğine uygun biçimde yerine getirilebilmesi için olur.

Teminatın ereği ise, görevliyi siyasi güç sahiplerinin etkisinden uzak tutabilmektir. O halde, Anayasanın, görevlerinin özelliğine göre, savcılar için ön görüşü teminat, onların görevlerini, siyasi güç sahiplerinin etkisi altında olmak kaygısına düşmeksizin, belli hukuk kuralları uyarınca yapmalarını sağlayacak bir hukuki durum olacaktır.»

«Hukuk düzeninde yeterince korunmayan bir görevlinin, kendi kaderi üzerinde söz sahibi bulunan kişinin dileklerine aykırı davranmamak eğilimini duyması ve bu eğilimin onun görevini aksatabilmesi, insan denilen varlığın zayıf yanlarındanndır.

Görevlilerin hepsinin kanun dışı etkilere kapılmaksızın görevlerini yerine getirmeleri, kuraldır, ancak görevliler arasında az da olsa, kimi güçsüz kişilerin bulunabileceği ve bunların görevlerinde kanun dışı etkiler altında kalabilecekleri de bir gerçektir; genellikle hukuk kurallarının ve özellikle teminat sağlayan hükümlerin bu gibi durumları önleyecek nitelikte bulunması bir zorunluktur.»

«Teminat konularında göz önünde tutulacak önemli bir yön, halkın gözünde belli devlet görevlisini siyasi güç sahiplerinin dileklerine karşı korumamış gibi gösteren hükümlere kanunlarda yer verilmemesidir. Buna göre yeterince koruyucu tedbirler alınmaksızın kanunlara konulan hükümler, savcılar halkın gözünde siyasi güç sahiplerine karşı teminatsız görevliler olarak gösterir ve bu görünüş onların hukuka uygun işlemlerini bile halkın gözünde kuşku ile karşılanan işlemler durumuna sokar ki bu dahi, adalet işlerinin görülmesi yolunda halk açısından güven verici sayılamaz ve yurttaşları tedirgin eder, başka deyimle sosyal iç rahatlığını giderir.»

Anayasa Mahkemesi, Teminatın tanımı ve amacı üzerindeki bu genel açıklamasından sonra, C. Savcılarının bir Bakanla başbakan tarafından atanmalarının Anayasaya aykırı bulunduğunu belirtmek için diyor ki:

«İşlemin Bakanlığa bağlı yüksek görevlilerden kurulu bir kurulun düşüncesinin alınmış olması ve Başbakan ile Cumhurbaşkanı'nca imzalanmış kararname ile yapılması koşullarına bağlı tutulmasının savcılar için her hangi bir teminat sağlamadığı ve bundan dolayı, Anayasanın 137 inci maddesine aykırı olduğu sonucuna varılmaktadır. Çünkü:

Bakanlık İleri gelenlerinden kurulu topluluğun düşüncesinin alınmış olması, hiç bir şekilde teminat sağlamaz; Çünkü bu kurulda bulunanlar hukuki duruma bakana karşı doğrudan doğruya idari mürakabe zinciri içindedirler; bundan dolayı bu nitelikteki bir kurulun düşüncesi bakan için bağlayıcı bulunsa bile, yine bir teminat sayılamaz. Kaldı ki söz konusu maddeye göre bu kurulup düşüncesi, Bakan için bağlayıcı da değildir. Bu kurul üyelerinin teminatlı olmaları dahi durumu değiştirmez (1).»

Anayasa Mahkemesi, 45 sayılı Kanununun 77 inci maddesindeki C. Savcılarının Adalet Bakanıyle Başbakan tarafından atanacakları hakkındaki kanun hükmünü işte bu gerekçelerle Anayasaya aykırı bulup iptal kararı vermiştir.

Anayasaya göre bağımsız bulunmayan C. Savcılarının bile bir Bakanla Başbakan tarafından atanmalarını Anayasaya aykırı gören Anayasa Mahkemesi'nin bu kararının zorunlu olarak çıkarılacak sonuç şudur:

Askerî Hâkimlerin Milli Savunma Bakanı ile Başbakan tarafından atanacağını bildiren 357 sayılı Kanununun 16 ıncı maddesindeki hükümde Anayasa'ya aykırıdır.

Bu konuda Anayasa Mahkemesinin dikkate değer bir başka kararı da şudur:

Vergiler Temyiz Komisyonu, bir davada uyguladığı kanun hükmünü Anayasaya aykırı görmüş ve kendisinin, kazai nitelikte ve kazai usullerle karar vermekte bulunmasından ötürü, idari bir mahkeme olduğu gerekçesiyle Kanun Hükümünün iptali için Anayasa Mahkemesine itirazda bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesi bu konuda verdiği 27.6.1966 günlü, Esas: 66/16, Karar: 66/28 sayılı kararında, Yürütme Organı tarafından atanan kişilerden kurulu bir heyete Mahkeme denemeyeceğini ve böyle bir heyeti teşkil eden kişilerin de hâkim sayılamayacağını şöyle belirtmiştir:

«Vergiler Temyiz Komisyonu, kazai usullerle karar vermekte ise de bu komisyonu başkan ve üyelerinin atanmaları, hak ve görevleri, emekliye ayrılmaları Anayasanın ön gördüğü, Mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkim teminatı esaslarına göre düzenlenmiş olmadığından bu başkan ve üyeler memur statüsüne girmektedirler.

Şu durum karşısında kazai nitelikte ve kazai usullerle karar verseler dahi Anayasanın açık hükümleri önünde Kurul mensuplarını HÂKİM ve teşkil ettikleri organı MAHKEME niteliğinde görmeye imkân yoktur. (Bakınız: Anayasa Mahkemesi Kararlar dergisi Sayı: 4, Sayfa: 144).

Görülüyor ki, Anayasa Mahkemesi: Vergiler Temyiz Komisyonu'nun kazai usullerle ve kazai nitelikte kararlar vermekte olduğunu kabul ettiği halde bu komisyonu Mahkeme saymamaktadır. Gerekçe de şudur:

Komisyon Başkanı ve üyelerinin atanmaları Mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkim teminatı esaslarına göre düzenlenmiş değildir.

Oysa hemen belirtelim ki: 5655 sayılı Kanunun Birinci Maddesinde şu hüküm vardır:

«Vergi İtiraz Komisyonu, çalışmalarında müstakildir.»

Bu komisyon üyelerinin atanmaları ile askerî Mahkeme üyelerinin atanmaları arasında da -askerî Hâkimlerin lehinde- hiç bir fark yoktur. Zira, sözü geçen Kanununun 28 inci maddesine göre:

«Vergiler Temyiz Komisyonu Başkan ve üyelerinin tayin, terfi, nakil, tahvil, resen, emekliye sevkleri, Ayırma Meclisinin teklifi üzerine Maliye Bakanı ve Başbakanın müşterek kararı ve Cumhurbaşkanının onayı ile olur.

Vergiler Temyiz Komisyonu başkanlığına ve üyeliğine atanacak olanları teklife yetkili ve görevli bulunan ayırma Meclisi ise, aynı kanunun aynı maddesine göre şu kişilerden kurulmuştur:

- 1 — Maliye Bakanlığı Müsteşarı,
- 2 — Gelirler Genel Müdürü,
- 3 — Yargıtay'dan bir üye,
- 4 — Danıştay'dan bir üye,
- 5 — Sayıştay'dan bir üye,
- 6 — Vergi Temyiz Komisyonundan bir üye.

Görüldüğü gibi, Vergiler Temyiz Komisyonu Başkan ve üyelerinin «Tayin, terfi, tahvil, resen emekliye sevkleri hususunda teklifte bulunacak Ayırma Meclisi-

si'nin altı üyesinden üçü. Yargıtay, Danıştay, Şayıstay gibi tamamiyle bağımsız kuruluşlardan gelmiştir. Buna rağmen Anayasa Mahkemesi şöyle diyor:

«Bu komisyonun Başkan ve üyelerinin atanmaları anayasanın ön gördüğü, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkim teminatı esaslarına göre düzenlenmiş olduğundan bu başkan ve üyeler memur statüsüne girmektedirler.

Şu durum karşısında kazai nitelikte ve kazai usullerle karar verseler dahi Anayasanın açık hükümleri önünde: Kurul Mensuplarını hâkim ve teşkil ettikleri Organı Mahkeme niteliğinde görmeye imkân yoktur.»

Askeri Hâkimler de - Vergiler Temyiz Komisyonu Başkan ve üyeleri gibi - bir bakanla başbakan tarafından atanmış olduklarına göre; Anayasa Mahkemesinin: Askeri Mahkemeler ve Askeri hâkimler hakkındaki görüşünün de bu karda açıklandığı görüşe benzer olacağı aşikârdır

Bu nedenle: Bizi Yargılayan Mahkeme hâkimlerinin bir bakanla başbakan tarafından atanmış olmaları Anayasaya aykırı bulunduğundan atanmaların dayandığı 357 sayılı kanunun 16 ıncı maddesindeki «Askeri hâkimlerin atanmaları Millî Savunma Bakanı ve Başbakanın müşterek kararnamesiyle Cumhurbaşkanının onayı ile olur.» şeklindeki hükmün iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulmasına karar verilmesi gerekir.

Sayın Başkan ve Sayın Üyeler,

C. Savcılığı ile ilgili Anayasaya aykırı Kanun Hükmü Çerkesköy C. Savcısı Mehmet Feyyat'ın bir dava sırasında ileri sürdüğü Anayasaya aykırılık itirazı üzerine Anayasa Mahkemesince iptal edilmişti.

357 sayılı Askeri Hâkimler ve Savcılar Kanunu'ndaki Anayasaya aykırı hüküm de konuyu bir askeri mahkemenin Anayasa Mahkemesine göndermesiyle ortadan kalkabilecektir.

Askeri Yargı'yı bağımsızlığa kavuşturacak olan bu tarihi ve şerefli görevi, üstüne almaktan yüksek mahkemenizin kaçınmayacağını umuyoruz.

Konuyu Anayasa Mahkemesine Gönderme Yetkisi

Mahkemenizin, bu konuyu Anayasa Mahkemesine göndermeye yetkisi vardır. Çünkü, Anayasa'nın 151 inci maddesine göre:

«Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanunun hükümlerini Anayasa'ya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.»

Mahkemeniz, bu davada, bizim iddiamız üzerine 357 sayılı kanunun 16 ıncı maddesini uygulayıp iddiamız hakkında bir ara kararı vermek zorundadır. Çünkü biz iddia ediyoruz ki:

Mahkemeniz, yürütme organı tarafından atanmış kişilerden kurulmuştur. Üyelerinin Hâkimlik teminatı yoktur. TÜRK ULUSU ADINA karar verebilecek bir bağımsızlıktan yoksundur. Şu durum karşısında böyle bir heyetin yargı yetkisi yoktur.

Bizim bu iddiamız üzerine yüksek heyetiniz Mahkemenin, 357 sayılı Kanunun 16 ıncı maddesi'ne göre atanmış hakimlerden kurulu olduğunu ileri sürerken sözü geçen maddeyi uygulamış bulunacaktır. Şu halde Mahkemeniz bu maddenin Anayasaya aykırılığı itirazını Anayasa Mahkemesine götürme yetkisine sahiptir.

Anayasaya aykırılık iddiasının Ciddiliği

İddiamızın Anayasa Mahkemesine iletilmesine karar verebilmek için Mahkemeniz bu iddianın ciddiliği kanısına varmış olmalıdır. Bu nedenle, burada ciddilikten ne anlaşılacak gerektiği üzerinde de durmakta yarar vardır:

Bazı Mahkemeler, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi bulmayı, bu iddiayı

benimsemek, doğru bulmak anlamına almaktadırlar. Oysa, Anayasanın 151 inci maddesi ve 44 sayılı Kanununun 27 inci maddesi incelendiğinde görülür ki:

Mahkemenin aykırılık iddiasını ciddi bulması ile bir kanun hükmünün Anayasaya aykırı olduğu kanısına varmış olması başka başka şeylerdir. Mahkeme, taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasını benimsemiş olmasa ve bu iddiayı doğru bulmasa bile, eğer bu iddianın ciddi olduğu kanısına varmış ise konuyu, Anayasa Mahkemesine göndermek zorundadır.

Aykırılık iddiasının ciddi olması demek, bu iddianın hukuk bakımından tartışılabilir olması; zihinlerde tereddüt yaratmış bulunması demektir. Aykırılık iddiası, tutarsızlığı, mantıksızlığı ve abesliği bakımından hiç bir tereddüde ve tartışmaya hacet kalmadan reddedilecek nitelikte ise, iddia gayri ciddidir. Ama, bu iddia zihinlerde ufak bir tereddüt hasıl etmiş ise, iddianın ciddi kabulü ile Anayasa Mahkemesine başvurulması gerekir. Çünkü, Mahkemelerin, kendini Anayasa Mahkemesi yerine koyup, iddia aynı esas bakımından incelemeye yetkisi yoktur. Son yıllarda bu konuyu inceleyen müellifler de hep aynı görüşü teyit etmektedirler. Meselâ:

Prof. Lütfü Duran, (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 31, Sayı: 1-4 te yayınlanan) «İtiraz yoluyla Anayasaya aykırılık iddiası «Başlıklı incelemesinde diyor ki:

Anayasaya aykırılık iddiasının ciddi sayılması için bu iddia tereddüdü davet edecek nitelikte olmalıdır.

Dr. Rona Aybay da, «Anayasanın 151 inci maddesine göre taraflarca ileri sürülen Anayasaya aykırılık iddialarının ciddiliği sorunu» adlı etüdünde şöyle diyor:

Aykırılık iddiasından ne anlaşılması gerektiği konusunda kriter olarak; hukukî bakımdan tartışılmaya değer bulunmak kabul edilecektir. (Bakınız: İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1968-Cilt: 33, Sayı: 3-4).

«Anayasa yargısında Somut Norm Denetimi-İtiraz yolu» adlı doktora tezinde Metin Kıratlı da aynı görüşlere şöyle katılmaktadır:

Mahkemenin Anayasaya aykırılık iddiasının ciddiliğini kabul etmesi, hiç olmazsa bu iddianın esasen yoksun olmadığına kanaat getiremediğini; ortaya konulan kanıtları hukukî bakımdan tartışılmaya değer bulunduğunu ifade eder. (Sayfa: 69).

Öğretim üyesi hukukçuların bu görüşleri ile Anayasa Mahkemesinin Yargıç teminatı ve bağımsız mahkeme konularındaki kararları birleştirilince varılacak sonuç şudur:

357 sayılı kanununun 16 inci maddesindeki hükmün, Anayasaya ve özellikle Anayasanın 7 inci, 132 inci ve 133 üncü maddelerine aykırı bulunduğu hakkındaki iddiamızın ciddi kabulü zorunludur.

SON İSTEK

357 Sayılı kanununun 16 inci maddesinde «Askeri Hâkimlerin atanmaları Millî Savunma Bakanı ile Başbakanın müşterek kararnamesiyle Cumhurbaşkanının onayına sunulur» şeklindeki hüküm, Anayasanın 7 inci, 132 inci ve 133 üncü maddelerine aykırıdır. Anayasaya bu aykırılık, yüksek heyetinizin bağımsız bir mahkeme niteliğinde bulunmadığı kanısını uyandırır. Mahkemeniz, kendisinin Anayasaya uygun olarak kurulmuş bağımsız bir mahkeme olup, olmadığı hakkındaki iddiayı karara bağlamak zorundadır. Bu nedenle, Mahkemeniz, konuyu Anayasa Mahkemesine göndermeye yetkili ve görevlidir.

Anayasaya aykırılık iddiamızın Anayasa Mahkemesine iletilmesine karar verilmesini dileriz.

Yine aynı konuyu kapsamakla birlikte 357 sayılı yasanın 40'ncı maddesi ile düzenlenen geçici atama sorununa da değinen ve bu yolun Anayasaya aykırılığını belirten diğer bir dilekçe de şuydu;

SIKIYÖNETİM MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA

MEVZUU: Sayın Mahkemenize yapılan tayinlerin Anayasa'ya ve 357 Sayılı Kanuna aykırılığı sebebiyle işten el çekilmesi ve Anayasa Mahkemesine müracaat edilmesi talebidir.

İZAHAT: Mahkemenizin üyelerinin tayinleri, Sıkıyönetimin ilânından sonra 24.6.1970 tarihli Resmî Gazetede 8349 karar sayı ile yapılmıştır.

Kararda (Bu kararda isimleri yazılı 12 askeri Hakimin asli görevleri ile irtibatları baki kalmak üzere, karşılarında gösterilen görevlere atanmaları 3832 sayılı Örfi İdare Kanununun 5. maddesi ve 357 Sayılı Askeri Hakimler ve Askeri Savcılar Kanununun hükümleri gereğince uygun görülmüştür.) denmekte ve tayini yapılanların isimleri ve görevleri sıralanmaktadır.

Bu şekilde tayin yapılması, Anayasa'ya ve 357 sayılı Kanuna açıkça aykırıdır. ANAYASA'mızın 32 maddesindeki tabii hakim ilkesi ve Hakim ve Savcıların tayin-Başbakan Süleyman Demirel ve Millî Savunma Bakanı A. Topaloğlu kararı ile yapılan tayinler, hakimlerin, Savcılarının ve Adli müşavirlerin asli görevleri ile irtibatları baki kalmak üzere yapılmıştır.

357 Sayılı Kanun Böyle bir tayine cavaz vermemektedir.

357 Sayılı Kanuna göre tayinler 16 ve 40. maddelere göre yapılabilir. Kanunun 16. maddesi, HAKİMLERİN, SAVCILARIN ve ADLİ MÜŞAVİRLERİNİN YER DEĞİŞTİRME ESASLARINI TAYİN VE TESBİT ETMİŞTİR: Bu maddeye göre yapılacak tayinlerin, kadrosu ile birlikte devamlı tayin şeklinde olması gerekmektedir. İcra organınca yapılan tayinler, kadrolu ve devamlı yapılmamıştır. Harcırah tahakkuk ettirilerek ve ayrıca yövmiye verilmek suretiyle geçici tayin şeklinde yapılmıştır. Bu bakımdan 16. maddeye göre bir tayin yoktur.

Geçici tayini aynı Kanunun 40. maddesi nizamlamıştır.

Bu maddeye göre bir hakime veya savcıya geçici yetki verilebilmesi ancak mevcut bir mahkemede, hastalık, izin veya diğer sebeplerle boş bir yer bulunması halinde mümkün olmaktadır. Bunun içinde o Mahkemedeki en kıdemli Hakimin veya Savcının talebi gerekmektedir. Bu halde de tayinler Millî Savunma Bakanlığınca 3 ayı geçmemek üzere yapılabilir.

Bu tayinde, Millî Savunma Bakanı ve Başbakanın kararı ile yapıldığından ve yukarıda belirtilen şartlar da bulunmadığından Kanunun 40. maddesine uygun düşmemektedir.

Böylece; icra organınca 16 ve 40. maddeler ihlal edilerek geçici tayinler yapılmıştır. Siyasi bir vasfı olan ve bugüne kadar ki tutumuyla da Anayasa'ya karşı olduğunu göstermiş bulunan icra organı bu şekilde hem Anayasa'yı hemde tatbikle mükellef bulunduğu 357 Sayılı Kanunu ihlal etmiştir.

Mahkemeler cereyan ederken, hakimlerin veya savcılarının tutumu veya itti-haz ettikleri kararlar, tayinleri yapan icra organlarınca beyenilmediği takdirde ki, bu her zaman mümkündür, onları eski görevlerine iade edip yerlerine yeni tayinler yapabilecektir. Bu durum, icra Organının Yargı Organı üzerinde mevcut olan hakimiyetini daha perçinleştiren bir husus olur ki, Anayasamızın kuvvet-

ler ayrıldığı ve Mahkemelerin Bağımsızlığı ilkesine aykırıdır. Kaldı ki, Her hal ve şartta, icra organının Hakim ve Savcı tayin etmesi, onların yerlerini istediği gibi değiştirmesi, geçici yetki ile başka yerlere göndermesi veya, istediği hakim ve savcılarını, istenilen yerlerde görevlendirmesi Anayasa'ya aykırıdır.

İcra organı, Anayasa'yı ve Kanunu tastamam tatbik etmek isteseydi yapacağı iş, İstanbul'da önceden kurulu bulunan Askeri Mahkemeler ve bu Mahkemelere önceden Kanuna uygun bir şekilde tayinleri yapılmış bulunan Hakim ve Savcılarını Sıkıyönetim Mahkemesi olarak görevlendirmektir.

Bütün mesele, Anayasa'ya ve kanunlara sahip çıkmak, Anayasa'nın Kanunlara üstünlüğü prensibini sağlamaktır. Bu açıdan sayın Mahkemenin de meseleyi Anayasa ve kanunlar açısından ele alarak karar vermesini talep ederiz.

NETİCE VE TALEP : Yukarıda arz ettiğimiz üzere, tayin tasarrufu Anayasa, ve 357 Sayılı Kanunun 16 ve 40. maddelerine aykırı olduğundan işten el çekilmesine karar verilmesini,

Her halükârda Siyasi bir mahiyeti olan İcra organına Hakimlerin tayinine imkân veren 357 Sayılı Kanunun 16 ve 40. maddeleri Anayasa'mızın 7, 8, 32, 132, ve 138. maddeleri ile ruhuna aykırı düştüğünden bu maddelerin iptali için Anayasa Mahkemesine gönderilmesini talep etmekteyiz. Çünkü, Siyasi bir organının uzuvları olan Başbakan ve Milli Savunma Bakanının Hakim ve Savcı tayin etmesi, idarenin, Yargı yetkisi üzerinde üstünlük kurmasıdır.

Anayasamızın 7. maddesi, Yargı yetkisinin Türk Milleti adına Bağımsız Mahkemelerde kullanılacağını belirtir. İcra Organınca yapılan tayinlerle bu madde ihlal edilmektedir. Yine bu şekilde icra organınca yapılan tayinlerle Anayasamızın 32. maddesindeki tabii hakim ilkesi ihlâl edilmekte ve 132 ve 138. maddelerindeki Mahkemelerin Bağımsızlığı ortadan kaldırılmaktadır.

Mahkemelerin Bağımsız olabilmeleri için, İcra Organlarının onlar üzerinde hiç bir tasarrufta bulunamamaları gerekir. Bu husus Adli Yargı sisteminde temin edilmiştir. Bu açıdan da icra organının Mahkemeler üzerinde tasarrufta bulunmasını temin eden 357 Sayılı Kanunun 16 ve 40. maddelerinin iptal edilmesi için Anayasa Mahkemesine gidilmesini saygı ile bilvekalâ arz ederiz.

Olağanüstü Mahkeme olması bakımından ileri sürülen iddialar

Basit bir anlatımla, Ceza Yargılama Usulü Hukukun'da suçun işlenmesinden önce kurulmuş ve yargıçı atanmış mahkemeler, olağan, suçun işlenmesinden sonra belli sanıkları yargılamak üzere kurulan mahkemeler ise olağanüstü mahkeme olarak nitelendirilir.

Olağanüstü mahkemeler, «tabii yargıç» kavramına aykırı olduğundan, yargılanacak kişiler bakımından tehlikeli oldukları gibi, demokratik ilkelere de taban tabana zıttırlar. Genellikle, siyasi davalarda görülen bu tür mahkemelerin anti-demokratik yönlerini belirtmek ve Anayasa'ya aykırı olduklarını açıklamak için savunucular şu dilekçeyi verdiler:

SIKIYÖNETİM MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA

KONUSU : 3832 Sayılı Örfi İdare Kanununun 8. maddesindeki «Örfi İdare İlanını icap ettiren ahvale taalluk eden fiilleri Örfi İdarenin ilânından evvelki işlemiş olanlar.» aleyhine açılan davaların, Sıkıyönetim Mahkemesinde görüleceği yolundaki hükmün Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle iptali için Anayasa Mahkemesine gönderilmesi istemine ilişkindir.

GEREKÇE: 1 — 1961 Anayasa'sı gerekçesinde de 5, 6, 7 nci maddelerinde kuvvetler ayrılığı ilkesini açıkca kabul etmiş, 3. bölümünde de 132 ve d. maddelerde yargı erkini düzenlemiştir.

Kuvvetler ayrılığı ilkesi en kısa tanımıyla yasama, yürütme ve yargı erkeklerinin birbirlerinden bağımsız çalışması, bunlardan birinin diğeri üzerinde etkili olmaması ve bu yolla kişinin hak ve özgürlüklerinin sağlanması amacını güder.

Anayasa'mızın ikinci kısmında düzenlenen temel hak ve özgürlüklerden biri de «tabii yargı yolu» dur. Gerçekten bu konuyu düzenleyen 1961 Anayasa'nın 32. maddesi aynen; «hiç kimse tabii hakiminden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyle tabii hakiminden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz» denilmektedir. Tüm demokratik ülkeler Anayasaları ve usul yasaları, sanığın basit bir dava konusu olmadığını kabul etmektedirler. Öğretide ve uygulamada sanığın, kamu davasında bir «hak süjesidir». Davaya ilişkisi içinde sanığın, «hak süjesi» sayılabilmesi ancak önüne çıkarıldığı yargıcın «tabii yargıç» olmasıyla sağlanabilir.

Şu hale göre, davamızda büyük önemi olan «tabii yargıç» ve «olağanüstü mahkeme» kavramlarının Anayasa kavramları gözönünde tutularak açıklanması gerekir.

«Tabii yargıç, suçun işlenmesinden önce, yasa ile kurulan ve adaletin dağıtılması yönünden «yasa önünde eşitliğin «bir görüntüsü olan, suç sayılan olayla kuruluş bakımından bir ilgisi bulunmayan mahkemelerin yargıcidir. «Buna aykırı biçimde kurulan mahkemelerde olağanüstü mahkemelerdir.

Bu tanım, olağan mahkeme ve tabii yargıç kavramının dört koşulu bulunduğunu gösterir.

- a) Suçun işlenmesinden önce kurulmuş olmak,
- b) Yasa ile kurulma,
- c) Adaletin dağıtılması yönünden (yasa önünde eşitliğin bir görüntüsü olmak,
- d) Suç sayılan olayla kuruluş bakımından bir ilgisi bulunmamak, Yukarıda belirttiğimiz koşulları kısaca açıklarsak,

a) Olağan mahkeme, suçun işlenmesinden önce kurulmalıdır. Bir mahkeme ancak kuruluşundan sonra işlenen suçlar bakımından yetkili ve görevlidir. Bu nedenle de mahkemeniz kurulduktan sonra işlenen ve 3832 sayılı yasanın 6 şe 7. maddeleri ile 8. maddenin 2. cümlesinde yer alan suçlar bakımından yetkili ve görevlidir.

b) Yasa ile kurulmuş olmak koşulu ise açıktır.

c) Adaletin dağıtılması yönünden «yasa önünde eşitliğin» bir görüntüsü olmak konusuna gelince bu koşul kişisel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına engel olacak en önemli sorundur. Anayasa, kişisel hak ve özgürlüklerin en kısınç koruyucusu olarak, bunları yürütme ve hatta yasama organına karşı koruma gayreti içinde «tabii yargıç» ilkesini koymuştur.

Eğer yargıç suçun işlenmesinden önce yasalarla belli edilmemişse, suçun işlenmesinden sonra örneğine birçok ülkelerde rastlanıldığı gibi yürütme organı tarafından sanığın özel durumuna göre daha ağır cezalar verebilecek ve uygulayacağı usul yönünden kişisel hak ve özgürlükleri olağanüstü biçimde kısıtlayacak özel yargı yolları kurarak «yasa önünde eşitlik» ilkesi geniş ölçüde zedeleyebilir. Anayasa'mız bu türlü uygulamaya hem yürütme, hem de yasama organına karşı engel olmak için 32. maddedeki kuralı getirmiştir.

d) Tabii yargıç kavramının 4. koşulu suç sayılan olayla kuruluş bakımından ilgi bulunmamasıdır. Oysa mahkemenizin kuruluş nedeni bu koşula tam anlamıyla aykırıdır.

II — 25.5.1940 tarihli Resmî Gazete ile yayınlanan 3832 S. Örfî İdare Ka-

nununun bazı kurallarının, geniş özgürlükler getiren 1961 Anayasasına özü ve sözü ile aykırı olması tabiidir. Zira 1924 tarihli Esas Teşkilât Kanununda asla düşünülmeyen demokratik haklara Yeni Anayasa'da zamanın gereklerine uygun olarak geniş biçimde yer verilmiştir.

III — 3832 S. Örfi İdare Kanununun 8. maddesinde yer alan hüküm, olağan üstü olarak nitelenen Anayasa'nın 123 ve 124. maddelerinde düzenlenen ve uygulamada son derece titizlik gösterilmesi gereken yönetim biçiminin sınırlarını gereksiz olarak genişletmek ve kişilerin hak ve özgürlüklerini kısıtlamak dolayısıyla Anayasa hükümlerini etkisiz kılmaya yol açacak uygulama olanakları yaratır.

3832 S. Yasanın 8. maddesindeki kuralın «Nedenlik bağlantısı (İllyet rabı-tası) nın geniş yorumu ile, yürütme erkine, Anayasa'da asla düşünülmeyen etki ve baskı araçları sağlanabilir. Şöyleki, bu yolla, Sıkıyönetim ilanından çok önceki eylemler dahi «Sıkıyönetim ilanını gerektiren hale ilişkin olarak kabul edilip, Sıkıyönetim Mahkemesinin görevine girdiği söylenebilir. Örneğin, dava konusu olay 15.6.1970 tarihinde. Sıkıyönetim 16.6.1970 günü saat 21.00 de ila.2 olmuştur. Arada 30 saate yakın bir süre vardır. Bu yol, 10-15 gün hatta 1-2 ay önceki bazı eylemlerin dahi Sıkıyönetim ilanını gerektiren hale ilişkin olarak kabulüne yol açabilir. Bu kişisel hak ve özgürlükler yönünden son derece tehlikeli bir davranıştır ve bir yerde Anayasa kurallarının uygulama alanından kaldırılması olanağını sağlar.

IV — 1961 Anayasa'sının 8. maddesi «Kanunların Anayasa'ya aykırı olmayacağını» düzenlemiştir.

138. maddesinin 3. fıkrasında yer alan: «Askeri Mahkemelerin, savaş ve Sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduğu kanunla gösterilir. «Kuralı, yasama erkine Anayasa'ya aykırı Yasa düzenleme olanağı sağladığı söylenemez. Yasama organı bu madde de yer alan suçlar ve kişileri saptarken Anayasa'nın tüm ilişkileriyle bağlıdır.

Bugün uygulanmakta olan 3832 S. Yasanın, yasama organınca 1961 Anayasa'nın kabul ettiği ilkelere uygun olarak yeniden gözden geçirilmemiş olması ya da bu yasa yerine yeni bir yasa getirilmemiş olması, Mahkemenizin kendini yetkili görmek bakımından 138/3 deki kuraldan yararlanmak olanağı sağlamaz. Uygulanması da bu anlayış içinde olmalıdır. Bunun aksini düşünmek Anayasa'nın varlığından rahatsız olan, onu değiştirmeyi ve Anayasa ve Hukuka aykırı davranışı kendi için ilke kabul eden kötüniyetli iktidarlara alet olmaktan öteye gidemez.

SONUÇ: Yukarıda açıkladığımız nedenlerle, Mahkemenize bu davada sanıkları yargılama yetkisi veren 3832 S. Örfi İdare Kanununun 8. maddesinde yer alan «Örfi İdare ilanını icap ettiren ahvale taallük eden fiilleri Örfi İdarenin ilanından evvel işlemiş olanlar» aleyhine açılan davaların da Sıkıyönetim mahkemesinde görüleceği yolundaki kuralın. Anayasa'nın başlangıç kısmında yer alan ilkeler ile özünden çıkan kuvvetler ayrılığı ilkesine Anayasa'nın 8. maddesinde yer alan «Anayasa'nın üstünlüğü ve bağlayıcılığı,» 11. maddedeki «Temel hak ve özgürlüklerin ancak yasa ile sınırlandırılabilirliği, ancak bir hakkın ve özgürlüğün özüne dokunulamıyacağı», 12. maddedeki «yasa önünde eşitlik», 30. maddede yer alan «Kişi güvenliği» 32. maddedeki «Tabii yargıç ve olağanüstü merci kurulamıyacağı», 138. maddedeki «Askeri yargı» ya ilişkin kurallara aykırı olduğundan iptali için ANAYASA MAHKEMESİNE GÖNDERİLMESİNE karar verilmesini rica ederiz.

Askerî Mahkemelerdeki subay üye ile ilgili iddialar

Savunucular, bu konuya ilişkin 353 sayılı yasanın 2. maddesindeki hükmün Anayasaya aykırılığını şu dilekçe ile ileri sürdüler:

SIKIYÖNETİM MAHKEMESİNE

Kurulunuz, yargıç niteliğine sahip olmayan bir üye ile iki yargıçtan kurulmuştur. Oysa, arasında yargıç niteliğini taşımayan bir üyenin bulunduğu mahkeme bu davaya bakamaz. Bu davaya bakacak mahkemenin üç yargıçtan kurulmuş olması zorunludur. Bu nedenle mahkeme kadrosu tamamlanıncaya kadar duruşmanın geri bırakılmasını diliyoruz.

Anayasanın 138 nci maddesinin 4 ncü fıkrası: «Askerî mahkemelerde üyele-
rin çoğunluğunun hakimlik niteliğine sahip olması şarttır.» hükmünü koymuştur. Böylece askerî mahkemelerde hakimlik niteliğine sahip olmayan bir üyenin de bulunmasına imkân verilmiş ise de, bu imkânın hangi şartlar altında uygulanabileceği son fıkrada belirtilmiştir.

Askerî yargı organlarının kuruluşu...

1. Mahkemelerin bağımsızlığı,
2. Hakimlik teminatı,
3. Askerlik hizmetinin gereklerine göre, özel kanunla düzenlenir.

Demekki, askerî mahkemelerin kuruluşunda öncelikle mahkemelerin bağımsızlık ilkesi ve hakimlik teminatı göz önünde tutulacaktır. Askerlik hizmetlerinin gereklerinden son sırada söz edilmiştir.

Davamızdaki sanıklar arasında bir tane bile askerî şahıs yoktur. İddianame ile isnat olunan suç askerî ceza kanununda gösterilen suçlardan değildir. Buna göre bu davada askerlik hizmetinin gerekleri söz konusu edilemeyecektir. Şu halde bu davaya bakacak mahkemeye, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı ilkelerini zedeleyebilecek bir unsurun (hakim niteliğine sahip olmayan üyenin) katılması Anayasa'ya aykırıdır.

Bu görüşlerimiz Anayasa'nın 138 nci maddesinin gerekçesinde gayet açık olarak şöyle anlatılmaktadır.

«Askerî mahkemeler üyelerinin tamamının hakimlik niteliğine sahip olmaları prensibi kabul edilmiş fakat hal ve şarta göre bu mahkemelere hakim niteliğinde bulunmayan personelin girmesi hususu da derpiş edilmiştir.»

Madde gerekçesinde yer alan «hal ve şart» deyiminden ne anlaşılacak gerektiğini Kurucu Meclisteki müzakereleri izleyerek tesbit etmek mümkündür.

Anayasa Komisyonu tarafından Kurucu Meclis'e getirilen şekliyle anılan madde önce şöyle kaleme alınmış bulunmaktaydı:

«Askerî mahkemelerde üyelerin tamamının hakimlik niteliğine sahip bulunması esastır. Her halde bu mahkemelerde üyelerin çoğunluğunun hakimlik niteliğine sahip olması şarttır.»

Tasarının bu kaleme alınış biçimi Kurucu Meclis üyelerinin hemen çoğunluğu tarafından benimsenilmiş ve bu üyeler madde lehine konuşarak desteklemişlerdir. Meselâ:

ESAT KÜMBETLİOĞLU : «Esas olan Askerî yargının da hukukçulardan ibaret hakimler eliyle yapılmasıdır. (...) Madde yerindedir, kabulünü rica ederim.»

FEHMİ ALPASLAN : ...askerî mahkeme davasını rüyet ediyor. Hukuki esasa ve bu esasın temeline istinat etmek suretiyle, kanunu tatbik etmek suretiyle neticeyi meydana getirecektir. (...) Bunlar da hukuki esaslar içinde ele alın-

caktır. Bunu da ancak hukukçu arkadaşlar yapabilirler. (...) Bu itibarla madenin aynen kabulünü rica edeceğim.»

KOMİSYON SÖZCÜSÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU : «...Madem ki, Türk Milleti adına kaza yetkisi kullanılmaktadır, askeri mahkemelerde üyelerin tamamının hakim niteliğine sahip olması lâzımdır. (...) Ordudaki yargı işlerinin özelliğini bir nisbette kabul etmekle birlikte hukuk tekniği bakımından bir tefrikin yapılmasına Komisyon olarak imkan görmemekteyiz. Hukuk mezunu elemanlar hukuk tekniğine vakıftırlar. Bu bakımdan askeri mahkemenin de bir özelliği yoktur.»

Bu görüşlere karşılık esas itibarıyla Komisyon teklifini benimsemekle beraber bazı üyeler, askeri disiplin ve askeri gerekler nedeniyle mahkeme heyetinde hakim olmayan askeri şahısların da bulunması tezini savunarak maddeye esneklik kazandırılmasını sağlayacak bir değişiklik getirilmesini önermişlerdir. Meselâ:

İHSAN KABADAYI : «Askeri mahkemelerde üyelerin tamamının hakimlik niteliğine sahip bulunması asıldır. Yani askeri mahkemeler yalnız hakimlerden kurulu toplu bir mahkeme olacaktır. Fakat askeri disiplini ve askeri topluluğunun muhakemesi görülmekte olan hadise hakkındaki temayülünü teşkil edecek hakim niteliğine sahip olmayan bir askeri üyenin özel mahkemede bulunmasındaki faydaya işaret etmek isterim.»

RAUF GÖKÇEN : «Mahkeme heyetinde subayların bulunmasının faydası çoktur. Subaylar önlerine gelen meseleleri disiplin yönünden tetkik ediyorlar, halbuki hakimler, meseleleri objektif bir yönden tetkik ediyorlar...»

Sivil toplum içinde aradığımız disiplin ile, orduda aradığımız disiplin arasında çok fark vardır. Disiplin orduda 1 nci derecede önceliğe sahiptir. Orduda disiplin temini için cezaların sür'atle infazı şarttır. Böyle olmazsa disiplin sağlanamaz. O da davanın hukuki yollarını bilmekten başka kitanın disiplin durumunu bilinmesi de elzemdir. Disiplin tesis edilmiş bir yerde aynı suç için verilen bir ceza, disiplinin zayıflamış bulunduğu bir yerde verilecek cezadan farklı olur. Askeri mahkemelerin sür'atle karar vermeleri, askeri mahkemelerde üye üye olarak bulunacak subaylar mahkeme heyetine bu yönden tutacakları ışık ile çok ilgilidir. Meselâ; kitanın o günlerdeki disiplin ihtiyacını bu subay arkadaşlarımız çok iyi bilirler, suç mevzuunda heyeti hakimiye tatmin edecek izahatta bulunabilirler. (...) Burada üye subay adeta bir bilirkişi olarak hizmet görmektedir...»

ABDÜLKADİR OKYAY : «...askeri mahkemelerde sırf askeri suçların rüyeti sırasında bir askerin bulunması doğru ve isabetlidir. Fakat, askeri suç haricinde umumi hükümlere tabi olan suçlara rüyet edilirse, buradaki kararda subayların bulunmasına ihtiyaç yoktur...»

Kurucu Meclis'te cereyan eden bu tartışmalar ve ileri sürülen görüşlerin ışığında Komisyon adına söz alan **MUAMMER AKSOY:**

«Eğer orduda fiilen aktif hizmet gören üye sayesinde askeri ihtiyaç ve zairetlerin göz önünde tutulması sağlanmak isteniyorsa bir tek üyenin dahi ordunun görüşünü belirtmesine imkân vardır...»

gerekçesi ile teklifi geri alarak, getirdiği değişiklik önergesi ile maddeyi bugünkü biçimde Meclis'in oyuna sunmuştur.

Görülüyor ki, askeri mahkemelerde yargıç olmayan üyenin bulunması sırf askeri suçlarda ve askeri kişilerle ilgili yargılamalarda askeri disiplin ve askeri gereklerle kabul edilmiştir. Öyle ise, bu hallere girmeyen yargılamalarda

yargıç niteliğine sahip olmayan askeri üyelerin heyette yer alması ve oy hakkının bulunması açıkça Anayasa yapımıcısının iradesine ve giderek Anayasa'ya aykırıdır. Şu halde, askeri mahkemelerin kuruluşunu düzenleyen Kanun Koyucu'nun Anayasa'nın bu özelliğini gözönüne alarak askeri davalara bakacak askeri mahkemelerin kuruluşu ile, davamızda olduğu üzere sivil davalara bakacak mahkemelerin kuruluşu arasında bir fark gözetmesi ve ona göre kanun yapması gerekirdi. Bu özellikler gözetilmeksizin çıkarılan kanun Anayasa'ya aykırı düşmüştür.

353 sayılı Kanununun 2 nci maddesinde; «Askeri mahkemeler iki askeri hakim ve bir Subay üyeden kurulur» denilmekle, askeri ve sivil dava ayırımı yapılmayarak mutlak ve eksik bir hüküm konulması Anayasa'ya aykırıdır.

353 sayılı Kanununun 2 nci maddesi; Askeri mahkemeler askeri olmayan davaları rüyet ederken kurulun tamamı hakim üyelerden oluşur.» hükmünü ihtiva etmediği için Anayasa'ya aykırıdır.

Şu durumda:

1. 353 sayılı Kanununun 2 nci maddesi yukarıda açıklanan sebeplerle Anayasanın;

- a. Hukuk devleti ilkesi ile çeliştiği için 2 nci,
- b. Bağımsız mahkeme ilkesi ile çeliştiğinden 7 nci,
- c. Kanunların Anayasa'ya aykırı olamayacağı ilkesi gereği 8 nci,
- d. Kişi hürriyetini kısıtlama yetkisinin yalnız hakimlere ait olması ilkesi ile çeliştiğinden 30 ncu,
- e. Hakimlik teminatına ilişkin temel ilkelerle çelişmesi açısından 133 ncü,
- f. Hakimlik niteliği ilkesi ile çeliştiğinden 134 ncü,

g. Askeri yargının koşullarını düzenleyen ilkelerle çeliştiğinden 138 nci, maddelerine aykırı bulunduğundan anılan maddenin iptali için konunun Anayasasının 151 nci maddesi ve buna ilişkin mevzuat uyarınca Anayasa Mahkemesine götürülmesini,

2. Bu nedenlerle Mahkeme Kurulu Anayasa'ya uygun biçimde tamamlanmaya kadar yargılamanın geri bırakılmasını,

Saygılarımızla dileriz.

Sanıklar vekilleri

Özel olarak Sıkıyönetim Mahkemeleri kurulmasının Anayasaya aykırılığı ile ilgili iddia

Askeri Mahkemeler dışında Sıkıyönetim hallerinde Sıkıyönetim mahkemelerinin kurulmasına olanak tanıyan 3832 sayılı yasanın 5 nci maddesinin (7) Anayasaya aykırılığı konusunda ise savunucular şunları ileri sürdüler:

İSTANBUL SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI ASKERİ MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA

DİLEKÇE KONUSU : 3832 Sayılı Örfi İdare Yasasının 4106 sayılı yasa ile değişik 5 nci maddesinin Anayasa'ya aykırılığı nedeni ile iptali konusunda bir

(7) 3832 sayılı yasanın 5. maddesine paralel bir hüküm 1402 sayılı yasanın 11. maddesinde yer almıştır. Ancak, özellikle yargıçların atanmaları konusunda önceki hükme göre birçok değişiklikler getirilmiştir.

karar alınmak üzere, dosyanın Anayasa Mahkemesine gönderilmesi istemine ilişkindir.

GEREKÇE : Mahkemeniz, yukarıda sözü edilen yasanın, belirtilen maddesi hükmüne göre kurulmuş olup, müvekkillerimizi yargılamaktadır.

1961 Anayasası Yargı erkini düzenleyen üçüncü bölümünde Türk Milleti adına yargılama yapacak ve hüküm verecek yargı organlarını göstermiş, bu arada ayrı bir Sıkı Yönetim Mahkemesinden söz etmemiştir. Gerçekten, Anayasasının 138/3 ncü maddesi Sıkı Yönetim hallerinde Askeri Mahkemelerin görevli olduğunu belirtmiştir.

Fıkranın açık hükmünden anlaşıldığı üzere, Anayasa Sıkıyönetim halinde yargı yetkisini normal Askeri mahkemelere tanımakta ve sadece «kişi» ve «yargılanabilecek suçlar» açısından istisna kabul etmektedir. Diğer bir deyişle, Sıkı yönetim yargı yetkisine sahip organlar bakımından değil, bu organların yetkileri yönünden istisna getirmektedir.

Askeri Mahkemelerin kuruluşu da 353 sayılı yasa ile düzenlenmiştir. 353 sayılı Yasanın 1 nci maddesi Türk Milleti adına yargı yetkisini kullanacak Askeri Mahkemeleri sınırlı olarak saymıştır. Örneğin: Tümen, Kolordu, Ordu Askeri Mahkemeleri gibi. Bu maddede de ayrıca askeri mahkemeler yanında Sıkı Yönetim Mahkemeleri düzenlenmemiştir.

Açıkça görülmektedirki; gerek 1961 Anayasası gerekse buna uygun olarak çıkarılan 353 sayılı Yasa Askeri Mahkemeler yanında ayrıca Sıkı Yönetim Mahkemelerinin kurulmasının öngörmemiş, hukukumuz da Sıkı Yönetim Mahkemelerinden sadece Anayasadan 21 yıl önce yürürlüğe giren 3832 Sayılı Yasada söz edilmiştir.

Anayasasının ve 353 Sayılı Kanunun bu hükümleri muvacehesinde, 3832 Sayılı Örfi İdare Kanununun 5 nci maddesine göre kurulan Örfi İdare mahkemeleri hukuki mesnedi bulunmayan mahkemelerdir ve bu 5 nci maddede ANAYASA'ya aykırıdır. Bu hukuki gerçekler karşısında mahkememizin de hukuki menedi bulunmamakta ve olağanüstü yetkilerle mücehhez merci sıfatını kazanmaktadır. Yeni Anayasa karşısında hukuken bir mahkeme olarak kabul edilmemiz olanağı yoktur.

SONUÇ: Yukarıda belirtilen nedenlerle, 3832 Sayılı Yasanın 4106 sayılı Yasa ile değişik 5 nci maddesi: Anayasal bir temele dayanmayan ve 353 sayılı Yasa ile de düzenlenmemiş bulunan özel mahkemeler kurma olanağını sağlaması yönünden: Anayasamızın kuvvetler ayrılığı, mahkemelerin bağımsızlığı, tabii yargıç ilkelerine aykırı olduğu Anayasasının 138 nci maddesinin üçüncü fıkrasının açık hükmüne de aykırı bulunduğu iddiamızın ciddi kabul edilerek, sözlü edilen maddenin iptali konusunda karar verilmek üzere dosyanın Anayasa Mahkemesine gönderilmesini ve davanın bu konuda bir karar gelinceye kadar geri bırakılmasına karar verilmesini dileriz.

Sanıkların gözaltına alınmaları ve tutuklanmaları

1961 Anayasasının değiştirilmeden (8) önceki hükmüne göre «Yakalanan veya tutuklanan kimse en yakın Mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç» en fazla «yirmi dört saat» gözaltında tutulabilirdi. Oysa 1970 döneminde birçok sanık, örneğin, DSİK davası sa-

(8) 1961 Anayasasının bu hükmü 12 Mart'tan sonra 1488 ve 1699 sayılı yasalarla iki kez değiştirildi, bu süre 48 saat ve 7 güne çıkarıldı.

nıkları, hiçbir yargıç kararı olmaksızın 12 gün çeşitli kışlalarda gözaltında tutuldular (9).

Olaylardan hemen sonra İstanbul Valiliği 16.6.1970 gün ve Şube 1. D. 4 sayılı yazı ile DİSK davası sanıklarının «Halkı polis ve askeri kuvvetlere karşı isyana teşvik, hayatı felce uğratan, trafiği işlemez hale getiren 171 sayılı yasaya aykırı eylemleri» nedeni ile gözaltına alınmalarını ve tutuklanmalarının teminini İstanbul C. Savcılığından istedi. Bu tür istekler çeşitli devrimci ve işçiler için Sıkıyönetim kuruluna dek sürdü. Bundan sonra ise aynı görevi Sıkıyönetim Komutanlığı devraldı.

Valiliğin yukarıda belirtilen yazısı üzerine, İstanbul C. Savcı Yardımcılarından Servet KÖSEOĞLU, İstanbul nöbetçi 4. Sulh Ceza yargıçlığından sanıkların tutuklanmalarını istedi. Yargıç Orhan ÖNDER, «tutuklama için yeterli delil olmadığından» bu istemi reddetti. Karara savcı itiraz etti. İtiraz üzerine inceleme yapan Asliye Ceza Yargıçısı Şakir ÇALDAĞ'da «tutuklamaya yer olmadığına» karar vererek savcının itirazını reddetti.

Sıkıyönetimin ilân edilmesinden ve mahkemelerin kurulmasından sonra Sıkıyönetim Komutanı, 25-26-27 Haziran 1970 günlü emirlerle evvelce gözaltına alınan, fakat Adliye Mahkemelerince tutuklanmayan sanıkların tutuklanmalarını istedi. DİSK davası sanıkları tutuklanmak üzere İstanbul (1) No. lu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi önüne 29 Haziran 1970 tarihinde çıkarıldılar. Mahkeme Başkanı Tuğgeneral Mehmet HARPUT, duruşma yargıç Hâkim Yb. Orhan ERTOSUN ve üye yargıç Hâkim Bnb. Ferruh Şenerdem'den kuruluydu. Kurul, sanıkların ifadelerini aldıktan sonra tutuklanmalarına karar verdi (10).

Savunucular tutuklama kararlarına en yakın Askeri Mahkeme olan 1. Ordu Komutanlığı Askeri Mahkemesinde itiraz ettiler. Örneğin, yukarıda belirtilen tutuklamaya karşı, savunucular tarafından yapılan itiraz üzerine konuyu inceleyen 1. Ordu Komutanlığı Askeri Savcısı Hâkim Bnb. Oktay SEDEF, itirazları haklı gördü ve bu konudaki uzun ve bilimsel yönden değerli mütealaasında sanıkların salıverilmeleri gerektiğini açıkça belirtti. Ancak, yine de 1. Ordu Komutanlığı Askeri Mahkemesi istemi reddetti.

O tarihlerde Milletvekili olan Mehmet Ali AYBAR, hakkında tutuklama kararı olmadığı halde Sıkıyönetimce gözaltında tutulanların durumunu T.B.M.M. ne getirmiş ve Meclisin 22 Haziran 1970 ta-

(9) Özellikle sendika yöneticilerinin hiçbir yasal dayanak olmaksızın gözaltında tutulmaları içte olduğu gibi dışta tepki ile karşılandı. Örneğin Amerikan Birleşik Otomobil İşçileri sendikası durumu protesto etti.

(10) Tutuklama sırasında Askeri Mahkeme önünde verilen ifadelerden bazıları belgeler bölümünde sunulmuştur.

rihili oturumda yaptığı konuşmada; sivil mahkemelerce tutuklanmayan kişilerin Sıkıyönetimce Anayasaya aykırı bir biçimde gözaltında tutulduklarını söylemişti. Bunun üzerine, Sıkıyönetim Komutanlığı bir açıklama yapmak gereğini duydu. Sıkıyönetim açıklamasında şöyle deniliyordu (11);

«Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından tutuklananlar, sivil mahkemelerde duruşmaları yapılmıyken beraat eden kişiler değil, yetkisizlik sebebi ile duruşmaları yapılmıyken Sıkıyönetimin yasakladığı suç kapsamına giren fiillerde bulunan kişilerdir. Ayrıca sıkıyönetimden evvel normal zamanlarda yaptıkları fiil suç olmayıpta sıkıyönetimin ilanından sonra suç sayılan fiilleri işleyenler, bu fiilleri teşvik ve tertip edenler sorguları yapılmak üzere göz hapsine alınmışlardır.»

Bu açıklama öncelikle kimseyi tatmin etmedi. Ayrıca gerçekte ve hukukla da bağdaşmıyordu. Çünkü, adli mahkemeler sıkıyönetimce göz altında tutulan kişiler hakkında evvelce «yetkisizlik» kararı değil «tutuklamaya yer olmadığı» kararı vermişlerdi. Buna gerekçe olarak ta «yeterli delil bulunmamasını» göstermişlerdi. Bu durumda artık kişinin gözaltında tutulmasına hukuken imkân yoktu. İkinci olarak açıklamanın yapıldığı tarihte (23.6.1970) «normal zamanlarda suç olmayıpta sıkıyönetimin ilanından sonra suç sayılan» (12) fiilleri işleyipte gözaltına alınan hiç kimse yoktu ya da çok azdı. Bu tür suçlar, daha sonraki tarihlerde görülmeye başladı. Açıklamanın yapıldığı tarihte gözaltında bulunanlar genellikle 15-16 Haziran direniş olaylarından sanıktilar. Ayrıca, Anayasanın değişiklikten önceki 30. maddesi karşısında yargıç kararı olmaksızın bir kimseyi 24 saatten fazla özgürlüğünden yoksun olarak gözaltında tutmaya hiç kimsenin hakkı yoktu. Bu nedenlerle yukarıdaki açıklama, soruna bir çözüm getirmekten çok uzaktı ve Anayasaya aykırı davranışların varlığının bir kanıtı olmaktan öte hukukî değer taşımamaktaydı.

Davaların açılmasından sonra da sanıkların tutukluluk halleri uzun süre devam etti. Hatta bazıları, Sıkıyönetim sona erdiği halde tutuklu kaldılar (13). Savunucular, davalar sırasında sanıkların salıverilmeleri için birçok istemde bulundular. Bunlar arasında en önemlisi 9 Eylül 1970 tarihli dilekçeleriydi. Savunucular bu dilekçede şöyle diyorlardı;

İSTANBUL SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI ASKERİ MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA

Konusu : 3 Eylül 1970 günkü tahliye dileklerimiz üzerine 5 Eylül günü Mah-

(11) 24.6.1970 tarihli Cumhuriyet Gazetesinden aynen alınmıştır.

(12) Sıkıyönetim Komutanının emirlerine aykırı hareket gibi

(13) Bu konuda Bk. Bölüm V.

kemenizce verilen ara kararından rucu olunarak müvekkillerimizin tahliyesine ve 353 sayılı Kanunun 71 inci maddesinin D bendinin Anayasaya aykırılığı hakkındaki iddiamızın Anayasa Mahkemesine iletilmesine dair.

3 Eylül 1970 günkü tahliye dileklerimiz, Mahkemenizin 5 Eylül günlü ara kararında:

«Delillerin duruşmada yeni ikame olunması ve henüz bitmemiş bulunması» gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu gerekçenin usule uygun olmadığı kanısındayız. Çünkü, bu gerekçe doğru farz edilirse: Hüküm kesinleşinceye kadar tutukluluk halinin sürmesi gerekecektir. Bilindiği gibi, «Bir delilin geç irad edilmesi, ikamesi isteminin reddine sebep olmaz.» (Madde: 149). Yine bilindiği gibi, hüküm Yarıtay'dan bozuk geldikten sonra da yeni delillerin iradı mümkündür.

Hükümün verileceği âna kadar ve hattâ bozma halinde hükümden sonra bile, delillerin ikamesi mümkün olduğuna göre: «Delillerin ikamesi bitmemiştir.» gerekçesiyle tahliye dileğinin reddi, sanıkların, davanın sonuna kadar tutuklu bırakılacakları anlamına gelir ki, usul hukuku bu çeşit bir ara kararına aslâ cevaz vermez.

Tahliye konusunda bir karar verecek olan mahkeme, delillerin ikamesinin bitmiş bulunup bulunmadığını değil; sanıklar tarafından delillerin yok edilmesinin veya değiştirilmesinin söz konusu olup olmadığını araştırmak zorundadır.

Bundan başka, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla tutuklama ancak son soruşturmanın açılacağı güne kadar bir anlam taşıyabilir. Son soruşturma açıldıktan sonra böyle bir tedbir artık anlamsız kalır. Çünkü, tutuklunun dışarı ile olan ilişkileri ancak son soruşturma açılıncaya kadar kısıtlanabilir. Ondan sonra bu çeşit bir kısıtlamanın kanunda yeri yoktur.

353 sayılı Kanunun 91 inci maddesi bu görüşümüzü teyit etmektedir.

Bu maddeye göre : «...İddianame askeri mahkemeye verilinceye kadar, sanığın bilmesi uygun görülmeyen hususların kendisine duyurulması askeri savcı tarafından yasaklanabilir.

Tutuklama sebebine göre, gerektiğinde iddianamenin askeri Mahkemeye verilmesine kadar sanık ile müdafinin görüşmesinde askeri savcı veya yardımcısı hazır olabilir.»

Bu maddeden anlaşılır ki: Hazırlık soruşturması safhasında kendi müdafii ile bile görüşürken göz altında tutulabilen sanık, müdafiiinden başka kimselerle görüştürülürken daha sıkı bir denetime tabi tutulabilecektir. Bu denetim, sanığın delilleri yok etmesini veya değiştirmesini önleyici birer tedbir niteliğindedir.

Bu tedbir sayesinde, meselâ bir kaatil; suç vasıtası olan tabancasını gizlediği yeri kardeşine söyleyip bunu ortadan kaldırtamayacaktır.

Bunun için hazırlık soruşturması sırasında, bir sanığın delilleri yok etmesini veya değiştirmesini önlemek maksadıyla tutuklanması 353 sayılı Kanunun 71 inci maddesinin B bendine uygun görülebilir.

Ama, iddianame askeri mahkemeye verildikten sonra, sanığın dışarı ile görüşmesi bu çeşit bir denetim altında değildir. Sanık, silâhını gizlediği yeri ziyarette gelen yakınlarına söylemek imkânına sahiptir.

Böyle olunca, son soruşturma açıldıktan sonra: Delillerin değiştirilmesini veya yok edilmesini önlemek maksadıyla tutukluluk müessesesine baş vurmak; gerçek duruma ve dolayısıyla kanunun ruhuna aykırı düşer.

Bu nedenle, tahliye talebimizin, 5 Eylül 1970 günlü ara kararında «delillerin duruşmada yeni ikame olunması ve henüz bitmemiş bulunması» gerekçesiyle reddedilmiş olması kanunun ruhuna aykırıdır.

Müvekkillerimizin tutukluluk hallerinin devamı için gösterilen kanun hükümlerinden biri de 353 sayılı Kanunun 71 inci maddesinin D bendidir.

Oysa hukuk otoritelerinin görüşleri karşısında artık bu bendin uygulanma kabiliyeti kalmamıştır.

Bu bent, gerçi söz ve şekil bakımından yürürlüktedir. Ama, kanunları, sadece şekilleri ve sözleri bakımından değil özleri ve gayeleri bakımından yorumlananlar artık bu bendi uygulayamazlar. Çünkü:

15 kişi ile toplanıp karar veren Anayasa Mahkemesinin sekiz hâkimi, demek ki, çoğunluğu bu bendin Anayasaya aykırı olduğu görüşündedir.

Bilindiği gibi, Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu'nun 104 üncü maddesinin üçüncü bendi, 353 sayılı Kanunun 71 inci maddesinin D bendi ile hemen hemen aynıyet arz etmektedir.

Anayasa Mahkemesinden sekiz hâkimin bu bent hakkındaki görüşü şudur:

«Tutuklama bir tedbirdir. Hiç bir zaman cezaî bir nitelik arz etmez. Tutuklama sebepleri, kaçmayı veya delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek gibi soruşturma ile ilgili olacaktır. Yoksa hükümet nüfuzunu kıran veya memleketin asayişini bozan fiillerden bulunması gibi soruşturma ile alakası olmayan umumi sebeplere dayanılarak yapılan tutuklamalar cezaî bir nitelik taşır.» (Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi. Sayı: 1, Sayfa: 219).

«Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ZORUNLU KILAN SEBEPLER tabiriyle tutuklama müessesesini zaruret kavramı ile benimsemiş bulunmaktadır... Tutuklamanın bir ceza mahiyeti almaması lâzımdır. Hükümden önce ceza verilmesini hukuk devleti anlayışı ile telife imkân yoktur.» (Sayfa: 82).

«ZARURET kavramı ve TEVKİFTE CEZA MAHİYETİ BULUNMADIĞI esasından hareket edilince, tutuklamanın; tahkikatın ve onun neticelerinin selâmeti namına, sanığın adaletin eli altında bulundurulması gibi muhakeme hukukunun zaruri kıldığı bir maksadla) kabul edilmiş olduğu neticesine varmak icap edecektir.» (Sayfa : 83).

«Muhakeme Hukuku gayesi dışında kalan ve tamamen ceza hüviyetine sahip bulunan bu iki hükmün de aykırılık bakımından iptali gerektiği kanaatındayız.» (Sayfa: 221).

Bunları biz söylemiyoruz. Söyleyenler şunlardır:

- 1 — Anayasa Mahkemesi başkanı Sünuhi Arsan,
- 2 — Anayasa Mahkemesi üyesi Rifat Göksu,
- 3 — Anayasa Mahkemesi üyesi İsmail Hakkı Ülkmen,
- 4 — Anayasa Mahkemesi üyesi Salim Başol,
- 5 — Anayasa Mahkemesi üyesi Celâlettin Kuralmen,
- 6 — Anayasa Mahkemesi üyesi Muhittin Gürün,
- 7 — Anayasa Mahkemesi üyesi Ekrem Korkut,
- 8 — Anayasa Mahkemesi üyesi Fazıl Uluocak,

Demek ki; «Suçun devlet veya hükümet nüfuzusunu kıran veya memleketin asayişini bozan fiillerden «olması halinin tutuklama sebebi sayılmasını, Anayasa Mahkemesinin 8 hâkimi, Anayasaya aykırı bulmuştur.

15 kişi ile karar veren Anayasa Mahkemesinde 8 kişi çoğunluğu teşkil eder. Buna rağmen, bu 8 kişinin iptal kararı verememiş olması sadece kötü bir tesadüfün eseridir.

Zira Anayasaya aykırılık iddiası, Anayasa Mahkemesinde ayrı ayrı iki davaya konu teşkil etmiş ve bu 8 kişi bir davada toplanamamıştır. Şöyle ki:

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 104 üncü maddesinin üçüncü bendi'nin Anayasaya aykırılığı iddiası bir keresinde Elâzığ Asliye Ceza Mahkemesince Anayasaya Mahkemesine götürülmüştür. Bu dava, 19 Şubat 63 tarihinde Esas: 962/277, Karar: 963/34 sayı ile karara bağlanmıştır. Bu kararda; Başkan Sünuhi

Arsan'la birlikte şu üyeler sözü geçen bendin Anayasaya aykırıya olduğu görüşünde bulunduklarının belirtmişlerdir:

Salim Başol, Muhittin Gürün, Rifat Göksoy, İsmail Hakkı Ülkmen, Celâlettin Kuralmen, Ekrem Korkut,

Aynı konu, bir kere de Türkiye İşçi Partisi tarafından Anayasa Mahkemesine götürülmüştür. Bu dava da Esas: 963/200, Karar: 963/110 sayı ile karara bağlanmıştır.

Evvelki kararda, Anayasaya aykırılık görüşünü kabul edenlerden Salim Başol bu davada bulunamamış; fakat onun yerine davaya giren Fazıl Uluocak aynı görüşe katılmıştır. Böylece, aykırılık görüşünü kabul edenlerin sayısı iki davada sekize yükselmiştir. Ama, evvelki davada hazır bulunan Salim Başol bu davada bulunamadığından bu görüşün taraftarları gerçekte sekiz kişi oldukları halde her davada yediye düşmüştür.

Beklenen karar, bu nedenle istihsal edilememiştir. Ama, bu diğer bütün hukuk otoriteleriyle birlikte aralarında Sünuhi Arsan'ın da bulunduğu sekiz Anayasa Hâkiminin görüşünü ceffel kalem bir kenara itmeyi asla gerektirmez.

Tutukluluk gibi kişi özgürlüğü ile ilgili bir kararı verme yetkisini haiz kişiler bu hususu göz önünde tutmak zorundadırlar.

İşte, müvekkillerimizin tutukluluk hallerinin devamına sebep olarak gösterilen 71 inci maddenin D bendinin hukuki niteliği budur.

Ayrıca, bilinen bir gerçeği tekrarlamakta da yarar vardır:

71 inci maddede yazılı bütün unsurlar mevcut olsa dahi, tutuklama zorunlu değildir. Maddedeki (TUTUKLANABİLİR.) kelimesinin mahkemeye bir mecburiyet yüklediği meydandadır.

Müvekkillerimiz Ağır Cezalı bir suçtan tutuklanmış değildirler. Haklarında her ne kadar, Türk Ceza Kanunu'nun 149 uncu maddesi gereğince de dava açılmış ise de tutuklama kararından bu suç söz konusu edilmemiştir.

Tutuklama kararı incelendiğinde görülür ki :

Müvekkillerimiz 171 sayılı Kanuna aykırı toplantı yaptıkları ve bu toplantıda 171 sayılı Kanuna aykırı yürüyüşleri teşvik ettikleri ileri sürülerek tutuklanmışlardır. Yine tutuklama kararına göre:

Sanıklar, 274 ve 275 sayılı Kanunları değiştiren Kanunların Anayasaya aykırı bulunduğu kanaatinde oldukları için bu suç işlemişlerdir.

Sıra, savunmaya geldiğinde müvekkillerimizin böyle bir suç işlemedikleri açıklanacaktır. Ancak, tutuklama kararında yazılı suçun işlendiğini bir an için farz edersek, bu karara göre: Sanıklar, suçu, Anayasayı korumak maksadıyla işlemişlerdir. O güne kadar, bu tasarılar müsbet oy veren Ana Muhalefet partisi ancak o tarihten sonra durumu anlayabilmiş, tasarılar cephe almış ve tasarı kanunlaşınca de iptali için Anayasa Mahkemesine baş vurmuştur. Demek ki, tutuklama kararında yazılı suçun sabit olduğu, farzı muhal olarak, kabul edilse bile sanıklar bu suçun Anayasayı korumak gibi yüksek bir duygu ile işlemiş olduklarına göre cezalarının; hafifletilmesi ve tescili veya para cezasına çevrilmesi daima mümkündür.

Üç aya yakın bir süredenberi özgürlüklerinden yaksun bırakılmış olan müvekkillerimizin tahliye edilmemeleri, onların bu gibi kanun hükümlerine lâyık görülmedikleri hakkında mahkemenin peşin bir yargısı bulunduğu zannını uyandırabilir.

İddia makamı, evvelki celselerden birinde, tahliye talebimizin reddini isterken bu yürüyüşlerde hükümet kuvvetlerine tecavüz edildiğini, Karakol basıldığını, amme hizmetlerinin tahrip edildiğini söylemek suretiyle müvekkillerimizin tahliyeye müstehak olmadıklarını ifade etmişti. Oysa, bu iddialarla müvekkilleri-

mizin tutukluluk halleri arasında hiç bir ilişki yoktur. Çünkü, müvekkillerimiz hükümet kuvvetlerine tecavüz edilmesini, Karakol basılmasını, amme hizmetlerinin tahrip edilmesini teşvik ve tahrikten tutuklanmış değildiler. Onların tutukluluk sebepleri sadece 171 sayılı Kanununun 18 inci maddesine dayanmaktadır.

Özet olarak tekrarlamak gerekirse: Müvekkillerimizin tutukluluk hallerinin devamı için hukuk bakımından muteber hiç bir sebep yoktur.

Evet, tutukluluk halinin devamı için hukuki hiç bir sebep yoktur.

Ama, şunu da sormak gerekir: Bu davanın hukukla bir ilgisi var mıdır?

Eğer bu davanın hukukla ilgisi olsaydı, müvekkillerimizin suçlu olup olmadıklarını tesbit için mahkemenin hükmünü beklemek gerekirdi.

Oysa, Mahkemenin hükmüne hacet kalmamıştır. Çünkü, bu Mahkemenin hâkimlerini atayan Süleyman Demirel müvekkillerimizi çoktan suçlamıştır.

Mahkememiz hâkimlerini bu göreve atamış olan Süleyman Demirel, bakınız, müvekkillerimiz hakkında neler söylüyor:

Demirel, 17.6.1970 günü T. B. M. Meclisi'nde (Tutanak Dergisi, Sayfa: 237-238 de) diyor ki:

«Muhterem üyeler, bu tasarı Millet Meclisinde görüşülmüş ve Millet Meclisi tarafından kabul edilmiş. Şimdi bunun üzerine DİSK diye bir teşekkül çıkmış diyor ki: (Bu tasarımı kanunlaştırmayacağız.) (Fabrika tahrip edeceğiz. Sokak savaşı açacağız. Ama, Parlamento'nun iradesini istediği gibi kullanmasına engel olacağız. (Bu kanunlarla ilgili tasarılar gerçekleştiği takdirde iş yerlerinde kan gövdeyi götürülecektir.) (İçinizden bir kişi dahi tutulsa ve bu arkadaş nereye götürülürse götürülsün orayı topluca basacağız. Ve arkadaşlarımızı alacağız.)»

Demirel, DİSK GENEL BAŞKANI Kemal Türkler'in böyle söylediğini iddia ederek devam ediyor:

«Nitekim, bunları yaptılar. Yani dünkü hareketlerin içinde bunlar var. (Kanun falan dinlemeyeceğiz.) dediler, dinlemediler. (Fabrikaların tahrip edilmesi ve dinamitlenmesi de eylem sırasında düşünülecektir.) dediler, bunu da yaptılar.»

Demirel'in İçişleri Bakanı Haldun Menteseoğlu da, tabii, başbakanından geri kalmamak istiyor. T. B. M. Meclisinin aynı oturumunda (Sayfa: 230 da) Menteseoğlu da diyor ki:

«Bu olaylar bir tertibin, bir tahrikin mahsulüdür. Tertipçi ve tahrikçi DİSK'tir. Muhterem arkadaşlar, bu teşekkülün yakın yıllar içinde kanunsuzluğu ve gayri meşruluğu teşvik ve tahrik ederek bir takım eylemlerde bulunduğu hepinizin malûmudur.»

Menteseoğlu, 15-16 Haziran olaylarını DİSK'in teşvik ve tertip ettiğine Meclisi inandırabilmek için uydurduğu bir takım sözleri DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'e atfediyor. Gûya Kemal Türkler şöyle demiş:

«Mücadelenize mani olmak amacıyla karşınıza polislin çıkarılmasını çok zayıf ihtimal olarak görmekteyim. Ne olacak? Asker çıkacak. Kim çıkarsa çıksın. Muhakkak kendileriyle çarpışılacaktır. İçimizden bir kişi dahi tutulsa ve bu arkadaş nereye götürülürse götürülsün orayı topluca basacağız. Arkadaşımızı alacağız. Fabrikaların tahrip edilmesi ve dinamitlenmesi de eylem arasında düşünülecektir.»

Demirel'in İçişleri Bakanı Haldun Menteseoğlu, T.B.M. Meclisinin 15.7.1970 günü Birleşiminde de Müvekkillerimizi suçlamaya şöyle devam ediyor:

«Ayaklanmanın tertipçisi; Türkiye İşçi Partisinin yan kuruluşu olan Marksist ve Leninist doktrine dayalı, proletarya iktidarını, sınıf kavgası, halk savaşı metodlarıyla gerçekleştirmeyi hedef tutan, demokratik hukuk devletimizi devir-

meyi ve milletimizi ebedi bir sessizliğe ve zulme mahkûm etmeyi gaye edinen DİSK'tir. Gerçekten DİSK, ideolojik stratejiye uygun tertipler içinde silâhlı ve saldırlı kitleler halinde cana ve mala kasettirmiş, ölenler, yaralananlar olmuş, mallar ve binalar tahrip edilmiş, tam manasıyla bir halk ihtilâlinin provasını yaptırmıştır.»

Görülüyor ki, Başbakan Süleyman Demirel ve onun içişleri Bakanı Haldun Menteseoğlu, sizlerin yargılanmanızdan çok önce, müvekkillerimizi suçlamış bulunuyorlar. Onların böyle kesin kesin suçladıkları müvekkillerimizin tahliyesine karar verilmesi Başbakanla içişleri Bakanının, bu konudaki yalanlarını ortaya koyacaktır.

Onun için, müvekkillerimizin tahliyesi Hukuk bakımından gerekliyse de bu tahliye siyasi bakımdan ve hele 15-16 Haziran olaylarını yargılasınlar diye olaydan sonra hâkimler atamış olan Demirel'in prestij bakımından sakıncalı olacaktır.

Sıkı Yönetimin ilânı, sonra da iki ay süre ile uzatılması ve tabii yargı ilkesine aykırı mahkemeler kurulması'nın gerçek amacı, Demirel'le Menteseoğlu'nun yukarıya aktardığımız sözlerinden açıkça anlaşılmaktadır.

Amaç, DİSK'in ve Yöneticilerinin, kanuni formaliteye uydurularak icabına bakılmaktır. Demirel, bu konuda Sıkı Yönetim Mahkemelerinden, çok umutludur. Çünkü, Adliye Mahkemeleri, teminatlı hakimlerden kurulu bağımsız mahkemeler oldukları için Demirel o mahkemelere güvenememektedir. Bunu açıklamaktan da çekinmemiştir.

T. B. M. Meclisinin 17.6.1970 günkü oturumunda Demirel'in bu konudaki ilginç itiraflarını taşıyan konuşmayı aynen aktarıyoruz:

«Başbakan Süleyman Demirel (İsparta Milletvekili) - (...) Zaman zaman buradan: (Efendim, madem ki bunları biliyorsunuz niçin bu sendikayı kapatmıyorsunuz. Madem ki bunları biliyorsunuz, niçin bu parti hakkında tedbir almıyorsunuz.) deniliyor. Zaman zaman da (Sizin, şunu şunu yapmaya yetkiniz yok.) deniliyor. Sendika kurmak izne mi tabii? Sendika kapatmak hükümetin elinde mi?

Coşkun Karagözoğlu (İzmir Milletvekili) - Mahkemeye veremez misiniz?

Başbakan Süleyman Demirel (Devamla) - Parti kurma izni mi tabii? Parti kapatma, İcranın elinde mi? Bu sendika defalarca mahkemeye intikal etmiştir. Mahkeme dosyalarla doludur.

M. Hulûsi Çakır (İzmir Milletvekili) - Delil bulamıyorsunuz.

Başbakan Süleyman Demirel (Devamla) - Mahkemeye verdiniz mi, deniliyor. VERDİK diyoruz. Delil bulamamışsınızdır, öyleyse deniliyor. Şimdi burada her birinin teker teker dosyalarını açıp delillerini mi münakaşa edelim?»

Demirel'in bu sözlerinden anlaşılıyor ki: O, DİSK yöneticileri hakkında, sıkı yönetimin ilânından önce de pek çok iddialarda bulunmuştur. Bu yüzden adliye mahkemeleri onun deyimiyle dosyalarla doluymuş Ama, Süleyman Demirel, bu, mahkemeler dolusu dosyalara rağmen, adliye mahkemelerinden istediği kararı alamamıştır.

Nitekim, Demirel, Meclis Kürsüsünden bunları söyleyip DİSK'i suçladığı gün, İstanbul Adliyesindeki Hâkimler de DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler hakkında verdikleri kararlarla Demirel yalanlamış oluyorlardı.

Bu, zımmî yalanlama şöyle olmuştur:

Birinci şubede yazılıp Vali Muavini Hâdi Sağnağın imzasıyla İstanbul C. Savcılığına gönderilen 16.6.1970 gün ve 14951 sayılı yazıda:

15-16 Haziran olaylarından sorumlu olarak DİSK hakkında takibata geçilmesi istenmişti.

Savcılık, DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in, 171 sayılı kanuna muhalefet ve halkı suç işlemeye tahrik ve teşvik ettiği iddiasıyla, tutuklanması için hemen İstanbul Nöbetçi Sulh Ceza Hakimliğine başvurdu.

İstanbul Dördüncü Sulh Ceza Hâkimi Orhan ÖNDER - Savcılığın hazırlık: 970/20800 sayılı bu talebi üzerine- verdiği aynı günkü, Sorgu: 970/214 sayılı kararında:

Dosya meyanında mevcut arama kararları muhtevasına ve evrak münderecatına göre Kemal Türkler'in tutuklanması için yeterli delil bulunmadığını belirtti.

Savcılık bu karara itiraz edince, İstanbul İkinci Asliye Ceza Hakimi M. Şakir ÇALDAĞ'da 17.6.1970 günkü itiraz: 970/22 sayılı kararında:

Kemâl Türklerin işçileri bu olayları işlemeye tahrik ve teşvik eylediğine dair bir delil bulunmadığını belirterek itirazın reddine karar vermiştir.

(.....) (*)

Fakat, hakimlik teminatı bulunmayan ve siyasi iktidara karşı bağımsız olmayan kişilerin de sırf fedakârlık ve kahramanlık duygularıyla, siyasi iktidara rağmen, kararlar verebildikleri, nadir de olsa, görülebilen olaylardandır.

Bu nedenle ve umutla:

1 — 5.9.1970 günkü ara kararından rücu olunarak müvekkillerimizin tahliyelerine ve

2 — 353 sayılı kanununun 71 inci maddesinin D bendinin Anayasaya aykırılığı hakkındaki iddiamızın Anayasa Mahkemesine iletilmesine karar verilmesini dileriz. 9 Eylül 1970.

Sanık vekilleri

Sanıklarla görüşme sorunu

Anayasamızın 30 uncu maddesinde yakalama ve tutuklama halinde, «yakalanan ve tutuklanan kimsenin durumu (nun) hemen yakınlarına bildiri...» leceği kuralı yer almıştır. Diğer bir çok demokratik ülkenin Anayasalarında da bu kurala yer verilmiş oluşu, bu bildirim ne denli önemli sayıldığına bir kanıttır. Gerçekten bu bildirim ilk bakışta biçimsel bir kural gibi görünmekte ise de, aslında «savunma hakkı» ile sıkı bir ilişkisi vardır. Yakalanan ya da tutuklanan kişiye ve, başkaları ile, bu arada savunucusu ile görüşme hakkı tanınmadığı anda, o kişinin savunma hakkı da elinden alınmış demektir. Ayrıca, ekonomik, sosyal ve moral gereksinmelerin giderilmesi bakımında da bildirim önemi büyüktür.

1970 sıkıyönetim döneminde ise, gözaltına alınan ve tutuklananlar hakkında Anayasanın bu açık kuralı uzun süre uygulanmadı. Birçoğunun nerede olduklarını öğrenmek olanağı bile bulunamadı. Bu kişilerin yakınlarının başvurusu üzerine, savunma görevini yüklenmek isteyen savunuculara da vekaletname alabilmek, sanıklarla görüşebilmek olanağı tanınmadı. Daha sonraları ise, snıklarla görüş-

(*) Burada (...) olarak gösterilen kısımda suç unsuru bulunmuş ve aşağıda belirtileceği gibi dilekçeyi imzalayan savunucular aleyhine kamu davası açılmış olduğundan o kısmı veremiyoruz, özür dileriz.

şebilmek için Avukatlık Yasasının açık kurallarına rağmen vekalet-name arandı. Önceleri savunucular, durumun düzeltilmesi için tek başlarına başvurular yaptılar. Ancak bunlardan bir sonuç alınmaması üzerine, topluca İstanbul Barosu ve Türkiye Barolar Birliği Başkanlıklarına başvurmak zorunda kaldılar. Durumu protesto ederek gerekli tedbirlerin alınmasını istediler.

Bu başvuru üzerine, Türkiye Barolar Birliği Başkanı Faruk EREM, İstanbul Sıkıyönetim Komutanına 28.6.1970 tarihli bir telgraf çekti. EREM bu telgrafta özetle;

«...kişilerin müdafileri ile görüşmelerine mani olunması savunma hakkının ve kişi hürriyetinin Anayasal teminatına aykırı düşer...» diyordu.

Sonuçta, Sıkıyönetim Komutanı İstanbul Barosu aracılığıyla bir açıklama yapmak zorunda kaldı (14). Bu açıklamada; Sıkıyönetim yargıç ve savcılarının 24.6.1970 tarih ve 13528 sayılı Resmi Gazete ile atandıkları ve göreve yeni başladıkları belirtiliyor ve kısa bir süre (!) için «bazı ufak tefek (!) aksaklıkların vukubulduğu», «bu aksaklıkların daha çok garnizon içine önüne gelen kişilerin girmemesi için» «askeri disiplini korumak amacıyla, garnizon komutanlarının aldıkları tedbirlerden doğduğu...» söyleniyordu.

Sıkıyönetim Komutanınca ufak tefek aksaklık (!) olarak nitelenen durum düzelmiş olacak ki, sonunda 18 No. lu bildiri yayınlandı. Bu bildiride;

«Sıkıyönetim Askeri Mahkemesince tutuklanan kimseler, Kartal Maltepe'deki askeri ceza ve tutukevinde bulunmaktadır.

Bu şahısların, avukatları ve kanuni yakınları ile haftanın salı ve cuma günleri cezaevi müdürlüğünce tanzim edilecek saatler arasında ve talimatına uygun olarak görüşebileceklerinin bilinmesini rica ederim.

Kemal ATALAY

Orgeneral

1. Ordu ve Sıkıyönetim
Komutanı»

deniliyordu.

Ancak bu bildiriden sonra, tutuklananlarla görüşme olanağı bulundu, fakat bu da uzun sürmedi. Bir süre geçtikten sonra görüşmeler yine olanaksızlaştı. Özellikle, toplu davalarda Mahkemeler; duruşmaları, görüşme günlerine erteleyerek görüşmeleri fiilen olanaksızlaştırdılar.

(14) İstanbul Barosu Başkanlığının 3.7.1970 t. ve 3933 sayı ile savunuculara gönderdiği yazıdan.

Savunucular bu durumu diğer yasaya aykırı davranışlarla birlikte Baro Başkanlığına duyurdular (15).

Sanıklara Baskı

Gözaltına alınanlara hazırlık soruşturması sırasında maddi ve manevi baskı yapıldığı, özellikle dayak atıldığı ve hakaret edildiği ileri sürülüyordu.

Sıkıyönetimin ilk günlerinde, TİP İstanbul milletvekili ve Lastik İş Genel Başkanı Rıza KUAS ve Gıda-İş Genel Başkanı Kemal NEBİ-OĞLU, basına birlikte bir demeç vererek bu konuda şunları söylediler;

«İşçilerin polis tarafından Anayasa ve kanun dışı muameleye tabi tutuldukları, falakaya yatırılıp hakarete uğradıklarını tespit etmiş bulunuyoruz. Ayrıca bazı işverenler, işçilerin iş akitlerini feshederek polise ihbar etmekte ve buna aralıksız devam etmektedirler.

20. asrın ikinci yarısında Türkiyemizde hâlâ bu gibi Anayasa dışı davranışlarda bulunulmasını şiddetle protesto ederiz. Dillerinin uçuyla demokrasiden dem vuranların, kanundan bahsedenlerin bu hareketlerden haberdar olduklarını da bilmekteyiz. Bu kişilerin son defa uyarıyoruz, anayasa çizgisinin içine girsinler. Bu davranışlara son verilmezse işçilerin anayasal haklarını savunacaklarını, fabrikalarda pasif direnişe girişeceklerini ilgililere duyurmak isteriz (16).»

Savunucularda toplu olarak verdikleri dilekçelerle Sıkıyönetim Komutanından bu olayların önlenmesini istemişlerdi. Sıkıyönetim Komutanı kendisine yapılan başvuru üzerine savunuculara gönderdiği yazıda özetle; dövüldükleri iddia edilen kişilerden herhangi birisinin bu konuda bir başvurusu olmadığını, iddiaların delillere dayanması, delillerin de ekli olarak verilmesi gerektiğini belirtiyor ve delilsiz başvurulmamasını öğütülüyordu. Oysa, savunucular dilekçelerine bu konuda elde edebildikleri kanıtları ve özellikle sanıklar tarafından yazılmış tutanakları eklemişlerdi. Örneğin, Tutanaklardan biri şöyle idi;

«TUTANAK»

«29.VI.1970 günü Singer fabrikasında çalışmakta iken personel şefi Selim ARAL tarafından çağrıldım. Bana (senin şahitliğin var, jandarma karakoluna gideceksin) dedi ve beni jandarmalara teslim etti. Beni teslim alan uzatmalı jandarma çavuşu Haşim KILIÇ, karısının yanında beni falakaya yatırarak dövdü ve (seni şimdi sıkıyönetime teslim edeceğim, onlar senin ananı s..cekler,

(15) Bk. Belgeler bölümünün sonundaki yazı.

(16) 24.6.1970 tarihli Cumhuriyet Gazetesinden.

bende senin aileni s.ceğim) gibi yakası açılmamış edep ve haya dışı küfürler etti. Bana insanlık dışı işkenceler yapılırken, karakolda olduğumu öğrenen yakınlarım, benim bağaırmalarımı duyunca dışarıdan (ne oluyor adam mı öldürüyorsunuz..) diye sual sorunca, bu yakınlarımı da jandarma marifetiyle karakolun önünden kovaladılar. Elimi kolumu bağlayan çavuş beni deniz kenarına getirdi, (Ulan seni şimdi denize atacağım) dedi ve beni denize atarken yalvardım, suçumu sordum, onlar da; (senin suçunu Selim bey biliyor, ona sorarsın) dediler. Dayaktan sağ gözümü ve ayaklarımı patlattılar, gözümden devamlı kan geliyordu. Ağzımdaki yeni yaptırdığım dişlerimi de vura vura kırdılar. Ondan sonra beni aç susuz nezarete attılar, ertesi günü ellerim kelepçeli olarak beni Kartal polis karakoluna götürdüler. Karakolda dayak ve işkenceden dolayı fenalık geçirdiğim için, polis memuru Hüseyin YILDIRIM beni hastahaneye götürdü, orada başıma gelenleri anlattırmadılar, midesi gaz yapıyor dediler. Benim perişan halimden korkuya kapılan polisler hemen beni Emniyet I. Şubeye teslim ettiler. Jandarma karakolunda iken benim söylemediklerimi tutanağa yazdılar ve bana... zorla imza ettirdiler. Emniyet I. Şubeden sonra beni Selimiye'ye getirdiler.

İşbu tutanak tarafımdan tanzim edildi.

1.VII.1970

Binali ASLAN

İ m z a

Ev Adresi :

İlave: Gözümün tedavisi 2. Zırhlı Tugay tutukevinde yapıldı ve durumu bütün arkadaşlarla birlikte askeri cezaevi ilgilileri de bilmektedirler. (17).»

Daha birçok sanıkta özellikle dayak atıldığını ileri sürerek bazı polis ve jandarma görevlileri hakkında koğuşturma yapılmasını istediler. Fakat, tüm bu başvurulardan bir sonuç almak olanağı olmadı. Bunun üzerine, savunucular Genel Kurmay Başkanlığına başvurmak zorunda kaldılar. Savunucular, bu konuda Genel Kurmay Başkanlığına gönderdikleri yazının sonuç kısmında şöyle diyorlardı;

«...Belirttiğimiz durumların değerlendirilerek vatandaşlara sıkıyönetim devresinde işkence yapan, dayak atan zabıta mensupları hakkında bütün müracaatlarımıza rağmen gerekli işlemi yapmıyan delillerin kısmen kaybolmasına yol açan sıkıyönetim sorumluları hakkında, gerekli takibatın yapılarak haklarında kanunî yollara gidilmesini saygı ile arz ederiz.»

Ancak, bundan da bir sonuç elde etmek mümkün olmadı.

Davalar sırasında konu yeniden ele alındı. Sanıklardan bazıları, hazırlık soruşturması sırasındaki ifadelerinin zorlama sonucu olduğunu, bu konuda daha önce başvurdukları halde bir sonuç alamadıklarını, Askerî Savcılığa getirildiklerinde zorlama belirtilerinin yüzlerinde ve vücutlarının çeşitli yerlerinde somut olarak gö-

(17) İstanbul Sıkıyönetim 1. No. lu Askerî Mahkemesinin 970/5 E. sayılı dosyasından

rülmesine rağmen, Askeri Savcıların bu konuyla hiç ilgilenmediklerini, şikâyetlerini dikkate almadıklarını ileri sürerek, hazırlık soruşturmasındaki ifadelerini kabul etmediler. Hatta bir kısım sanıklar, Askeri Savcılarının dahi manevi baskı yaptıklarını belirtirler.

Örneğin, Anadolu Yakasındaki olaylarla ilgili davada (85 sanıklı dava) sanıklardan Şerafettin ÖZDEMİR'le ilgili duruşma tutanağında sanık durumu şöyle anlatıyordu:

«Sanığın dosyada mevcut 19.6.1970 tarihli hazırlık ifadesi okundu, aradaki mübâyenet soruldu,

Okuduğunuz ifade bana ait değildir, ifademi Kadıköy Em. Amirliğinde almışlardı... bizi Kadıköy Em. Amirliğine götürdükleri zaman toplum polisi geldi. Bizleri orada gördü, nezarethaneye indirdiler yanımda Baki BALI, Şerafettin ŞAHİN, Mehmet SAYGI, Arif ÇEKİÇ vardı... orada yaka numarası 3012 olan polis ve yanında bulunanlar bizi dövdüler, hatta bu polis benim hemşerim olduğunu söyledi. Bilahere ifademizi yukarıda sorgu odasında aldılar, ben bu zaptı imzalamam diye itiraz ettim, orada mevcut olan polisler yumruk ve tokatla beni dövdüler, bende zaptı imzaladım, kendilerini şahsen tanımam, görsem belki hatırlayabilirim.» (Duruşma tutanağı sayfa 43).

Aynı dava sanıklarından Arif ÇEKİÇ ise duruşmada şunları söyledi:

«...Okuduğunuz ifade bana ait değildir. İfadem Kadıköy Em. Amirliğinde alınmıştır. Karakolda polis memurları yazdı, zorla imza ettirdiler, hatta beni diğer işçiler meyandanın nezarethaneye attıkları zaman sivil polisler dövdüler... döven polis'leri şahsen tanırım, isimlerini bilemiyorum. Hasan ALTINTAŞ, Sabahattin BEKÇİ, bizatihi dayak atıldığı zaman yanımda idiler, hatta nezarethanede iken beni zincire bağlamışlardı... İmza ettirirken bana iki yumruk vurdular. Keza nezarethanede iken polisler yere yatırdılar, göğsüme bastırıp ve jopla dövdüler, komünist dediler, olaylardan çok müteessir oldum. Komünist olduğumu orada öğrendim. Bu işverenin bir oyunudur.. (Duruşma tutanağı sayfa 46).

Aynı davada tanıklardan Kartal İlçe Jandarma K. vekili olan Bşçvş. Mustafa AY ifadesinde;

«...Olaylardan sonra fabrikada (Haymak) direnişe katılan işçilerin listesi bize işveren tarafından verilmiş idi, tahrip olayını tahrik ederken, bunları çağırarak ifadelerini tespit ettik... ifadeler sırasında kendilerine herhangi bir tazyik yapılmadı...» (Duruşma tutanağı sayfa 108) dedikten sonra sanıklardan Eşref GÜÇKAN söz aldı ve,

«...Ben hazırlıkta ifadem alınırken Haşim KILIÇ tarafından dövdüldüm, tazyik altında ifade verdim...» dedi. (Aynı tutanak)

Aynı tanığın ifadesi konusunda daha sonra söz alan sanık Lütfullah YURKEN ise; «Bu tanık beni isim vererek jandarmaya celbettirmiş, ben karakola vardığımda orada Haşim KILIÇ vardı... sabaha kadar karakolda alıkondum, ertesi sabah tanık... geldiğinde beni falakaya yatırarak dövdü ve bana hakaret etti, buradaki beyanları doğru değildir.» dedi. (Aynı tutanak).

Tanık Haşim KILIÇ dinlenildikten sonra ise söz alan sanıklardan Zekeriya BAYIR ve İlhami AKDENİZ, tanığın hazırlık soruşturması sırasında ifadelerini alırken kendilerini dövdüğünü söylüyorlardı.

DİSK davasında ise, Askeri Savcının hazırlık soruşturmaları sırasındaki tutumu söz konusu ediliyor ve Askeri Savcının sanıklara manevi baskı yaptığı

ileri sürülüyordu. Örneğin bu davanın 24.8.1970 tarihli oturumunda söz alan savunuculardan avukat Demir ÖZLÜ şöyle diyordu;

«İddia makamını işgal eden sayın savcı Hâkim Yb. Hakkı ERKAN, soruşturmalar sırasında bitaraf kalmamış, sanıklara manevi baskı yaparak ifadelerini almış ve sanıkların poliste alınan ifadelerini samimi beyanlar olarak kabul etmiş ve keza sanıklar polisçe dövdüklerini, yara ve berelerini gösterdikleri halde, herhangi bir işleme tevessül etmemiş, nezarette uzun bir süre tutulmalarına ve bu yoldaki anayasa hükümlerini benimsememiş, anayasanın masa başında hazırlandığını beş avukat huzurunda ifade etmiştir.» (Duruşma tutanağı sayfa 11)

Bu iddia karşısında Askeri Savcı söz aldı ve şunları söyledi;

«Müdafiilerin bidayetten beri ifade ettikleri hukuki nitelik taşıyan yetkisizlik ve görevsizlik talepleri hariç şimdi konuşan avukat Demir ÖZLÜ tarafından memuriyetimizle ilgili üç konu ileri sürülmüştür. birincisi bizim sanıklara manevi baskı yapmamız ikincisi dövülen kişilerin tarafımızdan yaraları müşahade edilmesine rağmen makamımızca herhangi bir işleme tevessül etmediğimiz... ifade olunmuştur. Soruşturma iki savcı tarafından yapılmıştı, bu noktaya dikkati çekeriz, ayrıca sanıklar müdafii olayları mücerret olarak ifade etmiştir. Kendisinden bu mücerret beyanlarının müşahhas hale getirilmesini isteriz.» (Aynı tutanak).

Delil istenmesi üzerine söz alan aynı savunucu;

«Sayın savcı Yb. Hakkı ERKAN müvekkilim bulunan Hakkı ÖZTÜRK'e uşak şeklinde hitap etmiştir, ilk tahkikat sırasında Anayasayı çiğnerim, masa başında yapılmış anayasadır (sözlerini) Av. Alp SELEK, Selahattin ÜNLÜ, Necati ERTÜRK, Ayşe SEL, Erdoğan ŞENGEZER, Metin AKTAN önünde sarfetmiştir» dedi. Bunun üzerine durum sanıklardan Hakkı ÖZTÜRK'ten soruldu. Hakkı ÖZTÜRK;

«İlk tahkikat sırasında ifademi savcı Yb. Kemal ÇOŞKUNER almıştı, bilahere savcı Yb. Hakkı ERKAN ile karşılaştım. Bana, sen doğruyu söylersen bırakılırsın, siz uşaklık ediyorsunuz tarzında bir cümle kullanmıştı.» diyerek iddiayı doğruladı. (Duruşma tutanağı sayfa 12)

Savunuculara yapılan baskılar

Yürürlükteki yasalara göre, bugün bir sanığı savunucunun yardımından yararlanmaya zorlamak olanaksız olmakla birlikte, yargılama usulü hukukunun vardığı bilimsel bir sonuç olarak «savunma hakkı» nı savunucu ile birlikte düşünmek zorunluğu bulunmaktadır. 1961 Anayasasında «herkes, yasal her yolla mahkemeler önünde kendini savunabilir» denilirken bu, belirtilmek istenmiştir. Bir savunucunun yardımından yararlanmak isteyen sanıktan bunu esirgemek demokratik bir yol değildir. Özellikle siyasi davalarda, sanığın savunucusunu istediği gibi seçebilmesine olanak tanımak zorunludur. Bu, gerçek demokrasinin bir gereğidir.

Sanığın, savunucunun yardımından yararlanmasının ön koşulunun onunla görüşebilmek olduğunu yukarıda belirtmiştik.

Savunucunun sanığa yardım edebilmesi için ise ilk koşul, çalışmasını kolaylaştırıcı demokratik bir ortamın hazırlanması, sa-

vunucuya hiçbir yönden baskı yapılmaması, bir bakıma görevinde dokunulmazlık tanınmasıdır. Kısaca değindiğimiz bu genel ilkeler sağlanmamışsa, savunucunun sanığa yardım etmesine olanak kalmaz. Bu genel ilkelerin gerçekleşmediği yerde en azından anti-demokratik bir uygulama var demektir.

1970 döneminde savunuculardan birçoğu bu tür antidemokratik baskılarla karşı karşıya kaldılar. Burada kısaca bunlara değinmek istiyoruz.

Gözaltına alınma

Sıkıyönetim Komutanlığı, mahkemelerde ilk davaların 29.6.1970 tarihinde başlayacağını bildirmişti. Savunucular başlayacak davalarda yapacakları savunmayı saptamak için toplanmak gereğini duydular. Dört savunucu, (*) DİSK Genel merkezinde toplandılar. Önerinde hukuk kitapları, yasalar ve dava dosyaları olduğu halde yapacakları savunmanın ana hatlarını tartışırken birdenbire polisin baskınına uğradılar. Gelen polisler, savunucuları yakalayıp birer suçlu gibi derhal gözaltına aldılar. Hukuk kitapları ve dosyalara da gizli toplantının (!) delilleri olarak elkonuldu (!)

Hiçbir gerekçe gösterilmeksizin bu şekilde gözaltına alınan dört savunucu 17 saat gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakıldılar. Savunucular, yasalara açıkça aykırı olan bu durumu, İstanbul Barosu, Türkiye Barolar Birliği, Türk Hukuk Kurumu ve Genel Kurmay Başkanlığına gönderdikleri bir yazı ile protesto ediyorlardı. Bu yazının sonuç kısmı şöyleydi;

«17 saat nezarete kaldıktan sonra ertesi gün hazırlıksız yapılacak bir savunmanın, müvekkillerimizin haklarının korunmasına ne derece yarayacağını yüksek takdirlerinize bırakıyoruz. Bize reva görülen kanunsuzluğu protesto ederiz.»

31.7.1970 tarihinde ise polis, Tekstil-İş sendikasına arama gerekçesi ile bir baskın yaptı. O sırada sendikada Genel Başkan Rıza GÜVEN ile birlikte sendika hukuk müşaviri ve sıkıyönetimde yargılanmakta olan bazı sanıkların savunucusu da bulunuyordu. Polis, yine hiçbir gerekçe göstermeksizin Sendika Genel Başkanı ile bu savunucuyu (**) gözaltına aldı. Bir güne yakın gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakılan Sendika Genel Başkanı ve savunucu bir açıklama yaptılar. Açıklamalarında gözaltında buldukları sırada kendilerine yemek verilmediğini ve saçlarının kesilmek istendiğini

(*) Av. Alp SELEK, Av. Muammer GÜNGÖR, Av. Nermin AKSIN, Av. Ali YAŞAR.

(**) Av. Abdullah SERT.

bildirdiler (18). Bu durumu Cumhurbaşkanı, Genel Kurmay Başkanı, Türkiye Barolar Birliği ve İstanbul Barosuna çektikleri telgraflarla protesto ettiler.

Duruşmadan çıkarılma

DİSK davasının ilk oturumunda duruşmaların açıklığı ilkesi tartışılırken (19) bazı olaylar oldu. Savunuculardan biri duruşmaların açıklığı ilkesinin uygulanmasını istedi, bu isteme diğer tüm savunucularda katıldılar. Ancak, Mahkeme Başkanı, savunucuların davranışlarıyla duruşma disiplinini bozduklarını, gerekirse duruşmadan çıkaracağını söyledi. Mahkeme başkanının bu sözleri üzerine bir savunucu (*);

«Mahkeme başkanı biz müdafileri emireri gibi salondan dışarı atmak yetkisini haiz değildir, aynı kanaati taşıyorlarsa sanıklar vekilleri olarak bizler bu davada müdafilik yapmıyaca...» gız dedi (20).

Bu arada başkan, savunuculardan birini salondan çıkardı. Bunun üzerine, tüm savunucular savunma hakkının açıkça zedelendiğini ileri sürerek bir oturum için duruşmayı terk ettiler.

Bundan sonraki duruşmalarda ise, ne sanık ve ne de savunucular duruşmalardan çıkarılmadılar.

Savunuculara dava açılması

DİSK davasının yargılaması sırasında sanıkların salıverilmeleri konusunda savunucular tarafından bir dilekçe hazırlanmıştı. 3 Eylül 1970 tarihli bu dilekçe okunarak Mahkemeye verilmişti. Savunucular dilekçenin sonuç kısmında özetle; Sıkıyönetim mahkemelelerinin siyasi iktidara bağımlı bulduklarını, sanıkların ise siyasi iktidarın hasmı olduklarını, bu durumun sanıklar yönünden kuşku

(18) Bak. 5.8.1970 tarihli Cumhuriyet gazetesi sayfa 5

(19) Bak. bu bölümde «duruşmaların açıklığı ilkesinin uygulanmaması, başlığı

(*) Av. Yunus KOÇAK.

(20) O dönemde savunucuların duruşmadan çıkarılmaları konusunda Ceza Yargılama Usulü Yasasında ve 353 sayılı yasada açık bir kural yoktu. Uygulamada savunucuların savcı ile eşit hakları bulunduğu varsayımına dayanılarak genellikle duruşmalardan çıkarılmaları kabul edilmiyordu. 1971 den sonra kabul edilen 1402 sayılı Sıkıyönetim yasının 1728 sayılı yasa ile değişik 18. maddesi ile 353 sayılı yasanın 1972 de 1596 sayılı yasa ile değiştirilen 143. maddesi ile Sıkıyönetim Mahkemelerinde ve 1773 sayılı yasa ile de Devlet Güvenlik Mahkemelerinde savunucularında duruşmalardan atılabilecekleri ve iki kez duruşmadan çıkarılma halinde bir daha duruşmaya kabul edilmeyecekleri yolunda savunma hakkını açıkça zedeleyen anti-demokratik bir kural kabul edildi.

doğurduğunu, sanıkları güvenceden yoksun kıldığını v.b. ileri sürüyorlardı.

Savunucuların dilekçelerinde yer verdikleri bu sözler, Sıkıyönetim Mahkemelerine hakâret sayıldı ve dilekçede imzaları bulunan sekiz savunucu (*) hakkında soruşturma açıldı. Adalet Bakanlığından gerekli izin de alındıktan sonra bu savunucular hakkında Kadıköy Ağır Ceza Mahkemesinde kamu davası açıldı. Savunucular, sanıkları savunmak için söyledikleri sözler nedeniyle kendilerini savunmak zorunda kaldılar. Yıllarca mahkemeye gidip geldiler.

Tutanaklar, duruşmalardaki bazı ilginç olaylar ve yargıcın duruşmayı terketmesi

353 sayılı yasanın 178 inci maddesi «duruşmalardaki tüm olayların tutanağa geçirilmesini» zorunlu kılmaktadır. Oysa, davalarda ve özellikle de DİSK davasındaki bazı olaylar, duruşma yargıcı tarafından tutanağa geçirilmiyordu. Örneğin, DİSK davasının 1.9.1970 tarihli oturumunda, duruşma yargıcı Hâkim Yb. Muzaffer BAŞKAYNAK ile savunucular arasında ilginç konuşmalar geçmiş ve bazı olaylar olmuştu. Bunlar tutanaklara geçirilmemişti. Savunucular, oturum sonunda durumu farkedince, tutanağa geçirilmeyen bu konuşma ve olayların tutanaklara geçirilmesini sağlamak için ertesi oturumda Mahkemeye bir dilekçe ile ekli tutanağı vermek istediler. 3.9.1970 tarihli dilekçe ile ekli tutanak aynen şöyle idi:

Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi Başkanlığına

Konusu : 970/16 Esas numaralı davada duruşmayı yöneten Hâkim Albay Muzaffer Başkaynak'ın tutum ve davranışları hakkında.

Bu davanın şimdiye kadarki duruşmalarında cereyan eden bazı olaylar; müvekkillerimizin reddi hâkim talebinde bulunmalarını haklı kılacak niteliktedir.

Ancak, duruşma hâkimi bu olayları zapta geçirtmemiş bulunduğu müvekkillerimiz bu haklarını kullanma olanağından yoksun bırakılmışlardır. Oysa, 353 sayılı Kanunun 178 inci maddesi şu hükmü taşır:

«Tutanak, duruşma sırasında geçen bütün vak'aları kapsar.»

Duruşmada geçen çok önemli vak'aları bile tutanağa yazdırmakla, duruşma hâkimi bu davada, kanunun bu açık ve kesin hükmüne aykırı hareket etmiştir.

Kanuna aykırı bu tutumunda, duruşma hâkiminin ısrar etmeyeceğini umuyorduk. Biz müdafiler, bu umutla, şimdiye kadar, bu konuda biraz fazlaca müsamahalı davrandık.

(*) Dilekçede imzaları bulunan sekiz savunucu şunlardı: Av. Muammer GÜNGÖR, Av. Faik Muzaffer AMAÇ, Av. Alp SELEK, Av. Rasim ÖZ, Av. Şinasi YELDAN, Av. Mehmet Ali AYBAR, Av. Erdoğan ŞENGEZER, Av. Ali YAŞAR. Bu savunuculardan Mehmet li AYBAR aynı zamanda milletvekili olduğundan hakkında kamu davası açılmadı.

Ancak, cereyan eden yeni olaylar bize anlatmıştır ki: Bu müsamahamızın devam etmesi müvekkillerimizin hukukunun ziyanına sebep olabilecektir. Bu nedenle, Tutanağın «Duruşmada geçen bütün vaka'ları» kapsaması gerektiği hakkındaki kanun hükmünü hatırlatmak zorunluğu karşısında kalmış bulunuyoruz.

Avukatlık Kanunu'na göre: «Avukatlığın amacı, genellikle hukuk kurallarınının tam olarak uygulanması hususunda yargı organlarına yardım etmektir.»

Bu nedenle, uygulanmayan, ya da yanlış uygulanan bir kanun hükmünü hâkimlere hatırlatmak, anlamadıkları, hukuk problemlerini anlatmaya çalışmak avukatların mesleki görevidir.

Avukatların bu çeşit uyarıcı sözleri ve dilekleri karşısında, Mahkemelerin görevi: Müsbet veya menfi bir karar vermektir. Avukatlara tavsiye ve nasihat-ta bulunmak, onlarla tartışmak ve hele avukatları küçük düşürücü sözler söylemek hakimlik yetkisinin tamamen dışındadır.

Oysa, bu davanın duruşma hâkimi Albay Muzaffer Başkaynak, şimdiye kadarki duruşmalarda bu çeşit tutum ve davranışlarda bulunmuş ve böylece yetki sınırını aşmıştır.

Bu konuda sadece geçen duruşmada cereyan eden ve tutanağa geçirilmemiş olan olayları hatırlatmakla yetineceğiz:

Müdafilardan Avukat Halit Çelenk tarafından Mahkemenize verilen ve diğer müdafiler tarafından da imzalanmış bulunan 4 sayfalık dilekçenin son paragrafına, her nedense, sinirlenen duruşma hâkimi Albay Muzaffer Başkaynak Avukat Halit Çelenk'e hitaben:

«Davayı rayından çıkartmak istiyorsunuz. Müdafaa hakkını süistimal ediyorsunuz. Ben bu kanaattayım.» demiş, ve o derece sinirlenmiştir ki, kendi kanaatını izhar ettikten sonra «Her halde arkadaşlarım da bu kanaattadır» demek suretiyle usulün 171 inci maddesine aykırı olarak, kurulu da kendi etkisi altında bulundurmaya çalışmıştır.

Duruşma hâkiminin, yetkisini aşarak müdafaayı bu şekilde ithama kalkışması: Duruşmada geçmiş önemli bir olaydır. Tutanakta bu olaydan tek cümle ile bile bahsedilmemiştir.

Duruşma hâkimi, aynı dilekçedeki bir başka sözü de kendi kanısınca, kim bilir ne şekilde yorumlamış olacak ki;

Duruşmayı talik etmeden önce, avukatlara dönerek şöyle demiştir:

«Özel bir istirhamım var. Hepinizin elinden düşürmediği bir Anayasa var. Bu Anayasayı silâhlı kuvvetlerin getirdiğini ifade ediyorsunuz. Şu halde, silâhlı kuvvetlerin mahkemesi karşısında olduğunuzu göz önünde tutarak en az sivil mahkemedeği gibi, sözlerinizi seçerek kullanmanız gerekmektedir.»

Hâkim Albay Muzaffer Başkaynak'a hatırlatmak isteriz ki:

Biz müdafiler; kelimeleri çok iyi ölçüp biçer tartarız. Bir kelimenin, ancak tam yerinde olduğunu tayin ve tesbit ettikten sonra onu bilerek ve kasıtlı olarak kullanırız.

Duruşma hâkimi, kelimeleri seçmekte bizim hataya düştüğümüz kanısında idiyse bu kanısını tutanağa geçirtmeli ve halkımızda gerekli işlemin yapılmasını sağlamalı idi.

Oysa, müdafilerden Mehmet Ali Aybar; olayın tutanağı geçirtilmesini istediği halde duruşma hâkimi bundan kaçınmıştır.

Duruşma hâkiminin tutanağa geçirtmekte kaçındığı hususları müdafii avukatlar, olayın hemen ardından kendileri bir tutanakla tesbit etmişlerdir. Geçen celse cereyan eden ve hafızalardan da henüz silinmemiş bulunan olayı, zamanında tesbit eden bu tutanağı mahkemenize sunuyoruz.

Sözü geçen tutanak muhteviyatının duruşma tutanaklarına da aktarılmasına karar verilmesini;

Duruşma hâkiminin bundan sonra sanıklarla veya müdafileriyle tartışmaya girmek; onlara tavsiye ve nasihatta bulunmak; hele kırıncı sözler söylemek gibi yetkisi dışında tutum ve davranışlarda bulunmasının önlenmesini;

Usulün 178 inci maddesi uyarınca: Duruşmada geçen her vak'anın tutanağa yazdırılmasının sağlanmasını kurulunuzdan dileriz. 3.Eylül.1970.

T U T A N A K

Bugün 1.Eylül 1970 tarihli duruşmada Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 1 numaralı mahkemesinde 970/16 Esas Sayılı davanın görülmesi sırasında aşağıda açıklanan olay cereyan etmiştir.

Müdafilerden Avukat Halit Çelenk'in, 31.8.1970 gününde sanıkların tahliyeleri hakkında isteğinin tutanağa yanlış, eksik ve hattâ görüşleri tamamen tersine çevrilerek geçirilmiş olduğunu belirten ve öteki müdafilerce de imzalanmış bir dilekçe vermesi üzerine.

Duruşma Hâkimi Albay Muzaffer Başkaynak dört sayfalık dilekçenin son paragrafında Anayasayı savunan kuvvetlerle Anayasaya karşı bulunanlar arasında bir mücadele verildiği ve sanıkların, aslında, Anayasayı savundukları için suçlandırıldıkları şeklinde bir ifadenin yer almış olmasına takılarak - Avukat Halit Çelenk'e:

«Davayı rayından çıkartmak istiyorsunuz. Müdafaa hakkını süstimal ediyorsunuz.» demiş; ilâve ederek: «Ben bu kanaattayım. Her halde Kuruldaki arkadaşlarım da aynı kanaattadırlar.» diye Usulün 171 inci maddesine göre kendisi, reyini en son beyan etme durumunda iken bu hükme aykırı olarak önceden görüşünü belirtmiş ve bu görüşü kurula empoze etmiştir.

Duruşmanın sonlarına doğru, aynı hâkim müdafilere dönerek:

«Özel bir istirhamım var. Hepinizin elinden düşürmediği bir Anayasa var. Bu Anayasayı silâhlı kuvvetlerin getirdiğini ifade ediyorsunuz. Şu halde Silâhlı Kuvvetlerin mahkemesi karşısında olduğunuzu göz önünde tutarak, en az sivil mahkemelerdeki gibi sözlerinizi seçerek kullanmanız gerekmektedir.» dedi. «Duruşma hâkiminin bu sözleri üzerine müdafilerden Avukat Mehmet Ali Aybar söz istedi. Duruşma hâkimi: «Bu konunun dışında konuşunuz.» dedi. Mehmet Ali Aybar, bu konuda konuşacağını söyleyince, hâkim: «Sözlerim sizinle ilgili değildir.» dedi. Mehmet Ali Aybar'ın: «Söz müdafilere sarf edilmiştir. Müdafiler olarak bu konuda konuşmak istiyorum.» demesi üzerine, Hâkim «Dinlemiyorum. Otur» dedi. Mehmet Ali Aybar, hâkimin sözlerinin zapta geçirilmesini istemesi üzerine hâkim: «Geçirmiyorum.» cevabını verdi. Mehmet Ali Aybar: «Öyleyse bunlar haşıvdir. Biz duymamış olalım.» dedi. Hâkim: «Duydunuz. İster duyun ister duymayın» cevabını verdi.

Bu dilekçe ve tutanağın okunarak Mahkemeye verilmek istenmesi üzerine çok daha ilginç bir olay oldu. Duruşma yargıcı hâkim Yb. Muzaffer BAŞKAYNAK, dilekçenin okunması ve Mahkemeye verilmesine karşı çıktı, dilekçeyi okutmak istemedi. Savunucular ise okumakta direndiler. Konu üzerine Mahkemece bir karar verilmek gerekti. Mahkeme başkanı ile üye yargıç dilekçenin okunup Mahkemeye verilmesini uygun görünce, bire karşı iki oyla savunucuların isteği kabul edilmiş oldu. Ancak, yargıç BAŞKAYNAK Mahkemenin böyle bir karar vermesi üzerine hiddetlenerek duruşmayı terk-

etti. Kurul eksilince duruşmaya devam edilemedi ve üye yargıç, duruşmayı erteledi. Bu oturumdaki olaylar da tutanaklara tam olarak geçirilmemişti. Savunucular, olayları tutanakla saptadılar ve bir sonraki oturumda 3.9.1970 tarihli dilekçe ve ekli tutanağı ve yeni düzenledikleri 3.9.1970 tarihli tutanağı birlikte Mahkemeye verdiler. Sözüünü ettiğimiz oturumdaki ilginç olayları yansıtmaya bakımından 3.9.1970 tarihli bu ikinci tutanağı buraya aynen alıyoruz. Tutanak şöyleydi:

T U T A N A K

3.9.1970 günü saat 10.00'daki duruşmada sanıkların duruşmasına devam edileceği esnada, sanık vekillerinden Av. Faik Muzaffer Amaç:

«Bir maruzatımız var» diyerek, «Duruşma hakimi Albay Muzaffer Başkaynak'ın tutum ve davranışları hakkında» ki 3 Eylül 1970 tarihli, 2 sahife ve 1 ekten ibaret dilekçesini okumaya başladı.

Duruşma hakimi Alb. Muzaffer Başkaynak okumasını keserek: «Konusu nedir?» diye sordu. Av. Muzaffer Amaç, dilekçenin (KONU) başlıklı kısmını tekrar okuyarak «Duruşma Hakimi Albay Muzaffer Başkaynak'ın tutum ve davranışları hakkında» diye devam ederken, duruşma hakimi «Bu konuyu dün kapattık» dedi.

Av. Muzaffer Amaç «Konunun ne olduğunun bilinmesi için dilekçenin okunması gerekir» dedi. Duruşma Hakimi Alb. Muzaffer Başkaynak: «Beni red mi ediyorsunuz?» dedi.

Av. Muzaffer Amaç: «Hayır reddetmiyoruz. Talebimiz dilekçe okununca anlaşılacaktır. Okumak istiyorum. Eğer okutmak istemiyorsanız, ya almıyorum diye zapta geçiriniz, değilse, ya ben okuyayım, ya da siz okutun» dedi.

Hakim okutmamak için direndi. «Ben okutmuyorum» deyince, Av. Muzaffer Amaç: «O halde Askeri Yargılama Us. Kanununun 144. son bendi gereğince bu konuda karar alınmak üzere Mahkeme Başkanına hitabediyorum» dedi. Duruşma hakimi bunun üzerine Mahkeme Heyetinin üyelerinin ayrı ayrı oyunu aldıktan sonra:

«Okuyun! Ben istinkâf ediyorum. Her insanın bir haysiyeti vardır. Benim de bir haysiyetim vardır. Ben bu davadan çekiliyorum» dedi.

Bu esnada Mahkeme Başkanı Tüm General Mehmet Harput, dilekçeyi Av. F. Muzaffer Amaç'tan aldıktan sonra ayağa kalkıp kürsüden ayrılmak isteyen duruşma hakimi Albay Muzaffer Başkaynak'ı kolundan tutarak (sonradan «kolundan tutarak» ibaresi tutanakta çıkarıldı) oturtmak istedi ve «Duruşmayı 5 dakika ara veriyorum» dedi. Bunun üzerine Albay Muzaffer Başkaynak duruşma kâtibine hitaben: «Yaz! Ben duruşmadan çekiliyorum» dedi ve cüppesini çıkarıp sandalyenin üzerine atarak: «Ben böyle mahkeme, böyle sanık, böyle avukat görmedim» diyerek kürsüden indi. Bu arada Başkan «Duruşmaya 10 dakika ara verdim» dedi.

10 dakika aradan sonra Başkan Tüm. Mehmet Harput oturumu açtı. Hakim Yarbay Naci Turanay duruşma kâtibine tutanaktaki bir satırı sildirdikten sonra: «Gereği düşünüldü: Duruşma Hakimi Albay Muzaffer Başkaynak'ın rahatsızlığı sebebiyle duruşmayı terk etmiş olmasından dolayı, yeniden mahkeme teşkili için duruşmanın 3.9.1970 günü saat 14.00'e tehirine tensip kılındı. 3.9.1970.» diyerek kararı bildirdi ve bu esnada Hakim Yarbay Naci Turanay dilekçeyi «öğleden sonra verirsiniz» diyerek Av. F. Muzaffer Amaç'a iade etti.

Bu durum tarafımızdan tesbit edilmiştir. 3.9.1970.

Duruşmaların açıklığı ilkesinin uygulanmaması

Sıkıyönetim Mahkemeleri Selimiye Kışlası içinde kurulmuştu. Yargılamalar da, kışla içinde mahkemelere ayrılan biri büyük diğeri küçük iki salonda yapılıyordu. Davalar başlamadan Sıkıyönetim, duruşmaları izleyebilecek olanlarla ilgili bir açıklama yaptı. Buna göre; yalnızca basın mensupları ile mahkemelere giriş izni verilenler duruşmaları izleyebileceklerdi. Mahkemelere «giriş izni» ise, yalnızca sanıkların ailelerine veriliyordu. O da, soyadlarının tutması ve bir dizi sıkıcı, biçimsel koşulun yerine getirilmesiyle.. (*) Bazen de başvuruların sayısının çok olduğu gerekçesi ile aranan koşullar yerine getirilmiş olsa bile duruşmayı izlemeye izin verilmiyordu, ancak belirli sayıda dinleyici alınıyordu.

Anayasamızın 135 ve 353 sayılı yasanın 138 inci maddelerinde ise açıkça «duruşmaların açıklığı kuralı» kabul edilmiştir. Ancak bazı ayırık durumlarda (21) mahkemelerin duruşmaların kapalı yapılmasına karar verme yetkileri bulunmaktadır. 1970 de mahkemeler açıkça böyle bir karar vermiş değillerdi. Bu durumda, uygulama Anayasaya ve 353 sayılı yasaya açıkça aykırıydı. Konu, DİSK davasının ilk oturumunda önem kazandı. Bu oturumu izlemek isteyenlerden çoğu içeri alınmamıştı. Ancak kural, içeri alınmayanlar yönünden değil daha çok sanıklar yönünden önemliydi. Çünkü bu ilkenin uygulanması, anayasalarda bir biçimsel sorun olarak düşünülmemiş, sanıklara güvence getirmek amacıyla Anayasaya konulmuştu. Kapalı kapılar arkasında yapılan yargılamanın sanıklara hiçbir güvence sağlayamayacağı ve kamuoyunu doyurmayacağı, tüm bu nedenlerle demokratik ilkelerle çelişmekte olduğu uzun süren uygulamalar sonucu anlaşılabilmiş ve ilkeye bu denli önem verilerek anayasal bir kural biçimine getirilmiştir.

Bu nedenlerle savunucular ilk oturumda konu üzerinde önemle durmak gereğini duydular. İlk olarak söz alan bir savunucu; (**)

«Gerek 353 sayılı kanun, gerekse Ceza Yargılama usulü yasası aksine bir karar alınmadığı cihetle duruşmaların aleni yapılacağını âmirdir. Halbuki... bu aleniyet prensibine aykırı hareket edilmektedir. Mahkemeniz tarihi bir dava karşısında olduğundan evveleminde bu usulî gereğe riayet edilmesini isteriz.» dedi.

(21) Kamu güvenliği, genel ahlâk gibi sebeplerle.

(*) Hüviyet cüzdanı, resim, ikâmetgah senedi, önce başvurmuş olma v.b. gibi.

(**) Av. Güney DİNÇ

Daha sonra ise diğeri bir savunucu (*) söz olarak şunları söyledi;
 «Mahkemelerin aleniyeti prensibi üzerine anayasanın âmir hükmü bulunmaktadır. İstanbul sıkıyönetim komutanlığına bağlı 1. No. lu askeri mahkemesinin emrinde daha büyük bir salon bulunmasına rağmen bilinmeyen bir sebepten dolayı davalar küçük salonda başlatılmıştır... Duruşmaların daha büyük bir salonda icrasını talep ederiz.»

Bu istemden sonra yukarıda belirttiğimiz olaylar oldu (22) ve savunucular topluca duruşmayı terk ettiler. Bundan sonraki oturumlar ise büyük salona alındı. Fakat, yine de açıklık ilkesi gerçekleşmedi. Çünkü, asıl sorun, mahkeme salonunun bulunduğu kışlaya girebilmektir. Oraya izinle girildiğine ve istenilmeyen kişilere izin verilmediğine göre, salonun büyük ya da küçük oluşunun bir değeri bulunmamaktaydı. Duruşmaları izlemek isteyen herkesin girebilmesini sağlamak olanağı bulunamadı.

Bantlar sorunu

Davalar sırasında ses alma aracı bantları iki yönden tartışma konusu oldu. Biri delil olma yönü, diğeri ise duruşmaların bant alınması sorunu idi.

a) Delil olma yönünden bantlar

Bu konu özellikle DİSK ve DEV - GENÇ davalarında söz konusu oldu. DİSK davasında 14.6.1970 tarihinde Merter Sitesinde yapılan konuşmaların bant alındığı iddia edilmiş ve bant tapeleri dosyaya delil olarak konulmuştu. DEV-GENÇ davasında da İTÜ Öğrenci birliğinde bulunan telefonla olaylar sırasında yapılan konuşmaların bant alındığı ileri sürülmekte ve yine bant tapeleri dosyada bulunmaktaydı.

Ülkemizde o güne değin bantların delil olabilip olamayacağı sorunu tartışılmamıştı. Bu konu, Yargılama Usulü Hukukunun delil kuramı ile ilgili önemli bir sorundu. Savunucular, özellikle, Avrupa Adalet Bakanları toplantısında alınan kararların ışığında, gizli dinlemenin «özel hayatın gizliliği» ilkesine aykırılığını ortaya koyarak bantların delil olamayacağını ileri sürdüler. Bu yolla delil elde etmeye çalışmanın da ayrıca suç olduğunu belirttiler.

Ayrıca, teknik bakımdan bantlardaki konuşmaları kabul etmeyen sanıklara yüklenmesine olanak bulunmadığı üzerine, Teknik Üniversite öğretim üyelerince hazırlanmış bir raporu da Mahkeme-

(*) Av. Turgut KAZAN

(22) Bak. bir önceki başlık

ye verdiler. Bantlar üzerinde istenilen biçimde değişiklik yapılarak söylenmeyen sözlerin söylenmiş gibi gösterilmesinin olabilirliği nedeniyle bantların delil sayılmasına olanak bulunmadığı böylece ortaya konuldu (23).

b) Duruşmaların banta alınmak istenmesi

1970 sıkıyönetim döneminde henüz Sıkıyönetim Mahkemelerinde uygulanmakta olan 353 sayılı yasa, değişikliğe uğramamıştı. 353 sayılı yasanın 178. inci maddesine göre de duruşmalardaki tüm olayların «tutanaklara geçirilmesi» gerekiyordu (24). Yargılama usulü kuralları ancak tutanaklara geçen hususların değerlendirilmesini emretmekteydi, Tutanakların dışında hiçbir yolla değerlendirme yapmak olanağı bulunmuyordu. Duruşmaların banta alınmak istenmesi, değerlendirmenin Mahkemece değil de, başkaları tarafından yapılacağı, en azından yapılabileceği kuşkusunu doğurmaktaydı. Oysa, yasa kurallarına göre, yargılama sonunda değerlendirmeyi yapacak olan, Mahkeme olmalıydı. Banta almanın daha birçok sakıncaları vardı. Savunucular, bu nedenle duruşmaların banta alınmak istenmesine karşı çıktılar.

Örneğin (1) No. lu Mahkemenin 970/5 E. sayılı dosyası ile görülmekte olan 85 sanıklı davanın 30.7.1970 tarihli oturumunda bu konuda söz alan bir savunucu (*) şunları söyledi;

«Mahkemelerin Anayasa teminatı altında olması ve hakimlerin bağımsızlığı, Mahkemelerde zabıt kâtibi tarafından tutulan duruşma tutanağından başka, halen kullanılmakta bulunan teyp bantının kullanılması için evvelce bir karar alınıp alınmadığının ve banta alınmış sebeplerinin bildirilmesi ve bu hususta ve duruşma tutanağı haricindeki herhangi bir vasıta veya sebebin hakimlerin kararlarına müessir olamayacağı cihetle banta alınmış sebeplerinin izahı gerekir...» (Duruşma tutanakları sayfa 20).

Mahkeme, savunucunun bu sözleri üzerine verdiği aynı tarihli

(23) Bantların delil olabilip olamayacağı konusu 1971 sıkıyönetim döneminde açılan davalarda da tartışıldı. Anayasa Mahkemesi bir kararında bantların delil olamayacağını bilimsel olarak açıkladı. Buna karşı Sıkıyönetim Mahkemeleri birçok davada bantları yine de delil saydılar. Bu konularda fazla bilgi için Av. Enis ÇOŞKUN'un GİZLİ DİNLEME VE HUKUK adlı yapıtına bakınız.

(24) 353 sayılı yasanın 177 inci maddesi 1972 yılında 1596 sayılı yasa ile değiştirilmiş ve «...çok sanıklı davalarda duruşma safahatı; Mahkemenin uygun ve lüzum göreceği teknik araçlarla tespit olunabilir.» Denilerek duruşmaların banta alınması olanağı tanınmıştır.

(*) Av. Enis ÇOŞKUN

ara kararında; bantın «yararlı bir yenilik olup olmadığının saptanması için denendiği» ni (25) ve henüz davanın başında bulunduğu için bu konuda bir sonuç alınmadığını, ileride bir istem olursa kaldırılabilceği belirtiyordu.

Savunucular, diğer davalar-da da buna karşı çıktılar. Örneğin, yine aynı Mahkemede 970/13 E. sayılı davada söz alan bir savunucu (*);

«Duruşma salonunda bulunmakta olan teyp aletinin konma sebebinin ve duruşma zaptından gayri salonda geçen konuşmaların başka bir alet tarafından zaptının usûle ve tatbikata uygun olmadığını ve bu sebeple bu teyp bantının kaldırılması hususunda bir karar ittihazını diğer itirazlarımız yapılmadan önce ileride muhtemel bazı komplikasyonlar ve ezcümle bant montesi sebebiyle vaki olacak gerçeğe uymayan hallerin önlenmesi babında» bir karar verilmesini istedi.

Savunucular, bu ısrarlı ve haklı istekleriyle duruşmaların bantta alınmasına engel oldular, ses alma aletleri salondan çıkarıldı.

Askeri Savcıya cevap ve savcının çekilmesi istemi

Savunucuların Askeri Mahkemelerin kuruluşlarının Anayasa-ya aykırılığı yolundaki iddialarına karşı söz alan Askeri Savcı, bu tür iddialarda bulunanların «hüsrana uğrayacaklarını» özellikle belirtti (26). Savunucular, Askeri Savcının bu sözlerine cevap olmak üzere Mahkemeye şu dilekçeyi verdiler:

SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI ASKERİ MAHKEMESİNE

Bundan önceki oturumda iddia makamınca verilmiş mütalaanın son bölümü bizleri suçlayıcı bir nitelik taşımaktadır. O yüzden de üzerinde durmak ve şahsımıza yönelik beyanları kısaca cevaplamak ihtiyacı duyuyoruz. İddia makamı itirazlarımızı bir hukukçu ağzıyla, Kanunlara da sadık kalarak tartışacağını belirtmiş ve konuşmasına bu sözlerle girmişse de sonunda yetkilerinin sınırını aşırı ölçüde çiğnemiştir. En son zapta geçmiş sözler, hukukçu ağzıyla söylenmiş sözler olmak şöyle dursun tam bir taşkınlık ve siyasi polemik özü kazanmıştır. Bu sözler iddia makamında, kamu adına görev yapan bir savcının hukuki mütalaası olmaktan çıkmış, o savcının atanma kararnamesinde imzası olanların hamasi ve siyasi nutukları halini almıştır. Ayrıca bu sözler iddia makamınca müvekkillerime duyulan husumetin ağırlığını ortaya koymuş, ne ölçüde tarafsız olduklarını ispatlamıştır.

Ancak bütün bunlardan da önemlisi mütalaanın bizlerle ilgili bölümüdür.

(25) Deneme olumlu sonuç vermiş olacak ki yasada yukarıdaki değişiklik yapılmış (!)

(*) Av. Turgut KAZAN

(26) İstanbul 1. No. lu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinin 970/16 E. sayılı dosyası (DİSK Davası) duruşma tutanakları sayfa 16.

Sayın Savcı, Askeri mahkemelerin şerefli geçmişleri ile ilgili hamasi bir tirada başlamış ve bu konuşmanın sonunu müdafaa hakkını kullanan bizleri suçlayıp, tehdit ederek bağlamıştır. Bu konudaki sözleri aynen şu olmuştur:

«Askeri Mahkemeler şerefli Türk Milleti adına yargılama yapan bağımsız bir yargı organıdır. Kendilerine tevdi edilen vazifeleri tamamen kanunların ve vicdanlarının sesine uyarak yaparlar. Tarih boyunca da böyle yapmışlardır ve yapacaklardır... bu itibarla bugün huzurlarında buldukları mahkeme, tamamen Anayasa'nın koymuş bulunduğu esas ve prensipler dahilinde ve özel kanunlara göre vazife gören Askeri Mahkemelerdir. Bu itibarla bu mahkemelerin şu veya bu şekilde bağımsızlığına işaret etmek isteyenler daima hüsrana uğrayacaklardır.»

Savcının söylenenleri ters gösterme çabası son derece manidardır. Şunu belirtelim ki Türk Milletinin ve ordusunun şefi, askeri mahkemelerin tarihimizdeki mümtaz yeri hepimizin ortak mirasıdır. Sayın Savcının bu mirasa el koymaya hiçbir zaman hakkı yoktur. Kaldı ki, bu konuyu tartışan da olmamıştır. Yargıçların vicdanlarına uygun davranıp davranmayacakları da burada itirazla uğramamıştır. Bizim itirazımız Sıkıyönetim Mahkemelerinin kuruluşuna ve özel yetkilerle donatılışına yönelik olmuştur. Bu itirazların neyi içerdiği açık seçik ortadadır. Hüsrana uğramamız meselesine gelince, savcının bu hukuk dışı hücumundan ve tehdidinden esef bile duymadık. Çünkü onun bu sözlerini bu güne kadarki tutum ve davranışına son derece yakışır bulduk. Ben Anayasa'yı dinlemiyorum, istediğim zaman çiğnerim demekten sakınmayan bir savcı için bu son hücum ve tehditde yadırganacak bir taraf yoktur.

Ancak işin işaret etmeden geçilemeyecek bir yanı daha var. Bizim sözlerimiz ve itirazlarımızın yer aldığı gazetelerle, sayın savcının resim ve sözleriyle sütunlarını süslediği gazeteler son derece ibret vericidir. Sayın Savcı Türk Ordusunun en büyük armağanı. Anayasa'mıza ve 27 Mayıs hareketine küfreden gazetelerin manşetlerinde geziyor. Bizim itirazlarımız ise, 27 Mayıs'a ve 27 Mayıs'ın kazandırdığı Anayasa'ya sahip çıkan gazeteler veriyor. Bu da bir değerlendirmeye ve ibret verici bir değerlendirmeye. İşte Bizim Anadolu, İşte Cumhuriyet. Ayrıca iddianamenin daha okunmadan ve duruşma günü konmadan Son Havadis Gazetesine gönderilişi son derece ilginç ve düşündürücü.

Bütün bunlar bir şeyi ispatlıyor. Kararname altındaki imzalar kendi açıklarından iyi bir tesbit yapmışlar. Bizim için de talihsizlik şurda Anayasa'yı tanımayan bir savcı çıkmış kürsüye bizi suçluyor. Biz hüsrana uğrayacakmışız. Aca ba kim uğratacakmış. Anayasa'yı tanımadığını açıklayan ve masa başında yapılmış bu Anayasa'yı her zaman çiğnerim» diye bağırımdan sakınmayan savcı mı bizi hüsrana uğratacak.

Bu hücumu ve tehdidi kendisine geri çevirdiğimizi belirtir, böyle bir konuya girmek zorunda kaldığımız için özür dileriz.

Saygılarımızla
Sanık Vekilleri

Eki: 25.8.1970 tarihli bizim Anadolu ve Cumhuriyet Gazeteleri

Savunucular, ayrıca Askeri Savcı Hâkim Yb. Hakkı ERKAN'ın o güne değin sanık ve savunuculara karşı tutum ve davranışlarını da tek tek ele alarak bu Askeri Savcının «tarafsız olamayacağını» kesinlikle anlaşıldığını açıkladılar ve 353 sayılı yasnın 39 ve 46 ıncı maddeleri gereğince davadan çekilmesini istediler.

Savunucular, bu konudaki dilekçelerinde şöyle diyorlardı:

SIKIYÖNETİM MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA

KONU : İddia makamında bulunan savcı Hakkı Erkan'ın 353 sayılı kanununun 46.37, ve 39. maddeleri uyarınca çekilmesi isteğidir.

AÇIKLAMA : 1 — Halen iddia makamını işgal eden ve sıkıyönetim savcılığı görevini yürüten Hakkı Erkan'ın adaletin selâmetle tecellisi ve bütün delillerin titizlikle derlenebilmesi açısından çekilmesini gerekli görüyoruz. Onun içinde kendisinin aşağıda sıralıyacağımız gerekçeler uyarınca 353 sayılı kanununun 46 ve 39. maddeleri çerçevesinde çekilmesini bekliyoruz.

2 — Şöyle ki: Sayın Savcı bu güne kadarki tutum ve davranışları müvekkillerime karşı takındığı tavırları ile onları hasım saydığını ve cezalandırılmalarını sağlamak için her şeyi yapacağını hatta Anayasa dışı işlemlere bile başvuracağını ortaya koymuştur. Oysa, iddia makamında bulunan kişinin taraf olmadığı, Kamu adına görev yaptığı ve sanığında çıkarlarını kollamakla ödevli bulunduğu açıktır. Anayasa mahkemesinin 67-45 Sayılı kararı bu durumu aydınlaşma kavuşturmuştur. Sayın Savcı ise bu genel ilkeyi ayaklar altına almıştır.

3 — Örneğin müvekkillerimizden Kemâl Türkler aleyhinde delil yaratabilmek için bazı sanık ve tanıklara zor kullanmaya, onları korkutarak ağızlarından «işe yarar» ifade almaya çalışmıştır. Bu tutumun onun adaletin tecellisinde yardımcı değil yanıltıcı olabileceği tehlikesini ortaya koymaktadır. Nitekim kendisi sanıkların ilk ifadelerini tesbit ederken, açık seçik dayak izlerini görmezlikten gelmiş ve böylesi şartlar altında alınmış polis ifadelerini samimi itiraf olarak değerlendirmiştir. Bu ise onun tarafsız bulunmadığının çok açık örneğidir. Ayrıca müdafî vekilleri olarak dayak izlerinin tespiti için yaptığımız müracaatı savcı özellikle geciktirmiş ve izlerin yok olmasına sebebiyet vermiştir. Bu da tarafsız olamayacağının ayrı bir göstergesidir.

4 — Ayrıca iş bu savcı Anayasa'ya karşı olduğunu, bu anayasayı tanımadığını masa başında hazırlanmış bir anayasayı çiğnemekten çekinmediğini korkusuzca açıklamıştır. Ve bir çok hukukçu arkadaşın önünde «Ben bu anayasayı çiğniyorum. Gidin istediğiniz yere şikayet edin.» demekten çekinmemiştir.

Sayın savcının bu tutumu gerçekten endişe ve dehşet verici bir tutumdur böylesi birinin iddia makamında durması adaletin tecellisi açısından tehlikelidir. Ve tekin değildir. Çünkü 8. maddeye göre her kişi Anayasa'ya uymakla ödevlidir. Savcıda elbet bundan müstesna değildir. Ancak işbu savcı kendisini Anayasaya üstünde görmüştür. Mutlaka çekilmesi gerekir.

5 — Ayrıca Savcı Hakkı Erkan aynı zamanda Askeri Yargıtay Başsavcı Başyardımcısıdır. Ve halende asli görevi saklı tutulmuş durumdadır. Oysa 357 sayılı kanununun 16. maddesi Askeri Yargıtay Başsavcılığına seçilen Askeri Savcılarının başka bir göreve atanmayacaklarını ancak rızaları alınmak ve hukuklarından feragat etmek kaydıyla atanma işlemi yapılacağını açıklamıştır. Oysa Hakkı Erkan halen Başsavcılıkta Başsavcı Başyardımcısıdır. Ve buradaki görevine atanırken oradaki görevi saklı tutulmuştur. Bu işlem müvekkillerimin hukukunu çiğner bir nitelik taşımaktan ve hukuk mantığı ile Adalet esprisi sınırları dışına taşmaktadır. Onun içinde çekilmesi şarttır.

6 — Bütün bu sıraladığımız noktalar Hakkı Erkanın Siyasi organca seçilmiş olduğunu bu yüzdende olaylarda tarafsız kalamıyacağını ispatlamaktadır. Ayrıca ben anayasayı tanımiyorum. Her zamanda çiğnemeye hazırım demiş olması son derece vahim bir durumdur. Kendisi sürekli olarak sanık vekillerine karşı cepe almış, onların müdafaa hakkını suistimale suçlamış sanıklar aleyhine

delil yaratmaya kalkmış, bunun için zora bile baş vurmaktan sakınmamıştır. Hatta bilimsel rapor düzenleyen Üniversite öğretim üyelerini suçlamaya kalkmış bu hareketi ile bile tarafsız olmadığını açığa vurmuştur. Bu bakımdan çekilmesi şarttır.

SONUÇ VE İSTEK : 353 sayılı kanunda Savcının reddi ile ilgili bir hüküm yoksada 46 ve 39. maddeler tarafsızlığı konusunda kuşkular varsa çekileceğini ön görmüştür. Bizim Sayın Hakkı Erkan'ın tarafsız olmadığı ve olamayacağı konusunda çok ciddi endişelerimiz ve delillerimiz vardır. Ayrıca kendisi Anayasa'yı bile tanımadığını açıklamıştır. Anayasayı tanımadığını söyleyen bir insanın bizi suçlayacak makamda durması bizim için sayısız kuşkular doğurmaktadır. O yüzden çekilmesini ve adaletin sağlıklı tecellisi bakımından önemli bir kuşku ve endişenin silinmesini istiyoruz.

Sarık Vekilleri

Sıkıyönetim İlanı kararının anayasaya aykırılığı ile ilgili iddia ve istemeler

Yukarıda, Bakanlar Kurulunca ilan olunan ve T. B. M. M. ce onanan Sıkıyönetim kararına ve uzatılmasına karşı Danıştay ve Anayasa Mahkemesinde açılan davalardan ve sonuçlarından söz etmiştik (27).

Savunucular da Sıkıyönetim Mahkemelerinde sıkıyönetim ilanın onanması kararıyla, uzatılmasına ilişkin kararın Anayasaya aykırılığını ileri sürdüler. Bu kararların iptali için Anayasasının 151. maddesi gereğince Anayasa Mahkemesine başvurulmasına karar verilmesini istediler.

Bakanlar Kurulunca ilan edilen Sıkıyönetimin T. B. M. M. ce onanmasına ilişkin kararın Anayasaya aykırılığı konusunda savunucuların dilekçeleri şöyleydi:

SIKIYÖNETİM MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA,

Dosya No.

Anayasaya aykırı olarak ilân edilmiş Sıkıyönetimin iptali için konunun Anayasa Mahkemesine götürülmesi istememiz...

Sıkıyönetim ilân edilebilmesi ancak, Anayasanın 124 ncü maddesinde tâaddi ve tahdidi olarak tesbit edilmiş bulunan sebeplerden hiç değilse birinin gerçekleşmesine bağlıdır.

Maddeye göre bu sebepler, «savaş hali», «savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi», «ayaklanma olması», «vatan ve cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması» şeklinde tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Bu sebeplerin her hangi birinin ortaya çıkması halinde Bakanlar Kurulu Sıkıyönetim kararını alarak ilân eder. Gene maddeye göre ilân edilen Sıkıyönetim kararı derhal T. B. M. M. nin birleşik toplantısında parlamenterlerin onayına sunulur.

Sıkıyönetim kararının T. B. M. M. nin onanmasından önceki hukuki niteli-

ğinin bir idari tasarruf olduğu hususunda ve dolayısı ile de idari yargının denetimine bağlı bulunduğu hiç bir tereddüdün olmadığı bir gerçektir.

Fakat, acaba T.B.M.M. nin onamasından sonra bu tasarrufun hukuki niteliğinde bir değişme olmakta mıdır?

Danıştay Dava Daireleri Kurulu bu konuda açılan bir dava dolayısıyla onamadan sonra artık bir yasama tasarrufunun var olduğuna karar vermiş bulunmaktadır. Danıştayın bu görüşüne ve kararına rağmen, Sıkıyönetimin yargısal denetime tabi olması açısından sonuçta bir değişiklik olmamaktadır. Çünkü, bu durumda gene Sıkıyönetim ilanı yargı denetimine tabi olmaya devam etmektedir. Fakat, bu kez merci Anayasa Mahkemesi olmaktadır.

Gerçekten idarenin ve yasamanın bütün işlemlerinin yargı denetimine tabi olduğuna işaret ederek, kişi özgürlüğünün en ufak bir tahdidini dahi engellemeyi amaç bilen, hürriyetlerin düzenlenmesi açısından en uzak ihtimali dahi düşünerek, sıkı kayıtlar getiren 11 nci maddeyi kabul eden bir Anayasanın özgürlükleri tümünden askıya alan Sıkıyönetim rejiminin ilânını yargı denetimi dışında bırakmış olduğunun düşünülmesi olanağı yoktur. Aksini ileri sürmek, Anayasanın kendi temel eğilimi, sistemi ile çelişkiye düştüğünü iddia etmek anlamına gelir. Oysa, Anayasanın kendi içinde böyle bir iç çelişkiye düştüğünü gösterecek hiç bir belirti yoktur. Esasen, temelde «milli, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti» ni gerçekleştirmeye yönelmiş bulunan Anayasa bu hususların gerçekleştirilmesi yönünden yargı denetimini «Hukuk Devleti» nin zorunlu bir sonucu ve garantisi olarak kabul etmiş, yargının üstünlüğünü ve bağımsızlığını mutlak olarak öngörmüştür.

Onama ile birlikte bir yasama işlemi niteliğine büründüğü kabul edildiğinde, Sıkıyönetim ilânının ilk bakışta bir karar olduğu ve bu bakımdan Anayasa Mahkemesinin denetimi dışında bulunacağı sanılabilir. Bu yanlış bir düşüncedir. Çünkü, bilinen pratik güçlükler bu onama yetkisinin bir karar şeklinde ve TBMM birleşik toplantısında kullanılması yolunda bir düzenlemeye gidilmesini zorunlu kılmıştır. Pratik zorluklar (konunun komisyonlardan geçmesi ve ayrı ayrı Meclislerde görüşülüp, kabul edilmesinin zaman kaybına yol açması v.b.) sebebiyle seçilen bu yol, alınan bu kararın vatandaşların üzerinde bir kanun gibi etki ve sonuç doğurduğu, dolayısıyla (şeklen olmasa da) özünde bir kanun olduğu gerçeğini değiştirmez. İşlemin adının şekli, yapısının bir karar alması vatandaşlar üzerinde kanun gibi hüküm ifade eden bir yasama tasarrufunun Anayasa yargısı denetiminin dışında tutulmasını haklı göstermez. Nitekim Anayasa Mahkemesi Süleyman Demirel'i Yüce Divan'a sevk için kurulmuş Soruşturma Hazırlık Kurulunun görevine devamını engelleyen bir Meclis kararını da denetlemeyi yetkisi içinde görmüştür. Esasen Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri hakkındaki 44 sayılı kanunun geçici 5 nci maddesinin 3 ncü fıkrası da kanun adını taşımamakla beraber, kanun mahiyetindeki sair metinlerin de Anayasa yargısına tabi tutulacaklarını amirdir.

Sıkıyönetim sebebe bağlı bir tasarruftur. Sebep unsurundaki bir sakatlık Sıkıyönetim ilânını Anayasaya aykırı kılacağından iptal edilmesini gerektirir. Anayasa Sıkıyönetimin sebep unsurunu teşkil eden halleri 124 ncü maddesinde tadedi ve tahdidi olarak göstermiştir.

Anayasanın 124 ncü maddesinde sayılmış bulunan halleri gözden geçirdiğimizde, bunların ortak bir yanlarının olduğunu, bu ortak yanın ise onların Millî Güvenlik seviyesinde olaylar şeklinde tezahür etmesinde bulunduğunu görürüz. Diğer bir söyleyişle, Millî Güvenliği koruma zarureti ancak, Sıkıyönetime cevaz vermektedir. Yoksa meselâ, kamu düzeninin bozulmuş olması, Sıkıyönetim için

bir sebep değildir. Böylesine bir sebebe müstenit Sıkıyönetim sebep unsuru gerçekleşmemiş olduğu cihetle sakat bir tasarruftur.

Kamu düzeni toplum hayatında maddi bir karışıklığın olmaması, kaba kuvvetin, kaos ve anarşinin hüküm sürmemesi aksine belli bir düzenliğin ve barışın hakim olmasıdır. Kamu düzeninin klâsik ve değişmeyen anlamı budur.

Millî Güvenlik ise; devletin devlet olarak (şu ya da bu siyasi rejim tipinin devleti olarak değil) ülkenin de ülke olarak (üzerinde şu ya da bu yönde bir siyasi rejimin var olduğu bir ülke olarak değil) korunmasından, ayakta tutulmasından ibarettir. Bir başka deyişle, Millî Güvenlik, belli bir ideoloji ya da siyasi prensibin zıt görüşlere karşı korunması değil, devletin ve ülkenin iç ve dış yıkıcı saldırılara karşı korunmasıdır.

Millî Güvenliğin sarsılması olayı ve korunması gereği, Sıkıyönetim rejiminin SEBEP UNSURU OLAN «savaş hali, savaşı gerektiren bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan ve cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması» gibi durumlarda kendini duyurur.

Görülüyor ki; kamu düzeninin korunması, Millî Güvenliğin korunmasından farklı olarak hiç bir zaman Sıkıyönetim rejiminin getirilmesini gerektirecek bir hal ve şart değildir.

Yukarıdan beri ileri sürdüğümüz sebepler ve yaptığımız açıklamaların ışığında iptali için Anayasa Mahkemesine gönderilmesini istediğimiz Sıkıyönetimin niçin Anayasaya aykırı olduğu meselesine gelince:

Bilindiği gibi, 17.6.1970 günkü Resmî Gazetede yayınlanıp, yürürlüğe giren ve aynı gün T. B. M. M. nin birleşik toplantısında onaylanan Bakanlar Kurulunun Sıkıyönetim ilânı kararnameyi aynen şöyle demektedir:

«Sendikalar Kanununun tadil tasarısı vesile ittihaz edilerek İstanbul ve Kocaeli illerinde önceden yapılan yapılan tahrik ve alınan tertipler sonucunda vukubulan hadiselerin yatıştırılması sırasında, Devlet Kuvvetlerine karşı mukavemet ve amme tesislerini tahrip şeklinde tezahür eden hareketler bir ayaklanma mahiyetini almış bulunduğundan... Sıkıyönetim ilânı... kararlaştırılmıştır...

Görülüyor ki; Sıkıyönetim ilân edilirken, Anayasanın 124 ncü maddesinde öngörülen «ayaklanma» sebebine dayanılmış bulunmaktadır. Şu halde, bu sebebin varit olup olmadığını değerlendirebilmek için öncelikle «ayaklanma» nın ne olduğunu tesbit etmemiz gerekir.

Hemen işaret edelim ki, 1961 Anayasamızdaki bu «ayaklanma» kavramı 1924 Anayasamızdaki «isyan» kelimesinin karşılığıdır. Bunun böyle olduğunu Kurucu Meclisteki görüşmeler sırasında vaki bir soru üzerine Anayasa Komisyonu sözcüsü Turan Güneş aynen, «ayaklanma, isyan demektir» şeklinde açıkça belirtmiştir. Kelime anlamını böylece belirlediğimiz ayaklanma, bir toplumda kalabalık bir insan topluluğunun merkezi otoritenin, meşru bir devlet otoritesi olarak varlığına yönelttiği siyasi amaçlı ve silâhlı bir harekettir. Böylece ayaklanmada en önemli unsur; ayaklanmanın yöneldiği hedefin niteliği ve silâhlı oluşudur. Bu bakımdan karışıklıktan farklı bir eylem ve durumdur ayaklanma...

Karışıklık, sadece kamu düzeninin bozulması sonucunu doğurduğu halde, isyan bir siyasal sonuç elde etmeye, hükümeti devirmeye yeni bir siyasal iktidar kurmaya dönüktür.

T. C. K. nun 149 ncu maddesi isyan fiilini düzenlemekte ve cezalandırmaktadır. Kanunumuzun bu maddesinin mehazı 1889 İtalyan Ceza Kanununun 120 nci maddesidir. Bu maddeye ilişkin doktrine göre bir fiilin isyan teşkil edebilmesinin unsurları şunlardır:

- 1 — Büyük bir halk kesiminin katıldığı hareketin mevcudiyeti,
- 2 — Bunların o ülke sakinlerinden bulunması,
- 3 — Topluluğun silâhlı olması,
- 4 — Silâhlı topluluğun devlet iktidarına karşı bir harekete girişmesi.

Burada sözü geçen silâhlar teknik ve sözlük anlamında silâhlardır. Yoksa T. C. K. nun 189 ncu maddesinde yazılı silâhlar ve hele 171 sayılı Kanuna göre silâhtan sayılan taşlar ve sopalar isyan suçunun unsurunu teşkil eden silâh değildir.

16 Haziran olaylarını bu durumda isyan saymak olanağı yoktur. Çünkü, bir kere 16 Haziran olaylarında amaç. Anayasaya aykırı olarak çıkarılmak isteyen bir kanuna karşı protestoda bulunmaktadır. İkinci olarak, protestocular silâhli değildirler ve nihayet Devlet İktidarına karşı, merkezi otoritenin varlığına karşı bir harekete girilmiştir. 16 Haziran olaylarının hukuki tavsifi yapıldığında belki 171 sayılı kanuna mümas bazı aykırılıklar tesbit edilebilir, ama asla isyan suçunun unsurları bulunamaz. Protestocuların polisle karşılaşmasının sonucu ise muhakkak ki, isyan için bir delil değildir. Kanunlarımız memura mukavemet hareketini müstakil suç olarak tesbit etmiştir. Vatandaşın şu ya da bu biçim ve amaçla polise her mukavemetini elbetteki isyan sayacak bir hukuk mantığı söz konusu olamaz.

Her halde, 16 Haziran olaylarının kamu düzeninin bozulması seviyesinde kalan hareketler olduğu bizzat iktidar partisinin ve onun başkanının Parlamantoda onamaya ilişkin müzakereler sırasında yaptıkları konuşmalarda da ifade edilmiş bulunmaktadır.

16 Haziran olaylarını hiç bir dürüst hukukçu politik hesaplar bir kenara, isyan olarak tavsif edemez. Esasen Hükümetin de bu olayları ayaklanma olarak nitelendirmesi tamamen politik bir takım hesap ve plânların sonucudur. Nitekim, son zamanlarda aynı şekilde kamu düzenini bozan Konya, Ordu, Balıkesir, İstanbul-Taksim, Ankara-İmran Öktem olaylarında Sıkıyönetim ilân edilmemiştir. Emsal olaylarda bu yola girmeyen iktidar, 15-16 Haziran olaylarında neden bu yolu seçmiştir?

A.P. İktidarı, 15-16 Haziran olaylarından kalkışarak gelişen sosyal, politik ve ekonomik koşullar karşısında sarsılan iktidarını bir süre daha devam ettirebilmek amacıyla büyük bir balon şişirmiştir.

Parlamento'da onamaya ilişkin yapılan görüşmelerde ve keza uzatmaya ilişkin görüşmelerde konuşan M.B.G. sözcüsü Ahmet Yıldız;

«Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununa aykırı hareketten dolayı suçlanmaktadır bu kimseler. Aylarca önce, (süperdürşid hilâfet için ayaklanma yapacağız) sözleriyle Konya'da tertiplenen olay değil de camide 6 ncı filoyu kible yaparak, (Coni) ler için, Ahmet'lere, Mehmet'lere, Turgut'lara cihat ilân ederek, kanına susayan, kanına giren hareketlere ayaklanma değil, ama hakları kısıtlanıyor iddiası ile haklı-haksız -haklı olduklarına inanıyorum elbette, yasayı konuşuyoruz diye protestoya kalkışanların yaptıkları işlere ayaklanma diyemez.» ve «Ankara'da devlet ve hükümet büyükleri önünde bir cenaze namazı dahi kıldırılmıyacak acz içine düştüğümüz zaman ayaklanma yok muydu?»

diyerek şişirilen balonu büyük bir isabetle patlatmıştır.

15-16 Haziran olaylarını iktidarın ayaklanma sayması protestocuların işçi olmasındandır. Meclis görüşmeleri de izlendiğinde asıl amacın, Türkiye'nin giderek içine düşmekte olduğu buhran -ki bu buhran aslında işbirlikçi hakim si-

nıfların buhranı ve aynı zamanda devrimci sınıf ve tabakaların iktidara yönelme ortamının belirtisidir- karşısında iktidarın devrimci düşünceye ve eyleme karşı bir baskı kurmak olduğu açıkça anlaşılmaktadır. 15-16 Haziran olaylarından hakim sınıflar, Endonezya, Yunanistan ya da Yahya Han formülü şeklinde öteden beri söylemekte olan ve demokrasiye kasteden Amerikancı bir faşizm uygulamasının örneklemesini yapmak için yararlanmak istemişlerdir.

Bu politik hesaplar karşısında Sıkıyönetimin ilanı sebep ve maksat unsuru yönünden sakatlanmıştır. Açıkça Anayasa ihlâl edilmiş ve A. P. iktidarı Anayasa dışına bir kere daha düşmüştür.

Mahkemenizde bugüne kadar açılmış bulunan tüm davalar, şartları olmadığı halde Sıkıyönetim ilân edilmiş olduğunu göstermeye yeter delildir.

Anayasaya bu açık aykırılık karşısında görmekte olduğunuz şu davalarla A. P. iktidarının Anayasa dışı tutum içinde bulunduğunu dünya kamu oyu önünde tescil etmekte ve aslında müvekkillerimizi değil, onu yargılamaktasınız.

Şu durumda bir adım daha atmak ve konuyu Anayasa Mahkemesi önüne götürmek durumundasınız. Bu sizin göreviniz ve yetkiniz için ilk şart olarak karşınızda durmaktadır. Çünkü, Sıkıyönetim Mahkemesi olarak, bu konuya ilişkin sair itirazlarımız saklı olmakla beraber batıl bir Sıkıyönetimin Mahkemesi durumundasınız. Muhakkak olan husus, Sıkıyönetim ile birlikte var olmanızdır. Ama salim bir Sıkıyönetimin Mahkemesi değilsiniz. Yargılamaya gölge düşmemesi için kaynaklandığınız rejimin sıhhatini Anayasa Mahkemesinde isbat etmelisiniz. Sıkıyönetimin meşruiyetini isbat etmeden meşru bir mahkeme olarak görev yapamazsınız. Sıkıyönetimin meşru olmadığını (Anayasaya aykırı olduğunu) iddia ettiğimizde ve konuyu Anayasa Mahkemesine götürmenizi istediğimizde bir karar vereceksiniz ve göreve devam ederseniz Sıkıyönetim ilânı kararını bize uygulamış olacaksınız. Böylece Anayasanın 151 nci maddesinin şartları gerçekleşmiş olacaktır. Kaldı ki, Anayasa Mahkemesi kararları Mahkemenin kendi kuruluş biçimini araştırabileceğini ve bu hususun uygulanacak kanun kapsamına dahil olduğunu hükme bağlamış bulunmaktadır. Bu kararlardan bir tanesi sizlerin çok yakından bildiği, bilmesi gerektiği bir konuda çıkmıştır. Askeri Yargıtay Genel Kurulunun teşkili konusunu bida-yet mahkemesinin araştırmaya hakkı olduğuna ve bu konuyu Anayasa Mahkemesine götürebileceğine mütedairdir. Şu halde tekrar ediyoruz: Yetkiniz vardır, konuyu Anayasa Mahkemesine götürebilirsiniz ve götürmelisiniz.

Yukarıdan beri yaptığımız açıklamalar ve ileri sürdüğümüz sebepler karşısında Sıkıyönetim kararının onanması tasarrufunun iptali talebimizi, aynı konuda 30 öğretim üyesinin bilimsel raporu karşısında, ciddi telakki ederek, konuyu Anayasa Mahkemesine götürmek üzere bir karar verilmesini dileriz.

Savunucular, sıkıyönetimin iki ay uzatılmasına ilişkin T. B. M. M. kararının Anayasaya aykırılığı konusunda ise şu dilekçeyi verdiler:

SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI ASKERİ MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA

Sayın Başkan ve sayın üyeler,

Sıkı Yönetim İlânının onaylanmasına ilişkin Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararının Anayasaya aykırı olduğunu arkadaşımız açıklamış bulunuyor.

Biz, burada, sadece Sıkıyönetimin uzatılması hakkındaki kararın Anayasaya aykırılığını belirtmeye çalışacağız.

Sıkıyönetimin uzatılması için, İçişleri Bakanı Haldun Mentешеoğlu T. B. M. Meclisi'nin 15.7.1970 günlü birleşiminde şöyle bir gerekçe ileri sürmüştür:

«Örfî İdare, Anayasamızın 124 üncü maddesinde mündemîç mana ve kapsam içinde hukukî ve kanunî bir idare sistemidir. Ve her idare sistemi gibi bir fonksiyona ve bir hedefe sahiptir. İhlâl edilen kamu düzenini, genel güvenliği, huzur ve sükûnu devam ettirici unsurları sağlaması, gelecek zamanda tahaddüsü mümkün endişe ve tehlikeleri bertaraf etmesi matluptur ve zaruridir.

Toplumun her kesiminde, hususiyile çalışma hayatında bu müessif olaylar dolayısıyla tekevvün etmiş, arızaların, tortunların, aksaklıkların endişelerin izalesi, huzur ve sükûnun köklü ve devamlı bir niteliğe sahip olması gerekmektedir.

Örfî İdarenin bu hedefe varabilmesi bir zamana mütevakıftır. Netekim Anayasamızın 124 üncü maddesi de Sıkıyönetimin fonksiyonunu lâyıkıyla görebilmesi için bir zaman unsuruna önemle dikkat atfetmiş ve sıkıyönetim uzatmalarını tasvip etmiştir.» (Sayfa 294)

Görülüyor ki İçişleri Bakanı, Uzatma kararına bir gerekçe bulabilmek için, önce Sıkıyönetim'e, uydurma bir hedef tayin etmiştir.

İçişleri Bakanına göre: Sıkıyönetimin huzur ve sükûnu köklü ve devamlı bir niteliğe sahip kalması gerekirmiş. Bu da zamana mütevakıf imiş.

Sayın Başbakan ve Sayın Üyeler,

Huzur ve sükûnu, sıkı yönetimin hiç bir zaman köklü ve devamlı bir niteliğe sıkı yönetimin hedefi olarak kabul edilirse, yurttaşlar, normal rejime dönmek için boş yere, yıllarca bekleyeceklerdir.

Çünkü huzur ve sükûnu köklü ve devamlı bir niteliği sahip kılmak sıkıyönetimlerin asla ulaşamayacakları bir hedefdir. Bu hedefe, sıkı yönetimlerle değil; göstermelik demokrasi ile de değil ancak ve ancak gerçek demokrasiyle ulaşılır.

Huzur ve sükûnu, sıkıyönetimin hiç bir zaman köklü ve devamlı bir niteliğe ulaştıramayacağını belirtmesi bakımından, Kontenjan Senatörü, eski Millî Birlik Komitesi Üyesi General Cemal Madanoğlu'nun 10 Temmuz 1970 günü Cumhuriyet Senatosunda söylediği şu sözler dikkatle ve ibretle okunmalıdır:

«İşçiler seçim sandıklarından dolup dolup taşarlarken, oyları yerinde ve bilinçli bulunur da kendi sorunlarının sorumluluğunu kullanmaya kalkıştıklarında davranışları neden yersiz ve bilinçsiz görünür; Yasa zoru ile tutucu güçlerin denetimindeki köşelere sıkıştırılmak istenirler?

Halk kuzu gibi yönetilen kuru kalabalık olarak görüldükçe,

Köylü, uyusukluk içinde tutuldukça,

İşçi azgınlıkla,

Gençlik bozgunculukla,

Aydın, komünistlikle suçlandıkça,

Ordu, tutucu güçlerin koruyucusu yerine kondukça,

Yobazlık beslenip azdırıldıkça,

Kısacası, Atatürk İnkâr edildikçe ve Anayasa mızıkçılığa getirildikçe kargaşa dinmeyecek, sürüp gidecektir.»

Evet Sayın Başkan ve Sayın Üyeler,

General Madanoğlu'nun dediği gibi: Anayasa mızıkçılığa getirildikçe kargaşa dinmeyecek, sürüp gidecektir.

Ama, Anayasayı mızıkçılığa getirenler kimlerdir?

Süleyman Demirel'in başında bulunduğu A. P. İktidarı mı. Yoksa onun karşısında bulunan köylüler, işçiler ve aydınlar mı?

İçişleri Bakanı Haldûn Menteseoğlu'nun biraz önce aktardığımız sözlerini incelersek bu sorunun cevabı kendiliğinden ortaya çıkar.

Menteşeoğlu diyordu ki:

«Huzur ve sükûnun köklü ve devamlı bir niteliğe sahip olması gerekmektedir. Örfi idarenin bu hedefe varabilmesi bir zamana mütevakıftır. Nitekim Anayasamızın 124. maddesi de sıkı yönetimin fonksiyonunu lâıkiyle görebilmesi için bu, zaman unsuruna önemle dikkat atfetmiş ve sıkı yönetim uzatmalarını tasvip etmiştir.»

Açıp bakın Anayasanın 124 üncü maddesine. Bu maddede Menteseoğlu'nun sözlerini doğrulayan bir yan bulamayacaksınız.

Anayasanın 124 üncü maddesi Sıkıyönetimin ilân edilebileceği halleri birer birer saymış; fakat ilân edilmiş olan sıkıyönetimin hangi hallerde uzatılabileceğini söylemeyi gereksiz bulmuştur. Çünkü,

Bir şeyin varlık sebebi ortadan kalkınca devamına da sebep kalmamış demektir.

Şu halde sıkı yönetim ancak, ilânını gerektiren sebepler devam ettiği takdirde uzatılır. Meselâ Sıkıyönetimi AYAKLANMA gerekçesiyle ilân etmiş olan bir iktidar, bu olaganüstü rejimi uzatabilmek için sadece ayaklanmanın henüz bastırılmadığını iddia edebilmelidir. Yakın geçmişimizde bir ayda bastırılmamış ayaklanmalar vardır. Dersim isyanı bunlardan biridir. Ayaklanma bastırılmadıkça sıkıyönetimin varlık sebebi ortadan kalkmamış demektir. Böyle olunca sıkıyönetimin de uzatılması gerekir. İşte Anayasanın 124 üncü maddesinin ikinci fıkrası bu gibi hallerde, yani ayaklanmanın bastırılmamış veya savaşın bitmemiş olması gibi hallerde uzatmanın nasıl olacağını şöyle anlatır:

«Sıkıyönetimin her defasında iki ayı aşmamak üzere, uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kararına bağlıdır. Bu kararlar Meclislerin birleşik toplantısında alınır.»

Bu fıkradan, Mendeseoğlu'nun ileri sürdüğü gibi, Sıkıyönetimin Sükûn ve huzuru köklü ve devamlı kılması için Anayasamızda zaman unsuruna önemle dikkat atfedilmiş olduğu anlamını çıkarmaya imkân varmı? Anayasa'dan böyle bir anlam çıkarmak, Madanoğlu'nun deyimiyle, Anayasayı mızıkçılığa getirmekten başka bir şey değildir.

Sıkıyönetimin uzatılması, ancak sebebin devamı şartıyla mümkündür. Meselâ ayaklanma sebebiyle ilân edilmiş olan bir sıkıyönetim: ayaklanmanın bastırılmasıyla hedefine ulaşmış, artık varlığının sebebinin yitirmiş demektir.

Bu Gerçeği kavramak için hukukçu olmak da gerekmez. Bizim yüz yıl önceki MECELLE'mizde, hukukla işgal etmeyen kimselerin bile hatırlayabilecekleri bir kural vardı:

«MANİ ZAIL OLDUKTA MEMNU AVDET EDER.»

Sıkıyönetimin ilânında; özgürlüklerimizin kısıtlatılmasına (yani memnu'a) sebep olarak ileri sürülen olay (yani Mani) ayaklanma ise: Ayaklanma bastırıldığında (Yani mani zail oldukta), Kısıtlanmış olan özgürlüklerimizin (yani memnu'un da) avdet etmesi bunun için de sıkıyönetimin kalkması gerekir.

Bu nedenle: Sıkıyönetimin uzatılması kararının Anayasaya aykırı olduğunu ileri sürebilmek için 16 Haziran olaylarının AYAKLANMA niteliğinde bulunmadığını isbata dahi lüzum yoktur.

Çünkü, 16 Haziran olaylarını Ayaklanma olarak niteleyen iktidar bile, uzatma kararında «ayaklanmanın henüz bastırılmamış olduğu» Şeklinde bir gerekçeye dayanmış değildir. Tersine, Sıkıyönetimin uzatılması kararından çok önce, her zamanki zabıta vak'alarında bile dikkate değer azalma bulunduğu bizzat iktidar tarafından ileri sürülmüştür. Bu bakımdan, Başbakanın sorumluluğu altında bulunan Sıkıyönetim Komutanınının 19 numaralı tebliği dikkate

değer niteliktedir. Çünkü bu tebliğde, Sıkıyönetim bölgesinde» Her türlü zabıta vak'alarında bile hissedilir şekilde bir azalmanın olduğu» belirtilmiştir. Bu tebliğ I Temmuz 1970 tarihlidir. Bunun içindir ki, 16 Haziran olaylarını bir ayaklanma olarak kabul edenler bile bu tebliğ karşısında sıkı yönetimin uzatılması kararının Anayasaya aykırı olduğunu kabul etmek zorundadırlar.

Bu konudaki sözlerimizi bitirirken herkesçe bilinen bir gerçeği yine de tekrarlamakta yarar buluyoruz:

Sıkıyönetim Mahkemeleri, Sıkıyönetim içindir. Yani Sıkıyönetim devam ettiği için Sıkıyönetim Mahkemelerinde yargılamalar vardır. Bunu tersine çevirip: «Sıkıyönetim Mahkemelerindeki davaların yargılamaları devam ediyor. Onun için sıkı yönetim devam etmelidir.» diye düşünmek sebeple neticeyi birbirine karıştırmak olur.

N E T İ C E

Sıkıyönetim Bölgesinde, daha, sıkı yönetimin uzatılmasından önce, zabıta vakalarında bile azalma hissedildiği bizzat iktidar tarafından ileri sürüldüğünden sıkı yönetimin uzatılması Anayasaya açıkça aykırıdır. Sıkıyönetim, Mahkemenizin varlığının hukuki dayanağı olduğuna göre Mahkemenizin halen görevli olup olmadığının tesbiti bakımından uzatma kararının Anayasaya aykırılığı iddiamızın Anayasa Mahkemesine iletilmesine karar verilmesini dileriz.

Sıkıyönetim Mahkemeleri, savunucuların bu iddia ve istemlerini ciddi bulmayarak reddettiler.

BÖLÜM : VII

BELGELER

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

BELGELER ÜZERİNE

İşçi sınıfının dostunu, düşmanını, önündeki devrimci görevleri ve sorunları kitlelerin önüne getirmek, hareketin ayak bağlarını açığa çıkarmak zorunlu bir görevdir.

Bir hareket, bazı zararlı unsurları doğal olarak içinde taşır. Önemli olan, hareketin içindeki «kişisel bayağılıkları» açığa çıkarmak, hareketi, onlardan arındırmaktır. «Kendi bencil çıkarlarını kamufla etmek için, kullandıkları parlak ve aldatmaca sözlerin» arkasına saklanarak, ilerici hareket içinde yuvalananların, «hangi çıkarları nasıl yansıttıklarını» anlamak zorundayız. «Fakat bu,... hiçbir kitaptan edinilemez. Bu, ancak, canlı örneklerden, belli bir anda çevremizde olup bitenlerden,... tartışmalardan,... istatistiklerde,.. Mahkeme kararlarında..., iddianamelerde, tutanaklarda, kısaca belgelerde» ifadesini bulan şeylerden kaynaklanan açığa vurmalarla edinilebilir.» Lenin'in dediği gibi, «...kapsamlı politik açığa vurmalar, kitlelerin devrimci eylem içinde eğitilmelerinin esas ve temel koşuludur (1)».

«Kitle hareketlerinin gerisinde kalıyorsak, hâlâ yeterince geniş, çarpıcı ve çabuk bir biçimde, tüm utanılacak haksızlıkları açığa vurmaya örgütleyememiş olduğumuz için kendimizi suçlamalıyız. Bu işleri başardığımız zaman,... en geri işçi bile, öğrencilere ve mezheplere, köylülere ve yazarlara zülmedenlerin, işçileri, yaşamlarının her anında baskı altında tutan ve ezen aynı karanlık güçler olduklarını anlayacak, ya da hissedecektir. Bunu duyunca da onun içini de karşı konulmaz bir tepki isteği dolduracak ve bir gün...» gerekenlere «nasıl ders vereceğini v.b. bilecektir (2).»

Bu genel doğrular içinde kalarak, yukarıda belirttiğimiz zorunlu ödevi yerine getirmek, hareketin içindeki doğruların, yanlışların, bayağılıkların v.b. somut bir biçimde kavranabilmesini sağlayabilmek için, elde edebildiğimiz belgelerden önemli saydığımız bazıları, kitaba aynen almayı uygun bulduk. Yeri geldikçe belirttiklerimiz dışında kalanları da, bu bölümde okuyucuya sunuyoruz.

(1) Sendikalar Üzerine, s. 202

(2) Aynı eser s. 202

Sanık İfadeleri

15-16 Haziran olayları nedeniyle Sıkıyönetim Mahkemelerinde yargılanan sanıkların tümünün ifadelerini, buraya almak kuşkusuz hem gereksiz hemde olanaksız, bu nedenle biz, önemli saydığımız bazı sanıkların ifadelerine yer vermekle yetineceğiz.

Davalara göre bir ayırım yapmak gerekirse DİSK davasından iki, 85 sanıklı davada ise üç sanığın ifadesine yer vereceğiz, Dev-Genç davasında ise, bazı sanıkların tutuklama sırasında Mahkeme önünde verdikleri ifadelerle bu davanın önemli iki sanığının Emniyetteki ifadelerini alıyoruz.

DİSK davasındaki sanık ifadeleri

Bu davada, sanıkların sorguları 26.8.1970 tarihli oturumda başlamıştı. İlk olarak DİSK Genel Başkanı Kemal TÜRKLER konuştu. Kemal TÜRKLER, Mahkeme önünde aynen şunları söyledi;

«274 ve 275 sayılı Sendikalar ve Grev kanunlarının T.B.M.M. ce görüşülmesini önlemek amacı ile DİSK yönetim ve yürütme kurulu olarak bazı kararlar almak mecburiyetinde kalmışım ve bu maksadın ifası için 5.6.1970 tarihinde DİSK yönetim kurulu toplanmıştı. Bu meydana kanun için ilgili mercilerin dikkatini çekmek için 5.6.1970 tarihinde Cumhurbaşkanlığına, Başbakanlığa, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğine telgraflar çekmiş ve randevu talebinde bulunmuşuk. Bunlardan yalnız Cumhurbaşkanlığından 13.6.1970 tarihinde randevu verildiğine dair cevap geldi, diğerlerinden herhangi bir cevap alamadım. Yönetim kurulu başta ben olmak üzere Kemal NEBİOĞLU, Kemal OKUR SÜLKER, Rıza KUAS, Ehliman TUNCER'e Ankaraya gitmekliğimiz ve ilgili mercilere uyarma yapmak için görüşmekliğimiz için izin verdi. Bu maksatla 10.6.1970 tarihinde Ankaraya gittik. Başbakanlıkla vaki temaslarımızda bir türlü kendisinden randevu alamadık, maksadımız söz konusu tadil tasarılarının Anayasaya aykırı olduğunu, ekonomik ve kültürel yönlerden işçi haklarını kısıtladığını, Anayasaya göre sendikal faaliyetleri durduracağını söyleyecektik. Maksadımız işçilerin ve tabanda bulunanların durumunu kendisine aksettirmektir. Başbakan aksi tez ve görüş sahibi bulunduğu hasbiyle bir türlü bize randevu vermedi. Bu kerre Ana muhalefet partisi genel sekreteri ile görüşmek istedik ve bu maksatla parti genel merkezine giderek Bülent ECEVİT'i ziyaret ettik. Bu ziyaretimiz 11.6.1970 günüydü. Kendisine sendikalar ve grev kanunlarının tadili halinde işçi haklarının kısıtlanacağını, işçilerin ekonomik yönden zor duruma düşeceğini, sendika özgürlüğünün Anayasa muvacehesinde bahis konusu olamayacağını, grev hakkının kalkacağını, toplu iş sözleşmesi hakkının kalkacağını ifade ettik. Bize, aynen kendi görüşlerinin bizim istikametimizde olduğunu, arkadaşlara tenbih ettiğini, buna rağmen kanun tasarisinin görüşünün aksi yönde tecellisinden üzüntü duyduğunu, arkadaşları ile görüşeceğini, vaki telgrafımızın evraklar arasında kaldığını, bu itibarla randevu veremediğini beyan etti. Aynı gün saat 15.00 de Meclise giderek tabii senatörlerin grup odasında kendilerini ziyaret ettik. Anayasanın yapıcısı olarak sendikal faaliyetlerin kısıtlandığını söyledik. Bu arada bir fabrikada çalışan işçilerin 1/3 ünü bünyesinde toplayamayan sendikanın toplu sözleşme ve grev yapamayacağını, bir iş kolunda çalışan işçilerin % 30 unu bünyesinde toplayan sendikanın veya

konfederasyonun bir başka işyerinde hiç işçisi bulunmamasına rağmen söz sahibi olacağını, bunun da işçiler arasında üzüntü ve direnme yaratacağını ve keza işçilerin sendika değiştiren 34 liralık bir masrafla ancak noter huzurunda istifa mecburiyetinde bulunduğunu, bunun da işçiyi hem zamanından ve hemde parasından edeceğini ve yine söz sahibi olduğunu iddia eden sendikaların Bölge Çalışma Müdürlüğüne müracaat ederek toplu sözleşme yetkisi isteyeceğini, bunun da bir takım sahte vesikalara dayalı olarak ilgili merciin önüne getirileceğini ve çok sakıncalı olduğunu, üç gün içinde bu merciin ayırım yapamayacağını uzun uzun anlattık. Keza bu kanuna göre sendikalar, bünyelerindeki kendilerini ilgili mercilere söyleyemeyecekler, sadece işverenin vereceği vesikalar üzerine ilgili mercilerce işleme tabi tutulacağını izah ettik.

Bu arada biz mecliste iken işçi milletvekili Rıza KUAS, meclis görüşmelerini takip ediyordu, bir aralık yanımıza gelerek kanunun meclis müzakerelerini 13 üncü maddeye kadar takip ettiğini, komisyondan çıkmış şekliyle tasarımı okumamızı söyledi ve elimize verdi. Baktığımızda tasarının hükümetçe hazırlanan tasarının dışında olduğunu anladık. Bunun, TÜRK-İŞ'e bağlı A.P. ve C.H. P. milletvekilleriince yepyeni bir tasarı olarak hazırlandığı kanısına vardık ve durumda çok müteessir olduk.

Saat 17.30 sıralarında idi, kanun tasarısının maddelerinin görüşülemeyeceğinin, zamanın dar olduğunu düşünerek meclisten ayrıldık. Hatta kapıda Bülent ECEVİT'le karşılaştık, kendisine kanun tasarısıyla meşgul olacağını söylemesine rağmen komisyondan tasarının tamamen bizim aleyhimize çıktığını söyledik, O da bize, komisyondan çıksa bile Meclisten ve Senato'dan çıkarmıyacıklarını beyan etti ve Biz, Meclisten ayrılarak otelimize döndük.

Saat 20.00 sıralarında Rıza KUAS kalmakta bulunduğumuz otele geldi, söz konusu kanun tasarılarının Meclis Genel Kurulunca görüşülmeye başlandığını, kendisinin 13 üncü maddeye kadar takip ettiğini söyledi. Hatta bir aralık TÜRK-İŞ'e bağlı bir C.H.P. mebusunada durumu aksettirmiştik. O da meşgul olacağını söylemişti.

Bilahere bütün maddelerin komisyondan geçtiği şekilde Meclisten de geçtiğini öğrenince ve ilgili yerlerle temasımız bitince, İstanbul'a dönmeyi, bize yetki veren Yönetim Kuruluna durumu duyurmayı münasip bulup 11 Haziranı 12 Hazirana bağlayan gece İstanbul'a hareket ettik.

12.6.1970 günü DİSK Genel Merkezinde bir basın toplantısı yaptım. O günkü konuşmalarımı radyo ve gazeteler verdiler. Saat 14.00 de durumu Yönetim Kuruluna getirdik. Burada yaptığımız istişari mahiyetteki toplantıda 13.6.1970 tarihinde Sendika temsilcilerini, yöneticilerini toplamayı, onlara durumu arz etmeyi kararlaştırdık. Ve keza 14.6.1970 tarihinde DİSK'e bağlı sendika işçi temsilcilerini ve lokal temsilcilerini Merter sitesinde toplamayı, Ankara gezimizi onlara anlatmayı ve kanun tasarısı hakkında bilgi vermeği ve işçilere duyurmayı ayrıca karar altına aldık. Ve bu kararların ışığı altında 13.6.1970 tarihinde DİSK'e bağlı sendika yöneticilerini toplayıp durumu anlattık, keza 14.6.1970 tarihinde de Merter sitesinde Lastik-İş Sendikasına ait lokalde DİSK'e bağlı sendikaların işçi ve lokal temsilcileri ile toplantı yaptık. Tahminen 700-800 kişilik bir toplantı idi. Toplantımız 274 ve 275 sayılı kanunların maddeleri hakkında işçi temsilcilerine bilgi vermek niteliğini taşıyan konferans mahiyetinde idi ve ayrıca da bu konuya ilişkin işçi temsilcilerinin görüşünü almak istiyorduk.

Ben toplantıda bir konuşma ile oturumu açtım, kanun üzerine izahat vermedim, ancak sözü bu konuda Genel Başkan vekili Kemal NEBİOĞLU'na bıraktım, ancak toplantıda işçi temsilcilerine Ankara temaslarını anlattım ve

genel olarak halen Mecliste görüşülen tasarıların sendika özgürlüğünü ve toplu sözleşme grev yapma haklarını kısıtladığını anlattım. Kemal NEBİOĞLU, madde madde okuyarak ilgililere izahatta bulundu. Bundan sonra Rıza KUAS meclis çalışmalarını ve mecliste kendisinin konuşmasını işçilere aynen nakletti, hatta bu konu iddianameye de aynen alınmıştır tahmin ederim.

Bu arada işçiler kanun görüşü hakkında istişari nitelikte teklif getirmek üzere 30-40 kişi olarak söz aldılar, bunlardan 28 ila 29 kişi konuşabildi, işçiler grev ve sendikalar kanunlarının Anayasaya aykırı olduğunu bu maksat için yürüyüş, miting, açık oturum, bildiri, broşür, açık hava toplantısı veya kapalı salon toplantısı gibi şekillerde direnişte bulunulmasını teklif ettiler. İstekler çok olduğu için herkes konuşamadı, bir kısmı da yazılı pusulalar halinde isteklerini getirip bize verdiler, kendilerini dinledik, bunların hepsinin yerine getirilmesi veya tek tek incelenmesi mümkün olmadığından bunları karar organı olan yönetim ve yürütme kuruluna götüreceğimizi, içlerinden kanunen ve fiilen uygun ve gerekli olanların yapılacağını ve bu arada 17.6.1970 günü teklif edilen yürüyüş ve mitingin icra edileceğini ve uygun düşeceğini söyledim ve kapanış konuşması yaptım.»

Kemal TÜRKLER bu ifadesinden sonra duruşma yargıcının sorduğu soru üzerine aynen şöyle demiştir;

«Ben, fabrikaların yıkılması ve yakılması istikametinde ve bunların bilahere yakılacağı yönünde herhangi bir beyanda bulunmadım. Bidayette polis ifadem almıştı, polis hilafı hakikat olarak beyanımı geçmiştir. Hatta şunu söyleyeyim ki, Mahkemenizde rüiyet edilmekte olan bir başka davanın iddianamesini okudum, bunda da fabrikaların yıkılma ve yakılmasını sonraya bırakmadığım hemen yapılmasını istediğim söz konusu edilmektedir.»

Kemal TÜRKLER başka bir soru üzerine ise;

«Ben savcılığa ifade verirken bazı kişilerin tutum ve davranışlarından.. bu kanunun tasarılarına taraftar olmadıkları gibi bizi de tasvip etmeyen daha doğrusu bu düzene karşı ve aynı zamanda bize de karşı olanların tahrik etmiş olması muhtemeldir demedim, sadece on yıldan beri işçilerin Anayasal özgürlükleri, sendika, grev, toplu sözleşme özgürlüklerini öğrenmiş bulduklarını keza bugünkü iktidarın, DEMİREL'in, çalışma bakanının ve onun hükümetlerinin ve onun parti ve parlamento gurubunun ekonomik ve sosyal bakımdan bugüne kadar yürütmüş olduğu yanlış ve ters tutumu dolayısıyla... işçilerden oy almalarına rağmen, işçilere karşı ters politika izlediklerinden, işçiler bu protestoları yapmışlardır tarzında söylemiştim. Bu nokta zapta yanlış geçmiş şimdi tazvih ederim.»

Diyerek önemli bir konuya açıklık getirmiş ve daha önceki ifadesinde o dönemdeki diğer sol fraksiyonları suçlar nitelikteki beyanını düzeltmiştir.

Kemal TÜRKLER'den sonra 28 Ağustos 1970 tarihli oturumda o zaman DİSK Genel Sekreteri olan Kemal OKUR SÜLKER'in sorgusuna geçildi. Kemal SÜLKER, iddianameden de anlaşıldığı gibi olayları yönetmek ve tahrik ve teşvik edici yayımda bulunmakla suçlanıyordu. O dönemde Kemal SÜLKER, Maden-İş gazetesi yazı işleri müdürü idi. Polise verdiği ifade de kendisine yüklenen suçla ilgisi olmadığını, gazetenin kendisine haber verilmeden başkaları tarafından basılıp yayımlandığını bildiriyordu. Mahkeme önünde de

bazı değişikliklerle aynı şeyleri söyledi. İşçi sınıfının ülkemizdeki en önemli ve güçlü ekonomik örgütünün Genel Sekreterinin, Sıkıyönetim Mahkemesi önündeki sorgusunu, önemi nedeni ile tutanaklardan aynen almakta yarar gördük. Kemal SÜLKER, Mahkeme önünde şunları söyledi;

«İddia makamı benim hakkımda iddianameyi tanzim ederken sevk maddesine ilişkin olarak 15-16 Haziran 1970 olaylarını hazırlamaktan ve bunu basın yoluyla neşretmekten dava açmıştır. Halbuki Maden-İş gazetesinin dosyada bulunan özel sayısı 15-6.1970 tarihinde basılmıştır ve ben o tarihte Ankara'da bulunuyordum. Gazete tetkik edildiği takdirde Manşetinde İşçi sınıfı hazır ol, büyük savaşımız başlıyor ibaresi yazılmıştır. Savaş kelimesi tarihte muhtelif manalar taşır. Ümmet devrinde gazve, Osmanlılar zamanında gazva ve Cumhuriyet devrinde de savaş kelimeleri olarak ifadesini bulmuştur. Kaldı ki, büyük ATATÜRK, bir marşında (her savaşta) tabirini kullanmıştır. Bu itibarla savaşın mutlaka öldürmek, yakmak anlamına gelmediği aşıkardır. Bilindiği gibi işçilerin Anayasal özgürlükleri ve bugünkü işçi sınıfının uyanışı TÜRK-İŞ ve iktidar tarafından benimsenmemektedir, bu maksatla sendikalar kanunu çıkarılmaktadır. Çıkarılmakta bulunan sendikalar kanununun 9. maddesi, bünyesinde 1/3 çoğunluğu taşımayan sendikanın, toplu sözleşme ve grev yapamayacağına âmirdir, bu hal ise işçinin örgütlenmesine grev yapmasına mani olmaktadır. Zaten anılan kanun muvacehesinde bilhassa Türkiye'de 500 bin kişiyi bünyesinde toplaması lâzımdır. Kaldı ki, bu durum ne Amerika'da, ne Rusya'da ve İngiltere'de ne Fransa'da uygulaması bulunmayan bir hükümdür.

Ben, Ankara'da uyarı heyetinde bulunduğum için 12.6.1970 tarihinde DİSK'in yönetim kurulu toplantısına iştirak etmemiştim. 13.6.1970 tarihindeki DİSK'e bağlı sendikaların yönetim kurulları toplantısına da katılmadım, o tarihte Ankara'da bulunuyordum. Keza 14.6.1970 tarihli sendika temsilcileri toplantısına da katılmadım, ancak 15.6.1970 günü Maden-İş sendikasına gittiğim zaman DİSK yürütme kurulunun toplantı halinde bulunduğunu gördüm ve benim icabettimle yürütme kurulu tamamlanmış oldu ve daha önceki toplantıların ışığı altında 17.6.1970 günü gösteri yürüyüşü yapılması ve miting düzenlenmesi karar altına alındı, bu maksat için dilekçe yazılarak ilgili memur tarafından Vilayete götürüldü.

Halen Maden-İş gazetesinin özel sayısı bu miting ve yürüyüş ile ilgili olmayıp esas basılış tarihi olan 13.6.1970 günü, 13.6.1970 tarihindeki sendika yöneticileri toplantısı ve 14.6.1970 günü sendikalar temsilcilerinin toplantısı ile ilgili haberler için hazırlanmıştır ve bu gazetenin 2. sahifesinin 3. sütununun 10. satırından itibaren bu haberleri vermiştir. Bu itibarla savcılığın iddia ettiği gibi gazetenin basılış tarihinde Ankara'da bulunuyordum, bu itibarla İstanbul'da cereyan eden veya yapılan toplantılardan da haberim yoktu, bu sebeplerle vuku bulmayan toplantılar hakkında neşriyatta bulunmam imkansız olur.»

Bunun üzerine Mahkeme söz konusu edilen gazeteyi ve gazetedeki resimleri kendisine göstermiş, Kemal SÜLKER buna karşı;

«Bunlar 15-16 Haziran 1970 olayları ile alakalı resimler değildir, çok daha önce yapılan direnişlere ait resimlerdir, bu itibarla savcılığın iddia ettiği gibi gazete vasıtasıyla işçileri kanunlara karşı gelmeye teşvik ve tahrik etmiş değilim, zaten bu özel sayı Ali ÖZGENTÜRK, Necmettin ÖZYILMAZ, Şerif YACAN tarafından hazırlanmıştır. Ben herne kadar Maden-İş Gazetesi Yazı İşleri Mü-

dürü isem de Basın kanunu yazı işleri müdürünün rızası alınmadan veya alınmadan yazılan yazılardan mes'ul tutulamıyacağımı âmirdir.» demiştir.

Savcının istemi üzerine sorulan soruya ise Kemal SÜLKER;

«Önemli olaylar dolayısıyla gazeteler özel sayılar çıkarır, DİSK sendikalar kanunu dolayısıyla yoğun bir faaliyet içinde bulunduğundan kanun yönünden görüş ve düşünceleri işçilere duyurulsun diye bu nüsha çıkarılmıştır. Zaten gazetenin ikinci sayfasında kanunla ilgili DİSK'in çalışmaları ve üçüncü sayfasında de kanun hakkında DİSK'in görüşleri yer almıştır. Bu iki mevzu dışında kalanlar sırf gazete süslensin diye yapılmıştır...» şeklinde yanıtlamıştır.

Sanıklardan Hilmi GÜNER, 28.8.1970 tarihli oturumda sorgusu yapılırken Askerî Savcının sorusu üzerine;

«...Ben idari bakımdan basın dairesi başkanı bulunuyorum. Bunun hem gazete ve hemde ilmi yayınlar yönünden hizmet münasebeti vardır. 15.6.1970 tarihli Maden-İş gazetesinin özel sayısı tarafımdan görülmemiştir. Bu konuda çalışan Ali ÖZGENTÜRK ve onun da iki yardımcısı vardır, söz konusu gazetede bunların isimleri geçmektedir. Gazetenin çıkışından benim haberim yoktur» dedikten sonra Kemal Okur SÜLKER söz aldı ve şunları söyledi;

«Ben Maden-İş gazetesi yazı işleri müdürüyüm... gazetenin çıktığı 15.6.1970 tarihinde İstanbul'da bulunmadığım için Maden-İş sendikası basın bürosu, asgarî lise mezunu olan sorumlu yönetmeni tayin etmesi ve bunu Vilayet aracılığıyla basın müdürlüğüne bildirmesi gerekirdi. Bu lâzimeye riayet etmemiş, burada olmadığı halde beni mes'ul müdür göstermiş ve haberim olmadan gazetede ki yazı ve resimler çıkmıştır. Ben, bu noktadan Hilmi GÜNER için emniyeti suistimal etmiş ibaresini kullanmıştım.»

85 Sanıklı davadaki sanık ifadeleri

Bu Davadaki bazı sanıkların, Mahkeme önündeki ifadeleri şöyleydi:

BİNALİ ARSLAN (Singer fabrikasında işçi) :

«15.6.1970 tarihinde çalışmakta olduğum Singer fabrikasına gitmişim, işbaşını müteakip fabrikanın personel şefi SELİM ARAR bizi topluyarak (bir yürüyüş yapılacakmış, yürümediğimiz takdirde fabrikamız tahribe uğrayabilir, siz de bu yürüyüşe katılın) dedi. Ben topluluk içinde iken bir aralık fabrika bekçibaşısı beni çağırarak ağabeyim Nurettin ARSLAN'ın geldiğini, evde çocuğumuzun rahatsız olduğunu ve hemen eve gitmekliğimi söyledi, bende Selim bey'den izin alarak eve gittim ve akşama kadar hastalıkla meşgul oldum.

Ertesi günü fabrikaya çalışmak için gitmişim, yine işçi yürüyüşleri yapılacakmış, Selim bey bizi topladı, fabrika işçileri olarak bu yürüyüşlere katılmaklığımızı istedi, yevmiyelerimizin işleyeceğini de ifade etti, karta bastık, saat 9.30 sıralarında fabrikamızın önüne gelen işçilerin grubuna 300-400 kişi olmak üzere Singer işçileri olarak karıştık. Hep beraber Küçükalyalı-Maltepe istikametine doğru yürüdük, saat 10.00 sıralarında tanıdığım ustalara rastladım, kalabalık çoğaldığı için gruptan ayrılarak tanıdığım bu kişilerin yanına gittim, akşama kadar orada kaldım ve akşamda evime gittim. Ben iddia edildiği tarzda Singer fabrikasındaki işçileri kanunsuz yürüyüşe tahrik etmediğim gibi, suç işlemeye de teşvik etmedim. Ayrıca Kartal Jandarma Karakol Komutanının

yakasından tutup nezarete işçi olup olmadığını sormadım, keza iddia edildiği gibi elimde Singer flaması da yoktu.

Ben 29.6.1970 günü fabrikada işbaşı yaptığım sırada bir aralık idare amiri ve personel şefi Selim bey beni odasına çağırdı, burada Uzm. J. Çvş. Haşim KILIÇ'da vardı, bana bir şahitlik için karakola kadar gideceğimizi söylediler. Jandarma ile dışarı çıktık, hatta bilahere benim koluma kelepçe vurup Yakacak bölgesinde dolaştırdılar, beni gören halk (hırsız) diye bağırdı...

Okuduğunuz ifade (hazırlık ifadesi) bana ait değildir. Kartal İlçe Jandarma Birlik Komutanı zaptı kendisi yazmış, bana zorla imza ettirmiştir. Beni karakolda Haşim KILIÇ dövdü... Bu konu ile ilgili dilekçem vardır, hatta Askeri Ceza evine girdiğim zamanda tedaviye devam ettim, gözümden de ağır yaralı idim, bunları her an ispat edebilirim.» (Aynı dosya duruşma tutanağı sayfa 28-29).

ENVER ÇAPKUR (Haymak Döküm fabrikasında işçi):

«Ben, 15.6.1970 tarihinde saat 15.00-23.00 vardiyasında görevli idim, saat 15.00 sıralarında fabrikaya geldiğim zaman, fabrikanın Jandarma tarafından abluka edildiğini, görevli bir assubay'ın işçileri içeri almadığını gördüm ve bu meydana bana da giremezsin diye tebligat yaptılar, bende eve döndüm.

16.6.1970 günü fabrikaya hiç uğramadım, zira ayın 15. de geldiğim zaman bana üç gün fabrikaya uğramıyacağım jandarma tarafından söylenmişti. 18.6. 1970 günü fabrikaya geldim kapıda jandarma ve bekçiler vardı, beni yakalayarak bir vasıtaya koyup, nezarete attılar. Bu itibarla bahsedildiği şekilde tahrip ve yürüyüş olaylarına katılmadım...

19.6.1970 günü ifademi jandarma karakolunda aldılar, ifademi alan jandarma sadece hüviyetimi tespit etti geri kalan kısmını kendisi yazdı, ayrıca da dövere taziyk ettiğinden zaruri olarak imzaladım, bu nedenle okuduğunuz ifade bana ait değildir.» (İst. (1) No. lu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi 970/5 E. no. lu dosya duruşma tutanağı sayfa 15).

ŞERAFETTİN AĞIN (Haymak Döküm fabrikasında işçi):

«Ben, 15.6.1970 tarihinde sabahleyin saat 07.15 vardiyasında çalışmak için fabrikaya girdim, bizim kısım şefi Celal SERTOĞLU ile karşılaştım, kendisi her zaman saat 08.00 de gelir, erken gelmesi dikkatimi çekti. Saat 07.30 sıralarında 16 yaşlarında 3-4 kişinin arka ceplerine tabanca yerleştirmiş olarak fabrika içerisinde dolaştıklarını gördüm. Hatta ben posta başıyım, kendi postamdan Ali PEKDEMİR, Naim VURAL ve İbrahim YILDIZ'da bu durumu görmüş, gelip bana müracaatla bu durumu ilgili şeflere söylememi istediler. Bilahere durumu kontrol için fabrikanın taşlama kısmına geçtim. Burada da fabrika ile ilgisi olmayan 30-40 kadar bir kalabalıkla karşılaştım. İşçi temsilcimiz Eşref GÜÇKAN bunlarla konuşuyordu, kimden öğrendiğimi bilmemekle beraber, patronun Eskişehir'den bazı şahıslar getirdiğini öğrendim. Ben saat 17.00'e kadar fabrikada kaldım, saat 16.00 sıralarında fabrikaya dışarıdan taşlar atılıyordu, hatta benim bulunduğum kısımda camları kırıldı, ben saat 17.00 sıralarında fabrikayı terk ettim, kimlerin fabrikayı tahrip ettiklerini bilmiyorum, Haymak fabrikası işçilerinin de fabrikayı tahrip ettiklerine dair bilgi ve görgüm yoktur.» (Aynı dosya duruşma tutanağı sayfa 16).

Dev-Genç davasındaki sanık ifadeleri

Bu davanın bazı sanıkları, tutuklama sırasında Askeri Mahkeme önünde şöyle ifade verdiler :

MEHMET SÜRÜCÜ: «Ben, Dev-Genç üyesiyim. Ancak, 15-16 Haziran günü işçi yürüyüşlerine katılmadım ve o gün Dev-Genç teşkilâtıyla da telefon görüşmesi yapip emir almadım. Banttaki seste bana ait değildir.»

VEYSEL SARIÖZEN: «Ben, 16 Haziran 1970 tarihindeki yürüyüşe Sendikalar Kanununda olacak değişikliğin Anayasaya aykırı olacağı kanısında bulunduğumdan münevver bir şahıs olarak bu hususu protesto maksadiyle 16 Haziranda yapılan işçi yürüyüşüne katıldım. Ben, İşçi Partisinde üyeyim. Ben, Sungurlar fabrikasında yürüyüşe katıldım. Taşlıtarlaya kadar gidip geri döndük, Alibeyköyünde yürüyüşten ayrıldım. Bu yürüyüşte İvem Keskinoğlu ve Adil vardı. Bizim yürüyüşümüzde herhangi bir olay olmadı.»

SEFER GÜVENÇ: «Ben, Dev-Genç'e dahil üye değilim. Fakat oradaki arkadaşlarımın bir kısmını tanırım. 15-16 Haziran 1970 günkü işçi hareketlerine katılmadım. Ancak, 16 Haziran 1970 günü olacak dışardan birliğe telefon ederek Gökalp çıktı onunla konuştum konuşmanın mealini şimdi şu anda hatırlamıyorum.»

HİDAYET KAYA : «Ben, Dev-Genç'e üye değilim. Ancak, Dev-Genç'in fikirlerine sempati duyarım 15-16 Haziran 1970 günkü işçi hareketlerinde Dev-Genç tarafından görevlendirilmedim. Fakat 15.6.1970 günü işim dolayısıyla Kartalda bulunuyordum. Yunus Çimento fabrikası civarında işçi kalabalığına merak saiki ile katıldım. Tahminen 500 metre kadar kenardan izleyerek yürüdüm. İkinci günde Çağaloğlundan Saraçhaneye kadar hareketi izledim, eylemlerim bundan ibaretti.»

İHSAN MEMOĞLU: «Ben, 15-16 Haziran 1970 günkü işçi hareketlerine katılmadım. Kurtuluş gazetesinin özel bir sayı olarak çıkarılması konusunda Ankara ile telefon konuşmalarım oldu. Belki bu nedenle buraya getirilmiş olabilirim bunun dışında bir hareketim yoktur.»

İŞİTAN GÜNDÜZ: «Ben, 15-16 Haziran 1970 günkü işçi yürüyüşlerine katılmadım. Ben, işçi kitlesine yolumun üzerinde olması nedeni ile 16.6.1970 günü Aksaray'da katıldım. Yanlış oldu, Topkapı da zorunlu olarak katıldım. Fatihe kadar aralarında yürümek mecburiyetinde kaldım. Ve ayrıldım. Denilebilirki ben, bu hareketi belli bir süre izledim katılmak dahi bahis konusu değildir.»

NAHİT TÖREN : «Ben, 16.6.1970 günkü işçi yürüyüşünde Alibeyköyünde vardım ve yanımda 7-8 arkadaşım vardı, kendilerini tanımiyorum, örgüte yeni girmiş arkadaşlardı. Ramiye kadar denilebilirki yürüyüş kitlesinden cebir edilir durumda idi. Ramide esnafın telaşı üzerine arkadaşlarla elele tutuk kalabalığın yanında koruyucu vaziyet aldık. Taşlıtarlaya çıktık, bir konuşma yapmak istedim sendikacılar mani oldu. Hareketlerin bizi aştığını yanlış oldu DİSK yöneticilerinin dışına taşı. Genç işçiler duruma bilahare hakim olunca biz, insiyatifi, onlara terk ettik.»

ADEM ERCAN: Ben, 15 Haziran 1970 günü işçi hareketlerine katılmadığım gibi, birliğe de uğramadım. 16 Haziran 1970 günü birlikte idim. Ben, yönetimle ilgili herhangi bir konuşma yapmadım. Sadece dışardan gelen bir telefona cevap verdim. Bir bildiri yazdığımı ve basına verilip verilmeyeceğini kimseden sormadım ve o günkü yürüyüşlere de katılmadım. Dev-Genç'in üyesiyim ama o gün bana Dev Genç yönetim kurulu herhangi bir görev vermemişti.»

ERDEM ARIKAN : «15-16 Haziran günkü yürüyüşlere katılmadım. Ben, Haşmetle telefon konuşması yaptım. Balmumcuda görevli arkadaşlarımla bera-

berdim. Yanlış oldu tashi ediyorum arkadaşlarım görevli değildi. Bizler, oraya merak saiki ile gittim arkadaşlarımda bildiri vardı dedi, Balmumcudan Ortakö-ye gittiğimiz doğrudur» dedi.

İşıtan gündüz ile Nahit Tören'in emniyet ifadeleri

Dev-Genç Davasının önemli sanıklarından İşıtan Gündüz ile Nahit Tören'nin, hazırlık soruşturması sırasında Emniyette verdikleri ifadeler ise aynen şöyleydi;

SANIK İŞİTAN GÜNDÜZ :

Aslen Devrek doğumlu olup, Kastamonu Merkezine nüfusa kayıtlı halen ailesi efradı Düzce'de oturur, kendisi İstanbul'da Kocamustafa Mustafa Hacı Hamza Mahallesi Küçük Efendi Sokak 4/1 sayılı yerde oturur, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi 7-8 sönestr 4182 numaralı öğrenci.. bekar, geçmişte sabıka ve mahkumiyeti yok, halen Örfi İdare tarafından tutuklanmış, Ali Osman oğlu 1945 Devrek'de Mübahat'tan doğma İşıtan Gündüz'ün 8.7.1970 tarihinde görülen lüzum üzerine Emniyet Şube 1 Müdürlüğünde alınan ifadesidir.

SORULDU : İlk tahsilimi babamın memur olması dolayısıyla Trabzonda başlayıp Karasu'da bitirdim. Orta tahsilimi İstanbul Kadıköy Maarif Kolejinde Lise ile birlikte tamamlayarak 1965 yılında mezun oldum ve müteakiben yukarıda açıkladığım şekilde fakülteye kaydedilip hâlen burada öğrenciyim. Babam Ali Osman Düzce Orman İşletmesinde Orman Bölge Şefidir. Ender İşıtan Düzce'de ortaokulda okumaktadır. Başka kardeşim yoktur. Ben İstanbul'da yukarıda söylediğim Kocamustafa'daki adreste anne annem Hurisar ile birlikte oturmaktayım. 1968 yılında Şişli Özel İktisadi ve Ticari İlimler Okulunda üçüncü sınıfta öğrenci Işıl Gürsoy ile nişanlandım, kendileri Maltepe Bostan sokak 53 numarada oturmaktadır. Nişanlımın anne ve babası sağdır Babası Mustafa Gürsoy ilkokulda öğretmendir ancak, hangi okulda olduğunu bilmiyorum, ancak o çevrede bir ilk okulda olsa gerek. Bir baldızım var kendisi Kars'ta Akay isimli bir Avukatla evlidir. Yurtdışında ve içinde belirli gezilerim yoktur. İngilizce lisan bilirim.

SORULDU: Fikir Kulüpleri Federasyonu zamanında Türkiye İşçi Partisinin sloganı olan Sosyalist Türkiye stratejisinde Fikir Kulüpleri Federasyonu Üyesi idim, bilahare Mihri Belli stratejisi olan Milli Demokratik Devrim stratejisine ben girdim ve Dev-Genç üyesiyim.

SORULDU : Milli Demokratik Devrimden gaye, Toprak reformunun yapılması, Mustafa Kemal devrimlerinin tam olarak uygulanması. Milli Demokratik Devrim aşamasından sonra Sosyalist Devrime yönelme. Sosyalizm her memleketin kendi şartlarına uygun olarak tesis edilir.

SORULDU: Diyalektik Materyalizmin düşünce yöntemini olarak benimsiyorum. Diyalektik devamlı değişim demektir. Ve Hegele aittir. Materyalizm ise maddecilik demektir, Marks ve Fuabah'ın felsefesidir. Bilimsel Sosyalizmi benimsiyorum, bundan da insanın özgürce düşünce olanağı olduğu ve emeğini hiç kimseye sömürmediği bir düzen anlıyorum. Milli Demokratik aşamasından sonra Toprak ağalığı, işbirlikçi burjuvazi, aracı ve tefeci ortadan kalkmış olacak ve işçi sınıfının önderliğinde, köylününde gücünü alarak Sosyalist devrime geçecek.

SORULDU : Dev-Genç çeşitli fakültelerde kurulan Devrimci Gençlik Kulüplerinin bir federasyon adı altında toplanmasından meydana gelen Devrimci bir örgüttür. Genel merkezi Ankara'dadır. Genel başkanı Atilla Sarptır. İstanbul Bölge Yürütme Kurulunu 7 kişi teşkil etmektedir. Bu 7 kişi Mustafa Zülkadroğlu, Necmi Demir, Haşmet Atahan, Namık Kemal Boya, Nahit Tören'dir. Yardımcıları da Yavuz Hakyemez ve Gökalp Eren'dir. Dev-Genç'in stratejisi liderliğini Mihri Belli'nin yaptığı Milli Demokratik Devrim Stratejisidir. Gerçek bir devrimci bana göre dürüst olmalıdır. Bu dürüstlükten maksadın kişinin kendi menfaatlarından önce toplum menfaatlarını nazara alması ve sosyal ahlaklı olmasıdır. Dev-Genç'in bu ahlakta 200-300 üyesi bulunmaktadır.

SORULDU : 15-16.6.1970 tarihlerinde vuku gelen işçi olayları çıkarılmak istenen Sendikalar Kanununun işçinin bir çok hak ve sendikal hürriyetlerini kısıtlayıcı nitelikte olduğu için işçi tarafından bunu protesto etmek amacıyla bir yürüyüş yapılmıştır. Sendikalar Kanununu şahsen incelemiş değilim. Ancak gazetede ki bu konuda yapılan yayınlar ve açıklamalar bu kanunun işçi aleyhinde olduğunu gösteriyordu. İşçilerin bu kanuna karşı yaptıkları direniş ve yürüyüşlerinde haklıydılar, ancak bu yürüyüşleri yasalar çerçevesi dahilinde yapılmış daha iyi ve kanuni olacaktı, ben bu kanaattayım, sendikacıların genellikle öğrencilerin işçi arasına karışmasını istemezler. Birinci günü yani olayların cereyan ettiği 15.6.1970 günü tahminen saat 15 sıralarında kayınpederimin Guraba hastanesine yatırılması için bununla ilgili işlemleri takip etmek ve hastanede Ataman isimli asistanla görüşmek üzere hastaneye gitmiştim. Dönüşümde işçi kafilesinin yürüyüş halinde Aksaray istikametine geldiklerini gördüm, kalabalığa karışarak bende bunlarla beraber Fatih'e kadar geldim, yürüdüğüm için Fatih'te işçiden ayrıldım, evime gittim. Benim katıldığım grubun birinci veya ikinci grup olduğunu bilmiyorum, bu grup arasında arkadaşlarımdan kimseyi de görmedim. Olayların cereyan ettiği ikinci günü akşamı Teknik Üniversitede işçi temsilcileriyle yapılan toplantıdan haberim yoktur, yukarıda yürüyüşe tesadüfi olarak katıldığımı söyledim, aslında olayların ikinci günü zannedersen saat 8.30 9.00 sıraları idi bir münübüsle yürüyüşü kendiliğinden izlemek üzere Topkapı'ya gittim, sur dışına çıktım zaten ben oraya çıktığım zaman kalabalık işçi grubu da asfalt üzerinde surdan içeri girmek üzere yürüyüş halinde idi orada kalabalığa karıştım, yukarıda da açıkladığım üzere kalabalıktan Fatih te ayrıldım. Bu hususu istikbalim korkusundan açıklamak istememiştim. Benim bu yürüyüşe katılmam konusunda önceden bölge yürütme kurulu ile bu konuda herhangi bir konuşma ve anlaşma olmadan kendi inisiyatifimle katılmış bulundum. Dedi sorguya 9.7.1970 günü devam edilmek üzere son verilip altı birlikte imza edildi. 8.7.1970.

8.7.1970 günü ifadeye devam edilmekte iken 9.7.1970 gününe bırakılan sorgulama üzerine adı geçen maznunun yeniden sorgulanmasına devam edilmiştir.

SORULDU : Yukarıda da söylediğim şekilde yürüyüşe katıldım, ancak benim bu katıldığımdan Dev-Genç Bölge Yürütme Kurulunun haberi yoktu, olayların ertesi günü Teknik Üniversiteye gittiğimde olaylardan konuşuluyordu bende o gün olayları izlediğimi söyledim. Çıkarılmak istenen sendikalar kanununun protesto edilmesi sebebiyle işçiler tarafından yürüyüşler yapılacağını gazetelerden vesair yayınlardan öğrenmiş bulunuyorduk. 15.6.1970 günü öğleye doğru idi ben Teknik Üniversitede idim her zaman olduğu gibi Dev-Genç'e mensup arkadaşlar bir arada bulunuyorduk, Haşmet de orada idi, ben kendisine 16.6.1970 günü yapılacak işçi yürüyüşünü Topkapı semtini izleyeceğimi söyledim bunu evim oraya yakın olması sebebiyle istemiştim. Haşmet de iyi dedi oraya

gidecek arkadaşlarla beraber izleyeceğimizi sloganlar yönünden insiyatifi elde tutarak bunların bağırtılmasını ki sloganlar arasında Bağımsız Türkiye sloganı vardı. Sonra yürüyüşün safahatı hakkında yani Haşmet'e malumat vermemizi söyledi. Bunun üzerine bende 16.6.1970 tarihinde saat 8.30 sıralarında Topkapı daki İbrahim Etem İlaç fabrikasının önüne gittim işçiler fabrikadan dışarı çıkmışlardı bunların arasında da Dev-Genç'e mensup 10-15 kişi kadar vardılar yer yer Bağımsız Türkiye sloganını bağırtıyorlardı (Benim Bağımsız Türkiyeden anladığım mana şudur, Türkiye bugünkü durumu ile ekonomik ve siyasi yönden yarı bağımlıdır, ülkemizdeki ekonomik bağımlılık Nato aracılığı ile siyasi bir bağımlılık haline dönüşüyor. Bu dönüşümde bir çok ikili andlaşmaların rolü bulunmaktadır) 16.6.1970 günkü yürüyüşte Dev-Genç'e mensup bir çok arkadaşlar kendi muhitindeki işçiler arasına karışarak yukarıda da söylediğim gibi işçilere belirli sloganları söyletmeğe ve insiyatifi ellerinde tutmaya çalışacaklardı, oradaki işçi hareketlerinin safahatı hakkında merkez durumundaki Dev-Genç'e bilgi verilecekti. Benim tarafımdan işçi yürüyüşü safahatı hakkında telefonla Haşmet'e herhangi bir bilgi vermedim, içinde bulunduğum işçi kafilesi Topkapı dan şehre girdi, çok kalabalık olduğu için sağdan veya soldan bu kafileye başka işçi gruplarının katılıp katılmadığının farkında değilim, kalabalık Topkapı ve Lunapark tan Fatih'e çıktı, oradan Şehzadebaşına, oradan da Beyazıt'a geçerek Çağaloğluna kadar geldik içinde bulunduğum toplulukta herhangi bir hadise olmadı, Beyazıt'a geldiğimde Dev-Genç'li Yavuz Hakyemezi bir aralık gördüm ve kendisine ne oluyor ne yapalım burada son verilsin gibi sordum ancak kendisinden herhangi bir cevap alamadan kalabalığa karıştık, kalabalık oradan yürüyüp Divanyolundan Çağaloğluna sapıldı yolda Bağımsız Türkiye diye bağırtılıyordu ve insiyatif Çağaloğluna geldiğimizde hakim bir durumda idi Çağaloğluna trafik noktasının bulunduğu yere geldiğimizde tanklar yolu kapamıştı, burada bir süre duraklama oldu, daha sonra tanıklar açıldı ve kalabalık vilayet istikametine doğru gine aynı tempo içerisinde yürüdü ben yürüyüş sırasında genellikle önlerde bulunuyordum fakat bazanda kalabalığın hareketine göre arkada kalıyordum, Kalabalık Çağaloğlundan inerek Sirkeci Eminönüne geldi köprü açık olduğu için bu defa Unkapanına yöneldi, Unkapanına gelindiğinde bu köprünün de açık olması sebebiyle kalabalık bu defa Fatih'e döndü ve ben Fatih'te kalabalıktan ayrıldım, başka işyerlerine giden arkadaşlardan ben yalnız Veysi Sarısözen ve grubunun da Sungurlar ve o civarındaki fabrikalara gittiklerini işittim. Olaylar hakkında bildiklerim ve bizzat kendimin katıldığını söylediğim yürüyüşlerde ne gibi bir hareketlerde bulunduğum yukarıda açıklanmıştır.

SORULDU: TİP Fatih ilçesinde kaydım devam etmektedir, PTT idaresi şehirlerarasında santral memuresi olarak çalışan nişanım Işıl Gürsoy ise gine TİP Kadıköy ilçesine kayıtlıdır, bir sürede gençlik kolunda üyelikte bulundu, ancak çoktan beri parti ile işlerinin çokluğu sebebiyle ilgilenemiyor dedi alınan iafdesinin doğruluğunu okuyarak imzasıyla tasdik etti ve edildi 9.7.1970.

Em. Ş. 1. Komiser
Ramiz Taşdemir
(İmza)

Em. Ş. 1. P. M.
Emin Şenel
(İmza)

Sanık
Iştan Gündüz
(İmza)

SANIK NAHİT TÖREN

Aslen Konya ili Merkezine bağlı Büyük Sinan Mahallesi halkından olup, ailesi efradı halen mezkur mahal Akbaş Mahallesi Mimar Kelük sokak 19 sayılı evde oturur, kendisi İstanbul Beyazıt Veznecilerdeki Site öğrenci yurdu A Blo-

ku 1 nolu odada yatar kalkar İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi 3-4 s0mestr 5827 nolu 0ğrenci ve DEV-GENÇ üyesi bekâr sabıka ve mahkûmiyeti yok. Ni-yazi oğlu 1947 yılında Mardin de Saadet'ten doğma Nahit T0ren'in g0r0len l0z0m 0zerine 16/7/1970 g0n0 Emniyet Şube 1 M0d0rl0đ0 Sıkıy0netim B0ro-sunda sanık olarak alınan ifadesinde :

SORULDU: İlk ve orta tahsilimi Konya Bozkır'da Lise tahsilimi de Kon-ya'da tamamlayarak 1966-67 ders yılı Haziran d0neminde mezun oldum, bir yıl tahsile ara verdikten sonra yukarda bahis konusu ettiğim fak0lteye kay-dedildim. Halen burada 0ğrenci bulunmaktayım. Babam emekli Maliye memu-rudur. Memlekette olup maaşı ile geçinir. Ağabeyim Vahit T0ren orta okuldan mezun olup, halen Konya PTT sinde memurluk yapmaktadır. Birde Ahmet T0-ren isimli Konya Erkek Lisesinde okuyan k0çük kardeşim vardır. Fransızca lısanı bilirim. YurtdıŐı gezilerim yoktur. Yurt içinde geziye çıkmadım. Bu yıl çıkma niyetindeyim. Sıkıy0netimin ilân edildiği g0n Ankaraya gittim, oradan İstanbul'a d0n0p Kredimi aldım ve tekrar Ankara'ya d0nd0m. oradan kalmak-ta olduğum Orta Doğu Teknik Üniversitesi kampından Bahadır Pirsaygılı, Ah-met Cem Y0cesoy 0ç0m0z birlikte kamp için Bulancağa gittik o gece kaldık zaten gece saat 1 de inmiŐtik sabahleyin 0vukat arkadaşım Alaaddin Mutlu, Őansal Dikmen, Şenel Uzunali0đlu ile g0r0Őt0đ0m0zde Ordu valiliğinin yanlış s0yledim Giresun valiliğinin yabancı 0ğrencilerin b0lgelerinde g0r0ld0đi tak-dirde yakalanıp en yakın polis veya jandarmaya teslimine dair bir tamim ya-ynlandığını s0ylediler bizde bu durum karşısında kalamıyacağımızı anladık nitekim Samsun'a gitmek 0zere yer ayırttırdık fakat otob0se bineceğimiz sıra-da polis yakalayıp bir saat orada tutulduk Ordu'ya sevkettiler 4 g0n orada kal-dık hakkımızda tanzim edilen evrakla mahkemeye çıkarıldık fakat beraat et-tik bilahare benim İstanbul'dan arandığım bildirilmesi 0zerine ben İstanbul'a sevkedildim.

SORULDU : Ben Marksıst Leninistim, Millî Demokratik Devrim Strateji-sini benimsiyorum, bu stratejinin T0rkiye'de 0rg0ts0zrl0k sebebiyle bir lideri yoktur. İdare tarzı Dev-Genç'te de (oluŐturulmak 0zere olduğu gibi) ortak y0-netimdir. Ç0nk0 liderlik 0zerinde s0pek0lasyon yapılabilen ve aynı zamanda yanlış bir usuld0r. Zira liderin bir hatası b0t0n 0rg0te dahil olabilir. Millî De-mokratik Devrim işçi ve yoksul k0yl0 başta olmak 0zere t0m millîci sınıf ve tabakaların Emperyalizme Feodal kalıntılara ve Emperyalizmin yerli işbirlikçi-lerine karşı savaşmak demektir, m0cadelenin hedefidir. Bu m0cadele bir iç savaş Şeklinde de olabilir. Millî Demokratik Devrim aŐamasını m0teakip diya-lektiğin icabı olarak Sosyalist d0zene geçme çalışmaları yapılır. Eğer Mark-sist' Leninistler Proletaryayı ve yoksul k0yl0đ0 0rg0tleyebilmiŐlerse işçi sınıfı-nın hegemonyasında sosyalist toplum d0zenini kurarlar. Bu tip bir d0zene oport0nist olmasına rağmen Sovyet Rusya'yı (Revizyonist) misal olarak g0ste-rebilirim. Bug0n 0lkemizde sol kesim bazı kamplara ayrılmakta, bunlardan ma-vi Aydınılık'çılar diyebileceğimiz Doğu Perinçek ve grubu Maocu olarak kendile-rini lanse etmektedirler. Emek grubu olarak bilinen Sadun Aren'ciler de ken-dilerini Moskovacı olarak nitelemektedirler. Biz, Kırmızı Aydınılık Grubu Millî Kurtuluşçu olarak ortaya çıkmış durumdayız. Yani daha doğrusu Dev-Genç olarak ortaya çıkmış bulunuyoruz.

SORULDU: Dev-Genç B0lge Y0r0tme Kurulu 0yesiyim. Ve halen B0lge Y0-r0tme de g0revliyim, B0lge Y0r0tmenin diğer g0revlileri ise, Haşmet Atahan, 0mer G0ven, Cihan Alptekin, Mustafa Z0lkadiroğlu'dur. İçerde olan Cihan Alp-

tekin ve Ömer Güven'in yerine Necmi Demir isimli arkadaşımız alınmıştır. Namık Kemal Boya, Erim Süerkan ve Yavuz Hakyemez isimli arkadaşlar bölge yürütmede olmamakla beraber bölge yürütmeye yakındırlar.

SORULDU: Türkiye'de bir gizli Komünist Partisinin olup olmadığını kesin olarak söyleyemem, ancak gizli Komünist Partisiyle irtibatı olan kişiler olabilir. Bunların merkezi Almanyada olup, bir çok kişiler Almanya'ya gidip gelmektedirler. Bu vesile ile de irtibat kurabilirler. Dev-Genç'in TKP ile katıyın ilgisi yoktur. Dev-Genç 1967 yılında kurulan Fikir Kulüpleri Federasyonu olarak kurulan Genç teşekkülünün 1968 Aralığında Aybar-Aren kliğine mensup yöneticilerden temizlenerek ele geçirmemizle teşekkül etmiş Devrimci bir örgüttür. 1969 yılında Fikir Kulüpleri Federasyonunun ismini değiştirerek Devrimci Gençlik Federasyonu şekline döndürdük. Biz FKF'yi elde etme mücadelesine DÖB (Devrimci Öğrenci Birliği) olarak katıldık. DÖB de o zaman Deniz Gezmiş, Mustafa Gürkan Mustafa Zükardıroğlu, Cihan Alptekin, Nahit Tören ve bu gibi 35-40'a yakın asil üye bulunmakta idik. DÖB olarak girdiğimiz mücadelede yukarda da söylediğim gibi Fikir Kulüpleri Federasyonunu ele geçirdik, ismini ve tüzüğünü değiştirdik. Tüzükte değiştirdiğimiz husus Sosyalist Devrim stratejisini ortadan kaldırarak onun yerine Millî Demokratik Devrim stratejisini koyduk. Önümüzdeki kurultayda da Doğu Perincek grubuna mensup olupta Dev-Genç üyesi olan kişileri öz eleştirilerini yapmadıkları takdirde örgütten uzaklaştırmamız söz konusudur. Üye sayısı hakkında kesin bir rakam söyleyeceğim. Dev-Genç Bölge Yürütme de benim görevim basın sözcülüğü, Haşmet Atahan'ın belli bir görevi yoktur, Mustafa Zülkadiroğlu Saymandır. Necmi Demir'in belli bir görevi yoktur. Ömer Güven de sözcü idi. Cihan Alptekin başkan ve sözcü idi, tüzüğe göre hapiste olan Cihan Alptekin'in yerine birisinin seçilmesi gerekir, ancak yukarda da belirttiğim gibi başkanlık yanlış bir şeydir. Bizim bugünkü yönetimimiz ortak yönetimdir. Yapılacak herhangi bir işi Bölge Yürütme Kurulu çizer, arkadaşlardan birisi bunu uygular.

SORULDU: 15-16.6.1970 tarihindeki işçi hareketleri sendikal bir hareket olup, kanunsuzdur. DİSK yöneticileriyle ki bunlar Kemal Türkler, Kemal Sülker ve o klik mensupları hakkında biz şüpheliyizdir. Bizim bu şüphemiz Hükümetin ve SİA'nın ajanı olabilecekleri mealindedir, biz bunu iddia ediyoruz. İşte o günkü olaylar DİSK'in ve Hükümetin ortak bir oyunudur bence. Bugüne kadar Türkiye'de işçi sınıfının böyle bir sokak hareketi denenmemiştir ve yoktur. Hükümet önümüzdeki günlerde Ekonomik bir krize gireceğini bilmektedir. Bu krizin iki türlü çözümünü vardır. Birisi Türk parasının devalüa edilmesi, diğeri de emisyonla tabi tutulmasıdır? Bu günkü iktidarın bu iki hususta içinde bulunduğu krizi atlamağa çalışması kendi kendisini ipe götürecek demek olduğundan Millîci güçlere personel kanunu ile bazı avantajlar sağlayıp devrimci bir sınıf olan işçi sınıfını öncü göstermek ve nazarı dikkatleri komünizm tehlikesine çekmek ve böylece de içinde bulunduğu ekonomik buhrandan dikkatleri bu yöne tahvil etmek maksadiyle 15-16.6.1970 tarihlerindeki işçi hareketlerini DİSK yöneticileriyle birlikte hazırlamışlardır. Eğer Dev-Genç bil fiil bu yürüyüşün içinde olsa idi mutlaka kırma dökme olmayacaktı ve iş çıkırından çıkmazdı çünkü Dev-Genç tahrik edici, kırıcı dökücü bir anarşist örgüt değildir böyle bir tutumu hiç bir dönemde benimsemes esasen ideolojik tutumları bu askerdir. Ben 15 Haziran 1970 günü Ankara'da idim buna şahit olarak Ankara Askerî Tıbbiye öğrencilerinden Ahmet Zafer Ergün, Erkan Dirik, Uğur Oral'ı gösterebilirim. 16 Haziran 1970 günü saat 10 sularında İstanbul'a geldim, Üsküdardan motorla karşıya geçtim, İstanbul Teknik Üniversitesi'ne giderek

oradaki arkadaşlarla 10 dakika kadar görüşerek öğrenci yurdunun en üst katına çıktım ve uyudum. Saat 16 ya çeyrek kala uyandım Teknik Üniversite öğrenci birliğindeki arkadaşlarımdan talaşlı bir hal gördüm sebebini sordum, arkadaşlar oyuna geldik, kan gövdeyi götürüyor, sendikacıların hepsi arkadaşlarımızı (Dev Genç'lileri) tecrit ediyorlar hiç birisi yürüyüşe katılmıyor ve hiç bir yürüyüşe katılmadan fabrikaların önünden ayrılarak Gümüşsuyuna dönüyorlar, bu arada Alibey köyündeki yürüyüşe katılmak üzere giden 8-9 arkadaşımızın dönmediğini haber aldım, ben duruma çok kızdım ve saat 17.30 sularında Silahtarağa yolu ile Kağıthaneye gitmekte iken Taşıtlardan Silahtara dönmekte olan bir yürüyüş kolu gördüm ve vasıttan indim o yürüyüşte Dev-Gençli arkadaşların tecrit edilmiş durumda idiler Taşıtlarlada Dev-Gençli arkadaşlar sendikacılarla bir çatışma olmuş, sendikacılar işçileri Şişliye getirmek niyetinde imişler, halbuki Dev-Gençli arkadaşlar işçilere ertesi günkü yapılacak mitingin oyuna getirilmesi için sendikacılar tarafından böyle yürüyüşler tertiplemek, bu oyuna gelmemeleri gerektiğini işçilere söylemişler ben oradaki 7-8 arkadaştan yalnız Erdoğan tanıyorum, diğerleri genç sempatizan arkadaşlardır, kendilerini toparladım ve Münübüse bindirerek saat 20 sularında Gümüşsuyu binasına getirdim. Ben o gün Örfi idarenin ilânına kadar Teknik Üniversite de kaldım, Örfi İdare ilânını müteakip bir suçlu arayacağımı, geçmiş deneylerimizden bildiğim için beni yakalamaları ve haksız yere tutuklamaları, bu arada sopa atmaları korkusu ile Hacettepe Üniversitesinden bir kız arkadaşım Bedriye Öncü'yüde yanıma alarak o gün akşam Ankaralı bir arkadaşımın özel arabası ile (arkadaşımın ismi Tuğrul veya Ertuğrul olabilir. Arabanın numarasını hatırlamıyorum) İzmitte kadar gittik, arkadaş bizi İzmitte bırakıp döndü, bizde İzmitten otobüse binerek Ankaraya gittik. Sorgulamaya 17.7.1970 günü devam edilmek üzere burada son verilmiştir. 16.7.1970.

16.7.1970 günü araverilen sorgulamaya 17.7.1970 günü devam edilmiştir.

SORULDU: 15-16.6.1970 tarihindeki olayların önce iddia edildiği şekilde DİSK yöneticileriyle bir toplantı yapmış değiliz. Sözü edilen bu toplantı tahminen Nisan ayı içerisinde yahut Mart ayı içerisindeki Şerif Aygün'ün ölümünden 3-4 gün sonraya rastlamaktaydı. Londra asfaltı üzerindeki Lastik-İş Sendikası binasında yapıldı. Bu toplantıya Dev-Gençli arkadaşlardan ben, Ömer Güven, Haşmet Atahan, Mustafa Zülkadiroğlu ve Necmi Demir katılmıştık. Sendikacılardanda Celal Beyaz, Kemal Türkler, Kemal Nebioğlu, Süleyman Üstün, Rıza Kuas ve Yücel Yaman bulunuyordu. Şerif Aygün'ün cenazesinin kaldırılmasında 6-7 bin kadar öğrencinin ve Dev-Gençlilerin katılması işçiler üzerinde olumlu bir tesir yarattı, ancak bu durum sendikacıların dikkatini çekmeye başladı o sırada da Milli Demokratik Devrimciler arasında ayrılmalar baş gösterdi, Dev-Gençliler kendi elemanlarını toparlayabilmek için Kazım Kolcuoğlu kanalı ile bir bina bulunmuş idi, bu sıralarda da 12-15 kadar Dev-Genç'li arkadaşımız geçici olarak Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtının koltuk ve kanapelerinde yatmakta idiler. Bizim niyetimiz hem gençlik teşkilâtını boşaltıp ve hem de Dev-Genç'li arkadaşları bir çatı altına bulundurmaktır idi, bu yurt binasını DİSK'ten 10 bin lira almak ve üstüne de iki üç bin lira koymak suretiyle bir yıllık ücretini ödeyip kiralamak idi, işte işçi Şerif Aygün'ün cenazesindeki Dev-Genç'in 7-8 bin öğrenciyi etrafına toplaması bu 10 bin lira meselesini politik bir şekle döndürdü. Hem bu meseleyi konuşmak (yanlış yazıldı) yalnız para meselesini konuşmak üzere yukarıda bahsedilen toplantı yapıldı. Ancak sendikacılar toplantıyı ideolojik bir toplantı haline getirdiler. Toplantıda Ömer Güven, Necmi Demir ve ben konuştuk, Ömer Güvenle Necmi Demir'in konuşmalarının metnini hatırlıyamıyorum. Ancak kendi konuş-

mamı hatırlıyorum, konuşmamda Türkiye'nin 50 yıllık işçi sınıfının bir tarihçesini yaptım ve bizim teorimiz daha önce dünya siyasal konjoktüründe mücadele vermiş sosyalist ülkelerin ve onun büyük ustalarının, devrim ustalarının pratiği bizim teorimizdir, biz işçi sınıfının mücadelesini ve daha önceki işçi sınıfının mücadelesini söz konusu yapan, dünya çapında söz konusu yapan Marks'ın tahlillerini kendimize kabul etmişizdir. Şimdi biz devrimci gençlik olarak elbetteki küçük burjuva kökenini fakat bizim küçük burjuva kökende olmamız hiç bir şeyi değiştirmez, çünkü ideolojimiz, eylem klavuzumuz işçi sınıfının, proleteryanın ideolojisidir. Ve bu nedenle kendimize proleter devrimcileri diyoruz. Yani onun ideolojisini kendimize eylem klavuzu seçtiğimiz için proleter devrimciler diyoruz. Mehmet Ali Aybar'ı ve Sadun Aren'i tenkit ettim. Bunun içinde sendikacılar bana kızdılar, Partili olup olmadığımı sordular, bende Konya İli, İlçe Sekreterliği yaptığımı ve halen TİP üyesi olduğumu söyledim. Fakat kayıtlarım Konya da bulunur. DİSK yöneticileriyle yaptığımız sözü edilen toplantı bu mealde idi. Sendikacılar bizim bütün gayemizin onlardan para almak olduğunu zannettikleri için önce anlaşalım sonra konuşmalarımıza devam ederiz demişlerdi, o günkü toplantıda anlaşamadık, bîahare kendi aramızda DİSK yöneticileri ile bir daha görüşmeme kararı aldık ve bir daha da görüşmedik.

SORULDU: Ben İstanbul'da olmadığım için sonradan bir arkadaşımızdan öğrendiğime göre DİSK mensupları bir toplantı yapmışlar ve orada işçilerin direnme kararını almışlar hatta kapıya adam koyarak Dev-Genç'lileri içeriye sokmamak için tedbir almışlar, bu konuda bizim herhangi bir ilgimiz yoktur Hatta Necmi Demir arkadaşımız 15 Haziran olaylarını bizim bilgimizin dışında olduğunu söyleyerek bu hususu teyit etmiştir. 15.6.1970 günü Dev-Genç olarak bir toplantı yapılmadı esasen ben Ankara da bulunuyordum, şayet böyle bir toplantı yapılmış olsaydı haberim olurdu ancak 14.6.1970 akşamı arkadaşlar top oynarlarken DİSK'in direnişe dair bir toplantı yaptığını öğrenmişler ve mahiyetini öğrenmeğe çalışmışlar fakat kesin bir şey elde edememişler. Ben yukarıda da söylediğim gibi 15.6.1970 tarihinde Ankara da idim, 16.6.1970 günü İstanbul'a döndüm ve saat 17.30 a kadar Teknik Üniversite de uyuduğumu daha önceden de söylemiştim. İddia edildiği şekilde Rabak, Sungurlar ve Demir Döküm fabrikalarında yürüyen işçilerin yürüyüşüne katılmış değilim.

SORULDU: Yukarıda da açıkladığım üzere 15-16.6.1970 tarihinde vuku bulan olaylar Dev-Genç'in bu olayların yürütülmesiyle ilgili bir toplantı yapılmadığını esasen benim böyle bir toplantıdan haberim olmadığını söylüyorum. Yapılmış olabilir, aslında yapılması da gereklidir, Ankara'dan döndükten sonra 16/6/1970 günü saat 9.30 da kalkmışım ancak önceden Dev-Genç'li arkadaşların Teknik Üniversite de toplanmaları için haber gönderildiğini öğrendim. ben kalktığımda arkadaşlar işçilerin yürüyüş yaptığı kesimlere gittiğini öğrendim, 9.30 sıralarında arkadaşlardan toplayabildiklerimle Sungurlar'a gitmeyi kararlaştırdım, ve boya alıp 7-8 arkadaşla Alibeyköyüne gittim, köprü üzerine geldiğimde geri çevirdiler oradan Demir Döküm fabrikasına gittim, fakat sendikacılar tarafından işçi içine sokulmadık, bunun üzerine diğer o semtteki küçük fabrikaları dolaştık her gittiğim yerde yine sendikacılarla karşılaşılıyor ve içeriye giremiyoruz, Demir Dökümde yine işçi arasına girmek elimizdeki bilgilerimizi vermek istediğimizde sendikacıların müdahalesiyle karşılaştık yarım girdim hatta sendikacılarla münakaşa ettik, sonradan buradan ayrıldık Kontraplak fabrikasına gittik döndüğümüzde işçilerin yürüyüşe geçtiklerini Demir Döküm fabrikasından çıkan işçiler Sungurlar ve diğer küçük fabrika işçileriyle birleşerek

Eyüpten Gaziosmanpaşa istikametine yürüyüşe başladılar, yürüyüş esnasında her işçinin arasına girmek istediğimizde daima sendikacıların müdahalesiyle karşılaşırız ve işçi arasına sızamıyorduk. Sungurlara gidip içeriye sokulmadığımızdan evvelce getirdiğimiz boyalarla etrafa yazılar yazdık, yürüyüş Gaziosmanpaşaya doğru ilerlediği zaman bir aralık ön tarafa geçtim yanlış söyledim Eyüp'e geldiğimiz zaman öne geçtim. Arkadaşlarımızın gine sendikacılarla münakaşa ettiklerini gördüm. Şahsi kanaatime göre sendikacıların bizi işçi arasına sokmamak istemelerindeki sebebin ideolojik tutumdan ileri gelmektedir. Eyüp'den geçtiğimiz sırada esnaf telaşa kapıldı dükkanlarını kapamaya başladı, bu durumu görünce arkadaşlarla elele tutuşup bir kordon teşkil ettik buna genç işçilerde katıldılar ve bu hareketimiz esnaf tarafından da iyi karşılandı aynı zamanda işçiler tarafından da olumlu karşılanıp esnafıara hitaben biz çapulcu değiliz diye bağırdılar, böylece Taşlıtarlaya çıktık, işçinin arasında bu şekilde kolayca girmemiz sağlandı. Taşlıtarlaya çıktığımızda yanıma arkadaşlarımızdan Necmi Demir geldi, İbrahim Öztaş yanımda idi hatta Erdoğan ve Atilla ile beraber idik. Diğerlerini genç çocuklar olduğu için şahsen tanıyorum isimlerini bilemiyorum, Taşlıtarlada Kadıköydeki yürüyüşte 12 kadar ölü ve bir çok yaralının bulunduğunu öğrendik, bunun üzerine yanımdaki arkadaşlardan soyadını bilemiyorum ismi Hamza'dır. Çık işçiye konuş tekrar geriye dönsünler, Hamza çıktı konuşmak istedi fakat konuşmasına fırsat vermedi o arada münakaşalar oldu Hamza'nın burnu kanadı, bu defa ben araya girdim genç işçilerde başkana bir şey olmasın diye beni desteklediler, etrafımı çevirdiler aşağı yukarı bu genç işçi kitlesi insiyatifi ele almıştı bunların tekrar Eyüp'e dönüş yapmaları üzerine toplulukta Eyüp'e doğru döndüler Hamza'nın konuşmak isteyip fakat konuşturulmadığı ve araya benim girdiğim sırada genç işçilerin oyuna geldiğini söyledim. İşçi kfilesinin Silahtar istikametine döndürülmesinde Silahtar elektrik fabrikasının tahrip edilmesi gibi herhangi bir düşüncenin bahis konusu olmadığını sizin sorunuz üzerine cevaplandırıyorum, takriben 18.30 sıralarında idi Silahtara geldikten sonra işçiler zaten dağılmıştı bende arkadaşları toplayıp Teknik Üniversiteye geldik ancak yollar kalabalık olduğu için Teknik Üniversiteye zannedersenem 20 ye doğru geldik. Silahtarda bulunduğum sıradaki Demir Döküm önünde oradan telefonla Teknik Üniversite ile görüştüm, şimdi kimle konuştuğumu hatırlamıyorum kendisinden afiş istemiştim Teknik Üniversiteye geldikten sonra bölge yürütmedeki arkadaşlar Dev-Genç üyesi arkadaşlar ve bazı işçi arkadaşların iştirakiyle bir toplantı yapıldı o günkü olayların eleştirisi ve tahlili yapıldı toplantı anında saat 21 suları idi Sıkıyönetim ilân olundu toplantıda kesin bir yargıya ve karara varamadığımız halde dağıldık bu toplantı 10 dakika kadar sürdü.

SORULDU : Dev-Genç'in 16 Haziran olaylarındaki rolü eylem insiyatifini elinde tutmaya çalışmak ve kendilerine ait olan bazı sloganlar ki, (Kahrolsun Amerika, Bağımsız Türkiye, İşçiler Birleşiniz) bağırtmak amacı idi. Bu sloganlar zaman zaman bağırdı ancak işçinin tümü olarak değil kısım kısım yani çok az kısmı bağırabildi aslında Dev-Genç'in bu yürüyüşte bir etkisi olmadı ve olmadığını göstermektedir, şayet bu yürüyüşte biz Dev-Genç'lilerin etkisi olsaydı yürüyüş 6 koldan ve yukarda söylediğim sloganları işçinin tümü bağırabılırdı ve söyletebilirdik eğer böyle olsa idi bu bizim için politik bir kazanç olurdu, bu politik çalışma ile Türkiye işçileri bir sınıf olarak (Millici bir sınıf olarak) tüm millici sınıf ve zümrelerin sempatisini alır ve Türkiye Halkını bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinde önemli bir denge unsuru olur ve köylüsünden memuruna, gençliğine kadar bu mücadelenin temel gücü olduğunu isbatlardı. Millî Demokratik Devrim çalışması budur.

SORULDU : Gerçek bir devrimci olarak asıl görevimiz işçiye ve köylüye bilinç taşımak olduğu gibi toplumun bütün katmanına (bunun içine köylü ve işçi de girer) işçi sınıfına işçi bilinci verirken toplumun bütün katmanına (işçi, köylü, asker, aydın, milli burjuva) bunada Türkiye'nin ikinci bir milli kurtuluş mücadelesi içinde olduğunu anlatmak gerekir ve hakim çelişkinin emperyalizm (ABD) ile Türkiye halkının arasındaki çelişki olduğunu göstermek gerekir. Bu yoldaki çalışma politik çalışmanın kendisidir. Dev-Genç olarak bizim çalışmamız budur. 15-16 Haziran olaylarındaki yerimiz bu tahlil açısından ele alınmalıdır.

SORULDU: Türk-İş'e olan tahrip maddesinin Molotof kokteyli olduğu kanısındayım bana geldiğine göre bu bombayı Teknik Üniversitesinden çıkan bir grup öğrenci ile Levent tarafından gelen Türk-İş'e ait işçiler atmış olabilirler.

SORULDU : Band da dinlediğim ses benim sesimdir Nisan ayı içinde DİSK' le yapmış olduğumuz toplantıdaki konuşmalarımız da banda alınmış idi zaten orada yaptığım konuşmayı daha evvel zapta geçirttim, bu hususları herhangi bir cebir ve tazyik görmeden kabul ettim ve anlattım dedi, alınan ifadesini okumak suretiyle imza etti ve edildi. 17.7.1970.

Yukarda açık kimliği ve beyanı yazılı sanıktan ifadesinde bahsettiği 16 Haziran 1970 günü İstanbul dahilinde 6 koldan yürüyüşe geçen işçiler arasında DEV-GENÇ'li arkadaşlarımızın görevli olarak bulunmaları mümkündür, muhakkak gitmiştir ve gitmesi de gerekir dedi ifadesini okuyup imza edildi ve et-trildi. 17.7.1970.

Em. Ş. 1. S. Y. B. Komseri Em. Ş. 1. S. Y. B. P. M.
Ramiz Taşdemir **Emin Şenel**
 (İmza) (İmza)

Sanık
Nahit Tören
 (İmza)

Tanıklar, Muhbirler

Açılan davalarda tanık olarak ifade verenlerin sayısı beşyüzden fazla... kimi doğru, kimi yalan söylemiş, hepsini tek tek değerlendirmek, bunlar hakkında yargıya varmak bu kitabın amacının dışında. Tüm istegimiz tanıklarla ilgili birkaç örnek vermek, işçi sınıfının dostunu düşmanını saptamaya çalışmak. Örnek olarak aldıklarımızın adları da pek önemli değil. Dün o, yarın bir başkası olabilir. Bir kısmı yalnızca bildiğini gördüğünü anlatır, bir kısmı muhbir olur, en yakın arkadaşını ele verir. Unutulmaması gereken işçi sınıfının devrimci mücadelesinde her zaman bazı küçük hesaplar peşinde koşanların çıkabileceğidir.

İlyas Kâbil

DİSK Davası tanıklarındandı. Maden-İş sendikasında çalışıyordu, ancak olaylardan önce TÜRK-İŞ'e bağlı Metal-İŞ sendikasına geçmişti. Hazırlık soruşturması sırasında Emniyette şu ifadeyi verdi;

İFADE ZABIT VARAKASI (*)

TANIK

Adı ve Soyadı: İLYAS KABİL

Baba ve Ana adı : MUHARREM-HAMDİYE

Doğum yeri ve tarihi: Rize 1933

Medeni Hali ve tahsili: Evli, iki çocuklu, **ilk okul mezunu**

İş adresi: Türkiye Metal İş Sendikasında Memur

Ev adresi : İstinye Mehmet Şükrü Sok. No: II

Yukarıda açık hüviyeti yazılı İlyas Kabil'den tanık sıfatıyla bazı bilgiler soruldu ve cevabı:

Benim babam İstanbul'da yol inşaatı üzerinde taşaronluk yapardı. İflas edip sermayesini kaybetti. Halen 80 yaş civarında ve çalışamayacak bir durumdadır. Ben kendisine bakıyorum. Ben Rize'nin Tekeköyünde doğdum. İlk tahsilimi Adapazarı'nda Sakarya İlk okulunda yaptım. İlk okuldan mezun olduktan sonra babamın yanında taşaronlukta çalıştım, babam iflas ettikten sonra İstinye'deki taş ocağında işçi olarak uzun müddet çalıştım. Bilâhare 1957 yılında İstinye'deki Kavel Fabrikasına işçi olarak girdim, Kavel Fabrikasında 6 sene çalıştım. 1963 yılında yapılan Grev dolayısıyla işten çıkarıldım. Ben Kavel fabrikasında ustabaşılığa kadar yükselmiştim. Grev dolayısıyla fabrikadan çıkarıldıktan sonra o fabrikada çıkarılmadan evvel işçi temsilciliği ve Maden-İş Sendikasının Genel Yönetim Kurulu üyeliği yapan biri olarak dışardan fabrikada çalışan işçiler üzerinde meşgul olmaya ve grevin tahakkuku için gıda yardımı dahil her türlü destekleme hareketiyle meşgul oldum. Ben fabrikadan çıkarılmadan evvel grev taraftarı değildim. Yalnız Maden-İş'in Yönetim kurulunda ücretli kadroya alındıktan ve fabrikadan çıkarıldıktan sonra grevin tahakkuku için yönetim kurulunca verilen görevi fiilen icra ettim. Benim görevim grevi dejenere edecek hareketleri önlemek ve işçiye sendikanın verdiği gıda yardımını tevzii etmek idi. Madn-İş Sendikasının 23 kişilik bir yönetim kurulu ve bu yönetim kurulunun aldığı kararları tatbik eden 5 kişilik bir yürütme kurulu vardır. Yönetim kurulunun fabrikalarda fiili durum alınması hususunda her türlü kararına ben daima karşı çıkmışım. Ve karar defterlerinin altına muhalefet şerhini koyup öyle imzalamışım. Mesela muhalefet ettiğim bir kaç hadiseyi arz edeyim Maden-İş Sendikası yöneticileri fabrikaların kilit noktalarında bulunan teknik elemanlardan kendi maksatlarına uygun buldukları şahısları mimliyorlar. Bunları maddeten doyuruyorlar ve mimledikleri bu işçiler vasıtasıyla fabrikalarda komiteler kurdurup işgal gibi eylemlere geçilmek suretiyle işçileri suçlu duruma yani kanunun men ettiği hareketleri yapmaya teşvik ediyorlar. Ve bu maksatla tahakkuk ettirerek ve aynı zamanda eyleme geçen işçilerin avukatlar marifetiyle adalet huzurunda suçluluktan kurtaracaklarını vadederek işveren ile işçinin arasını daima açmaya gayret sarfediyorlar. Bu durum karşısında işçi ile işveren arasında bir uyuşma olsa dahi, yeniden işe başlama halinde eski randuman alınmıyor ve dolayısıyla memleket ekonomisi bu durumdan zarar görmüş oluyor.

Diğer bir misal olarak şunu gösterebilirim. Maden-İş Sendikası, sendikaya kayıtlı üyelere her ay için bir günlük yevmiyelerini sendika aidatı olarak işveren delaletiyle tahsil ederler. Böyle olduğu halde işçiye topladıkları aidatın hesabını hiç bir suretle vermezler. Yönetim Kurulu veya yürütme kurulu üyele-

(*) Siyahlar, ifade üzerinde çalışan görevlilere aittir.

rinden bir çoklarının üzerinde en az yüz bin lira civarında avans para bulunur ve senelerdenberi zimmetlerinde bulunan bu avansın mahsubunu yapmazlar. Nitekim Genel Kurul toplantılarında hesap sorma isteği reddedilince ben yönetim kurulu üyesi olarak hesap vermemek eylemine dahil olan kararın altına muhalefet şerhimi koyup imzaladım ve o tarihten itibaren yönetim kurulu üyeliğinden ayrıldım. Sendikanın teşkilatlanma dairesinde uzman olarak çalıştım.

1969 Eylülünde Maden-İş Sendikasının Genel Kurul toplantısı yapıldı. Ben bu toplantıda Sendika Başkanlığına adaylığımı koymuştum. Adaylığımı koymaktaki maksadım yukarıdanberi arzettiğim aksaklıkları ve haksızlıkları düzeltip, doğru bir istikamete sokmaktı. Sendikanın 34 ücretli üye delegeesi, % 10 kontenjan delegeesi vardı. Bunların hemen hepsi sendika Başkanı KEMAL TÜRKLER'in adamları idi. Kemal Türkler 68 delegeden 41 rey aldı, 5 tane boş rey çıktı ve geri kalan delegeler bana rey vermişlerdi. Kemal Türkler seçimde aldığı bu reylerden dolayı beni kendisine rakip gördüğü ve tehlikeli bulduğu için çürütme hareketine girişiler ve ilk olarak beni Pendik tarafına aktardılar ve Arçelik ile Otosandaki işçileri örgütlemek üzere görevlendirdiler. Onların üç seneden beri yapamadıkları işi ben kısa zamanda yaptım ve işçiyi örgütledim. Bunun üzerine Arçelik fabrikasının işçi tarafından işgal edilmesini Kemal Türkler bizzat benden istedi. Teklifini red ettim ve ben işçi ile iş veren arasını bulurum, işgale lüzüm yok, işgalden hem işçi zarar görür hep memleketin huzuru bozulur ve ekonomisi, sarsılır dedim. Nitekim işgale sebep teşkil eden Remzi Arslan'ın işten atılması konusu ile görüşmek üzere işverene gittim ve Remzi Arslan'ı işten atılmamasını sağladım. Remzi Arslan bilahare Arçelikten işçi temsilcisi oldu ve son Kadıköy olayları sırasında Arçelik işçisi Remzi Arslan'ın zoru ve teşvikiyle yürüyüşe geçti. Bu haberi Davutpaşa kıyısında mevkufl bulunduğum zaman Arçelik Fabrikasından gelen Satılmış Günay, ile Kemal Türkler'in adamları olan Kemal Sülker, Şinasi Kaya, Hilmi Güner, Cavit Şarman'ın aralarında fısıltı halinde yaptıkları konuşmadan duyarak öğrenmiş bulunuyorum.

28 Kasım 1969 da DİSK'in Çemberlitaşdaki salonunda İstanbul Bölgesine dair Teşkilatlanma Bölge temsilcileri ve organizatörler iştirakiyle bir toplantı yapıldı, bu toplantıda Kemal Türkler, Arçelik Fabrikasının işçi tarafından işgal edilmesi teklifini reddettiğimi görüşme mevzuu yaptı ben muhalefetimi bu toplantıya iştirak edenler huzurunda tekrarlayınca kızdı ve (atın şunu dışarı) diye müstemit bir davranışta bulunmasından ve izzeti nefsimi kırıcı davranışından dolayı salonu terketmedim ve (atın şunu dışarı) sözüne karşı da çıkmıyorum gücünüz yeterse siz beni dışarı atın dedim. Kemal Türkler bunun üzerine toplantıyı dağıttı.

Maden-İş Sendikası'ndan aldığım 3 imzalı 2.12.1969 tarihli ve 969/5595 sayılı yazı ile 1/12/1969 tarihinden itibaren iş akdimin fesh edildiğini öğrendim. Bu suretle Maden-İş Sendikasında hiç bir ilişğim kalmıyordu. Bu yazı yedimde mahfuzdur.

Bundan sonra nerede iş buldumsa baltaladılar ve beni hiç bir işe sokturmadılar, nihayet 1970 Nisan ayında Metal-İş sendikasına ücretli memur olarak girdim, görevim işçiyi örgütlemektir. Halen orada çalışıyorum.

Bütün bu anlattıklarından benim çıkardığım netice şudur. Kemal Türkler ile etrafına topladığı Rıza Kuas, Kemal Nebioğlu, Kemal Sülker gibi şahıslarla Türkiye İşçi Partisini zayıf bulduklarından ve kendi ideolojilerini tahakkuk ettirecek güçte bulmadıklarından Maden-İş Sendikası delâletiyle işyerlerinden işçileri fiili harekete geçirip güçlü olduklarını Türkiye çapında is-

pat etmek ve bu güçten alacakları cesaretle Türkiye'de kendi ideolojilerini tahakkuk ettirecek bir sosyalist parti kurmak heves ve gayretindedirler. Bu maksatlarını gerçekleştirmek için Sıkıyönetimin biran evvel kaldırılmasını bekliyorlar. Sıkıyönetim kalkınca, İstanbul'da büyük çapta bir miting yapıp güçlerini bir kere daha yurt çapında yaymak istiyorlar. **Bu düşüncelerini Davutpaşa kışlasında konuşmaları sırasında duydum.**

Kemal Türkler sözde sosyalist geçinir halbuki sendikada ücretli üyeler aylık 600 veya iki bin lira arasında kademeli ücret alırlar Kemal Türkler sair ödenekler hariç 7 bin lira aylık alır. Etrafında topladıklarının aylıklarında 5 binden aşağı değildir. Böyle bir adam sosyalist değil **Faşisttin ta kendisidir.**

Kemal Türkler ve etrafı sosyalist ideolojiyi kendilerine paravan yapıp büyük bir halk hareketiyle Türkiye'de işçi **Diktatoryasını kurmak** hevesindedirler. Bu uğurda hertürlü gayreti sarfetmekten çekinmemektedirler. Bunlar seçim yolu ile işçi **Diktatoryasının tahakkuk edemeyeceği** fikrini taşıyorlar.

Kemal Türkler ve adamları yurdun muhtelif bölgelerdeki kongrelere Sendikanın hususi arabası, hususi şoförü ile gidip masraf yapmazlar üstelik harcırah ta alırlar.

Size arzedeğim bazı hadiseler daha var fakat bugün için vereceğim bilgilerle ilgili deliller elimde olmadığı için, delilleri elde edene kadar bu bilgileri bildirmeyi tehir ediyorum. Çok yakında hazırlanıp gelerek bu bilgileri de size vereceğim dedi ifadesini okudu, doğru yazıldığını bildirdi ve birlikte imzalandı.

27.6.1970

Em. Ş.I.S.Y.B. Başkomiser

Muzaffer Us

İmza

Em. Ş.I.S.Y.B.P.M.

Emin Şenel

İmza

Şahit

İlyas Kabil

İmza

Hasan Altıntaş

Olaylar sırasında OTOSAN Fabrikasında Maden-İş Sendikasının baştemsalcisi idi. Olaylardan sonra Sıkıyönetimce tutuklandı ve hakkında dava açıldı. 85 sanıklı davada yargılanıyordu. Bu sırada, tutuklu olduğu cezaevinden Askeri Savcıya bir mektup yazdı ve DİSK davası sanıklarından Hakkı ÖZTÜRK'ü ihbar etti. Bu ihbar mektubu üzerine Askeri Savcılık, Hasan ALTINTAŞ'ı tanık sıfatıyla dinledi.

Hasan ALTINTAŞ, Askeri Savcıya verdiği ifadesinde şunları söylüyordu :

SORGU TUTANAĞI

«171 sayılı kanuna muhalefet, suç işlemeye tahrikten sanık ve mevkuf HASAN ALTINTAŞ'ın cezaevinden verdiği ihbar yazısı üzerine gerek OTOSAN Fabrikasında gerek MERTER sitesi Lastik-İş toplantı salonunda ve gerekse İZMİT olayları ile ilgili olarak sorgusunun tespitine lüzum görüldüğünden çağrıldı. Geldiği anlaşılacak elleri serbest olarak sorgu odasına alındı, hüviyeti tesbit olundu.

TANIK HÜVİYETİ : Hasan Altıntaş,... Otosan Fabrikası Maden-İş Sendikası Baştemsalcisi.

Hadise anlatıldı, sorgusunda : Ben ve Otosan Fabrikası Maden-İş Sendikası temsilcileri olan MEHMET KARACA, TAHSİN AKAR, İSMAİL BUĞDAYCI,

MEHMET BİRİCİK ile ŞERAFETTİN ŞAHİN, Pendik Maden-İş Sendikası 4 Bölge temsilcisi İSMET TUNÇ (ORUÇ) tarafından haberdar edilmemiz üzerine 14.6.1970 günü 09.00 raddelerinde Merter Sitesindeki toplantıya katıldım. Bu toplantıda KEMAL TÜRKLER, ŞİNASI KAYA, HİLMİ GÜNER, KEMAL NEBİ- OĞLU, CAVİT ŞARMAN, RIZA KUAS ve tanımadığım diğerleri vardı. Bizim gi- bi Maden-İş'e bağlı temsilcilerde bu toplantıya katılmıştı. Diğer sendikalardan da katılanlarla birlikte 700-800 kadardık. Toplantıda 274 ve 275 sayılı kanun- larda değişiklik yapılacağını, bununla da işçi haklarının kısıtlanacağını ve bu- na mümasıl sözlerinde konuşmalar yapıldı. Bu konuşmaları yapanlar sonunda işyerlerindeki işçilerin bu durumu protesto etmek maksadıyla 15.6.1970 günü için yürüyüşe geçeceklerini karar altına aldılar. Bu toplantıda Hükümet Komı- seri yoktu. Bir beyannamede hazırladıklarını tahmin etmiyorum. Bu toplantı için Valilikten müsaade alındığını bilmiyorum. Bu toplantıda görev taksimi ya- pılmadı. İzmit Bölgesi temsilcilerinden HAKKI ÖZTÜRK isimindeki şahıs (bu kanun geri alınmaya kadar direnişe devam edeceğiz, bu işte muvaffak olaca- ğız ve oluncaya kadar da savaşaacağız. Bu işi kayıp edersek yapacağımız hare- ket şu olacak, bütün işyerlerini tahrip edeceğiz) demiştir. Bu sözü inkâr ede- mez. Ben ve dört temsilcim ile lokal temsilcim ŞERAFETTİN ŞAHİN bu sözleri bizzat duymuştur. Duyanları ihbar yazımda belirttim.»

Hasan ALTINTAŞ'ın sorgusunda ve ihbar mektubunda bu ola- yın tanığı olarak belirttiği Tahsin AKAR, İsmail BUĞDAYCI ve Mehmet BİRİCİK isimli işçiler, Mahkemece 5.9.1970 tarihli oturuma tanık olarak dinlenilmek üzere çağrıldılar. Esasen bunlar, 85 sanıklı dava nedeniyle Askeri Cezaevinde tutuklu bulunuyorlardı. Sözü ge- çen oturumda, tanık olarak salona önce Hasan ALTINTAŞ alındı. Sorgusuna geçmeden önce Askeri Savcı, Mahkemeden bu olaylar nedeni ile tutuklu bulunmasından dolayı tanıklıktan çekinebileceği hususunun hatırlatılmasını ve kendisine «tanıklıktan çekinip çekin- meyeceğinin sorulmasını» istedi. Bu hatırlatma üzerine evvelce ih- bar mektubu yazan ve Askeri savcıya ifade vermekten çekinmeyen Hasan ALTINTAŞ tanıklıktan vazgeçti.

İhbar mektubunda adı geçen diğer iki tanık Tahsin AKAR ve İsmail BUĞDAYCI da aynı şekilde Askeri Savcının hatırlatması üzerine henedense tanıklıktan vazgeçtiler.

Yalnızca Mehmet BİRİCİK tanıklık edeceğini bildirdi ve şöyle dedi;

«... benden evvel tutuklanmış olarak cezaevinde bulunan Hasan ALTINTAŞ kendisi bir dilekçe yazmış ve bu dilekçenin altına da bizim isimlerimizi kendi- sinin suçsuzluğunu bilen kişiler olarak şahit makamında yazmıştır, dilekçede im- zam yoktur, ben cezaevinde iken şahitlik yapacağım diye hiçbir müracaatta bulun- madım ve dilekçe vermedim.»

İşte bir muhbir, ihbar ve sonucu.. Muhbir Hasan ALTINTAŞ, gerçekte Mahkemede tanıklıktan çekindi ve ifade vermedi, ama As- kerî Savcıya yazdığı ihbar mektubu ve yine Askerî Savcıya bu ko- nu ile ilgili olarak verdiği ifade dosyada kaldı.

Kenan Akman - Fikri Tanta

Bu kişiler, Lastik-İş sendikası Kocaeli Bölgesi yöneticileriydiler. Olaylar nedeni ile hazırlık soruşturmasında; Emniyette ve Askeri Savcılıkta sanık olarak ifadeleri alınmıştı. Ancak, haklarında bazı özel nedenlerle dava açılmadı ve Mahkemelerde tanık olarak dinlenildiler.

Bunlardan Fikri Tanta hakkında dava açılmaması için bizzat Sıkıyönetim Komutanı Askeri Savcıya emir vermişti. Bildiğimiz kadarı ile Sıkıyönetim Komutanının dava açılması için emir vermeye yetkisi olduğu halde bunun aksini yapmasına yasalar hiçte uygun düşmüyordu. Önemli olan bu belgeyi, tanıkların ifadeleriyle birlikte buraya aynen aldık. Yine tanıkların ifadelerinde adı geçen diğer tanık Beşir OLGAC'ın ifadesini de konuyu açıklığa kavuşturduğu için aynen veriyoruz.

SANIK KENAN AKMAN : Cemal oğlu, 1935 de Ayşe'den olma Akyazı ilçesi Kuzuluk köyü nüfusuna kayıtlı, İzmit, Hürriyet Caddesi Kemal Paşa sokak 1/A da oturur. Lastik-İş Sendikası Kocaeli Şube Başkanı.

Hadise anlatıldı sorgusunda:

Ben bu hususta İzmit Emniyet Müdürlüğünde ifade vermişim o ifade muhteviyatım aynen doğrudur dedi.

Dosyada mevcut 26/6/1970 tarihli sorgusu okundu: Evet doğrudur dedi. Soruldu: Ben 15/6/1970 günü yapılan yürüyüşte yoktum. İstanbulda bulunuyordum. Toplu İş sözleşmelerim vardı. İstanbuldaki duruma muttali olunca doğrudan İzmitte gittim. İzmitte 15.6.1970 günü yürüyüş yaptıklarını ve şehrin batı kesimini işçilerin birbirlerini ayartmak suretiyle yürüyüşe katıldıklarını öğrendim. Ve bu duruma göre ikinci günü yani 16/6/1970 de de yürüyüş yapacaklarını duydum Pirelli Good-Year deki Lastik-İş sendikaları şube başkanı olduğum için buradaki sendikamıza bağlı işçilerin kötü bir faaliyete girmemelerini ve diğer işçilere katılmamalarını icap ediyorsa fabrikadan çıkmaları hususunu sağlamak yönünden zira fabrikalarımız tekstil üzerinde iş görüp en ufak bir müdahalede yanabilecek durumda olduğu için ve başka uçların da bu işi yapabileceklerini hatırlayarak her iki fabrikanın mes'ul idareci kişileri ile 16/6/1970 günü sabahı telefonla konuştum 15/6/1970 gecesi Belediye meclisi toplantısından çıktıktan sonra Lastik-İş başkanlığı binasında işçi temsilcileri beni bekle-diler onlara yürüyüşe katıldıkları takdirde tahrike tahribe teşvik edenlere katılmamalarını polis, jandarma ve askerlerin bu yürüyüşe müdahaleleri halinde bu görevlilere zorluk çıkarılmaması ve bunlarla çatışmalarını emirlerine itaat etmelerini söyledim. Ve bunların arasında şimdi bana gösterdiğiniz resimlerden tanıdığım ve o olduğuna kanaat getirdiğim Lastik-İş sendikası başkan vekili arkadaşım Fikri Tanta ya bu işle uğraşması için talimat verdim. Bana bu işi seve seve yaparım ancak polis veya askerlerle karşılaştığımızda diğer işyerlerinden gelecek işçilerin yürüyüşü tahrik etmeleri karşısında durumu nasıl idare edeceğim bende kendi işçilerimle diğer işçilerin arasında olacağıma göre ve başkan vekili olarak en önde bu durumu idare eyleyeceğime göre barikatın geçilmesi anında elbetteki bir zorlama ile karşılaşmış olacağını belkide benim fotoğrafımı haberim olmadan çekebilirler ve Emniyet kuvvetleriyle mücadele ettiğim tesbit edilirse müşkül mevkiye düşerim dedi. Kendisine müste-

rih olmasını bu durumu İzmit Vilayet Jandarma komutanına ve bu işle muaz-
zaf asker kişilere söyleyeceğimi şayet bu gibi bir çatışma olursa mümkün mer-
tebe tarafından yukarda bahsedilen hususları temin için işçi gurubuna katıldı-
ğımı hissettirmeden askerlerle çatışmama çalışacaksınız ve arkamı askerlere dö-
nüp işçilere el ve kollarıyla müdahale ederek durmalarını teminde gayret sar-
fedeceksin dedim. Ve kendisine bütün mesuliyetle dediklerimi yapacaksınız. Bu-
nun bir sakıncası yoktur durumu Kocaeli Vilayet Jandarma Komutanı bilmek-
tedir dedim.

16/6/1970 günü yaptığım telefon muhaberesinden sonra saat 9 raddelerin-
de aracımınla Pirelli fabrikasının önüne gittim ve giderkende Nihat Şahin ismin-
deki şahsen tanıdığım çocuğu getirdim. Fikri Tanta talimatım üzerine daha
evvel saat 9 raddelerinde Pirellinin önüne bizzat götürüp bırakmışım. Saat 10
raddelerinde Pirellinin önüne gittiğimde her iki fabrikamızın işçileri ile birlik-
te şehrin batı yakasından gelen fabrika işçilerini toplu halde gördüm. Tekrar
Fikri Tanta'yı buldum ona verdiğim talimatları hatırlattım daha sonra.

SORULDU : Pirelli ve Good-Year işçisi dışarıya çıktıktan sonra diğer işçi-
lerle guruplaşınca biraz önlerinde duran asker barikatının bir hadiseye sebep
olmamasını temin yönünden Kocaeli Jandarma Komutanı Albay Muammer ve
onun yardımcısı bir yüzbaşıya rica ettim barikatı kaldıralım işçiler trafiği kes-
meden ve bizlerde yanlarında olmak üzere yürüyüşlerini yapsınlar dedim. Al-
bay Muammer bana bir hadise olmaması için elinden gelen gayreti sarfede-
ceksiniz dedi. Bende bu işle Fikri Tanta'yı vazifelendirdiğimi hiç bir hadise ol-
mayacaktır teminat veririm dedim. İşçiler aralarında Fikri Tanta olduğu halde
yürüyüşe geçtiler. Bu arada bir binbaşı (ben emir aldım yolda yürümeyeceksiniz,
trafiği aksatmamak şartıyla yolun sağ ve soluna yani banketten aşağıya doğru
yürüyün) dedi. Fakat işçiler bu işe razı olmadılar ben işçinin önüne çıktım ar-
kadaşlar söz verdik binbaşının emrine uyun dedim ve işçiler binbaşının dediği
yoldan dış kısımlara indiler bende yürüyüşün nizam içinde geçeceğine inandı-
ğım için oradan ayrıldım. Ondan sonraki hususları bilmiyorum yalnız duy-
dum. Bunuda bana Fikri Tanta bildirdi. Fikri Tanta size söylediğim şey başıma
geldi işçiler barikatla karşılaşınca askerle çatışmaya başladılar bende talimatı-
nız üzere en önde bulunuyordum işçilere durumumu hissettirmemek şartıyla
askere karşı gelmemelerini söyledim bir ara bende askerle karşı karşıya geldim
fakat askere yüzümü çevirmedim arkamı döndüm ve işçilere ellerimi açarak
tutmak suretiyle durdurmaya çalıştım fakat beni de arkadan ittiler arkamda-
ki işçi gurubu barikatı yardı askerler sağa sola ayrılınca kalabalık arasında
bende yürümeye devam ettim. Fikri Tanta belirttiğim gibi yürüyüşün nizamlı
olmasını, herhangi bir tahribata ve müessif olaylara meydan verilmemesini tem-
in için yürüyüşe tarafımdan iştirak ettirilmiştir. Fikri Tanta'nın en ufak bir
suçu olmadığı kanaatindeyim dedi.

SORULDU : İşçi gurubu şehre girdikten sonra muhtelif yerleri katederek
Çocuk parkına geldiler ve orada bir konuşma yaptım bu konuşmalarım zanne-
derim polis alakalıları tarafından tesbit edilmiştir.

SORULDU : Nihat Şahin'i ben şahsen Pirelliye kadar götürdüm ifademde
belirttiğim gibi yürüyüşte onu görmedim. Parktaki toplantımızda da yoktu
Emin Ayverdi'yi ilk Pirelli önünde topladığımızda görmedim ilk yürüyüşe ge-
çişte de 16/6/1970 tarihindeki yürüyüşün ilk anında da orada yoktu dedi. Sor-
gusu kafi görüldü okundu imzalandı. 30/6/1970

İ. Hakkı Barutçu
Hakim Yarbay
(İmza)

Zabit Katibi
İlhan Olgun
(İmza)

Sanık
Kenan Akman
(İmza)

SANIK FİKRİ TANTA : Yahya oğlu, 1939 da Emine'den olma, Sapancanın Camii - Kebir Mahallesi Kadıköy... Kadira Caddesi 4. Mescit no: 10 da oturur. Lastik-İş Sendikası başkan vekili.

Hadise anlatıldı soruldu: Ben birinci günkü yürüyüşe katılmadım. 16/6/1970 günü başkanımız Kenan Akman bölge binasında diğer arkadaşlarımızla bizleri topladılar. O günkü yürüyüşten dolayı malumat aldılar ve 16/6/1970 günü yapılacak yürüyüşlerde Emniyet Kuvvetlerine, askere karşı gelinmemesi melhus tahrik olaylarını önlememizi ve bu meyanda sendikamıza bağlı Pirelli ve Good-Year işyerlerindeki işçilerimizin yürüyüşe katılmaları halinde nizam içerisinde yürümelerinin gerektiğini ve bununla sendikamıza bağlı alakalı arkadaşlar tarafından temin edilebileceğini söyledi. Ve bu yönden beni görevlendirdi. Zannedirim bu husus Kocaeli Vilayet Jandarma Komutanına da söylenmiştir. Hatta ben kendisine bu yürüyüşe katılıyorum ancak yürüyüşte polis ve askerle karşılaşacağımız takdirde bu görevlilere taarruz edebilecek olan işçileri nasıl durdurabilirim Önde gideceğime bu görevlilerle karşılaşmıştım resmiminde her ihtimale binaen çekilebileceğine göre bu resimlerden benim hükümet görevlilerine müdahale bulduğum tesbit edildiği takdirde müşkül duruma düşerim dedim. Kendisi bana bütün neticeleri üzerime alıyorum bu görevi yapacaksınız ben alakalı duruma bildirdim dedi. Teklif edilen vazife bana uygun geldi aynen yaptım ve saat 9 reddelerinde Kenan bey araba ile beni götürdü Pirelli fabrikasının önüne bıraktı. Oradaki işçilerimize nizam içerisinde yürümelerini asker veya polis ile çatışmalarını, trafiği tıkamamalarını herhangi bir taşkınlığa ve tahrike tevessül etmemelerini, edenlere mani olmalarını eğer bir çatışma zühur eylediği takdirde çatışanlara müdahale etmelerini söyledim. Yürüyüşe geçtikten sonra Kenan Akman oradan ayrıldı. Bizler asla işçilerimizi tahrik ve teşvik etmiş değiliz. Birinci günü yapılan yürüyüşten haberdarım fakat bu yürüyüşe katılmayan işçilerimizin 16/6/1970 günkü yürüyüşe katılacaklarını istihbar ettiğimiz için hiç olmazsa bu yönden tertibat almayı düşünmüştüm ve öylece yaptık. Bana gösterdiğiniz resimlerden işaretlenen şahıs benim. Resimler tetkik edildiği takdirde ve bilhassa (7) sayılı resimde barikat kuran askerlere yüzüm dönük değildir. Arkadan tazyik yapan işçileri ellerimi açmak suretiyle durdurmak ve onların bu barikatı yarmamalarını temin etmeğe matuftur. Diğer resimlerdeki durumun ise arkadan yapılan ve fakat benim de mani olamadığım tazyikten ötürü beni ileriye doğru arkadan gelen itme kuvvetinin öne fırlatışı halidir. Bundan sonra yapılan yürüyüşte işçileri sağa çekmiş yolu tamamen trafiğe açmaya çalışmıştır. Dosyaya göre hernekadar suçlu görülüyor isemde bu yürüyüşe katılmamın gayesini yukarıda belirtmişimdir. Polis memurunun tutmuş olduğu zabıta ben asla biz işçiler istediğimiz yere gideriz demedim. Ellerimi kaldırdığım doğrudur bu işçilere trafiği kapatmayın demişimdir. Direnişin kanunsuz olduğunu biliyorduk fakat bu yürüyüşte herhangi bir şey olmasın diyerek yürüyüşe katılmayıp kabul ettiğimi izah ederim dedi. Sorgusu kâfi görüldü. Okundu imzalandı. 30.6.1970.

İ. Hakkı Barutçu
Hakim Yarbay
(İmza)

Zabıt Katibi
İlhan Olgun
(İmza)

Sanık
Fikri Tanta
(İmza)

TANIK BEŞİR OLGAÇ

TANIK İFADE TUTANAĞI

Sanık Kenan Akman ve Fikri Tanta'nın sorgularında ismi geçen ve sorulduğunda Kocaeli Merkez Jandarma Birlik Komutan Vekili olduğu anlaşılan

Beşir Olgaç'ın vaki telefon daveti üzerine geldiği görülerek sorgu odasına alındı, Hüviyeti tesbit olundu:

Hüviyeti: BEŞİR OLGAC: Şerif oğlu 1935 doğumlu Kocaeli Merkez Jandarma Birlik Komutan Vekili Jandarma Yüzbaşı (1957/5).

Hadise izah edilerek tanık sıfatı ile ifadesinin tesbitine geçildi:

14.6.1970 akşamı İzmit, Emniyet Müdürlüğünde Kocaeli Jandarma Alay Komutanlığına gelen telefon ihbarından İzmit içerisinde bulunan ve DİSK'e bağlı iş yerlerindeki işçilerin 274 ve 275 sayılı kanunların değiştirilmesini protesto etmek maksadı ile 15.6.1970 sabahından itibaren yürüyüşe geçeceklerini bana Jandarma Komutanımız bildirdi ve Köseköy mıntakasındaki işçilerin durumu bana verildi.

15.6.1970 sabahı Köseköy mıntakasinda imkanlarımla tertibat aldım. O mıntakadaki Çelik Halat ve Rabak fabrikası işçilerinin ellerinde pankartalar ve Türk bayrağı olduğu halde Pirelli fabrikası önüne kadar yolun sağından ve yolu açık bırakmak suretiyle yürürlerken gördüm, bu vaziyette Pirelliye kadar geldiler, Pirelli önünde bu topluluk yola dağıldı ve trafiği aksattılar, topluluğun önüne çıktım ve 171 sayılı Kanununun 14. maddesindeki ihtarı yaparak dağılmalarını bunun kanunsuz olduğunu söyledim. İçlerinde Hakkı Öztürk, Saffet Kayalar, Reşat Genç isim ve simalarını hatırlayamayacağım iki kişi de, ki bunların hepsi işçi temsilcisidir işçilerden koparak yanıma geldiler kendilerine topluluğun dağılmasını yürüyüşe son verilmesini istedim, onlardan hepsi genel merkezden emir aldıklarını bu yürüyüşü mutlak surette yapacaklarını söylediler ve işçilerin başına döndüler barikatta sonra işçiler yolun sağına çekilerek yürümelerine devam ettiler, şehre girdiler ondan sonra olanları bilmiyorum dedi.

SORULDU : 16.6.1970 günü görev mıntakam olan Yarımca'dan aldığım haber üzerine Pirelli fabrikasının önüne gittim ikinci gün İzmit in batı bölgesinde yürüyüş olmadığını zannediyorum Pirelli Bölgesine gittiğimde İzmit Merkezine bağlı Maden-İş ve DİSK'e bağlı sendika işçilerinin orada toplanmış olduğunu gördüm. Saffet Kayalar'a niçin toplandıklarını sorduğumda Pirelli fabrikasının işçilerini bekliyoruz onlarda çıkacak çünkü gibi yürüyüşe devam edeceğiz dedi Good - Year fabrikasına gittim buranın işçileri henüz çıkmamıştı gerekli çevre tertibatını almıştım Pirelli işçilerini de aralarına katan işçi grubu yolu tıkayarak ve trafiğe mani olarak geldiğini gördüm bütün işçilerin önüne çıkarak yürüyüşlerinin kanuna aykırı olduğunu dağılmaları gerektiğini ihtaren söyledim. Good-Year sapağını sapacaklarını ve oradaki işçileri de alacaklarını söyleyip yolu açarak oraya kadar gittiler içlerinde Saffet Kayalar Hakkı Öztürk Sırrı Öztürk Reşat Genç ve iki üç kişi daha kendilerinin direniş komitesi olduklarını söyleyerek fabrikaya girmek istediler kendilerine girmemelerini söyledim. Ve bir şey olursa sizleri yakalarım dedim, onlarda bir şey olmaz diyerek içeri girdiler 10/15 dakika sonra Good-Year işçisini de alarak dışarı çıktılar, bu arada topluluğun içinde bulunan Kenan Akman ile Fikri Tanta'yı ayrı ayrı çağırdım kendilerine bu yürüyüşten vaz geçmeleri hususunda talimat vermelerini söyledim Fikri Tanta (iyice biliyorsunuz ayın 15 indeki yürüyüşlere katılmadık genel merkezden gelen emre göre direniş komitesi elindeki inisiyatifle bu hareketi organize etmektedir şahsım olarak bu yürüyüşten vaz geçilmesi için gerekli telkinatı yapacağım fakat alınmış olan bu kararın tesiri karşısında bu yürüyüşün yapılacağı kanaatindeyim fakat müsterih olun yolu

tıkattmadan herhangi bir taşkınlığa sebebiyet vermeden yürüyüş yolunu idare edeceğimize garanti veriyoruz) dedi.

SORULDU : Kenan Akman da Fikri Tanta gibi aynı şekilde söyledi, 15.6.1970 akşamı Lastik-İş sendikasına bağlı kimse olan ve daha evvel kendisini tanıdığım Fikri Tantaya sizin durumunuz ne dedim, bana telefonla biliyorsun 15.6.1970 günü yürüyüşe katılmadık ve yarınki yürüyüşe de katılmayacağız niyetimiz budur, Kenan Akman da aynı sendikanın adamıdır bununla Kenan Akmanında bu fikirde olduğunu söylediğini zannedirim, yalnız işçilerimize 16.6.1970 günü yapılacak yürüyüşe katılmaları için diğer fabrikalarda direniş komitesi tesir ediyor bizde işçilerimize katılmamaları için tesir etmeğe çalışıyoruz şu anda garanti veremen bir değişiklik olursa size haber veririm demişti ve 16.6.1970 sabahına kadar beni telefonla aramadı yalnız kendisinden duyduğuma göre direniş komitesinin baskısı karşısında kendi işçilerinin yürüyüş kararı aldıkları hususunu telefonla bana bildirmek istemiş fakat beni bulamamış.

16.6.1970 günü Fikriyi Pirelli önünde görünce bir ara yanıma gelerek abi mecburen bizi de kattılar mecburen katıldık daha doğrusu mecburen kattılar fakat meraklanmayın bir şey olmayacak demişti.

SORULDU: Yukarıda belirttiğim bekleyişten sonra Good - Year işçileri de diğer işçilere katılmasını müteakip yolun sağından yürüyerek bir kilometre kadar yürüyüşlerine devam ederek kurduğum barikatla yanlış oldu askeri birlikler tarafından kurulan barikatla karşılaştım yol o zaman trafiğe tıkanıp bir ara emir geldi barikat kaldırıldı, Kandıra yol sapağına kadar intizamsız vasiyette yolu tıkayarak yürüdüler orada askeri birlikler tarafından kurulan ikinci barikatla karşılaştılar ön sıralarda değilde biraz daha ortalarından biz bu sıcağa neden bekliyoruz diyenler oldu ve öne doğru yüklendiler o zaman önde kilerde arkadan gelen itme tesiri ile barikatı bir iki yerde mevzii olarak yarakarak geçtiler, işçilerin geride bulunan büyük çoğunluğu bu durumu görünce yolun tamamı sağ kısmındaki araziye indiler evler arasından dağınık vaziyette şehre girdiler.

SORULDU: Ben her iki işçi yürüyüşünde işçilerin elinde en ufak bir alet ve bu misilde değnek ve taş dahi görmedim, hiç bir tahribatta bulunmadılar.

SORULDU: Kenan Akmanın kendisi içinde ve Fikri Tanta için Kocaelli Jan. Alay Kom. ile neler konuştuğu hususunda malumatım vardır. Albay Muammer Yücel, Beşir, Kenanla Fikriyi çağır kendileri ile konuşacağım dedi bende her ikisini de çağırdım her ikisi de bana konuştukları gibi albay Muammer Yücelde aynen konuştular dedi ve beyanı kafi görüldü. Okundu birlikte imzalandı. 6.7.1970.

İ. Hakkı Barutçu
Hakim Yarbay
Sıkıyönetim Askeri Savcısı
(İmza)

Zabıt Katibi
Ömer Sönmez
(İmza)

İfade Sahibi
(Tanık)
Beşir Olgaç
(İmza)

Bu tanık duruşma sırasında davanın sanıklarından Sırrı ÖZTÜRK ile ilgili olarak ise şunları söyledi;

«...Ben gerek birinci günü gerekse ikinci günü işçi yürüyüşleri sırasında ve benim bulunduğum kısımda sanık Sırrı ÖZTÜRK'ü kat'iyetle gördüğümü ifade edeceğim dedi. Ve ben o zaman orada diğer işçileri gördüğümde ilk gün Sırrı bana acııp bakmış idi, ertesi gün o bakışını ona hatırlatarak dikkat et şayet en

ufak bir kıvılcım çıkarsa ilk defa içeriye alınacak sensin diye ihtarda buldum diyerek ilave etti...» (1 No. lu Mah. 970/13 E. sayılı dosya duruşma tutanağı sayfa 17).

Org. Kemal Atalay'ın Emri

T. C.
SİKİYÖNETİM KOMUTANLIĞI
İSTANBUL

1970/6/5

6.7.1970

SİKİYÖNETİM KOMUTANLIĞI ASKERİ MAHKEMESİ
ASKERİ SAVCILIĞINA

Selimiye
İstanbul

İlgi : 29.6.1970 gün, Ad. Müş. : 1970/310 sayılı talepname.

Fikri Tanta'nın İzmit Bölgesinde 15-16 Haziran tarihlerinde cereyan eden olaylara karıştığından bahisle ilgi sayılı talepname ile hakkında soruşturma talep edilmişti.

Yapılan incelemede, mezkûr şahsın işçi hareketlerini kontrol altına almak ve taşkınlıklara mani olmak gayesiyle işçi topluluğu içinde bulunduğunu tesbit etmiş bulunmaktayız.

Durumu, kıymetlendirilirken nazara alınmasını rica ederim.

(İmza)

Orgeneral

Kemal Atalay

1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı

İhbar Mektupları

Muhbir tanıklar yanında, dosyalarda delil olarak bazı ihbar mektupları da vardı. Burada bunlardan iki örnek vereceğiz. İlk mektup içeriğinden de anlaşılacağı gibi bir avukat tarafından Sıkıyönetim Komutanına yazılmıştı. 2. No. lu Mahkemenin 970/39 E. sayılı dosyasında delil olarak bulunuyordu. 1971 döneminde Sıkıyönetim yargıçlarından biri, savunucu arkadaşlarımızdan birine «...bey biz, ne avukatlar gördük, müvekkilini ihbar ettikten sonra gelip savunan arkadaşlarınız var...» diyerek herhalde bu mektubu ve yazarını kastetmiştir.

İkinci belge ise yine 2 No.lu Mahkemenin 970/30 E. sayılı dosyasındaydı. Bu ihbar mektubu ise bir ajan provakatörün çalışma biçimini ve ilişkilerini göstermektedir.

Muhterem efendim,

15 Haziran 1970

Ben bir avukatım. Yanımda üniversiteli bir genç çalışır. Bu genç bu sabah bana aşağıda arzedeceğim hususları anlattı. Memleket geleceği açısından çok önemli gördüğüm bu hususları zât-ı-âlinize bildirmeyi bir vatandaşlık borcu bildiğimden, genç'in bana anlattıklarını aynen naklediyorum.

«14 Haziran 1970 günü, TİP Eminönü ilçesinde, Veysi Sarısözen, Nabi Yağcı, Vahit Tulis, İvrem Keskinoğlu, Nurseli Varlı, Gülay Varlı, Ragıp Zarakoğlu, Güray Tekinöz, Mehmet Sarısözen, ismini bilmediği bir kaç öğrenci ile Yusuf ve Bayram isimli Sungurlarda çalışan iki işçinin iştirak ettiği bir toplantı yapılmış. Bu toplantıda konuşan Veysi Sarısözen ile Nabi Yağcı isimli şahıslar Lastik-İş'te, DİSK tarafından organize edilen toplantıya, Marmara bölgesindeki DİSK temsilcileri ile diğer illerden gelen işçiler katılmışlardır. DİSK'teki toplantıda Kemal Türkler isimli şahıs yeni çıkacak olan kanun sizin bütün haklarınızı ellerinizden almaktadır. Sizleri aç ve ellerinde hiç bir şey olmayan insanlar durumuna getirecekler. Onun için kesin mücadele yapacaksınız. Mücadele-nize mani olmak amacı ile karşınıza polisin çıkarılmasını çok zayıf bir ihtimal olarak görmekteyiz. Bu durumda asker çıkacak. Kim çıkarsa çıksın muhakkak kendileri ile çarpışılacaktır. Tutuklanan arkadaşların götürüldükleri yeri topluca bacakacaksınız. Kanun filân dinlemeyeceksiniz. Herşeyi kendimiz halledeceğiz. Fabrikalardaki hareketler işgal grev şeklinde başlatılacak. Gerekirse fabrikalar dinamitlenecektir. Hareketleri fabrikalarda kurulmuş olan direniş komiteleri yürütmektedir. dediğini söylemiştir.

Bunu müteakip TİP de toplantı yapan şahıslar arasında vazife taksimi yapılmış, Vahit Tulis isimli şahısla Yusuf ve Bayram isimli işçiler Sungurlar fabrikasında bir «Genel Direniş Komitesi» kurmaya, toplantıya katılan diğer şahıslarla birlikte hareketleri buradan yönetmeye ve TİP Eminönü ilçesinde kurulan diğer bir komiteye bilgi vermeye karar vermişler. Ertesi gün erken saatlerde Sungurlarda buluşmak üzere ayrılmışlar.»

Malumaten arz ederim.

Not: Herhangibir üzücü olayın şahsıma tevcih edilmemesi düşüncesi ile isimimi açıklamaktan içtinabediyorum.

İmza

Sayın Komutanım,

İfademi verdikten sonra hemen Ankara'ya gitmemi buyurmuştunuz. Ve şayet benim de tanımadığım kimselerle temas kurduğum takdirde derhal dönüş size haber vermemi, niye geç kaldın sorusuna karşılıklı yakalandığımı söylememi istemiştiniz.

Her zaman için sizin kadar idealist ve vatanını seven birisi olarak elbette size elimden gelen yardımı yapmak isterim. Yalnız ifademde bir söz etmiştim. «İşe yaramadan harcanmak» diye, ben istiyorum bu vatanın aleyhinde kim varsa sizden önce yok edeyim. Bir gün inşallah anlarsınız.

Yalnız dediğiniz gibi Ankara'ya gitsem bir kere karşıma çıkacakları tanı-mıyorum. Niye geç kaldın diyecekler cevap olarak yakalandım desem bana yakalananları ilân ediyorlar seni niçin ilân etmediler diyecekler. (Tabii kendi düşünceme göre). Onlar da kurnazdırlar zannediyorum netice de hiç bir işe yaramadan gitmiş olacağımı yoksa canım feda olsun bir işe yarayacaksam.

Neticede komutanım şunları arz edeyim aşağıdaki isteklerim olursa hiç değilse bir kaç namussuzu ortaya çıkaracağımdan (kısa bir süre içinde) emin olabilirsiniz. Çünkü size bahsettiğim kişilerin (adlarını verdiğim) bana itimadı sonsuzdur. Hiç bir zaman için ispiyoncu değilim fakat vatanım için kaseden kim olursa olsun karşısında olduğumu ifademde arzetmiştim.

Sayın Komutanım sizden istediğim şunlardır.

1) Gözaltına alındıktan sonra bırakıldığımı dair bir haberin umumi olarak duyurulması,

- 2) Tabanca ve serbest taşımama dair bir geçici belge
 3) Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına başvurmam halinde gereken kolaylığın gösterilmesini sağlamanız.

Bunlar sağlandığı takdirde her zaman emrinize amadeyim. Kabul etmediğiniz takdirde gece saat 11. de beni Kalamış ta iskelenin dibindeki çay bahçesinde teslim alabilirsiniz. Bütün taktir sizindir. Bana imkan tanıyın.

M.Ç.

Aslı Gibidir

Orhan Artağan

Tnk. Kd. Bşçv.

Sıkıyönetim As. Sav. Kl. Baş. Kâtibi.

(mühür ve imza)

Saygılarımla

Erol Odyakmaz

(İmza)

Telefon Konuşmalarından Örnekler

İstanbul 2 No. lu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinin 970/39 E. sayılı Dev-Genç davası ile ilgili dosyada bulunan yukarıda da sözünü ettiğimiz telefon konuşmaları ile ilgili bant tapelerinden de bazı örnekleri buraya alıyoruz. Üzerinde düşünüldüğü ve dikkatle değerlendirildiği takdirde sonraki olaylarla ilgili ilginç sonuçlara varmamıza neden olan bu konuşmalar şöyledir;

H AŞMET ATAHAH: (H) İLKAY ALPTEKİN : (İ)

- Haşmet, burada çatışma oldu, işçi arkadaşlardan yaralananlar var.
 H — Anlaşılmıyor.
 — İşçi arkadaşlardan yaralananlar var, ne yapıyor bizim okulda yahu.
 H — Bir saniye yahu anlaşılmadı.
 — Ne yapıyor bizim orada?
 H — Burada mı?
 — Ha.
 H — Ha, şimdi bak, Arı Büsküvinin önünde işçiler toplanmışlar, IV. Levende doğru yürüyüşe geçmişler.
 — Tamam.
 H — Bundan çatışmadan haberi varmış bu yürüyüşe geçen işçilerin.
 — Evet.
 H — Biz buradan arkadaş çıkarttık oraya.
 — Herifler devamlı bize ateş ediyorlar, arkadaşlara haber verin ha, tedbirlerini alsınlar.
 H — Sen neredesin şimdi.
 — ateş ediyor jandarma havaya ateş ediyor.
 H — Sen neredesin şimdi?
 — Ben şimdi 1. Levenden biryerden telefon ediyorum.
 H — İşçiler filan daha hala duruyormu orada?
 — Duruyorlar jandarma çekiliyor yavaş yavaş
 H — Ateş filan ediyor mu hala polis?
 — Yok yok... evlere girmişler, evler tahrip oldu bütün her yerde
 H — Haa, iyi, şimdi bak, orada başka arkadaşlar falan var mı?
 — İLKAY (ALPTEKİN) İLKAY var.
 H — İlkay'a söyle Arı büsküvinin önünde işçiler yürüyüşe geçmişler, çoğu kadınmış hemen oraya gitsin.

— Tamam.

H — Burdan, on-onbeş kişi var, şu anda on-onbeş kişi geliyor.

İ — Alo ,evet Haşmet?

H — Haa, İlkay, şimdi bak, Arı Büskivinin önüne toplanmış işçiler, yürüyüşe geçmişler, çatışma ihtimali varmış, çoğu kadınmış bu işçilerin.

İ — Haa, gidiyorum ben oraya şimdi. Tamam.

H — Buradan on-onbeş kişi çıkıyor, on-onbeş kişi de Maçka dan çıkıyor.

İ — İyi, gelecekler oraya yani.

H — Geliniyor.

İ — Sen şimdi gelenlere durumu tenbih etsen, polis ateş açıyor.

H — Anlamadım İlkay.

İ — Bizim gelenlere tenbih et, polis ateş açıyor, dikkatli davranınsınlar.

H — Hı, Hı.

İ — Olur mu?

H — Olur.

İ — Olur mu?

H — Olur.

İ — Hadi eyvallah.

H — Hadi güle güle..

HAŞMET ATAHAN: (H) -TÜRKAN: (T) - FİKRET : (F)

T — Haşmet Atahan orada mı?

H — Ben Haşmet, ne var Türkan?

T — Alo Haşmet sen misin?

H — Evet.

T — Ne yapıyorsun?

H — Siz kimsiniz?

F — (ayni kız sesi) Ben Fikret.

H — Haa, ha, ha, merhaba.

F — Ne haber?

H — Hiç ne yapacağız yahu?

F — Hani bugün denize gidiyorduk?

H — İmkânsız.

F — Haa?

H — İnmkânsız.

F — Ne yapıyorsunuz orada?

H — Haa, biliyorsun işte, işçilerin direnişleri var, sağa sola koşturmuş duruyorlar.

F — Peki akşama doğru bir yere gelemey misiniz?

H — İmkânsız.

F — Hiç bir yere gidemez misiniz?

H — Hı.

F — Bu kadar nasıl kesin konuşabiliyorsun?

H — İmkânsızda onun için, gerçekten yahu.

F — Akşam Nuran da geldi, insan bir haber bırakır ayol, bütün gün sabahdan beri sizi bekledik biz, bugün denize gireceğiz diye.

H — Hiç bekletmiyeyim yani.

F — Peki.

H — Çok zor bir ihtimal.

F — Hadi hoşçakalın.

H — Hadi güle güle.

HAŞMET ATAHAHAN : (H) — ANKARA'DAN ŞABAN : (Ş)
NAMIK KEMAL BOYA (N)

- 45 30 51?
— Evet.
— Ankara arıyor ayrılmayın.
— 45 30 51?
— Evet Ankara yıldırım arıyor.
— Alo, bir dakika susun yahu.
— Alo kimsin?
— Ben Haşmet.
H — Ne var Şaban?
Ş — Gönderdiğimiz kitapları aldınız mı?
H — Bir dakika sana Namık'ı vereyim
Ş — Ne var ne yok orada?
N — Adam, madam ölüyor işte buralarda.
Ş — Ne zaman öldü?
N — Profiloda galiba, jandarma ateş açtığında, işçi filan ölmüş.
Ş — Alo Namık teferruatı ile anlatsana ne olur?
N — İşçiler yürüyüşe geçiyor.
Ş — Evet.
N — Polis saldırıyor, önce polis dağıtıyor, sonra işçiler toplanıp polisi kovalıyor polis ateş açıyor ve polis kaçıyor sonra.
.....
N — İşte bunları iletin, daha bir sürü hikayeler oluyor, her yerle haberleşme imkanı olamıyor birden.
Ş — Evet, Namık, ben telefonun başında bekliyorum, şu yaralı ve ölü sayısını kesin bir öğrende... öğrenerek acele bir telefon açın.
N — Olur.
Ş — Oldu mu? Bursa da bugün birşeyler olacak herhalde.
N — Tamam, tamam.
.....
Ş — Tamam mı, bizim çocuklardan yaralı filan var mı?

HAŞMET ATAHAHAN : (H) - HÜSEYİN : (X)

-
X — Şimdi bak arkadaş bütün fabrikalar boşaltıldı bir kere
H — Topkapı'daki fabrikalar
X — Mezarlığın orada, GAMAK'ın orada, orada asker kordonu yarıldı.
X — Şehrine doğru gelirken... tanklar filan var, askerlere mermi verilmiş...
X — İşçide öyle bir portansiyel varki, askerın üzerine... şu anda yürüyüşü geri aldılar... fabrikalara... götürüyorlar.
H — Orada kaç arkadaş var? Şimdi Işıtan (Gündüz) larla beraber misin sen?
X — Ben yalnızım.
H — Işıtar'lar filan yok mu yürüyüşte?
X — Ben tek başıma yalnızım. İkinci grupta.
H — Işıtan'ları falan görmedin yani.
.....
X — Bir şey yapılamaz yani. Yöneticiler bize karşı, adamlarla kavga edip duruyoruz.
H — Sen arkadaş, bak ne yap biliyor musun? orada devamlı kal, oradaki durumu devamlı izle, ne oluyor, ne bitiyor, elinden gelen şeyi yap, fazla

bir şey yapamazsın tek başına ya zaten, durumu sen sadece izle, bize bildirirsin.

HAŞMET ATAHAN : (H) - YAVUZ HAKYEMEZ : (Y)

.....

Y — Ben Yavuz, burası Çemberlitaş, 10.000 den fazla işçiyi Çemberlitaşa kadar getirdim.

H — Evet.

Y — Halâ Sirkeciye doğru yürüyoruz.

H — Yürüyün, yürüyün.

Y — Şimdi tam Çemberlitaş sinemasının önündeyiz tamam mı? sesler geliyor zaten duyuyorsun.

H — Duyuyorum.

Y — Şimdi belki vilayet yolu ile Sirkeciye ineceğiz. Belki Taksime kadar gidebiliriz.

H — Şimdi bak...

Y — Belki de bak, dinle, Vilayette bir kapışma filan olabilir.

H — Olsun anasını

Y — Sen ne diyorsun?

H — Olsun yahu.

Y — Haa.

H — Ortalık karıştı zaten, ben sana kısaca özetliyeyim.

Y — Oradan buraya ekip gönderebilirmisin?

H — Gerekirse göndeririz.

Y — Gerekliyor şu anda göndersen çok iyi olur.

.....

HAŞMET ATAHAN : (H) NAHİT TÖREN : (N)

.....

H — Kırk kadar tank geldi dediler

N — Ee,ee.

H — Ve hareket pasifize oldu dediler, nedir durum anlatsana

N — Nereye kırk tane gelmiş.

H — Demir Dökümün oraya.

N — Yahu, sabahtanberi var zaten tanklar filan Topkapı tarafında filan var.

H — Haa.

N — Önemli değil, yollar, üç dört tane yol açık durumda.

H — Şimdi bak, yürüyüş yapma imkânınız var mı?

N — Var yahu, yalnız bu anasını avradını s..... asabım bozuldu bu sendikacılara yahu.

N — Ya şimdi biz buradan arkadaş yarım saat içerisinde... bu ibne telefon dinleniyor biliyorsun...

ŞABAN (ANKARA'DAN) : (Ş) - HAŞMET ATAHAN : (H)

.....

H — Yahu bak ben sana şeyi söyleyeceğim, birader gidin sıkıştırın adamları Kurtuluş gazetesi bak iki gün elimizde olsaydı 20.000 gazete satar-dık iki gün içerisinde yahu.

Ş — Eski sayılardan falan hiç elimizde yok. Yenisi de çıkmadı.

H — Çıkarsa 3.000, 5.000, 10.000, ilk çıkandan atlasınlar bir arabaya getirsinler yahu.

.....
 Ş — Onunla sarı Ahmet vardı. İleri getirmişti. Onlar dönünler.

HAŞMET ATAHAH : (H) - METİN EŞREFOĞLU : (M)

M — Ben Metin, biz şimdi o KAVEL'e gittik. Orada işçiler Levent'e gelmişlerdi yürüyerek oradaki şeye katılmışlar, biz gittiğimizde geri dönüyorlardı fabrikaya bildiri dağıttık bir kaç tane afiş şey yaptık. Yapacağımız başka şey yoktu orda. Geldik Levent'e.

H — Şimdi kaç kişisiniz orada?

M — Biz burada otuz kişi oluruz herhalde

H — Bu yürüyüşe bir grubunuz katılın, şimdi senin grup var, başka kim var?

M — Bir de Teknik Okuldan var. TALİ MAHMUTOĞLU var aralarında

H — Maçka grubu var.

M — Maçka dan kızlar filan var.

H — Maçka ve senin dışında da öyle grupsuzlar'da var tabii

M — Hı,

H — Bak şimdi o grupsuzlar, tamam mı bir grup kursunlar.

M — Hı,

H — Bir grup kurun orada, bir tane başkan seçin aralarından, onlar katılınlar Balmumcu'nun oraya, onlarla beraber bir grup daha gitsin oraya.

M — Yani iki grup gitsin oraya.

H — İki grup gitsin, diğer grup sizin grup veya Maçka grubu orada kalsın.

M — Peki.

H — Bulduğunuz yerde kalsın ve hemen giden grup, hem orda kalan grup buraya devamlı telefon etsin.

ERİM SÜREKAN : (E) - HAŞMET ATAHAH : (H)

E — Ne o ulan, köprüleri falan açmışlar ha?

H — Hı.

E — Vay anasını.

H — Sen neredesin?

E — Bakırköyde'yim ben.

H — Bakırköy'desin?

E — Burada bitti yürüyüş, fabrikalar falan yürüdük işte.

H — Bitti mi şimdi orada işler?

E — Bitti. Topkapı'ya getiremedik, asker, masker kesti işte.

H — Tamam, şimdi siz hareket edin Kartal'dan aldığımız haber şu sadece Kartal'dan Kadıköy'e yürümüşler büyük bir grup, bu tarafa geçmek istemişler vapur seferleri kalkmış, dükkânları falan yağma etmişler.

E — Nereleri?

H — Dükkânları

E — Yok yahu?

H — Vallahi.

E — Vay aç herifler vay, bu götoşlar böyledir zaten.

H — Tamam siz şimdi öbürküne gidiyorsunuz.

E — Biz afiş filan da yaptık, işçiler birleşin flan diye, bezden şip şak bir afiş yaptık.

- H — Çok iyi yahu.
 E — Biz şimdi Demir Döküm'e hareket ediyoruz.

FARUK KURTULUŞ : (F) - DENİZ : (D)

-
 D — Oğlum bugün ne oldu?
 F — Olmayan yok ki
 D — Ölen kalan var mı?
 F — Proletarya ayaklandı oğlum.

NAHİT TÖREN : (N) - ŞÜKRAN SONER (KETENCİ) : (Ş)

-
 N — İki işçi bir polis. Bana bak şimdi gruplarımızdan gelen haberlere bakarsan tamam mı 12-13 tane işçinin gittiği söyleniyor.
 Ş — Nasıl doğrultacağız bunu
 N — Nasıl doğrultacak var mı
 Ş — Ben de tahmin ediyorum ama öğrenmeden yazamazsın ki.
 N — İsimleri önemli değil ama kucağında ölenler var mesele bir sürü
 Ş — Tamam fakat bunların en azından sendikaları ve arkadaşları bildirmeleri lazım ki.
 N — O sendikaların ben ağzına tüküreyim, sendikalar ne...

-
 — Efendim
 — İstihbaratı bağlarmısın
 — Bir saniye
 — Efendim
 — Hanımefendi istihbarat bürosu mu?
 — Evet.
 — Hanımefendi şu anda İTÜ Gümüşsuyu yurdundan 600-700 kadar öğrenci arkadaş Taksime doğru yürüyüşe geçtiler Türk-İş binasına karşı protesto gösterilerinde bulunuyorlar.
 — Şu anda değil mi?
 — Evet şu anda
 — Çok teşekkür ederim
 — İstirham ederim
 — Teşekkür ederim efendim şimdi arkadaşlar geliyor

ADNAN : (A) - NİYAZİ ÖZKAN : (N)

-
 A — Nasıl bugünkü hareket.
 N — Çok enteresan.
 A — Haa,
 N — Çok iyi, çok iyi
 A — Haa, müthiş yahu.
 N — Bizim patron gelmiş, bana diyor ki, dert yanıyor ne yapacağız falan diye.
 A — Kim.
 N — Patron dert yanıyor, ne yapacağız diye. Dedim ne yapacağız yok, dedim

devrim olacağız mutlaka.

A — Oğlum yargılanıyorsunuz demedim mi.

N — Haa.

.....

ŞÜKRAN KETENCİ (SONER) : (Ş) - NAHİT TÖREN : (N)

.....

N — Bana bak Şükran o yarbayın ismini tesbit ettiniz mi.

Ş — O Yarbayın yaraları ciddi değil, yüzüne taş gelmiş

N — Bak yahu, elinden makinalı tüfeği alıp, tarayan yarbayın kendisidir. Binbaşı ile yumruk yumruğa girdiler tamam mı.

Ş — Binbaşı mani mi oldu.

N — Tabii Binbaşı mani oldu, teçhizi kafasına geçirdi. Elindeki teçhizi, şey yarba, yarbay geçiriyor teçhizi binbaşı kafa attı devirdi... edince askerler aralandılar, çavuşlar mavuşlar arayınca, yarbay kaptı makinalı tüfeği ile taradı, ilk iki sıra sapır sapır döküldü, bu Kartal da olan.

Ş — Hay Allah.

N — Üsküdar da olan daha başka.

Ş — Anlıyorum ama, işte bunu yazmamakta fayda var anlıyorsun ya.

N — Hı..

Ş — Onu bileceksin, unutacaksın, ne yapacaksın...

N — SANCAR iyi bir herifti yahu bu jandarma Genel Komutanı yahu

Ş — İyi idi o evet.

N — Çok iyi herifti, ne yaptı böyle boklar yaptı ortalığı yahu. Ben taa... Kore'den tanırım onun çalışmalarını falan çok iyi bir kumandandı yahu.

Ş — Konuşma yapan bu yarbay Kadıköy de çok nefis konuşma yapmış.

N — Hangi, ismi ne, o Generalin

Ş — Unuttum, vardır bizde ismi

N — Bir öğrensene şunu yahu, Tümen Komutanı imiş o

Ş — Hı.

N — Yahu Alemdağ Tümen Kumandanı

Ş — Yarın çıkacak ismi onun

.....

Ş — Diyor ki: «Dönün Meclisten hakkınızı arayın eğer alamazsanız sizin hakkınızı koruyacaklar var» diyor.

N — Çok önemli yahu, felaket o general, bu çok önemli eğer Alemdağ Tuğay Kumandanı ise fevkalade bir şey.

Ş — Tuğgeneral VAHİT GÜRELİ

N — Ha! değil o, bu da iyi...

ŞABAN İBA : (Ş) - MUSTAFA ZÜLKADİR (M)

.....

M — Şimdi Ankara da ne oldu sen onu anlat

Ş — Ankara da biliyorsun kardeşim TRT'nin dediği gibi değil

M — Haa.

Ş — TRT'yi de tehdit ettik zaten, burada bir hareket falan hayalimde... İstanbul'dakinin...

M — Hüseyin'in kaybolduğu haberini aldık doğru mu

Ş — Hayır, hayır Hüseyin yaralanmış

.....

- Ş — Bu DİSK'in book ne yahu,
 M — Bakalım neler olur
 Ş — DİSK ne yapıyor böyle
 M — Anlamadım
 Ş — DİSK
 M — DİSK'mi rezalet oğlum
 Ş —
- M — Şaban bir bildiri yayınlayın, genel direniş talebinde bulunun işte şartlar ne gerektiriyorsa onu işleyin
 Ş — Ne yapalım.
 M — Yahu işte sendika yöneticilerine karşı falan işçileri harekete çağıran bir bildiri, çağırıda bulunun.

.....

KAZIM (KOLCUOĞLU) : (K) - ENVER (NALBANTOĞLU) : (E)

.....

- E — Merhaba, ATİLLA biraz önce gene bana telefon etti Ankara'dan diyor ki, yahu bana bir haber vermediler diyor.
 K — Sen ver haberi dosya geldi.
 E — Haa?
 K — Dosya geldi burda dosya.
 E — Dosya geldi, diyor ki, tedbir aldılar mı diyor.
 K — Yok yok.
 E — Alınmadı
 K — O konuyu düşüneceğiz daha henüz.

- K — Sen gidersen de ki, ORHAN KABİBAY'ı da görsün ondan sonra gelsin tamam mı?
 E — KABİBAY'ı
 K — KABİBAY'ı görsün.
 E — Zaten Mecliste gidiyordum falan diyordu.
 K — Ha tamam KABİBAY'ı görsün. Önemli bir konu var o söyleyecek ona
 E — Peki.
 K — Kazım görüşmeni istedi dersin o anlar.

ENVER : (E) - İSMAİL : (İ)

.....

- İ — ATTİLA SARP mı? SALT mı?

- İ — Yok burda kardeş not bırakın not.
 E — Tamam yaz şimdi.
 İ — Evet.
 E — En kısa zamanda ORHAN KABİBAY'la görüşecek.
 İ — Evet başka?
 E — KABİBAY kendisine ne konuda görüşeceğini söyleyecek.
 İ — Ne söyleyecek
 E — Hangi konu da görüşeceğini KABİBAY söyleyecek kendisine hemen gitsin görüşsün.
 İ — Başka?
 E — Tamam arkadaş bukadar.
 İ — Peki birazda öteki olaylardan bahset.

E — Burda yeni bir şey yok. Bu Maden-İş yöneticilerinin hepsini tevkif ettikler, en son Teknik Üniversite Genel sekreterini de gelip buradan tutukladılar, şimdiye kadar tutukladıklarının sayısı 80 kişi.

İ — Evet.

E — Hepsinin ismini bilmiyorum.

İ — Başka bir diyeceğiniz.

E — Başka bir diyeceğimiz yok. İşçilerden yer yer tutuklamalar oluyor. Böyle devam ediyor işte.

İ — Peki.

E — Tamam mı?

İ — Tamam kardeş güle güle.

Baroya yapılan Başvurulardan bir örnek

Yukarıda yeri geldikçe savunucuların Baroya ve T. B. B.'ne yaptıkları başvurulardan örnekler vermiştik. Burada da bunlardan önemli olanlardan birini aynen alıyoruz:

İSTANBUL BAROSU SAYIN BAŞKANLIĞINA

Anayasaya aykırı olarak çıkartılmak istenen 274 Sayılı Sendikalar Kanununu protesto için işçilerin yaptığı gösteriler neticesinde yine Anayasaya aykırı bir şekilde sıkıyönetim ilan edilmiştir.

Bu arada yüzlerce işçiye karakollarda dayaklar atılmış, ve davalar, yine Anayasaya ve 353 ve 357 sayılı Kanunlara aykırı bir şekilde, icra organı tarafından tayinleri yapılan hakimler kanaliyle yürütülmeye başlanmıştır.

Aralarında hukuktan anlamıyan subay üyenin de bulunduğu bu hakimlerin teşkil ettiği heyet ve sıkı yönetim yöneticileri, savunma hakkımızı türlü yollarla ortadan kaldırılmaya çalışmaktadırlar.

Şöyle ki:

1 — Karakollarda atılan dayaklar ve atılan dayakların izleri ve dayak atanları tesbit talepleri, hukukçu arkadaşlarımızın bütün uğraşmalarına rağmen, sıkı yönetimce örtbas edilme yoluna gidilmiştir.

2 — Müessir fiiller ve yapılan hareketler dışında, Yine bu kimseler tarafından Anayasanın 30 ve 353 sayılı Kanununun 80. maddeleri ihlal edilerek 24 saatin üstünde, hatta 15 günü geçen hürriyeti tahdit suçları islenmiş, avukatlar hukuki çalışma yaparken Kanunsuz şekilde göz altına alınmışlardır. Bu kanunsuzluklara karşı yapılan bütün müracaatlar neticesiz kalmıştır.

3 — Sanıklarla avukatların görüşebilmeleri imkansız hale getirilmiş, son zamanlarda yalnızca salı ve cuma günleri öğleden öncesi için tanınan görüşme müsaadesi, avukat müvekkili ile her zaman görüşebilir hükmüne rağmen o günlere de duruşma konmak suretiyle imkansız hale getirilmiştir.

4 — Duruşmalarda subay üye Tuğ. Genl. Mehmet Harputlu ve heyet tarafından müdafii avukatlara yapılmak istenen baskı son zamanlarda hat dereceye varmıştır.

Subay üye ellerini masaya vurarak avukatlara bağırarak Duruşma hakimini dahi dinlemeden ve bir karar alınmasına dahi lüzum görmeden orada bulunan askerlere emir vererek avukatın zorla dışarı atılmasını kendini kaybetmişcesine istemektedir.

Diğer hakimler bu duruma ses çıkaramamakta üstelik duruşma hâkimi tarafından taleplere rağmen zapta eksik geçirmeler yapılmakta, bazı olayların

zapta geçirilmesi taleplerini, keyfi bir şekilde gecirmiyorum diyebilmektedir.. Yine bu arada avukatların sözleri sık sık ve keyfi bir şekilde kesilmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz nedenlerle, Anayasa dışı bir kuruluş olan Sıkı Yönetim merciinde baskı altında duruşmaları takip etmek durumunda olan bizlere yardımcı olacağına inandığımız İstanbul Barosundan müstacel olarak aşağıda belirteceğimiz taleplerimiz vardır.

1 — Müvekkillerimizle her zaman görüşebilmemizin temini,

2 — Duruşmalarda yapılan baskılar için gerekli mercileri uyarmak ve bundan sonra yapılacak baskıları kısmen önleyebilmek için bir müşahit heyetinin duruşmalarda bulunmasının teminidir. Saygılarımızla

Av. T. K.
(İmza)

Av. D. Ö.
(İmza)

Av. M. G.
(İmza)

Av. N. A.
(İmza)

Institut kurde de Paris

BÖLÜM VIII

ANILAR

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

ANILAR ÜZERİNE

15-16 Haziran Direnişi her yönüyle değerlendirilmeğe, yorumlanmaya değer...

Böylesi bir görevi yerine getirmeğe çalışırken yalnızca; olayları, mahkeme dosyalarını, belgeleri, vd. ele almak yetmiyecektir. Bunlardan başka, perde arkasında olup bitenlerin de ortaya konulmasında yarar vardır. İşte, bu düşüncelerin ışığında, bazı anılarımızı yazmayı doğru bulmaktayız.

Anılar, yaşanmış olaylardır. Yaşanmış olayların içindeki kişilerin davranışları onların gerçek kimliklerini yansıtır. İlerici hareket içinde bunların bilinmesinde de yarar vardır.

Kendimize, yaşanan olayları yazmak doğru mu? Her olay yazılır mı? vb. gibi, bir çok soru yönelttik. Yaptığımız değerlendirmeden sonra bazılarını yazmanın doğru olacağı kanısına vardık.

Bizi, bu görüşe ulaştıran nedenleri araştırırken şunları hesaba kattık;

Ülkemizdeki ilerici hareketin tarihini, ilericilerin yargılanmalarını, belgeleri, anıları, vb. Kimler yazmaktadırlar? Ve niçin yazmaktadırlar?.

Bilindiği gibi bu işleri, daha çok mevcut düzenin niteliğinden yararlanan ve egemen sınıflara arkasını dayamış olanlar yapmaktadırlar.

Egemen güçlerce kullanılan, desteklenen bu tür unsurlar, bugüne değin ortalıkta ilericilik (!) adına dolaşmasını, ahkâm kesmesini doğrusu becerdiler. Yaptıkları görev, sadece egemen güçlere yaramadı... Bizler de böylelerinin eserlerini (!) okuyup, inceleyerek çok şey öğrenmiş olduk. Her doğru, yalnızca sonuna dek namuslu kalmış kişilerden, yalnızca onlardan değil, döneklere, hainlerden de öğrenilebilir.

Sözü edilen görevleri yapmaya çalışanların amaçları açıktır; Hareketin gelişmesini önlemeye çalışmak... Bu yola kendilerini adanmış gerçek militanları kötü göstermek... İşçi sınıfının demokratik iktidarın geciktirmek...

Bazı anıları ve perde arkası olayların bir kısmını yazmayı şimdilik uygun bulmadık, zamansız ve gereksiz bulduk. Bir takım kişi-

lerin hatalarını, zaaflarını, kişilik bozukluklarını, sınıflı toplumun ibret verici bir sonucu olduğundan üstünde durmaya değer bile görmedik. Daha çok hareketin ayak bağı olan, bilinçli, bilinçsiz provakatörleri ve nedenlerini anlatmayı düşündük.

Egemen sınıfın, polisin, MİT'in, Sıkıyönetim'in bildiği ve başta işçi sınıfı olmak üzere emekçi halkımızın bilmesinde zarar olmayan konuları da anlatmaya çalışacağız.

Bir yanlışın, hatanın ve davranışın yanısıra, olumsuzunu da anlatmaya çalışacağız...

Ve işte en önemlisi de budur: Hataların, yanlışların içerisinden gelenlerin saptadıkları... Kafalarımızı vura vura öğrendiklerimiz... Hareketin içinde öğrendiklerimiz... Hapishanelerde öğrendiklerimiz...

Okuyanlar, bizleri hatasını da sevabını da dürüstçe açıkça söyleyen, sorumlulukla söyleyen, mutlu gelecekler için söyleyen'ler olup olmadığımızı görsünler... Ve işçi sınıfına, emekçi halkımıza güvensinler. Umutlansınlar. Yaşamayı sevsinler. İnsan gibi yaşamak için savaşları, iyi-kötü tüm yanları ile tanışınlar. Tanışınlar ki, ilerici hareket ayrık otlarından arınsın, gürbüzleşsin-gelişsin...

Anıları bu düşüncelerin ışığında yazdık.

Bir kısım anıları da hiç bir zaman yazamayacağız... Unutacağız.

Temmuz 1975. İstanbul.

S. Ö.

Evden Götürülürken

İki gündür gözümüze uyku girmemişti. 15-16 Haziran Direniş ve eylemleri bizleri iyice yormuş, sesimizi kısmıştı. Yoğun ve karışık olaylarla geçen bu iki gün içinde binlerce olay cereyan etmişti. Hayatımızda belki de ilk kez, beden ve beyin olarak yorgunduk. Gündüz geçen olaylar, başka bir biçimde geceleri de insanı derinden sarsıyor, düşündürüyordu... Neler oluyordu?, Neler yapabildik?

İşte, 16 Haziran 1970 gecesi de, ondan önceki geceler gibi, bizleri bu konuları düşünmeye itiyordu.

Evde, aileden (karım-hamile-ve üç erkek çocuğum...) başka, Ankara ve İstanbuldan gelmiş öğrenciler ile çeşitli iş yerlerinden (İzmit'ten) gelme arkadaşlar vardı.

15-16 Haziran günleri yapılan yürüyüşleri konuşuyorduk. 16 Haziran akşamı, saat 21.00 sıralarında Sıkıyönetim'in ilân edildiğini radyolardan öğrenmişdik... İstanbul, Kocaeli artık Sıkıyönetim altına alınmıştı. Radyodan bu haberi duyunca başta genç öğrenciler olmak üzere gülmeye başladık. Hiç bir maddi güvencemiz olmamakla beraber o günkü bu gülüşümüz, kendimize güvenimizden mi geliyordu? Yoksa, zaten Sıkıyönetimlere alışık olduğumuzdan mı işi şakaya boğuyorduk? Yoksa, bizi gülmeğe iten başka bir nedeni vardı?. Bilemiyorum.

Radyo haberlerini duyduktan sonra, çocuklarımızın birini Sendikaya gönderdik. «Oğlum git bak, Sendikada kimler var?, neler düşünülüyor?, neler yapıyorlar?. gelirken, etrafı da iyice kolla... bak, dışarda ne gibi tedbirler var...»

Oğlum, çabuk geldi. Sendikada hiç kimse yokmuş, kapalıymış. Demek ki dağılmıştır. Şehirde de hiç bir olağan tedbir yokmuş... Ordu evi civarında biraz kalabalık, SEKA önünde bir iki polis... Bunun dışında yaşantı eski biçimi ile sürüyor.

Bu yeni durumda neler yapacaktık? «Kaçalım, saklanalım.» dendi. «İyi, teslim olmayalım... ama nereye gidelim?...» Doğrusu o günkü koşullarda gidecek saklanacak yer bulunurdu... Ciddi ve disiplinli bir işçi sınıfı örgütlenmesinin içerisinden gelmediğimiz için; teslim olmasak da, yapacak pek önemli bir işimiz olmayacaktı... Birbirimizi kandırmadan, hava basıp kendimizi olduğumuzdan başka türlü göstermeden kaçmamaya karar verdik.

Evde oturup bekliyorduk... Muhtemel olayları ve bunlara karşı yapabileceklerimizi tartışıp-konuşuyorduk. Evimize bir çeki düzen verdik. Gazete, bildiri v.b. gibi sakıncalı (!) malzemeyi kaldırdık. olaylarda -polisin dışında- bizim çektiğimiz fotoğrafları sakladık. (bu fotoğraflar sonradan elimize geçmedi...) Çoluk çocuğa gerekli uyarıyı yaptık.

Bekliyorduk... «dünyanın hiç bir yerinde tutuklanmasını bizim gibi bekleyen başka bir enayi devrimci bulunamaz...» diye şakalaşıyorduk.

Polisler şaşmaz geleneklerini bozmadılar, sabah saat 05.00 de kapımıza dayandılar. Evet «polisler devrimcinin evine sabaha yakın gelirlermiş...» zile bastılar.

— Sırrı beyin evi mi?

Doğrusu bu kibarlık şaşırtıcı idi, bakalım nereye dek sürecek bu kibarlık...

— Evet. Burası...

— Siz misiniz?

— Evet.

— Sizinle birlikte da bizimle beraber geleceksiniz.

Şimdi adını anmadığım, daha sonra ki Sıkıyönetim uygulamalarında da arkadaşlığımızı sürdüremeyeceğimiz bu kişinin evimizde oluşunu demek polisler biliyorlardı... Evimizde başka kimseler de bulunuyordu... Onları sormadı... Beni, ya tanımıyorlar, yahutta öyle göstermek istediler ki; «Sırrı beyin evi mi?», «Siz misiniz?» gibi sorular sormuşlardı kapıyı açınca...

O günkü bilincimizle bütün bu olup bitenleri değerlendirecek durumlarda değildik. Bazı çok önemli sorunları tartıp, değerlendirilmesini, üzerlerine özenle, bilinçle, kılı kırk yarararak varılması gerektiğini çok daha sonraları öğrenecek, görecektik... Onun için bu çelişkileri konuşsak da gerekeni yapamadık.

Polisler umduğumuzun aksine eve girmemiş, arama yapmamışlardı. Evde bulunan diğer arkadaşları da bu surette görmemiş, oluyorlardı... Belki, onların da evimde oldukları polis tarafından biliniyordu... Bilemiyorum.

Düştük polisin önüne. Evden çıktık.

Polisler altı kişi idi. Biz iki kişi... Bir araba ile emniyete getirildik.

Yolda gelirken arkama dönüp, eve-çocuklara şöyle bir baktım. Karım, iki ay sonra doğum yapacaktı. Bizim bu sefer ki yolculuk ne zamana dek sürecekti? Biz olmadan bir takım sıkıntıları göğüsleyebilecekler mi?... Aklıma kitaplardan öğrendiğim bir çok devrimcinin hayatları, dirençleri şöyle bir geldi geçti... Kendimi toparlamaya çalıştım. Karım, çocuklar, arkadaşlar pencereden bize bakıyorlardı ...Bakalım bu yeni durumu nasıl karşılayacaklar, onlar da neler öğreneceklerdi?...

Çekinmeden söyleyeyim; Karım o zamanlar şaşkındı, duygularını herne kadar saklamaya çalışıyorsa da, metin de sayılmazdı,

Metin ve kararlı olmasını daha sonraları öğrenecekti... Çocuklar daha dayanıklı görünüyorlardı...

Emniyete Getiriliyoruz

Yolda hiç konuşmadık. Bizi, İkinci Şube polislerinin bulunduğu bir yere getirdiler. Doğrusu içimizde bir korku yoktu. Böyle bir korkuyu yaratacak en ufak bir işaretle ortalık da sezilmiyordu. Yer gösterdiler. Oturduk. Sanki oraya gelen misafirler gibiydik. Polislerden biri hariç, diğerleri; bizi yeren, aşağılayan her hangi bir davranışta bulunmuyor, imali hiç bir söz bile etmiyorlardı. Çay ısımarladılar, içtik.

Bize karşı olan polis; «Yaptıklarınızın cezasını çekeceksiniz, bu bir isyandır, hepinizin hesabı görülecek... v.b.» gibi sözlerle bizlere çatmak, içindekileri söylemek ihtiyacını duyuyordu... O'na kalsaydık-bırakılsaydık, ya da, koşullar elverseydi, gerçekten düşündüklerini yapmaya çalışırdı. Belki de yapardı, bilinmez... O an düşündük. «Acaba bu polis, bize neden bu kadar kin duyuyor?» «Bir Grevde, her hangi bir işçi hareketi içinde bu polisle bir çekişmemiz olmuş muydu?» Kendi payıma bunu değerlendiremedim. Uzun zamandan beri Kocaelinde çalışıyordum. Hafızamı yokladım, bu polisi daha önceleri hiç bir yerde görmemiştim. Ama o, bizleri tüm eylemlerimizle çok iyi tanıyordu.

Biz de; O'nun da ezildiğini, sömürüldüğünü anlattık. Hareketlerimizin doğruluğunu, haklılığını kanıtlayıcı bir çok örnek ve olayla göstermeye çalıştık. Bu polisle tek ortak yanımız vardı. O da Başbakan Demirel'i sevmiyordu.

Diğer polisler, bize olup bitenleri haber vererek, en azından sempati duyduklarını gösterdiler. Ve; «üzülecek bir şey yok, canınız sıkılmasın, arkadaşlarınızı tek tek topluyorlar... bir kaçı hariç hepsi burada, onlarda tamamlanınca ifadenizi alırlar, bir süre yatar çıkarırsınız... başka bir bok olmaz... v.b.» dediler. İşte bu konuşmalar içinde, çaylar içiliyor, «aramızda gırgırlar» geçiliyordu. Olaylar içerisinde telaşa kapılan İçişleri Bakanı, (16 Haziran günü Kocaelinde kargah kurmuştu. Daha doğrusu işçiler yolları kapattığı için İstanbul'a gidememişti.) Vali, Emniyet'in önde gelen yetkilileri, fabrika sahip ve müdürleri başlıca hiciv konularımızı.

Emniyet Müdürlüğü «büyüklerinin» mesai saatlarına kadar adeta sohbet edercesine «mevküfiyetimiz» hücresiz-kelepçesiz devam edip gidiyordu.

Saat 08.30-09.00 sularında Emniyet Müdürü İbrahim Ayrılmaz ile 1. Şb. Md. M. Nejat Önürme, bizi bu vaziyette görünce kükreyerek «atın bunları içeri... bu azılı herifleri nasıl burada tutarsınız...

v.b.» gibi aşağılayıcı söz ve davranışlarla bizim «sohbeti» yarıda bıraktırdı. M. Nejat Önürme'nin bilhassa bana özel bir sempatisi vardı (!) Sıkıyönetim ilân edilmeden, yasalara göre yapamadığı şeyleri (ev aratmaları, tehdit, baskı, işten çıkartma v.b. gibi görevleri bu kişiyi pek tatmin etmemişti...) yapabiliirdi. Ve şimdi bizlere yapacaklarını kasıla kasıla söylüyor... bağırp duruyordu...

Hücreye atıldık. Bizim yüzümüzden azar işiten polislere de acıdık. Bu polisler, İkinci Şube polisleriydiler. Yılların kendilerine kazandırdığı geniş deneylerin içerisinde, 15-16 Haziran olaylarını iktidardakiler gibi; «İhtilâl provası...», «Komünist ayaklanma...» v.b. şeklinde tanımlamıyor, toplumda olagelen diğer olaylar gibi görüyorlardı... «üzülmeyin bir bok çıkmaz...» diye bizleri teselliye kalkmaları da, en azından hayatın diyalektiğini, toplumumuzun geçirmekte olduğu evrimi, deney ve sezgileriyle görmeye çalışmalarından ileri geliyordu... Bizlere çay ısmarlamaları da, bir «polis numarası» olamazdı... Bir taktik de değildi. Halkımızın büyük çoğunluğunca hâlâ korunan bir geleneğin, Anadolu insanının tarihinin derinliklerinden gelen ve üzerimizde şekillenerek yansıyan bir davranıştı. Çay ikrâmı, bir içtenlikti aslında. Sonunda da bu içtenliklerini acı bir şekilde ödeyerek azar işittiler. Belki de bilemiyeceğimiz başka bir işleme tabi tutuldular...

İçtenliklerini yalnızca konuşma ve davranışlarıyla değil, tüm tutumlarıyla gösteren bu polislere, biz de, aynı içtenlikle acımıştık...

Bunlar, bilinen mekanizmanın içinde olmakla birlikte, egemen güçlerin has adamları da değillerdi... Hepimiz, çoğu kez, bir takım yanlışlara kapılarak, askeri, polisi yerli yerine koyamayız. Ya, en keskin tavrı alarak; «bunlar egemen sınıfın baskı aracıdır...» der, sol sekte bir tavır alırız. Yahutta, bunları göklere çıkararak ve sağ bir değerlendirmenin içine gireriz. Aslında; Bilimsel genel doğruların içerisinde her zaman hesaba katılması gereken özel durumları görmek, devrimci esnekliği gözden ırak düşürmemek gerekiyordu. (İçtenlikle söyleyebilirim ki, ben de, eskiden, şimdi eleştirdiğim bu tavırları fazlasıyla takınan'lardan biriydim. Deneylerle bir takım doğrulara yaklaştığımı belirtirim...)

Hücrede Durum

Hücremiz; iki metre eninde, üç metre boyunda penceresiz, pis bir yerdi. Tavanda çok az ışık veren bir ampul vardı. Bizden başka bir kişi daha bulunuyordu bu hücrede. Yerde, elleri kelepçeli üstü başı perişan, pislik içinde bulunan bu adam, aynı zamanda yaralı idi. Yüzü gözü kanlar içinde bırakılmış, Saçları makasla rastgele kırılarak, başındaki yarıklar dikişle tutturulmuş...

Bir kanepede, üzerinde özel banklardan birinin kocaman harflerle yazılmış reklamıyla adeta bize karşı sırtıyordu... Bize sırttan bu yazıya arkamızı döndük, üzerine oturduk.

Anlaşılan bizleri peyderpey toparlıyorlar, ayrı ayrı yerlerde gözetim altında tutuyorlardı. Zaman geçtikçe elebaşı durumunda sayılan arkadaşlar birer-birer getiriliyorlardı.

Çok geçmeden Hakkı Öztürk, Neşet Demircan, Turgut Uysal, Salih Gürol da bizim hücreye atıldılar...

Birbirimize henüz tek kelime sormadan, (hep birden) hücremizde bizden önce konuklanan bu yaralı insanla ilgilenmeğe başlamıştık...

- «Ne yaptılar sana?»
- «Canın yanıyor mu?»
- «Suçun ne?...»
- «Sigara içer misin?...»

Yerde sidik ve bokların yanında üzerine sineklerin konup uçuştuğu bir de somun bulunuyordu... Bu sinekler, yaralının da yüzüne gözüne konuyorlardı.

Bu iç açmayan tablo karşısında, ilk kez içeriye-hücreye düşen arkadaşlarımız irkildiler... «Bize de mi böyle davranacaklardı?», «Burada daha ne kadar tutulacaktık?» O ana kadar ülkemizde ki tüm hücrelerin böyle olduğunu, ve en azından bu yaralı arkadaşlara karşı yapılanların ise, çok normal bir gelenek olduğunu, çok az arkadaşımız biliyordu... Bu yüzden önceleri bir tereddüt geçirildi.»

- «Arkadaşlar, önce burasını temizletelim.»
- «Nasil yaptıracağız?...»
- «Havası da çok pis,»
- «Çok geçmez havasızlıktan boğulacağız...»
- «Önce sigaraları söndürün.» «susun!. Kapıyı açtıracağız!»

Kapıya yüklendik. «açın kapıyı!» çıkan sesler Emniyette yankı yaratıyordu... Gürültümüz devam ediyordu, fakat kapımız açılmıyordu... Kapıya daha fazla yükleniyorduk şimdi... Kapı açıldı. Yüzümüze temiz bir hava geldi ilkin. Sonra sert ve hakaret dolu sözler...

— «Önce burasını temizleyin!. Sonra burada insan tutulmaz... Kapımız açık kalsın... Ayrıca bu yaralı insanı da tedavi ettirin... Yazıktır!» dedik.

— «Başka bir emriniz var mı?» diye karşılık görmüştü çıkışımız...

Başka bir hücreden getirdikleri bir tutuklu ile hücremizin içini temizlediler. Yerleri ıslatarak yaptılar bu temizliği. Yerden ekmeği alıp kanapenin üzerine koydular. Göreneğimiz buydu. Yerdeki ek-

mek alınır, öpülerek başa konur ve yüksekçe bir yere bırakılır... Ekmeğin sidiğe bulaştığından öpüp başımıza koyamadık...

Bu direnişimizin sonucunda kapıyı açtırmış, temiz hava almıştık... Hücreyi temizletmiştik... Diğer isteklerimizi yaptıramayacağımızı biliyorduk zaten...

Hücremizdeki yaralının durumu da değişti. O da, bizden kuvvet almıştı adeta. Başından geçenleri anlatmaya koyuldu. Hırsızdı. En son soyduğu yer de, (Kocaeli CHP Milletvekili Nazmi Oğuz'un işyerlerinden biri) yakayı ele vermiş. Yaptığı bu hırsızlığı kabul etmiş, ama diğerlerini, en azından yedi-sekiz hırsızlık vakasını da bu garibana yıkmak istemişler. Yüzündeki ve başındaki yaralar bu yüzdenmiş. Sonunda dayağa dayanamamış tüm bu «faili meçhül» hırsızlık olaylarını kabullenmiş... Demek ki, bu zavallı hakim önüne çıkartılmadan, yaraları, dikişleri iyi olsun diye bekletiliyordu... Kitabına uydurulmuş bu gibi olaylar, bilmeyenlerde bir hayret uyandırabilir... Fakat çok doğal olaylardı. Kanıksanmış olaylardı... Neler görmüştü bu hücreler neler...

Arkadaşlarla oturup konuştuk... Bildiklerimizin ışığında bir değerlendirme yapmaya çalıştık. Bir işçi hareketinin içinden geliyorduk. Egemen sınıf, bizleri elebaşı olarak görmüştü. Olup bitenler çok açıktı. Gizli kapaklı hiç bir şeyimiz yoktu. Düşünce ve kanaatlarımızı dost düşman herkes biliyordu. Gerek TİP içinde, gerek Sendika içinde, eylemlerimizde... ne düşündüğümüz, ne yaptığımız biliniyordu. Bu işe de bilerek girmiştik. Bu nedenle kaçınılmaz olaylara hazırдық...

Şimdi, 1. Şube polislerinin elindeydik. Onlar da MİT ile birlikte hareket edeceklerdi. Bize yapacakları da şunlardı: Ya zorla, diledikleri biçimde ifade alacaklardı. Yahutta, bizi hırpalayacaklardı. Bu da doğal sayılır... Bizim yaptıklarımız ne ise, boyumuz kaç karış ise, onların bize yapacakları davranışın boyu da o kadar karış olacaktı.. Ne artık, nede eksik... Bu doğru bir orantıdır... Abartmadan söylemek gerek... Kendimizi de yere batırmadan... Dosdoğru.

Hücremizin kapısı açıldı. Bizi bu yere tıkarken üzerimizi aramayı unutmışlardı. Bu hatalarını giderdiler, kemer, kâğıt, kalem, para v.b. ne varsa herşeyimizi alıp götürdüler... Bu işi yaparken de en çok sevindiğimiz şey hücre kapısının bir süre daha açık kalmasıydı... Ayrıca hepimiz tetikte, sezgimizle başımıza geleceklerin neler olabileceğini, polislerin yüzlerinden, davranışlarından okumaya çabalıyorduk.

Kapı aralığında Toplum: Polislerini gördük. Kocaelin de hiç Toplum Polisi yoktu. Demek getirtmişler... Kollarında ki kokartlarda «Ankara» yazılıydı.

Bir süre sonra, hücremize bu polislerden bir gurup «konuk» geldi. Copları ellerinde, yavaş yavaş öbür ellerine vurarak bize gözdağı vermeye başladılar. Elimde, üzerimizi arayan polislerden saklamayı başardığımız, bir «T.C. Anayasası» vardı. Arkadaşlarla hücreye alışalım diye, biraz da; «yasalar ne diyorlar...» sorusuna bir göz atmak amacıyla Anayasa'yı okuyorduk. Neyleyelim. Bizce böyle öğretmişlerdi. TİP'de ve Sendika'da «her zaman, üzerinizde bir Anayasa taşıyın...» diye tembihlenmişti. Demek, içimize yer etmişti bu uyarı... Biz de, onca kargaşalığın içerisinde Anayasamıza gereken değeri vermiştik...

Polisler sordular: «Ne okuyorsunuz.!?», biz tetikte, ne yapacaklar diye beklerken, onlar cevapladılar hemen: «Anayasa!..», «Hım! neler yazıyor o Anayasanız da.!?» Ellerindeki copu sallayarak, «Bunu da yazıyor mu?!» diye haykırdılar...

Havasız, pis bir hücre, yerler ıslak, eylemlerinden ötürü buraya tıklanan işçi militanlar... Yerde elleri kelepçeli, kafası yarık bir insan, üzerinde özel bir bankanın reklamı bulunan kanepeler, bunun da üzerinde sidikle karışmış bir somun parçası... Elleri coplu polisler, onlarda en azından bizim gibi ücretli... Elimizde Anayasa... Ne diyor du polis, copu göstererek...? «Bunu da yazıyor mu?...» diye... Anayasaya bakıyoruz, «Kimseye işkence ve eziyet edilemez... v.b...»

Yerdeki hırsız arkadaş bir bize, bir polislere bakıyordu. Sidiğe bulaşmış ekmekten kalkan sinekler, bir bizim üzerimize, bir Anayasaya, bir polis coplarına konuyor, havada geniş daireler çizerek dansediyorlar ve sonunda da, banka reklamının üzerine konuyorlardı...

«Ne dramatik bir tablo!» İnsan böyle sahneleri görünce, edebiyatçı olurdu allahâlem?... Yahutta rejisör?. Ne var yani, küçük burjuva yazar-çizer takımı az mı hapishane, hücre, işkence hikâyesi, romanı, sineması döktürmedi? Bizim yaptığımız bağışlansın...

Sorgular Başlıyor

Polis ve MİT yetkilileri gerekli hazırlıklarını tamamlamış olacaklar ki, bizleri hücrelerimizden aldılar. Ben, artık ayrı bir yerde tutuluyordum. Bu tutumlarıylada sağolsunlar, «naciz şahsım» hakkında neler düşündüklerini belli ederek, beni uyarmış oluyorlardı...

Sorgu odasına alındım. Sorgumu alacaklar arasında sadece daktilo da oturan polisi tanıyordum. O da, 1. Şubeden. Bir çok kez karşılaşmıştık. Yapılan eylemlerin içerisinde konuşmuşluğumuz bile vardı... Diğerleri hep yabancı kişiler. Demek ki, MİT yetkilileri bunlardı... Odaya girip çıkanlar, «müfettiş bey...», «beyim...» gibi hitaplarla bu kişilerin önemini vurguluyorlardı zaten...

Bu arada odaya, göz aşınası biri daha girdi... Bu «bey» de AP'ilerce Kocaeli Milli Eğitim Müdürlüğüne getirtilen Sabri Yahşi idi. (Sonradan AP Milletvekili oldu...) Onun burada ne aradığını çok merak ettim. Sonunda anlaşıldı... 1. Şb'nin teksir makinası bozuk muydu, yoksa yok muydu... Bu «bey» işte onun için burada bulunuyordu. Aranılan teksir makinasını bizzat alarak getirmişti. Şimdi ise, «tekmil» vermek için bu odaya kadar «teşerrüf» etmiş bulunuyorlardı... MİT yetkililerinden sadakatına bir teşekkür bekliyordu... Belki de öğretmenlerin direnişlerini destekleyen, «ihtilâl provası» yapan, «komünist», «anarşist»leri yakından görmek istemişti. Elleri mi arkama alarak, bu görevlinin gözlerine baktım. Bakışlarımla karşılaşamayacak kadar yüreksizdi. Böyle bir yüzle bir daha kaçamak da olsa bakışmamak için pencereden dışarıya baktım...

Ayakta bekletiliyordum. Hazırlıkları bitmemişti daha. Biraz sonra bizlere sorulacak soruları içeren kağıtlarla birlikte, bir takım kişiler daha odaya girdiler. Bu kişilerin hepsi de iri kıyımdı. Bunların davranışlarını, elbiselerinin rengini, kıratatlarını, rozetlerini, yüz ifadelerini (bu gün de hatırlıyorum, görsem de tanımakta güçlük çekmem...) bir bir gözden geçirdim-taradım. Birisi dışında, diğerleri bu işle pek ilgili görünmüyorlardı. Adeta nötr bir halleri vardı. İçki masasından kalkıp, istemeye istemeye getirtilmiş bir halleri vardı...

Sorgu hazırlığı böylece sürüp giderken; ben de, bu kişileri aklımca değerlendirmeye çalışıyordum. Bunların öğrenim dereceleri neydi? Kaç para alıyorlardı?, bizi nasıl değerlendiriyorlardı...? Hangi etnik özellikleri taşıyorlardı?... Yanılmıyorsam, çoğu Çerkez, Abaza veya Gürcüydüler. Bir çoğunun şivesi, bu yargımı doğrulamaya yetiyordu...

Sorgu başladı. Bu bir sorgu değil adeta savaştı. Daha önceki eylemlerimizin-polis raporlarının-İçimize soktukları kendi adamlarının rapor, ispiyon, ihbâr gibi tüm provakasyonların ışığında adamcağızlar akıllarınca öyle bir tablo çizmişlerdi ki, şaşırılmamak işten değil... Bu çizilen tablo içinde hoş giden tek şey, bizi bir numaralı sanık saymalarındı... O dönemde, ne Sendika da, ne de Partide faal hiç bir görevim bulunmamaktaydı. Sadece, Kocaeli Devrimci İşçi-Köylü Birliği'nde kurucu üye idim. (Bu derneğin de ayrı bir öyküsü vardır. İçi bizi, dışı eli yakan bir garip öykü...)

Yapılan hareket, içinde bir çok provakatörü taşısa da, bu hareketin bir takım önemli yanlışları bulunsa da; değilmi ki sınıfsal içgüdümüzle, kendi sınıfımızın önemli bir eylemini bilinçle üstlenmiş, aklımızın erdiğince sınıfımıza yaraşır bir şekilde eylemi ele alıp, yürütmeye çalışmıştık. Burada, da direnişteki gibi, kıvrıma-

dan, namusluca işi sürdürtmek gerekiyordu.. Yiğitliğe leke sürmek yoktu.

«Evet.. şunları, şunları yaptık. Şunları ise yapmadık. Ve şu sebeble yaptık..» böyle yazacaksınız, yazın. Aksi halde yazdıklarınızın hiç birini imzalamıyorum..» dedim.

İfadeyi benim söylediğim biçimde yeniden yazdılar. Bunu yaparken de sık sık Em. Md. 1. Şube müdürünü içeriye çağırıyorlardı. Bana karşı özel sempatisini (!) hiç eksik etmeyen bu «beyim», MİT'çilere bırakmadan bizi hırpaladı... «Nasıl ifade vermezmişim, nasıl onları oyalar mışım?.. daha bir çok kişi sırada varmış.. şöyle yaparlarmış.. böyle keserlermiş..»

Çoğunlukla Çerkez, Abaza ve Gürcülerden oluşan sorguculara, bende «ırki» ve «etnik» özelliklerimi göstererek, onlara diledik'eri gibi ifade vermedim. Bu onlarca eşit koşullarda verilen bir savaştı.

İfade, verdiğim şekilde tutanağa geçirilmişti. Sıra imzalamaya gelmişti. Tutanağı bana uzattılar. Okuyacağımı söyledim. «Bize inanmıyor musun?» dediler. «Okumak hakkım..» dedim. Okudum. Bir iki önemsiz kelimenin dışında hemen hemen aynıydı. Önemli olan arkadan adam getirtmemek, bir ömür boyu eşin dostun yüzüne bakabilmek ise, o da yapılmıştı. Ama, tutanağın altında benim sorgumu yapanların değil de, tanıdığım bazı polislerin imzaları açılmıştı. Buna hemen itiraz ettim. «Bu tutanağın altına açık kimliklerinizi, isim ve soyadlarınızı açarsanız, bende ancak o zaman imza ederim..» dedim.. «Ne demek yani?», «Ulan sen başımıza belamısın?..», «İmzala şunu!..» diye kıyameti koparmaya başladılar. «Benim sorgumu bu tutanakta adları yazılı olan polisler değil, siz aldınız. Açın oraya imzanızı.. ben de imzalayayım..» Baktılar olmuyor.. Bizim sevgili 1. Şube Müdürünü tekrar getirdiler.. İçinde olanı söylemekte ve yapmakta asla kusur etmiyen bu kişinin yaptıkları, sınıf kinimi artırmaktan öte bir işe yaramadı.

Başa çıkamayanların yaptığı son çareyi (hile) denemekten öte yapacak bir şeyleri yoktu. «İşte bak, ifadeyi yırtıyoruz». «Senin dediğin gibi yapacağız». «Senin ifadeni biz almıyoruz.» «Altında imzası olan 1. Şb. Polisleri alıyor». «Tamam mı?» «Onlar senin ifadeni aldılar, tamam mı?» «Onlar da imzaladılar!..» «Tamam mı?»

Tutanağın altında imzaları bulunan polisler içeriye alındı. Daktilonun başına oturtuldular. Daha önce verdiğim, fakat altına bizim ifademizi alanların imzalarının açılmadığı tutanağı, MİT görevlisi hırsla parça parça etti.. «tamam mı.. tamam mı» diye tutanağın her kopyesini yırttı, yırttı.. Sonra da, bu kağıt parçalarını yüzüme fırlattı.. Sövdü, saydı..

Bu arada, yapılan, başvuru hile gözümünden kaçmadı. Tuta-

naklar yedişer kopya idi. Altısını yırttılar, yedincisini daktilonun altına sürdüler. Bunu görmediğimi sanıyorlardı.. Evet, «görmedim..» (!)

Sorgum, bu defa yedinci kopyaya bakılarak 1. Şube polislerince usulüne uygun olarak (!) yapılıyordu. Böylece, ifademi alanlar, tutanağın altını da imzalamış olacaktı.. Ben de bu kez, «ırkı» ve «etnik» özelliklerimi göstermedim. (aslında gösterdim) Hilelerine göz yumdum. İstenilen olmuştu. Bizimkisi «keçilik»di. Yapılacak başka bir şey kalmamıştı.

Sorgu bitmişti. Oturttular. Sigara verdiler. İçmedim. «Sohbet» etmek istiyorlardı. Ama ben, buraya «sohbet» etmeye getirilmediğimin bilincindeydim. Ayrıca, yalnızca bana, evet yalnızca bana yapılan bu işlemlerden sonra.. yapılacak «sohbet» de kalmamıştı.. Hem bunlar, bize çay ikram eden polislerden değillerdi. Bunlar, böyle olaylarda kendilerini gösterecekler, görevlerini yapacaklar, terfi edecekler-yükselecekler..

Bana sordukları sorular şöyleydi: «Kaç para alıyorsun?, «Niçin böyle anarşik hareketlere girişiyorsunuz?», «Bak, bizler senin kadar bile para alamıyoruz..» Bu soruların taşıdığı anlam çok açık. Ben de; «kendilerinin az para almasının suçunun bize ait olmadığını, bundan şikâyet ediyorsanız sizde örgütlerin, sendika kurma haklarınızı talep edin, bizim gibi mücadele edin..» gibi cevaplar verdim.

Bu cevabım hoşlarına gitmemişti ki; «ulan, bizde mi propagan-da yapıyorsun?.. p.. ko...!» diye hemen terbiyelerini bozmuşlardı. Bu kez tehdit dolu sözler etmeye başladılar: «Bak!, bundan sonra, senin işin bitiktir artık.. sittin sene içerden çıkamıyacaksın. Grevdi, boykottu, fabrika işgaliydi, yürüyüştü, mitingdi, partiydi, sendikaydı, ananın.. örekesini bir daha göremeyeceksin.. Anladın mı?!?. Ulan sen bu şehire belâ mı geldin?!. Her bokun içinde senin parmağın var!.. Şimdi sizi askerlere teslim edelim.. onlarda analarınızı.. bellesinler.. görün.. anlayın.. hanyayı, konyayı.. vd..»

Polislerden ve diğer görevlilerden bir çok şeyler de öğrenerek sor-gu odasından böylece ayrılıyordum..

Bekleyiş

Sorgusu tamamlanan her tutuklu, bir bekleyiş dönemine girer. Biz de öyle yaptık. Gene tek başımayım. Bu kez hücrede değil, koskocaman bir odadayım. Yerler parke döşeli. Odada hiç bir mobilya bırakılmadan boşaltılmış, bizler için hazırlanmış.. Telefon fişi bile izolasyonla kapatılmış. Bu tedbir neyin nesi?.. İnsanın geleceği geliyor. Pencerede Toplum Polisleri.. Kapı açık tutuluyor. İyi, gelip-geçenleri görürüz hiç olmazsa. Gezmek-dolaşmak serbest. Kötü söz

ve işlem yok.. Bu da iyi. Karnımız aç.. çişin mi geldi elbet onun da bir çaresi bulunur.. Sağlık olsun... diyerekten odanın içini voltalıyoruz..

Bu arada, boyunlarımıza «sabıka» numaraları takıp, fotoğraflarımızı çektiler. Parmak izlerimiz de alındı. Böylece, «sabıka» kayıtlarımız tamamlanmış oluyordu. Bütün bu işlemleri büyük bir ustalık ve zevkle yapan görevlileri insan unutamıyor.

«Sabıka» fotoğraflarımız çekilirken yeni bir şey daha öğrenmiştik; Direniş sırasında, asker ve polislerin arasından, fotoğraf ve filmlerimizi çeken de aynı kişiydi. Demek ki, polismiş.. Neyse.. şimdi öğrendik. Biz, o zaman bu gibi kişileri gazeteci filan sanmıştık.

Direnşte çekilen fotoğraflar, mahkemelerde delil olarak aleyhimize önemli bir rol oynamıştı.

Odada volta atarken bir çok yeni şeyler daha öğrendim. Karşıda bulunan çok büyük bir salonda yüzlerce işçi arkadaşın tutuklu olduğunu gördüm. Ayrıca bizi bekleyen polisler de söylemişlerdi.

Emniyet o gün belki de en hareketli günlerinden birini yaşıyordu.

Odaya polis müdürlerinden birisi geldi. Bu görevli de, her işçi eyleminde karşımıza çıkanlardandı. Yürüyüşte de iri yapısına rağmen önümüzden çevik hareketlerle gelip geçer; «Sırrı Bey!, bu yoldan gidemiyeceksiniz!, Şu yoldan rica ediyoruz..» gibi işçi seli önünden yıldırım gibi gelir-derdini söyler ve giderdi.. Kim dinler, böyle «bey» li «rica» ları.. Bilhassa böyle eylemlerde.. Hep öyledir zaten. Her işçi eyleminin başındayken kuvvet sendedir. Tam anlamı ile KUVVET bu. Boru değil, işçi eylemi.. Öğrenci eylemi değil.. İçeri alınınca da egemen sınıfın ücretli bazı adamları, sana içlerini kusarlar. En hafif hitapları «ulan» dır. Yadırgamıyorum, gerçek bu.. Odaya gelen bu polis müdürünü de, en azından böyle bir davranış içinde bulunacak diye, tetikte bekledim. Yanılmışım.. Bana çok kibar davrandı. Elbette bu koşullarda takınılan tavırlar ister kibarca isterse kabaca olsun altında-arkasında bir nedeni var mı? diye düşünmek zorunda oluyor insan..

Bana içecek su getirdi. Ayakta voltaladığımı görünce de, polislere çıkıştı. «sandalye getirin buraya!..» bana da dönüp, gönlümü alıcı sözler söyledi. Övgü dolu kelimeler etti. Bir sürü de havadisler taşıdı.

Öğrendiğimiz kadarıyla, Sıkıyönetim'e rağmen işçi arkadaşlar Demiryolu boyunca Sendikanın önünden ayrılmamışlardı.. (17 Haziran günü) Bir çok işyerinde direniş ve protestolar vardı. İstanbul'da ölü ve yaralılar olmasına rağmen, ilimizde böyle bir durum söz konusu değildi..

Bu polis müdürüne teşekkür ettim. Öğrendiğim havadislerden sonra, insanın sınıfına olan güvenci artıyor. Dünyanın en mutlu insanı oluyor. Mücadele azmi çoğalıyor. Bu polis müdürü de bu ve benzeri duygularımızın pekişmesine yardım ederek önemli bir görevi yapmış oluyordu.. Artık şarkı ve türkü de mırıldanabiliyordim..

Odanın kapısından gelip geçenleri iyice izleyebiliyordum. İşçi arkadaşların bulunduğu salondan ifade vermek için yukarıya götürülenler, kapının önünden geçiriliyordu. Tutuklananlar, yanımdaki odalardan birine getiriliyordu. Serbest bırakılanlar ise tekrar salona getirilmiyordu. Böylece kimlerin tutuklandığını öğrenebiliyordum.

Bir kaç kez merdivenlerden inip çıkanlar içerisinde Lastik-İş Sendikası Şube Başkanı Kenan Akman'ı da gördüm. Bir kez de Fikri Tanta'yı.. ve diğerlerini.. Tabii bu baylar tutuklanmayanlar arasında olacaktı. Doğrusu bu kimselerin tutuklanmasını zaten beklemiyordum...

Eski Bir Anı

Emniyetin merdivenlerinden en azından bir kaç kez inip çıkan bazı sendikacılar, allah-âlem; çerkez, abaza veya gürcü olduklarından dolayı himaye görmüyorlardı..

İnsan, bütün bu olayları yaşarken eski anıları hatırlıyor. Bu ve benzeri sendikacılar, Pirelli, Good-Year gibi iş yerlerine girerken; Amerikalı ve İtalyan patronların fabrika bahçesine kurduğu tartı ve ölçü istasyonlarından başarı ile geçmiş, işe alınmışlardı. Belli boy ve kilonun altında olanlar işe alınmıyordu. Okur yazar olmak önemli değildi..

Bu gibi sendikacılar, gelişen işçi hareketleri içinde çabucak öne geçtiler.. Uzun ve çetin mücadeleler içerisinde, özellikle ilerici sendikacılığın gelişeceği dönemlerde, hatta TİP'in gelişme dönemlerinde önemli işler yaptılar.. İşçi sınıfının dünya görüşü söz konusu değildi elbette.. «Kaba kuvvet» yetiyordu problemleri çözmeye..

Bu sendikacıların çektiği nutuklar da yenilir yutulur cinsinden değildi. Bunların söylediklerinin en az onda birini «allah şaşırtmasın» biz söyleyiversek, rahatlıkla, TCK'nın 141 - 142.. maddelerine, hem de bir kaç kez girerdik..

Bu tür sendikacılar, görünmez kazalara karşı adeta «şerbetli» idiler. Kişisel yetenekleri (!) çok üstündü. Hem ilerici (!) sendikacı olmak, hem TİP'li olmak, 16 Haziranlardaki gibi, çok önemli sosyal mücadeleler içinde hem bulunmak, hem bulunmamak.. Egemen güçlerle ilişki kurmak, her türlü şer kuvvetlerinden uzakta kalabilmek.. Doğrusu çok büyük denge (!) uzmanlarının başaracakları işlerden sayılırdı.

TİP kongrelerinde, bu gibi bayları «kabadayı» olarak kullananlar, her halde bu bayların aynı eylemlerini şimdi CHP içinde başarı ile yürüttüklerini görünce, yetiştirdikleri-yarattıkları bu olumlu sonuç karşısında tarihi ve sınıfsal görevlerini (!) başarı ile yerine getirmenin hazzını duyuyorlardır?!

Söz konusu kişilerin işçi sınıfının örgütlerinde kendilerine bu denli yer bulabilmelerinin elbet bir nedeni vardı?.

Önemli olan işçilerin çeşitli örgütleri ve bunların bütünlüklerinin korunmasıydı. Asılolan örgüt'tü kişiler değil.. Fakat, ilerici hareket içinde bulunabilen bu çürümüşlüğün sorumluları kimler di?.. Neydi?..

Gerçek ve kararlı, aynı zamanda biricik umudumuz işçi insanının yanı sıra, varolabilen bu çelişkiler nasıl ve nereden kaynaklanmıştı?. Nereye dek sürecekti bu aldatmaca?.

İşçi sınıfının ilerici savaşımı gelişip güçlendikçe, hareketin içinde bulunan tüm yozluklar da açığa çıkacaktı.. Biz bunu böyle belledik.. böyle de biliriz.. Tıpkı laboratuvarlarda yapılan deneyler gibidir, işçi sınıfının savaşımı ve kitle hareketlerinde rol alanların kimlikleri, fonksiyonları.. Açıkça görülür, bellendir.. Gizlenemez, saklanamaz, unutturulamaz.

Askeri Hapishaneye Giriş

Sorgu-sual işi tamamlanmıştı. Bir gece yarısı bizi alıp götürdüler. Demek Emniyette daha fazla tutamıyorlardı bizi..

Sonradan öğrendiğimize göre, Emniyet yetkilileri bizleri, Merkez Komutanlığı altında bulunan hücrelere götürmek istemiş.. Askerler ise, buna karşı çıkarak, Kocaeli Askeri Ceza Ve Tutukevine konulmamızı daha uygun gördüklerini belirterek bizleri kurtarmışlardı. Evet, gerçekten kurtulmuştuk.

Askeri Ceza ve Tutukevinde bize bir koğuş ayırmışlardı. Yatacak ranzalar, tuvalet ve pencere de vardı. Havalandırmaya da çıkartılacaktık. Ohh.. ne güzel. Burada Emniyetten daha emniyettedik.

Gazete de okuyorduk, görüşmecilerimiz bile gelmeye başlamıştı. Sonradan bu iyi işlemlerin nedenini öğrendik. Bir takım «etkili ve tepkili zevatın direktiflerinin» dışında, bir iki namuslu yurtsever yöneticinin yüzünden iyi işlem görüyormuşuz.. Bu insanlar da, bizim yüzümüzden zor günler geçirmişler. Bunu da sonradan öğrendik. Böylesi insanların varlığı karşısında, kendilerine saygı duyduğumuz kadar, başlarına gelenler için de içtenlikle acı duyduk. Böylece, mahkemece tutuklanmadan cezaevine koyulmamızın nedenini de öğrenmiş oluyorduk.

Hapishaneye gelen bizim ekip, tam anlaşmış insanlardan oluş-

muyordu.. Doğrusunu söylemek gerekirse, gerek Türkiye üzerine. gerekse Dünya'daki olup bitenler üzerine hiç birimizde, şöyle «dört başı mamur», bilimsel denilebilecek görüşler daha doğmamıştı. Çoğumuz olsa olsa TİP kültürü, Sendika kültürü taşıyorduk. O dönemde-ki «fraksiyonlar» karşısında herkesin kafası karıştı. Şu veya bu dergideki yazıları yarım yamalık bilgilerimizle papağan gibi birbirimize tekrarlayıp, birbirimizi yiyorduk.. Tek savunulur yanımız, tek sıhhatli tarafımız; sınıfsal sağduyumuzdu.. Bunun dışında, bizleri, «Demokratik Devrimci,» «Sosyalist Devrimci» diye tanımlamaya kalkışmak isabetli bir davranış sayılabilir miydi?..

Marksizm'in-Leniniz'min hiç bir temel eserini okumamıştık. Bazı eserleri, TİP'in «haysiyet divanı» korkusundan gizlice okumuştuk. Ama buna, «okumuş'duk..», «öğrenmiş'dik..», «anlamış'dık» diyemedik. Bilimsel Sosyalizm'i anlayıp kavrayabilmek için asgari temel bilgilerden, eğitimlerden de geçmemiştik. İçimizde en çok öğrenim görmüş olanımız, Sanat Okulu düzeyindeydi. Yanlış anlaşılmasın. «İyi bir yüksek öğrenim görmek, Marksizm'i öğrenmeye yeter» gibi sakat bir görüş değil anlatmak istediğimiz.. Kendi durumumuzu anlatıyoruz. Elbette biraz beyin sahibi olan, toplumsal olayları görüp değerlendirebilecekti. Sosyalizm işçi sınıfının öğretisi olduğuna göre de, O'nu en başta bizler öğrenecektik. Demem o ki; Sosyalizmi de diğer bilgilerimizle birlikte hepsini hayatın içinden öğrendik. Eylemlerden, hapisanelerden. (bu günde kendimize Sosyalist demeğe utanıyoruz. En azından yüzümüz kızarıyor, kendimize böyle -sorumlu- bir sıfatı takarken..) Kolay değildi sosyalist olabilmek.. Hem buna, bizler karar veremedik..

Hapishanede herbirimiz, «komünistliğimize» toz kondurmuyorduk. Başımız dikti. Gözümüze eğri bakanın tepesindeydik.

15-16 Haziran olayları sırasında olup bitenler, bu olaylardan önce cereyan eden olaylar.. Ve bütün bu olup-bitenler karşısında takındığımız kişisel tavırlar, gözümüzün önüne geliyor, tartışıyoruz.. tartışıyoruz...

Kavgalarımız - Uzlaşmalarımız

Bir eylemin içerisinde hapisaneye gelenler arasında önemli görüş; anlayış ve davranış ayrılıkları olması doğaldı. Bu doğal olay, işçiler için'de, küçük burjuva aydınlar için'de geçerliydi. Peki, bu ayrılıklar nasıl çözüme kavuşturulacaktı?.. Sürtüşmeler nasıl azaltılacaktı?.. Bir örgüt disiplini içinden gelmiş olsaydık, mesele kolaydı. En azından, örgütün tüzüğü ve programı ışığında bir değerlendirme yapılır, tartışmaya-sürtüşmeye konu olan olayın, kişinin adı konulabilirdi. Bu kolaydı. Herkesin örgüt içerisindeki yerine ve so-

rumluluklarına göre pekâla bir çözüm getirilebilirdi.

Diyelim ki, bizlerin durumu bu genel kurala uymuyor. Peki, neler yapılacaktı? Bu genel kuralın dışında kalan kişiler, birey olarak da birbirleriyle bir asgari diyalog kuramayacaklar mıydı? Hepimizin her hali birbirimize batıyordu. En ufak bir hata, en büyük tartışmaların kaynağı oluyordu. İyi niyetle yapılan bir uyarı, suur altı bir konuyu hemen gündeme getiriyor, tonlarca lâf çuvalının ağzını açıyordu.. Bu sürtüşmeler giderek horozlanmalara-kabadayılık gösterilerine kadar varmıştı. Henüz yumruklar konuşmamakla birlikte, işler o kerteye doğru hızla geliyordu..

Kişilerin inançlarına hitap etmek gerekiyordu.. Olmazsa halkımızın töreleri gündeme gelecekti.. Yani, büyük-küçük, saygı-sevgi, ar-edep gibi.. Kişilerin bilinçlerine hitap ederek sağlanamayan uzlaşma, törelerimize göre nasıl sağlanacaktı?..

İşçi olarak, küçük burjuvalardan farklı bir yanımızın bulunması gerekti.. İşte bu farklı yanımız galip geldi. Oturup, efendice konuşmak gerekiyordu. Tüm olayların bir değerlendirmesini yapacaktık, bu hapishanede devrimci gibi yaşamak için gereken koşulları yaratacaktık. İş bölümü yapacaktık. Bu da, asgari bir örgütlenmeyi gerektirecekti. Bilinen bu doğruları deneyebilmekti hüner..

İşçiydik ama, «süzme bal da değildik..» bu toplumdaki, bir çok pislikler derece-derece üzerimizde bulunuyordu. Bilgilerimiz kıt, sınırlı da olsa üretimin içinden, hayatın içinden gelenlerin şaşmaz sağı duyusu, bizi asgari de olsa bir uzlaşmaya getirecekti.

İşçi arkadaşların en yaşlısı bendim. Bu hapisliğin dışında, girmiş-çıkışlığı olan da sadece bendim.. O halde bu görev bana düşüyordu. Toplandık. Eskiden bildiklerimizi, deneylerimizi anlattık. Neler yapabileceğimizi, birbirimize karşı nasıl davranmamız gerektiğini, mahkemelerde, Sıkıyönetim de bizi hangi görevlerin beklediğini, hapishanelerde nasıl yaşayacağımızı, hep birlikte konuştuk. Konuştukça da, yapılacak olanlar hemencecik ortaya çıktı. Pratik buluşlarımız oldu. Yaşayışımızı plânladık. Ve böylece görev bölümü yapmış olduk.

Görevlerimiz şöyleydi:

- Temizlik listesi; nöbetleşe olarak herkes,
- Dışardan alınacak öteberi (yiyecek-gazete-sigara v.b.) işlerini, Salih Gürol yapacak,
- Yemek hazırlama işlerini, Turgut Uysal yapacak. Ve onun görev verdiği herkes sırayla yardımcı olacak,
- Herkes parasını ortaya koyacak, Neşet Demircan para işlerine bakacak, (sonradan bu görevi kabul etmedi.)

— Dış ilişkilere, özellikle yazışma işlerine de biz bakacaktık.

Bu hapishanede henüz komün olarak yaşayabilecek bilinç ve düzeyinde sayılmazdık. Onun için Komün başkanı seçemedik. Ve bir Komün disiplini içerisinde olamadık. Fakat asgari bir çözüm gelmişti sorunlarımıza.. Görev alan tüm arkadaşlarımız, işlerine hırsız koyuldular.

Salih Gürol, ne de yetenekliymiş.. Dışarıdan girebilecek her şeyi bir güzelce bulup-buluşturup içeriye sokabiliyor.. Doğulu oluşu yüzünden, doğulu askerlerle çok güzel kaynaşmıştı.. Turgut Uysal'ın üzerine ahçı bulunamazdı.. Sessiz sedasız, yapacağını yapıyor-yaratıyordu.. Hiç birimizi de yardıma çağırmayacak kadar da diyergâm . Temizlik işleri de yolunda. Neşet Demircan da artık. Karadeniz fıkralarını anlatırken edeplilerini seçiyor, buna çok özen gösteriyor. Saffet Kayalar ise kabarmalardan vazgeçti.. Herhalde böylesi olayların en azından provakasyon sayılacağını düşünmeye başladı.. Yahut ta, kesinlikle karşılık göreceğini hesap etti.. O'na diklenenler de sustular.

Günlerimiz böylece gelip-geçiyordu. İçimize bir kaç günlüğüne bazı kimseler de Sıkıyönetim suçlusu (!) diye sokuldu. Bunlar, her ne kadar «kumar-esrar» gibi suçlardan içeri alındıklarını söylüyor- sa da biz, ketum davranıyorduk.

Bu cezaevinde iki defa da görüş yaptık. (aslında yasaktı) Ailelerimiz, çocuklarımız, işçi arkadaşlar, dostlar ziyaretimize geldiler. TİP İl başkanı olan Av. Şinasi Yeldan ile TİP Senatörü Hikmet İşmen hanım da görüş için gelenler arasındaydılar. Biz, bunlarla görüşmedik, tel örgünün arkasından kendilerini bırakıp döndük. İçeri gönderdikleri parayı da almadık. Bu parayı, «muarızlarımız» aralarında sonradan bölüştüler.

(Bu bay avukat, 1971 Sıkıyönetiminde yoldaşlarıyla birlikte hakkımızda açılan davaların birisinde, gelip kamü tanıklığı yaptı. Ve bu tanıklıkları yüzünden bir çok arkadaşımızla birlikte, oğlum da hüküm giymişti.. Senatör hanım da, işçi sınıfının ilerici savaşımına ne getirdi?.. neler götürdü?.. İlerde yapılacak değerlendirmelerde tüm bu sorunların elbet adı konulacaktı..)

Cezaevinde, dışarı ile bağlantı kurmuştuk. Olup bitenleri hemen öğrenebiliyorduk. Havalandırmaya her çıkışımızda, işçi arkadaşlarımızdan veya ailelerimizden birisiyle hemen her seferinde, yakından ve uzaktan karşılaşabiliyorduk. Sanki, onlar da dışarıda bizim emniyetimizi koruyor, bekliyor, sağlıyorlardı..

Dilekçe Yazıyoruz

Bizi tutup içeri atanlarla, onların bugünkü yasalara uymayan

uygulamalarıyla uğraşmak gerekiyordu. Ayrıca, bu yasa tanımazları, belgelemek de gerekiyordu. Oturup, tartıştık ve bir dilekçeyle ilk yazılı müracaatımızı yazmaya koyulduk. Bilgilerimiz azdı, ama gene de bir çok şeyleri biliyorduk.

Dilekçemizi okuyan Askerî Cezaevi yetkilileri, bu dilekçeyi hiç bir makam ve mercii'nin kabul etmediğini söyleyerek geri çevirmek istedi. Emniyet yetkilileri, «biz karışmayız..» derlermiş. Askerî makamlar, «Biz karışmayız.. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı karışır..» derlermiş.. Böylece bizim dilekçe günlerce aralarında paslaşıldı durdu.

İsteklerimiz, yasalara uygundu. En kısa zaman içinde (24 saat) hakim önüne çıkartılmamız gerekiyordu. Suçumuzu bilmeliydik. Ceza Kanununun hangi maddesi uyarınca bizi yargılayacaklardı. Ayrıca, bizlere yapılan işlemlerin de (haddimiz olmayarak) yasalarda ki yerini soruyorduk..

Düşünüldü-taşınıldı, emir yüksek yerden geldi. Ve bir gün, «toparlanın gidiyorsunuz..» dediler. Toparlandık. Bir Amerikan yapısı askerî otobüse, bir süngülü asker-bir işçi çifti halinde oturtulduk. Yakınlarımıza el salladık. Vedâlaştık. İstanbul'a doğru yola koyulduk.

Yolda, bizleri tanıyan işçi arkadaşlar duraklayıp el sallıyordu. Neşemize diyecek yoktu. İçimizde en şakacı olanı, Hakkı Öztürk'tü. Zaman, zaman şarkı ve marş söylemek üzere bir girişimde bulunuyor, sonunda askerlerin, «yasak arkadaşlar!, bize lâf gelir!..» şeklinde ki uyarılarından ötürü, marş ve türküler yarım kalıyordu.. Evet bizlere çok iyi davranan asker arkadaşlara, «lâf» getirtmemek gerekti.

15-16 Haziran günleri bir takım olayların cereyan ettiği bu yol güzergâhından şimdi birer tutuklu olarak geçiyorduk. Her geçtiğimiz yerde eski anılar birer birer canlanıyor. Olaylar üzerine hatırlamalar yaparak konuşup gülüşüyorduk.

Otosan Fabrikasının önünden geçerken öldürülen işçi arkadaşların anısına yumruklarımızı sıkarak havaya kaldırdık. Onları saygı ile andık.

Selimiye Kışlası

Uzun şaseli Amerikan otobüsü, Selimiye'nin Harem tarafına bakan cephesindeki kapıdan tek manevra yaparak içeri giremedi.. Kapı önündeki otobüs garajına doğru bir dönüş yaptı. Sonra, bu tarihi Kışlanın kapısına iyi bir nişan alarak, isabetli dalışla içeri girebildi.

Bu kapıdan içeri girince sağa döndük. Karşıda ki kulenin dibin-

de bulunan yere geldik. Otobüsten indirildik. Evraklarımızla birlikte ev aramalarında toparlanan malzemeler, kitaplar çuvalarla illilere teslim edildi.

Bir Assubay künyelerimizi kayda geçirdi. Böylece Selimiye'deki tutukluluk günlerimiz başladı.

Kulenin dibinde bulunan koşullara tıkdık. Kelimenin tam anlamıyla tıklımdık. Burada yüzlerce kişi vardı. Sadece bizim bulunduğumuz koşušta 80 kişi kadar vardık.

Sendika liderleri, burada bulunmuyorlardı. Onlar, Davutpaşa Kışlasındaydılar. Selimiye'de ise, işçiler ve öğrenciler (Dev-Genç) bulunmaktaydı. Aramızda, bir iki de başka kesimlerden kişiler bulunuyorlardı.

Çevremizi tanımaya koyulduk. Büyük bir çoğunluk birbirimizi tanıyorduk, veyahut birbirimizin adını-sanını duymuştuk.. Bunun dışında kalanları da tanımakta gecikmedik.. Bildiklerimizi birbirimize aktararak bilgi alış verişini yaptık.

Burası da harap bir yerdi. En güzel tarafı ise, pencerelerinden dışarının, bilhassa denizin görülmesiydi. Temiz bir havası vardı. Yemekleri de güzeldi. I. Ordu Karargâhının yemeklerini yemek, her kula nasip olan bir şey değildi.

Gençler, hapishaneye bambaşka bir hava taşımışlardı. Sabahları herkese spor yaptırıyorlardı. Kendi hazırladıkları, aslında eski marşlardan adapte ettikleri marş ve türküleri söylüyorlardı. Sosyalizm üzerine tartışmalar açılmış, «eğitim» çalışmaları da başlamıştı.

Selimiye'ye her gün yeni yeni kimseler getiriliyordu. Bunlar arasında özel görevliler de vardı. Fakat bunları, fındık kadar aklı olanlar dahi görebiliyor ve derhal tecrit ediliyorlardı. Bu görevlilerin bir tanesi artık o denli ters düşüyordu ki, arkadaşlar dayanamadı, pataklayıp, dışarı attılar.. Burada işkence edebiyatı yapacak olsak dünyanın bu konu da, belki de en şahaser bir örneğini vermiş olurduk. Biz, burada işkencenin daniskasını görmüş olan arkadaşlarımızı görünce, Kocaeli'ndeki durumu, dilekçe verişlerimizi andık ve birazda utandık..

İşkenceden yaralı arkadaşlarımız kucaklarımızda taşınyordu. Onları tedavi için bir parça tuz aldıramadık. Doktor getirtemedik. Burada da dilekçeler yazılıyordu ama, aldırın, soran kim? Halbuki Kocaeli'nde biz böyle mi ağırlandıktık?..

Assubay Başçavuş'un Merakı

Bizi bekleyen bir Assubay Başçavuş vardı. Bizlerin önemli kişiler olduğumuz (!) kanısına varmış olacak ki, içimizden ayrılmıyor-

du. Sık sık aramıza geliyor, bizleri konuşturmaya bakıyordu.. Biz de, artık kendisiyle dalgamızı geçiyorduk.

Meğer bu adamcağızın derdi de başkaymış. Bir gün gençler, kendisini iyice sıkıştırmışlardı. «Doğru söyle başçavuşum.. hadi, erkekçe.. askerce söyle.. sen MİT'tensin değil mi?..» Assubay başçavuş ise elindeki Hürriyet Gazetesini göstererek, (O tarihlerde bu gazete de Yassıada komutanı Alb. Tarık Güryay'ın hatıraları yayınlanıyordu) Ben de, diyordu; «Selimiye'den hatırlar yazarak yolumu bu lacağım. Ne yapalım, Albayların şansına Cumhurbaşkanları, Başbakanlar düştü, benim şansıma da siz düştünüz. Fırsatı değerlendirmek için sizleri konuşturuyorum..»

Assubay başçavuş, şaka-maka çok şeyler biliyordu. Başımıza sıradan biri olarak dikilmediği besbelliydi..

O konuşurken, şuuraltında yatan bazı sorunlarını da bizlere aktarmış oluyordu. Demek ki, bizleri yazacak.. Şimdiye dek işçilerin derdini, anısını hayırımıza yazan pek çıkmamıştı, bari bu assubay yazsaydı da, nasıl bir gözle görülüp, yorumlandığımızı anlamış olurduk.

Fakat merâklı komutanımız hem yanılmış, hem de yanlış kapı çalmıştı. Yassıada'dakilerle, Selimiye'dekiler, tarih önünde daima savaşmış iki zıt kutbun, iki sosyal sınıfın adamları..

Biz işçiler, Yassıada, konuklarına yapılan ve gösterilen yakın ilgi ve şefkâti, ne geçmişte, ne de şimdi, soframızda, günlük yaşamımızda, mahpusluğumuzda, hiç bir zaman görmemiştik.. İşçi sınıfına zül sayılacak bu ilgi ve şefkâti de asla aramamış, beklememiştik!

Assubaya gereken şeyler söylendi. İşin şakası bile insanı yaralamaya yeterdi..

Assubayla yapılan tartışmalardan sonra bir daha bizlerle, Yassıada sakinleri arasında kurmaya çalıştığı ilgiyi ağzına almadı. Böylece onun da merâkı giderilmişti. «Ne bileyim.. belki de siz haklısınız..» diyebiliyordu.

Selimiye Pencerelerinden Bakarken

Selimiye o zamanlar yıkık döküktü. Döşemeleri, tavanları ahşap. Kapı aralarına kerpiçler sıkıştırılmıştı.. Herkesin sıraya girdiği bir tek helası vardı. İçinde de teneke bir kutu.. Tutuklu kadınlar da buraya getiriliyorlardı. Tabii onlar getirilirken bizleri koğuşlara sokuyorlardı.

Yemek zamanı masaları düzeltir, sonra da voltalamak için masaları kenarlara kaldırırdık, Masaları temizlemek, karavanaları ve tabakları yıkamamız için tek bir sabun parçası bulamazdık. Kısa dönemde iyice kirlenmiştik. Zaten Emniyetlerden, Harbiye'lerden, hüc-

relerden gelindiği için, hiç birimiz temiz sayılmazdık. Hamam mamam da hak getire.. Tek bir hela da, bu işleri, hem de sabunsuz olarak yapmak da güçtü.

En büyük tutkumuz, bu koşullarda, pencerelerden dışarısını seyretmekti... Pencere içlerinde oturmak için sıraya girilirdi. Arada bir de bu yerler için tatsızlıklar çıkardı.

Selimiye Kışlasının pencerelerinden dışarı bakarken en çok ilgimizi çeken şey; karşımızdaki boş arazide, bulunan «esmer kardeşlerimiz» çadırlarıydı. Aileleri, koyunları, köpekleri, çocukları, tavuklarıyla çok mutlu görünüyorlardı. Onların bu yaşamlarını kendi çileli yaşamlarıyla karşılaştıran arkadaşlarımız çıkıyordu.. Ve bu arkadaşlar, «bizler onlar kadar bile mutlu değiliz, neden acaba?» diye garip sorular soruluyordu.. Yorgun, üzgün izlenirdi esmer vatandaşlar bu pencerelerden..

Pencerelerden izlenen diğer bir gözlem de, bandocuların gösterileriydi.. Bunların talim sahalarının da tam bizlerin karşısında bulunuşu doğrusu iyi seçilmişti.. Az derdimiz vardı, birde bu bando zırlıtları.. Sabahtan akşama kadar.. çal babam çal. Neyse günler geçti onlara da alıştık. Seslerini iştmezsek kendilerini aramaya koyuluyorduk.

Selimiye pencerelerinden; Haydarpaşa Lisesi, İstanbul karayolunun bir kısmı, Harem'e inen yol, Ve deniz... Ayrıca, liman, silolar, vapurlar, trenler.. yaşamın görüntüleriydi..

Denizin havası Selimiye pencerelerinden içeri aktıkça, adeta içimiz yıkanıyor, içimizdeki umudun filizleri yeşeriyordu.. Bunun dışında hiç bir özelliğini anmak istemeyiz Selimiye Kışlası'nın..

Bir Albayla Konuşma...

Yaralı arkadaşlarımızın bakım ve tedavileri için yaptığımız ey-lemeler, bu tarihi binadan da sesler, yankılar çıkarıyordu. Hem bu durumu, hem de «ihtilal provası» yapan bu «anarşist-Komünistleri» elleri-kolları bağlı iken, görmek istiyen bir albay vardı. Ayrıca, bizlerle de konuşacakmış. Bu havadise çok sevindik. Koşu-şulara bir çeki-düzen verildi. Assubay Başçavuş gerekli talimatını verdi, bizleri sıraya dizdi. Bir Üsteğmen geldi. O da gereken hazırlığı kontrol ederek Albayı alıp getirmeye gitti.

Biraz sonra, «dikkat!» diye bir tekmil çekildi. Bizler de dikkat kesilmiştik. Gençler dışında, hepimiz askerliğimizi yapmıştık. Bu işleri bilirdik.. Kısa boylu, yaşlıca, tıknazca bir albay içeri girdi. Arkasında, elinde beylik tabancasını çekmiş bir çavuş, tetkikte, albayı koruyor. Onunda arkasında en azından yirmi kadar elleri tetikte, süngülü askerler.. Bir Binbaşı, Bir Üsteğmen, bir iki assubay vd... bunlar da,

tam tehzizat ve tetikteler.. Tabancaları kılıflarında, sadece kılıflarının kapağındaki çıtçıtlarını açmışlar..

İçimizden gülmekle birlikte, bu duruma üzüldük. Demek ki, bizi «çok tehlikeli» görüyorlardı. Böyle komik bir tedbiri yoksa nasıl alabilirlerdi?.. İnsanın aklına sivil cezaevleri geliyor. Hele böyle bir sahneyi gördükten sonra.. Orada isyan-kavga gibi olaylar olunca, ancak buna benzer tedbirler alınırdı. (Bu tedbirin neden alındığını sonradan daha iyi kavramıştık. Hatta görevli bir üsteğmene sorduk bile. Üsteğmen bize, vücudundaki yara-bereleri gösterdi. «Bunları yürüyüşlerde sizler yaptınız.. (atılan taşlarla olsa gerek) Albayımı kucaklayıp, götürdünüz.. Böylece barikat yarıldı. Birliğimizi komutasız bıraktınız.. v.b.)

Durum açıldı, bizlerden çekiniyorlardı.

Esas duruşta Albayı karşıladık. Ön sıralarda Dev-Genç'liler vardı. ataklıklarından olsa gerek.. İşçiler daha ziyade arka sıralarda bulunuyorlardı. Albay, teker teker hepimizin işini soruyordu. Aldığı cevaplar; İst. Teknik. Ün. bilmem kaçınıcı sınıf öğrencisi, Tıp, öğrencisi, Hukuk öğrencisi, İktisat Öğrencisi, Edebiyat öğrencisi..» Albay hem şaşırmış, hem de kızmıştı.. Aşağı yukarı yirmiye yakın kimse hep Yüksek Öğrenim'den..

Albay dayanamadı, birden güreledi. Öfkeyle karışık, adeta nutuk çeker gibi, araya da sağ ayağının parmakları üzerine diklenerek; «Siz!.. bu gürû'hun içinde ne arıyorsunuz?!» dedi. Gençler de peş peşe, «Albayım, Ülkemizdeki her sosyal olay, bizleri de yakından ilgilendirir. Devrimci gençlik olarak İşçilere yapılan zulümlara kayıtsız kalamayız..» dediler. Albay, «Siz bu işlere karışamazsınız!.. Bunlar sizii ilgilendirmeezz!. Devrimcii!, Atatürk gençliği bu gürûhaa karışamaazz!. Siziinn!. göreviniz.. okumaktır! Derslerinize çalışmaktır!. Yoksa Atatürk'ün ruhunu muazzep edersiniz!..»

Atatürk'ün ruhu «muazzep» olurken, bir ara işkenceden kucakta taşınan arkadaşlara baktım.. Başu gözü yarılmış, Ayakları patlamış, saçları zevk için gelişi güzel kırılmış «gürûh».. Bu acıklı ve «hamasi» nutku dikkatle, sessizce izliyordu..

Albayın nutku devam ediyordu. O'nun işi öğrencilerleydi. Nasihatların, sürdürüyordu. «yazık değil mi bu aziz vatana!. Bu vataaan! sizleri bekliyor!. Sizleer!.. Atatürk'ün gençliği.. olaraaak!..» Gençlerden birisi atıldı; «Albayım sizler okudunuz, bu «aziz vatan» işte bu hale geldi. Bizler de şimdi artık okumanın gereksiz olduğu kanısındayız. Bu düzende okumak demek, emperyalizme hizmet etmektir. Bizler ise emperyalizmin mekanizmasına bir civata olmayacağız!..» Albay bu sözleri belki de hayatında ilk kez işitiyordu, hem de bir asker olarak kendisine böyle bir cevap verilmesini beklemi-

yordu. Ama gençlerimiz de, az değildi.. Albay da, «susun!. böyle konuşmaya mezûn değilsiniz!. zinhar! sizi men ederim!.. kesin bakalım!..» gibi tehdit dolu sözlerinden sonra giderek yumuşamaya başladı.

Albay, gençlere nasihat ederken, kendi kızının da öğrenci olduğunu, evde daima derslerine çalıştığını söylüyordu. Biz içimizden, keşke şu genç yoldaşlarımız da bu «mektepleri» bir güzel okusalar, derslerine çalışıp en azından bir beş numara alarak, mühendis, doktor, kaymakam, iktisatçı olsalar diyorduk.. Örneğin bu çocuklar gibi bir mühendisimiz yoktu işyerlerinde.. Burjuva okullarını, tu-kaka etmek sekter bir tavidir. Gerçi, insan bu toplumda bilinçli bir işçi olarak da yerini alabilirdi. İlle de yüksek öğrenim yapmak şart değildi. Fakat ellerine geçmiş olan okuma olanağını ilerici hareket adına niçin kullanmasınlar?.. Sonra, okuyup okumamaya kim karar veriyordu?.. Kim, kimin adına, ve böylesine, gençlerimizin aklını karıştırıyordu? Doğrusu işler iyice karıştı..

Derken devreye işçiler (yani «gürûh») girdi. «Hakim önüne ne zaman çıkartılacağız?, Anayasaya göre..., yaralı ve hasta arkadaşlarımıza..., bir aspirin dahi vermiyorsunuz..., Niçin sorgularımız yapılmıyor?... Gazete okumak istiyoruz... Ailelerimize haber...»

Albay, isteklerimizi dinledi. Bizlerle hiç tartışmadı. Biz, «Atatürk gençliği» değildik. Bu yüzden bize nasihatlarda bulunmadı. Bir Albay, böyle bir «gürûh»'la konuşmazdı. Böyle bir gelenek yoktu. O'da geleceğini korudu. Biz de koruduk geleneğimizi..

Koşuşları göz ucuyla, lütfen bir taradı. Teftiş bitmişti. Albay çıkıp gitti.

Bu olay'dan sonra, «Atatürk gençliği» ile «gürûh» epeyce güldüştü.. Şarlo'nun filimleri bile bizi bu denli güldüremezdi.. Ağrılar sızılar unutulmuştu. Birbirimize şakılıyorduk; «zinhar», «mezûn değilsin», «muazzep» gibi yeni sözcükler öğrenen gençler, zaten zengin olan literatürlerine yeni yeni katkılarda bulunmanın sevinciyle ortalığı kırıp geçiriyorlardı..

Tutuklama Mahkemesine Çıkartıyoruz.

Bir gün, bizim Kocaeli grubunu alıp hakim önüne çıkardılar. Hepimizi boncuk dizer, gibi, bir sıraya dizdiler, dikkatler çekildi. Bir kaç askeri hâkim, usulen kimliklerimizi tesbit ettiler. Ondan sonra, daha önce hazırlandığı belli olan bir kararı yüzümüze okudular. Ve böylece tutuklanmış olduk. Bu işleme itiraz ettik. Dinlemediler. «İtirazınızı sonra yaparsınız» dediler.

Böyle bir sorgu, hayatımızda ilk kez yapılıyordu. Bu ne biçim işti böyle?. Demek polis fezlekesi sorgu yerine geçiyordu..

Burjuvazi kendi yurasını bir kere daha çıgnıyordu. Anayasa Babayasa yoktu. Değil 24 saat 18-20 gün sonra hakim önüne ıkartılıyordu. Hem de Askeri savcılıkça sorgumuz yapılmadan..

Fikri Tanta'nın Tutukluluğu (!)

Sorgular (!), tutuklamalar sürüp giderken, bir gün, bir de baktık ki, ne görelim; karşımızda Fikri Tanta hazretleri.. Himm işin için iş vardı.. Bu adam ne arıyordu aramızda?.. İstermişin Kenan Akman da gelsin?.. Yahutta «Direniş komitesi» (!) nin yiğit diğer yeleri.. İçimizde bir onlar eksikti. Sıkıynetimciler işlerini doğrusu sıkı tutuyorlardı. Eksik olan tabloyu tamamlamak niyetindeydiler.. Fakat biz, onlara yardımcı olmayacaktık.. Fikri Tanta ile hiç kimse tek kelâm etmedi. Aramıza sessiz bir gölge gibi geldi. (getirildi) Sonra da gene sessiz bir Şekilde gitti. (götürüldü.) Bu bayın tutukluluğu iki gece sürmüştü.

Aramıza iki geceliğine konuk olarak (!) getirilen bu insanlar üzerine bir iki eski anıyı belirtelim:

15 Haziran günü, Lastik-İş sendikası Pirelli-Good-Year gibi iş yerlerindeki üyelerini yürüyüşe sokmadılar. Halbuki yapılan toplantılarda (ki, bu toplantılar sözde gizliydi) bu baylar, Kenan Akman Fikri Tanta söz vermişlerdi. Alınan kararları harfiyen uygulayacaklardı. yelerini bu yolda uyaracak, talimat vereceklerdi. Yapmadılar. Yapamazlardı da.. Bu fabrikalarda çalışan işçilere ise, «biz size telefon etmeden, sakın hareket etmeyin,» Askeri yöneticilere, polis yetkililerine ise, «İzmit Polisince bilinen «anarşist işçilerden...» bahisle provakasyonlarını biline yerine getirdiler. Bir ayakları işçi içerisinde, bir ayakları Sendikalarda, bir ayakları TİP'de, bir ayakları da...

Lastik işçisini 15 Haziran günü oyalayan bu kişiler, 16 Haziran günü de işçileri oyaladılar. Ve durumlardan ilgilileri de haberdar etmeyi ihml etmediler. Bu yüzden bizler de, bu işyerlerindeki işçi arkadaşları dışarı çıkartmak zorunda bırakılmıştık. Pirelli ve Good-Year işçilerini direnişe sokmak, harekete katılan işçilerin önemli bir zamanınının kaybolmasına yol açmıştı. Bu yüzden de, çok önemli işyerlerini direnişe sokmak işi gecikmiş, peşine de Sıkıyönetim gelmiş, planların uygulanması gerçekleşmemişti. Halbuki, Türk-İş'e bağlı işyerlerinden bizlere yie haberler geliyordu ki... Bu işyerlerine gelecek bir kaç yüz kişiyle bütün işçilerin direnişe katılmaları sağlanacaktı.. Patronların baskısı ve sarı sendikacıların sultasında, bir süre için baskı altında tutulan işçi arkadaşlar, ancak böyle bir vesile yaratıldıktan sonra direnişe katılabileceklerini bizlere gelip söylüyorlardı. Direnişlerine bir gerekçe arıyorlardı aslında.. İşte, daha çok bu nedenlerle pro-

vakatörlere kızılırdık. Yoksa bir iki provakatörü, bu kadar somut değilse de en azından sezgilerimizle zaten biliyorduk. Direniş, kişileri pratikte yerli yerine koymuş, hepimizi sınamıştı. Bu yüzden mutlu olmak gerekirdi..

Selimiye'den Adam Kaçırma İddiası

Selimiye hapishanesinin pencerelerinden gelip geçenleri görmek, onlarla konuşmak, işaretleşmek çok kolaydı. Bir kısım pencerelerin demirleri ise çürümüş, tellerle tutturulmuştu. Bu durumda kaçmak bile düşünülebilirdi.. Ama hiç birimiz, asla kaçmayı düşünmemiştik. Niçin kaçacaktık ki?..

Bu pencerelerden dışarıya bir çok haberler uçurmuş, birçoklarını da içeri getirebilmiştik.. «Bütün cezaevlerine her şey girer ve her şey de çıkartılır..» kuralı burası içinde geçerliydi. Tabii o dönemlerde askerler, devrimcileri hapislerde tutmasını, gardiyanlık etmesini yeterince bilmiyorlardı. Daha sonraki Sıkıyönetim dönemlerinde bu işleri öğrendiler, daha doğrusu, bu işi de gereği gibi yapabilmeleri için kendilerine, birazda bizler öğretmiş olduk..

Bulduğumuz koğuşun altından Selimiye'ye Levâzım İkmâli yapıyordu. Pencereden bakıyorduk. Karşımızda öldürülen devrimci öğrencilerden Taylan Özgür'ün babası. Hasan Özgür vardı. Karşılıklı selâmlaşıyorduk. Hasan Özgür, odun müteahhitliği yapıyor, ve Askeri Birliğe olan odun taahhüdünü tamamlıyordu.. Kendisi, o sıralarda Selimiye önünden geçmekte olan gençlerden Nurullah Ankut ile Cemal'i tanıyordu. Aynı zamanda içerde bulunan Orhan Müstecaplı'yı da..

Gençler, Orhan Müstecaplı ile ilişki kurmak istediklerini Hasan Özgür'e açıyorlar. O da; «Bu odunları taşır gibi yapın, yardım edin, o zaman haber almanız kolaylaşır. Ben de haber ulaştırmanıza yardımcı olurum..» diyor. Ve gençler odun taşıma işine giriyorlar..

Bizler de, pencerelerden gençleri ve olayların gelişmesini merak ve hevecanla izliyorduk. Gençler, büyük bir gayretle odunları içeri taşıyorlardı. Bir iki sefer yaptılar, sonunda işler değişti..

Aradan günler geçtikten sonra, cezaevine gelen gençlerden ve Hasan Özgür'den durumu ayrıntılı olarak öğrenmiş olduk.

Gençler odunları taşırken, oracıkta, depoda bulunan asker elbiselerini giymişler. Orada bulunan nöbetçinin bu işten haberi var. Bu elbiseleri giyerken de karşı çıkmıyor. Gençler, «üstümüz kirlenmesin» gerekçesiyle bu işi yapınca nöbetçi ses çıkartmıyor. Selimiye'nin dışında bulunan nöbetçiler de durumu fark etmiyorlar. Fakat, Kışlanın dışında, biraz uzağında, ağaçların altında bulu-

nan bir kısım askerler, iki kişinin asker elbiseleriyle Selimiye'ye girip çıktıklarını görünce hemen komutanlığa haber veriyorlar. Ve böylece cipler geliyor, gençleri yakalıyorlar..

Gençlerin alınan ifadelerinde kendilerine; «Selimiye'den Orhan Müstecaplı'yı kaçırmak» için geldikleri iddiasıyla sorular soruluyor ve çok işkence yapılıyor.

Bu gençler öğrenci militanlardı. Böyle bir işin provakasyon olarak niteleneceğini bilecek kadar da uyanıktılar.. Ve bu iddia asla söz konusu değildi. Ama, ille de işi bu şekilde göstermek istiyor ve gençleri sıkıştırıyorlar..

Gençlerin asker elbiseleriyle dışardan geldiğini, korkusundan, belirten nöbetçi asker de işkence görüyor ve sonunda «tebdil hava» alıyor.

Ayrıca, Selimiye'ye «dinamit konuldu» (!) diye bir iddia daha ortaya atılıyordu. Selimiye'de dinamit araması yaptırılıyor. «fevkalâde güvenlik» tedbirleri alınıyor, havalarda helikopterler.. düdükle sesleri.. havaya ateş açmalar..

Konu burjuva basında da abartılıyor, «Selimiye dinamitlenecek ve içerdeki tutuklular kaçırılacak».. deniliyordu.

Gençler, oyuna gelmiyor ve istenilen şekilde ifade vermiyorlar. Bu defa, Orhan Müstecaplı ifade için götürülüyor. Ona da, baskı, tehdit fakat provakasyon tutmuyor.. Orhan Müstecaplı ifadesinde: «Bizi kurtarmaya gelenler kaldığımız yerin altına dinamit koyar mı?, Selimiye'den nasıl adam kaçırılır?, Siz böyle bir şeye inanıyor musunuz?.. Akla mantığa sığar mı?..» diyor.

Gençler Emniyete götürülüyor, iddia orada da tutmuyor..

Bu olaylardan sonra Orhan Müstecaplı tecrit edilmişti.

Selimiye'den Kartal Maltepe Hapishanesine

Selimiye Kışlasında ki tutukluluğumuz bitmişti. Davutpaşa Kışlası'ndaki sendika yöneticisi arkadaşlar da, Harbiye Kışlası'ndakiler de, diğer özel sorgulardan geçirilen Dev-Genç'liler de toparlanmıştı. Selimiye'nin gün görmeyen alt koridorunda uzun bir kuyruk gibi tek sıra olmuştuk. Sendika yöneticilerinin çantaları, bavulları yanlarındaydı. Kılık kıyafetlerinden, morallerinin sağlamlığından bizlerden daha iyi koşullarda buldukları anlaşılıyordu. Bir ikisi dışında, bizlerle şakalaşıyorlardı. Karşılıklı konuşuluyordu.

Bir akşam üzeriydi kapıya cemseler dayandı. Sıra ile cemselere bindirildik. Ve Kartal Maltepe Askeri Ceza ve Tutukevi'nin yoluna koyulduk. Cemselerin arka taraflarında ikişer silahlı er bulunuyordu. Bizler ise her cemsede, en azından otuz kişi kadar vardık. Yolda türküler, marşlar söyleyerek gidiyorduk. Yol boyunca cemselerin

içerisinde bulunanların işçi arkadaşları olduklarını görenler bizlere el de sallıyorlardı. Bizim emniyetimizle görevli erlerin sayıca azlığı, kelepçeli olmayışımız, bizi düşündürdü..

Yolda bir ara bizim bindiğimiz cemse arıza yapmıştı. Hepimiz yere atladık. İçimizde, şöför, tamirci, motorcu olanlarımız da vardı. Cemsenin kaputunu açtık, arızayı tesbit etmek istedik. Şöför olan asker arkadaş, «arıza gidermek için bizim yetkimiz yok..» dedi, bilmem kaçınıcı kadememin yetkisi dahilinde imiş.. arızayı gideremedik. Askerlerle sanki aynı gaye için yola çıkmış, yoldaşlar gibiydik. Aramızda hemencecik bir yakınlık doğmuştu. Ne de olsa aynı hamurun insanları sayılırdık. Onlarla sınıfsal hiç bir çekişmemiz söz konusu değildi. Ne bizler kaçmayı düşünebiliyorduk, ne de onlar bizim kaçacağımızı hesaba katıyorlardı.. «Cemselerin içinden çıkma-yın!» ikâzını bile yapmaya gerek görülmemişti.. Karşılıklı sigaralar yakıldı. Yarenlik başladı.

Cemse şöfürünün başka bir araçla ilişki kurmasından sonra, yeni bir cemse'ye bindirilerek 2. Zırhlı Tugay da bulunan bu ünlü hapishaneye «vasıl» olduk. Bu hapishane'nin tarihini de hemen öğrenmiştik. Önce Tugay'ın ihtiyacı olarak yaptırılıyor. Sonra, Menderes, burasını yeni bir şekle sokuyor, herhalde kendisi veya takımı burada ilk siyasî tutuklu olarak yatıyorlar. Daha sonraları «9 subay olayı»nın kahramanları burada yatıyorlar.. v.b.. Şimdi de burada yatmak bize nasipmiş..

Cezaevinin önünde görülmemiş şekilde kalabalık bir asker topluluğu bulunuyordu. Elllerinde Amerikan silahları, süngü takılmış vaziyette, bizleri kordon içine almışlardı. Sıraya dizildik.. O sıralarda birden elektrikler kesildi.. Peşinden bir otomotik silah havaya bir şarjur boşalttı.. Durumu anlamıştık. Bizde adet sayılır. Güveyi, gelinle birlikte eve gelince havaya ateş edilirdi.. Demek aynı gelecek burada da uygulanmakta.. Şaka bir yana.. Bu Tugay önünde en çetin işçi eylemleri olmuştu. Ayrıca, bu Tugay daki askerler, olaylarda işçinin karşısında görev yapmışlardı. Yara alanlar vardı. Belki bu çatışmadan ötürü bizlere kişisel ve sınıfsal kin duyanlar bulunabilirdi.. Havaya boşalttırılan bu bir şarjur mermi'nin ne demek istediğini hepimiz anladık. İçimizden güldük.. Sonraları bu işi sordugumuzda, «yanlışlıkla» yapıldığı cevabını almıştık.. Sağlık olsun hayyatımızda o kadar yanlışlıklar olmuştu ki, böylesine can kurban.. Bunlar unutulur «yanlışlık»lardı.. Ya unutamadıklarımız?..

İşte Kartal Maltepe Ceza ve Tutukevi'ne geliştik böyle oldu. Kimliklerimiz kısaca yazıldı. Kütüğe geçti. Koşularımıza taksim edildik. Ranzalarımız, yataklarımız tertemizdi. Yemekler karavana.

Işıklar yanıyor. Suyu biraz problem.. Bahçeye de çıkılıyor.. Dayak da yok.. Gel keyfim gel.. Böyle hapisliğe can kurban..

Hapishanenin adını koyduk; «Maltepe Sayfiyesi..» («1971 rejimi» nde de bu cezaevinde yatan birisi olarak diyebilirim ki burası artık sayfiye falan değildi..)

«Komün'ü» Kuruyoruz

Amacımız, tüm hapishaneyi içine alan bir «Komün» kurmaktı. O günkü bilincimizle en ideal olan şekliyle bir Komün kurulacaktı. Tıpkı kitaplarda yazıldığı gibi. İlerici hareketlerin tarihlerinde, gelenegimizde olduğu gibi.. Bunu başaramadık. Ve bu yüzden birbirimizi ağır şekilde eleştirdik.. Suçladık..

Sonunda her koğuş kendi bünyesinde bir «Komün» oluşturdu. Ve bu oluşan «komün» ler hapisliğimiz sonuna dek, bütünlüğünü korudu. Sadece bir iki kişi, birlikte yaşamayı istemedi.

Sendikacılar da kendi aralarında bir «komün» oluşturdular. Ve bu bütünlüklerini sonuna dek onlardan korudular..

Komün, gerçekte komünistlerin bir yaşama biçimiydi. Etinde, kanında, bilincinde böylesine bir yaşama şeklini duyanlar, ancak böyle bir disiplin içerisinde olabilirlerdi. Bizler, çoğunluğumuz kendimizi herne kadar «komünist» sayıyorsak da, aslında olabilir miydik?!.. O zaman hayalci yanımız ağır bastığından kendimize bir takım sıfatları hiç düşünmeden yakıştırabiliyorduk.. Sonra.. sonra.. hapisler.. hapishaneler.. yaşadıklarımız, gördüklerimiz, öğrenmeğe çabaladıklarımız, herkesin kulağını büktü..

Kemâl Sülker Okur, «komün» sözcüğünün kullanılmasına karşı çıkmıştı. Anlaşılan «provakasyon»'dan korkuyordu. Bizlerden dikkatli sayılırdı. «Başka bir şey denilsin», diyordu. Bilemeyiz. Bunu, herhalde «Komün» sözcüğünün taşıdığı anlamdan ötürü ve bunun bilincinde olarak söylüyordu.. Belki de, başka bir bildiği vardı. Ama şurası açıktı ki, böylesine bir «bilinç» le de «komün»'e karşı çıkılsa, insan böylesine bir bilincin ön koşulu olan davranışları önce kendisi yapmak zorundaydı.. Kişilerin özel hayatları, sosyal ilişkileri, eylemleri bilinçlerinin birer göstergesi değil midir?, Elimizde başka bir ölçümüz yoktu.. İnsanları değerlendirmek için.. Herşeye rağmen biz «komün» ü oluşturmuştuk. Temizlik işleri, yürüyor, yemekler hazırlanıyor. Herkes birbirine saygılı. Eğitim çalışmaları yapılıyor, birlikte sohbetler ediliyor v.b.

Evet, böylesine bir yaşama biçimi de «komün» sayılamazdı. Fakat hernekadar adı böyle iddialı bulunsa da, bu yaşayış biçimi büyük hata ve yanlışlıklarını içinde taşısa da, hapishaneye bir disiplin getirmişti. Sosyalizm ile uzaktan yakından hiç bir alışverişi olmayan

işçiler, bu yaşayış (ortak yaşayış) biçimine karşı gelmemişler, aksine onu benimsemişlerdi. Bu olumlu sonuç, «komün» oluşturulmasının diyenlere bir cevap sayılırdı. Sadece bir örnek verelim: Bahçede sandıkların içinde yemişler, yiyecekler bulunduruluyordu. Hiç bir işçi, bu yiyeceklere elini uzatmıyordu. Arkadaşlarının yiyemediği bir şeyi yemek işçilerin özel yaşantılarında da yoktu. Ve bu, en basit örnek bile işçi insanın erdemini göstermeye herhalde yeterdi.. Küçük burjuvalar bunu anlayamazdı..

Kurulan «komün» bir eğitim görevini de yerine getirmişti. Müstecaplı arkadaş, eğitim çalışmalarında Komün hakkında pratik çözümler öneriyor, birlikte yaşama koşullarının oluşturulmasına katkıda bulunuyordu. Dev-Gençliler ise, değil Komün konusunda, işçilerle her yola vardılar. Gerçi, kendi aralarında bir «hiyerarşi» ve bir «disiplin» içinde bulduklarını belli etmeğe özel bir özen gösteriyorlarsa da, bu aslında bir dış görüntüydü. Tek bir Komün kurulması konusunda hepimiz, sendikacıları suçluyor, onların ayrı olarak yaşamlarını sürdürmelerine şiddetle içerliyor, eleştiriyorduk..

Yemek Duası

Orduda, yemeklerden önce erata dua okutmak adeti vardı. Duanın aklımda kalan sözleri, yanılmıyorsam şöyleydi:

«Vatanımız varolsun..

Türk milleti sağolsun..

Afiyet olsun..»

Biz buna uymamıştık. Nöbetçi çavuşların yaptıkları ihtarlar da dua okumamıza yetmeyince, şikâyet edilmiştik. Nöbetçi subayı geldi. «Niçin dua etmiyorsunuz!?!» diye çıkıştı. İçimizden biri, «biz asker değiliz..» dedi.

Başka biri, «böyle dua olmaz..» dedi. Bir başkası, «işine bak üstüğemnim.. uğraşma bizimle..» dedi. Üsteğmen dayattı. «Sıkıyönetim var, burası da askeri bir birliktir. Sizlerde askeri tutuklusunuz.. emirlere uyacaksınız!» Koğuş temsilcimiz de; «mademki bizler de asker sayılıyor, erata yapılan, verilen her şeyi aynen isteriz. Elbise, sabun, sigara, harçlık vd.»

Üsteğmen bizlerle başa çıkamadı.. çıkıp gitti. Biz de, arkasından «dua» ya başladık :

Vatanımız varolsun!..

İşçi sınıfı sağolsun!..

Burjuvazi kahrolsun!..

Bu dua'nın son kısmını artık herkes, başka bir şekilde uydurup, söylüyordu; «Süleyman kahrolson» v.b. gibi. Böylece, eratın bir kısmı, gerçekten bizlerin dua ettiğimizi sanarak sevindiler. Sonradan

işin komikliği anlaşıldı. Kimse de bir daha, «niçin dua etmiyorsunuz?» demedi.

- Bir Kavga

Hapishanede bir çok tatsızlıklar oluyordu. Tartışmalar, sürtüşmeler.. Üzücü yanları bir yana sevimli yanları da bulunuyordu bu sürtüşmelerin. Bir çelişki gibi görülebilir. Kavganın sevimli yanı olur mu? diye... Olur.. Bir örnek işte:

Hapishane küçüktü. Koğuşlar kalabalıktı. Bir ara ikiyüz'e çıkmıştı mevcüdümüz.. Bir çok problemlerimiz vardı.. Mahkemeler henüz başlamamıştı.. Dışarda bıraktıklarımızı düşünüyorduk.. Bizler tok sayılırdık.. Onlar ne yapıyorlardı? Gerçi Sendika bu konuya el atmıştı. Hepimizin evleri tek tek dolaşılmış, gerekli yardımlar yapılmıştı. Ayrıca sendikanın dışında, TİP, DEV-GENÇ, Kadınlar Birliği gibi kuruluşlar da bu konu'da bir çalışma içindeydiler.. Fabrikalardaki işçi arkadaşlar da aralarında topladıkları paraları, en çok ihtiyacı olanlardan başlamak üzere herkese ulaştırmakta gecikmemişlerdi. Fakat gene de gözümüz dışarda bıraktıklarımızda idi..

İşte bunun gibi problemler bazen sınırları geriyordu. Birgün, yemek esnasında bir kavga oldu. Küçük bir masada onbir kişi yemek yiyorduk. Küçük bir tabak yoğurt vardı. Herkes; «bu yoğurdu nasıl yiyeceğiz» diye düşünürken, Neşet Demircan dayanamadı, kocaman bir ekmeği yoğurda banarak miğdeye indirdi. Hasan Özgür'de yoğurt tabağını aldı, «sabırlı olsana be adam..» diyerek Neşet'in kafasına geçirdi. Neşet bu harekete bir yumrukla karşılık verdi. Ortalık karıştı. «Vay.. sen nasıl babamıza yumruk vurursun..» diye Neşet'i dövmek istediler. Dev-Gençli arkadaşların gözünde Taylan Özgür'ün babası, «baba» olarak görülüyordu. Hepimizin bir Devrimcinin babasına karşı saygılı olmamız en başta gelen bir görevimizdi.. Hasan Özgür bu yüzden çok saygı değer birisiydi.

Hemen mahkeme kurulmalı, Neşet Demircan yargılanmalıydı. Hapishanede böyle «mahkemeler» sık sık kurulur, pratik bazı sonuçlar da alınır.

Akşama doğru mahkemenin hazırlığı görülüyordu. Kavgayı önlemiştik, ama yapılan hataların adını koyamamış, gerekli uyarıları yapamamıştık. Kitle önünde bu tür hesaplaşmaların eğitici, öğretici bir yanı vardı. Bunu görmek gerek.. İç bahçede toplanıldı. Dev-Genç'liler sinirli ve pür dikkat, Neşet göz altında adeta.. en ufak bir hata yapsa büyük bir kavga çıkacak.. Neşet, sınıfının gerektirdiği şeyi kavrayıp yapmakta gecikmedi. «mahkeme» edilmeye meydan dahi bırakmadan önce çıktı. «arkadaşlar, ben bir eşeklik

ettim.. özür dilerim..» dedi. «baba» nın elini öptü, O'da Neşet'i kucakladı.

Kavga bitmiş, sorun çözüme kavuşmuştu.

Yalnız, «komün» olduğumuza göre, «herkesin ihtiyacına göre» bir bölüşüm yapmamız gerekti ki, hır çıkmasın.. Bir tabak yoğurt, onbir kişinin önüne gelirse bu gibi olaylar kaçınılmaz olacaktı.. Ne yapacaktık?. Neşet.. 130 kiloluk bir adam.. zaten sınırlı olan yiyecekleri nasıl bölüştürecektik?.. Bunun da çaresini gene Neşet buldu. Ayrı bir «komün» kuran sendikacıların dolaplarına, kurduğu bir çete ile geceleri «huruç» hareketleri düzenlemeye başladı.. Böylece Neşet'in önemli bir problemi halledilmişti..

Hapiste Doğan Çocuklarımız

Sungurlar Fabrikası işçilerinden Mehmet Yasin arkadaşın hapishanedeyken bir oğlu olmuştu. Bunu vesile ederek bir eğlence gecesi düzenledik. İçimizde ne yetenekli insanlar varmış da haberimiz yokmuş.. Bir büyük konserve tenekesinin tersi dümbelek oldu. Bir tarağın arkasına konulan ince bir kağıtla fülüt gibi bir çalgı yapıldı. Saz, söz, işçi insan ne «şaytanlıklar» yaratıyor.. Türküler, fıkralar, şarkılar, oyunlar..

Sendikacılarımız da çok hünere. Türkler, iyi şarkı söylüyor, sesi de gur.. Ne de olsa Denizli'li..

Şinasi Kaya, herkesten çok hünere sahip, onun yaptığı pandomim gösterilerini değme profesyonel pandomimciler yapamaz.. Kendisine takılıyor; «sen nereden sendikacı oldun?.. Bu hüneler sende varken..» diye. Gülüşüyoruz.. Hasan Çakar da hapishanenin renkli simalarından.. Bir gün, Adana'lı hemşehrisi Burhan Şahin ile bir piyes oynadılar.. gülmekten kırıldık. Eseri o anda hem yazdı, hem de oynadı. Konusu da; Güneyde bir ağa ile tutmaları arasındaki ilişkiler..

Bir de Faik Şekeroğlu vardı, en çok hünere olanlardan.. Eski hapishaneciliğinden kalma, bildiği tüm gösterileri bize sundu. Zeybek oldu. Makyajı, kılık kıyafeti, hicivleriyle herkesi neşelendirdi.

Şekeroğlu bize arya da söyledi. Arya söylemek, burjuvalara özgü bir şey değildi. Gelsinler de Şekeroğlu'nun nasıl arya okuduğunu bir görsünler. Şekeroğlu, Cibali Tütün Fabrikası el paket şubesinde çalışan bir işçi kızla evlenir. Evliliğinin sekizinci gününde içeri alırlar. O, 1951-1952 tevkifatının hüküm giyen sanıklarından.. Okunan aryanın sözlerini, Nâzım Bursa hapishanesindeyken yazmıştı. Tütün işçisi bir arkadaşının eşi Ayşe'nin, yaşamını dinledikten sonra, yazdığı bir «tango» dan esinlenmiş ve bu aryaı meydana getirmişti.

«Her akşam yorgun işten dönerken
 Görürdüm onu yolumda ben
 Düşürmüştü gönlüme bir sızı
 O üzüm gözlü işçi kızı
 Alıksız yanaklarıyla ağzı
 İzmir narı gibi kırmızı

Şekeroğlu, kısa süren evliliğini ve çok sevdiği eski eşinin anısını, bu aryayı söyleyerek bizlere de aktarırdı.

Cezaevi, Zırlı Tugay'ın hakim bir tepesinde bulunuyordu. Bu nedenle eğlencenin yankısı çevreye yayılıyordu. Bir süre sonra, eğlencemize katılmak isteyen asker arkadaşlar da, subaylarından izin alarak aramıza katıldılar. Onlarda kendi hünerlerini bizlere sundular, oyunlarıyla, türküleriyle, balıkçı pandomim gösterileriyle, orta oyunlarıyla Mehmet Yasin'in doğan oğlunun kutlanmasına ayrı bir anlam katmışlardı.

Eğlencenin sonunda doğan çocuğa isim konulacaktı. Bu eğlenceye hapisane'de görevli subayları da davet etmiştik. İsim işini onlara bıraktık. Subayların biri ayağa kalktı. Böyle bir önemli görevi kendisine verişimizden dolayı teşekkür etti. Ve bu durumda olsa olsa çocuğun ismi DEVRİM olur, dedi. Bu subay ve diğerleri bizler gibi düşünen kişiler değillerdi. Hepsi de Türk Ordusunda bulunan «kemalist geleneğin» temsilcileriydiler. DEVRİM'den anladıkları da herhalde başkaydı.. Fakat bize gösterdikleri sempatiye sevinmiştik.

Daha sonra Sungurlar Fabrikası baş temsilcisi Vahit Tulis'in ve Şinasi Kaya'nın da çocukları dünyaya geldi. 15 Ağustos günü de, benim bir oğlum'un olduğu haberini aldık. Oğlumun ismini, gençler koydular: KURTULUŞ. (Oğlum şimdi beş yaşını bitirmek üzere.. Kendisini, mahpusluğun, işsizliğin, fakirliğin bir hatırası diye sevip duruyoruz. Henüz bunları anlamıyor, ama; radyolardan, «Vietnam'da Ulusal KURTULUŞ Kuvvetleri... Kamboçya'da Ulusal KURTULUŞ kuv... Afrika'da KURTULUŞ...» gibi yayımları işitince soruyor «Baba benim ismimden ne de çok varmış?..» «Evet oğlum! Çok var.. Dünyada da.. Türkiye'de de...»)

Orhan Müstecaplı Üzerine

Orhan Müstecaplı, 15-16 Haziran olayları nedeniyle niçin aramızda bulunuyordu? Merter'deki toplantıya katılmamıştı, kendisinden Harbiye de yapılan sorgusunda, istedikleri ifade almamıştı. Onu suçlu gösterecek herhangi bir yan ifade de bulunmuyordu.

Olaylara katılma iddiasına da, «dışardan izledim, katılmadım» di-yordu. Sendikacı, işçi ve öğrenci de değildi.

Onu, buralara getiren neden, kitlenin içinde bulunmasıydı. Gene onun ilerici hareket için yazdıkları dikkatle incelenmeğe, üzerinde durulmaya değer niteliktedir. Ve yararlanılacak kadar da zengin malzemelerle doludur.

Bilhassa İ. P. S. D. içinde yürütülen eylemlerde onun önerilerin ağırlığı vardı. Bu dernek, bir çok farklı fraksiyonlardan gelen ilericilerin toplandığı bir kuruluştur. Bilindiği gibi bu derneğin attığı «işsizlik - pahalılık» gibi sloganlar bugünde, ilericisinden gericisine dek herkesin ağzında...

Hapishanede, Müstecaplı arkadaşın tesbit ettiği bir takım doğruları, objektif ve pratik olarak, adeta otomatik bir silah gibi peş-peşe sıralaması karşısında herkes aynı tepkiyi göstermezdi..

O, bazı gerçekleri daha çok kendisi anlatmak isterdi. Gençler ise, yaşları ve yapıları gereği dinlemek konusunda henüz bir takım yetenekler kazanamamışlardı.

Yapılan eğitim çalışmalarında, kendisinden MDD konusunu anlatmasını isterdik. Bir seferinde, bu konuyla ilgili olarak «Yeni Demokrasi» deki yarı-feodallık konusunu anlatıyordu. Gençlerden biri konuyu sulandırmak istemişti. Ve Sovyetler Birliğinden «Demir Perde» diye, uluslararası gericilerin kullandığı bir ifade kullanmıştı.. Sosyalist ahlaka uygun olmak ön koşuluyla aramızda her konuyu konuşabilmeliydik, tartışabilmeliydik.. Fakat böylesine yanlışlar ve işi sulandırmak için başvurulmuş «gırgırlar» kötü şeylerdi. Bu konuda, belki de hepimiz kusurlu buluyorduk. Müstecaplı arkadaş da acımasız, hoşgörürüz birisi olarak, «ha...s...tir ulan!.. meçhül adam!..» diye sözü yapıştırmıştı.

O, en ufak hatayı affetmiyen bir insandı. Az insanı dinler ve boylu boyunca konuşurdu. Görüşlerini açıklarken kimseden çekinmezdi. Bir hesabı, çıkarı, yoktu.. Politikacı değildi, ilerici esnekliği, nadir kimseler için kullanırdı. Yaşamında hiç bir zaman paralı olmamıştı. Atelyesinde, otel odalarında kalıyordu. Evlenmemişti. Aç, susuz, uykusuz, işsiz çok kötü günler geçirmişti. Elinde olan her şeyi, hiç bir hesap yapmadan herkesle bölüşüyordu. Bu onun değişmez, şaşmaz yanıydı. Nitekim, tahliye olduğu gün de, başta radyosu olmak üzere varını yoğunu «meçhül adam» lar da dahil herkese bırakıp gitmişti..

Onun, titiz ve acımasız yargılarına dayanmak kolay değildi. Zeki ve bilgiliydi. Hayatta çok görmüş, geçirmiş olduğu, daha doğrusu «büyük ihanetler» gördüğü için, en ufak bir yanlış karşısında, «provakasyon» gibi sıfatları yapıştırıyordu. Onun aleyhinde konuşanlar

da en çok bu yönünü eleştirir; «itici, kırıcı, herkese ajan diyor.. vb» gibi değerlendirmeler yaparlardı. Evet, herkese böyle bir sıfat yakıştırmak kolay olmasa gerek. Kişi hakkında tek başına bir yargıya varmak kolay değildir. Bir kişinin ajanlığı ve provakasyonuna, kim, ne adına ve nasıl karar veriyor?. Bu çok önemli bir sorundu. (Bu konuya isabetli bir cevabı, bir gazete de Ertuğrul Kürkçü verdi.. «Bu işi PARTİ yapardı.» Evet, PARTİ bu konu da son sözü söyleyebilirdi.

Müstecaplı arkadaşın, kişileri eleştirirken böyle bir yargıya varmasını, onu şiddetle eleştirenler gibi görmemek gerek.. Onun ele aldığı ve hırpaladığı kişiler, yakıştırdığı sıfatlara tam anlamıyla uygun düşmeseler bile, bir çok kişisel bozuklukları, kaypaklıkları, yozlukları üzerlerinde derece derece taşıyorlardı.

**

Bir çok devrimcinin yaşamlarında bazı acılıklar vardır. Ülke-miz koşullarında bu acılık birazda dozajını artırarak duyurur insana kendisini.. Her şeyini kişisel bir hesap yapmadan ilerici harekete adayın kişiler vardır. Yaşamları çeşitli ekonomik ve moral güçlükler içinde geçer. Yeteneklidirler, bu yolda ellerine su bile dökemeyecek insanlar, öne fırlamış, fırlatılmışlardır. Burjuvazimiz de, böylesine becerikli (!) kişilere büyük olanaklar sağlamış, «yürü ya kulum..» demiştir.

Sınıflı bir toplumda gerekli bir denge kurabilmek, sonuna dek dürüst ve namuslu kalabilmek herkesin harcı değildi. Çoğu arkadaşlar, burjuvaziyle uzlaşıp köşe ve yer kapmak gibi işlere girmezler. Ayakta kalmak bahasına «kıvraklık» göstermediği akıllarının köşesinden bile geçirmeyen böylesi insanlar, göçüp gidince de, devrimci onurunu korumuş olarak lekesiz bir ad bırakırlar arkalarında.. Bilinmez, belki de «enayi» diyenler de çıkar..

İlerici kuruluşların bir çok kademelerine gelebilmişlerin, en ön sıralarda görülenlerin bir kısmı, kendi özel yetenek ve zekâlarıyla bu yerlere geldiklerini sanırlar. Kuşkusuz böyleleri de vardır. Günümüzü hazırlayan geçmiş savaşımalar çoğu kez unutulur, anılmaz, görülme istenmez. Adsız militanların bu uğurda «onore» edilmek gibi, bireysel tatmin gösterilerine hiç bir ihtiyaçları bulunmamaktadır. Onların sınıflarına yaraşır ağırbaşlılık ve «tevazularını» korudukları daima görülmüştür. Sınıflı toplumun bu «yazgısı» hep böyle gitmeyecek ya...

Burjuvazi mimlenen (!) her devrimcinin daima gözönünde bulunmasını, ekmek savaşı içinde bocalamasını, başını bu işlerden bir türlü kaldıramamasını, giderek sınırlarını kaybetmesini, güçlüklerin ve denetimin altında bocalamasını, tükenmesini, dejenere olmasını

ister.. Bilindiği gibi bütün bunlara göğüs geremiyenlerin de sonunda fiatları sorulur..

Hamam Dönüşü

Haftada bir gün hamama götürülüyorduk. Hamam, cezaevinden biraz uzakta bulunuyordu. Sıraya giriyor, yandaki derenin içinden geçip, tepelerde bir yerde bulunan hamama getiriliyorduk.

Burası erlerin hamamıydı. Yıkanmak için on dakikalık bir zaman ayrılmıştı. Hamama her gidişimizde, yıkanma sırası kendi bölüklerine gelmiş olan erler, sıralar halinde bizim yıkanmamızı bekliyorlardı.

Hamam çıkışlarında, hemen her seferinde, erlerle karşılıklı sıralarımız arasında bir bakışma ve konuşmalar geçerdi..

Direnış sırasında karşı karşıya getirilmiştik. Bizleri iyiden iyiye tetkik ediyorlardı.. Aralarında, gerek bakışlarından, gerek konuşmalarından, bize karşı hiç bir kötü duygu ve kin duyanlarına rastgelmemiştik. Taş yarası alanlar bile, bundan en ufak bir üzüntü duymadan, sevecenlikle ve üzülererek yaralarını bizlere gösteriyordu. Ve bu davranışı yaparken de hem yüzleri kızarıyor, hem de bizlere acıdıklarını belli ediyorlardı. Bizlerin de, bu emekçi kardeşlerimizle, asla! hiç bir derdimiz yoktu..

Bir seferinde, gene hamam dönüşü, buldukları sıralardan biri bizleri göstererek. «Benim de bunun ki, (benim) gibi bıyıklarım vardı. Terhis olunca gene bıyık koyvereceğim..» diyordu. Kendisine neleri olduğunu sordum. Bizim memleketliydi. Zaten şivesinden de anlaşılıyordu.

Yürürken, arkamızdan seslendiler.. «...ağabegi, biz hepimiz sizden yanayık...» Birden içimiz burkuldu.. gözlerimiz doldu.. umutlandık.. ve emekçi halkımıza olan güvenimiz yeniden arttı.

Ah! şu içimizdeki puştluklar olmasa!.. İşçisiyle, köylüsüyle, tüm namuslu halkımızla.. neler yapılmazdı ki...

Faik Şekeroğlu'nun Dersi

Hapishanede, Dev-Genç'liler işçilerle kaynaşmışlardı. Bir kısmı emekçi çocuklarıydı, büyük bir çoğunluğu ise memur ve varlıklı ailelerden geliyorlardı. Biz bunlara «temiz aile çocukları» diye takılıyorduk.. Genç'ler, yeni yeni «Milli Demokratik Devrim» tezini eleştirecek bilince yaklaşıyorlardı. Mihri Belli'nin Ankara'da, o sıralarda verdiği bir konferansı (!) yerden yere vuruluyorlardı. Ve onun söyleyip yazdıklarının, ustaların kitaplarında yazılanlarla hiç bir ilişkisi bulunmadığını göstermeye çalışıyorlardı. Bütün bu sorunları onlardan dinliyorduk.. Doğrusu, onlar kadar «teorik» lâf edecek insan içimizde bulunmuyordu. Çocukları seviyorduk. Aramızda duy-

gusal bir bağ bulunuyordu. Sorunları bizim de sorunlarımızdı. Demokratik Üniversite adına yaptıkları desteklenmeli.

Yurt sorunları-dünya sorunları karşısında tam anlamıyla şekillenmiş, bilimsel görüşlerimiz henüz yeterince beynimize yerleşmemişti. Bir takım olaylara ve yapılan yorumlara şurasından, burasından aklımızın erdiği kadar itiraz etmeye kalkışıyorduk.. Fakat gençlerin «teorik» yeteneklerinin üstünlüğü (!) karşısında bir çokları ağızlarını açamıyordu. Bir gün, gene böyle bir tartışma yapıyordu. Şekeroğlu, gençlere bir iki söz söylemek istiyordu. Fakat gençler, aman-soluk verdirmiyorlardı hiçkimseye.. Şekeroğlu bağırdı en sonunda; «kendinizi ne zannediyorsunuz?.. mektep, medrese görmek insana bir şey kazandırmaz!.. Papağan gibi tonlarca laf etmekle kendinizi devrimci mi sanıyorsunuz!? Bizlere hep tepeden bakıyorsunuz.. nereden aldınız bu hakkı?!.. biz, hiç bir şey bilmiyor muyuz sanıyorsunuz?. Biz de hapiste eğitim gördük. Bizim bildiklerimizi hanginiz biliyorsunuz?! Söyleyin bakalım; Sovyetler Birliği'nin yüzölçümü ne kadardır? Söyleyin bakalım; Türkiye'nin yüzölçümü ne kadardır? Bilemezsiniz tabii.. ustalarınız size böyle şeyler öğretmez. Onlar, öğretse öğretse... Acaba hanginiz Dünya Tarihini okudu? Türkiye Tarihinden haberiniz varmı? Politik Ekonomiden, Ekonomik Coğrafyadan, Pozitif bilimlerden, Felsefeden, Sosyolojiden anlar mısınız?..» Şekeroğlu çok kızmıştı. Gençleri bir güzel azarlamıştı. Sonunda da kendi sorduğu soruların cevaplarını tek tek verdi. Hele yüzölçümleri üzerine sorduğu soruları cevaplarırken santimetrekaresine kadar küsürlü rakamları söylemeyi ihmal etmedi.

Şükrü Faik Şekeroğlu. Eski mahpus, 5 yıl hapis yatmış, 20 ayda Gaziantep'de sürgün.. klâsik hiç bir eğitimden geçmemiş, bu devrimci arkadaş fabrikalarda kaynakçılık yapmış, inşaatlarda demir bükmüş, şimdi de gençlere ders vermişti. Bilimsel bir kariyeri yoktu ama, hayatın, gerçeklerin içinden geliyordu.

Gençlerin kendisine hiç bir tepkisi olmadı. Hatta hoşlarına da gitti bu çıkış.. O da sonradan gençleri kucaklamış, kırgınlık yaratmamıştı. Yoldaşlık böyle olacaktı elbet..

Nahit Tören Üzerine

Diğer gençler gibi Nahit'in adını, sanını duyardım. Kendisini hapishanede tanıdım. Arkadaşları ona «tatava» lâkabını takmışlardı. Bu lâkabi yüzüne karşı söylediklerini hiç görmedim. Arkasından söylüyorlardı.. Her halde acele acele konuşmasından, olaylar karşısında çabuk bir yargıya varabilmesinden, olacak.. O günlerde gençlerin çoğunda bulunan bazı özellikler ve davranışlar Nahit'te daha

çok toplanmıştı. Nahit için en doğru bir tanım: O tam bir Dev-Genç'liydi..

Zayıfça, aceleci ve dögüşkendi. Bam teline basanın tepesine dikilirdi. Korkak değildi. Hapiste bulunan Dev-Genç'liler kendisini sayıyordu. «Herhalde, Bölge Yürütme Kuruluna» boşuna getirilmemişti.. Aralarında ki ilişkilerden «hiyerarşi» içinde önemli bir yeri olduğu hemen anlaşılıyordu.

Nahit'i seviyor, direktiflerini dinliyorlardı. Dışarıya gönderilen haberleri o tesbit ediyor, öneriyordu. Direnişe katılan, fakat bir türlü yakalanmayan, ortalıklarda açıkça dolaşanların haberleri geldiğinde Nahit sinirleniyor, küfürü basıyordu.. Hatta bu kişilerin «karanlık adamlar» olduğunu bile söylüyordu. Dev-Genç'liler, «karanlık adam» olarak değerlendirdikleri bu kişilerin ya yargılanıp «vurulmalarını», yahut ta «Filistin'e» gönderilmelerini öneriyorlardı.

Gençlerin, Nahit'e gösterdikleri sevgi ve saygınlığın nereden kaynaklandığını, onların, sınıfsal özellikleri içinden görmek mümkündü. Denilebilir ki, Nahit'in çift 14 lü MAP tabancasını maharetle kullanması, dögüşkenliği, önüne bir yığın adamı katıp kovalayabilmesi, gözünün kara oluşundan, sağ, solu basmasından... ötürü ona saygı (!) duyuyorlardı.

(Sonradan bir çokları gibi, o da, bazı «eylem» lerin içine girdi.. Yakalandı.. Hücrede, hapislerde yattı.. Yargılandı.. Şimdi ise, «İdamdan-Müebbet» içerde yatıyor.. Bir çok hatalar, yanlışlar yaptı.. Hepimiz yaptık.. Mahkemelerde söylediği bir takım sözlerden ötürü Nahit'e çeşitli eleştirilerde bulundular.. Onu eskiden gören gözlerin bakış açıları değişmişti artık.. Onunla konuşulmayacak, herkes ona arkasını dönecekti.. Bu yargıya (!) varanlar kimlerdi?. Kim, ne adına kişileri suçlayabiliyordu?.

Yavaş yavaş hepimizin yaptıkları, ettikleri aydınlanıyordu. Karışık işler, ilişkiler, hata ve yanlışlar karşısında elbet bir hesaplaşma yapılacaktı..)

Nahit, birgün; «ağabey, demek sen Öncü'nün ağabeyisin. (Öncü yayınevini kastediyor.) Vay canına.. demek ki biz, Mihri İ... nin tahriğine kapılsaydık, Öncü'de seninle karşılaşacaktık.. Vay.. anasına.. Biliyor musun ağabey.. kardeşin Manifesto'yu bastı diye.. sanki kitap basmak kendi tekellerindeymiş gibi.. Proleterya adına Öncü'ye el koymaya gelecektik.. Kardeşinin ağzını-burnunu dağıtacak.. dükkanı başına yıkacaktık.. yanıma 20 tane asker almıştım.. anlarsın ya..» «niçin yapmadınız?..» dedim. «O sırada daha acil bir iş çıktı.. Türk-Solu'nu bastık.. Proletarya adına el koyduk.. İneklerin neyi varnesi yoksa...»

Dev-Gençliler bize; «ağabey!.. artık ehtiyarladın.. bundan kelli

de işe yaramazsın.. eskiler bize bir şey bırakmadılar.. biz her şeyi yeniden yapacağız.. Bütün İ...lerin, Di... S...ceğiz..»

«Gülme ağabey.. göreceksin.. hele bir dışarı çıkalım.. Bak gör neler olacak..»

Gençler bunları söylüyordu.. Bir gün, ben de kendilerine bir memleket hikâyesi anlattım: «Bizim Erzurum'da, iki çeşit Dadaş vardır. Birinciler, başı önünde ağır başlı, az konuşurlar. Efendi, haksızlığa karşı ve yiğittirler.. İkinciler ise, birincilerin kötü bir kopyası ve tam tersi sayılır. İşin sadece sözünü ederler. Biz bunlara «g..ü b..lu dadaş» deriz, Bir gün, bu g..ü b..lu dadaşlardan birisi, kafayı iyice çekmiş, nağra atıyormuş; «Heyyt! Gan gohirem.. Gaaan!.. Var mı bene yan bahan?!..» O sıralarda yanına bir bekçi dikilir. Bir «dadaş»ın haline, birde bastığı havaya bakar, «Ne gohirsen!.. ne gohirsen!..» der. «dadaş» yalvarmaya başlar; «yoh efendi emi yoh.. ben poh gohirem.. poh..»

Nahit bu hikâyeyi çok beğenmişti.. Kaldığı koğuştan bana hitaben bağırdı, «hey! gan gohirem.. gan!» diye. Ben de ona aynı şekilde cevap verirdim, «sen poh gohirsen.. poh!» gülüşür, şakalaşırdık..

(1971 Sıkıyönetimin de, Nahit'le Ziya'nın kaldıkları hücrenin önünden helaya götürülüp getirilirken, kendilerini kaçamak, bir göreyim diye biraz oyalanır hücrelerinin deliğinden içerisine nişan alıncasına, bakar.. selâmlaşırđık. Nahit, gene bağırıyordu.. «gan gohirem.. gan.» diye. Ben bu sefer kendisine cevap veremedim.. Demek moralleri yüksek.. Geçmişide anıyorlar ki, bana takılmayı da ihmal etmemişlerdi.. Şaka da olsa ona, eskisi gibi cevap veremedim. İçim burkuldu, düşünmeye koyuldum.)

Nahit ve arkadaşları uzun boylu içerde kalmadılar, duruşmaları başlayınca tahliye oldular. Giderken kadife pantolonunu, botlarını özenle giyindi. Onlarsız edemiyorlardı. İçinde buldukları tabloyu tamamlayan birer önemli (!) aksesuarlardı, kadife pantolon ve botlar.. Hamam da rütbelerine ihtiyaç duyan bir general'in duyguları neyse, Dev-Genç militanlarının bu aksesurlara olan tutkuları da aynı idi..

Nahit'leri Zırhlı Tugay'ın kapısı önünde, polisler almak istemişlerdi. Tahliye edildiklerinde.. Fakat subaylar, çocukları polislere teslim etmemiş, gerisin geri cezaevine getirmişlerdi.. Akşam karanlığını beklediler. Sonra bir cemse ile Dev-Genç'lileri Tugayın arkasında bir yola bırakmışlardı. Bunu neden yapmışlardı?.. Çocukları polisin şerrinden mi koruyorlardı?.. Anlayamadık..

Ses Tesbitleri

Askeri savcılar harıl harıl dosyalar ve belgeler üzerine çalışı-

yorlardı. Önemli belgelerin başında ise, ses bantları ve bunların tapeleri bulunuyordu. Hukuk'da maddi delil olabilmesi için bu tapelerde yazılı olanların sanıklarca da kabul edilmesi gerekiyormuş.. Bu konuda basında mahkemelerde önemli tartışmalar yapılıyordu. Bu ses bantlarından tape edilenleri sanıklara kabul ettirmek için arkadaşlar sık sık Selimiye Kışlasına götürülüyorlardı.

Ses bantların da suç sayılacak en ilginç konuşmaları yapanların başında Hakkı Öztürk vardı. Neşet Demircan ve Kemal Türkler'in de üzerinde çok duruluyordu.. Arkadaşlar bu bantlardaki seslerin kendilerine ait olmadıklarını ısrarla belirtiyor, yapılan zorlamalara direniyorlardı. Hakkı Öztürk'e kendi sesini dinlettikten sonra soruyorlardı, «bu sesi tanıdın mı?, tanıdınsa söyle, bu ses kime aittir?..» Hakkı Öztürk ise, teyp'teki sesi dinliyor; «fabrikaları dinamitleyeceğiz.. karakollarda.. arkadaşlarımızı.. götürürlerse.. oraları da, valilik de olabilir.. basacağız!..» ve cevaplıyordu; «bu ses Turhan Feyzioğlu'nun sesine benziyor..» Doğrusu bu ses bantları, gerçekten her çeşit tahrife elverişliydi. değiştirilebilirdi.. Ama Turhan Feyzioğlu gibi egemen sınıfın bilinçli adamlarına ait olabilir miydi? Yetkililer bu gibi cevaplar karşısında deliye dönüyorlardı..

Neşet Demircan da, bu ses bantları belasından sıyrılabilmisti.. Ne de olsa işçi sınıfının sağ duyusu pratik bir çözüm yolu, bir çıkış noktası buluveriyordu. Neşet'e de soruyorlar aynı soruları. Cevap hazır. «Bu ses bana ait değildir, kabul etmiyorum..», «peki kime aittir?» sorusuna da, «ne bileyim ben.. ben ses uzmanı mıyım?..» diye cevaplar yapıyordu. Bu sefer, «pekâla» diyorlar, «ses tesbiti yapacağız.» Ve Neşet'in yeniden sesini alıyorlar. Neşet, akıllı bir işçidir. Faka basmaz. Ses tesbiti yapılırken karadeniz şivesinin en zor telâffüz edilebilecek sözcüklerini Neşet'e tekrar etmesini söylerler. Neşet başlar saymaya, «kirkiki, kirküç, almışdört, seksenseçiz..» Olmuyor birtürlü. Bu sesler banttakilere benzemiyor.. Orada, «kirkiki, kirküç, altmışdört..» deniliyor. Bu seste bu adamın olamaz.. tekrar et, bir daha, bir daha.. ihh... hep aynı..

Evet bu bantların önemli bir hikayesi var, yeri gelince üzerinde konuşacağız.

Ziyaret Günleri

Görüşme yasağı kalkınca, öylesine bir ziyaretçi akınına uğramıştık ki.. Kimler gelmiyordu ki buralara.. Duruşmalara girmek için kuyruğa giren onlarca Avukat ki; bunların, sanırım pek azı işçi sınıfının Devrimci mücadelesi katkı da bulunmak için davalara giriyordu. Mahkemelerde de işin böyle olmadığı görüldü. Büyük dava-

ya, «Türkler ve Arkadaşları» davasına 80-90 avukat katılıyordu, bizlerinkine de, bir avuç dost..

Ziyarete gelenlerde öyle sayılırdı.. Daha çok Sendika başkanları ile konuşarak «devrimci» görevlerini yerine getiriyorlardı.. Bir bakıma doğaldı bu.. Ve gerekliydi de.. Ama bu yapılan da «devrimci» görev değildi. Sağolsunlar, TİP içinde sırtımızda taşıdıklarımız da, Sendika liderleri ile görüşmeyi yeğliyorlardı hep.. İşçiler buna çok içerlemişlerdi..

İşçi arkadaşlar arabalarla geliyorlardı. Her birinin koltuklarında karpuzlar kavunlar.. Bir panayır gibi şenlikliydi ziyaret günleri. İşçi arkadaşlar sağolsunlar. Demek sittin sene içerde kalsak bize bakacaklardı. Arayıp sorulacaktık. Unutulmayacaktık.. Bu yeterdi insana.

İşveren ajanları da ziyaretimize gelenler arasındaydı... Çalıştığımız fabrika müdürünün bir ajanı da ziyaretimize gelenler arasında bulunuyordu. Şartlar değişebilir, dışarı çıkabilirdik. Neler düşünüyorduk, neler yapacaktık.. Ağzımızı aramak istemişti.. Biz de, ekmek parası için patronuna satışa çıkartılan bu insanları görünce, iğrendik.. belli etmedik ama.. tükürdük, böyle pis bir dünyaya..

Doğu Perincek'de ziyarete gelenler arasındaydı. Pes doğrusu.. Gençler hemen karar aldılar. «Bu herifle kimse görüşmeyecek..» Kovmak isteyenler de çıktı. Fakat kimse de koymadı. «İşçi sınıfının tarihi yürüyüşü» kimleri hizaya getirmemişti ki.. Artık herkes arkasına bile bakmadan, derhal «proleter devrimci» oluvermişti.. Kurban olduğum allah, sen nelere kadirsin!.. tövbe, estağfurullah..

Perincek, baktı ki, görüşe kimse gelmiyor, Türkler'i çağırды. Türkler, sertçe sordu. «O da kim?..» diye. Evet, kimdi bu adam? Genç'ler; «ağabey, sen şu adamla bir konuş, bak ne istiyor» diye adeta beni ittiler. Biribirimize söyleyecek hiç bir sözümüz yoktu. Aramızda dünyalar kadar ayrılıklar vardı. Selam verdi. Bir iki dergi bıraktı. Ve ayrıldı.

Görüşmeler de hiç bir güçlük yoktu. Askerler de görüşmelerimizi kolaylaştırmak için ellerinden geldiğince çırpınıyorlardı. Askerler sadece, eşlerini öpmek isteyen bir iki kişiye bozuk çalıyorlardı.

Dev-Genç'liler biribirlerinin ziyaretçileri gelince, hemen o arkadaşını gözetim altına alıyor, kendi deyimleriyle «filim» çekiyorlardı. Bir gün böyle bir filim kamerasında nişanlının parmaklarının tel örgünün arkasından öpülmesi sahnesi epeyce «gırgıra» konu olmuştu.

Komik sahnelerin dışında, acıklı olanları da vardı ziyaret günleri. Nahit Tören'in Anne ve Babası'nın ziyaretleri de bu sahnelerden birisiydi. Anne Tören, sağlam, sıhhatli idi. Hissiyatını saklamaya ça-

lışıyordu. Baba Tören, ağladı. «Nedir bu çocuklarımıza yapılan zülüm!..» diye de kahırlı kahırlı konuştu. Birazda sövüp-saydı..

Bu sahneye hepimiz üzülmüştük.. Nahit, onları teselli ediyordu. Biz de, kahırlı babaya bir iki söz ettik.

Tek Kadın Tutuklu

Aramızda tek kadın tutuklu Latife Fegan'dı. Selimiye deyken ismini hatırlayamadığım bir kadın tutuklu arkadaş daha bulunuyordu. Fakat onu bırakmışlardı. Latife Fegan'ı ise Kartal Maltepe Cezaevine dek getirmişlerdi.

Onun tek başına erkekler arasında tutuklu bulunması, galiba ilk kez görülen bir olaydı.. İçimizde bulunuyordu ve ayrı bir koğuştaki kalıyordu. Tutukluluğu kısa sürdü, sonradan serbest bırakıldı.

Latife Fegan, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın isteğiyle İ. P. S. D. nin eski başkanlığına getirilmişti.. Müstecaplı arkadaş bu kadınla konuşmuyordu. Ve kendisini şiddetle eleştiriyor, suçluyordu. Tanımadığımız, eylemlerini bilemediğimiz bu insan için, Orhan Müstecaplı önemli belgeler ileri sürüyordu.

Satranç Oyunları

İçimizde satranç oyununu bilen çok az kişi vardı. Şekeroğlu arkadaşın gayretiyle bu yolda oldukça ustalar yetiştirildi.. Santrançta onun üstüne usta oyuncu bulunmuyordu. Şekeroğlu'nun satrançtaki ünü, cezaevi dışına da taşmış ki, birgün, cezaevi müdürü kumandan, ünlü satranç oyuncumuzu, «iyi satranç oynadığını duyduk, bizim çocuklarla da oynar mısınız?» diye maça çağırmıştı. Şekeroğlu'da, «Ben yenmek için oynarım. Ayı, ayı iken yenildiğini istemez.. Bu bana baba nasihatıdır.. Ben tutukluyum, siz ise askersiniz.. Harp sanatını bilen insanlarsınız.. yenilince kızabilirsiniz.. sonunda dövüşmeyelim..» dedi. Cezaevi müdürü komutanının dilediği maç, bu konuşmadan sonra bir türlü yapılmadı.

Şekeroğlu, cezaevine gelince, işçi olduğunu hemen göstermişti. Bulduğu tahta parçalarını betonlara sürterek bir satranç tahtası ve taşların derhal imâl etmişti. Gene birgün Nahit Tören, ünlü ustayı yakalamış, oyuna başlamışlardı. Nahit, Şekeroğlu'nun cezaevi komutanına verdiği cevabı çok beğenmişti. Ona, «Şeker abim, Sen işçisin! İşçiler yenilmez! Yenilirsen kızarım!.. Yenmek için oynayacaksın. Türkler'i de, Sülker'i de yeneceksin!..» diyordu...

Dışardan Gelen Haberler

Görüşme yasağı kaldırıldığında dışardan haberler gelmeğe başlamıştı. Bunların en önemlileri, bir çok işyerinde direnişlerin sürdü-

rülmekte olduğuna dair olanlarıydı. İşçi sınıfı, her zaman sınıfına yaraşır davranışı hayatın içinden bulup çıkartıyordu. Bu haberlere ilgi duyuyor ve seviniyorduk..

Fabrikalarda alınan güvenlik tedbirleri, işverenlerin işyerlerini polis baskısı altında tutmaları, toplu sözleşmelerin engellenmesi, grevlerin yasaklanması ayrıntılı olarak bizlere kadar iletiliyordu..

Toplu sözleşmelere karşı en büyük baskı, Faik Türün tarafından SEKA'da yapılmış.. Türün, çağırılmış sendika yöneticilerini, kendilerine, «...size 15 dakika mühlet veriyorum... düşünün, taşının ve gelip sözleşmeyi imzalayın!..» diye buyurmuş. Bu tehdit karşısında işverenlere yakın bir kısım sendika yöneticileri dahi çileden çıkmış..

İçimizden geçmiş andık. Direnişte, malûm kişiler Lastik-İş işçilerini oyalamamış olsalardı, biz, SEKA işçisini direnişe katacaktık. Sadece onları değil, Türk-İş'e bağlı sendikaları birtürlü sırtlarından söküp atamamış işyerlerinden, İPRAŞ, TEKEL, BELEDİYE işçileri, PETROL OFİSİ, TERSANE, SHELL, MANNESMAN BORU FAB. ve Tuzcuoğlu'nun meşhur Tarım-Koruma tesislerindeki işçileri de direnişe sokacaktık. Bu işyerlerinde çalışan arkadaşlarımız, hem sarı sendikacıların, hem patronların çok zülmünü çekmişti.. Başta SEKA, ondan sonra TUZCUOĞLU'nun devrimci işçilere yaptıkları, 16 Haziran'da ödeştirilecekti.. Amacımız, tüm Kocaeli işçisini direnişe sokmak, işçi sınıfının birliğini bu demokratik eylem içinde ispatlamaktı.. Direniş, tabanda, önemli bir birlik sağlayacaktı. Türk-İş iyice sarsılacak.. Türk-İş'e bağlı işyerlerinde çalışan ilerici işçilere daha çok mücadele azmi tattırılmış olacaktı. Güven aşılacaktı..

Şimdi ise, bazı sendikacıların provakasyonu yüzünden, Türün paşa işçilere posta koyabiliyordu.. Bu haberler de Direniş'in haklılığını kanıtlıyordu aslında..

Yapılmak istenen bölücü provakasyonlara rağmen, işçi sınıfı kendisine yaraşır bir kararlılıkla bütünlüğünü korudu, gücünü eylemde dosta düşmana gösterdi..

Dev-Genç'lilerin Çelişkileri

DEV-GENÇ'lilerle aram iyiydi. Onları çok seviyordum. İlerici hareket içindeki bir kısım yıllanmış-kaşarlanmış, üçkağıtçı solculardan daha sempatik buluyordum onları.. Kişisel bir hesapları yoktu. Bilinç düzeylerinin yüksek olduğu söylenemezdi. Daha doğrusu, onlara kimse hiç bir şey öğretmemişti. Öğrendiklerini zannettikleri üç beş ezber sözcüğün dışında, bilgileri yoktu. Biz de, pek bir şey bilmiyorduk. Onların bizlerden farkı ye fazlalığı Yüksek Öğrenimden geçmiş olmaları ve bir iki sol gevezelik..

DEV-GENÇ'lilerin en önde gelenleri emekçi çocuklarıydı. Onları

memur-subay çocukları izliyordu. Bir iki de varlıklı aile çocukları vardı içlerinde..

Bir gün, hapishanede nasıl oturulur-kalkılır konusunda bir tartışma olmuştu. Bazıları, elbiselerimizle, temiz ve giyinikli olmamız gerektiğini savunuyor, öğütülüyordu. Elbisesiz, pijama ile dolaşanlardan birisi de ben olduğum için bu öneriyi; «ekonomik nedenlerden böyle oturuluyor. Bir pantolonum var, onu da mahkeme günleri temiz giyinmek için saklıyorum, pijama ile gezilmeyeceğini biz de biliriz..» diyerek karşılamıştım. Bu yüzden gençler, dışardan bir pantolon getirttiler. Ve bana da, «kadife pantolon» giydirmenin verdiği sevinçle epeyce takıldılar..

Gençlerle «kadife pantolonlu» ağabeyleri olarak aramızda her konuda tartışılıyor, konuşuluyordu. Birbirimizi dinleyebiliyorduk. Aramızda hiç bir «kara kedi» yoktu.

Gençlerle tek tek konuşulduğunda hemen hepsi bir diğerinin poliste zayıflık gösterdiğini, «öttüğünü» söylüyordu. Söylenenlere bakılırsa en zayıflık göstereni-öteni de - İ. G. dü. Hatta Emniyette bir şişe parçası ile intiharı bile düşüneni olmuş. Bu ruhi sarsıntı geçiren kişiyi de İhsan Memoğlu kurtarmış, uyarmıştı. Öyle söyleniyordu.. Bu zayıflık gösteren de, diğerlerinin «öttüğünü» söylüyordu.. Doğrusu şaşırmıştık.. hangisi öttü.. hangisi ötmedi.. diye. İddianamele ve dosyalarındaki yazılı deliller, ifadeler gelince.. sorun aydınlandı. Durum hiçte içaçacı değildi. «Ötmeyen» yoktu aralarında.. Doğrusunu söylemek gerekiyorsa gençleri kınamıyorum, suçlamıyorum. Buna ne hakkımız var? Onları hangi disiplinli, örgütlü mücadelenin içinden getiriyoruz ki, «öttün», «ötmedin» diye yargılayabilelim?.

Suçlamalar böylece kesildi. Ama hepsinde bir eziklik seziliyordu.. Onlara takıldığımız da, gençlerde, bazı sendikacıların ifadelerini öne sürüyorlardı.. Özellikle, Sülker'in ifadesi gençleri çileden çıkartıyordu. Senelerce bir koltuğu doldurmuş, kitap yazmış bu gibi kişilerin ne kadar zayıf olduklarını görmek gençlerdeki saygıyı azaltıyordu. Hele Sülker'in, polisteki ifadesini mahkemede de tekrar ederek, «gazete çıktığı zaman.. ben.. Ankara da.. Milli Güvenlik Kuruluna, Başbakana.. anlatmak için.. gitmiştim.. her ne kadar gazetenin sorumlu müdürü isemde.. Hilmi Güner.. ve Ali Özgentürk benim kendilerine olan itimadımı suistimal.. ederek.. böyle bir başlığı koymuş oluyorlar..» diyerek başka arkadaşların suçlamıştı. Hapishanede de, Hilmi Güner'e; «..böyle konuş.. da.. ben tahliye olayım...» mealinde sözler söylemişti.. Bu zayıflıklar kimsenin gözünden kaçmıyordu ki, gençlerinkinden kaçsın. Gençler ise; «Hilmi Güner! o başlığı, İşçi Sınıfı Hazırol, Savaş Başlıyor!, diye koymakta iyi ettin. Keşke bizim adımızı yazsaydın altına..» diyerek gözü peklik gösteriyorlardı. Evet,

çoğunun gözü pekti. Korkusuz ve içtendiler.. Ama, onları «devrimci hareket adına» eleştirmek hakkını-tekeline- elinde tuttuğunu söyleyenler, işçi sınıfının devrimci hareketi adına büyük (!) görevler yaptıklarını iddia edenler, ne yazıkki 15-16 Haziranda tecrübesiz gençlerimiz kadar olsun yüreklilik gösteremedi. Cesaretle, bilinçle haksızlıkların üzerine giderek. İşçi sınıfını savunamadı. Bu küçük örnek bile gençleri anarşiye iten nedenlerden önemli birisini göstermektedir.

DEV-GENÇ'lilerin aralarındaki çelişkilerden birisi de MDD konusu idi. Özünde hepsi MDD ciydiler. Fakat, bu akımın başını çeken kişinin yaptığı hata ve yanlışları yeni yeni görmeye çalışıyorlardı. TİP'ten atıldıktan sonra geldikleri bu MDD durağında da gençler, «hüsrana» uğramışlar, herkesten «kazık» yemişlerdi. Kafalarında yeni yanlışların tohumları oluşuyordu.. 15-16 Haziran'ı da «devrim» olarak görmüş, burada da aldanmışlardı. Sövmedikleri bir grup ve kişi kalmamıştı. Tek umutları «silahlı mücadele» yolu idi, oraya gittiler. Daha doğrusu itildiler.. gönderildiler..

Hapishane'de Eğitim Çalışmaları

İlericilerin hapishanedeyken yapacakları o kadar önemli sorunları vardı ki.. Hapishanede yatabilmek, birlikte hareket edebilmek, provakasyon yaratmamak, ciddi ve tutarlı olabilmek, örnek olabilmek, kötü koşullara dayanabilmek, ilişkileri iyi ayarlayabilmek..

Bunların içinde en önemlisi de, hapiste geçen günleri iyi değerlendirip, buradan yeni yeni şeyler öğrenerek dışarı çıkmaktı.. Bu yolda deney sahibi arkadaşlar başta olmak üzere bir çokları, başlangıç için önerilerde bulunuyorlardı. Hatta, sadece eğitim konusunda değil, beden eğitimi, komün içinde eğitim konularında da Müstecaplı arkadaş başı çekiyor, gerekenleri açıklıyordu..

Beden eğitimi konusunda bir çok kişi, onun, derin nefes konusunda anlatmaya çalıştıklarını, hatta bizzat yaptıklarını ilginç karşılıyorlardı. Gene onun, daima spor yapması karşısında, uyumayı yeğleyen bir iki kişi de, miskinliği bırakmak zorunda kalmıştı..

Diyalektik konusunda yapılan bir eğitim çalışmasında, Müstecaplı'nın, diyalektiğin bilimlerin her dalında nasıl uygulandığını anlatırken, fiziğin, uzay çalışmalarının, hatta domates ve patlıcan yetiştirmenin bile, diyalektikle bağı olduğunu, başka türlü bilimsel düşünülmeceğini anlatması karşısında, bilgileri sınırlı olan gençler, biraz şaşırılmış, sonradan konuya eğilmeye çabalamışlardı.. Doğrusu, hepimizin de bu yolda geniş bilgilerimiz var sayılmazdı.

Bir seferinde Sülker, Müstecaplı ya, «üstadım, şu sendikacılık konusundaki çalışmalarınızı bir anlatsanız da istifade etsek..» şeklinde

bir öneride bulunmuştu. Hepimiz de, özellikle 1946 sendikacılığının bilenlerce, eskilerce, anlatılmasını istiyor, bekliyorduk. Sendikacılık üzerine bir çok eser veren Sülker'in, yazdıklarını tatmin edici bulmuyorduk. Aradığımız ve bizleri doyurmasını amaçladığımız anlatımın esası şöyleydi; İşçi sınıfının sendikal mücadelesi anlatılırken politik mücadelesine de ağırlık verilsin. Günümüze dek gelen tüm çalışmalar, bizlere aktarılsın. Bilelim, bakalım geçmişte neler olmuş için olmuş.. öğrenelim. Konuya Marksist açıdan yaklaşılınsın..

Bu yoldaki çalışmaların ilkini, Müstecaplı arkadaş yaptı. O günleri bizzat yaşamış, içinde bulunmuş olduğundan konuya yabancı değildi. Onun bu yoldaki açıklamalarını, özellikle Sülker'in ilgi ile izlemesi, dikkatimizi çekiyordu.. Sülker, bu yolda bir iz tutturmuş, bazı şeyleri ondan duymak istiyordu.. Bu konuda Müstecaplı'nın açıklamaları fazla uzun olmadı. Sıra Sülker'e gelmişti. Bir akşam da o kendisini dinletmişti. Fakat biz, kendisinden yeni bir şey öğrenememiştik.

Hapishane'de Yapılan Eleştiriler

Aramızda 15-16 Haziran Direniş'inin bir değerlendirilmesini de yaptık. Anladığımız kadarıyla bu hareketin adını koymaya çalıştık.

Bugün (beş yıl sonra) taşıdığımız bilinçte bulunmadığımızdan; o sıralarda, olayları görüş ve yorumlayış biçimiyle düşüncelerimiz farklıydı.

Ogün, bu kitabın diğer bölümlerinde anlatmaya çalıştığımız nedenleri doğal olarak göremiyorduk. İşçi sınıfının devrimci mücadelesine inanmakla birlikte, kafalarımız karıştı. Türkiye üzerine tartışılan strateji ve taktik konuları, derece derece bizleri etkisi altında tutuyordu. En çok kızdığımız şey, ilerici hareket içinde yapılan provakasyonlardı. Ama provakasyon neydi? diye kendimize bir soru soracak olursak, bundan da anladığımız anlam değişik sayılırdı. Örneğin, kötü bir ifade veren, mahkemelerde zayıflık gösteren, döğüşmeyen, kişisel çıkarı için kıvırtan herkes gözümüzde bir provaktördü.. Fakat bu saydıklarımızı kimler yapardı?. Neden yapardı?. Niçin yapardı?. Doğrusu, böylesine araştırmacı, gözlemci bir değerlendirme yapacak derinlik ve bilinç çoğumuzda yoktu.

Bazı kişilere karşı davranışımız ve tavırlarımız belki özünde doğruydu, fakat yanlış ve sekte yanımız ağır basıyordu. Elbette, ilerici hareket içinde sözünü ettiğimiz kişiler hakkında bir takım suçlamalar yapılabilirdi.. Ancak, bazı kişilere, provakatör, ajan, oportünist, vb. gibi sıfatları takmak doğru muydu? Buna hakkımız var mıydı?

Elbette ki, ilerici hareketin eleştirisi örgüt içinde yapılırdı. Yapılan hareket neydi? yanlışları neydi? Bundan sonra neler yapılacaktı?

Kafamızda en çok somutlanan konu PARTİ sorunu. Fakat, İşçi sınıfının PARTİ'sini oluşturmak hakkını kimler üzerinde taşıyor du? PARTİ neydi?

PARTİ'nin tek olması gerekirken, görünürde, kendilerini işçi sınıfının PARTİ'si olarak görüp gösterenler o kadar çoktu ki, şaşırma- mak elde değil.. Legal partilerden TİP, benim diyordu. TİP dışında «partisiz sol» benim diyordu. Bir takım «radikal solcular» biziz diyor- lardı. Sol dergiler, gazeteler, yayınevleri hep biziz diyorlardı.

Bizim adımıza «döğüş» veren o kadar «yiğit» kişi ve kuruluş var- ken, bizim asıl yerimiz neresiydi? Ne yapacaktık?

İşte bütün bunlar, hapishanede, aramızda şiddetle tartıştığımız konulardı..

Bunların yanısıra, 15-16 Haziran Direnişi gelip çatmış, İşçi sınıfı «kılıcını» atmıştı. Bizler, alaca karanlığın içinden, sınıfsal içgüdümüz- le bir çıkış yolu arayıp, bazı gerçekleri öğrenmeğe başlarken; eologlu, «atı alıp, Üsküdar'ı aşmıştı».. Bu kadar yanlışlardan çirkin yazı ve karalamadan sonra, artık «proleter devrimci» olmayan insan Türkiye'- de adeta kalmamıştı. Buna sevinmek mi, yoksa üzölmek mi gerek? Şa- şırmamak işten değil..

Hapishanede bulunan Dev-Genç'liler, olaylara şu teşhisi koyu- yordu: «Bu hareket, kendiliğinden bir harekettir, işçi sınıfı henüz ken- di PARTİ'sini kuracak duruma kavuşmamıştır, fakat nicelikten nite- lik bir değışim geçirme süreci içine girmiştir. TİP, oportünist, pasifist bir partidir. TİP dışındakiler de lâfta proleter devrimci, eylemde ise kaçak ve korkaktırlar. Eskiler ise, bize hiç bir miras bırakmadılar, onun için yapılacak iş: örgütlenmek!..»

Dev-Genç'lilerin özetle sıralanan bu değıerlendirmelerinden son- ra önerdikleri ve adına «örgütlenmek» dedikleri şey ise, biraz Troçki, biraz Mao, biraz Castro, biraz MİR ve fokocu karışımı bir örgütlen- meydi. Dışardan esinlenen bu «model» lerin ölkemiz pratigindeki somut ifadesi de; biraz MDD, biraz ANT çizgisi, biraz KURTULUŞ gazetesi, biraz İşçi - Köylü gazetesi, biraz da CUNTA olarak özetlene- bilir. Tabii Kavgada da, Dev-Genç başı çekecekti..

Gençler içinde sendikalarda, köylerde çalışmak gereğine inanan- larda bulunuyordu. Dışarıya kocaman bir Dev-Genç olarak yansıyan bu öğrenci örgütünün içinde kuşkusuz bir çok işçi sınıfı devrimcisi de vardı. Binlerce Dev-Genç'linin içinde, başını önüne eğmiş, sendi- kalarda, fabrikalarda, köylerde ciddi ciddi çalışan ve hiç hava bas- mıyan disiplinli, kararlı gençleri de anmak gerekir.

Bu arada, dövüşken militanların ününden yararlanmak isteyenler olduğı gibi «silahlı mücadele» nin sadece sözünü, bir tatmin aracı olarak haykıran, ne olduğı belirsiz, kimselerde bulunuyordu gençle-

rin içinde. «Hayta» lar diye adlandırılanlar ise kızları kollarında, en keskin sloganlar ağızlarında, garip bir çoğunluk sayılırdı.. Bunlar, günlük basında da ilerici hareketin kötülenmesini sağlıyan küçük burjuva unsurlardı. Bu «hayta» lar yüzünden ilerici gençlerin başına çok işler geldi.

Dev-Genç'i «Dev-Genç» yapan unsurlar, «hayta»lar değil, gerçek militanlardı. Köyde, fabrikada çalışanlardı..

Bu militanların arasında, «sahte dostlar» ın, «devrim simyacıları» nın açıkça görülemediği sıralarda da anarşist, troçkist, maocu ve fokocu akımların dışarda basılan eserlerini çevirip, Marksizm'e-Leniniz' me katkı (!) larda bulduklarını yutturmaya çalışan büyük kariyeristler, bir takım hesaplar içinde bulunanlar, «sakala göre tarak» vurmada hüner gösterenler bulunuyordu. Bunların dışında, Sendikalara yerleşmiş ve ahkâm kesmede usta bazı unsurlar, bir çok gizli (!) toplantılara katılmalarına, teyp bantlarında arz-ı endam etmelerine rağmen başlarına hiç bir kaza, belâ gelmeden işi savuşturdular.»

Gençler arasında önemli de olsa hata ve yanlış yapan, fakat harekete kazandırılacağına inandıklarımızla diğerlerini birbirlerinden ayırmak - ayırabilmek gerekir.

Ülkemizde, teori ve pratikteki yanlışların, objektif-maddi temelleri bulunmuyordu. Bir kısım gençlerimizin içindeki «kor'u» görmek gerekiyordu. Her sapmanın içinde bulunan, hastalıklı, müzmin unsurların dışında kağan büyük çoğunluk, özünde temiz ve yürekli kişilerden oluşuyordu. Üzerlerine düşülerek, kazanılması, hesaba katılması gerekenlerde bunlardı..

Bütün bunlara rağmen, Dev-Genç'in gerçek militanları ilerici hareketin birer parçasıydılar. Zor ve çetin günlerde bu arkadaşlarla tanışmak, tartışmak, belli ölçülerde yoldaşlık etmek, yaşamımızın önemli ve daima hatırlanacak bir yerini teşkil etmiştir. Bütün bu ilişkilerden asla bir pişmanlık duymuyorum. Daha çok kendimi suçluyorum.. İşçi sınıfı içinden gelmek, bir takım gerçekleri görebilmekle birlikte, hareketin yanlışları karşısında etkili olamamak, birşeyler yapamamak.. hareketin içindeki «soytarı» ları zamanın da görememek.. bilgisizliğimiz.. duygusallığımız..

Hapishanede yapılan eleştirilere karşı, Sendikacıların bir kısmı doğruları görüyor-görmüyor karışımı bir hava içindeydi.. PARTİ konusunda ise, TİP diyenler bulunduğu, olduğu kadar, Sendikayı parti gibi görenler de vardı. Aramızda yaptığımız konuşmalarda, hareketin yanlışlarını, geçmişten o güne kadar olan sendikal mücadelelerin hataları üzerinde duruyorduk.

Sendikacıların bazıları, yapılan eleştirileri dinliyor, içlerinde bunlara hak verenler bile çıkıyordu.. Fakat sorun çoğu kez; sadece hak

vermek sözcüğünü sarfetmekle kalıyordu.. Davranışlarında hataları giderecek bir kıpırdama, o günlerde henüz sezilmiyordu.

Lastik-İş sendikası içinde bulunan tek tutuklu, yöneticilerden Yaşar Önsen, yapılan eleştirileri, dürüstçe kabul ediyordu. Kocaeli'ndeki direnişte, kendi sendikasına bağlı bir iki kişinin yaptıkları provakasyonlara önceleri inanmak istememişti. Sonradan iddianameler, tanık ifadelerinin fotokopileri geldi. Yaşar Önsen bunları okuyunca, çok üzüldü. Oturup ağladı.. «Ben, bugüne kadar sendikada namusumla çalıştım.. işçi için çalıştım.. eğer içinde böyleleri bulunuyorsa.. ben dayanmam artık» diyerek sendikadan istifa ettiğini belirten dilekçesini yazdı. Sonradan, Yaşar Önsen'i bu istifasından caydırdılar..

Hareketin içinde, bilhassa sendika içinde, görevli bulunan bazı kişilerin eleştirileri karşısında da, sendikacıların tutumu ilginçti. Çalıştığı sendikanın amaç ve niteliğinden habersiz, işçi sınıfının ilerici mücadelesi kendilerini «mandallamayan», öne geçmek, lider olmak, ün yapmak, merak ve tutkusu içinde bulunan sendikacılar da bulunuyordu.. Bu kişilerle tek tek yapılan konuşmalarda, hemen hepsi, hareketin hata ve yanlışlarını, nasıl olması gerektiğini söylüyor, fakat sonradan kıvırtıyorlardı..

İşte bu tipler, içerde yapılan eleştirileri, bire beş katarak bir kısım sendika yöneticilerine iletmekte kusur etmiyor, varlıklarını böyle davranışların içinde arıyorlardı.. Gençlerle ve bir kısım işçilerle sendikacılar arasında köprülerin atılması bir bakıma böylece sağlanıyordu. TİP içinde de durum sanki bundan farklı mıydı? Dedikodu, tezvirat, çekememezlik, adam karalamak gibi çirkinliklerin ilerici kuruluşlarda yeri olabilir mi?.. Olabiliyorsa, bunun mutlaka önemli bir nedeni vardı. Kimler ilerici kuruluşlar içinde bu görevleri yerine getiriyorlardı?.. Uzun yıllar ilerici kuruluşlar içinde yuva kurmuş bu kişiler kimlerdi?.. Geçmişleri incelenmiş miydi?.. Hangi sınıfın adamıydılar?.. Ne gibi bir mücadelenin içinden gelmişlerdi?.. Neden sosyalist olmuşlardı?.. Sosyalist olduklarını hangi davranış ve eylemleriyle ispatlamışlardı?.. Mülkleri var mıydı?.. Nasıl edinmişlerdi?.. Bu soruların cevapları açık değildi.

Evet bu kişilerin bir kısmı bunca acı deneylerden sonra artık açığa çıkartılmıştır. İyi ama, bunca insan, bu kişiler yüzünden acı çekti, süründü. Unutacak mıyız yapılanları?.. Veyahut suçu bu kişilerin üzerine yıkıp kendimizi temize (!) çıkarmanın yoluna mı koyulacağız?..

Olup bitenlerden asıl sorumlu tutulması gerekenler, hareket içinde bulunan işçi sınıfı düşmanlarına doğru teşhis koyamayan. gerek-

tiği anda gereken davranışı yapamıyan bir kısım yöneticilerdi..

Bizim kusurumuz ise, örgütle bireyleri birbirinden ayrı tutarak, örgütün tabanında gerekli çalışmaları yeterince yapamamak... İlerici hareketin ayak bağı olan unsurlarla fazlaca uğraşarak, tarihi hesaplaşmayı gündemin ileri bir sırasına getirmek.. Bazı yöneticileri yeterince uyaramamak, bu yolda gerekli çalışmaları ısrarla yürütememektir.

Yapamadıklarımızı içtenlikle söylerken;

Bizler, bazı gerçekleri birey olarak görüp, gerekeni yapabiliyorduk?.. Yahut ta, bizleri gereksiz uğraşlar içinden alıp, yerli yerimize koymak tek başına bireyin görevi miydi?.. gibi soruları da düşünmek zorundaydık.

Bunları düşünüp durur, hareketin içinde gerçekleri ararken, kendilerine «İşçi Sınıfının Parti'si» sıfatını rahatlıkla takanları hiç bir zaman yanımızda göremedik, ilgilerini üzerimizde hissetmedik. Böylesi, bir bakıma daha iyi oldu. Hiç olmazsa yaşamın içinde gerçekleri görmeye başladık.. Büyük kayıplar ve acılar içinden gelen kazanımlar bizi ayakta tutuyordu.

Hapisdeyken; harekete karşı yönelttiğimiz eleştiriler de şunlardı;

«Evet, direniş yapılsın, fakat sadece 274-275 sayılı yasalara karşı değil de, bütün emekçilerin neden sömürüldüğünü, ülkemizin dışa bağlı sistemini, ekonomik, politik ve askeri ittifaklarını ve tüm sorunlarıyla birlikte anti-demokratik yasa girişimlerini ve bunun içinde 274-275 sayılı yasaları da protesto eden bir direniş yapılsın istiyorduk.. Ve böyle bir direnişe bütün ilerici kuruluşlar ve tüm emekçiler katılsın.. DİSK, yalnız bırakılmasın. Tek başına eyleme kalkışmasın, ve öteki devrimci ve ilerici güçlerden tecrit edilmesin.»

Başından beri bu görüşte olduğumuzdan ve önerilerimiz yeterince anlaşılmadığından bir kısım toplantılara katılmamıştık.. Ayrıca biz, hiç bir zaman hareketi «kendiliğinden» bir hareket olarak değerlendirmiyorduk.

Özetle, bu çerçeve içinde toplanan eleştirilerimizin, pratiğini de herkes biliyor. Örneğin, Kocaeli'nde yapılan direnişlerde, en geniş anlamda bir birlik sağlanmıştır. Öğrencisi, öğretmeni, memuru, militanı ve her gurubun arasındaki çelişkilerin bilincinde olarak gerekli bir ortak eylem birliği sağlanmıştır. Ve harekete halkın katılması da sağlanmıştır.

Bu eylem birliğini sağlamak, elbette kolay olmamıştır. Bir takım masa başı adamlarının pratikten kopuk olarak yaptığı değerlendirmelerin hiç bir geçerliği olmadığı eylemde görülmüştür. (Örneğin: «Gençleri aranızda almayın..») gibi... Halbuki, Kocaeli'nde gençleri

aramıza bilinçle aldık. Sadece gençleri değil, katılmak durumunda olan herkesi.. Çünkü, bizim korkacak bir şeyimiz yoktu. Kitle eylemlerinden değil korkmak.. o bizim vazgeçemeyeceğimiz bir parçamızdı. Tek demokratik silahımız kitle eylemleriydi.. Harekete sahip ve yönetici durumda olanlar, eğer kendi örgütlediği kitlelere etkin iseler, harekete olan inanç ve bilinçleri tam ise, gençlerden niçin korksunlar? Hareketi işçiler koyuyor, onlar yönetiyor. Fena mı, gençler de işçilerle kaynaşıyor, sınıfsal hastalıklarını atıyor, birşeyler öğreniyorlar.. Bunlar kötü şeyler mi?.. Onları ayırmak, itmek.. «siz anarşistsiniz» demek sekter bir tavidir..

Evet, gençlerin içinde, her çeşit eğilim de olanlar vardı. Fakat bu onların objektif yargıları olabilir miydi?. Sonra. yanlgı içinde bulunanlara pratikte doğruyu göstermek gerekmiyor muydu? Bunu yapmayacak mıydık?. Onlara bunu kim gösterecekti?.. Kendilerini «İşçi Sınıfının Parti'si» olarak görüpte, dövüşten kaçanlar mı?. Dergi ve gazete sayfalarında yuvalanıp ahkâm kesenler mi?.. Yayınevi sahipleri mi?.. Kimlerdi gençlerle bizlerin arasına düşmanlık (!) sokmaya kalkışanlar?..

Kocaeli'ndeki direnişte, gençleri hareketin dışına itmeğe kalkınlar, boylarının ölçüsünü aldılar. Biz, ne kendimizi ne de gençleri hareketten tecrit edici sekter bir tutumun içine giremezdik.. Nitekim direniş, bazı aksaklıklarla planlandığı üzere yapıldı. Bir iki subjektif yargı sahibi, her toplulukta rahatça bulunabilen kişiler de, kendi başlarına hiç bir şey yapamadılar.. Çünkü hareket sağlıklı ellerde bulunuyordu..

Gençlerimizle ilerici bağları canlı tutmak, onları işçi sınıfının devrimci mücadelesinin içinde bütünlemek görevimizdi.. Onların içinde bulunduğu sapmalardan korkmak, uzak durmak, onları daha da büyük sapmaların kucağına itmek anlamına gelmiyor muydu?.. Yanlışlar hayatın içinden öğrenilecekti, kitaplar içinden değil..

Gençlik içindeki gerçek militanların, «hayta» ların değil, yerini bellemek, onları kazanmak hepimizin baş göreviydi. Bu yapılamadı. Ve bu yolda büyük suçu olanlar da çıkıp tek kelâm edemiyordu..

Kanımca, provakatörler daha çok, oportünist ve hareketin «sahte dostları» içinden, gençleri «öcü», «umacı» olarak göstermeğe kalkışanlardan çıktı.. Mahkeme dosyaları, iddianameler, ifade tutanakları, belgeler bu kanyı doğrulayacak kadar önemli malzemelerle doludur.

Ülkemizde Sendikalar içinde bugüne değin barınabilmiş bir kısım yöneticilerin özel hayatları, sosyal ilişkileri, bir araştırılmaya görsün.. Sendikaların başına bin bir türlü çorap örenler, hep bu gelmişlerine, geçmişlerine bir türlü dönüp bakılamıyan «sahte dostlar» yüzünden gelmiştir. Örneğin; sendikaların bugüne değin yapılan Genel Kongre-

leri tek tek incelensin. Görülecektir ki, sendikaya ihanet edenler hep, yönetici klik içinden ve onun çevresinde yuvalananlardan çıkmıştır. İlerici sendikacılığı, eylemleri geliştirmeyen, örgütü yozlaştırmaya kalkışanlar hep böylesi bezirgânlardan çıkmıştır. İşçi sınıfı içinden, örgüte ihanet eden bilinçli tek adam çıkmamıştır. Bir iki örnek bile bu yargıyı değiştirmeye yetmez.

Din Tahrikleri Ve Bir Olay

İşçiler arasında, içtenlikle dindar olanlar hatta, hocalar vardı. Ve hepsi de, Direnişe katılmışlardı. Hapiste namaz kılanlar önceleri çok azdı. Adana'lı Hasan Çakar'ın, dindar arkadaşlara karşı amansız saldırıları, çeşitli tahriklere ve din aleyhtrliğine dönüşüyordu. Hep biliriz, Adanalıların bu konuda ki özelliklerini..

Fakat dine küfür etmek, bu yoldaki şakaları çığırından çıkarmak yanlıştı.. Özellikle, Sancaktar hocaya karşı girişilen takımlar dozajını artırınca, toplu namaz kılmalar da çoğalmıştı. Hasan Çakar bu durumun sorumlusuydu.. Kendisine çok hatırlatmalar yapıldı ama, dine küfür etmek onun hayatının adeta bir parçasıydı.

Toplu namazlar, «nümayiş yapıyor, ayin yapıyor..» diye Sülker tarafından şikâyet edilince tatsızlık can sıkıcı bir şekle dönüşmüştü.. Bu işin sonradan tahkikat konusu yapılması da, canımızı sıkmıştı..

Müstecaplı arkadaş, içerdeki tahrikleri önlemek için iki hoca ile yakından ilgilendi, provakasyonları önlemeye çalıştı..

Bıyık Sorunu

Aramızdaki konuşmaların şekle dayalı olanlarından biriside bıyık konusuydu. Gerçekten, bıyık sorunu, bir çoklarının hayatlarının vazgeçilmez bir parçasıydı adeta. Örneğin, kendimizi bildik bileli çoğumuz bıyıklıydık. Sonradan işin içine devrimcilik de girince, zaten var olan bıyıklar iyice önem kazanmıştı. Burjuvazi de bizleri bu yanımızla tanımliyordu. Gençlerin üniforması, kadife pantolon, parka, bot. İşçilerin ki bıyık... Gençlerin bıyıkları, yeni yeni çıktığından bizler gibi bıyığı olanı pek bulunmuyordu. Bıyığı bulunmayanlar da bunu önemli bir eksiklikmiş gibi söylüyor, bıyıklı olanlara bu özlemlerini anlatıyorlardı.

Elbette şekil tek başına önemli sayılmazdı. Bıyığın, halkımızın gelenğinde hatırı sayılır bir yeri olduğu da kesin. Bu tutkumuzdan vazgeçemedik. Bu nedenle, bir çok arkadaş, «bıyıklarınızı kesin..» şeklinden yapılan uyarıları dinlemedi.

Hapishane'den Yazılan Mektuplar

Hapishane basını izlemek, en başta gelen işlerimizden biriydi. Ko-

ğuşlara gazeteler gelince, gürültü patırtı hemen kesilir, gazetelere koşuşturduk.. Önce aleyhimize yazılan yazıları izlerdik, daha sonra ülkemizde olup bitenlere göz atardık. Eğer aleyhimizde eğlenceli bir yazı çıkmışsa koğuştaki sükûnet tekrar bozulur, bu sefer yazı yüksek sesle okunmaya başlanırdı.

İşçiler aleyhine hemen her gün yazı yazan yazarların başında; F. Rifki Atay, Bedii Faik, Orhan Seyfi Orhon, Mehmed Şevket Eygi, Tekin Erer, N. Mustafa Polat, İlhan Darendelioğlu, Ahmet Kabaklı gibi işçi ve demokrasi düşmanı, yılanmış gericiler geliyorlardı. Bu ve benzeri yazarların Sıkıyönetimin uzatılması, işçilere karşı «sert tedbirler alınması», «komünistlerin köklerinin kurutulmaları» konularında yazdıkları yazılar, basın tarihimizde müzelerde saklanacak, korunacak ve burjuvazinin kokuşmuşluğunun ne kertede olduğunu gösterecek çok önemli örneklerdi.

Burjuvazinin akıllı yazarları da, bizlerle ilgili önemli yazılar yazıyorlardı. Bunlar, birincilerden farklı olarak ağızlarını şeklen bozmamakla beraber gene de bize çok ağır yergiler düzüyorlardı.

İlerici yazarlardan (dergilerin dışında) en fazla yazıyı İlhan Selçuk yazıyordu. Çetin Altan ise, Sıkıyönetimin ilk günlerinde bir yazı yazdı, ondan sonra konuya hiç eğilmedi.

Çetin Altan, bu dönemde, Akşam'da yazar arkadaşı İlhami Soysal ile daha çok «Devrimci Ordu Gücü» bildirilerini konu eden yazılara ağırlık veriyordu. Altan'ın, bunlar dışında Sıkıyönetim süresince yazdığı yazılarından bazılarının başlıkları şöyleydi: «Dübürsel ve Yüreksele Sıkıntılar», «Makûlanız Nasıl?», «Yemekte Salça Kadında Kalça», «Regl Durumu», «Kadın Nasıl Tavlanır..», «Eşekle Cinsel İlişki Oranı».. vd..

O günkü bilincimizle bizler, doğrusu, Çetin'in bu tür yazı yazmasına hayıflanıyorduk. Kendisinden, sınıfsal yapısı gereği birşey beklemiyorduk. Ama birşeyler de bekliyorduk. Ne bekliyorduk? Beklediğimiz şey basit bir ödeşme idi aslında. Çünkü; bizler, bilhassa onu, az mı sırtımızda taşımıştık? (aslında işçi sınıfı, sırtında öyle pahalı yükler taşımıştı ki, Çetin gibileri vız gelirdi..) TİP'te köy çalışmaları yaparken, Çetin'in kızlarla sarmaş dolaş çekilmiş resimlerini köylüler karşımıza çıkardıkları zaman, «bunlar foto montajdır» gibi sözlerle onu, az mı savunmaya kalkmıştık. Onu savunmaktan köylülere asıl meseleyi de anlatamaz, döner gelirdik. Şimdi, biz içerdeydik. Ondan beklenen, «erkeklik göstermesi» burjuvaziye saldırması değildi. Bizi de savunsun istemiyorduk. Bu da zor işti çünkü.. Fakat, demokratik hakları Anayasa çizgisine sadık kalarak yazabilirdi. Adamı yemezlerdi bu yüzden..

İşçilere bunca işkence yapılırken, burjuvazi kendi yasasını bile

çiğnerken bizim, «Radikal Sosyalist» olduğunu yazılarında açıklayan ünlü yazarımız, kadınların regl durumları, kalçaları ile dübürlerle, makûlalarla.. uğraşması, bu konulara batıp çıkması canımızı sıkıyordu. Düşündük, taşındık. Dedik ki; içine düştüğü bu şuuraltı bataklığı kendisine yazalım, o da, işçi sınıfını tanısin, kül yutmadığımızı anlatsın. Ve böylece, kendisine bir mektup yazdık, mektubu ben imzaladım ve elden gönderdik.

Çetin, Sıkıyönetim kalktıktan sonra bizim yazdığımız mektubuda konu edinerek: «benden erkekliğimi göstermemi bekliyorlar.. ben.. işte bu kadar erkeğim... ben dedim ki... ben yaptım ki... söylemiştim ki... anlatamamıştık ki.. tonlarca yazdık... anlattık.. dedim... ben... işinize gelirse. benden bu kadar...» anlamında bir yazı yazdı ve görevini (!) yapmanın rahatlığı içinde kendi yoluna koyuldu.

Çetin Altan'ın hakkını yemiyelim. O, bir avuç kültürlü yazarımızdan biridir.

Hemde benim hapisane arkadaşımıdır. Hapishanede, Çetin Altan gibi arkadaşlara, ihtiyaçta duyulur.. Ama onu, rakı masasında «hoş sohbet» bir insan olarak gördüler ve sevdiler, tıpkı rakıyı seven gibi, fındık, fıstık sever gibi, çerez gibi sevdiler onu... Biz öyle görmedik.

Şunu da söyleyelim ki; Türkiye'de ilerici hareket içinde kabiliyet ve yetenekleri tam olarak değerlendirmek, mümkün olmamıştır. Çetin Altan konusu da öyle. Bu gibi yazarlar da kendiliklerinden belli bir disiplin ve tutarlılık içinde sürdüremediler yazı hayatlarını.. Elbette bir ilerici yazara hiç kimse illede şunu yazacaksın, şu biçimde yazacaksın diyemez. Eğer o ilerici yazar, gerçekten ilerici ise eylemi ile yerini birazda kendisi belirler. İlerici bir yazar, değil kadınların regl durumlarını, tanrıyı da, şeytanı da araç olarak, malzeme olarak ele alabilir. Her halde önemli olan, kullanılan araçlar değil, amaçlardır. Yaptıkları görevlerdir.

Hapishaneden ikinci mektubu, belli güçlerin adamı Abdi İpekçi'ye yazdık. Ve onu da elden gönderdik. Bu mektubu da ben imzalamıştım. (Bugün, bu mektuplar elimde olsaydı, çekinmeden yayınlardım.. aleyhime olsa bile.)

Abdi İpekçi, gibi yazarların önünde burjuvazi, beş vakit değil, onbeş vakit namaz kılsa gene de borcunu ödeyemez. Peki, biz ne istiyorduk bu yazardan? Doğrusu bu yazardan da bir şey istemiyorduk. Kendisi, sınıfsal olarak tercihini yapmış, yerini seçmiş, tarihsel fonksiyonunu gösteriyordu. Bizimkisi biraz da anarşistlik (!) sayılırdı. Tutup adamcağıza işçi sınıfı adına ders vermeye, bildiğimiz doğruları söylemeye kalktık; «söylediğin şey, öyle değil.. böyledir..» gibi bir ükalalık (!) yapmıştık. Mektubumuzun sonunda da; «..işçi sınıfı

gelecek sonunda... sizi de kurtaracak... bizi de...» demiştik galiba..

Üçüncü mektubu da, çalıştığım fabrikanın (TÜRKKABLO) Finlandiya'lı müdürü, Mr. Olli Kokkonen'e yazmış, bir arkadaşıla birlikte imzalamıştık. Bu arkadaşıla birlikte biz, işverenden atılan 9 kişiden ikisiydik. (Sıkıyönetimin ilânı ile işverenlere gün doğmuştu, ve hemen iş akitlerimiz feshedilmişti. Neden olarak da fabrikadan kereste çalarak hırsızlık yaptığımız gösteriliyordu. İş akitlerimizin feshine ilişkin mektupları adreslerimize -hapishaneye- göndermişlerdi. Yürüyüş günü pankartlar için hazırlanan bir iki çita yüzünden biz, «hırsız» oluvermiştik..)

Fabrika müdürü, çok demokrat bir kişiydi. Ne de olsa Finlandiya gibi burjuva demokrasisinin iyice geliştiği bir ülkeden geliyordu. Bizim yerli işverenlerden çok ileri bir kafa taşıyordu. O da, diğer Fin'li yönetici ve teknisyenler gibi, bizlerin işten atılmamızı isteyen polis ve MİT yetkililerinin bütün baskılarına karşı durmuştu. Her seferinde bu «etkili ve tepkili çevrelerin» ısrarlarına, «bunlar çok iyi insanlar, benim işime de çok yarıyorlar.. kafalarındaki düşünceler bizi ilgilendirmez...» diyebilmişti. Bu, çok basit gibi görünen bir olaydı. Fakat o dönemde (halâda öyle ya..) herkesin yapabileceği bir iş değildi! İşten atılmamıza ilişkin belgelerde onun da imzası olduğu halde biz, onun son güne kadar dayandığını ve sonunda bazı çevrelerin baskısı ile adeta zorlanarak bunu kabul ettiğini biliyorduk. Fabrika müdürünün demokratlığı sıkıyönetim koşullarında sökmemiş, işleyen mekanizmanın gereği yerine getirilmişti aslında... İşte bu demokrat müdüre; ülkemizin içinde bulunduğu politik ve ekonomik durumun bir değerlendirmesini yapmaya çalıştık. Bu mektubun hazırlanmasında, Nahit Tören'in de bize önemli katkısı oldu.

Hapishane'de Nikâh

15-16 Haziran olayları bizlerin, dışarı ile ilgisini kesmemişti. Kendimizi dışarı ile soyutlamamıştık. Hayatın akışı başka bir biçimde burada da sürüp gidiyordu.

Arkadaşlarımızın, doğum, nikâh gibi mutlu günleri buradaki yaşantımızı renklendiren, herkesi biribirine iyice kaynaştıran olaylardı.

İşte Zekeriya Bayır'ın nikâhı da bunlardan birisiydi.

Bir gün baktık, Zekeriya nikâh töreni için dışarı çağrılıyor. Kendi sınıfından, tertemiz, gencecik bir işçi kızı ile nikâhını kıydırdı. Ve nikâh törenini de mahkemede aynen: «Nişanım Sabiha Uzun ile nikâh hazırlıklarına başladığımız sırada bu olaylar meydana geldi. Ve tutuklandım. Bu büyük şanssızlıktı. Ben de nikâhımı

cezaevinde kıydırdım..» diyerek hem zapta geçirtti ve hem de, böylece bütün dünyaya adeta ilân etti.

Arkadaşları, Zekerya ile Sabiha'yı ziyaret günleri tel örgünün dışında karşılıklı yalnız bırakarak hasret gidermelerine katkıda bulunuyor, incelik gösteriyorlardı.

Çankırı'lı Hasan Altıntaş

Altıntaş, Otosan da çalışıyordu. Bir gün bu iş yerindeki sarı sendikanın hesabı görülünce, Maden-İş Sendikası'na baş temsilci atandı. Otosan'ın yiğit ve kararlı işçileri, 16 Haziran'da en öndeydiler.

Altıntaş, böyle bir eylemden sonra tutuklanabileceğini hesap edememişti. Sınıfsal sağduyusu ile her işe vardı, ama bilinç olmayınca ipler biryerde kopuyordu. İşte bu kişi de; en önde yürüyen, kavga verenlerdendi.. Öğrendiğimize göre, daha önceleri de çeşitli suçlardan hapsolmuş, uzun senelerini içerde geçirmişti. O, bir proleterden çok, bir lümpendi. Sonunda, sosyal karakterinin gereğini yaptı. İçerden, Sıkıyönetim Savcılığı'na mektuplar döşenerek arkadaşlarını ihbar etti. Böylece kendisini kurtarmayı düşündü. Sonunda provakasyon açığa çıktı. Altıntaş, Büyük Davaya ve kendi yargılandığı davaya, hem sanık, hem de muhbir olarak katıldı. Dışarı karşı sağlam-metin görünmeye çalışıyordu. Mahkemede ise biraz kızarmıştı..

Altıntaş'ın provakasyonu karşısında, Dev-Genç'liler bu lümpeni yargılayıp, işini görmek istiyorlardı, güç zaptedildiler.. Bazı sendikacılarda, gençleri yatıştırdılar.. İşçiler de gençleri yatıştırıcı çaba içindeydiler.

Altıntaş'ın yüzüne tükürüldü, sadece.

Yatıştırıcı davranılmasaydı, bu lümpenin cenazesi çıkacaktı hapisaneden..

Sıkıyönetim kalktıktan sonra Altıntaş, işine alındı. 16 Haziran'ların önde gelen militanları hiç bir zaman, hiç bir fabrikada işbaşı yaptırılmadı. (Sendikanın kuvvetli bulunduğu bir iki işyeri dışında.) Otosanda yıkılan sarı Sendika, tekrar diriltildi.. Tabii Altıntaş da, bu sendikanın başında olarak..

Rona Ronay Olayı

Arçelik'te çalışan bu provakatör, efendilerinin kendisini kurtarma işinde geç kalmaları karşısında, adeta sinir krizleri geçiriyordu.

Türkler ve arkadaşlarının koğuşunda kalıyordu. Anlaşılan, burada da bizzat görevini ifa edecekti. Yatağı da hemen Türkler'in ranzasının üstünde bulunuyordu. Genel Başkan zeki.. Rona Ronay'a çok iyi davranıyor, adeta onu koruyordu. Bugün, bu bay eğer yaşıyorsa, hayatını Türkler'e borçludur. Mahkemede; «gizli celse istiyorum, söyleyeceklerim var..» diye tutturunca, sendika yöneticilerinin provakasyon olmasın diye, sorumlucu, yaptıkları ikâzlar para etmedi. Rona Ronay, güzel bir dayak yedi.. «O... çocuğu ne açıklayacaktın!.. yürüyüşte çekipte polise verdiğin filmleri mi?..» diye, tüm işçilerin saldırısına uğradı. Türkler, Rona Ronay'ı tahliyesine kadar, korudu. Sonunda tahliye edildi de kurtuldu. Herhalde görevini gereğince yerine getirmişti..

Önlenen Bir Kavga

Hasan Altıntaş, tahliye olmuştu. Onunla birlikte bir kaç arkadaş daha vardı tahliye olanların içinde.

Akşam üzeri, tam gidecekleri sıralarda, «yol paramız yok..» bahanesiyle hır çıkardılar.. Galiba Genel Başkan, «Cumartesi günü gider sendikadan paranızı alırsınız..» gibi bir karşılık vermiş.. Bu gerekçe ile hapisanede bir provakasyon yaratılmak istendi. Bir kısım arkadaşlar, «yahu bir yol parası için sendikanın aleyhine söyletmeyin bu adamları», «verin bir kaç kuruş, gitsinler..» dedi. Hatta Hilmi Güner'de evine telgraf çekmişti, bu kişilere para vermek için.

Hasan Altıntaş ve tahrik etmek istedikleri bir iki kişi, Türkler ve arkadaşlarının koğuşlarına yürümek istiyorlardı. Bu tahrik; şuur altında sendika yöneticilerinin bazılarıyla olan çelişkileri su yüzüne çıkarmak istidadını gösteriyordu. Ve hava çok gergin bir hal almıştı.. Hasan, söylemediğini bırakmıyordu.. Araya girildi, kavga ve provakasyon önledi. Nahit Tören, kapıları kapatarak, gerekli uyarı ve hatta tehdit ederek büyük bir olay önlenmiş oldu. Fakat Dev-Genç'li arkadaşların bu ve benzeri yardımları, çok az sendikacı tarafından anlaşıldı. Adeta gizli bir şer kuvveti bu iki grup arasındaki çelişkileri gergin tutmak için büyük bir çaba harcıyordu.. Yaşadığımız acı günler.. Olaylar.. olup bitenler.. ülkemizin gerçekleri.. sonradan şer kuvvetleri ile, işçi sınıfının devrimci mücadelesine içtenlikle inananları bir bir ortaya koydu.

En Genç Tutuklu İşçi

İçimizde en genç işçi, Lastik-iş kolundan 15 yaşında, Ahmet Kavvas isimli, Karadenizli bir arkadaştı.

Levent'teki olay sırasında bacağından kurşun yemişti. Kurşun,

baldırından girip çıkmıştı. Yarası üstün körü bir pansumandan sonra önemsenmemiş, cezaevine gönderilmesinde hiç bir tıbbi sa-
kınca görülmemişti.

Ahmet yürüyebiliyordu. Adeta «it» canlıydı. Biz, önceleri Ah-
met'in bu açık yara ile bacağına kaybedeceğini sanıyorduk. Kendi-
si daha çocuktuk, yarasını temiz de tutmuyordu. İkâz falan da din-
lemiyordu.

O, durumuna bile bakmadan, kendinden büyük arkadaşlarıyla
güreş tutmağa kalkışıyor, herkese dalaşıyordu. Sonradan Ahmet'in
köyünde iken güreş tuttuğunu öğrendik. Ahmet'in dalaşmasını iyi
ki önlemedik, çünkü, o bu dalaşmalarla kan dolaşımını hızlandırı-
yor, bacağına daha fazla kan yürümesini sağlıyormuş.. İçgüdüleriy-
le bunları yapan Ahmet'in bacağı da iyi oldu böylece..

Tamamlanamayan Bir İhbar

Hapishanede iki tane de hoca vardı. Birisi tam hoca idi, latası
cüppesi ile tam teknil.. Diğeri ise, daha çok üniformasız hoca idi.
İkisi de namaz kılıyorlardı. Bazen, cemaat olarak kendilerine katı-
lanlar da oluyordu.

Cüppeli hoca, bir kereste fabrikasında usta başı olarak çalışı-
yormuş. Emrinde çalışanlar tarafından işi bırakıp, yürüyüşe katıl-
ması için zor kullanmışlar. Galiba, bir iskarpela ile hocanın üstüne
yürümüşler, eline de işyerinin bayrağını tutuşturup, yürüyüş kolu-
nun tam başına sürüklemişler. İşçiler; sakallı, cüppeli bu militan
hocayı çok sevmişler, alkışlamışlar. Hoca'dan militan olur mu? Bas-
bayağı olur işte.. Hoca, emekçi halkının direnişinde sınıfsal sağ du-
yusu ile hareket eder. Marş söyler, sloganları haykırır. Olanca gü-
cüyle bağırır. Gazetecilerin oyunu, hocayı içeri getirir. Elinde bay-
rak, bu sakallı adam, vatansever bir hoca olarak basında arzien-
dam eder.. Hoca çok işkence çeker. Galiba, Atatürk ilkelerinden
«Laysizme» içtenlikle inanmış (!) bir assubay, hocanın emdiği sü-
dü burunundan getirir.. Sakalını kademe kademe zevkle kırkar.
İçeri geldiğinde, «hoca şu sakalını düzeltelim» diye teklif ettik, ka-
bul etmedi «Allahtan..» dedi.

Bir kısım arkadaşlar, hocaya takılıyordu. Bunların başında
Adana'lı Hasan Çakar, hocayı irdeleyip, duruyordu.. Hoca, din iman
tanımayan bu zındıkların (!) içine girdiğine bin pişman.. Hasan Ç-
kar her küfür edişte, hoca gökten taş yağacak diye hep yukarılara
bakıyordu..

Hoca, artık yürüyüşteki hoca değildi. Sınıfsal karakteri burada
kaybolmuştu.. «Komün»e de kızılıyordu. «Benim rızkıma kimse karı-
şamaz..» diyordu. Karışmıyorduk aslında.. Hoca çok bencildi. Ye-

mek dağıtılırken en öne fırlıyordu. Kendisini bir türlü sıraya sokamıyorduk. Böyle anlarda Hasan'ın küfürleri hocayı sıraya sokuyordu. Hoca, eşitliğe de karşı idi. Bir keresinde ortadan kaybolan limonları arıyorduk. Hasan, hemen hocanın latasının ceplerinden limonları bulup çıkarmıştı..

Görüş günleri, hoca ile karısı ağlaşır dururlardı. Hocaya tesellide kâr etmiyordu.. Hoca, bizlerden hoşnuttu aslında.. bizde ondan.. Sadece Hasan'ın küfürlerinden hoşnut değildi.. Kendisine sosyalizm'den söz ettik, «Kur'an-ı Kerim dekilere benziyor..» diyordu.

Bir gün bu üniformalı hoca (Cemal Sancaktar) ile, üniformasız olanı (Adil Tokcan) bir araya gelerek; bizim Auer Baş temsilcisi Cengiz Turhan'ı ilgililere ihbar eden bir mektup kaleme alıyorlar. Tam son düzeltmelerini yaparlarken, suçüstü yakalanıyorlar. Bu ihbarda daha çok üniformasız hocanın rolü büyüktü. Militan ve Sancaktar hoca bu işte kandırılmıştı..

Bir Tesbit

Olaylarda ölen ve yaralanan polisler için bir tesbit yapılması düşünülmüş.. (Ölen ve yaralanan işçiler için hiç bir zaman bir tesbit yapılmadı..) Polisler, Sıkıyönetim yetkilileri cezaevine gelmişlerdi. Polis yetkilileri, kendi usullerince bir tesbit yapmayı düşünmüşler. Yani; bir takım arkadaşlarımızı alıp götürerek kendilerine göre sorguya çekmek, ve ikrar ettirerek işi bitirmek istiyorlardı. Askerler ise, polislerin bu isteklerine uymamış, yasalara göre bir tesbit yapılmasını sağlamışlardı . Katil diye suçladıkları kimse, Türk-İş'e bağlı bir iş yerinden, doğulu bir arkadaşı.. İlgili subaylar, polisleri ayrı ayrı odalara koymuşlar, teker-teker ve birbirleri ile temas ettirmeden sıraya sokulan işçileri kendilerine gösteriyorlardı. Bu sıraya sokulan işçilerin, tamamına yakını, kara kaş kara göz, pos bıyıklı, esmer olanlardan seçilmişti..

Polisler, hep birbirini yalanlıyan tesbitler, yaptılar. Gerçekte polis öldüren hiç bir işçi yoktu. Ölen polisin, otopside yapılan muayenesinde, polis kurşunu çıkmıştı.. İşçilerin adam öldürmek diye bir sorunu yoktu, fakat öyle gösterilmek isteniyordu.. Bunu da başaramadılar..

Böylece, Elâzığ'lı arkadaşımız katil zanlısı olmaktan kurtulmuştu..

Yargılamalar

Duruşmalar başlamıştı. Hepimiz neşeliydik.. Cemselere doldurulup, getirilip-götürülürken keyfimize diyecek yoktu. Ara sıra o

çevrede işe gidip gelen işçi servisleri ile karşılaşıyorduk. Karşılıklı selâmlaşmalar, haykırışlar, türküler, marşlar..

Duruşma daha başlamadan, hakimlerle tartışmalar başlamıştı. Avukatlar, mahkeme salonuna konulan teyp tesisatının mahkeme heyeti tarafından mı, yoksa başka bir merci tarafından mı konulup konulmadığını soruyorlardı. Biz, içimizden gülmeye başlamıştık. Doğrusu avukatlarımız da az değildiler.. Bize kalsa, ortalığı gürültüye boğacaktık, hiç bir sonuç ta alamıyacaktık.

Hakim «böyle şeyler usuldendir, Yassıada da teyp vardı» gibi kendi kendini savunmaya kalkmıştı ki, biz haykırdık; «Biz vatan haini değiliz!» «Yassıadayı niye karıştırıyorsun!» hakim, nede olmasa hukuk biliyordu. Faka basmadı. Celseye, karar için beş dakika ara verildi. Duruşma tekrar başladığında, hakim; «teyp tesisatının mahkemenin kararı ile kurulmadığını..» söyledi. Avukatlar da, ardından; «duruşma, tutanaklarla tesbit edilir teyple değil, bu tesisat da mahkemenizin kararı dışında buraya koyuldu ise kaldırılmasına karar verilmesini..», karar verildi, Teyp tesisatı kaldırıldı. Böyle bir kararı veren hakimi de duruşmadan, hemen çektiler.

Duruşmalarda işçi sınıfını ve hareketi savunduk. Dünya görüşümüzü savunduk. Bu duruşmalarda söylediklerim, benim için, yazgım için, bağlayıcı bir dönüm noktasıydı.. Yaşadıkça da karşımıza çıkacaktı..

Duruşmalardan sonra çeşitli çevrelerce ilgi görüyorduk. Unutmadığımız bir iki olayı anmak isterim..

Maden-İş'in eski kurucularından ve başkanlarından Yusuf Sıdal, duruşmalarda söylediklerimizden dolayı, boyunlarımıza sarıldı, yanaklarımızı öptü, «emdiğin süt helâl olsun.. sınıfımızı savundun.. onurumuzu korudun..» gibi övgü dolu sözlerle bizleri kutlamıştı. Sevinmiştik, fakat yüzümüz de kızarmıştı. Eğer dediklerini yapabilmiş, yerine getirmiş idiysek, bu taşınabilecek en büyük şerefimizdi.. Ayrıca, bir şey yapan da, sadece görevini yapmıştı.

Bizleri kutlayanlar arasında, bir ayağı duruşmalarda, bir ayağı cezaevinde adeta mekik dokuyan, bayan Türkler'de vardı. Hepimizin boyunlarına sarılarak, «sağolun.. varolun..» gibi övgülerle o da, bizleri duygulandırmıştı. İyi kalpli bu insanın davranışları karşısında, bazı arkadaşlar kendilerini tutamayıp, «keşki bayan Türkler Genel Başkanımız olsaydı..» demekten kendilerini alamamışlardı..

Şaban Yıldız'da işçileri, hem duruşmalarda, hem de cezaevinde içtenlikle arayıp soranların başında geliyordu. O da, duruşmalarda görevini yerine getiren her işçiyi kutluyordu.

Duruşmalarımız eğlenceli ve renkliydi.. Derken tahliyeler başlamıştı. Birer ikişer bütün arkadaşlar tahliye edilmişlerdi. Giderek Sı-

kiyönetim'in süresi bitti. Sıkıyönetim'in son günü bizim davada tutuklu bulunan tek sanık, ben de tahliye olmuştum. İçerde sadece «Büyük Dava» da tutuklu bulunan arkadaşlar kalmıştı. Onlar da sivil cezaevine aktarıldılar, çok kısa bir süre sonra onlar da tahliye edildiler.

O dönem hüküm giymiş bulunan Mustafa Figen ile Adem Muhammet Gündoğan arkadaşlar içerde kalmıştı. yalnızca..

Direnişin Öğrettikleri

Bir direnişin içinden gelenlerin, kitlelerle canlı bağları bulunanların, o hareket üzerine söz söylemeleri, herhalde en doğal hakkıydı.

İçerdeyken, direniş üzerine aramızda yaptığımız tartışmalarda en çok üzerinde durulan ve ağırlıklarını duyuran konular şöyleydi;

— Direniş nedir? Nasıl yapılır? Grev, işgal, boykot, yürüyüş ve benzeri eylemleri kim yapar? Niçin yapar? Ne adına yapar? Ne zaman yapar?..

— Her aklına gelenin genel bir direniş önermesi doğru mudur?

— Demokratik kitle hareketlerini önermek hakkı kime aittir?

— Gerekli olduğu saptanan böyle bir hareketi kim örgütler? kimler plânlar ve yönetir?

— Kendiliğinden kitle hareketi nedir?. Bunlara karşı ilericilerin tavrı ne olmalıdır?.

— Parti sorunu, geçmişteki önemli kitle hareketleri, bunların başarıları ve yanlışları?..

— Kitle hareketlerinde en geniş anlamıyla ilerici cephe hareketinin ve birliğinin sağlanması..

— Program, hedef ve sloganların saptanması..

— Eylemin muhtemel sonuçlarının ve bunlara karşı neler yapılabileceğinin önceden saptanması..

— Eylemin örgütlenmesi, basınla ilişki, bildiri, afiş, ilân vd. hazırlanması, sesle duyuru..

Bütün bunlar, en küçük ayrıntılarına dek tartışılıyordu. Sorunlar derinlemesine açılınca da, tartışmalar giderek şu konular üzerine yoğunlaşıyordu;

— Her direniş devrimci bir eylem midir?

— Eylem yapmak hakkı kime aittir? Buna kim karar verir? Eylem ne zaman yapılır?, yapılmaz? Nedenleri?..

— İlerici hareket içinde; doğru tahlil yeteneği, uydu ve tutsak olmadan düşünebilmek, taklitlerden kaçınmak, burjuva propagandası ve etkisi altında kalmadan yorum yapabilmek gücü..

— Bağımsız, gözlemci, araştırmacı ve yaratıcı olabilmek..

- Devrimci uyanıklık, esneklik..
- Eylemde birlik.. İlerici hareketi böldürmemek..
- Provakasyonlardan kesinlikle kaçınmak, provakatörlerle karşılaşmaz savaş!..
- Sözde değil, pratikte, yiğit-kararlı-korkusuz olmak!
- Bireycilikten kaçınmak, disiplinli, tutarlı olmak.. verilen görevleri yerine getirmek.
- Yerli-yersiz ajitasyon yapıp-yapmamak..
- Gençliğin en dinamik ve sağlam unsurlarıyla kopmaz bağlar kurabilmek..
- İlerici hareketin düşmanlarıyla, eylemde doğrusu gösterilerek savaşmak..

Yaşanılan, sıcaklığı üzerinde bulunan ve tartışılan bu konular, hepimizi bir yerlerden biryerlere getiriyor, adeta bilinç kozamız örülüyordu.. Hepimiz, sınıfsal çıkarlarımıza ve bilincimize göre bu ve benzeri konuları deşiyorduk... Aklımızın erdiğince, olup bitenlerin üzerine tartışıldı ve bazı çözümler saptandı.. Üzerinde; günlerce, aylarca düşünölen konularımız içinde bulunan ve artık iyice öğrenilenlerin başında, Parti sorunu gelip baş köşeye oturuyor, kendini, eksikliğini duyuruyordu.. O olmadan, onun disiplini altında bulunmadan yapılan kitle hareketlerinin zaafı, yanlışları hep biliniyor, görölüyordu.. Bunun ardından; Parti-Sendika ve diğeri demokratik güçler arasında bulunması zorunlu irtibat ve ilişkiler önemini git-tikce duyuruyordu.

Bu direniş, hepimize çok önemli şeyler öğretmişti..

Devrimci eylem'in asla bir macera olmadığı, devrimci eyleme soyunmanın bir heves, merak ve tatmin işi olmadığı açıkça kanıtlanmıştı..

Kitaplardan öğrenilenlerin son derece gerekliliğinin yanı sıra; ölkemiz üzerine de daha bir çok şeyler öğrenmemiz gerektiğini anlamıştık.. Kanımca, yanlışlar daha çok, ölkemiz üzerine olan bilgilerimizin sınırlı ve eksikliğinden kaynaklanıyordu. Türkiye üzerine, daha onlarca kitap yazılmalı, araştırma yapılmalıydı.. Toplumsal hareketlerin tümünün açık açık adını koyan gerekli araştırmalar..

15-16 Haziran her kesime yararlanmaları için engin deneyler ve malzemeler bırakmıştı. Bu direnişten çıkartılan derslerin ve daha çok ilgilendiğimiz konuların belli başlıları bunlardı.

Bu direniş, geçmişten-günümüze gelişen sosyal birikimin ürünüdü..

İşçi sınıfı; Türkiye koşulları ve pratiğı içinden yaratılacak ileri-ci harekete bel bağlanılmasını da öğretmiş oluyordu böylece...

Gerçek demokrasinin yaratılması ve yaşatılması yolunda ileriye

bakmak.. Örgütlü, disiplinli, bilinçli ve kararlı olarak mücadele etmek!..

İşte, kısaca, 15-16 Haziran'ın bize öğrettikleri..

Hapishane'nin Öğrettikleri

İçerde geçen günlerin en ilginç yanları yaptığımız tartışmalarımızdı. Bu kadar insanın bir arada tutuklu bulunması önemliydi. Çeşitli nedenlerden bir türlü toparlanamayan kişilerin böylesine bir araya gelmesi çok güçlü.

Bizlerin oluşturduğu topluluk renkli olmakla birlikte, yaşamın, pratiğin içinden gelen çeşitli unsurlar sayılırdık. Aramızda sermaye sınıfının adamları dışında, her kesimden olanlar vardı. İşçi, sendikacı, öğrenci, memur, küçük esnaf ve aydın karışımı bir koalisyonduk adeta.. Bir köylülük kesimi eksikti içimizde. Onları da, gelişleri köy kökenli olan arkadaşlar temsil ediyorlardı.

Çoğu kez kendimize şöyle bir soru yöneltirdik: Bir araya getirilen bu koalisyon üyelerinin aynı nedenlerle tutuklu bulunmaları hangi anlama geliyordu?.. Aramızda bir çok çelişkiler bulunmasına rağmen, şimdi bir arada bulunuyorduk. Hapiste yazgıları birdi bu koalisyon üyelerinin. Yerken, içerken, yatarken, okurken...

Böylesine bir hapislik yaşamının içinden, gelecek günler için yararlananlarımız çıktı.. Burjuvazinin düşünemediği de buydu kanımca. Bilinmez, belki de düşünmüş olmalı. Sıkıyönetimin süresini kısa tuttuklarına bakılırsa, burjuvazi de bazı şeyler düşünüyordu..

Geleceğe dönük ilginç çalışmalar arasında bir iki, günlük tutan arkadaş dışında, işçilerle anket yapan, not tutan öğrenciler, gazete koleksiyonu yapanlar, önemli haberleri kesip saklayanlar vardı.

Birlikte bulunmak hepimize çok şeyler öğretmişti. Kişilerin özel yaşamları, kişiliklerini yakından tanımak olanağını bulmuştuk. Hapislik bir bakıma evliliğe benziyor. Evlenmeden önce birbirlerini yerince anlayamamış, deneyememiş olanlar, yahut birbirlerine sadece tek yönlerini, dış görüntülerini göstermiş olanlar, evlendikten sonra nasıl gerçeklerle yüzyüze geliyor, birbirlerinin somut olarak gerçek kimliklerini görmek olanağını buluyorlarsa, hapishane arkadaşlıkları da aynıydı.

Hepimiz, bu ortak yaşamımızda daha belirgin olarak birbirimizi sınamış olduk. Somut olaylar, davranışlar, gözlemlerimiz, sezgilerimiz, inançlarımıza olan bağlılık ve uyumun veya çelişkinin kanıtlanmasına yaramıştı. Büyük sevgiler, kopmaz dostluklar ve yoldaşlıklar kadar, içimizdeki yozluklar, çelişkiler de burada şekilleniyor, yoğruluyordu.

Anı yazan bir arkadaşına kötü gözle bakanların, komün oluşt-

rulmasına karşı çıkanların, gençlerle işçilerin kaynaşmasına duvar örmeğe kalkanların, namaz kılanları idareye şikayet edenlerin, mahkemelerde kişisel hesaplarla kurtulmak için ağlayanların, tahliye olabilmek için arkadaşlarına ricalarda bulunarak zayıflık gösteren bir kısım sendikacıların, gerçek kimlikleri şimdi daha iyi anlaşılıyordu.

Hapishane hepimizi imtihan ediyordu. Tıpkı direnişteki gibi. Yahutta hapishane, bir laboratuara benziyordu. Çeşitli olaylar karşısında bakış açımız, davranışlarımız ve onların nedenleri, bu hapishane laboratuvarında açıkça ortaya çıkıyordu. Böylece, herkes iyice birbirini anladı, dinledi ve tarttı.

İşçi sınıfının ilerici mücadelesine içtenlikle, bilinçle ve kararlı olarak inananlarla, böyle bir çizgiyi rozet gibi takanlar artık belliydi. Aslında pratikte de bazı kişilerin gerçek kişilikleri biliniyordu. Fakat, hapishane koşulları, bu sınırlı bilgileri daha da somutlamıştı.

Olumlu ve olumsuz yanları ile ilerici hareket içindeki kişiler ve onların kişilikleri üzerine olan tartışmaların bazıları işte bunlardı..

Hapishane yaşamının, kişiye sağladığı en büyük kazanç da sanırım bu...

BÖLÜM : IX

DEVİRİMCİ GRUPLARIN OLAYLARLA İLİŞKİLERİ ÜZERİNE

Institut kurde de Paris

Institut kurde de paris

DEVİRİMCİ GRUPLARIN OLAYLARLA İLİŞKİLERİ ÜZERİNE

Olaylar öncesinde görüş ayrılıkları nedeniyle devrimci hareketin, parti, dernekler, dergi ve gazeteler çevresinde toplanan çeşitli gruplara bölündüğünü biliyoruz. Bu gruplar, genellikle «fraksiyon» olarak nitelendiriliyorlardı. Konumuz hakkında bir sonuca varabilmek için bunların herbirinin, 15-16 Haziran olayları ile ilişkilerine de değinmek gerekiyor. Gerçekte bu, fraksiyonların genel bir değerlendirmesi niteliğinde olabilir. Ancak biz, derinliğine bir değerlendirme yapacak değiliz. Zaten bu, başlıbaşına bir araştırma konusudur. Bizim, bu konudaki görüşlerimiz, çok kısa olacak. Bu nedenle, fraksiyonların tümüne yer vermemiz de olanaksız. Özellikle, «Partisiz sol'un kendi içindeki bölünmelerini birkaç sayfa ile anlatmak hiçte kolay değil..

Bu değişik devrimci görüşlerin, olaylarla ilişkilerini dört alt başlıkta toplamayı uygun bulduk. Böylelikle TİP'in, Dev-Genç'in, genel olarak «partisiz sol'un DİSK'in olaylarla ilişkilerini ortaya koymaya çalışacağız.

15-16 Haziran ve TİP

1962 de kuruluşundan 1972 de Anayasa Mahkemesince kapatılışına dek, 10 yıl süre ile çalışmalarını sürdüren TİP, tüzüğü, programı ve çalışmalarıyla ülkenin demokratik yaşamını çeşitli yönlerde etkilemiş, toplumsal yaşantımızda derin yankılar yaratmıştır. Sosyal sınıfların hemen hepsinde TİP'in ilerici sesinin yankılarını, etkisini görmek mümkündür.

Ülkemizde kapitalist üretim biçiminin gelişmesi ve işçi sınıfının doğuşu ve mücadelesi sonucunda bilinçle tarih sahnesine çıkışının, gerek sosyal, gerekse siyasal yaşantıda bazı değişiklikler getirmesi doğaldır. Propaganda, baskı ve ustalıkla, emekçi halktan gizlenen yurt ve dünya gerçeklerinin, gizlenmesine olanak tanımayan bu gelişme karşısında emekçi sınıflar, etkilenmeye başlamışlardı. Değişen dünyada «değişmeyen bir Türkiye'yi» düşünmeye olanak kalmamıştı. İşte TİP, oluşan sosyal birikimden yararlanarak, 27 Mayıs Anayasasının sınırlı da olsa getirdiği özgürlük ortamında, o günün legal koşulları içinde kurulan, devrimci ve ilerici bir partiydi. Az da olsa Marksizm'den esinlenerek tüzük ve programını oluşturan bu parti, demokratik ve Anayasal hakların gelişmesi yolunda görev yapmaya çalıştı.

Sayıdığımız bu nitelikleri, TİP'i, siyasal yelpazede AP'nin «alternatifi» durumuna getirmiştir. TİP'in tüm çalışmalarında bunu somut olarak görebiliriz.

TİP'in çalışmaları geliştikçe, burjuva partileri, anti-komünist saldırılarının yanısıra, önemli ve ilginç tepkilerde göstermeye başlamışlardır. Örneğin, YTP. Genel Başkanı Ekrem Ali CAN, bir konuşmasında; «TİP, parlamentoya ve hepimize bir seviye getirmiştir...» demektedir.

Gerçekten TİP, çalışmalarıyla ülkede yalnız «sol»u değil, karşıtlarını da etkilemiş, onların değişmelerine de neden olmuştur. Bu, CHP in değişmesinde açıkça görülmektedir. TİP'in, AP.'nin «alternatifi» olarak gelişmesi karşısında, İsmet Paşa'nın, partisinin geleceğini düşünüp çıkış yolu olarak «ortanın solu'nu» seçmesi, gözlemin açık bir kanıtıdır. İsmet Paşa'nın, partinin kurtuluş yolu olarak seçtiği yol'un, yeterli ve geçerli olmadığını anlayan ECEVİT'in, daha ileri gidiş zorunluğunu duyması ve bu yolda hareket edip başarıya ulaşmasında da TİP'in büyük etkisi olduğu söylenebilir.

TİP., kendi dışında etkiler yaratırken, kendi içinde de bir evrim geçirdi. Başlangıçta sosyalistlerin, TİP'in tüzük ve programına karşı pek eleştirileri yoktu. Ancak, sınıfsal mücadele geliştikçe, TİP'in içinde ve dışında yer alanların birbirleriyle çekişmeleri de iyice kızıştı. Kanımızca, ülkeyi iyi tanımamaktan doğan bu çekişmelerin, hızla gelişmesinin temel nedenlerinden biri, TİP. yöneticilerinin ve karşılarındakilerin sınıfsal rahatsızlıkları ve bundan kurtulamamalarıydı.

Yukarıda da değindiğimiz gibi, TİP., Marksist-Leninist bir parti değildi. Oysa, ülkemizin geçirmekte olduğu evrenin ve TİP'in gelişmesinin önemini kavrayamayan-göremeyen bir kısım çevreler, TİP'i bir Marksist-Leninist parti sayıp öyle eleştirdiler. Marksist-Leninist bir partinin uyması gereken ilkelere uymuyor diye, TİP'e saldırdılar. TİP., bu saldırı ve eleştirileri karşılayacak durumda ve düzeyde olmadığından, içinden ve dışından adeta - deyim yerinde ise - kemirildi.

Pek doğal ki, ülkedeki ilerici ve devrimci hareketin ve TİP'in, içine düştüğü kaos'tan, yalnızca TİP'i eleştirenler ve ona saldıranlar sorumlu tutulamazlar. Bunda, en az onlar kadar, TİP. yöneticilerinin de sorumluluğu vardır. TİP'in başında bulunanların çoğu, bilimsel sosyalizmi kendi olanak ve yetenekleri içinde bilirlerdi. Ancak, iş, bilmekle bitmiyordu. Bilinenleri pratiğe uygulamak da gerekliydi. TİP'in başında bulunan kişiler, sınıfsal rahatsızlıklarının ve ihtiraslarının esiri oldukları için, İŞÇİ İNSANI tanıyamadılar. İşçi sınıfı ile yeterli ve gerekli bağı kuramadılar. Bağ kurabildiklerini de parti içindeki plansız - programsız ve pasif bir eğitimden geçirip, kendilerine benzeterek fabrikalara geri gönderdiler.

Örgütlenmede bir dizi küçük burjuva aydını yedekleyip, «mute-

met adam» sayarak, partinin başına getirince soruna çözülmüş gözü ile bakabiliyorlardı. Oysa, bu «mutemet» kişilerden nice provaktörler ve nice ajanlar çıktığını bugün herkes biliyor.

Ülkedeki devrimci hareketin içine düştüğü kaos'un yaratılmasında en önemli yeri alan TİP'in «Sosyalist Devrim» strateji ve O'nun karşısındaki akımlardan MDD'nin «Milli Demokratik Devrim» stratejisini savunanların, tartışma ve çekişmelerinin nereye vardığını, kimlere, hangi sınıflara yaradığını açıklamaya gerek yok sanırsınız. (Bugün de bu iki akımın temsilcileri, eski görüşlerinin uzantısında yeniden örgütlenip TİP ve TEP adlı partileri kurmuşlardır.)

TİP hakkında genel olarak ve kısaca söyleyeceklerimiz bunlar.. TİP'in, 15-16 Haziran olayları karşısındaki durumuna ve tutumuna gelince; TİP, bu olaylarda Parti olarak başı çekip, bilimin gösterdiği doğrultuda tarihi görevini-fonksiyonunu yerine getiremedi. Hareketin örgütleyicisi, yöneticisi, yönlendiricisi olmadı. O dönem yayınlanan Parti bildirilerinden de (•) anlaşılacağı üzere, TİP, «işçi sınıfının tarihi yürüyüşünün» «yanında» idi.

Devrimci ve ilerici bir partinin, işçi sınıfının böyle önemli bir eyleminin «yanında» değil, başında bulunması, o eylemi, örgütlemesi, yönetmesi, yönlendirmesi gerekirdi. Birçok tersliğin hüküm sürdüğü ortamda, bu konuda kendine özgü bir biçimde gelişip çözümlendi. TİP'in üstlenmesi, yüklenmesi gereken böyle önemli bir görevi, DİSK üstlendi.

Ancak, 15-16 Haziran olayları ile ilgili oldukça doğru yorumları da TİP. yaptı. İşçi sınıfının bu hareketini destekledi. Parlamento da büyük bir mücadele verdi. Tüm anti-demokratik uygulamalarda olduğu gibi, bu olaylar sırasındaki uygulamalardan doğan bir çok sorunu dile getirdi. Anayasa Mahkemesinde dava açtı.

TİP yöneticileri, harekete katılmadılar. Ancak, bunlar dışında Parti tabanındakiler -örgütün başı çekmesinden yoksun olarak- harekete katıldılar. Bunu, daha çok sınıfsal içgüdüleri, o günkü bilinç düzeyleri ile, pratik içinde kendileri bulup çıkartmışlardı. TİP'in bu militanları, olaylar içinde karşı görüşlerde oldukları diğerleriyle de kaynaşarak etkin oldular.

TİP'in olaylara ilişkin davranışı ve tutumu konusunda yazdıklarımıza, şimdilik ekleyecek hiç bir şey yok sanırsınız. Bu konudaki düşüncelerimizi, TİP'e yöneltilebilecek bir eleştiri ile noktalamak istiyoruz. Bu, o dönemde gerçekleştirilmesi zorunlu ve mümkün olan, ancak TİP yöneticilerinin ve TİP. dışında kalanların, önemsemedikleri ya da daha doğrusu önemser görünüp hasır altı ettikleri «ilerici-demokratik cephe» sorunudur. 15-16 Haziran direnişi, TİP ve dışındaki-

(*) Bu bildirileri aşağıya aynen alıyoruz.

lerin böyle önemli ve acil bir görevi yerine getiremediklerini açıkça gösterdi. TİP açısından bunun nedeni, TİP yöneticilerinin TİP'i «İŞÇİ SINIFININ PARTİ'si» gibi göstermelerine rağmen yukarıda belirttiğimiz gibi TİP'in böyle bir Parti olmamasıdır.

İşçi sınıfının Parti'si olabilmek için, Uluslararası işçi sınıfı hareketine inanmak, Türkiye işçi sınıfının kurtuluşunu, dünya sosyalist sistemi, kapitalist ülkeler işçi sınıfı ve ulusal kurtuluş hareketlerinin, eylem birliği içinde, görmek zorunludur.

TİP, ülkedeki hakim üretim biçiminin kapitalizm olduğunu, «demokratik devrimin esas itibarıyla tamamlandığı»nı gündemde «sosyalist devrimin» bulunduğunu vurguluyordu. Belirli geçiş aşamalarından söz etmiyordu. Bu aşamalarda demokratik mücadeleler daha da gelişecektir.. İşçiler, köylüler, fakir halk, ilerici ve demokratik güçler, egemen sınıfların önüne maharetle yığılabildi. Bu işi yapmaya, hem koşullar elverişliydi, hem de ilerici güçlerin potansiyeli.. Ayrıca, böyle bir cephe hareketinin, «1971 rejimi» ni tezgâhlayan güçlerin hesaplarını, büyük ölçüde bozacağı, ya da en azından gerileteceğini söylemek «kehânet» olmalıydı...

TİP Bildirileri

LENİN, işçi sınıfı Parti'sinin, görevlerini sıralarken şöyle diyor:

«Parti'nin eylemi, işçilerin sınıf mücadelesini geliştirmeyi içermelidir, Parti'nin görevi işçilere yardım için bazı, modaya uygun yollar bulmak değil, işçi hareketiyle birleşmek, bu harekete ışık tutmak ve işçilerin kendi başlattıkları mücadelede onlara yol göstermektir. Parti'nin görevi, işçilerin çıkarlarından yana olmak ve tüm işçi sınıfı hareketinin çıkarlarını temsil etmektir (1)...

TİP'in bu yolda yaptıklarına gelince; bunları, partinin resmi belgeleri ile ortaya koymak doğru olacaktır sanırız. Direnişle ilgili parti bildirileri, bizi bu yolda yeterince aydınlatacaktır. Ayrıca, işçi sınıfının ekonomik mücadelesi ve sendikalarla ilgili partinin resmi görüşünü yansıtan Genel Kongre kararını da, aynen aktarmayı uygun buluyoruz.

«PROTESTO VE DİRENME HAREKETLERİNİ TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ OLARAK TAMAMIYLA DESTEKLİYORUZ. 16 Haziran 1970

Memleketimizin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal bunalıma çare olmak üzere, hükümetin çeşitli baskı ve zorbalık tedbirleri getirmeyi plânladığını biliyoruz. Bu tedbirlerden biri olduğuna evvelce işaret etmiş olduğumuz, Yeni Sendikalar Kanunu, Türkiye İşçi Partisi dışındaki bütün partilerin el birliği ile ve süratle Millet Meclisinden çıkmış bulunuyor. Bu gösteriyor ki, hâkim serma-

(1) — Sendikalar Üzerine. s: 147.

yedar sınıfların en başta gelen kaygıları, işçileri daha çok sömürmek, kârlarını daha çok arttırmaktır. Bu maksatla, işçilerin Devrimci Sendikalarda örgütlenmeleri imkansız kılınmıştır. Buna karşı, DİSK'i meydana getiren Devrimci İşçi Sendikalarının ve işçilerin giriştikleri protesto ve direnme hareketlerini, Türkiye İşçi Partisi olarak tamamıyla destekliyoruz.

Sendikalaşma özgürlüğünü kısıtlayarak bütün işçi sınıfımızı tehdit eden bu kanuna karşı, DİSK'e bağlı olmayan diğer bütün sendika ve işçilerin de anayasal haklarını kullanarak direnmeleri lazımdır. Partimiz, Anayasamıza aykırı olduğunda hiç bir şüphe bulunmayan bu kanunun iptali için, kesinleşir kesinleşmez Anayasa Mahkemesine derhal müracaat edecektir.» (2)

«SIKIYÖNETİM İLANI, AP İKTİDARININ İŞÇİLERİN KARŞISINDA VE BÜYÜK SERMAYEDEN YANA OLDUĞUNUN YENİ BİR KANITIDIR. 17 Haziran 1970

Dünkü Kocaeli ve İstanbul'daki olaylar üzerine, Hükümetçe Sıkıyönetim ilân edilmesi gereksiz ve Anayasaya aykırıdır. Anayasamızın 124. maddesi Sıkıyönetim'in ancak (savaş hali, savaş getirecek bir durumun baş göstermesi, ayaklanma olması veya Vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması) hallerinde ilân edilebileceğini söylemektedir.

Oysa, işçilerin dün yaptıkları protesto yürüyüşü şeklindeki direnme hareketi, Hükümetin ve mahalli yöneticilerin basiretsizlikleri yüzünden kana bulanmış olmakla beraber, bu hallerden hiç birine girmemektedir.

Hükümet, henüz kanunlaşmamış olan, mahut sendikalaşma hakkını kısıtlayan tasarımı geri alacağını söylemek suretiyle çok ürktüğü anlaşılan olayları kolaylıkla yatıştırabilirdi. Böyle yapmayı da Sıkıyönetim ilân etmeyi tercih etmesi, A.P. iktidarının ne derece işçiye karşı ve ne derece büyük sermayeden yana olduğunu bir kere daha ortaya koymaktadır. Bu gereksiz ve talihsiz karar, aynı zamanda AP iktidarının ne derece acz ve şaşkınlık içinde olduğunu da göstermektedir.

Türkiye İşçi Partisi daima Anayasa'daki demokratik haklardan yana işçi ve emekçilerin yanındadır.» (3)

«GERİCİ SALDIRILARINA 'ADİ ZABITA VAKALARI' DİYEN İKTİDARIN, İŞÇİLERİN DİRENİŞİNİ AYAKLANMA SAYMASI KESİN BİR ZORLAMADIR. İKTİDAR TUTUMUYLA OLAYLARI TAHRİK ETMİŞTİR. 18 Haziran 1970.

Başbakan Demirel'in İstanbul ve Kocaeli'ndeki son işçi yürüyüşü olaylarını bir 'ayaklanma' olarak vasıflandırıp, bunu Sıkıyönetim için bir gerekçe şeklinde sunması, iktidarın düşünce ve niyetini göstermesi bakımından çok dikkat çekici ve manidardır. Yaralanmalara, ölümlere, bina tahriplerine sebep olan, kısaca, can ve mal emniyetini ciddi bir şekilde ihlal eden toplu hareketler son yıllarda defalarca, örneğin Konya Kayseri, İstanbul (Taksim) ve son olarak Yozgat'ta yer aldığı halde Başbakan Demirel bunları hep 'adi zabita vakaları' telakkî etmiş; olağanüstü değil, olağan tedbirler alma lüzumunu bile duymamıştır. Yani, can ve mal emniyetine açıkça kasteden toplu saldırılar sağ kanattan ve iktidarın istediği yönde geldiği zaman hükümet bunlara karşı harekete geçmemiştir. İşçilerin hareketi ise, haklı davalarını kamu oyuna duyurmak üzere yalnızca protes-

(2) — (Emek. 1970, s: 2, sy: 73)

(3) — (Emek. 1970, s: 2, sy: 74)

to yürüyüşleri şeklinde başlamış ve başlangıçta o niteliğini muhafaza etmiştir. Ancak ikinci gün valinin daveti ile İstanbul'un askeri kuvvetler ve zırhlı araçlarla doldurulması, köprülerin açılması veya elektrik cereyanı geçirilmesi, iki yaka arasında bütün seferlerin durdurulması, yürüyenlerin önüne başta toplum polisi olmak üzere barikatlar ve süngü takımı askerler çıkarılması havayı gerginleştirmiş, heyecanlar tahrik olunmuştur. Ölü ve yaralı sayısının işçi arasında yüksek oluşu ve bunların polis kurşunu ile meydana gelmiş olması, gerçekte tahrikin nereden geldiğini ve müessif olaylara kimlerin sebebiyet verdiğini ortaya koymaktadır.

Bütün bunlar gösteriyor ki, İstanbul ve Kocaeli'ndeki işçi yürüyüşü ve buna bağlı olayları 'ayaklanma' olarak nitelenecek, kesin bir zorlamadır. İktidar partisi ve Meclisteki destekleyicilerinin bu Anayasa dışı zorlamaya başvurmaları ve buna dayanarak gazetelere akşeden haberlere göre yeni kanunla varlığına kastedilen DİSK'in başkan ve yöneticileri ile yüzden fazla işçinin tutuklanması, olayların temelinde yatan hoşnutsuzluğu ve huzursuzluğu daha da artırmaktan başka bir fayda sağlamıyacaktır.

İktidara ağır sorumluluğunu bir kere daha hatırlatırım.» (4)

«TİP TEŞKİLATININ ARANMASI ANAYASAYA KARŞI İŞLENEN YENİ BİR SUÇTUR. 22 Haziran 1970

Partimizin İstanbul İl Merkezi ile bazı ilçe merkezlerinin Sıkıyönetim Komutanlığı emriyle aranması, anayasal demokratik rejimi özünden zedeliyen bir harekettir. Ayrıca gözaltına alınanlardan çoğunun kanuni süre olan 24 saati çok geçtiği halde henüz hakim karşısına çıkarılmamış olması ve bir kısmının polis karakollarında insanlık dışı işlemlere maruz bırakılması aynı doğrultuda hareketlerdir. Sıkıyönetim, bazı olağanüstü yetkilere haiz bir yönetim biçimi olsa dahi Anayasa düzeni içinde bir yönetimdir. Ve Anayasanın 8. maddesi gereğince Anayasa hükümleri ile bağlıdır. Anayasanın 56. maddesine göre, siyasi partiler demokratik hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. 11. maddesine göre de milli güvenlik sebebiyle dahi demokratik hak ve hürriyetlerin özüne dokunulamaz. Kaldı ki, Anayasaya aykırılığı su götürmez şekilde ortada olan 1940 tarihli Örfi İdare Kanununda dahi Sıkıyönetim Komutanlığı emri ile aranması mümkün olan yerler arasında 'Siyasi Parti Merkezleri' özellikle zikredilmemiştir. Yeni Anayasamız ise bu konuyu açıklığa kavuşturarak siyasi partilerle ilgili kovuşturmaları Anayasa Mahkemesine bırakmış ve onun adına ancak Cumhuriyet Başsavcılığını takibata yetkili kılmıştır.

Bu nedenlerle, Anayasanın kabulünden 20 küsur yıl önce, İkinci Dünya Savaşı ve tek parti şartları içinde çıkarılmış olan Sıkıyönetim Kanununa dayanılarak Anayasa hükümlerine açıkça aykırı ve demokratik hayatı özünden zedeleyici hareketlere asla cevaz yoktur.

Kocaeli ve İstanbul'da yer alan geçen haftanın olaylarını açık bir zorlama ile 'ayaklanma' tarifi içine sokup Sıkıyönetim ilanı kararını geçirten iktidarın, meselelere geçerli çözüm yolları aramak yerine, baskı ve şiddet usullerine başvurmaya yöneldiği belli idi. Şimdi iktidar, adı geçen illerdeki olağan üstü durumdan, partimize ve genellikle işçi sınıfı hareketi ve sosyalist harekete karşı öteden

beri beslediği ve açığa vurduğu niyetlerini gerçekleştirmek için yararlanmaya kalkışacaksa, Anayasa dışına düşen bir iktidar olduğunu bir kere daha belgelemiş olmaktan gayri bir sonuç elde edemeyecektir.» (5)

«İŞÇİLERİN İŞLERİNDEN ATILMALARI YASAKLANMALIDIR. SIKIYÖNETİM İŞÇİLERİN ÜZERİNDE İŞVERENLERİN BİR BASKI ALETİ HALİNE GETİRİLMEMELİDİR. 23 Haziran 1970

Sıkıyönetim bölgelerinde işverenler, direniş yapmış olmaları bahanesiyle ihbarsız ve tazminatsız olarak işçileri toplu halde işlerinden çıkarmaktadır.

İşverenler bu cüreti, Sıkıyönetimin işçi hareketlerini yasaklamış olmasından almaktadırlar. Oysa bilindiği gibi, Sıkıyönetimin ilânına sebep olan olayların temelinde işçi haklarının çiğnenmek istenmesi yatmaktadır. Son işten atmaların işçiler arasındaki huzursuzluğu daha da arttırdığı ve arttıracığı açıktır. Sıkıyönetimin, işverenlerin işçi üzerinde bir baskı aleti haline düşmemesi için, Sıkıyönetim süresince Komutanlığın, işçilerin işten atılmalarını da yasaklaması ve şimdiye kadar atılmış olanların da işlerine iade edilmesini sağlaması gerekir. Bunlar yapılmadıkça Sıkıyönetim Komutanlığının dün yayınladığı ve işçi-işveren işbirliğinden bahseden bildirisi havada kalmış olur.» (6)

TİP'nin 4. büyük kongre kararı'nın konumuzla ilgili kısmı

TİP'in, 29-31 Ekim 1970 tarihlerinde Ankara da yapılan son 4. Büyük Kongresinde alınan kararın 8. bendinde işçi sınıfının ekonomik ve politik mücadelesi ve sendikalar konusunda şöyle denilmekteydi;

«TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ 4. BÜYÜK KONGRESİ

— Sendikal hareketin, işçi sınıfının kapitalist düzen içinde verdiği ekonomik mücadelenin somut, örgütlenmiş biçimi olduğunu ve sosyalist hareket açısından büyük önem taşıdığını,

— Sendikal hareketin, genel grev, sempati grevleri, protesto, miting ve yürüyüşleri biçimlerine bürünerek gittikçe politik bir nitelik kazandığını ve bu politik oluşumun Türkiye sendikacılığında da belirlendiğini,

— Bugün Türkiye'de, bütün işçi sorunlarının toplu sözleşme mekanizması ile çözülebileceği ve sendika hareketinin partiler-üstü yürümesi gereğini savunan sendikacılık anlayışı ve hareketi ile işçi sınıfı sorunlarının nihai ve gerçek çözümünün politik iktidar yolundan geçtiği tezini savunan sendikacılık anlayışının ve hareketinin mücadele halinde olduğunu ve birinci anlayış ve hareketi egemen sınıfların, politik iktidarın ve emperyalist çevrelerin desteklediğini,

— Politik iktidar konusunda da mevcut kapitalist sistem çerçevesi içinde, işçi sınıfına tavizler koparmayı öngören sosyal demokrat görüşle, kapitalizmden sosyalizme geçmek amacı ile işçi sınıfının müttefik ve destekleyicisi emekçi sınıflarla birlikte iktidara gelmesi görüşünün belirdiğini ve çatıştığını,

— Egemen sınıflarca 274 sayılı kanunda yapılan ve 275 sayılı kanunda da yapılması istenen değişikliklerle işçi sınıfının ekonomik mücadelesinde en önemli silahı olan toplu sözleşme ve grev haklarının elinden alındığını, işçilerin dile-

(5) — (Emek. 1970, s: 2, sy: 75-76)

(6) — (Emek. 1970. s: 2, sy: 76)

dikleri sendikaya girme, dilediği zaman serbestçe ayrılma olanaklarının yok edilmek istendiğini, hâkim sınıfların yönetimindeki sarı sendikalara imtiyaz tanındığını, maddi olanakların bu sendikalara verildiğini, böylece devrimci sendikaların serpillip gelişmesini önlemenin amaçlandığını gözleyerek,

— İşçi sınıfımızın bu Anayasal haklarını savunmada vereceği mücadelede, Partimizin, işçi sınıfının öncü örgütü olarak, bundan önce olduğu gibi bundan sonra da yeralmasının doğal ve zorunlu olduğunu,

— İşçi sınıfının sosyalist partisinden, yani Partimizden bağımsız, ama onun paralelinde ve destekleyicisi durumunda bir sendikal örgüt ve hareketin,

— Ve ancak sosyalizmi kurmak amacıyla, işçi sınıfının, müttefik ve destekleyicisi emekçi sınıflarla birlikte iktidara gelmesinin işçi ve emekçi kitlelerin sorunlarına geçerli çözümler getirebileceğini ve ülkeyi, gerçek bir sanayileşme, hızlı kalkınma yoluna sokarak kısa zamanda çağdaş, en ileri ekonomik ve sosyal gelişme düzeyine ulaştırabileceğini, bilimsel bir doğru olarak kabul eder.»

15-16 Haziran ve Partisiz Sol (7)

15-16 Haziran döneminde sol'un dağınıklığını ve aralarındaki çelişkileri uzun boylu inceleyecek değiliz. Amacımız konuya kısaca değinmek. Bu konudaki düşünce ve gözlemlerimizi açıklamadan önce, LENİN'in 1905 lerde Rusya'daki devrimci hareketleri ve bunların niteliğini belirten ve Parti dışı devrimciliğe değinen bir yazısının konumuzu ilgilendiren kısmını aktarmak istiyoruz.

1905 Rusya'sında devrimci hareketlerin demokratik niteliğini belirten LENİN, o dönemde parti dışı devrimcilik konusunda şunları söylüyor(8).

«Bu koşullar altında partisizlik düşüncesi, bazı belli geçici başarılar kazanacaktır. Partisizlik sloganı moda bir slogan olacaktır... politik yaşamın yüzeyinde görünen en (yaygın) olgu (partisiz) örgütlenmedir. Partisiz demokratlık, partisiz grevcilik, partisiz devrimcilik.»

LENİN, devamla;

«...partisizlik ilkesi, devrimimizin burjuva niteliğinin ürünü ya da isterseniz, ifadesidir. Burjuvazi, partisizlik ilkesine sarılmaktan kendini alamaz; çünkü burjuva toplumunun kurtuluşu için savaşımlar arasında partilerin yokluğu, burjuva toplumunun kendisine karşı yeni bir mücadelenin ortaya çıkmayacağı anlamına gelir. Özgürlük için «partisiz» bir mücadele sürdürenlerin, ya özgürlüğün burjuva niteliğinden haberleri yoktur, ya burjuva düzenini kutsallaştırmak-

(7) 1970 lerde TİP dışında çeşitli sol fraksiyonlarda kümelenmiş olanları biz bu şekilde tanımıyoruz. Bunlar arasında «biz partiydik...» v.b. diyenler olabilir. Buna cevabımız, birlikte yaşanan dönemde işçi sınıfının, bu gibileri asla benimsemediğidir.

(8) LENİN, «Sosyalist Parti ve Parti Dışı Devrimcilik» adlı yazıdan, Sendikalar Üzerine s. 262-270 den naklen.

tadırlar, ya da ona karşı mücadeleyi, onun tamamlanmasını çıkmaz ayın son çarşambasına bırakmaktadırlar. Ve tersine olarak, bilinçli ya da bilinçsiz, burjuva düzeninden yana olanlara partisizlik düşüncesi ister istemez çekici gelecektir.

Sınıf ayrımlarına dayanan bir toplumda, düşman sınıflar arasındaki mücadele, gelişimin belli bir döneminde politik bir mücadeleye dönüşmek zorundadır. Sınıfların politik mücadelelerinin en anlamlı, en kapsamlı ve özgül ifadesi partilerin mücadelesidir. Partisizlik ilkesi, partilerin mücadelesine kayıtsızlık demektir. Fakat bu kayıtsızlık tarafsızlıkla, mücadeleden kaçınmakla eş anlamlı değildir; çünkü sınıf mücadelesinde tarafsızlar olamaz. Kapitalist toplumda, meta ya da iş gücü değişimine katılmaktan «kaçınmak olanaksızdır. Ve değişim de, kaçınılmaz olarak ekonomik mücadeleyi, sonra da politik mücadeleyi doğurur. Böylece pratikte, mücadeleye kayıtsızlık, hiç de mücadeleden uzak durma, ondan kaçınma ya da tarafsız kalma anlamına gelmez. Kayıtsızlık, güçlünün, egemen olanın üstü kapalı biçimde desteklenmesidir.»

«...Burjuvazinin egemenliğine karşı kayıtsız duranlar, burjuvaziyi üstü kapalı biçimde destekliyorlar. Özgürlük mücadelesinin burjuva nitelikli olduğu görüşüne karşı kayıtsız duranlar...» «...bu mücadelede burjuvazinin egemenliğini üstü kapalı olarak destekliyorlar. Politik kayıtsızlık politik doymuşluktur. Karnı tok bir adam bir ekmek kabuğuna karşı «kayıtsız» dır, «ilgisiz» dir; oysa aç bir adam aynı konuda her zaman «partizan» bir tutum takınır. Bir insanın bir ekmek parasına karşı «ilgisizliği ve kayıtsızlığı», bu adamın ekmeğe ihtiyacı olmadığı anlamına gelmez; fakat onun her zaman ekmeğinden emin olması, hiç bir zaman ekmek bulma derdine düşmesi ve kendini sıkı sıkıya doymuşların «parti'sine bağlaması demektir. Burjuva toplumunda partisizlik ilkesi, yalnızca, tokların, yönetenlerin, sömürenlerin partisine bağlı olmanın ikiyüzlü, gizli, pasif ifadesidir.

Partisizlik görüşü bir burjuva görüşüdür. Parti görüşü ise bir sosyalist görüşüdür. Bu tez, genel ve bütün olarak, tüm burjuva toplumuna uygulanabilir. Tabii insan, bu genel gerçeği belirli sorunlara ve belirli durumlara uygulayabilmelidir; fakat burjuva toplumunun tümünün, feodalizme ve otokrasiye karşı ayaklandığı bir sırada bu gerçeği unutmak, pratikte, burjuva toplumunun sosyalist eleştirisinden vazgeçmek demektir.»

LENİN'in «Partisizlik» konusundaki görüşleri kısaca bunlar..! Şimdi, 1970 Türkiye'sinde «partisiz sol'un» durumuna bir göz atalım. O dönemde, ilerici parti TİP dışında, adları parti olmayıp da, bir par-

ti olarak görünen ya da böyle görünmeye çalışan bir dizi grup, fraksiyon, hizip, mihrak vardı.

TİP. dışındaki bu unsurlar, gerçekte, ilerici bir partide-daha doğrusu her çeşit partide- olması gereken disiplin gelenek ve göreneğinden yoksun küçük burjuva aydınlarının, 1961 Anayasasının getirdiği sınırlı özgürlük ortamından yararlanan hareketleriydi. Büyük hayaller kuran bu unsurlar, TİP'in başını çeken aydınların ve sendikacıların davranışlarını tam olarak değerlendirmeden, yerli yerine koymadan, çabucak kırıldılar, gücendiler. Birazda kendi kusurlarına gerekçe bulmanın yoluna koyuldular. Daha sonraları ise yukarıda da belirttiğimiz gibi, TİP'i kıyasıya eleştirmeye, ona saldırmaya başladılar.

Yine yukarıda değindiğimiz gibi, bunda, gerek TİP. yöneticilerinin, gerekse «partisiz solculuğun» başını çekenlerin, büyük hata ve sorumlulukları vardır. TİP'e «işçi sınıfının politik örgütü» adını ve renklerin, bu adın zorunlu kıldığı ilkeleri, özellikle sapmaları ortaya çıkarmak ve onları pratikte mahkûm etmek, parti dışına kayan solculuğun kökünü kurutmak, parti dışında gelişen gençlik hareketini en azından denetime almak, sonucu bilinen maceracılığı frenlemek için gerekenleri yapmak yolunda ciddi ve disiplinli bir çalışma vermemiş olmalarını büyük hatalar saymak gerekir. «İşçi sınıfının politik örgütü» olma niteliğinin, bunlar, yerine getirilmeden kazanılamayacağı bilinmeliydi. TİP yöneticileri, o günkü potansiyeli asgari bir biçimde değerlendirip yine asgari hedeflere ulaştırma hünerini gösterememişlerdir.

TİP dışındaki sol akımlar ise, büyük çoğunluğuyla TİP'nin başını çeken yöneticilerin hataları karşısında, daha büyük hatalar işlediler. İlerici hareketi, parti dışına çekmeyi başardılar. «Marksizm-Leninizm» adına hareket ettiklerini, ilerici hareketin kendileri (!) tarafından «temsil» edildiğini, özellikle gençlik kesimine empoze ettiler. Bu disiplinsiz ve sorumsuz gruplar, genellikle kendi sosyal karakterlerine daha uygun bir zemine, «cuntacılığın» zeminine basmayı ihmal etmediler. Parti yerine, kurdukları derneklerle, işi geçiştirmek istediler.

TİP'in görevinin zorluğu karşısında, parti dışındaki sol unsurların «görevi», kolay ve zahmetsizdi. Bir riski, sorumluluğu bulunmayan «devrimci»liği, kim olsa yapar (!).. Alt tarafı bir iki dergi çıkartırsın, Üniversitelerde nutuk çekersin, burjuva basınında da havanı bastın mı.. İşte sana «proleter devrimcilik».. Gençlik dersin bir «şaman» arıyordu.

1970'li yıllarda gelişen yığın hareketlerini de «proletarya ayaklandı» diye anlatıp «devrim simyacılığı» yapmak, Bilimsel Sosyaliz-

min klasiklerini doğru ve eğitici bir sıraya göre değil de, işine geldiği gibi çevirip basmak, Türkiye sosyalist hareketini, dünya sosyalist sistemi içinde değil de, ülkenin iç ve dış dinamiklerinin dışında, Güney Amerikalılar'da, Çin'lerde aramaya kalkmak, «Halk Savaşı» plânları sunmak.. Gerilla'nın günlüğünü, geceliğini, Marigella, R. Debray, Sweeze, Baran'ları temel kitap (!) diye okutmak.. Üniversitelerde, «kırlardan mı şehirlere.. şehirlere mi kırlara...», «legal mi.. illegal mi?...» gibi soyut konularda, «Milleti» birbirine dalaştırmak.. Bir çokları gibi, «Faşizme Karşı Birleşik Cephe» diye makaleler, konferanslar döktürmek... yapılan ve bilinen «devrimcilik» in ilginç örnekleriydi.

TİP dışındaki partisiz solculuğun ve çeşitli fraksiyonların gazete ve dergileri de bulunuyordu. Bunların belli başlıları; Aydınlık (PDA), Aydınlık (Kırmızı), Türk Solu, Kurtuluş, İşçi-Köylü, Ant, Devrim, v.d. idi.

Bu dergilerin dışında, aslında aynı fonksiyonu yerine getiren yayınevlerini de saymak gerekir. Çünkü, onlar da birer mihraktı.

Bu yayınevleri, bir çok yararlı kitap da bastılar. Ama, hiç birinin ne bir redaksiyon kurulu, ne de ciddi bir ekibi bulunmuyordu. Çoğunun böylesi ağır ve sorumluluğu bulunan bir görevi, başaracak kişisel yetenekleri yoktu. Aralarında sosyalizmin bilimi ile uzaktan yakından hiç bir ilintisi olmayanlar, bastığı kitabın niteliğinden habersiz, hatta bastığı kitabı okumamış, plânsız, programsız, disiplinsiz bu yayıncıların özel yaşamları, sosyal ilişkileri, «devrimci» likleri başlı başına bir konuydu.

Anlaşılabacağı üzere, partisizlik, partisiz solculuk (!) çok tatlı bir işti. Parti'nin gerekliliğini ve böyle bir partinin üyesi olabilmenin güçlüğü (!) karşısında dışarıda bulunup ahkâm kesmek, yayın yapmak, gazete ve dergi çıkartmak zevkliydi (!).. TİP ve dışındakiler bu yoldaki çalışmaların sorumluları olduklarını bir türlü anlamadılar, göremediler. Evet, o dönem zor olan görevi, TİP yerine getiremedi. Fakat, kolay olan «görevi» parti dışına itilen solcular «bi-hakkın» yerine getirdiler.

«Türk - Solu» dergisinde, her hafta en azından üç, beş yeni «devrimci» kuruluşun tüzüğü yayımlanıyordu. İki satır bir tüzük, bir kaç kişi, hemen bir «devrimci» kuruluşu oluşturmaya yetiyordu.

Sanki bilinmeyen bir güç, tüm ilericileri, adeta zar gibi fincana koymuş.. sallamış sallamış da.. Türkiye haritası üzerine bırakıvermiş.. Ankara'da TİP, Kars'da Köylü Birliği, Adana'da Gençlik-Kültür Derneği, Kocaeli'nde İşçi Birliği, Edirne'de.. vb. Bir de Dev-Genç, birbirinden bağımsız, «mekândan münezze» gelişip duruyorlardı.

O zamanki İç İşleri Bakanı, Meclise sunduğu yeni Dernekler Kanunu'nun gerekçesinde bu konulara değiniyor ve şöyle diyordu;

«...Bugün Türkiye'de sayıları 600'ü aşan dernekler, bir siyasi parti gibi faaliyet göstermekte..» Burjuva iktidarlarının demokratik dernekleri kendi sınıfsal çıkarları açısından eleştirmesi ve tedbir getirmesi doğaldı. İlericiler açısından böyle bir gelişmeyi «hayırhah» olarak karşılamak, sözü edilen şekliyle dernekleşmeye hız vermek doğru sayılamazdı. Bu disiplinsiz girişimlere prim vermek, önlenmesi ne çalışmamak, doğrusu akıl alan işlerden değildi.

**

TİP ve dışındaki solcular arasında görünen ideolojik tartışmaların temel nedenleri ise özetle şöyleydi:

TİP: «Ülkemizde burjuva devrimleri esas itibariyle yapılmıştır, önümüzdeki devrimci adım, sosyalist devrimdir...»

MDD: «Türkiye, yarı-bağımlı, yarı-feodal bir ülkedir.. Asker, sivil, aydın kesimin,. Kemalist geleneğin, önemi büyüktür.. Atılacak adım, Milli Demokratik Devrim'dir..»

«Radikal» Görüş: Türkiye tahlilleri, Devrim Gazetesi ve Cumhuriyet gazetesindeki yazarların açıklamalarıyla MDD ile aynı. Atılacak «devrimci» adım: En azından bir 27 Mayıs özlemiyle iktidara gelmek, ülkeyi tüm «sömürü» ve «bağımlılık» tan kurtarmak..

Belli başlı fraksiyonların dışında, daha sonraları görülecek tüm sapmalar, bu ana akımlardan ilk kaynaklarını alarak geliştiler.

15-16 Haziran Direnişi döneminde, TİP dışındaki sol'un durumuna özetle değindik. Bu kesim de, işçi hareketinin yanında yer aldı. Her ne kadar bu eylemlerde önemli katkıları bulunduğunu, bu hareketi kendilerinin örgütlediğini (!) asıl görevi kendilerinin yerine getirmiş (!) bulduklarını söylemeye kalktırsa da, durum hiçte öyle değildi. Ülkedeki her yığın hareketine sahip çıkmayı alışkanlık haline getirmiş olanlar, bir çok iddialarda bulunmuş olsalar da, peşlerine takıldıkları «radikal» kesimi bile örgütleyememişlerdi.. Nerde kaldı işçi sınıfını..

Partisiz sol'un, ilerici hareketten ne anladığını, ilişki kurduğu cuntalarla yerine getirmek istedikleri tarihi fonksiyonlarını incelemek başlı başına bir çalışma konusudur. Sözde işçi sınıfı, gerçekte ise, ona karşı girişilen partisiz sol'culuğun nerelere vardığı ise, bugün çok daha iyi anlaşılıyor.

1970'li yıllara varıldığında, partisiz sol diye adlandırdığımız ve bunların belli başlılarından sayılan MDD'ciliğin niteliği konusunda önemli bir incelemenin konumuzla ilgili bölümünden bir kısmını soruna cesaretle baktığı ve kanımızca ilginç bir yaklaşım sayılabileceği için buraya alıyoruz (9).

«TİP'den uzaklaşan (birazda uzaklaştırılan bizim notumuz)» sosyalist-geçenlik potansiyeli MDD'cilik bayrağı altında toplandı. Bu akımın tezleri, genel aydın muhalefetinin özellikleriyle tam bir uyum halindedir.

Dünya sosyalist hareketinde, MDD'ye benzer akımlar da «emperyalizme karşı tüm emekçi sınıflar ve millî burjuvazinin elele» vermesini genel olarak isterler. MDD'nin de yayın organlarındaki çağrıları, bu yöneydi. Fakat bu genel Demokratik Devrim taktikleri, ittifaka çağrılan sınıflarla ya doğrudan örgütler düzeyinde ilişki kurmayı deniyor, ya o sınıfları bizzat örgütlemeye çalışıyor veya eylemiyle, şu yukardaki yollardan birine kanalize etmeye çalışıyordu.

Türkiye'de, MDD'de böyle oluşumlar gözükmez. Ancak benzeme deneyleri vardır. MDD'yi 1971 öncesinde ve 12 Mart döneminin başlarında karakterize eden şey, tezde ileri sürülen sınıfsal ittifakı çok daha değişik, Türkiye'ye özgü bir biçimde «kendince kurmuş» olmasıdır. İşte bu ittifak noktasında, MDD'nin şahsında biçimlenen Türkiye sosyalist hareketinin 1971'e varan dönemdeki niteliği oluşur.

MDD'nin ittifak kurduğu şey Cuntacılıktır.

..Ancak MDD, bu ulusun tümü içinde yer verdiği ordu ve sivil bürokrasisinin de Türkiye tarihinde devrim (!) ler yaptığını kabul ediyor.

..Diğer ülkelerde Demokratik Devrimcilerin «emperyalizme karşı tüm emekçi sınıfları» harekete geçirerek egemen sınıfların devletine karşı mücadeleye sevk etmeleri gibi uzun bir yol Türkiye'de o kadar kısa gözükmektedir ki!

Gelecek cuntanın sosyalistçe işler yapacağına iman edildiğinde artık geriye pek bir şey kalmıyor. Köylüler ve diğer millici sınıflarla ilişki artık pek de okadar acil değil. «Yukardan eylem» le o da halledilebilir.

Böylece MDD'cilik için cunta, tüm sosyal sınıflarla ilişkiden beklenen şeyi tek başına gerçekleştiren bir şey gibi anlaşılır. Ordunun moralize edilmesi işine MDD'de katılır.

Garip ama, cuntanın gözünde de MDD'ci kadrolar «bütün bir toplum» gibi görünür. Bürokratlar, kendi tarihlerine sahip çıkan MDD'nin peşindeki gençlik yığınlarından kendilerini nihayet anlayan toplumu görmüş gibidirler.

Kuşkusuz MDD'ciler içinde temel mantığı kabul edip, «öncü kim olacak» tartışması içinde öncülüğü MDD'ciliğin şahsında (MDD'nin şahsında kimler yoktu ki) işçi sınıfına verenler, bunun pazarlık konusu yapılmasını öne sürenler olduğu gibi, «kuvvet kimde ise öncülük ondadır» diyenler de vardı. Cuntacı ekip te, benzer bir tartışmayı sürdürüyordu.

Cuntacılar, ordu içinde çengeller atarak çalışıyor ve bazen bu çengele hayli iri parçaların takıldığı, alçak sesle ve herkese duyuruluyordu. Ordu içinde kaç cuntanın olduğu bu işin uzmanlarınca da bilinmez haldeydi. Bugün, yarın gece, falan şanlı tarihte bekleniyordu cunta. 1969 ortalarından 1971'e kadar sürdü gitti bu.

Ama bu süreci bu tarihler içinde derinden etkileyen bir olay oldu. 16 Haziran İşçi Hareketinin belki çapı fazla büyük değildi (*) ama anlamı müthişti. Gene Cuntacılar için.

Ordu da cunta lehine hava bu olayla yüz geri etmeğe başlar. Nedeni son derece açık: Cuntanın en ilerici (!) leri bile, işçi sınıfının siyasî mücadele içinde yer almasını çok uzak bir geleceğe erteliyorlardı. Hem kendileri gibi «kurtarıcı» ları varken bu işlere kalkışmak ta olsa olsa işgüzarlıktı. Ama bu kadar ilerici (!) olamıyan genel cuntacılık hareketi durakladı. İlerici Cuntacılar, kendilerini her

(*) Bizce, hareketin çapı da büyüktü.

ne kadar işçilerin ihtilâlde filan gözlerinin olmadığını iknaya çalıştıysa da pek başarılı olamadılar.

Çünkü, genel Cuntacı anlayış, iktidarı, kendisi veya bugün iktidarda olanlar arasında bir çekişme konusu olarak görüyordu. Türkiye’de bugüne kadar güçlü bir halk hareketi veya hele bir işçi hareketi olmadığı noktasından hareket ettiği ve bunun değişmezliğine inandığı için rahatlıkla söyleyebiliyordu bunu. Şimdi ise arkasında işçi sınıfı olmadan etkinliğini sürdüren sosyalist aydınların bu ilk geniş kapsamlı işçi hareketiyle birleşmesi ve büyük bir iktidar alternatifi olabilmesi gibi yeni bir şey ortaya çıkıyordu.

Cuntanın vazosu burada çatladı. Dağılması ise bir sonraki dönemde olacaktı.»

*

**

15-16 Haziranda «partisiz sol’un» durumunu ve olaylarla ilişkilerini kısaca açıklamaya çalıştık. Gerçekte, bu çok önemli konunun değerlendirilmesi, birkaç sahifeye sığmayacak kadar derin incelemeleri gerektirmekte. Böyle bir inceleme, sanırız, devrimci hareketin geleceği içinde son derece zorunludur. Bu nedenle, tüm devrimcileri sorunu incelemeye ve değerlendirme yapılmasını sağlayacak bilgi ve belgeleri gözler önüne sermeye çağırırız (**)

15-16 Haziran ve Dev-Genç

Dev-Genç içinde örgütlenen öğrenci gençliğin, devrimci hareketteki yerini incelemek, başlı başına bir araştırma konusudur.

Burada yalnızca konumuza ilişkin bazı değerlendirmeler yapmakla yetineceğiz. Genel olarak denilebilir ki, Dev-Genç, işçi sınıfının denetim ve yönetimi dışında bir öğrenci örgütüydü.

TİP’in kurulması ve sosyalist hareketin legal olarak gelişmesiyle birlikte, öğrenci gençliğin önemli bir bölümü, TİP’e yakınlık duymaya başlamıştı. Giderek FKF çevresinde örgütlenen gençlik, kısa zamanda FKF’nin TİP’in yan örgütü haline gelmesini sağladı. Bir süre sonra ise TİP yöneticilerinin, gençlik konusundaki yanlış değerlendirmeleri ve tutumları, «pasifist», «oportünist» olarak suçlanmalarına neden oldu. TİP yanlısı FKF de, gençlik içinde aynı gözle görülmeye başlandı. Sonuçta, gelişen sınıf mücadelelerine paralel olarak, gençlik bölündü ve FKF içindeki hizipleşmeden Dev-Genç doğdu.

TİP yöneticilerinin hatalarından ve dönemin koşullarından yararlanan bu yeni gençlik örgütü, ilerici gençlik temeli üzerinde, kısa sürede serpilip gelişti.

İlerici ve yurtsever bir potansiyele sahip Dev-Genç’in, işçi sınıfı mücadelesinin denetim ve yönetiminden ayrı olarak gelişebilmesi-

(**) Partisiz sol’un yayın organları da dahil olmak üzere biz, tüm basının 15-16 Haziran olayları ile ilgili haber, yorum ve değerlendirmelerini hiçbir şey eklemeksizin, ileride yapılabilecek bir değerlendirmeye belge olmak üzere bu kitabın (15-16 Haziran ve Basın) bölümüne aynen aldık.

nin, TİP dışında da sorumluları bulunuyordu. Bunların başında partisiz sosyalistçilik oynayan MDD'ci akımı ve ilk kaynaklarını TİP ve MDD'den alan ve o günkü koşullarda gelişme olanağı bulabilen Maocu, Troçkist ve Anarşist akımları sayabiliriz.

Kişi ve kuruluş olarak bu akımların başını çekenler, gerçekte tarih önünde ağır bir sorumluluk da yüklenmiş oldular. TİP de parti olarak örgütlü, disiplinli ve bilinçli bir çalışma ile bu öğrenci örgütünü kendi yan kuruluşu durumuna getiremedi, TİP'in, Dev-Genç içinde hiçbir etkinliği görülmedi.

*

**

Özellikle TİP'nin dışındaki akımlar, yurtsever ve ilerici gençliğin cesaret, fedakârlık ve mertliğinin, her sorunu, çözmeye yeteceğini her sorunu çözmeye yeteceğini sandılar. Gençliği temel çalışma alanı olarak seçip, «kapağı üniversite kantinlerine» attılar.

Başta MDD ve bu akımın geçmişten günümüze uzantıları (Dr. Şefik Hüsnü ve Mihri Belli), Türkiye'yi yanlış tanıdıkları için, gençlere de yanlış tanıttılar (10). Bu iki kişi, her konuda aynı şeyleri söylemeselerde, bir yorumun çeşitli evrelerdeki temsilcileriydi. Birinci'nin kendine özgü çalışmaları ve yorumlarına katılmasakta, (iyi-kötü) bir yeri vardır. İkincisi, ülkemizi «yarı-feodal, yarı-bağımlı» bir yapıya sahip olarak tanıtip, gösterdi. Yapılacak mücadele biçimini de, «anti-feodal, anti-emperyalist» olarak tanımladı... İşçi sınıfının niteliğini, niceliğini, devrimde başta mı, ortada mı, sonda mı olacağını tartıştı, «pazarlık» konusu etti. Gençliğin içtenlik dolu diyamizmini, cuntacılığın emrine sokmaya çalıştı. Fakat, sosyalist literatürden esinlenmeği (!) de ihmal etmedi. Lenin'in, demokratik devrim üzerine söylediklerini değiştirerek Türkiye'ye «model» arama yolunu seçti..

Ülkemizi yanlış tanıyıp, yanlış tanıtanlar, 1923 Milli burjuva devrimini, 27 Mayıs hareketini kafaları karıştıracak bir biçimde, Marksizm-Leninizm'in hiç bir temel doğrusuna dayandırmadan açıklamaya kalktılar. Özetle, 1919-1923'deki, başını Mustafa Kemal'in çektiği Milli Burjuva Devrimini «Dönüşümcü küçük burjuva radikal akımı ve atılımı..», CHP'yi «Küçük burjuva partisi», 27 Mayıs hareketini de keza.. aynı doğrultuda görüp gösterdiler. (Bu ve benzeri yanlışlar hâlâ devam ediyor).

İşçi sınıfının devrimci ve demokratik mücadelesi inkâr edildiği, görülmediği için, küçük burjuva solcular arasında öğrenci gençlik hareketleri rağbet görüyordu. Ayrıca, o dönemlerde, çeşitli cunta ve

(10) — Gerçeğin Sesi Gazetesi. S. 1, 2, 3 de Orhan Müstecaplı'nın «12 Mart Öncesi Sosyalist Hareket Üzerine Eleştiri ve Sentez» adlı seri yazısı

diğer gizli örgütler de öğrenci gençliğin içinde kol geziyordu. Doğal olarak her türlü provakasyonlara açık olan bu öğrenci gençlik örgütleri, tarihte çok görülmüştür. Sosyal devrimlerde ancak, sosyal sınıfların belirleyici rolleri söz konusu olabilir. Bürokrasinin, küçük burjuvazinin, modern sınıflar gibi hareket etmesi, «devrim» yapması nasıl mümkün olabilir? (Bu konunun açık açık adının konulabilmesi için 1970 Sıkıyönetimine bağlı olarak gelen 1971 Sıkıyönetim'ini, dava dosyalarını iyice incelemek gerekecek..)

Gençlik hareketlerinin, böylece gelişmesinin disiplinsizliği sonunda, «...biz, Türkiye'de hiç bir zaman bu kadar genişlemedik.. hele bir yayılalım.. vb.» diyenler, özellikle gençlik kesiminde bu ve benzeri «genişleme» ve «yayılma» ları hayırhah bir şekilde görenlerle beraber, yapılan hata ve yanlışların toplumsal acıları, hep birlikte yaşandı..

Dev-Genç, dönemin tüm toplumsal ve kitlesel eylemlerine katılıyordu. Belki, örgüt üyelerinin büyük bir çoğunluğu, bu eylemlerin niteliğini kavramak ve bunların tam bir değerlendirmesini yapmak durumunda değillerdi. Hatta, belki bazıları, bu eylemleri «devrim» ya da «devrime giden yol» sanıyorlardı. Ancak, bu tür değerlendirme yanlışlarında gençlerin hiçbir kusuru yoktu. Bunun tüm sorumluluğu, onları böylesi bir öğrenci örgütünde toparlayanlar ile işçi sınıfından ustaca koparanlara aittir.

Dev-Genç, 15-16 Haziran olaylarına da katıldı. Yalnız bazı çevrelerce iddia edildiği gibi, «işçileri tahrik ve teşvik eden.. sokağa dökten..» Dev-Genç değildi. Bu tür suçlamaların geçerliği olmadığı kolayca anlaşıldı.

«15-16 Haziran'ı Dev-Genç yarattı..» gibi iddialar ancak burjuvazinin ve küçük burjuva solculuğunun işi olabilir.

Bu iddia ve görüşler bilime aykırıdır, sakattır.

Burjuvazi, işçi sınıfının politik uyanış ve güçlenişinin-bilincinin bu kerteğe ulaşmasıyla, kendi geleceğini ve çıkarını düşünmüştür. Onun için, böyle iddialarda bulunabilmiştir. Burjuvazi, böylece gerçeği saptırmak istemiştir. Bu gibi iddialardan medet ummuştur.

Sınıfsal bilincini böylece isbatlayan burjuvazinin yanısıra, küçük burjuva solcu unsurlar da; işçi sınıfının bu direnişine, onun örgütlü mücadelesinin oluşturulmasına-yaratılmasına hiç bir katkıda bulunamadıkları, hatta işçi sınıfını inkâra varan bir tutumun içine yuvarlandıkları için, olayları bu şekilde yorumlama yolunu tutmuşlardır kanımızca..

Giderek daha sonraları, «kırk yılın kaşarlanmış işçi sınıfı inkârcıları» birdenbire «proleter devrimci» oluverdiler. Ve işçi sınıfına

şiiirler, kasideler düzmeye başladılar.. Bu değışiklik (!) o kadar ileri götürüldü ki.. sonunda ucu (işçiciliğe) dayandı.

Onlara, şu sözlerle cevap vermek yeter;

«...Bizim eylemlerimizi «yükseltmek» size düşmez, çünkü, sizin kendinizde bulunmayan şey, eylemin ta kendisidir (11).»

Böyle bir direniş, Dev-Genç yaratamazdı elbette.. Böyle bir şeyin olabilmesi ve bilime uygun düşebilmesi için, her şeyden önce Dev-Genç'in işçi sınıfının örgütleyicisi, yöneticisi, yönlendiricisi olması gerekirdi. Bir öğrenci örgütünün ise, tarihte hiç br zaman ve hiç bir yerde, böyle bir görevi üstlendiği asla görülmemiştir. Ama bizim «poleter devrimcilerimiz» (!) rahatlıkla, 15-16 Haziran'ı Dev-Genç'e mal etmeğe, en azından bir paye vermeğe kalkışabildiler.

Gençler, kafalarında hangi düşüncüyü taşırlarsa taşırsınlar, subjektif yargıları ne olursa olsun yürüyüşlere içtenlikle katıldılar.. Afiş yapıştırdılar, bildiri dağıttılar, işçi sınıfını desteklediler. Böylece, kendileri de bir çokları gibi, mutlaka bu eylemlerden olumlu yada olumsuz bir çok şeyler öğrenerek çıktılar.

15-16 Haziran olayları içinde, öğrenci gençliğin hiç mi kusuru olmadı? diye akla, bir soru gelebilir.

Bu soruya, «evet oldu.. hem de çok..» diye başlayan ve Dev-Genç'i şiddetle yeren cevaplar vermek pekâlâ mümkündür. Hatta, bu cevapları ustaların ktiaplarından aktarılacak alıntılarla, dip notlarıyla de iyice kanıtlayıp (süsleyip) sayfalar dolusu eleştiri döktürülebilir.. (Gerektiğinde bu yola başvurmak yararlı olsa bile, biz, böyle bir yol seçmedik..)

«15-16 Haziran ve Dev-Genç» konusunda, sadece Dev-Genç'e yüklenmek, ucuz ve kolay bir iştir. Bilime de aykırı düşecek böylesi bir yanılığa kapıldığında; Dev-Genç'i bir «parti» gibi görüp-gösterenlerin işlediği hatayı aynen işlemiş bir duruma düşüleceği bilinmelidir. Böyle bir durumda da, asıl hatanın-yanlışın büyüğünü yapanları korumuş oluruz..

Dev-Genç'liler, kendiliklerinden, ülkemizin içinde bulunduğu o günkü koşulları değerlendiremezlerdi. Ve bu koşullar içinde yapılması gerekeni de göremezlerdi. İdeolojik-politik-sınıfsal rahatsızlıkları nedeniyle, yaşları ve deneyleri gereği, böylesi bir zor işin üstesinden gelemezlerdi.

Gene o günkü legal koşullar içerisinde görev yapan ve en ilerici bir kuruluş olan TİP. de gerekeni yapabilmiş, her şeyi yerli yerine koymamıştı. Gençleri bünyesinde, yahut da yan örgüt olarak yönlendirip, yönetememişti. Hele denetim işini asla yapamamıştı.

Bu konuda haksızlık etmemek de gerekir. Aslında, o günkü koşul-

larda ve yapısı gereği (geçirdiği kendi iç evrimi gereği) TİP. de böyle bir işin üstesinden gelemeydi.

Böyle zor, çapraşık bir tarihi görevi başaracak, her ilericiye güven ve umut verecek işçi sınıfı PARTİ'sinin, barış ve gerçek demokrasi için, tüm özgürlükler için mücadele etmesi ise, burjuvazi tarafından «yasa dışı» olarak görülüyordu.

Öğrenci gençliğimiz eğer, bir çok hata ve yanlışlara sürüklen-dilerse; «bu da daha çok bizim kusurumuzdur.. Onların değil..» diye-biliyor muyuz?..

Hüner; gençlerimizi, «sakat leyleğin, sakat yavrusu gibi yuvadan atmak» değildir.!

Hüner; Onların en ileri unsurlarını, kabiliyet ve yeteneklerine göre, işçi sınıfının devrimci mücadelesine örgütlü, bilinçli, disiplinli ve kararlı olarak kazanmaktır.!

Kısaca, gerek tüm Dev-Genç hareketinin, gerekse bu örgütün 15-16 Haziran olayları sırasındaki hata ve yanlışlarının tek tek ortaya konulması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu konuda daha önce de kafa yoranlar yok değil, ancak sorunu çözemedikleri ve bir öneri getiremedikleri gerçek...

Yapılan hata ve yanlışları, «onlar anarşisti» v.b. gibi temele in-meyen teşhislerle çözmek de olanaksız. Değerlendirmenin derinliği-ne yapılması zorunlu.

Açıkça söyliyelim... İşçi sınıfının devrimci mücadelesini saptıracak her tür maceracı akımın şiddetle karşısındayız, maceracıları, işçi sınıfının düşmanı sayıyoruz. Fakat, o dönemin değerlendirmesini ya-parken, tüm suçu gençlere yüklemeye olanak bulunmadığını da görüyoruz.

O döneme eğilmek gerekiyor. TİP dışında, onunla zıtlaşan bir Dev-Genç'in, bir «partisiz-sol'un» bulunması, ortada bir yanlışlığın ol-duğunu kabul etmemizi gerekli kılıyor. O dönemden önemli bir po-tansiyele sahip öğrenci örgütünün, birçok demokratik görev ve fonk-siyonlar dışında, neden «politik» görevlere soyunduğunu ya da so-yundurulduğunu? düşünmek gerekiyor. Bu yanlışlığın nedenini ve kişi ya da kuruluş olarak sorumlularını, bulmak zorunlu..

Bize göre; Dev-Genç, işçi sınıfının devrimci mücadelesine inan-mayan, uzun ve çetin yollarla dolu bir çalışma sürecini asla düşün-meyen, kestirme ve tepeden inme bir cuntacılık girişimiyle «iktidar» olabilmek tutkusunda olanların, yarattığı ya da pompaladığı bir öğ-renci, gençlik örgütüydü. İçinde taşıdığı bu sınıfsal bozukluk, ideolo-jik ve politik rahatsızlık nedeniyle, önceleri öğrenciler içinde ve iş-çiler, köylüler arasında demokratik istekler uğruna mücadele veren örgüt ve onun üyesi olan gençler, bir süre sonra «banka soygunu», «adam kaldırma» gibi eylemlere başladılar.

İşte bunları derinliğine incelemek gerekiyor. Nedenleri üzerinde uzun uzun durmak, bunların adını koymak, sorumlularından hesap sormak zorunlu. Gençlerin eli kanlı katilleri, «devrim simyacıları», «sosyalist postuna bürünen kurtlar», hangi kimliğe girerlerse girsinler, nerede yuvalanırlarsa yuvalansınlar, tarih önünde suçlarının hesabını vermelidirler.

Gençlere gelince; onların büyük bir kısmı, içtenlikle özeleştirilmesini yaptılar, diğer bir kısmının da hatalarını anlayacaklarına inanıyoruz. Tüm ilerici gençliğin, olup bitenlerden önemli sonuçlar ve dersler çıkararak bu tür bir değerlendirme yapılmasına yatkın ve hazır olduklarına da inanıyoruz. Bu görevler başarı ile yerine getirildiği an, işçi sınıfının dostu olmayan Maoçu, Troçkist ve Anarşist sapmaların ne denli dayanaksız olduğu da kolayca görülecektir.

15-16 Haziran ve DİSK

Türkiye'de ilerici hareket içinde, DİSK'in önemli ve saygın bir yeri olduğu biliniyor. İşçi sınıfının bu demokratik ve ekonomik örgütünün, ülkemizde geçirdiği safhalar da herkesçe bilinmektedir.

DİSK'in kuruluş ve varoluşu, evrimi ve bugün ulaştığı ilerici boyutlar, toplumsal yapımızda derinden gelen uyanışın ve bilincin sonucudur. İşçi sınıfının temel isteklerinin izlerini DİSK'de görmek mümkündür.

15-16 Haziranda, işçi sınıfına yukardan aşağı dayatılmak istenen Amerikancı sendikacılık artık yürümüyordu. Ülkemizde var olan ve gün geçtikçe de iyice sertleşerek su yüzüne çıkan sınıf çelişkileri, geliştikçe, ileri boyutlara ulaştıkça, sarı sendikacılığın sahte yıldızları pul pul dökülmeye başladı.

Emperyalizmin asırlık deneyleriyle donatılmış uzmanlarının ve yerli ortaklarının birlikte yarattıkları TÜRK-İŞ, işçi sınıfının ilerici geleneğini ve birikimini biliyordu. Fakat, işçi sınıfının sendikal mücadelesini TÜRK-İŞ gibi kuruluşlarla bir süre daha oyalamak istiyorlardı. Ne var ki, bunu yapanlar, dünyanın işçi sınıfından yana, onun dünya görüşünden yana değişip, geliştiğini, sömürücülüğün tarih önünde giderek yok olduğunu unutuyorlardı.

Türkiye işçi sınıfının ilerici mücadelesi, bir çok ülkede olduğu gibi, faşist baskı ve terörlerle durdurulmaya çalışılmıştı. Geçmişten günümüze dek, işçi sınıfı ve onun onurlu, yiğit militanları, çok zor koşullarda çalışmışlardı, işçi sınıfının ve emekçi halkımızın bugünkü kazanımlarının temelinde göz yaşı, acı ve çile vardı. Nice adsız kahraman, ilerici geleneğin harcını kanlarıyla yoğurmuşlardı...

Sendikacılık tarihimizde burjuvazinin en büyük deneyi, 1946 yılında olmuştu. 1946 da işçi sınıfının «parti'lerinin» denetim ve yöne-

timin de, sınıf esasına dayalı sendikacılık büyük bir hızla gelişme olanağı bulmuştu. Sendikaların başında da, işçi sınıfının ilerici kavgasının içinden gelen gerçek militanlar bulunuyordu. Bunlar elbette, Demirsoy, Tunç bezirgânlarına benzemiyordu.

1946 da kısa bir süre için legal olarak varolan iki parti (Türkiye Sosyalist Partisi ve Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi), sendikaların kurulmasına, işçilerin örgütlenmesine büyük önem veriyorlardı (12).

DİSK'inde ilke olarak kabul ettiği, «her işkolunda tek sendika» 1946 da kurulan partilerden, «Türkiye Sosyalist Parti»sinin bu konudaki ilkesine benziyordu. Burjuvazinin, o dönemde işçi sınıfının politik ve ekonomik mücadelesini «yasa dışı» görerek engellemek istediğini yukarıda belirtmiştik (13).

**

Ülkemizde DİSK'in doğuşu ve giderek gelişmesi, TÜRK-İŞ'in, işçi sınıfının demokratik, ekonomik ve politik çıkarlarına ne denli ters düştüğünü açıkça göstermiş ve kanıtlamıştır.

DİSK'in ve ülkemizdeki ilerici sendikacılık hareketinin gelişmesi, TÜRK-İŞ ve ortaklarını kaygılandırdı. Sosyal sınıfa dayalı örgütlerin gelişmesi, emperyalizm ve yerli ortaklarının hiçte hoşuna gitmiyordu. Sonuçta bilindiği gibi, bunu engellemek üzere TÜRK-İŞ ile birlikte yasa değişikliklerini hazırladılar. DİSK'in kapatılması gerektiği, kapatılacağı açık açık ilân ediliyordu. İçişleri Bakanı Nahit Men-teşe, «DİSK'in çanına ot tıkayacağız...» diyordu. Demirsoy-Tunç biraderler daha da ileri gidiyorlardı. DİSK ve öteki ilerici kuruluşlara karşı provakasyonlar hızla artıyordu. Emekçi halk, ülkemizin ekonomisiyle politikasıyla, eğitimi ile A. B. D.'ye bağımlı olmanın bedelini ödemeye başlıyordu. Ancak, doğal olarak bu etki, tepkiyi de birlikte getiriyor, yukarıda açıkladığımız gibi her alanda sömürüye, baskıya karşı yığın hareketleri de her geçen gün artıyordu.

İşte böyle bir dönemde DİSK, öncelikle kendi varlığını ortadan kaldırmayı amaçlayan yasa değişikliklerine karşı koymak zorunda kaldı. Aslında DİSK'in hukukî varlığı ortadan kaldırılrsa da işçi sınıfının devrimci ve ilerici mücadelesi, doğal olarak devam edecekti.. Bu bir gerçek. Ancak, işçi sınıfının ilerici sendikal mücadelesi önemli bir dayanağından, demokratik sınıfsal bir ekonomik örgütten kısa bir süre için de olsa-yoksun bırakılmış olacaktı. Burjuvazi, bu kısa süre içinde belki de daha bir dizi anti-demokratik yolu denemek isteyecekti.

(12) — 1) Gerçeğin Sesi Gazetesi. S. 3, «TİP Yeniden Kurulurken» adlı yazı. 13 Mart 1975

2) ÜRÜN Dergisi. S. 10. sy, 28, 29 Nisan 1975

(13) — Bk. Bölüm I.

Ülkemizde başta işçi sınıfı ve onunla birlikte fakir köylülerimiz, ve tüm demokratik güçlerin ulaştıkları yer ve etkinlikleri, burjuvazinin isteklerini bir bakıma kursağında bırakıyordu. Anayasa'ya aykırı kanun çıkartmak, emekçi sınıfların ilerici ve demokratik atılımlarını önlemeye çalışmak, bilime aykırı olmakla beraber, artık mümkün de değildi. Bir ülkenin egemen sınıfları, baskı ve terör yollarına baş vuruyor, kendi yasalarını da çiğneyebiliyorsa, orada önemli sınıf çelişkileri geliyor demektir. Böyle bir durumda, ülkenin tüm ilericilerine bir durum değerlendirmesi yaparak görevlerinin neler olabileceğini konuşup, tartışmak, yapacakları eylemin yolunu, yöntemini saptamak, böyle bir eylemin bütün muhtemel sonuçlarını hesap etmekle yükümlü olduklarını bilmek zorunlu bir görevdir.

**

DİSK, tüzüğündeki ilerici ilkeleri, yapısı ve eylemiyle işçi sınıfının ekonomik, demokratik sınıfsal bir örgütüydü. Onu bir parti gibi görmek ve bir partiyi eleştirir gibi ele almak yanlıştır.

İşçi sınıfının mücadelesinin ürünü olan DİSK'in, gelişmesine katkıda bulunmak, üzerine titreyerek onu korumak, sorumluluk taşıyan her devrimcinin başta gelen görevi olmalıydı ve bugün de olmalıdır.

Böyle bir örgüte karşı yapılan sorumsuz saldırılar, en azından onun hukuki varlığını ortadan kaldırmaya yönelen anti-demokratik girişimlerin yanında yer almak anlamına gelir. Burjuvazinin baskılarına «karşı durmak», başta işçi sınıfı devrimcilerinin olmakla beraber tüm yurtseverlerin görevidir. DİSK, «karşı durmak» konusunda başı çekti, «15-16 Haziran Direnişi» ni örgütledi. Bu eylemi örgütlemek, yönetmek herne kadar işçi sınıfının parti'sinin tarihi göreviyse de, o dönemde ülkemizin özgül koşulları gereği bu işi DİSK üstlenmiş ve yerine getirmeye çalışmıştı. Burada; «DİSK, örgütlediği bu hareketi istenilen biçimde yerine... getirebildi mi?.. Yönlendirip, yönetebildi mi?.. vb.» gibi konular deşilebilir. Ancak olaylar ve DİSK ile ilgili olarak söylenecek, son söz bizce şudur; 15-16 Haziran'ın bilinen belli hedefleri vardı. DİSK, bu görevi belli ölçüler içinde yerine getirmişti. Bu direnişi, başka bir gözle görmek, bilimin dışında, ona başka görevler yakıştırmak, olayları «devrim» (!) diye nitelemeye kalkışmak, hareketin sonunda da, niçin «devrim» olmadı? diye «yeise» kapılıp, DİSK'e saldırmak.. DİSK'i işçi sınıfının partisymiş gibi görüp, eleştirmek yanlıştır. Bu eleştirilerin, ciddiyetle, bilimle bir bağlantısı olamaz.

Ülkemizdeki sosyal sınıfların konumu, Türkiye'nin yapısının ve onun dünya içindeki yerini, iç ve dış dinamiğini önümüzdeki evrede atılacak ilerici adımların neler olabileceğini, görüp saptayamayan sol sektör görüşün temsilcileri böyle bir hatayı işleyerek DİSK'e saldırmayı baş görev bildiler. Her kitle hareketini «devrim» olarak de-

gerlendirip, öğrenci gençliğe de böyle belletip, öğreten «devrim simyacılarını» yaptıklarının «hata ve yanlış» tan da öte birer provakasyon olduğunu tarih belgeledi.

Kısaca belirtmek gerekirse; DİSK, «15-16 Haziran Direnişinin» başlıca örgütleyicisi ve yöneticisi olmakla, işçi sınıfının bu hareketinin sonuçlarını tarih önünde, hataları ve sevaplarıyla, sorumluluğu ve başarılarının onuruyla yüklenmek ve kabullenmek hakkına sahiptir. Bu harekette, DİSK dışında devrimci görevlerini yerine getirmeye çalışanların payları bulunduğunu söylemekte yanlış olmayacaktır.

Institut kurde de Paris

BÖLÜM : X

YORUM ve SONUÇ

Institut kurde de Paris

Institut kurde de paris

YORUM ve SONUÇ

Buraya kadar derlemeğe çalışıklarımızın ışığında, 15-16 Haziran olayları ya da direnişi ile ilgili bir sonuca varmak gerekiyor. 15-16 Haziran nedir?, Ne değildir?, Türkiye İşçi sınıfı hareketi içindeki yeri nedir?, İşçi sınıfının ekonomik ve politik mücadelesine ne katmıştır?, Sendikal mücadeledeki önemi nedir? v.b. gibi bir dizi soruyu cevaplamak, bu direnişin bilimsel bir değerlendirmesini yapmak zorunlu. İlk bakışta kolay gibi görünen böyle bir değerlendirmeyi yapabilmek, önsözde de belirttiğimiz gibi, bu hareket hakkında tümüyle doğru bir yargıya varmak gerçekte oldukça güç. Hele, 15-16 Haziran direnişi için sonuç bölümü yazmak, bu konuda yorum yapmak, olayın tam olarak adını koymak, bizlerin haddini ve hakkını da aşmakta.

Biz, burada, derleyebildiklerimizle, eksikliklerimizi de bilerek, olanak ve yeteneklerimiz ölçüsünde, konuya yaklaşmaya çalışacağız.

Bu bakımdan, öncelikle harekete yöneltilen bazı eleştirilere ve bazı önemli konulara değinmek, bunları cevaplandırmak gerekiyor. Harekete yöneltilen eleştirileri ve diğer önemli saydığımız konuları ve yine bunlara verilebilecek cevapları şöyle sıralamayı uygun bulduk;

Eleştiriler ve bazı önemli Noktalar :

— Eleştiri : «DİSK, madem ki, Anayasaya saygılı bir kuruluştur işi sokağa dökeceğine, sorunun Anayasa Mahkemesince çözümünü beklemeliydi (1).»

Bu mantık ilk bakışta doğru gibi görülebilir. Oysa, konu üzerinde biraz düşününce eleştirinin hiçte haklı olmadığı ortaya çıkmakta. Gerçekten, bir bakıma olayların nedeni sayılan tasarılar, yasalaştıktan sonra Anayasaya aykırılıkları ileri sürülerek Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılabilir ve bu yasalar iptal ettirilebilirdi. Ancak bu yol, DİSK bakımından söz konusu olamazdı. Çünkü, DİSK'in Anayasa Mahkemesine doğrudan dava açmak yetkisi ve hakkı yoktu. Aslında DİSK, bu yolu kapatmış da değildi. DİSK yöneticileri, tasarıların yasalaşmaması için CHP yetkilileri ile ilişki kurduklarında, tasarıların Anayasaya aykırılığı konusunda onları ikna etmeye

(1) 17.6.1970 tarihli MİLLİYET Gazetesinin «DURUM» köşesinde yazar ABDİ İPEKÇİ'nin baş yazısından (Bk. 15-16 Haziran ve Basın Bölümü)

çalışmışlardı Ne var ki, bu tasarılar, başlangıçta büyük ölçüde CHP'li sendikacılar tarafından desteklenmekteydi. CHP, bu yolla TÜRK-İŞ'i etkilemek ve o'nun partiye bağımlılığını sağlamak amacındaydı. 1970 Mayıs'ında Erzurum'da yapılan 8. Genel Kurul toplantısında, TÜRK-İŞ'in AP. ile yakınlaşması söz konusu olunca, CHP'nin planı değişti, daha doğru bir deyimle, ikili bir amaca yöneldi. DİSK yöneticileri CHP. ile ilişki kurduktan sonra, CHP., değişiklik tasarılarının gerçekte DİSK'i tasfiyeye ve TÜRK-İŞ'e ayrıcalık tanımaya yönelmiş olduğunu kabul etti ve partinin tutumu değişti. Görülüyor ki, DİSK, baştan beri, bu eleştiride önerilen yolda gerekli girişimlerde bulunmuştur.

Gerçekten bu eleştiri, burjuvazinin tasarladığı oyuna «Anayasa» ve «demokratik» bir görünüm vererek, ilerici kesimi oyalamak amacından hareket etmekteydi. Değişiklik tasarılarının yasalaşmasından sonra, Anayasa Mahkemesince verilecek iptal kararına kadar geçecek süre içinde, tüm devrimci sendikaların kapatılması gerçekleştirilmiş olacaktı. Nitekim, TÜRK-İŞ'in 8. Genel Kuruluna davetli olarak katılan AP'li Çalışma Bakanı Seyfi ÖZTÜRK; «ideolojik amaçların aleti olan sendikalar, (...) bu kanun çıkar çıkmaz kendiliğinden infisah edecektir...» (2) diyerek amacı açıkça belirtmekteydi. 15-16 Haziran direnişi, bir bakıma işçi sınıfının, burjuvazinin bu oyunu karşısındaki kesin tavrını ortaya koymuş ve demokratik bir baskı mekanizmasının işlemesine sebep olmuştur. Burjuvazinin bu amacının gerçekleşmemesi ve işçi sınıfının demokratik hakları açısından çok daha önemli kısıtlamaları içeren 275 sayılı yasada değişikliği öngören tasarının, yasalaşmadan Meclislerde (kadük) kalması, bu kanunumu kuvvetlendirmektedir. Bu durum ayrıca, ilerici güçlerin demokratik haklarına bilinç ve kararlılıkla sahip çıkmaları halinde, en gerici iktidarlar karşısında bile, demokratik hakları savunmanın ve korumanın mümkün olduğunu da göstermektedir.

— Eleştiri : «DİSK, sendika enflasyonuna son verecek bu tasarılar karşısında çıkarak, güçlü sendikacılığı önlemiş, kendisi sarı sendikacılık yapmıştır. (Sendika ağaları), (kendi saltanatlarını) düşünerek, işçiyi (tahrik) etmişler ve ülkede anarşi yaratmışlardır (3).»

Sendika enflasyonunun önlenmesi sorunu, sosyalistlerin ısrarla önerdikleri bir ilkedir. Sendika enflasyonunu körükleyenler, sosyalist olmayanlardır. Bunların başında ise Anarko-Sendikalistler gelir.

(2) 15 Mayıs 1970 tarihli DÜNYA Gazetesinden

(3) Bütün sağ basında çıkan yazı, haber ve yorumlardan. (Bk. 15-16 Haziran ve Basın Bölümü)

Londra'da «ÖNCÜ» adını verdikleri bir grup içinde toplanan bazı ünlü anarşistlerin, 1892 de yayınladıkları bir broşürde, bu konuda, şöyle denilmekteydi; «...Eğer, bazı sendikalara girmek mümkün değilse daha önce var olanın yanına yenisi kurulmalıdır.» (4)

Görülüyor ki, bu ikinci eleştiri de ilk bakışta özellikle sosyalizm açısından son derece doğru gibi gözükmektedir. Ne var ki, bu eleştirinin doğru sayılabilmesi, bazı koşullara, özellikle de demokratik ortamın var olup olmadığına bağlıdır. Gerçekten de, tüm sınıf ve tabakaların, kendi bağımsız siyasal örgütlerini kurabildikleri, özgürce kendi sınıfları çıkarına politik mücadeleye katılabildikleri demokratik bir ortamın bulunduğu ülkeler ve koşullarda, işçi sınıfının ekonomik mücadele örgütleri olan sendikaların, işçi sınıfının politik mücadele örgütü olan PARTİ'ye bağlanmaları sağlanır. Sendika enflasyonu da ancak böyle önlenir. Bu demokratik ortamda, önüne gelenin sendika kurarak işçi sınıfı adına ekonomik mücadeleye girişmesine olanak yoktur. Bu ortam sağlanmadan, sendika enflasyonunu önlemek iddiasıyla yasa değişikliği getirmek hiçte inandırıcı olmamaktadır. Sendika enflasyonunu yaratan, anti-demokratik ortam ve bu ortamın sendikacılık anlayışıdır. Gerçekte bu eleştiriye yöneltenlerin amacı, bu ortamda işçi sınıfının mevcut, gerçek ekonomik örgütünü ortadan kaldırmaktır. Eleştiri burjuvazinin kamufle edilmiş istek ve amaçlarını içermektedir.

Eleştiride yer alan «sendika ağaları» ve bunların «kendi saltanatlarını korumak» için, işçiyi «tahrik» ettikleri iddiaları da önem taşımaktadır. Bu iddialara cevap verebilmek için öncelikle 15-16 Haziran olaylarını, yandaş diğer hiçbir faktör olmaksızın DİSK'in tek başına YARATIP yaratmadığını araştırmak zorunludur. Bu konuda kitabın başında biz, düşüncelerimizi açıkladık. Bize göre, diğer ekonomik ve politik faktörler olmaksızın DİSK'in tek başına bu denli geniş kapsamlı bir direnişi örgütleyip yürüttüğünü kabul etmeye imkan yoktur. Olaylar da bu kanıyı doğrulamaktadır. Örneğin, İstanbul'da direnişe katılan işçilerden bir çoğunun, TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalara üye oldukları bilinmektedir. Bu işçilerin, direnişe katılmalarında özellikle örgütlenme bakımından DİSK'in hiçbir katkısı olmamıştır. Ya da bu katkı çok azdır. DİSK, bir yere kadar bu hareketin örgütlenmesini ve yürümesini sağlamıştır. Ancak, asıl önemli faktör, 1970 Türkiyesinde mevcut ekonomik ve politik durumun yarattığı ilerici ve devrimci birikimdir. Tüm dağınıklığına rağmen, politik

(4) LEFRANC George, Le Sydicalisme en France PUF, Paris 1966, sh. 25. Doç. Dr. A. İŞIKLI'dan naklen.

örgütten yoksun olmasına rağmen bu birikim, DİSK'in hareketinin kapsamını bu denli genişletmiştir.

Direnişi yaratan kişiler bulunduğunu, bunların «sendika ağaları» vb. olduğunu söylemek ve bu düşüncenin doğruluğuna gerçekten inanmak, bizce mümkün değildir. Böyle bir kabul, gerçekte sorunun tam olarak kavranmasına ve çözümlenmesine engel olmak amacını taşıyan, idealist bir görüş olacaktır. «Sendika ağaları», Amerikan tipi sendikacılık anlayışının bir sonucudur. Bu ortam ve doğal sonucu olan anlayış sürdükçe, «sendika ağaları» da olacaktır. Ancak, kitlelerin somut istekleri ve belli toplumsal koşullar biraraya gelmeden «sendika ağaları»nın ya da diğer herhangi bir kişinin ya da kişilerin böyle bir eylemi, direnişi gerçekleştirebileceklerini kabul etmek bilime aykırı düşmek demektir.

— Eleştiri ya da bir gözlem : «İhtilâlin Mantığı» adlı kitabını yazarı Şevket Süreyya AYDEMİR, kitabında yukarıdaki eleştiriler doğrultusunda, konuyu derinlemesine inceleyerek ilginç sonuçlara varmaktadır. Yazar, konuyla ilgili olarak şöyle demektedir; (5).

«Evet, Marks'ın, hatta Lenin'in zamanında, bu günkü İş Hukuku, Bu günkü Sendikalar, Kamu, iktisadi teşekkülleri, Sağlık garantileri, devletçe kanunlaştırılan Grevler-Lokavtlar ve ihtilâflar üzerine müzakere hakları, Genel Sigortaya doğru giden hayat garantileri, işçi partileri, Sosyal Demokrat Reformlar ve bunların getirdiği İktisadi-Siyasi mücadele örgütleri yoktu. Nihayet Plân ve Milli Plânlarla, yatırımların izlenmesi, yabancı ülkelerde, yabancı işçilere Sigorta -Emeklilik hakları, işletmeler üstünde işçi örgütlerinin denetleme imkânları, Toplu sözleşmelerin sağladığı emniyet aşamaları mevcut değildi. Türkiye'de ise ve aslında henüz 10 yıllık bir süre içinde, bu haklar ve imkânlar, yeni fütühat yolları açmaktadır. 10 yıllık diyoruz. Çünkü 1937 İş Kanunu ile, 1946 Sendikalar Kanunlarının, hukukî müeyyideleri yoktu...

Şu halde, adına sınıf mücadelesi de desek, ki zaten Demokrasi, sınıflı toplumlarda bir ayarlama rejimidir, kendilerini sosyal davalara vermek isteyenler için Türkiye'de bazı yollar ve imkânlar açılmıştır. Meselâ başka memleketler işçilerinin 150 yıllık mücadelelerinden kazanamadıkları bir üstün hakkı, yani, bütün Sendikaların bir merkezî örgüt etrafında toplaşmaları ve Toplu Sözleşmelerin, 800-900 arasındaki Sendikalarda değil 20-30 arasındaki iş kollarında yapılması hakkını, Türkiye'de, hem de reaksiyoner bir iktidarın devrinde, Hükümet kanunlaştırmak istemişti. Ama Devrimci oldu-

(5) Ş. S. AYDEMİR, İhtilalin Mantığı, sh. 468-469

ğunu savunan bir İşçi teşkilâtı, yani DİSK bunu önlemişti. Sanıyorum ki dünyanın hiç bir yerinde sağ duyulu bir işçi teşekkülü, böyle bir hataya düşmemiştir. Böyle bir imkânı kaçırmamıştır...

Aynı suretle. İşçi sınıfının iktisadi mücadelesini yürüten Sendikalar yanında, onun siyasi mücadelesini, Parlamentoda sürdürülecek bir siyasi partinin, meselâ Sosyal Demokrat Partinin teşekkülüne, Türkiye'nin güçlü önderleri olan bazı Liderlerin engel oluşlarında, bu Liderlerin akıl almaz hataları olmuştur. Bu iki hata ile de Türkiye'de İşçi hareketinin, milli ölçüde gelişmesi, en az bir kaç yıllık bir kayba mal olmuştur. Yoksa 1973 seçimleri Parlamenteoya, ön safalarda yer alabilecek kadar güçlü bir milli çalışma partisi getirebilirdi...»

Bilindiği gibi yazar, Sovyetler Birliğinde öğrenim görmüştür. Bu bir yana, Marksizm'i de iyi bilir. Bu bakımdan, yazarın eleştirileri çok daha önem kazanmaktadır. Ve bunun içindir ki, yazarın eleştirilerine ilişkin görüşlerimizi ayrı bir başlık altında toplamayı uygun bulduk.

İşçi sınıfının, bilime dayalı dünya görüşünden hareketle kurtuluşunu arayıp-sağlayacağı... Sosyalistlerin PARTİ'li mücadele yaptıkları... Gene, sosyalistlerin, işçi sınıfının sendikal birliğinden yana oldukları... vd. Bilinen genel doğrulardır.

Şimdi, bilinen bu genel doğruların ışığında, yazarın önerilerine bakalım;

Yazar, «asıl önemli olan Toplu sözleşmeler, 800-900 Sendika tarafından değil de, 20-30 sendikaca yapılsın..» diyor. Yasa değişikliğini böyle görüyor. Ve «Devrimci olduğunu savunan» «DİSK» in «böyle bir imkânı» «kaçır» dığını belirtiyor. Ayrıca, DİSK'e böyle yüklenirken, bu arada TÜRK-İŞ'e de yüklenmiş, haksızlık (!) yapmamış oluyor. Yazısını böylece sürdüren yazar, başından beri angaje olduğu görüşünü öneriyor... Diyor ki; «TÜRK-İŞ'in» «güçlü» liderleri'nin hataları yüzünden, «işçi hareketinin, milli ölçüde gelişmesi» gecikmiştir.. «Milli çalışma partisi getirilebilirdi...» (!)

Yazarın güçlü sendikacılık anlayışı, işkolları esasına göre örgütlenmiş, güçlü sendikalar konusundaki görüşlerine, katılmamak elde değil. Ancak, yukarıda da belirttiğimiz gibi, bunun bazı ön koşulları olduğunu kabul etmek gerekli. Bu koşullar yaratılmadan güçlü sendikalar kurulamayacağı açık. Bu bakımdan yasa değişiklikleri, yazarın belirttiği güçlü sendikaların kurulmasını sağlamıyacak, işçi sınıfının sendikal birliğini sermaye yanlısı TÜRK-İŞ'in şemsiyesi altında toplayacaktır.

Gerçekte, işçi sınıfının sendikal mücadelesi yazarın belirttiği gibi

800-900 sendika tarafından değil, 2000'i aşkın sendika tarafından yürütülüyordu. Bu sayı, gerçekten korkunçtur. Ancak, bu sendikacılık kaosunu yaratan, bilime aykırı sendikacılık anlayışıdır. Bu durum, burjuvazi tarafından bilinerek ve istenerek yaratılmıştır. DİSK, bir bakıma, yerleşmiş bu sendikacılık anlayışına reaksiyon olarak ve işçilerin sendikal birliğini sağlamak üzere doğmuştu. DİSK'in anladığı sendikal birlik (nitel) bir özellik taşımaktadır. TÜRK-İŞ'in (nicel) görünümüne bakarak onu gözlerde abartmak ve bu görünümün devam edeceğini sanmak yanlıştır. Yakın geçmişteki olaylarda bu kanıyı doğrulamaktadır. Bu nedenle, TÜRK-İŞ liderlerinden yazarın belirttiği nitelikte olsa bir parti oluşturmalarını beklemek ve buna inanmak olanaksızdır. Nitekim, TİP'in kuruluşu sırasında bu yolda bir girişim yapılmış, ancak başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yine son zamanlarda TÜRK-İŞ içinde oluşan «Sosyal Demokrat Sendikacılık» hareketine paralel olarak bir parti oluşturmak söz konusu olmuş, ancak TÜRK-İŞ liderleri, çeşitli demeçlerinde TÜRK-İŞ'in «partiler üstü» politikaya taraftar olduğunu ileri sürerek, sendikacılıktan partileşmeye gitmeyi reddetmişlerdir. «Partiler üstü» politikanın yanlışlığına ileride değineceğiz. Ancak, burada yazarın önerdiği nitelikteki bir partinin oluşturulmasına TÜRK-İŞ yöneticilerinin ve burjuvazinin bazı kesimlerinin çıkarlarının engel olduğunu ve TÜRK-İŞ'in tabanının da böyle bir partiden yana olmadığını belirtmek gerekiyor. TÜRK-İŞ'in tabanının, yazarın, «işçi hareketinin milli ölçüde gelişmesi», «DİSK gibi ilerici örgütlerin, işçi sınıfının mücadelesini burjuvazinin yanında ve onun çıkarları doğrultusunda değil, MİLLİ OLMAYANLARIN çıkarları doğrultusunda yürüttükleri» v.b. gibi görüşlerine katılmadığını, gerek 15-16 Haziran olayları sırasında gerekse ondan sonraki gelişmelerde açıkça görülmüştür. Yazarın bu gelişmeleri gözönüne almamış olmasına imkan veremiyoruz. Öyle ise, yazarın gerçek amacı nedir? Bizce, yazarın gerçek amacı, işçi sınıfına ekonomik-politik mücadelesi içinde oluşacak kendi partisini kurmasını önlemek için, tepeden inme bir yolla ve önerdiği biçimde parti kurulmasını sağlamaktır. Şunu da belirtelim ki, yazarın önerdiği parti kurulsa dahi, onun, yazarın nitelendirdiğini gibi «güçlü bir milli çalışma partisi» olamayacağı açıktır.

Yazarın, işçi sınıfının MARKS.tan bu yana kazandığını iddia ettiği «haklar», «olanaklar» ve «yeni fütühat yollar» ına ilişkin görüşlerini de son derece abartılmış - özellikle az gelişmiş ülkeler için buluyoruz. Doğal ki, işçi sınıfının bugün sahip olduğu «haklar» ve «olanaklar», 19. yüzyıldakilerle kıyaslanamaz. Ancak, bunu bir ölçü olarak alamayız. Çünkü bunlar, sosyal gelişmenin zorunlu kıldığı asgari sonuçlardır. Bu nedenle de yazarın nitelendirdiği biçimde ni-

telendirilmelerine olanak yoktur. Hatta, burjuvazi, koşullar elverdiğinde, sosyal gelişmenin zorunlu kıldığı bu asgari sonuçları dahi, tarihsel gelişime ters düşse de kısıtlamak için derhal harekete geçebilmektedir. Kısaca, çağımız işçi sınıfı için, bu asgari koşullarla yetinmek asla söz konusu değildir.

— Eleştiri : «DİSK dışındaki tüm devrimci kuruluşlar, TİP, DEV-GENÇ, TÖS., İPSD vd. ilerici kuruluşlar, demokratik güçler, bir araya gelerek, birlikte bir eylem düşünülmelidir. Sadece 274-275 sayılı yasalara karşı değil, tüm anti-demokratik girişimler ve bunun içinde 274-275 sayılı yasalar birlikte protesto edilmelidir. Konulacak eylemde, başta ABD. emperyalizmi olmak üzere iç ve dış tüm sömürü, (işsizlik ve pahalılığın) asıl kaynakları, emekçi halka anlatılmalı, faşizme ve tüm sömürüye karşı (Genel Direniş) örgütlenmeli, DİSK, soyutlanmamalıdır.»

Önerilen «Genel Direniş» in örgütlenememiş nedenleri, aynı zamanda diğer eleştirilere de cevap niteliğindedir. Bu nedenlere diğer bölümlerde değinmiştik. Burada konuyu kısaca özetleyeceğiz. Böyle bir «Genel Direniş» in örgütlenememiş nedenlerini şöyle sıralayabiliriz;

— İşçi sınıfının, politik mücadelesini yürütecek PARTİ'den yoksun bulunması,

— TİP, «partisiz sol», diğer demokratik kuruluşlar, sendikalar, vd. arasında bulunması gereken ilişkilerin bulunmayışı,

— Sendikaların, işçi sınıfının ilerici mücadelesinde yalnızlığı. Ekonomik mücadelenin, politik mücadeleden ayrı tutulmak istenmesi,

— Yurtsever ve ilerici gençliğin, işçi sınıfının ilerici hareketinden soyutlanmış olması,

— İlerici kuruluşlar ve aydınlar arasındaki ilişkilerde hiç bir işlerliğin bulunmaması,

—

Sıralanan bu nedenler, ilerici kesimin hata ve kusurlarıdır. Bunu yaratan nedenlerin başında ise, «Türkiye üzerine doğru bir değerlendirme ve araştırmanın yapılmamış oluşu ve buna bağlı olarak saptanacak yolun açıkça belirlenmemiş bulunması..» gelmektedir. Bu arada, yayın yolu ile yapılan provakasyonların da üzerinde önemle durmak gerekir.

Tüm bunlara rağmen 15-16 Haziran'dan önce «Genel Direniş» konusunda bazı girişimler olmuş ve özellikle İPSD. 4-10 Mayıs de çeşitli

yerlerde kitle eylemleri düzenlemeyi başarmıştı. Ancak, bu eylemler de bir «Genel Direniş» e dönüşmemiştir. Yukarıdaki nedenler buna engel olmuştur. 15-16 Haziran da da böyle oldu. Ondan sonra da «Genel Direniş» konusunda çağrılar yapıldı, ancak, başarı sağlanamadı. Özellikle 15-16 Hazirandan sonraki çağrılar ise, ilerici kuruluşlar arasında diyolog kurulamadan «1971 Rejimi» nin gelişiyile gerçekleşme olanağını yitirdi.

— **Eleştiri** : Olaylarla ilgili olarak üzerinde durulması gereken diğer bir nokta da, ölüm, yaralanma ve tahrip'lerdir. Bu konuya diğer eleştiriler arasında da kısaca değinmiştik. Burada, önemi dolayısıyla, konuyu biraz derinleştirmek istiyoruz.

Olaylardan sonra burjuvazi, asla hiç kimsenin arzu etmeyeceği bu sonuçları diline dolayarak, işçi sınıfına ve özellikle DİSK'e karşı bir eleştiri, daha doğru bir deyimle, karalama ve kötüleme kampanyası açmıştı. Kampanya sırasında sağ basında yayınlanan yazılardan önemlilerini, örnek olarak ilgili bölümde vermeğe çalıştık. Öncelikle belirtelim ki; olaylar sırasında meydana gelen bu sonuçları, Bakunin ve Sorel gibi Anarko-Sendikalistlerin önerdikleri bir «tahripçi şiddet» saymaya imkan yoktur. Gene, işçi sınıfının ve DİSK'in gerek başlangıçta ve gerekse hareket içinde bu tür şiddet olaylarını öngördüklerini kabule de imkan olmadığı kanısındayız.

Burjuvazi, açtığı kampanya ile işçi sınıfını ve DİSK'i, «mala ve cana kıymakla» suçluyordu. Oysa, özellikle ölüm olaylarından işçileri sorumlu tutmaya olanak yoktu. Öncelikle ölümler, tabanca kurşunu ile meydana gelmişti. Olaylara katılan işçilerden hiç birinde ise tabanca ya da ateşli silah bulunmuyordu. Zaten, açılan tüm davalarda işçilerin, tabanca ya da ateşli diğer bir silah taşıdıkları ve kullandıkları yolunda bir iddia ileri sürülmedi. Bu konuda en küçük bir kanıt da yoktu. Böyle olunca, ölümlere sebep olan kurşunların işçiler tarafından atılmadığı kolayca ortaya çıkıyordu. Nitekim. Kadıköy Cumhuriyet Savcılığı, ölümler, özellikle de polis memurunun öldürülmesiyle ilgili olarak bazı işçiler hakkında açtığı soruşturma sonucunda «soruşturmaya mahal olmadığına» karar verdi.

«Mala kıyıldığı» yolundaki iddia ise, AP, GP, MHP ve TÜRK-İŞ binalarının tahrip edilmesi ve Kadıköy Kaymakamlığının ve bazı polis otoları ile özel otoların yakılması ve tahribi ile ilgili idi. Sonradan yapılan inceleme ve açıklamalarda, özellikle Kadıköy Kaymakamlık binasının yakılmasına, Kaymakamlığı korumak için alınan bazı yanlış tedbirlerin neden olduğu belirtildi.

Diğer tahrip olaylarında ise, işçi sınıfının direnişini kötü göster-

mek için araya karışan ajan-provokatörlerin parmakları olduğu açıkça anlaşılıyordu. Bilinmelerine karşın, nedense bunlara hiç bir yasal işlem yapılmadı. Özellikle, işçi sınıfı ile askerleri çatıştırmak için kışkırtma yapan provakatörler en önemlileriydi.

Ancak hemen belirtelimki, direnişi tümüyle «provakasyon» olarak nitelendirmek ya da direnişteki tüm olayların provaktörler tarafından yapıldığını söylemek doğru bir gözlem sayılamaz.

— **Provakasyonlar Üzerine** : Burada yeri gelmişken provakasyon konusuna değinmekte yarar var. Bu sözcük, bu nitelendirme, gerekli-gereksiz kullanılıyor. Herkesin devrimci hareketi eleştirmeye kalkması ne denli yanlışsa, ulu orta bu sözcüğün kullanılması da bizce o denli yanlıştır. Böyle bir kullanım, «hata ve yanlış yapanlar» la gerçek «provakatör» lerin birbirine karıştırılmasına neden olmaktadır. Oysa, bunları birbirlerinden kesin olarak ayırabilmek gerekir.

15-16 Haziran olayları sırasında bir dizi provakasyon yapıldığını daha önce belirttik. Herkesin bildiği bu provakasyonlar gizlenemez, gizlenmemelidir. Ancak, bunları abartmak ve bu açıdan DİSK'i eleştirmek de doğru sayılamaz. O dönemde hatta bugün bile bu hata işlenerek, DİSK eleştirilmektedir. DİSK'i işçi sınıfının politik örgütünü eleştirir gibi ele almak, konuyu «bilinçli-bilinçsiz» başka alanlara çekmek ve orada gereksiz didişmelerle tükenmek demektir. Böylesi bir hata ve yanlış yapıldıktan sonra işin içinden kolay kolay çıkılamaz ve sonuçta herkes birbirini «devrimcilik», «ilericilik» adına hırpalamış, dolayısıyla devrimci harekete ve kuruluşlara zarar vermiş olur.

Değil DİSK, tüm demokratik kuruluşlar, yapıları gereği bir çok rahatsızlığı bünyelerinde taşıyabilirler. Bu nedenle DİSK içinde de bir çok ajan-provokatör bulunabilir, çıkabilir. Ajan-provokatörler, Marksist-Leninist ilkelere göre kurulmuş olan politik örgütlerde de pekala barınabilmekte, çıkabilmektedir. Tarihte bunların sayısız örnekleri gösterilebilir. İşçi sınıfının politik çıkarları için mücadele eden örgütlerde dahi bulunabilen böylesi ajan-provokatörler, demokratik örgütlerde rahatlıkla barınabilmek olanağını bulurlar. Burjuvazi, sınıfsal çıkarları gereği tüm demokratik örgütleri kontrol altında tutmak zorundadır. Burjuvazi için önemli olan, bu örgütlerin varlığı değil, nitelikleridir. Sınıfsal mücadelede nerede ve ne yapacaklarını bilmek koşuluyla bazı demokratik örgütlerin yaşamasına rıza gösterebilir. Ancak, bunlar içinde haber alma kontrol ve arzulanığı bazı amaçlarına yöneltmek için daima güvenilir adamlarını bulundurur. Bu, burjuvazinin görevidir. Bir devrimci örgüt için ise

başta gelen sorun ve görev, burjuvazinin bu oyununa gelmemek, onu bozmaya çalışmaktır.

15-16 Haziran Nedir?

Buraya kadar derlediklerimizden yararlanarak 15-16 Haziran'ı şöyle tanımlayabiliriz; Doğurduğu hukuki sonuçlar bir yana, 15-16 Haziran; işçi sınıfının, kazanılan hakların savunulması yolunda, ülkedeki sosyal, ekonomik ve politik gelişmeler sonucu doğan sınıf çelişkilerinden ve bunların sonucu giderek oluşan ilerici hareketin birikiminden yararlanarak gerçekleştirdiği, demokratik-politik nitelikte, ülke tarihinin en büyük kitle hareketidir.

Şimdi bu tanımlamadan hareketle 15-16 Haziran'a ilişkin görüşlerimizi biraz derinleştirelim;

a) 15-16 Haziran bir dizi hukuki sonuç doğurmuştur:

Olayların somut nedeni olarak gösterilen 274-275 sayılı yasaların değiştirilmesine ilişkin tasarılar, bunlar üzerinde yapılan hukuki tartışmalar, 274 sayılı yasada değişiklik yapan 1317 sayılı yasaya karşı açılan iptal davası, bu konudaki Anayasa Mahkemesi kararı, olaylardan sonra sıkıyönetim ilan edilmesi, sıkıyönetimin TBMM de onaylanması, sıkıyönetim kararına karşı gerek Danıştay, gerekse Anayasa Mahkemesinde açılan iptal davaları, Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde açılan davaların bir çok hukuki sonuç doğurduğu biliniyor.

b) 15-16 Haziran'ı İşçi Sınıfı Yapmıştır:

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, 15-16 Haziran'ın bazı kişiler ya da kuruluşlarca yaratıldığı yolundaki görüşlere katılmaya imkân yoktur. Hernekadar DİSK'in gerek örgütlemeye ve gerekse yürütmeye önemli payı varsa da, böyle bir eylemi disiplinli bir biçimde demokratik hedeflerine sonuna kadar götürecek politik örgütten yoksun olduğu halde, tabanda tüm sendikal farklılıkları ve diğer çelişkileri bir yana iten işçi sınıfı gerçekleştirmiştir. İşçi sınıfı, bu direnişi ile «kendisi için sınıf olma» yolunda büyük bir adım atmıştır.

c) 15-16 Haziran, kendiliğinden (spontane) bir hareket değildir:

Bazıları, 15-16 Haziran'ın kendiliğinden bir hareket olduğunu iddia etmektedirler. Kanımızca, bu iddia yanlıştır. Olayların nedenleri ve eylemin örgütleniş biçimi, en azından «Anayasal Direniş Komiteleri» nin kurulmuş oluşu, hareketin kendiliğinden (spontane) olmadığını kanıtlamaktadır 15-16 Haziran iki günü ifade eden bir ta-

rih değil, en azından bir iki yıllık bir dönemi kapsayan sınıfsal mücadelelerin simgesidir.

d) İşçi sınıfı bu harekette ülkedeki sosyal, ekonomik ve politik gelişmeler sonucu doğan sınıf çelişkilerinden ve bunların sonucu giderek oluşan ilerici birikimden yararlanmıştir:

1970 Türkiyesinin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve politik koşullar sonucunda, burjuvazi ile emekçi sınıflar arasında doğan uçurum, ilerici hareketin daha da gelişmesini sağlamış ve işçi sınıfı 15-16 Haziran'da ilerici hareketin bu birikimini yanına alarak ,gücünü daha da arttırabilmiştir. Örneğin, yasa değişikliklerine karşı yurdun dört bir yanından yükselen protestolar, aydınların ve gençliğin işçi sınıfının yanında yer aldıklarını göstermektedir. Ayrıca, olaylardan sonraki anti demokratik uygulamalara karşı demokratik güçlerin gösterdikleri tepkiler de anılmaya değer.

e) 15-16 Haziran, işçi sınıfının kazanılan hakların savunulması yolunda giriştiği, demokratik-politik nitelikte bir harekettir:

İşçi sınıfı, 15-16 Haziran direnişisiyle, kazandığı demokratik-sindikalist haklarının geri alınmasına karşı çıktığını açıkça göstermiş, bu yoldaki sınıfsal iradesini açıklamıştır. İşçi sınıfının bu direnişisi. Anayasal toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılması yolu ile gerçekleştirilen demokratik bir baskı mekanizması niteliğini taşımaktadır. Ve bu nedenle de özünde politik bir harekettir.

Ancak, hareketin politik oluşu onun, burjuvazinin nitelendirdiği biçimde bir «ihtilal provası», «ihtilal-devrim» sayılmasını gerektirmez. Bilindiği gibi, ihtilal-devrim, kısaca, kendi sosyal, ekonomik ve politik görüşünü ve çıkarlarını egemen kılmak için bir sosyal sınıfın, egemenliği elinde bulunduran diğer bir sosyal sınıfı bütün fonksiyonlarıyla ortadan kaldırması ve iktidarı ele geçirmesidir.

Kazandığı demokratik-sindikalist haklarını savunma amacıyla olan işçi sınıfının 15-16 Haziran'da, burjuvaziye karşı bir iktidar isteği bulunmamaktaydı. Esasen işçi sınıfı böyle bir istekte bulunmak için bilimsel olarak zorunlu sayılabilecek tarihsel koşullardan ve politik örgütlenmeden de yoksundu. Kısaca, 15-16 Haziran'da, devrim için zorunlu objektif ve subjektif koşulların hiç biri yoktu ki, hareketi «devrim-ihtilal» ya da «ihtilal provası» sayabilelim. Hareket sonuna kadar götürülseydi işçi sınıfı iktidarı ele alacak mıydı ki, harekete «ihtilâl provası» deniliyor? Esasen, sosyal devrimlerin «provayı», «antrenmanı» olamaz. Sosyal devrimlerin olsa olsa teşebbüsü olabilir, ancak, 15-16 Haziran'ı böyle bir teşebbüs saymaya da imkân yoktur.

Gerçeği ortaya koymak gerekirse, 15-16 Haziran direnişisi, ülkeyi

anti-demokratik, faşist yöntemlerle yönetmek isteyen egemen güçlerin ağır baskı ve sömürüsüne karşı işçi sınıfının bir tepkisidir. Bu konuda söylenecek son söz, işçi sınıfının bu direniş ile büyük bir güç olarak politik alanda yer sahibi olduğunu açık bir şekilde göstermiş olduğudur.

f) 15-16 Haziran ülke tarihinin en büyük kitle hareketidir:

15-16 Haziran, 1961 deki Saraçhane Mitingi de dahil olmak üzere, Osmanlı İmparatorluğu döneminden, yapıldığı tarihe ve hatta günümüze dek gerek katılanların sayısı, gerek hareketin genişliği ve niteliği (isteklerin içeriği vd.) açısından ülke tarihinin en büyük kitle hareketidir.

15-16 Haziran'ın vurguladığı gerçekler ve sorunlar :

15-16 Haziran'dan bu yana beş yıldan fazla bir zaman geçtiği halde o dönemin koşulları, olayları ve bunlara karşı çeşitli çevrelerden gelen tepkiler, bizim için «mazide» kalmış sayılamaz. 15-16 Haziran'ı yaratan ortam, günümüzde de değişik bir biçimde varlığını sürdürmektedir. Burjuvazi bugün de emekçi sınıfların sosyal, ekonomik ve politik alanlardaki mücadelesini engellemek istemekte, bunu sağlamak için demokratik hak ve özgürlükleri kısıtlamaya, baskı altına almaya çalışmaktadır.

Ancak, burjuvazinin tüm engellemelerine rağmen başta sanayide çalışan işçi sınıfı olmak üzere tarım kesiminde çalışanlar, diğer emekçi kesimlerdeki kısaca tüm demokratik güçler, insanlığın özlemi olan barış, demokrasi, özgürlük ve nihayet sosyalizm yolunda ilerlemenin mücadelesini vermekteler. Bu yolda atılan her doğru adım, burjuvaziyi düşündürmekte ve onu, gerçek demokrasinin kurulmasını sağlayacak sosyal gelişmeyi engellemek için «çareler» aramaya sevk etmektedir. Fakat burjuvazinin bulabildiği çareler, demokratik güçleri yollarından çevirmeyi doğal olarak sağlayamamaktadır. Ne varki, henüz demokrasi sağlam temellere oturtulmuş, ona çağın anlayışına uygun bir anlam verilebilmiş değildir. Burjuvazinin, ülkede gerçek demokrasinin kurulmasına yanaşmayacağı bir gerçektir. Gerçek demokrasinin kurulması işçi sınıfının politik mücadelesi sonucunda sağlanacak, demokrasi ancak o zaman bir anlam kazanacaktır. Fakat, bunun kolay kolay sağlanacağını sanmak en azından saflıktır. Demokrasi ve özgürlükler, güç evrelerden, çetin mücadelelerden geçilerek kazanılabilir. Bu yolda tüm ilerici- lere büyük sorumluluklar düşmektedir. İlericiler, demokratik hak ve özgürlüklere bilinçle ve kararlılıkla sahip çıkmak, faşizmin hesaplarını bozmak, Anayasanın geriye doğru değiştirilmesini önle-

mek, değiştirilen hükümlerin, ileriye dönük yeni biçimler almasını sağlamak, işçi sınıfının demokratik ve ekonomik mücadelesini yürüten örgütleri desteklemek, demokratik örgütlenmenin en büyük engelleri olan anti-demokratik yasa hükümlerinin (141-142-146 vb. gibi) kaldırılmasını sağlamak, burjuvazi karşısında işçi sınıfının politik mücadelesini yürütecek PARTİ'nin oluşturulmasını sağlayacak demokratik ortamı gerçekleştirmeyi, kendilerine başlıca görev saymalıdırlar. 15-16 Haziran dönemi, bu yolda atılacak adımlara yol gösterici, zengin malzemelerle doludur. Aslında, 15-16 Haziran'ın önemi de ondan çıkarılabilecek derslerde, onun vurguladığı gerçeklerde ve gözler önüne serdiği sorunlardadır. Bizce, bu gerçekler ve sorunlar kısaca şöyle sıralanabilir;

- 15-16 Haziran, işçi sınıfı öğretisini şaşmaz bir biçimde doğrulamıştır.
- 15-16 Haziran, işçi sınıfı inkârcılarına, bilimi sulandırmak isteyenlere indirilmiş ağır bir darbedir,
- 15-16 Haziran politik alanda işçi sınıfının örgütlü mücadele etmesinin zorunluluğunu, kısaca, işçi sınıfı PARTİ'si sorununu gündeme getirmiş, vurgunlamıştır,
- 15-16 Haziran, devrimci sendikacılığın önemini anlamamızı sağlamış, böyle bir sendikacılık hareketinin nasıl olması gerektiği, görevleri ve nitelikleri konusunda asla unutulmaması gereken son derece önemli bilgiler edinilmesine yol açmıştır.
- 15-16 Haziran, tüm demokratik güçlerin, işçi sınıfı PARTİ'si ile ilişki kurmalarının zorunlu olduğunu göstermiştir,
- 15-16 Haziran, cuntacı, komplocu girişimcilerin hesaplarını (!) büyük ölçüde bozmuştur.
- 15-16 Haziran, işçi sınıfının demokrasi mücadelesinde hesaba katılması gereken en temel güç ve tek güvence olduğunu ispatlamıştır!.

İşçi sınıfının politik ve ekonomik mücadelesi arasındaki ilişkiler konusunda genel bilgileri hatırlatma ve TÜRK-İŞ'in «partiler üstü politika» sı üzerine birkaç söz :

Kapitalist düzen içinde işçi sınıfının ekonomik durumunu düzeltmek amacı ile burjuvaziye karşı sendikalar içinde örgütlenerek mücadele etmesinin zorunluğu bilinen bir gerçek.. Ancak, burjuvazinin de bu mücadelede kendi çıkarlarını korumak istediği ve bu amaçla sendikal mücadeleyi çeşitli yönlerden engellemeye çalıştığı da biliniyor. Burjuvazinin bu konudaki girişimlerini tek tek saymak imkânsız. Bu engelleme, yasaların değiştirilmesinden, uygulamadaki baskı ve şiddet yollarına, sarı sendikalar kurmadan, işçileri yıldır-

maya kadar çeşitli görünümelerde ortaya çıkabiliyor. Ancak, burjuvazinin bu yolda attığı en önemli adım, şüphesiz işçi sınıfının ekonomik mücadelesini politik mücadeleden ayırmak için giriştiği çabalardır. Ülkemizde TÜRK-İŞ'in «partiler üstü politika» sloganı ile somutlaşan bu durum, gerçekte işçi sınıfının politik mücadelesinin ekonomik mücadelesi ile bütünleşmesine engel olarak onu, her iki mücadele alanında güçsüz kılmak ve hedefe varmasını olanaksızlaştırmak amacını gütmektedir.

Ülkemizde TÜRK-İŞ tarafından savunulan bu görüş, 19. yüzyıl Ekonomistlerinin görüşüne uymaktadır. Kurucusu Bernstein olan Ekonomizm (Trade unionisme), ekonomi ile politikanın kesin bir biçimde ayrılmasını ve işçi sınıfının politika ile uğraşmayıp ekonomik durumunu düzeltmek için kurulu düzenin sınırları içinde sendikal mücadeleyi yürütmesini önermektedir.

Tarihi materyalizmi reddeden Anarşistler de, ütöpik felsefeleri ile işçi sınıfını politikadan uzak tutarak aynı sonuca varmaktadırlar.

Oysa, yukarıda kısaca değindiğimiz gibi, burjuvazi, işçi sınıfının ekonomik mücadelesine hem ekonomik ve hemde özellikle politik yollarla engel olmaya çalışmaktadır. Böyle olunca, politik mücadele ile bütünleşmeyen işçi sınıfının ekonomik mücadelesinin, burjuvazi önünde başarılı olmasına asla imkân kalmamaktadır.

Bu durum, daha I. Enternasyonal sırasında tartışılmış ve işçi sınıfının ekonomik mücadelesinin politik mücadeleden ayrılamıyacağı açıkça belirtilmişti. Gerçekten I. Enternasyonalin Londra Konferansında alınan «9 No. lu karar» ın son kısmında;

«...Genel Kurul, Enternasyonalin üyelerine, işçi sınıfının mücadelesi içinde ekonomik mücadele ile siyasal eylemin ayrılmaz bir biçimde birleşik olduğunu hatırlatır» denilmekteydi (6). Yine I. Enternasyonalin Lozan toplantısında bu husus daha genel bir biçimde dile getirilmiş ve şu karara varılmıştı;

«1 — İşçilerin toplumsal bakımdan kurtuluşları, siyasal bakımdan kurtuluşlarından ayrılmaz,

2 — Siyasal özgürlüklerin sağlanması, önceliği olan ve mutlak bir gerekliliktir (7).»

Ekonomistlere karşı girişilen mücadelede LENİN ve arkadaşları da özellikle «17'ler protestosu» adıyla anılan bildirimde, işçi sınıfının ekonomik mücadelesi ile politik mücadelesini birbirinden ayırmaya imkân olmadığını açıkça belirtmekteydiler.

(6) Jacques DUCLOS, Birinci Enternasyonal, İst. 1969, sh. 238

(7) Aynı eser sh. 106

Bütün bunlar, TÜRK-İŞ'in «partiler üstü politikası»nın tutarsızlığını açıkça ortaya koymaktadırlar. Bugün TÜRK-İŞ'in tabanının devrimci sendikalara kaymakta oluşunun önemli bir nedeni, kanımızca bu «partiler üstü politika» aldatmacasının işçi sınıfı tarafından anlaşılmış oluşudur. Öyle ise işçi sınıfının ekonomik mücadelesinin doğru ve tutarlı yolu ne olacaktır? Bu soru, bizi zorunlu olarak işçi sınıfının PARTİ'si ve devrimci sendikacılık konularına götürmektedir.

Konu işçi sınıfı PARTİ'si ile devrimci sendikacılık olunca kanımızca ilk iş, bu ikisi arasındaki farkı belirtmek, PARTİ ile sendikayı birbirinden ayırmak olmalıdır.

Bilimsel olarak kabul edilen ölçülere göre, Sendikalar, işçi sınıfının, sermayeye karşı günlük ekonomik mücadelesini yürüten, mevcut düzenin koşulları içinde bu sınıfın çıkarlarını koruyan ve kollayan mesleki örgütlerdir. Bu nitelikleri gereği de bunlar, olabildiğince geniş tabana oturmak, yine olabildiğince açık olmak zorundadırlar. İşçi sınıfının PARTİ'si ise, politik mücadele aracı, örgütüdür. Bu nedenle PARTİ, mesleği devrimcilik olan ve aralarında ayırım yapılmayan işçi ve aydınlar arasından seçilen, olabildiğince sınılanmış disiplinli kimselerden oluşur. Bu her iki örgüt arasında mekik gibi işleyen bir bağ kurulması zorunludur. Sendikaların PARTİ'nin kontrol ve yönetimi altında olması da yine bir zorunluluktur. Gerçekte ekonomik mücadele, işçi sınıfının politik uyanışının ve gelişmesinin kaynağını oluşturur. Ekonomik mücadelenin ağır basan politik yönü gözönüne alınarak, konulacak eylemlerin genel çizgilerinin PARTİ tarafından çizilmesi ve ekonomik mücadele içinde bilinçlenen işçilerin, sendikalardan PARTİ'ye aktarılmaları, ancak, sendikalarla PARTİ arasında sıkı ilişkiler bulunması ve sendikaların PARTİ'ye bağımlı olmalarıyla sağlanabilir.

Ekonomik mücadele ile politik mücadelenin birbirleriyle olan diyalektik bağını ve bütünlüğünü göremeden sendikacılığı hor görmek, onu, «burjuvazi ile uzlaşan» bir kuruluş olarak tanımlamak, sendikaları geri plana iten öneriler sunmak, gerçekte sendikalizmi-ekonomizmi yücelten görüşlerle aynı kapıya çıkar. Bu iki görüşte özünde mekanik ve sol sektör bir görüştür. Bu, aynı zamanda işçi sınıfının mücadelesinde, zararlı bir ayak bağıdır. Onun için bu görüş ve tavırların sakatlığını teoride ve pratikte göstermek-yenmek zorunlu bir görevdir.

Devrimci sendikalarda mücadele :

Buraya kadar belirtmeğe çalıştığımız ilkelerden anlaşılacağı gibi, devrimci sendikalar içinde yapılacak mücadelenin, İşçi sınıfının

PARTİ'si tarafından düzenlenmesi zorunludur. Böyle olunca da harekete yönelik eleştirilerin ancak sendika içinde ya da PARTİ tarafından yapılabileceği kolayca anlaşılır. Yapılan hatalar ve yanlışlar ancak sorumlu örgütler içinde ortaya konulur ve doğrusu bulunmaya çalışılır. Bunun dışında, herkesin devrimci sendikaları ve onların ortaya koydukları eylemleri, «paşa gönlüncü» eleştirmeye hakkı yoktur. Ancak İşçi sınıfının mücadelesine inananlar, ilerici bir sendikanın demokratik varlığını ve bütünlüğünü koruması ilkesinden hareketle, o sendikayı ele alıp eleştiri yöneltebilirler. Bu eleştirilerin uyarıcı, yol gösterici nitelikte olması gerekir. Aksi halde işçi sınıfı mücadelesinin yıkıcı olacağı kuşkusuzdur. Buna ise, asla izin verilmemelidir.

Sendika içinde mücadele edenlerin, üyelerin, yöneticilerin mutlak sosyalist olmaları gerekmez. Yalnızca ekonomik mücadeleyi görebilen, kavrayabilen unsurlar olmaları da yeterlidir. Eğer, sendika içinde doğru bir örgütlenme ve çalışma yöntemi sağlanabilmişse, sosyalist olmayanlardan çekinmeye neden kalmamış demektir.

Sendika içindeki mücadeleyi kişisel sorunlar olarak görmek, kişisel sorunlara indirgemek de doğru değildir. Örneğin, sendika yöneticilerinin değiştirilmesi, yerlerine başkalarının getirilmesi ya da seçilmesi yolunda bir dizi mücadeleye tanık oluyoruz. Sorunu, kişilere bağlayan bu tür mücadelelerin sendikal gelişmeye bir şey katmayacağı, aksine, sendikal mücadeleyi yıpratdığı bir gerçektir. Bazı yöneticilerin değiştirilmesi yolunda yapılan bu eleştiri ve çabalar başarı kazanıp, söz konusu «bazı yöneticiler» in yerlerine başkaları gelse, sendika nitelik mi değiştirecektir? Bu soruya, eğer sendikanın yapısı, nitelikleri, kadroları, tabanı buna elverişli değilse, kılınmışsa «bazı yöneticiler» değiştirilip yerlerine başkaları gelse de sendikanın niteliğinin değişmeyeceği, sendikanın, örneğin bir devrimci sendika olamayacağı şeklinde cevap vermek mümkündür. Bu nedenle asıl önemli olanın, sendikaların kadroları, tabanı, yapısı olduğu gerçeği daima göz önünde tutulmalıdır. Bu saydıklarımız istenilen nitelikte olunca yöneticilerin değiştirilmesi önem kazanır ve ancak o zaman bu değişiklikten olumlu bir sonuç alınabilir.

Her örgüt gibi sendikaların da tek güvencesi tabanı ve kadrolarının niteliği olmalıdır. Tabanın ve kadroların istenilen nitelikte olmalarının sağlanması yolunda atılacak adımlar ise, kişilerle uğraşmaktan çok daha yararlı ve doğru bir çalışma biçimidir. Devrimci sendikalara eleştiri yöneltenlerin, bu gerçekten zor iş üzerine kafa yormaları gerekmektedir. Kanımızca önemli olan, kısır çelişmeler yerine, geleceğe dönük ve zor olan çalışmaların içine girmektedir.

15-16 Haziran'dan günümüze Sendikal hareketteki gelişmelere kısa bir bakış:

15-16 Haziran'ın sendikal mücadeleye yeni boyutlar kazandırdığını saptamaya çalıştık. Şimdi, bunların ışığında o tarihten bu yana sendikal hareketteki gelişmelere kısaca değinmek, değişiklikleri gözlemek sanırız yararlı olacaktır.

Önce DİSK'in durumunu ve DİSK'teki gelişmeleri kısaca özetlemeye çalışalım. Bilindiği gibi, önceleri TİP ve DİSK arasında sıkı ilişkiler vardı. Sonraları özellikle TİP içindeki bölünmelerinde sonucu, bu ilişkiler zayıfladı ve giderek yok oldu. 1970 lere gelindiğinde DİSK, artık kendini işçi sınıfının partisi olarak görmeye başlamış, işçi sınıfı için ayrı bir politik örgüte gerek olmadığını savunur olmuştuk. DİSK, kendini işçi sınıfının hem ekonomik ve hemde politik örgütü olarak görüyordu (8). Bilime tamamen aykırı bu görüşte DİSK, bir süre direndi. «1971 rejimi» gelip TİP. Anayasa Mahkemesince kapatıldıktan sonra, DİSK, demokratik mücadelede etkin bir yer de aldı. Ancak, tüm iddialara rağmen DİSK'in bu etkinliğini bir PARTİ etkinliği biçiminde görmeye, saymaya imkân olmadığını hemen belirtmemiz gerekiyor. Daha sonraları ve özellikle 1973 seçimleri arifesinde DİSK, bu yanlıştan kurtularak, işçi sınıfının ekonomik ve demokratik bir meslek örgütü olduğu gerçeğini kavradı.

1970 lerden sonra en büyük değişiklik ise, CHP. içinde oldu. Koşumuz herne kadar sendikal hareketler ise de, CHP. içindeki bu değişiklikler sendikal harekete de önemli ölçüde yansıdığından, burada CHP. den söz etmemiz gerekiyor. Bu parti, içindeki bölünmeler, bilindiği gibi 1970 de doruğuna ulaşmıştı. Bu tarihten sonra ise, partide, ECEVİT ekibinin yönetimi ele alması, partive sosyal demokrat bir nitelik kazandırdı. Bir yandan «1971 rejimi» nin gelişi, TİP.'in Anayasa Mahkemesince kapatılması ve esasen kapatılmadan çok önceleri de artık etkinliğini bir hayli kaybetmiş oluşu öte yandan CHP.'nin yeni sosyal demokrat niteliği birlikte ele alındığında, CHP.'nin diğer alanlarda olduğu gibi sendikal hareket alanında da bu dönemde oldukça etkili çalıştığı kolayca görülebilmektedir.

Bu etkinlik, özellikle TÜRK-İŞ içinde kendini göstermiştir. Gerçekten de 1970 den sonraki dönemde TÜRK-İŞ'te önemli değişiklikler görülmeye başladı. TÜRK-İŞ'in «partiler üstü politika» yanlısı merkez kliğine karşı, sosyal demokrat bir sendikacılık hareketinin başlaması bu döneme rastlamaktadır. Bu hareketin resmen başlaması, 14 Ocak 1971 tarihine rastlar. Bu tarihte toplanan TÜRK-İŞ

(8) DİSK'in 4 mücadele yılı adlı broşüre bakınız.

yönetim kurulu toplantısına, hepsi de CHP.'li olan dört sendika genel başkanı (9), «1971 Türkiyesinde işçi hareketi ve sendikalarımızın ortak reform yolları üzerine eleştiriler ve araştırmalar» adlı 4'lü raporu sundular.

Bu raporda, TÜRK-İŞ'in «partiler üstü politikası» eleştirilmekte ve sosyal demokrat bir politik kuruluştan yana olmak gerektiği belirtilmekteydi. Bu bakımdan en uygun politik kuruluş olarak, da, «bünyesinde orta-sol değişiklikleri gerçekleştirmek» koşulu ile CHP. gösteriliyordu. Raporda ayrıca, sosyal demokrat sendikacılığın DİSK'in gelişmesini önleyeceği de açıklanmaktaydı. Ancak bu rapor, 14-18 Ocak 1971 tarihleri arasında toplanan yönetim kurulunda, hazırlayanlar tarafından geri alındığı için bir sonuç doğurmadı.

TÜRK-İŞ içindeki sosyal demokrat sendikacılık hareketi devam etti. 2 Temmuz 1971 de toplanan yönetim kuruluna 12'ler raporu diye anılan «Türk işçi hareketi için Sosyal demokrat düzen» adlı yeni bir rapor sunuldu. Bu rapor, yönetim kurulunda görüşülüp reddedildi.

Şunu hemen belirtelim ki, ülkemizde «sosyal demokrat sendikacılık» hareketinin ilk resmi belgeleri olan bu raporları hazırlayanlar, anti-marksist olduklarını açıkça belirtmektedirler. Ancak, yine bu raporlardan «sosyal demokrat sendikacıların, kapitalizme karşı oldukları da anlaşılmaktadır. Böyle olunca, «sosyal demokrat» olarak nitelendirilen bu sendikacıların, batıdakilere hiç benzemedikleri, bunların, kendilerine özgü, deyim yerinde ise, ne deve ne kuş olan yeni bir «sosyal demokrat sendikacılık» hareketi (anlayışı) getirmeye çalıştıkları açıkça ortaya çıkmaktadır. Böyle bir anlayışın ise, savunanlar iyi niyetli olsalar dahi, hiçte tutarlı olamayacağı daha başlangıçta sezilmektedir. Bize göre, «sosyal demokrat» olarak nitelendirilen bu sendikacıların gerçek amaçları, DİSK'in gelişmesini önlemek, hatta daha ileri giderek DİSK'i ortadan kaldırmaktır. Aslında, belgelerde bunu açıkça belirtmektedir. Görülüyor ki, «sosyal demokrat» adıyla ortaya çıkan bu sendikacılar, işçi sınıfını ekonomik ve demokratik mücadelede bir sürede olsa oyalamanın hesabı içindedirler.

Bu hareket halen de devam etmektedir. 4-5 Aralık 1971 de yapılan bir toplantıda «Sosyal demokrat sendikacılar konseyi» adı altında bir örgüt de kurulmuştur. «Sosyal demokrat sendikacıların»

(9) Genel-İş Sendikası Genel Başkanı Abdullah Baştürk, Deniz Ulaş-İş Sendikası Genel Başkanı Ferudun Şakir Ögünç, Yol-İş Sendikası Genel Başkanı Halit Mısırhoğlu, Petrol-İş Sendikası Genel Başkanı İsmail Topkar.

CHP. ile ilişkilerinde ise, giderek tam bir bütünleşme ve kaynaşma görülmektedir. TÜRK-İŞ içinde etkinliklerinin devam ettirmekle birlikte, TÜRK-İŞ'ten kopma ve DİSK'e geçme yolunda bazı öneriler de bulunmakta, hatta bu yolda bazı girişimlerin gerçekleştiği bilinmektedir. Bu girişimlerin, DİSK'i etkilemediği ya da etkilemeyeceği söylenemez. Bunların muhtemel zararlarından korunmak için kanımızca DİSK içinde önemli bazı tedbirlerin alınması zorunlu hale gelmiştir. Bu, DİSK'in CHP. ile ilişkileri bakımından da üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Gerçekten bugün için bütünleşen «sosyal demokrat sendikacılık» anlayışı ile CHP'yi birbirinden ayırmak da pek mümkün değildir. Öyle ise, DİSK'in önünde bir tek «sosyal demokrat hareket» vardır. Bu durumda DİSK'in yapacağı nedir? Bu sorunun cevabını araştırmak kanımızca zorunludur.

Sosyal Demokrasi ve Disk:

İşçi sınıfının gelişen devrimci mücadelesi, bir sosyal demokrat anlayışın gelişmesine neden olmuştur. Bugün ülkede «sosyal demokrat» anlayışı temsil eden ise, bazı kişilerin «dönüşümü küçük burjuva partisi» olarak niteledikleri, aslında ise, bir burjuva partisi olan ya da daha doğru bir anlatımla burjuvazinin demokratik kanadını temsil eden CHP.'dir. CHP.'nin bu niteliği, bugün için onun koşullu bir güçbirliği içinde desteklenmesini kanımızca zorunlu kılmaktadır. Böyle bir destekleme, hiçbir zaman ilerici hareketin CHP.'nin «kuyruğuna takılması» anlamına gelmez. Gerçekte önerdiğimiz bu desteklemeyi emekçi halkımız 1973 ve 1975 seçimlerinde sağduyusu ile görmüş, kendi yaşamının içinden bulup çıkarmıştır.

Bugün, işçi sınıfının ilerici hareketinin engelleri olarak birçok anti-demokratik yasa hükümlerinin bulunduğu bir gerçektir. Pek doğal ki, bu anti-demokratik hükümlere rağmen işçi sınıfının ilerici hareketi devam etmektedir ve edecektir. Çünkü, ilerici hareketin gelişmesi, tarihsel gelişme, bilimin yasalarına bağlıdır.

Toplum yasaları, bilimin yasaları karşısında güçlerini yitirirler ve zaman içinde mutlak, bilimin yasalarına uyacak değişikliklerin yapılması zorunlu hale gelir. Bu nedenle, son tablilde, ilerici hareketin gelişimi, yasalarla önlenemez. Ancak, belki, yasalar, bu hareketi bir süre için yavaşlatabilirler. İşte, bunun için, ilerici hareketin gelişimine yasaların engel olamayacağını söylüyor, ancak, bunların yavaşlatma fonksiyonlarının yabana atılamayacağını da vurgulamak istiyoruz. Ve bu nedenle, CHP.'nin artık sınıf mücadelesi içinde (tüzük ve programına bağlı olmakla birlikte) geriye dönemeyeceği kanısında olduğumuzu da belirtmek istiyoruz. Ancak, gelişim ve değişim yasalarına bağlı olarak CHP'nin gelişmesindeki muhtemel

durakların da devrimciler tarafından yine şimdiden görülmesi ve bilinmesinin zorunluluğuna da inanıyoruz. Aksi halde, ileride hayal kırıklığına uğramak mümkündür. Toplumsal ve tarihsel gelişimin yasalarına bağlı kalınarak ve bunların bilincinde olarak CHP'nin desteklenmesinin, ilerici harekete çok şeyler kazandıracığı bugün için bilimsel bir doğru olarak karşımızda durmaktadır. CHP'nin bugünkü tutum ve davranışları da bilimin ortaya koyduğu bu gerçeği doğrulamaktadır sanırız. Gerçekten CHP.; bugün ABD.'nin ülke içindeki hegemonyasına belli ölçüler içinde de olsa karşı çıkmakta, faşizme karşı mücadele vermekte ve demokrasiyi savunmaktadır. Tüm bunlara sevinmek gerekir. Devrimci görev, CHP.'yi bu hedeflerde desteklemek, yalnız bırakmamak, daha ileri demokratik girişimler için atılacak adımlarda onu etkilemektir. Küçük burjuva dar kafasıyla CHP.'ye saldırmak bu evrede kanımızca asla «devrimci lik» değildir, olamaz.

Ancak, her şeyin CHP. tarafından gerçekleştirileceğini sanmak da yanlış olacaktır. Bu nedenle, CHP.'nin yapısal karakterini unutmamak ve onun iktidarı sırasında işçi sınıfının karşısına çıkacak muhtemel engellere karşı, bugünden tedbirli olmak zorunludur. Bunun için de, devrimcilerin, ilericilerin CHP.'ni desteklemede ve iktidar olmasını istemekteki amaçlarının, kitlelere öncelikle ulaştırılması gerekmektedir.

CHP'nin demokratik girişimlerinin desteklenmesi ve yasalardaki anti-demokratik hükümlerin kaldırılması, tüm diğer sınıfların olduğu gibi işçi sınıfının da demokrasi mücadelesine kendi politik örgütü ile katılmasının sağlanması en başta gelen görevdir. Özellikle bu evrede her çeşit provakasyona açık girişimlerin önlenmesi gereklidir. Faşizm, küçük burjuva solculuğunu, örgütsüz, dağınık bireyleri kolayca ezabilir. Bu nedenle, temel ilkelere dayalı olarak hareketin birliğini sağlamak, hareketi her türlü sapmalardan kurtarmak, demokrasi için mücadelede somut hedeflere yönelmek gerekmektedir.

Demokratik hedefler adım adım kazanılacaktır. İleri demokrasi-nin koşullarının yaratılması, bilinçli ve hünerli çabaları zorunlu kılmaktadır. İlerici hareketin atılımlar, sıçramalar yapabilmesi ancak böylelikle sağlanabilir.

Bunun içinde, CHP.'nin ya da «sosyal demokrasi» nin hesapları, dikkate alınmalıdır. Bugün «sosyal demokrat» CHP, TÜRK-İŞ'le DİSK'in birleşmesinden ve kendisine organik bağlarla bağlı tek bir konfederasyonun kurulmasından yanadır.

Fonksiyonunu gittikçe yitiren TÜRK-İŞ için bu formül, oldukça caziptir. Esasen TÜRK-İŞ içinde her geçen gün gelişip serpilen «sos-

yal demokrat sendikacılık» hareketi, bu formülü gerçekleştirmekten yanadır.

«Sosyal demokrat sendikacılık» hareketinin DİSK içinde de yavaş yavaş geliştiği bilinmektedir. Bu girişimlere karşı DİSK'in hesaplarını çok iyi yapması gerekmektedir. İster niceliksel isterse niteliksel olsun, işçi sınıfının sendikal birliği konusunda DİSK'in plan ve programları hazır olmalıdır. Kadrolarını en kısa zamanda yetiştirip, hazırlamalıdır. İşçi sınıfının sendikal birliği konusunu «sosyal demokrat» lardan önce, DİSK gündeme getirmelidir. Eğer, «sosyal demokrat» lar, bunları DİSK'ten önce gerçekleştirerek DİSK'i bir tercih yapmak durumunda bırakırlar ve DİSK böylesine bir hazırlığın gereğini yerine getiremezse, «sosyal demokrat sendikacılık» hareketi DİSK'i kolaylıkla «yutmak» isteyebilir..

DİSK'in devrimci bir örgüt olarak ayakta kalabilmesi, biri işçi sınıfının politik örgütü olarak PARTİ, diğeri ise «sosyal demokrasi» nin işçi sınıfının sendikal birliğine ilişkin girişimleri konusunda olmak üzere, iki hususta doğru adımlar atmasına bağlıdır. DİSK, belirli çalışmalara girerek işçi sınıfının sendikal birliğini sağlamak için gerekli hüner ve esnekliği göstermelidir. Yine DİSK, demokrasi mücadelesinde işçi sınıfının mesleki örgütü olduğu gerçeğini unutmaksızın ileri adımların atılmasını ve işçi sınıfının politik örgütünün oluşturulmasını sağlayacak demokratik ortamın gerçekleşmesi için üzerine düşen gerekli girişimleri yerine getirmelidir. DİSK, ülkenin içinde bulunduğu koşullarda tüm seçenekleri görmek, bulmak ve çıkartmak şansına her zaman sahiptir. DİSK, bu iki sınavı başarı ile verebildiğinde işçi sınıfına ve kendi varoluş nedenine uygun ve yararlı bir tarihi görevi yerine getirmiş olacaktır.

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta da, DİSK dışındaki devrimcilerin O'na karşı olan ödevleridir. DİSK dışındaki devrimci ve ilericiler, O'na karşı ödevlerini göremezler ya da yeterince yerine getiremezlerse, DİSK'in üzerine düşen tarihi görevini yerine getirmesini geciktirmiş olacaklarını bilmelidirler. Bu konuda, DİSK'inde; ilerici hareketin umulan demokratik mevzilerin kazanılması yolunda yapılan uyarı ve eleştirileri dikkate alması gerekmektedir.

Son sözler:

Tarihsel gelişmenin vardığı bu noktada artık, gerçekleri halklardan saklamak olanağı kalmamıştır. Türk dünya halklarının olduğu gibi, halkımızın da toplumsal gelişmeleri bilmesi, sosyal, ekonomik

ve politik mücadelede yerini alması yolundaki özlemler, gerçekleşmektedir. Halkımız, bilinçlenmekte ve mücadeleye katılmaktadır.

Dünyamızda emperyalist-kapitalist sistemle sosyalist sistem arasındaki çelişkiler çok önemli bir aşamaya gelmiştir. Hernekadar bu iki sistemin dışında olduğu söylenen ve adına «üçüncü dünya» ya da «bloksuz ülkeler» denilen bir olgu varsa da, bu ülkeler de artık tarihi bir «tercih» yapmakla karşı karşıya gelmişlerdir.

Dünyanın bu genel durumu içinde, Ortadoğu gibi son derece özel durumu bulunan «hassas» bir bölgedeki ülkemizin önünde, büyük sorunların bulunduğunu görmek ve anlamak zorundayız. Ancak, yalnızca bu büyük sorunları görmek ve anlamakta yeterli değildir. Bu sorunlara karşı, ülkemizin gerçeklerini gözönüne alarak tutulacak yolu, takınılacak tavrı da saptamak gerekiyor. Artık eski yanlışları tekrarlamakla kazanılacak hiçbir şey olmadığını görmek gerekiyor. Öğrenci gençliğin başını çektiği eski «eylemler,» ilerici harekete yarardan çok zarar verdiğini, bunların anti-demokratik uygulamaların gerekçesi sayıldığını, tüm demokratik güçlerin anlamış olmaları gerekmektedir. Bu tür «eylemler» emekçilerin yasal alandaki kazanımlarını büyük ölçüde geriletmektedir.

Emekçi halkımız, demokrasi mücadelesinin sabır isteyen, zorlu ve çetin yollardan geçtiğini bilmektedir. Gerçek yurtseverler, ilericiler, devrimciler, geçmişin ışığında, bugün gelinebilen yerde, hareketin ulaştığı gürbüz potansiyeli görmek zorundadırlar. Halkın gücüne, barış, özgürlük, ileri demokrasi, sosyalizm mücadelesinin başta işçi sınıfı olmak üzere, ilerici, demokrat, yurtsever halkın ortak çabaları ile gerçekleşeceğine inanmak gerekmektedir. Bu evrede devrimciler, ilericiler için yerine getirilmesi gereken zorunlu görev, devrimci hareketi her türlü sağ ve sol sapmaların «tasallulundan» korumak, arındırmak onu, merkezi bir disiplin altında toplamaktır.

Bugün içinde bulunulan koşullarda, hareketin bölünmüşlüğü, geçicidir. Bunun giderileceğine, temel ilkeler üzerinde bir birliğin sağlanacağına inanıyoruz. Böyle bir birlik, ülkemizde ileri demokrasinin kurulmasının da en büyük güvencesi olacaktır. Demokrasinin kurulması yolundaki mücadelelere engel olmak, sosyal gelişmeyi durdurmak, mümkün değildir. Buna teşebbüs edecek olanlar, tarihin tekerine çomak sokmak isteyenler, binlerce yıllık insanlık tarihinin ağırlığı altında kalacaklardır.

BÖLÜM : XI

E K L E R

E K I

ANAYASA MAHKEMESİNİN İPTAL KARARI

(Tam Metni)

Institut kurde de Paris

274 SAYILI YASADA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN İPTALİNE İLİŞKİN KARAR

15-16 Haziran olaylarının yüzeydeki en önemli nedeninin sendikal özgürlüklerin kısıtlanmak hatta ortadan kaldırılmak istenmesi, iktidarın TÜRK-İŞ ile bir olup DİSK'i ortadan kaldırmak için yasa değişikliklerini gerçekleştirmeye çalışması olduğunu belirtmiştik.

274 ve 275 sayılı yasalarda yapılmak istenilen değişiklikleri, bilim adamlarının bu konudaki eleştirileri ile sendikacı ve siyasilerin görüşlerini, değişikliklerin Meclislerde ne şekilde yasalaştığını yukarıda kısaca açıklamaya çalışmıştık.

Değişikliklerin yasalaşmasından sonra yapılan eleştirilerin ışığında T.İ.P. ve C.H.P. iptal için Anayasa Mahkemesine başvurdular.

T.İ.P. açtığı davada yasada yapılan değişikliklerin 11 maddesinin Anayasaya aykırılığını ileri sürüyordu. Anayasa Mahkemesi davayı 8-9 Şubat 1972 tarihinde karara bağladı. Anayasa Mahkemesinin bu kararı, değişikliklere karşı yapılan uyarı ve eleştirilerin ne denli haklı olduğunu, siyasî iktidarın kendi dümen suyundaki TÜRK-İŞ'i güçlendirip DİSK'i ortadan kaldırmak amacı ile Anayasayı dahi hiçe saydığını, DİSK'in haklılığını açıkça göstermektedir.

Anayasa Mahkemesi yukarıdaki kararından bir gün sonra 9 Şubat 1972 tarihinde 970/47 E. ve 972/4 K. sayılı ile C.H.P.'nin açtığı davayı da karara bağladı. C.H.P. açtığı davada 274 sayılı yasa da 1317 sayılı yasa ile yapılan değişikliklerin Anayasaya aykırılığından başka İnsan Haklarını Koruma sözleşmesine ve Uluslararası Çalışma Örgütüncü düzenlenen sözleşmelere aykırılığını da ileri sürmekteydi.

Anayasa Mahkemesinin T.İ.P. tarafından açılan dava üzerine verdiği karar, olayların gerçek suçlusunun kim olduğunu göstermesi bakımından, önemli bir belgedir. Bu önemli kararı, aynen aktarıyoruz:

ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI

E. Sayısı : 1970/48

K. Sayısı : 1972/3

Karar günü : 8 ve 9 Şubat 1972

Davacı : Türkiye İşçi Partisi

A) Davanın Konusu :

15.7.1963 günlü, 274 sayılı Sendikalar Kanununun 29.7.1970 günlü, 1317 sayılı «274 sayılı Sendikalar Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve 31 inci maddesine bir bend ile bu Kanuna 3 geçici madde eklenmesi hakkında Kanun» un 1 inci maddesiyle değiştirilmiş 1, 5, 6, 9, 11, 13, 14, 15, 23, 29 ve 32 nci maddelerinin dilekçede gösterilen kurallarının. Anayasa'ya aykırılıkları nedeniyle iptalleri istenilmiştir.

B) İptal isteminin gerekçeleri özeti :

Davacı Parti Genel Başkanınca düzenlenip mahkeme kalemince 13.8.1970 te kaydedilmiş dava dilekçesinde ileri sürülen iptal nedenleri şöylece özetlenebilir.

1 — Dava konusu Yasa'nın Cumhuriyet Senatosunda görüşülmesi sırasında Senato'nun Başkanlık Divanının kuruluş biçimi, Başkanın iki yıllık sürenin sonunda yeniden seçilmemiş olması nedeniyle Anayasa'ya aykırı bulunduğundan, böyle bir Başkanlık Divanının yönetimi altında görüşülüp kabul edilen Yasanın Anayasa'ya aykırı olduğu görülmektedir ve bu aykırılık iptali gerektirmektedir. Gerçekten Başkan Şevki Atasagun'un Anayasa'nın 84 üncü maddesinde öngörülen iki yıl için seçilmiş bulunması dolayısıyla iki yılın sonunda yeniden seçilecek başkanın görevi üzerine alması zorunlu iken iki yılın sona ermiş olmasına karşın yeni başkan seçilememiş ve eski başkan görevde kalmış, dava konusu Yasa eski başkanın Anayasa'ya aykırı biçimde görev yaptığı sırada Cumhuriyet Senato'sunca kabul edilmiş ve onun imzasıyla yasama işlemi tamamlanmıştır.

2 — Yasanın tümünün esas yönünden Anayasa'ya aykırı olduğu görülmektedir. Gerek yazılı gerekçede, gerekse Meclislerdeki konuşmalarda, Yasanın ereğinin sendika bolluğunu önlemek, güçlü sendikalar yaratmak, sendikaların sönmürmeye elverişli kuruluşlar olmasını engellemek olduğu bildirilmiştir; oysa Anayasa güçlü veya güçsüz sendika gibi herhangi bir ayırım gözetmeden çalışanlara sendika kurma hakkını salt biçimde öngörmüştür. Bu gibi koşulların işçilere karşı işleyecek ve iktidarlara göre ayarlanabilecek görüşlere yol açacağı açık olduğu içindir ki Anayasa bu yolda bir sınırlandırmaya gitmemiştir. Nitekim bu Yasada ele alınan ölçü, sendikanın üye sayısıdır ki hiç bir zaman geçerli ve yeterli değildir; çünkü üye sayısının çokluğu, sendikanın gördüğü işler, elde ettiği yararlar bakımından işçilerce tutulmasının sonucu ise güçlülüğün kanıtı olabilir, yoksa yarışmacı kuruluşlar yasa ile kapatılmış veya kurulmaları engellenmiş ise ve bunun sonucunda bir sendikada üye sayısı çoğalmış ise bu çokluk, sendika için güçlülük kanıtı olamaz. Kaldı ki üye sayısını saptama yöntemleri dahi, bu işe elverişli değildir; çünkü üye sayısını saptamada dolanları, kötü düzenleri önleyici tedbirler öngörülmemiştir.

Değişikliğin amacı, tekeli sendikalara yasa gücü ile yol açmaktır ki bu da eşit ve serbest sendikacılık ilkesine, başka deyimle Anayasa'nın 46 ncı maddesine aykırıdır. Bu nedenlerle Yasanın aşağıda anılacak kurallarının iptali gerekmektedir.

3 — 274 sayılı Yasanın 1 inci maddesindeki, 13 üncü maddesinin 3, 4 ve 6 sayılı bentlerindeki ve 32 ncı maddesindeki (birlik) sözcükleri, 1317 sayılı Yasanın birinci maddesiyle yapılan değişiklik sonucunda metinlerden çıkarılmıştır. Bu değişikliğin gerekçesi olarak, (birlik) sözcüğünün, federasyon ve konfederasyonları anlattığı, bu iki sözcük metinde geçtiğinden, (birlik) sözcüğünün yersiz kaldığı ileri sürülmüştür; oysa (birlik) sözcüğü sendikalar arasındaki her türlü birleşmeyi içerdiği gibi dar anlamıyla da aynı veya değişik iş kollarındaki sendikaların bölgesel birleşme biçimlerini dahi anlatmaktadır. Anayasa'nın 46 ncı maddesinde geniş anlamıyla sendikalar birliklerinden söz edilerek her biçimde birliğin kurulabileceği ilkesi benimsenmiş, Kurucu Meclis Komisyon sözcüsü dahi bunu açıkça bildirmiştir. Değişiklik sonunda federasyon ve konfederasyondan başka birliklerin kurulmaları yasaklanmaktadır ki bu düzenleme Anayasa'nın 46 ncı maddesinin birinci fıkrasına açıkça aykırıdır; buna göre anılan maddelerin değişik biçimlerinin iptali gerekir.

4 — 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasanın 1 inci maddesiyle değiştirilen 5 inci maddesinin 1 sayılı bendinde bir işçinin sendika üyesi olabilmesi için sendikanın yetkili organının üyelik isteğini kabul etmesi koşulu öngörülmüştür ki, bu koşul, Anayasa'ya aykırıdır; çünkü bu kuralla işçinin sendikaya serbestçe girme yetkisi elinden alınmıştır. Sendikada üye olmayı engellemeyecek herhangi bir nedenle örneğin üye olmak isteğinin yetkili organdaki üyelerinin hoşuna gitme-

mesi veya üye olmak isteyenin kendileriyle yarışmaya gireceğini ummaları nedeniyle inançlı ve bilgili bir işçiyi sendika üyeliğinden yoksun bırakmaları sağlanmış olacaktır. Anayasa 46 ncı maddesinde serbestçe üye olma hakkını tanımış, buna bir sınırlandırma koymamıştır. Bu nedenlerle metindeki (ve mesleki teşekkülün yetkili organının kabulü) deyiminin iptali gerekir.

5 — 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasanın 1 inci maddesiyle değiştirilen 6 ncı maddesinin 1 sayılı bendinde, Üyelikten çekilmenin ancak noter önünde olabileceği kuralı benimsenmiştir. Anayasa'nın 46 ncı maddesi sendikaya serbestçe girme ve sendikadan serbestçe çıkma hakkını tanımaktadır. Söz konusu kural, sendikadan çıkma özgürlüğünü kaldırmaktadır; çünkü notere gidebilmek için işçi üyeler gündeliklerinden olacaklar, notere bir hayli para ödeyeceklerdir; bu engeller çekilme olanağını eylemli olarak kaldırmaktadır. Hiç bir meslekten veya kuruluştan çekilmek için böyle ağır bir koşul öngörülmüş değildir. Bu nedenlerle kuralın iptali gereklidir.

6 — 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasanın 1 inci maddesiyle değiştirilen 9 uncu maddesinin 2 sayılı bendinin (a) fıkrasında, bir işçi sendikasının Türkiye çapında çalışabilmesi için kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü temsil etmesi; (b) fıkrasında ise işçi federasyonlarının kurulabilmesi için aynı işkolunda kurulmuş sendikalardan en az ikisinin bir araya gelmeleri ve o işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü temsil etmeleri gerektiği, (c) fıkrasında da işçi konfederasyonlarının kurulabilmesi için (a) ve (b) fıkralarına göre sendika ve federasyonlardan en az 1/3 ünün ve Türkiye'deki sendikali işçilerin en az 1/3 ünün üye olarak bir araya gelmelerinin zorunlu olduğu kurala bağlanmıştır.

Bu değişiklik 1317 sayılı Yasa ile getirilen değişikliklerin öz ereğini belirtmektedir. Gerçekten bir sendikanın kurulduğu anda bir işkolundaki işçilerin üçte birini üye yazması olanağı bulunmadığına göre yapılan bu değişiklikle, işçi yararına çalışmaları sonucunda o işkolunda zamanla işçilerin değil, üçte birini, belki üçte ikisini toplayabilecek bir sendikanın yeniden kurulup bir çok yerlerde şubeler açması önlenmekte ve böylece sendika kurma olanağı eylemli olarak yok edilmektedir. Konulan bu 1/3 sınırlandırmaları ile yeni federasyon ve konfederasyonların kurulması da engellenmekte ve sendika birlikleri kurma özgürlüğü dahi kaldırılmaktadır.

Bu kurala göre bugün Türkiye çapında çalışan sendikaların işkolunda 1/3 çoğunluğu temsil etmemesi durumunda ya çalışmalarına son vermesi gerekecek, ya da sendika parçalanacak bir çok yerel ve güçsüz sendikalara bölünecektir ki bu durum dahi son Yasanın konuluş ereği ile çelişkiler yaratacaktır; çünkü 1317 sayılı Yasanın çok sayıda güçsüz sendikalar kurulmasını önlemek ve güçlü sendikalar kurulmasını sağlamak ereği ile konulduğu savunulmaktadır.

Tartışma konusu kurallar Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonunu (Disk) dağıtmak ereğini gütmektedir. Nitekim, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun (Türk-İş) genel kurul toplantısında Çalışma Bakanı bu Yasa ile Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonunun ortadan kalkacağını açıkça söyleyerek Yasanın konulmasıyla güdülen gerçek ereği belirtmiştir. Başka deyimle bu Yasa, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunu ve onun yöneticilerini sonsuza değin korumak üzere çıkarılmıştır.

Bu maddenin tartışma konusu kuralları gereğince bir işkolunda her nasılsa 1/3 çoğunluğu sağlamış bir sendika, ona yakın çoğunluğa sahip öteki sendikaları sıra dışı edebilecektir. Öteki sendikalar 1/3, çoğunluğa sahip olanın ileri sürdüğünden başka istekleri Türkiye çapında ileri süremeyeceklerdir. Öbür sendikalardaki

işçiler, 1/3 çoğunluğa sahip olanın imzaladığı toplu sözleşmeden ancak dayanışma ödentisi vererek yararlanacaklardır.

Her işkolunda tek ve zorunlu bir sendika bulunması düzeni, faşist bir görüştür; Anayasa'ya ve uluslararası sözleşmelere aykırıdır.

Bir işkolunda bir sendikanın veya federasyonun 1/3 çoğunluğu sağladığının saptanması da, nesnel biçimde olamamaktadır. Uygulamadaki bir sürü davalar, aksaklıklar bunu göstermiştir. 1/3 çoğunluğun varlığının saptanması ancak, grevde uygulandığı üzere yargıç denetiminde oylamaya gidilmesiyle sağlanabilir. Bu görüş önerilmiş, Yasama Meclisinde iktidar çoğunluğunca reddolunmuştur.

9 uncu maddenin 3 sayılı bendinde işveren kuruluşları için benzer bir sınırlandırma öngörülmüş değildir. İşçi kuruluşları için böyle bir sınırlandırma öngörülmesini haklı gösterecek, akla uygun bir gerekçe yoktur.

Bu nedenlerle anılan maddenin 2 sayılı bendinin (a), (b), (c) fıkralarının iptali gerekir.

7 — 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değişik 11 inci maddesinin 1 sayılı bendinde işçi sendikası kurabilecek işçinin, sendikanın kurulacağı işkolunda en az üç yıldan beri eylemli olarak çalışmış bulunması koşulu öngörülmüştür. Ülkemizde köyden kente doğru yönelen insan akını ile işçi sayısındaki sürekli artış sonucunda yeni işçilerin sayıca çokluğu ve bir işkolunda uzun süre çalışma durumunun zorluğu gözönüne alınırsa bu koşul ile işçilerin önemli bir çoğunluğu sendika kurmak yetkisinden yoksun kalacak demektir.

Bu kural için gerekçe olarak «Sendikaların Anayasa'daki nitelik ve görevleri gözetilerek sendika kuruculuğu kurumuna güvenlik ve yeterlik kazandırabilmek» ereği ileri sürülmektedir; oysa Anayasa'da sendika kurulacağı için herhangi bir sınırlandırma konulmuş değildir. Böyle bir sınırlandırmaya gerek yoktur ve bu sınırlandırma sendika kurma hakkının özüne dokunmakta böylelikle Anayasa'nın 46 ncı maddesine aykırı bulunmaktadır.

274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değiştirilmiş 11. inci maddesinin 3 sayılı bendinin birinci fıkrasında, Türkiye'de en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonunun veya bu nitelikteki konfederasyona bağlı sendikaların uluslararası meslek kuruluşlarına girebileceği öngörülmüştür.

Bu sınırlandırma Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunu (Türk-İş) destekleme ve öteki sendikaları uluslararası dayanışmadan yoksun bırakma ereğine yönelmiştir. Anayasa'nın 46 ncı maddesinde böyle bir sınırlandırma öngörülmüş olmadığından, bu kural Anayasa'ya aykırıdır ve iptali gerekir.

8 — 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa'nın 1 inci maddesiyle değiştirilmiş olan 14 üncü maddesinin 1 sayılı bendinin (h) fıkrasında lokavta karar vermek ve bunu yönetmek kuralı yer almıştır. Anayasa'nın 47 nci maddesinde işçiler için grev hakkı öngörülmesine karşın işverenler için lokavt hakkı öngörülmüş değildir. Bundan ötürü lokavta ilişkin olan bu kural Anayasa'ya aykırıdır ve iptali gerekir.

9 — 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değişik 14 üncü maddesinin 1 sayılı bendinin (j) fıkrasında işçi sendikalarına kooperatifler kurmak ve en çok üyesi bulunan işçi konfederasyonunun onayını alarak sınıflar ve iktisadi işletmelere yatırımlar yapmak yetkisi tanınmıştır. Bu kuralın gerekçesi olarak «alın terinin değerlendirilmesi» gösterilmiştir.

İşçinin alın teri ancak işçinin emeğine karşılık olan iş parasını alması ile değerlendirilebilir. Bu bakımdan gösterilen gerekçe yersizdir. Bu kuralın gerçek ereği, sendikaların üstü kapalı biçimde ticarî ortaklıklar durumuna girmesi ya da işverenlerin sermayesine ortak olması, dar zamanlar için işçilerin verdikleri ödentilerin bir bölümünün sermaye piyasasına aktarılması ve sonuçta işçi sınıfı-

nın sınıfsal dayanışmasının ortadan kaldırılarak sermaye ile bütünleştirilmesinin sağlanmasıdır. Kesin bir gerçektir ki sendikaların ticaretle uğraşması, onları sendikalıktan çıkarır. Nitekim, 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değişik 15 inci maddesinin birinci fıkrasında (Bu Kanuna göre kurulan mesleki teşekküller ticaretle uğraşamazlar) denilerek gerek sendikaların, gerekse işveren kuruluşlarının ticaretle uğraşmaları yasaklanmıştır. Ancak bu (j) fıkrası kuralı ile söz konusu yasak anlamsız duruma sokulmuştur.

Anayasa'nın 46 ncı maddesinin gerekçesinde sendikaların, derneklerin özel bir biçimi olduğu bildirilmiştir. Hukuk açısından dernek ile ticari ortaklık birbirinden büsbütün ayrı varlıklardır. Bu nedenlerle sendikaların ticaretle uğraşması ve yatırımlar yapması, onları sendikalıktan çıkarır ve Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Bundan ötürü tartışma konusu fıkranın kooperatifler kurmak ve yatırımlar yapmak yetkisine ilişkin kuralının iptali gerekir.

10 — 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa'nın 1 inci maddesiyle değişik 14 üncü maddesinin 1 sayılı bendinin (k) fıkrasında sendikalara meslekleri için gerekli her türlü ham veya yarı işlenmiş maddelerle araçları ve gereçleri üyelerine kiralamak, ödünç vermek veya bağışlamak yetkisi tanınmıştır. Yukarı ki bentte anılan gerekçelerden ötürü bu kural dahi Anayasa'ya aykırıdır ve iptali gerekir.

11 — 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa'nın 1 inci maddesiyle değişik 15 inci maddesinin ikinci fıkrasındaki 14 üncü maddesinin 1 sayılı bendinin (j) fıkrasını saklı tutan kuralı ile anılan 15 inci maddenin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesindeki 14 üncü maddenin 1 inci bendinin (j) fıkrası gereğince dağıtılacak ristrunları saklı tutarak kural: az yukarda 9 uncu bentte 14 üncü maddenin 1 sayılı bendinin (j) fıkrası için ileri sürülen gerekçelerden ötürü Anayasa'ya aykırı bulunmaktadır ve bundan ötürü iptalleri gerekir.

12 — 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa'nın 1 inci maddesiyle değiştirilmiş olan 23 üncü maddesinin 2 sayılı bendi ile işçiler, üyesi olmasa dahi, o işkolunda yetki almış sendikalara ödenti vermeye zorlanmakta buna karşılık işçilerin üyesi oldukları sendikaya ödenti vermeleri engellenmekte, işçi serbestçe girdiği sendikayı desteklemekten alıkonulmakta, istemediği bir sendikaya ödenti vermeye zorlanmaktadır. Böylece bu kural, Anayasa'nın 46 ncı maddesine aykırı bulunmaktadır. Bundan ötürü, metindeki (kurulu bulunduğu işkolunda yetki almış sendikanın veya yetki alınmamış ise) deyiminin iptali gerekir.

13 — 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa'nın 1 inci maddesi ile değiştirilmiş bulunan 29 uncu maddesine eklenen 9 sayılı bent gereğince konfederasyonlar, kendisine bağlı sendikalarla federasyonların gelirlerini, giderlerini ve çalışmalarını denetlemeye yetkili kılınmışlardır. Bu kural Anayasa'ya aykırıdır ve iptali gerekir; çünkü asıl denetleme, demokratik kurallar gereğince aşağıdan yukarıya, üyeler ve temsilciler eliyle yapılmalıdır ve bununla ilgili bir takım kurallar Yasa'larda yer almıştır. Bunların dışındaki bir denetleme biçimi, konfederasyonlarla ona bağlı federasyon ve sendikaların aralarındaki anlaşmalara başka deyimle federasyon ve konfederasyonların tüzüklerine bırakılmak gerekir. Bu kuralda kamu düzenini ilgilendiren bir yön yoktur.

C) Metinler :

1 — İptali istenilen kuralları kapsayan veya bunların anlaşılmasına yarayan Yasa metinleri :

274 sayılı Sendikalar Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve 31 inci maddesine bir bend ile bu Kanuna 3 geçici madde eklenmesi hakkında Kanun

(29.7.1970 günlü, 1317 sayılı Düstur, Beşinci Tertip, Cilt 9, İkinci kitap, sayfa 2853 - 2864).

(İptali istenilen kuralların altı çizilmiştir.)

Madde 1 — 274 sayılı Sendikalar Kanununun 1, 2, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 20, 21, 23, 25, 27, 28, 29. ve 32 nci maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 1 — 1. Sendika, federasyon ve konfederasyonlar, bu kanuna göre işçi sayılanların ve işverenlerin müşterek iktisadi sosyal ve kültürel yararlarını korumak ve geliştirmek için kurulan meslekî teşekküllerdir.

Madde 5 — 1. Bu Kanuna göre kurulan meslekî teşekküllere üye olmak ihtiyaridir. Üyelik üye kayıt fişinin veya kayıt defterinin imzalanması ve meslekî teşekkülün yetkili organının kabulü ile kazanılır.

Madde 6 — 1. Her üye, istediği zaman, üyesi bulunduğu meslekî teşekkülden çekilebilir. Çekilme noter huzurunda münferiden kimliğinin tespiti ve istifa edecek kişinin imzasının tasdiğiyle olur.

Teşekkülden ayrılan veya çıkarılan üyenin ayrılış veya çıkarılış tarihi üye kayıt fişlerine veya defterine kaydedilir.

Madde 9 — 1. İşçi sendikaları aynı işyerinde veya aynı işkolundaki işyerlerinde çalışan işçiler veyahut birbirleriyle ilgili işkollarında çalışan işçileri içine alır.

İşveren sendikaları, aynı işkolunda veyahut birbirleriyle ilgili işkollarında çalışan işverenleri içine alır.

2. a) Bir işçi sendikasının Türkiye çapında faaliyet gösterebilmesi için kuruluşu bulunduğu işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü,

b) İşçi federasyonlarının aynı işkolunda mevcut sendikalardan en az 2 sinin bir araya gelmeleri ve o işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü temsil etmeleri gerekir.

c) İşçi konfederasyonları (a) ve (b) fıkralarına göre sendika ve federasyonlardan en az 1/3 ünü ve Türkiye'deki sendikalı işçilerin en az 1/3 ünün üye sıfatıyla bir araya gelmeleri suretiyle kurulurlar.

Madde 11 — 1. Bu Kanuna göre işçi sendikası kurabilmek için sendikanın kurulacağı işkolunda en az üç yıldan beri fiilen çalışır olmak şarttır.

3. Türkiye'de en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonu veya konfederasyona bağlı sendikalar uluslararası meslekî teşekkül kurabilirler.

Madde 13 — 3. Federasyon ve konfederasyonların kurulmasında da ikinci bent hükmü uygulanır.

4. Bir sendikanın üye olduğu federasyon veya konfederasyondan veya federasyonun da üyesi olduğu konfederasyondan çekilmesi hususunda da ikinci bent hükmü uygulanır.

6. Sendikaların kendi aralarında, federasyonların kendi aralarında ve konfederasyonların kendi aralarında birleşmesi hususunda da ikinci bent hükmü uygulanır.

Madde 14 — 1. Bu Kanuna göre kurulan meslekî teşekküller tüzel kişi olarak genel hükümlere göre sahip oldukları yetkilerden başka aşağıda zikredilen faaliyetlerde bulunabilirler.

h) Grev ve lokavta karar vermek ve idare etmek,

j) Üyeleri için kooperatifler kurulmasına çalışmak veya bu gibi teşebbüslere yardım etmek, veyahut bizzat kooperatifler kurmak, veyahut nakit mevcudunun % 30 dan fazla olmamak ve ilgisine göre en çok üyesi bulunan işçi veya işveren konfederasyonunun muvafakatini almak kaydıyla sınıf ve iktisadi teşebbüslere yatırımlar yapmak,

k) Mesleklerinin icrası için gerekli her türlü ham veya yarı mamul madde,

eşya, alet, edavat ve makinaları üyelerine kiralamak, ödünç vermek veya hibe etmek,

Madde 15 — Bu Kanuna göre kurulan mesleki teşekküller ticaretle uğraşamazlar.

14 üncü maddenin (j) fıkrası hükmü saklıdır.

14 üncü maddenin 1 inci bendinin (i) ve (l) fıkraları gereğince bu mesleki teşekküllerin kurdukları tesislerin işletilmesinde - üyelerinin bu tesislerden istifadesi hali hariç - kâr, bu teşekküllerin üyeleri ve mensupları arasında risturn şeklinde de olsa dağıtılamaz. 14 üncü maddenin 1 inci bendinin (j) fıkrası gereğince dağıtılacak risturn bu hükme tabi değildir.

Madde 23 — 1. Mesleki teşekküllere üyelerince ödenecek aidatların miktarı Cemiyetler Kanunundaki kayıtlara bağlı kalmaksızın kuruluşun merkez genel kurulunca tespit edilir, azaltılır veya çoğaltılır.

2. Kurulu bulunduğu işkolunda yetki almış sendikanın veya yetki alınmamış ise işyerinde çalışan işçilerin 1/4 ünü temsil ettiğini ispat eden sendikanın yazılı talebi ve aidatları kesilecek sendika üyesi işçilerin listesini vermesi üzerine işveren, sendika tüzüğü uyarınca üyelerin sendikaya ödemeyi kabul ettikleri aidatları ve Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu gereğince sendikaya veya sendikanın bağlı bulunduğu federasyona ödenmesi gerekli dayanışma aidatını, işçilere yapacağı ücret ödemesinden kesmeye ve kestiği aidatların nevi ile tutarını ilgili sendikaya vermeye ve kesinti listesini sendikaya göndermeye mecburdur.

Sendikanın üyesi bulunduğu federasyon veya konfederasyon tüzüğüne göre sendikaca üst kuruluşa verilmesi gerekli aidatı, üst kuruluşun talebi üzerine işveren üst kuruluş aidatlarını sendika aidatlarından keserek federasyon veya konfederasyona gönderir.

Bu bent gereğince sendika tüzüğüne uygun olarak kesilmesi istenilen aidatları kesmeyen işveren, ilgili sendika, federasyon veya konfederasyona karşı kesmediği veya kesmesine rağmen bir ay içerisinde ilgili kuruluşa göndermediği miktar tutarınca sorumlu olmaktan başka aidatları sendikaya verinceye kadar aidat toplamı üzerinden kanunî faizi ödeme zorundadır.

Sendika, aidatların kesiminden doğacak masrafları işverenin talebi üzerine ödemek zorundadır.

Madde 29 — 9. Ayrıca bu teşekküllerin gelir ve giderlerini, giderlerin sarf yerlerini ve her türlü faaliyetlerini bağlı buldukları konfederasyon denetleyebilir.

Madde 32 — İşçi ve işveren sendikaları, federasyonları ve konfederasyonları, Medenî Kanun ve Cemiyetler Kanununun işbu Kanuna aykırı olmayan hükümlerine tabidirler.

2 — Dayanılan Anayasa kuralları :

Madde 46 — (20.9.1971 günlü, 1488 sayılı Anayasa Değişikliğine göre - İşçiler ve işverenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler. Bu hakların kullanılmasında uygulanacak şekil ve usuller kanunda gösterilir. Kanun, Devletin ülkesi ve milliyetiyle bütünlüğünün, milli güvenliğinin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması maksadıyla sınırlar koyabilir.

Sendikalar ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

Ç) İlk inceleme :

Anayasa Mahkemesi İctüzüğünün 15 inci maddesi uyarınca 24.11.1970 günün-

de Lütfi Ömerbaş, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Fazıl Uluocak, Sait Koçak, Avni Givda, Nuri Ülgenalp, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Halit ZARBUN, Kâni Vrana, Muhittin Gürün ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun katılmaları ile yapılan ilk inceleme toplantısında dosyanın eksiği bulunmadığı anlaşıldığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

D) Sözlü açıklama, bilgi sorma ve ek rapor alınması kararları :

Esasa ilişkin raporun düzenlenmesi üzerine Avni Givda, Fazıl Uluocak, Sait Koçak, Nuri Ülgenalp, Muhittin Taylan, Şahap Arıç, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Halit ZARBUN, Ziya Önel, Kâni Vrana, Muhittin Gürün, Lütfi Ömerbaş, Şevket Müftügil ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun katılmaları ile yapılan 11.5.1971 günlü toplantıda:

1 — İşin niteliğine göre sözlü açıklamaları dinlemek üzere davacıya, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonuna, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonuna, Çalışma Bakanlığına çağrı gönderilmesine ve sözlü açıklamaların 8.6.1971 Salı günü saat 10.00 da dinlenmesine, Avni Givda, Nuri Ülgenalp, Muhittin Taylan, Şahap Arıç ve Recai Seçkin'in karşıoylarıyla ve oyçokluğu ile;

2 — 1963'ten 1971 yılı başına değin Türkiye'de hangi işçi sendikalarının, birliklerinin, federasyon ve konfederasyonların var olduğu, her birinin her yıl başında üye sayıları, bunlardan hangilerinin Türkiye çapında çalışmış bulunduğu konularının ayrı ayrı açıklanması ve karşılığın en geç 3 Haziran 1971 de Mahkemenin elinde bulunacak biçimde gönderilmesi için Çalışma Bakanlığına yazı yazılmasına, Avni Givda, Muhittin Taylan, ve Şahap Arıç'ın karşıoylarıyla ve oyçokluğu ile;

Karar verilmiştir.

Çalışma Bakanlığına yazılan yazıya verilen 3.6.1971 günlü karşılıklıta 1963-1969 yılları için düzenlenmiş ve yayımlanmış işçi istatistikleri bulunmadığı, 274 sayılı Sendikalar Kanununun 1317 sayılı Yasa ile değişik 9 uncu maddesinin 6 sayılı bendi uyarınca Bakanlığın sendikaları işçilerin istatistiklerini 12.8.1970 gününden sonrasına için tutmaya başlamış olduğu ve bu tarihten 1970 yılı sonuna değin olan süreye ilişkin istatistiklerin gönderilmiş olduğu bildirilmiş ve bu yazıya dört çizelge eklenmiştir.

Sözlü açıklamalar için belirlenip ilgili yerlere tebliğ edilen çağrılar üzerine 8.6.1971 gününde davacı Türkiye İşçi Partisi adına gelen yetkili temsilcisi Alpaslan Işıklı'nın, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu adına gelen Genel Sekreter Halil Tunç'un ve Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu adına gelen Bekir Çiftçi'nin sözlü açıklamaları dinlenmiştir.

Davacı Parti temsilcisi iptal nedenlerini açıklayarak istekleri üzerine karar verilmesini, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu temsilcisi Yasanın gerekçeleri doğrultusunda açıklamalarda bulunarak davanın reddini istemişler, Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu temsilcisi ise davacının gerekçeleri doğrultusunda nedenler ileri sürerek istem gibi karar verilmesi yolunda görüş bildirmişlerdir.

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu temsilcisi konuşmasının örneğini ve dayandığı belgelerin örneğini kapsayan 128 sayfalık bir yazı vermiş, bu yazı dosyaya konmuştur.

Sözlü açıklama tutanağının çoğaltılıp dağıtılmasından sonra 30.11.1971 gününde Muhittin Taylan, Avni Givda, Fazıl Uluocak, Sait Koçak, Nuri Ülgenalp, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Halit ZARBUN, Ziya Önel, Kâni Vrana, Muhittin Gürün, Şevket Müftügil ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun katıl-

maları ile yapılan toplantıda 20.9.1971 günlü Anayasa değişikliğinin ışığı altında konunun yeniden incelenmesi için görüşmelerin geri bırakılmasına Avni Givda ve Recai Seçkin'in işin hemen ele alınmasına bir engel bulunmadığı yolundaki karşılarıyla ve oy çokluğu ile karar verilmiştir.

Bu karar üzerine raportörce inceleme yapılarak ek rapor düzenlenmiş ve bu rapor üyelere dağıtılmıştır.

E) Esasın incelenmesi :

Esasa ilişkin rapor ile ek rapor ve dosyadaki öbür belgeler, iptali istenilen yasa kuralları ile dayanan Anayasa kuralları ve Yasaya ve Anayasa'ya ilişkin yasa belgeleri incelendi, gereği görüşülüp düşünüldü:

İptal nedenleri üzerinde incelemeye başlamazdan önce iki sorunu çözme zorunluğu vardır: a) İlk inceleme çevresinden sonra davacı partinin Anayasa Mahkemesinin 20.7.1971 günlü. (Parti kapatılması 1971/3-3) sayılı kararı ile (6.1.1972 günlü, 14064 sayılı Resmî Gazete) temelli kapatılmasının daha önce açılmış bulunan bu dava üzerine bir etkisi olup olmayacağı sorunu. b) Davanın açılmasından sonra 20.9.1971 günlü, 1488 sayılı Yasa ile Anayasa'nın bu davada dayanan 46 ncı maddesinin değiştirilmiş olması sonucunda Anayasa'ya aykırılık savlarının çözümünde Anayasa'nın ilk metninin mi, yoksa değiştirilmiş metninin mi ölçü olacağı sorunu.

a) Anayasa Mahkemesine iptal davası açmak yetkisi, anayasal düzeni koruma ereğini güden ve Anayasa'ya dayanan (madde 149) bir yetkidir. Gerçekten bu yetkinin kullanılmasıyla ki Anayasa Mahkemesi bir yasa kuralının Anayasa'ya aykırı olup olmadığını inceleyip Anayasa'ya aykırı yasa kurallarını iptal etme ve hukuk düzenini Anayasa'ya aykırı kurallardan arıtma görevini yapabilir. Demek ki Anayasa Mahkemesine getirilen Anayasa'ya aykırılık savları en başta, Anayasa'ya aykırı kuralların iptaline yol açarak kamu düzenini korumak ereği ile öne sürülmektedir. Davacının varlığının sona ermesi ile bu erek değerini yitirmez. Buna göre davacı partinin kapatılmış bulunması Anayasa Mahkemesinin zamanında geçerli olarak açılmış bir davayı inceleyip karara bağlama ödevini etkilemez.

b) Anayasa değişiklikleri eski anayasal kurallar yerine yeni kuralların konulması ereği ve kamu düzeni düşüncesi ile yapılmaktadır. Buna göre bir Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra çözülecek olan öze ilişkin anayasal sorunların ve bu açıdan karara bağlanacak olan davaların yürürlüğe giren değişik ilkelere göre çözülmesi kuralıdır. Bu olayda kuralın, aykırı bir durumu olup olmadığını tartışmayı gerektiren herhangi bir hukuksal neden yoktur. Şimdi, bu davanın çözümünde Anayasa'nın değişik metinleri ölçü olarak kullanılacaktır.

1 — Cumhuriyet Senatosu Başkanlık Divanının kuruluşuna ilişkin Anayasa'ya aykırılık sorunu :

Dava konusu 1317 sayılı Yasa tasarısının Cumhuriyet Senatosunda görüşülüp kabul edilmesi sırasında Cumhuriyet Senatosu Başkanının başkanlık süresinin dolmuş bulunduğu ve Cumhuriyet Senatosunun bir kararı üzerine yeni başkan seçilinceye değin eski başkanın başkanlık görevini sürdürdüğü sayı gerçeğe uygundur. Ancak süresi dolan başkanın bu Yasa tasarısının görüşülmesi sırasında herhangi bir oturuma başkanlık etmemiş bulunması karşısında tartışma konusu durum Yasa'nın iptalini gerektirecek nitelikte bir Anayasa'ya aykırılık sayılamaz. Yasa'nın kabulünü bildiren ve Devlet Başkanlığına yazılmış olan yazıda bu başkanın imzasının bulunması yönü üzerinde durulmayada yer yoktur; çünkü bu işlemin, esası etkilemeyen biçimsel bir işlem olması dolayısıyla, bunda dahi iptali gerekli kılacak bir nitelik bulunmamaktadır.

Avni Givda ileri sürülen durumun iptali gerektirdiği düşüncesi ile bu görüşe katılmamış, Fazıl Uluocak, Nuri Ülgenalp, İhsan Ecemiş ve Recai Seçkin ise değişik gerekçelerle Anayasa'ya aykırılık bulunmadığı sonucunu benimsemişlerdir.

2 — Yasa'nın iptali istenilen kurallarının tümünün dayandığı gerekçelerin Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

Yasa'da türlü nitelikte kurallar yer almıştır. Bunlar ayrı ayrı incelenmeksinin Anayasa'ya aykırı olup olmadıkları ilke olarak, kestirilemez; çünkü bu kuralların hepsi için ortaklaşa gerekçeler bulunmakla birlikte her biri için ayrı ayrı gerekçeler dahi söz konusu olabilmektedir. Bundan dolayı kuralların tümünün Anayasa'ya aykırı ortak gerekçelere dayanması dolayısıyla iptali istemi haklı değildir; kurallar ayrı ayrı incelendikten sonra belirecek duruma göre her birisi için ayrı ayrı sonuca varılacaktır.

3 — 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değişik 1 inci maddesinde, 13 üncü maddesinin 3, 4 ve 6 sayılı bentlerinde ve 32 nci maddesinde yalnızca federasyon ve konfederasyon sözcüklerine yer verilip (birlik) sözcüğüne yer verilmemiş olmasının Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

274 sayılı Yasa'nın ilk metninde yukarıda anılan yerlerde federasyon ve konfederasyon ile birlikte (birlik) sözcüğü dahi yer almış iken 1317 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle bu sözcük metinden çıkarılmıştır. Yasama çalışmaları sırasında söylenen sözlerden anlaşıldığı üzere bugün Türkiye'de Konfederasyon ve federasyonlardan başka hiç bir sendika birliği yoktur. Demek ki, 274 sayılı Yasa'da öngörülmesi bulunan (birlik) biçimindeki toplulaşmalar için Türkiye iş hayatında bir gereksinme duyulmuş değildir. Nitekim, Meclislerde birliklere ilişkin kuralların kaldırılmasının Anayasa'ya aykırı bulunduğunu savunanlarca bu gün kurulmuş ve yaşamakta olan herhangi bir birlikten söz edilmiş değildir.

Anayasa'nın değişik 46 nci maddesindeki (birlik) sözcüğü kapsamı Anayasa'ca belirlenmiş olmayan bir kavramdır. Yasa Koyucu birliğin kapsam ve anlamını federasyon ve konfederasyon olarak tanımlamıştır. Fakat bu tanımlama, hiç bir zaman birliklerin kesin ve sınırlı bir sayımını gösterme niteliğinde değildir. Sosyal ve iktisadî gereksinmeler başka tür birliklerin kurulması zorunlu kıldığında, Yasa Koyucunun bu olanağı sağlayan Yasa kurallarını koymasına engel yoktur. Bu gibi mesleki kuruluşlar için Anayasa'nın 46 nci maddesiyle, çalışanlar yönünden, güdülen amaç; çalışma biçim ve koşullarını çağdaş düzeyin gereklerine uydurmak, hakta ve adalete uygun bir ücret sağlamak, çalışanların her türlü yarar ve çıkarlarını Yasa kuralları çerçevesinde savunmak ve gerçekleştirmektir. Birliklerin, gösterilen amaca gerçeğe en yakın bir biçimde erişebilmeleri ve bunun için gerekli nicelik ve nitelikte olmaları Anayasa Koyucu tarafından öngörülen bir koşuldur. Yasa Koyucuya düşen görev bu ereğin gerçekleşmesine yararlı bir hukuk düzenini getirmektir. Federasyon ve konfederasyon olarak adlandırılan mesleî birliklerin, öngörülen amaç ve koşulu gerçekleştiremeyecekleri ileri sürülmediği gibi, gerçekleştirmeye yararlı başka hangi tür birliklere ihtiyaç duyulduğu da davada açıklanmış değildir. Anayasa'nın 46 nci maddesinde yer alan (birlik) deyiminin kapsamını, gelecekte sosyal ve ekonomik zorunlukların etkisi ile daha genişletmek olanağı hiç bir zaman önlenmiş değildir; elverişli bu sosyal ve iktisadî zorunlukların varlığına kanaat getirilmiş olsun. Yasa Koyucu tarafından bu gün için duyulan gereksinmeyi karşılayacak hukuk kuralları getirilmiştir; bu düzenleme Anayasa'ya aykırı değildir. 274 sayılı Yasa'nın çeşitli maddelerinde bunun (birlik) sözcüğünün 1317 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle yer almaması yönüne iptal istemi bu nedenlerle reddedilmelidir.

Muhittin Taylan, Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Muhittin Gürün, bu görüşe katılmamışlardır.

4 — 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 5 inci maddesinin 1 sayılı bendindeki bir kimsenin sendikaya üye olmasının sendikanın yetkili organının kabulü koşuluna bağlanmasını öngören kuralın Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

Herhangi bir işçinin bir sendikaya girme yetkisi bulunduğu gibi sendikanın da kendi varlığını ve gelişmesini korumak için sendika çalışmalarına zararlı olacağına inandığı kimseyi kendi içine almaktan kaçınma hakkı vardır. Bu bakımdan üyeliğe engel durumu bulunanların üye olma istemlerinin reddi olağandır. Ancak kuralın yazılışına göre kuruluşun yetkili organının kabulü veya reddi; yalnızca onun dileğine ve değerlendirmesine bırakılmıştır. Bu kural uyarınca yöneticilerin bir isteklinin sendikada üye olmasını gerçekten nesnel ölçülere göre engelleyemeyecek herhangi bir nedenle, (Örneğin yetkili organın üyelerinin hoşuna gitmemesi veya sendikaya girmek isteyenlerin ilerde kendilerini sendika içindeki yöneticiliklerinden yoksun bırakabileceğini sanmaları yüzünden) sendikaya girme istemini reddetmeleri yetkileri içindedir; böyle sınırsız bir yetki ise Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesinin işçilere tanıdığı dilediği sendikaya üye olma özgürlüğünü özü bakımından zedelemektedir. Yasada sendikaya girme isteminin reddedilmesi nedenlerine ilişkin herhangi bir kural bulunmadığı gibi haklı nedene dayanmayan reddetmelere karşı üye adayının dava açabileceğini öngören bir kural dahi yoktur. Bu nedenlerle iptal istemi yerindedir. Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesine aykırı bulunan (ve mesleki teşekkülün yetkili organının kabulü) deyiminin iptali gerekmektedir.

5 — 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 6 ncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan sendika üyeliğinden çekilmenin noter önünde olabileceği kuralının Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

Sendikadan çekilmenin sağlam bir düzene bağlanmamış olması, uygulamada büyük karışıklıklara neden olmakta, birçok dolanlı işlere yol açmakta, sendikaların düzenli olarak çalışma olanaklarını kaldırmakta ve dolayısıyla sendikadan çekilmemiş bulunan işçiler için sendika çalışmaları yoluyla elde edecekleri haklardan zamanında veya hiç yararlanamama sonucunu doğurmaktadır. Nitekim bu yoldaki sakıncaları görmüş bulunan bir çok sendikalar, kendi tüzüklerinde inceleme konusu yasa kurallarına yaklaşık biçimlerde bazı düzenlemelere yer vermişlerdir. Görülüyor ki, Yasa ile sendikalardan çekilme konusunun, gerek sendika çalışmaları ve gerekse sendikada kalan ve çekilen işçiler yönlerinden birtakım biçim koşullarına bağlanmasında kamu yararı ve düzeni bakımlarından gerek vardır. Yasa ile bu konuda öngörülen biçim koşulları, işçiler ve sendikalar yönünden haklarının zamanında kullanılmasını sağlayıcı bir güvenceyi de oluşturması nedeniyle çekilme hakkının kullanılmasını engelleyeceği ve dolayısıyla bu hakkın özüne eylemli olarak etki yapacağı düşünülemez.

Çekilme konusunu düzenleyen bu biçim koşulları ile işçilere, işten ve gündelikten yoksun kalmalarını ve ayrıca masraf yapmalarını gerektiren birtakım yükümler yükletilmekte olması, bu koşulları getiren yasa kuralının Anayasa'ya aykırılığını ortaya koyamaz. Çünkü bu yükümlerin başka yasalarda yapıldığı gibi yasalarla işçiler yararına hafifletilme olanağı her zaman vardır.

Bu nedenlerle dava konusu kural, Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesinde anılan (Şekil ve usuller) kapsamına girmektedir ve bu kurala yönelen istemin reddi gerekir.

Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün, bu görüşe katılmamışlardır.

6 — 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 9 uncu maddesinin 2 sayılı bendinin a, b, c fıkralarında öngörülen en az 1/3 çoğunluk koşullarının Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

Burada sorunun anlaşılabilmesi için önce dava konusu kuralların kısaca açıklanması zorunludur. 274 sayılı Yasanın 9 uncu maddesi (Sendika, federasyon ve konfederasyonların kuruluş şartları) başlığını taşımaktadır. Bu maddenin 1 sayılı bendinde işçi sendikalarının aynı işyerinde ya da aynı işkolundaki işyerlerinde çalışan işçiler arasında veya birbirleri ile ilgili işkollarında çalışan işçiler arasında kurulacağı bildirilmektedir. 2 sayılı bendinin (a) fıkrasında bir işçi sendikasının Türkiye çapında çalışabilmesi için kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü üye yazmış olması öngörülmektedir. Anılan 2 sayılı bendin (b) fıkrasında işçi federasyonlarının aynı işkolunda kurulmuş sendikalarından en az ikisinin bir araya gelmeleri ve o işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü bir araya getirmesi koşulları ile, (c) fıkrasında ise işçi konfederasyonlarının a ve b fıkralarına göre sendika ve federasyonlardan en az 1/3 ünü ve Türkiye'deki sendikalı işçilerin de yine en az 1/3 ünü üye olarak bir araya getirmesi koşulları altında kurulabileceği kurala bağlanmıştır.

Davada anılan kurallarda öngörülen 1/3 sınırlandırmalarının sendika ve sendika birlikleri kurma özgürlüğünün özüne dokunduğu, onun için de Anayasa'ya aykırı buldukları ve bu bakımdan iptalleri gerektiği ileri sürülmektedir.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere 9 uncu maddenin 2 sayılı bendinin (a) fıkrası kuralı ilk bakışta sendikanın kurulmasına ilişkin bir kural olmayıp işçi sendikasının Türkiye çapında görev yapabilmesi için konulmuş bir kuraldır. Bu kurala göre belli işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü üye olarak kendisinde toplamış bulunmayan bir işkolu işçi sendikasının Türkiye çapında çalışmalar yapabilmesi yasaklanmaktadır. Demek ki, yazılış bakımından yorum yapılacak olursa, kuralın sendikaların kuruluşunu değil, yalnızca çalışma alanlarını sınırlandırmakta olduğu görülmektedir. Ancak her kuruluşun ereği, o kuruluşun gelişmesi ve çalışması olduğundan işçi sendikasının çalışma alanı için konulan bu sınırlandırma, ister istemez, onun kuruluşunu da etkilemektedir; gerçekten çalışma alanı kuruluşundan önce sınırlandırılmış bulunan bir işkolu işçi sendikası, daha kurulurken gelişemez durumda ortaya çıkmış bir sendika niteliğindedir ve çalışması belli alanla sınırlı bulunan bir işkolu sendikasının genişlemesi olanağı yoktur; çünkü onun çalışmaları belli alan içinde sıkışıp kalacaktır ve daha başka alanlarda sendika çalışmaları yaparak yeni yeni üyeler kazanması ve gitgide büyüyerek Türkiye çapında çalışan ve etkili bulunan bir sendika durumuna gelmesi düşünülemez. Demek ki işkolu işçi sendikalarının çalışma alanı için konulan bu sınırlandırma sonuçta onların kuruluşunu iyice etkilemekte ve onları ölü doğmuş duruma sokmaktadır. Başka deyimle bir sendika kurulduğu anda o işkolundaki sigortalı işçilerin 1/3 ünü üye yazamayacağından, ancak kurulduktan sonraki çalışmaları ile kendisini beğendirip üye sayısını artırabileceğinden, Türkiye çapında çalışma olanağı sağlanmayan sendika, Yasanın aradığı 1/3 sigortalı işçi sayısını üye yazma koşulunu gerçekleştirilemeyecektir ve böylece tartışma konusu koşul yüzünden, Türkiye çapında çalışan sendikalar kurulması önlenmiş olacaktır.

Bir temel hakkın kullanılması olanağını kaldıran veya bu hakkın kullanılmasını olağanüstü güçleştiren sınırlandırmalar, Anayasa'nın değişik 11 inci maddesi uyarınca o hakkın özüne dokunuyor demektir; bundan ötürü buradaki kural, sendikaların serbestçe kurulması özgürlüğünü tanıyan Anayasa'nın 46 ncı maddesine aykırıdır ve bu bakımdan iptali gerekir.

Türkiye çapında sendika kurma olanaksızlığı, bugün kurulmuş olan Türkiye çapındaki sendikalar yararına bir tekel yaratma sonucunu doğurur ki bu da Anayasa'mızın temel kurallarından bulunan batı uygarlığına dayanan demokrasiye bağlı devlet ilkesine, başka deyimle Anayasa'nın başlangıç ku-

ralları ile 2 nci ve 153 üncü maddeleri kuralına aykırıdır. Çünkü sendika kurma özgürlüğü, bir yandan demokrasiye dayalı düzeni oluşturan kişiliğe bağlı hak ve ödevlerdendir, öte yandan da toplumsal yaşantıyı çağdaş uygarlık düzeyine eriş-tirme amacını güden sosyal ve iktisadi hak ve ödevlerdendir. Bunların yerine ge-tirilmesinde gözönünde tutulacak başlıca temel ilkelere Anayasa'nın 10, 11 ve 12. maddelerinde gösterilmiştir. Eşit kullanılmayan, kişilere ve kamuya huzur ve adaletli bir düzen sağlamayan sendika özgürlüğünün çağdaş uygarlık düzeyi ile ve hele batı uygarlığınca benimsenen demokrasi anlayışı ile bağdaşması olanak dışıdır. Toplum yararına olan özgür girişimlerde, bu arada sendika alanındaki kuruluşlarda, daha iyisini bulmak, kişi haklarını savunmada ve gerçekleştirmede en uygun çalışma örgütlerini kurmak, yarışma duygusunun oluşmasına bağlıdır. Yarışma duygusunun gelişmesi ve amaca ulaşabilmesi için ,girişimlerin tekel bi-çiminde değil, çokluk halinde oluşması en önde gelen koşuldur. Bu bakımdan işçi haklarının korunması için kurulan sendikalar, daha baştan yarışma duygu-sunu baltalayıcı ve engelleyici bir hukuk düzeni içinde olmamalıdır. Oysa tartış-ma konusu olan Yasanın 9/2 nci maddesi yukarıda anılan ilkelere aykırı bir dü-zen getirmektedir ve bu nedenlerle Anayasa'ya uygunluğu savunulamaz.

Türkiye çapında çalışacak sendikaların kurulmasının engellenmesi, işyeri sendikalarının ya da belli kentlerde veya bölgelerde işkolu sendikalarının kurul-masını ve böylelikle bu sınırlandırma ile önlenmek istenen sendika sayısındaki şişkinliğin ve birçok güçsüz sendikaların ortaya çıkmasının gerçekleşmesi sonu-cunu doğuracaktır. Demek ki yasa kuralı ile varılmak istenilen erek değil, onun tam tersi gerçekleşecektir; bu da, kuralın kuruluşunda kamu yararını korumaya elverişlilik olmadığını göstermektedir.

Tartışma konusu bendin (b) ve (c) fıkralarında öngörülen 1/3 sınırlandırma-ları dahi Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesindeki birlik kurmak hakkının özüne dokunmaktadır; çünkü Anayasa, sendikalar gibi birliklerin de serbestçe kurulma-sını güvence altına almıştır. Bir birliğin ilk kuruluşunda belli sayıda üyeyi veya işçiyi birleştirmesi olanağı sağlanamaz. Sendikalar gibi birlikler dahi ancak ku-rulduktan sonra çalışmalarını ile kendilerini beğendirip yeni yeni üyelerin birliğe katılmasını gerçekleştirebilirler.

Tartışma konusu sınırlandırmalarla işkolları işçi sendikaları arasındaki çe-kışmeye son verilmesi ereğinin güdüldüğü, uygulamada bir bölge sendikasının adının başına (Türkiye) sözcüğünü ekliyerek Türkiye çapında çalışan bir sendi-ka niteliğinde olduğunu ortaya attığı, bu durumun Sendikalar Kanunu ile Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun uygulanması bakımından bir çok so-runlar doğurmakta olduğu, çok sayıda işçilerin bir araya gelmesi yolu ile güçlü sendikalar kurulmasının zorunlu bulunduğu görüşleri yasama belgelerinde ileri sürülmüş ve bu görüşlere dayanılarak bu sınırlandırmalar savunulmuştur. İşçile-rin ancak güçlü sendikalar aracılığı ile yararlarını koruyabilecekleri, güçsüz sen-dikaların artışının işçilere hiç bir yararı dokunmayacağı düşünceleri doğrudur ve bu sakıncaların önlenmesi yolunda birtakım yasal tedbirler alınması Anayasa'nın 5 inci ve 64 üncü maddeleri gereğince Yasa Koyucuya tanınmış yetkilerden-dir. Kaldı ki son Anayasa değişikliği ile 46 ncı maddenin birinci fıkrasına (Bu hakların kullanılmasında uygulanacak şekil ve usuller kanunla gösterilir.) kuralının eklenmesi ile Yasa Koyucunun daha önce de sahip bulunduğu düzenleme yetkisi ayrıca belirtilmiş bulunmaktadır. Yalnız ereğe uygun olmayan, sendikalarla fe-derasyon ve konfederasyonların kuruluşlarını daha başlangıçta olağanüstü zor-laştıran ve onların geniş ölçüde çalışmalarını sonucunda kendilerini beğendirerek üye sayılarını artırmalarını engelleyici nitelikte olan bir düzenleme, Anayasa'ya uygun görülmez.

Özetlemek gerekirse; 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değiştirilen 9 uncu maddesinin 2 sayılı bendi yukarıda açıklanan nedenlerle Anayasa'ya aykırıdır ve iptal edilmelidir.

Fazıl Uluocak ve Şahap Arıç 9 uncu maddenin dava konusu 2 sayılı bendinin, İhsan Ecemiş, Halit ZARBUN, Lütfi Ömerbaş ve Ahmet H. Boyacıoğlu 2 sayılı bendin (a) fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğu görüşüne katılmamışlardır.

7 — 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 11 inci maddesinin 1 sayılı bendindeki işçi sendikası kurabilecek işçinin sendikanın kurulacağı işkolunda en az üç yıldan beri eylemli olarak çalışmış bulunması koşulunun Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

Herhangi bir işkolunda eylemli olarak çalışmayan bir işçinin o işkolunda sendika kurması, yarar yerine zarar doğurabilir. Bunun için sendika kuracak işçinin o işkolunda eylemli olarak çalışan bir kimse olmasının aranması, sendikacılığın ereğine uygun bir sınırlandırmadır; çünkü sendikanın uğraşacağı konulardan en önemlisi belli durumda olan işçilerin iktisadî ve toplumsal durumlarının düzeltilmesi olduğuna göre bu konularda yararlı olabilecek bir örgütün kurulmasında o işkolunda çalışanların durumlarını ve sorunlarını yakından bilmenin, aranması gerekli bir nitelik sayılacağı düşünülebilir. Ancak üç yıllık sınırlandırma serbestçe sendika kurma hakkının özüne dokunmaktadır; çünkü, olağan anlayışta bir kimsenin belli bir işkolunda çalışan işçilerin sorunlarını kavrayabilmesi için az bir zaman yeterlidir ve bu kimse sendika kurucusu olarak başka kimseleri bir araya toplayabilecek ve sendikaya üye devşirebilecek bir durumda ise, o işkolunda eylemli olarak çalışan bir kimse olması karşısında, onun sendika kurucusu olarak görev yapmasını engellemek, sendika kurma özgürlüğünü yersiz biçimde ve kamu yararına dayanmaksızın sınırlandırmak niteliğine bürünür.

Yukarıdaki gerçeklere göre tartışma konusu kuraldaki eylemli olarak çalışma koşuluna yönelmiş bulunan istemin reddi ve kuraldaki (en az üç yıldan beri) deyiminin Anayasa'nın değişik 46 nci maddesine aykırılığı nedeni ile iptali gereklidir.

Fazıl Uluocak, Nuri Ülgenalp, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Halit ZARBUN ve Lütfi Ömerbaş, kuralın Anayasa'ya aykırılığı görüşüne katılmamışlardır.

8 — 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 11 nci maddesinin 3 sayılı bendinin birinci fıkrasındaki uluslararası meslek kuruluşlarının kurulabilmesi için Türkiye'de en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonu olma veya bu konfederasyona bağlı bulunma koşulunun Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

«Tartışma konusu kural, sendikaların ve sendika topluluklarının uluslararası meslek kuruluşlarının kurucusu olmasını sınırlandırmaktadır; gerçekten Türkiye'de en çok işçiyi kendisinde toplamış olmayan işçi konfederasyonunun veya bu nitelikte bir konfederasyona bağlı olmayan sendikaların uluslararası meslek kuruluşlarının kurucuları olmaları yasaklanmaktadır. Uluslararası kuruluşlara üye olmadıkça ve böyle bir kuruluşu kurmada sendikanın belli sayıda işçiden oluşan bir sendika niteliğini taşımasının önemi yoktur. Bu kuruluş yaşama ve işleme yeteneği bulabilirse kurulur, yaşar; o yeteneği bulamaz ise dağılıp gider. Uluslararası kuruluşlara katılmanın meslek açısından birtakım yararları vardır. Kamu düzeni veya yararları söz konusu olmadıkça bir örgütü uluslararası işbirliğinin yararlarından yoksun bırakmak doğru değildir. Tartışma konusu sınırlandırma kamu düzenini ilgilendiren birtakım çalışmaların önlenmesi ereği ile de savunulamaz. Çünkü, 274 sayılı Yasanın 10 uncu maddesinde işçi ve işveren kuruluşlarının Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 1 inci ve 2 nci maddeleri, 3 üncü maddesinin birinci fıkrası, 4 üncü maddesi ve 19 uncu maddesinin son fıkrasıyla 57 nci maddesi-

nin birinci fıkrasındaki ilkelere aykırı biçimde çalışan uluslararası işçi ve işveren kuruluşlarına üye olmaları yasaklanmıştır ve bu tür bir kuruluşa katılma kararlarının Bakanlar Kurulu kararıyla iptal edileceği kuralı konulmuştur. Demek ki sendikaların uluslararası kuruluşlara katılmaları konusunda ülkedeki kamu düzeninin korunması ereğiyle Bakanlar Kuruluna geniş bir yetki tanınmıştır. Bütün bu gerekçelere göre tartışma konusu kural kamu düzeni düşüncesine dayanan bir sınırlandırma olarak kabul edilemez ve bu açıdan Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesine aykırı bulunmaktadır, iptali gerekir.

Fazıl Uluocak, İhsan Ecemiş, Halit ZARBUN ve LÜTFİ ÖMERBAŞ, bu görüşe katılmamışlardır.

9 — 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 14 üncü maddesinin 1 sayılı bendinin (h) fıkrasındaki lokavta karar vermek ve idare etmek kuralının Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

Anayasa Mahkemesinin 63/336—67/29 sayılı, 26, 27.9.1967 günlü kararı ile 63/337—67/31 sayılı ve 19, 20.10.1967 günlü kararında (Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, Sayı 6, Sahife 26 ve sonrası, Sahife 59 ve sonrası; 10.10.1968 günlü, 13031 sayılı ve 2.5.1969 günlü 13188 sayılı Resmî Gazete'ler) belirtildiği gibi, işverenlere tanınan lokavt hakkı, Anayasa'ya aykırı değildir. Yine o kararlarda dayanan gerekçelerde açıklandığı üzere, lokavt anayasal bir hak olarak öngörülmemiş ise de işverenlere bu hakkın tanınması yasak edilmiş olmayıp Yasa Koyucunun isteğine bırakılmıştır. Anayasa'nın 47 nci maddesinin ikinci fıkrasında (Grev hakkının kullanılması ve istisnaları ve işverenlerin hakları kanunla düzenlenir.) kuralı bulunmaktadır. Bu kural ile işçiler için anayasal bir hak olan grevin karşısında işverenlere de haklar tanınacağı ve böylece işçiler ve işverenler arasındaki toplumsal dengenin sağlanacağı ilkesi benimsenmiş bulunmaktadır. Gerçekten Anayasa, toplumsal güçler arasında dengeli bir düzeni erek edinmiştir. Bu yön Anayasa'nın başlangıç kurallarıyla 2 nci maddesinde belirtilmektedir. İşçilerin grev hakkı gibi yerine göre ağır sonuçlar doğurabilen bir hak karşısında işverenleri savunmasız bırakmak, toplumsal dengeyi bozacak nitelikte sayılabilir ve bu dengenin sağlanması için yasa koyucular işverenlere lokavt hakkını veya bundan daha hafif sonuçlar doğurabilecek birtakım başka hakları tanımayı uygun görebilirler. İşçilerin grev hakkına karşılık işverenleri savunmasız bırakmak, onların işçilerce ileri sürülen her isteğe boyun eğmelerine yol açabilecek nitelikte görülebilir ki bu da emeğin sermayeyi sömürmesi demek olur: oysa Anayasa Koyucu, emeğin sermayeyi veya sermayenin emeği sömürmesine yol açan dengesiz bir düzenin kurulmasını istemiş değildir.

Açıklanan nedenlerle lokavt yetkisini kapsayan kuralın iptali istemi reddolunmalıdır.

10 — 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 14 üncü maddesinin 1 sayılı bendinin (j) fıkrasındaki kooperatifler kurmak ve en çok üyesi bulunan işçi konfederasyonunun onayını alarak sını ve iktisadî işletmelere yatırımlar yapmak kuralının Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

Sendikalar kuruluş amaçlarına göre iktisadî işletmelere yatırımlar yaparak ticarî ve iktisadî çalışmalarda bulunamazlar. İlke budur; gerçekten 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 15 inci maddesinin ilk fıkrasında (Bu Kanuna göre kurulun meslekî teşekküller ticaretle uğraşamazlar.) kuralı konulmuştur. Ancak birtakım sınırlamalar altında sendika varlığının bir bölümünün sını ve ticarî işletmelere yatırılması, bu varlığın arttırılması, başka deyimle, kazanç sağlanarak çoğaltılması yönünden yararlı olabilir. Böyle durumlarda sendikaları kendileri için yararlı olacak işletmelere paralarının bir bölümünü yatırmak ola-

nağından yoksun bırakmak, sendikacılık ereği ile çatışabilir. Sendikaların etkili olabilmeleri için güçlü bir mal varlığını elde bulundurmaları zorunludur. Yeterince varlıklı olmayan bir sendikanın üyelerinin geçimini, yerine göre aylarca, sağlayarak bir grevi sürdürmesi beklenemez ve böyle bir sendika toplu sözleşmeler masasında üyeleri için olumlu sonuçlar elde edemeyeceği gibi düzenleyeceği grevler yeterince uzun olamayacaklarından grev yoluyla de üyelerinin yararlarını gereği gibi koruyamaz. Kaldığı kooperatifler, hukukça ticaret ortaklıklarına benzetmekle birlikte, toplumsal açıdan yardımlaşma ortaklıklarıdır. Sendikaların temel ereği yardımlaşma olduğuna göre kooperatif kuruculuğu, ereklerine de uygun düşebilir. Bu nedenlerle kooperatifler kurmak veya para varlığının yüzde otuzundan çok olmamak üzere sınıai ve iktisadi işletmelere yatırımlar yapmak yetkilerinin sendikalara tanınması, Anayasa'ya aykırı sayılamaz.

Sendika parasının güçsüz işletmelere yatırılması nedeniyle sendikanın zarara uğramasını önlemek için yatırım yapılmasından önce yatırım kararının bir denetimden geçirilmesi yararlı olabilir ve bu yolla sendika varlığının güven vermeyen işletmelere yatırılması önlenmiş bulunur. Ancak bu denetim yetkisinin sendikanın bağlı bulunmadığı bir konfederasyona verilmesi, sendikaların serbestçe çalışmalarını öngören Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesine aykırı bulunmaktadır. Yabancı bir konfederasyonun yasa gereği bir sendika üzerine denetim yetkisi olması, sendika özgürlüğü ile bağdaştırılamaz. Açıklanan nedenlerden ötürü tartışma konusu fıkradaki (ve ilgisine göre en çok üyesi bulunan işçi ve işveren konfederasyonunun muvafakatini almak) deyiminin iptaline, kooperatifler kurma veya parasının % 30 unu aşmamak üzere sınıai ve iktisadi işletmelere yatırımlar yapmak yetkisine yönelen istemin ise reddine karar verilmelidir.

Recai Seçkin bu gerekçeyi eksik bulmuştur.

11 — 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değişik 14 üncü maddesinin 1 sayılı bendinin (k) fıkrasındaki işlerinin görülmesi için gerekli her türlü ham veya yarı işlenmiş nesnelere gereçleri sendikaların üyelerine kiralama, ödünç verme veya bağışlama yetkisinin Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

Sendikanın ereği, yararlarını sağlamakta üyelerine olabildiğince yardımcı olmaktır. Bir sendikanın kendi üyelerinin işlerini görmeleri için gerekli her türlü araç veya gereci sağlaması onlara yardım etmesi niteliğinde bir davranıştır; böylelikle üyelerinin ekonomik ve toplumsal yararları korunmuş bulunur. Bunda Anayasa'ya aykırılık düşünülemez. Bu nedenle tartışma konusu kurala yönelen istemin reddi gerekir.

12 — 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değişik 15 inci maddesinin ikinci fıkrasındaki 14 üncü maddesinin birinci bendinin (j) fıkrasını saklı tutan kural ile yine sözü edilen 15 inci maddenin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesindeki 14 üncü maddenin 1 inci bendinin (j) fıkrası gereğince dağıtılacak risturnları saklı tutan kuralın Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

15 inci maddenin ilk fıkrasında meslek kuruluşlarının ticaretle uğraşmaları yasaklanmakta; yukarıdaki 10 uncu bentte açıklandığı üzere ve orada gösterilen koşullar altında sendikaların sınıai ve iktisadi işletmelere yatırım yapmalarına ilişkin kural, burada saklı tutulmaktadır. Yukarıdaki 10 uncu bentte açıklanan nedenlerden ötürü sendikaların varlıklarının bir bölümünü sınıai ve ticari işletmelere yatırma yetkisi, Anayasa'ya uygun görüldüğünden burada Anayasa'ya uygun görülen kuralın saklı tutulması, bir Anayasa aykırılığını oluşturamaz; oysa davacı, sözü edilen (j) fıkrasına ilişkin nedenlerden ötürü, buradaki saklı tutma kuralının da Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmüştür.

15 inci maddenin üçüncü fıkrasında 14 üncü maddenin 1 inci bendinin i ve 1 fıkraları gereğince kurulacak kurumların işletilmesinden risturn biçiminde de

olsa kazanç dağıtılmayacağı kurala bağlandıktan sonra 14 üncü maddenin 1 inci bendinin (j) fıkrası gereğince dağıtılacak risturnların yasak olmadığı bildirilmektedir.

14 üncü maddenin 1 inci bendinin (j) fıkrası uyarınca risturn dağıtılabilmesi, ancak kooperatifler konusunda düşünülebilir, yoksa bir sendikanın yatırımlarında bulunduğu bir sınaî ve iktisadî işletmenin sendikaya sağlayacağı kazanç paylarının o sendikanın üyelerine herhangi bir biçimde dağıtılması söz konusu olamaz; nitekim 274 sayılı Yasa'nın ilk metninde 14 üncü maddenin 1 sayılı bendinin j fıkrasında yalnızca kooperatif kurmaya üyelerini özendirmek ve bu türlü kooperatiflere yardımda bulunmak veya kooperatifler kurmaktan söz edilmekte idi ve yine ilk metnin 15 inci maddesinin ikinci fıkrasının risturn biçiminde de olsa kazanç dağıtılmasını yasak eden kuralından sonra bu günkü metinde dahi bulunan (14 üncü maddenin 1 inci bendinin j fıkrası gereğince dağıtılacak risturn bu hükme tabi değildir.) kuralıyla kooperatiflerin risturn dağıtmalarının yasak olmadığı bildirilmekte idi. Bugün yürürlükte bulunan kural dahi ancak risturn dağıtımına izin vermektedir; bu ise sendikanın ticaretle uğraşması anlamına gelmez. Bir sendikanın kurucularından bulunduğu kooperatifin üyelerine risturn dağıtılmasında sakınca değil, ortakların kooperatife ilgi göstermelerine yol açtığı için yarar vardır. Başka deyimle kooperatifin risturn dağıtması, yardımlaşma çalışmalarına özendirici bir etkidir; bu nedenle kural, kamu yararına dayanmaktadır. Kaldı ki, yukarıdaki 10 uncu bentte görüldüğü üzere, sendikaların kooperatif kurmaları ve belli koşullar altında sınaî ve iktisadî işletmelere yatırımlar yapmaları Anayasa'ya aykırı bulunmadığından bu kooperatiflerin risturn dağıtmaları dahi anayasaya aykırı olamaz. Oysa, davacı kooperatif kurmanın ve işletmelere yatırım yapmanın Anayasa'ya aykırılığı için ileri sürdüğü nedenlere dayanarak buradaki kuralın da Anayasa'ya aykırı olduğu görüşünü savunmuştur.

Açıklanan nedenlerden ötürü davanın bu kurala yönelen bölümünün dahi reddi gerektir.

13 — 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değişik 23 üncü maddesinin 2 sayılı bendindeki işçilerin işkolunda yetki almış sendikaya verecekleri ödentilerin işverenden olan alacaklarından kesilerek sendikaya ödenmesi kuralının Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

İşçilerin üyesi buldukları sendikaya karşı borçları olan ödentilerin işverence işçilerin alacaklarından kesilerek sendikaya gönderilmesi sendikaların alacaklarını kolayca almalarını sağlaması bakımından sendikacılık ereklerine ve ilkelere uygun düşmektedir. Davacının ileri sürdüğünün tersine, bu kuralda işçilerin üyesi bulunmadıkları sendikaya para ödemeye zorlamaları söz konusu değildir; çünkü metinden anlaşıldığı gibi, bu kuralın işlemesi için sendikanın yazılı isteminden başka, ödenti kesilecek sendika üyesi işçilerin çizelgesinin işverene verilmesi zorunludur. 275 sayılı Yasa gereğince dayanışma ödentisi ödenmesi, bir işçinin üyesi bulunmadığı bir sendikanın yapmış olduğu toplu sözleşmeden yararlanmasında söz konusu olabilir ki işçinin üyesi olmadığı sendikanın sağladığı kazançlı durumdan o sendikaya hiç bir şey ödemediği yararlanması, hakkaniyete uygun olamayacağından dayanışma ödentisine ilişkin kural Anayasa'ya aykırı sayılamaz; kaldı ki işçinin üyesi olmadığı sendikanın yaptığı toplu sözleşmeden yararlanması ve dolayısıyla dayanışma ödentisini yükümlenmesi de kendi isteğine bağlıdır (15.7.1963 günlü, 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, Madde 7, bent 3; 274 sayılı Sendikalar Kanunu, 1317 sayılı Yasa ile değişik Madde 21). Davacının ileri sürdüğü iptal gerekçeleri, bu nedenlerden ötürü, yerinde değildir. Ancak Anayasa Mahkemesi kuruluşuna ilişkin 44 sayılı

Yasa'nın 28 inci maddesi gereğince Anayasa Mahkemesi davacının isteminin dayanağı olarak bildirilen gerekçelerle bağlı bulunmadığından, yapılan inceleme sonunda bulunacak başka gerekçelerle de iptal kararı verebilir. Yapılan inceleme sonunda şu gerekçe ile kuralda Anayasa'ya aykırılık bulunmuştur: Sendikacılığın gelişmesi için büyük kolaylık sağlayan bu kuraldan yalnızca belli nitelikleri taşıyan sendikaların yararlandırılmasını haklı gösteren bir neden yoktur. İstemde bulunan ve işyerinde üyeleri çalışan sendikaların tümünün bu kolaylıktan yararlandırılmaları gerekir. Anayasa'nın 12 nci maddesinde öngörülen Yasa önünde eşitlik ilkesinin gereği budur. Böyle bir çözüm yolunun işveren için altından kalkamayacağı yükler yükleyeceği ve bundan dolayı yalnızca üyeleri işyerinde belli bir çoğunluk sağlayan sendikalara bu hakkın tanınması gerekeceği düşüncesi yerinde görülemez; çünkü tartışma konusu 2 sayılı bendin son fıkrasında (sendika, aidatların kesiminden doğacak masrafları işverenin talebi üzerine ödemek zorundadır) kuralı konulmuştur ve böylece işveren ödentilerin kesilmesini isteyen sendikadan gerekli bütün giderleri isteyip alabilecektir.

Anayasa Mahkemesi az yukarıda anılan kuruluş yasası kuralı gereğince gerekçelerle bağlı değilse de iptal istemine konu olarak davacının gösterdiği kurala bağlı bulunduğundan, davacı yalnızca (yetki almış sendikanın veya yetki alınmamış ise) kuralının iptalini istemiş bulunduğundan az yukarıda anılan eşitlik ilkesine aykırılık nedeni ile 2 sayılı bendin birinci fıkrasındaki deyimlerden yalnızca istem konusu deyimini iptaline karar verilmelidir.

Fazıl Uluocak, İhsan Ecemiş, Halit ZARBUN, Lütfi Ömerbaş ve Ahmet H. Boyacıoğlu, Anayasa'ya aykırılık görüşüne katılmamışlardır.

14 — 274 sayılı Sendikalar Yasa'sınının 29 uncu maddesine 1317 sayılı Yasa ile eklenen 9 sayılı bentteki bir konfederasyonun kendisine bağlı sendikalar ile federasyonların gelirlerini (giderlerini) ve çalışmalarını denetleme yetkisinin Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

Davacının ileri sürdüğü sendikalarda ve sendika birliklerinde demokratik kurala uygun denetimin aşağıdan yukarıya başka deyimle üyelerin sendikayı, sendikanın federasyonu ve federasyonun da konfederasyonu denetlemesi biçiminde olması gerektiği görüşü doğrudur; ancak burada tanınan yukarıdan aşağıya denetim yetkisinde demokrasiye uygun olan ve aşağıdan yukarıya doğru yapılan denetime gölge düşüren bir yanı yoktur; karşılıklı denetim, gerek hesaplardaki gerekse yönetimdeki aksaklıkların giderilmesine ve sendika erekerinin tehlikeye düşmekten korunarak gerçekleşmesine daha elverişlidir. Bu nedenlerle kuralda Anayasa'ya aykırılık yoktur; bu kurala yönelen istemin reddi gerekir.

F) İptal kararının yürürlük tarihi :

Yukarıdan beri iptalleri öngörülen kuralların çoğunun niteliklerine göre iptal kararının hemen yürürlüğe girmesi, halinde kamu düzenini sıkışıkya ilgilendiren ve ancak yasama yoluyla giderilebilecek olan bir boşluk oluşacaktır. Onun için Anayasa'nın değişik 152 nci maddesinin ikinci fıkrası ve 44 sayılı Yasa'nın 50 nci maddesi olanaklarından yararlanılarak iptal kararının yürürlüğe gireceği tarih ayrıca kararlaştırılmalıdır. İptal hükmünün, kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihten başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesi uygun olacaktır.

Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Şevket Müftügil, üç ve Ahmet H Boyacıoğlu sekiz ay süre verilmesinin yeteceği görüşünü ileri sürmüşlerdir.

G) Sonuç :

I — 12.8.1970 günlü, 13577 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan «274 sayılı Sendikalar Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve 31 nci maddesine bir

bent ile bu kanuna 3 geçici madde eklenmesi» hakkındaki 29.7.1970 günlü, 1317 sayılı Kanuna ilişkin tasarının Cumhuriyet Senatosunda görüşülmesi ve kabul edilmesi sırasında Cumhuriyet Senatosu Başkanının başkanlık süresi dolduğu halde görevinin Senato kararı ile sürdürülmesinin kanunun biçim yönünden iptalini gerektirmediğine Avni Givda'nın karşıoyu, Fazıl Uluocak, Nuri Ülgenalp, İhsan Ecemiş ve Recai Seçkin'in değişik gerekçeleri ile ve oyçokluğu ile;

II — 274 Kanununun 1337 sayılı kanunla değişik;

a) 1 inci maddesinin, 13 üncü maddesinin 3, 4 ve 6 sayılı bentlerinin ve 32 nci maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına, davanın bu kurallara yönelen bölümünün reddine, Muhittin Taylan, Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün'ün karşıoyları ve oyçokluğu ile:

b) 5 inci maddesinin 1 sayılı bendindeki (ve mesleki teşekkülün yetkili organının kabulü) deyiminin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline oybirliğiyle;

c) 6 ncı maddesinin birinci fıkrasında bulunan (çekilme noter huzurunda münferiden kimliğin tespiti ve istifa edecek kişinin imzasının tasdiki ile olur) kuralının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve davanın bu kurala yönelen bölümünün reddine, Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün'ün karşıoyları ile ve oyçokluğu ile;

ç) 9 uncu maddesinin 2 sayılı bendinin;

aa) a fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline, Fazıl Uluocak, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Halit Zarbun, Lütfi Ömerbaş ve Ahmet H., Boyacıoğlu'nun karşıoyları ile ve oyçokluğu ile;

bb) b ve c fıkralarının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline, Fazıl Uluocak ve Şahap Arıç'ın karşıoyları ile ve oyçokluğu ile;

d) 11 inci maddesinin;

aa) 1 sayılı bendinde yer alan (en az üç yıldan beri) deyiminin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline ve bendin öteki bölümüne yönelen davanın reddine, Fazıl Uluocak, Nuri Ülgenalp, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Halit Zarbun ve Lütfi Ömerbaş'ın karşıoyları ile ve oyçokluğu ile;

bb) 3 sayılı bendinin birinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline, Fazıl Uluocak, İhsan Ecemiş, Halit Zarbun ve Lütfi Ömerbaş'ın karşıoylarıyla ve oyçokluğu ile;

e) 14 üncü maddesinin 1 sayılı bendinin;

aa) h fıkrasındaki lokavta ilişkin kuralın Anayasa'ya aykırı olmadığına ve davanın bu kurala yönelen bölümünün reddine oybirliğiyle;

bb) j fıkrasında (veyahut bizzat kooperatifler kurmak veyahut nakit mevcudunun % 30 undan fazla olmamak ve ilgisine göre en çok üyesi bulunan işçi veya işveren konfederasyonunun muvafakatini almak kaydıyla sınıai ve iktisadi teşebbüslere yatırımlar yapmak) biçiminde yer alan kuraldaki (ve ilgisine göre en çok üyesi bulunan işçi veya işveren konfederasyonunun muvafakatini almak) deyiminin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline ve kuralın öteki bölümüne yönelen davanın reddine oybirliğiyle;

cc) k fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve davanın bu kurala yönelen bölümünün reddine oybirliğiyle;

f) 15 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan (14 üncü maddesinin j fıkrası hükmü saklıdır.) ve üçüncü fıkrasında yer alan (14 üncü maddenin 1 inci maddenin j fıkrası gereğince dağıtılacak rüştürn bu hükme tabi değildir.) kurallarının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve davanın bu kurallara yönelen bölümünün reddine oybirliği ile;

g) 23 üncü maddenin 2 sayılı bendinde yer alan (kurulu bulunduğu işkolunda yetki almış sendikanın veya yetki alınmamış ise) deyiminin Anayasa'ya aykırı

olduğuna ve iptaline Fazıl Uluocak, İhsan Ecemiş, Halit ZARBUN, Lûtfi Ömerbaş ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun karşıoyları ile ve oyçokluğu ile;

h) 29 uncu maddesinin 9 sayılı bendinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve davanın bu kurala yönelen bölümünün reddine oybirliği ile;

III — Karardaki iptal hükümlerinin Anayasa'nın değişik 152 nci maddesi uyarınca kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı günden başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesine, Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Şevket Müftügil'in üç ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun sekiz ay süre verilmesinin yeteceği yolundaki karşıoyları ile ve oyçokluğu ile;

8 ve 9 Şubat 1972 günlerinde karar verildi.

Başkan
Muhittin Taylan

Başkanvekili
Avni Givda

Üye
Fazıl Uluocak

Üye
Nuri Ülgenalp

Üye
Şahap Arıç

Üye
İhsan Ecemiş

Üye
Recai Seçkin

Üye
Ahmet Akar

Üye
Halit ZARBUN

Üye
Ziya Önel

Üye
Kâni Vrana

Üye
Muhittin Gürün

Üye
Lûtfi Ömerbaş

Üye
Şevket Müftügil

Üye
Ahmet H. Boyacıoğlu

KARŞIOY YAZISI

Anayasa'nın 46 ncı maddesinin gerek eski metninde gerek değişiklikten sonraki metninde sendikalar ve sendika birlikleri kurma hakkı açıkça gösterilmiştir. Sendika birlikleri deyimi sendikaların hem federasyon ve konfederasyon halinde birleşmelerini hem de sendika birlikleri biçiminde birleşmelerini belirleyen bir deyimdir. Nitekim 15.7.1963 günlü 274 sayılı Yasanın 1 inci maddesinin birinci bendinde «Sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonlar bu Kanuna göre işçi sayılanların ve işverenlerin müşterek iktisadi, sosyal ve kültürel menfaatlerini korumak ve geliştirmek için kurdukları meslekî teşekküllerdir.» denilmiş ve meslekî kuruluşların kuruluş biçimini düzenleyen 9 uncu maddesinin 2 - a bendinde de sendika birliklerinin «belirli bir mahal veya bölge sınırları içinde birbirleriyle ilgili olmayan çeşitli iş kollarında dahi olsa mevcut sendikaların en az ikisinin» üye sıfatıyla bir araya gelmeleri yoluyla kurulacağı belirtilmiş ve böylece birlik deyiminin federasyon ve konfederasyonla sınırlı olmadığı Yasa Koyucu tarafından da benimsenmiştir. Kuşkusuz bu düzenleme Anayasa'nın 46 ncı maddesinin hem sözüne hem de özüne uygundur. Oysa, 274 sayılı Yasanın 29.7.1972 günlü ve 1317 sayılı Kanunla değişik 1 inci maddesinde 13. maddesinin 3, 4 ve 6 ncı bentlerinde ve 32 nci maddesinde birlik deyimine yer verilmemiştir. Sendika birliklerinin kurulmasını önleyen bu hükümler Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesine aykırı düştüğünden iptal edilmelidir.

Çoğunluğun bu görüşe ters düşen kararına karşıyım.

BAŞKAN
Muhittin Taylan

KARŞIOY YAZISI

I. Hazırlık evresindeki kararlar :

1 — Sözlü açıklamaların dinlenmesi ve Çalışma Bakanlığında bilgi istenmesi konularında 11.5.1971 gününde verilen karar :

a) Gerek 1970/48, gerekse bunun benzeri 1970/47 esas sayılı işlere ilişkin dava dilekçeleri ve raportörlükçe düzenlenen ayrıntılı raporlar konuyu gereği gibi aydınlatığı için ilgililerin sözlü açıklamalarının dinlenmesine yer yoktur ve tersine bir tutumun davanın incelenmesini geciktirmekten başka bir sonuç vermeyeceği ortadadır.

Dinlenmelerine karar verilen üç örgütten Çalışma Bakanlığının dinlenme günü temsilci göndermediğine burada işaret etmek yerinde olacaktır.

b) «1963 ten 1971 yılı başına değin Türkiye'de hangi işçi sendikalarının, birliklerinin, federasyon ve konfederasyonlarının var olduğu, her birinin her yıl başındaki üye sayıları, bunlardan hangilerinin Türkiye çapında çalışmış bulunduğu» konularında Çalışma Bakanlığında yazılı açıklama istenmesine gelince; bu Bakanlığın elinde durumu aydınlatacak nitelikte güvenilir ve düzenli veri ve bilgilerin bulunması olasılığı zayıf olmakla birlikte istenmesi öngörülen bilgilerin tümü eksiksiz olarak gelse dahi bunların 274 sayılı Sendikalar Kanununun 1317 sayılı Kanunla değişik kimi maddelerinin Anayasa'ya uygunluk denetiminde etkili olabilmeleri düşünülemez. Nitekim Çalışma Bakanlığının, sonradan verdiği karşılıkta 1963 - 1969 yılları için düzenlenmiş ve yayınlanmış işçi istatistikleri bulunmadığının ve ancak 12.8.1970 gününden sonra sendikali işçi istatistiği tutulmağa başlandığının belirlenmesi Bakanlıktan boşuna bilgi istenmiş olduğunu ortaya koymuştur.

c) İlgililerin sözlü açıklamalarının dinlenmesine ve Çalışma Bakanlığında bilgi istemesine ilişkin olan ve davanın karara bağlanmasının gecikmesine yol açan 11.5.1971 sayılı ara kararına yukarıda belirtilen nedenlerle karşırım.

2 — Anayasa değişikliği dolayısıyla raportörlükçe yeniden inceleme yapılması için görüşmelerin geri bırakılması yolunda verilen 30.11.1971 günlü karar :

Anayasa'nın dava konusunu ilgilendiren «Sosyal ve İktisadi Haklar ve Ödevler» başlıklı üçüncü bölümünde 20.9.1971 günlü, 1488 sayılı Yasa ile değişen kamulaştırmaya ilişkin 38 inci madde ile sendika kurma hakkına ilişkin 46 ncı maddedir. 46 ncı madde iki yönden değişikliğe uğramıştır. Birincisi kamu hizmeti görevlilerinin sendika kurma hakkı kapsamının dışında bırakılmalarıdır ki bunun dava konusu ile ilişiği yoktur. İkincisi sendika ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma haklarının kullanılmasında uygulanacak biçim ve yöntemlerin kanunda gösterileceği; kanunun, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması ereğiyle sınırlar koyabileceği yolundaki kuralın yeni madde metninde yer almasıdır. Bu, uzun incelemeleri gerektirmeyen, kolay kavranılır, kapsamı belli, niteliği apaçık bir değişikliktir; davanın hemen ele alınmasına engellik edebilecek yanı yoktur.

Anayasa değişikliği dolayısıyla raportörlükçe yeniden inceleme yapılması için görüşmelerin geri bırakılması yolunda verilen 30.11.1971 günlü ara kararına yukarıda belirlenen nedenlerle karşırım.

II — 274 sayılı Kanuna getirdiği kimi değişiklikler dava konusu edilen 1317 sayılı Kanunun biçim yönünden Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

Cumhuriyet Senatosu Başkanı Atasagun'un başkanlık süresi 18.6.1970 de bitmiş, 30.6.1972 gününde «Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı görevinin yenisi seçilinceye kadar devam edeceği» ne Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca karar

verilmiş ve Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı görevi yeni başkanın seçildiği 19.11.1970 gününe dek Atasagun'ca yürütülmüştür. 274 sayılı Kanuna getirdiği kimi değişiklikler dava konusu edilen 1317 sayılı Kanuna ilişkin tasarı yukarıdaki 1970/48 - 1972/3 sayılı kararın (E/1) işaretli bölümünde de belirtildiği gibi işte bu dönemde Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca görüşülmüş ve karara bağlanmıştır.

Cumhuriyet Senatosu Başkanı, Anayasa'nın 84 üncü maddesinin ikinci fıkrası kuralına göre; iki yıl için seçilir. Anayasa'nın kesin olarak belirlediği bu hizmet süresinin yeni başkan seçilinceye dek kendiliğinden devam etmesi düşünülemeyeceği gibi Cumhuriyet Senatosu kararıyle uzatılmasına da olanak yoktur. Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 30.6.1971 günlü kararı hem bu yönden Anayasa'nın 84 üncü maddesine, hem de kararın alındığı sırada toplantı yetersayısı bulunmadığı için 86 ncı maddeye aykırıdır.

Çoğunluk, Atasagun'un tasarının görüşüldüğü birleşimlere başkanlık etmediği ve birleşimleri başkanvekillerinin yönettiği olgusuna dayanarak durumun 1317 sayılı Kanunun biçim yönünden Anayasa'ya aykırılık nedeniyle iptalini gerektirmediği sonucuna varmaktadır.

Belli olan durum şudur: 18.6.1970 ve 19.11.1970 günleri arasındaki dönemde Cumhuriyet Senatosu Başkanlığında Anayasa'ya aykırı olarak Atasagun bulunmuştur. Cumhuriyet Senatosu Başkanlık Divanı bir bütündür. Başkandan, başkanvekillerinden, Divan kâtiplerinden ve idare amirlerinden oluşur (Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü : Madde 3). Divan içinde en önemli görev yerini işgal eden Başkanın durumundaki Anayasa'ya aykırılık elbette ki Divanın tüm kuruluşunu etkiler ve Anayasa'ya aykırı duruma sokar. Başkanın 1317 sayılı Kanuna ilişkin tasarının görüşüldüğü birleşimleri bizzat yönetmemiş olmasının sonucu değiştirmesi düşünülemez. Kaldı ki başkanvekilleri de birleşimlerde görüşmeleri başkana vekâleten, başka bir deyimle onun hukuki yetkilerini kullanarak yönetirler. Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 9 uncu maddesinden çıkan anlam da budur.

1317 sayılı Kanuna ilişkin tasarı üzerindeki görüşmeleri kuruluşu Anayasa'ya aykırı olan bir Başkanlık Divanı'nın yönetmiş bulunması bu kanun iptal nedeni olacak bir şekil eksikliği ile malûl sayılmasını gerektirir. Şu duruma göre dava konusu kanun hükümleri şekil yönünden Anayasa'ya aykırıdır; iptal edilmelidir.

1970/48 sayılı davada verilen 8 ve 9 Şubat 1972 günlü, 1972/3 sayılı kararın «tartışma konusu durumun biçim yönünden iptali gerektirmediği» ne ilişkin bölümüne bu gerekçe ile karşıyım.

II — 274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik 1 inci maddesinin, 13 üncü maddesinin 3, 4 ve 6 sayılı bentlerinin, 32 nci maddesinin ve 6 ncı maddesinin birinci fıkrasının esas yönünden Anayasa'ya aykırılıkları sorunu :

I — 274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik 1, 13, 32 nci maddeleri:
15.7.1972 günlü, 274 sayılı Sendikalar Kanununun 1 inci maddesinde, 13 üncü maddesinin 3, 4 ve 6 sayılı bentlerinde ve 32 nci maddesinde federasyon ve konfederasyondan başka «birlik» lerden de söz edilmekte iken bu hükümlere 1317 sayılı Kanunla getirilen değişiklikte «birlik» deyimine yer verilmemiş; böylece federasyon ve konfederasyonlar dışında herhangi bir sendika birliği kurulabilmesi olanağı ortadan kaldırılmıştır. Anayasa'nın sendika kurma hakkına ilişkin değişik 46 ncı maddesinde ilke işçilerin ve işverenlerin önceden izin almaksızın sendikalar ve sendika birlikleri, kurabilmeleridir. «Sendika birlikleri» deyiminin kapsamına federasyon ve konfederasyonlar ve bunlardan ayrı biçim ve nitelikte başka her türlü sendika birlikleri de girer. Dava ve inceleme konusu hükümlerde

İse sendika birlikleri federasyon ve konfederasyonlara inhisar ettirilerek Anayasa ilkesi büyük bir daraltma ve sınırlamaya uğratılmıştır. Bu durum 274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik 1 inci maddesini, 13 üncü maddesinin 3, 4 ve 6 sayılı bentlerini ve 32 nci maddesini Anayasa ilkesi ile çelişkiye düşürür ve iptallerini gerektirir.

1970/48 - 1972/3 sayılı kararın söz konusu hükümlerin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve davanın bunlara yönelen bölümün reddine ilişkin kesimine yukarıda açıklanan gerekçe ile karşıyım.

2 — 274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik 6 ncı maddesinin birinci fıkrası :

Bu fıkra bir kimsenin üyesi bulunduğu mesleki teşekkülden çekilebilmesini, çekilmenin noter huzurunda münferiden kimliğin saptanması ve çekilecek kişinin imzasının onanması ile olması koşuluna bağlamaktadır. Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesindeki ilkeye göre işçiler sendikalar ve sendika birlikleri üyeliklerinden serbestçe ayrılma hakkına sahiptirler. Dava konusu kuralda öngörüldüğü gibi bir işçinin, üyesi olduğu sendikadan çekilebilmek için notere kadar gitmek, orada kimliğini kanıtlayıp imzasını onaylatmak ve bu yüzden işinden uzak kalarak birtakım giderlere katlanmak zorunda bırakılması, ülkenin bugün içinde bulunduğu yaşam koşulları altında, değişik 46 ncı maddede sözü edilen, üyelikten ayrılma hakkının kullanılmasında uygulanacak biçim ve yöntemlerin kanunda gösterilmesinin çok ötesinde, ereği kat kat aşan, birçok kimselerin istemedikleri sendikalarda zorla kalmalarına yol açacak bir düzenlemedir ve bu niteliğiyle «üyelikten serbestçe ayrılma» hakkının özüne dokunmaktadır. Çoğunluk görüşünde belirlendiği gibi bu koşulların bir yasa ile işçiler yararına hafifletilmesi olanagının bulunuşu hükmen bugünkü durumuyla Anayasa'ya aykırılığını ortadan kaldırmaz. Çünkü kanun kurallarındaki Anayasa'ya aykırılıkların giderilmesinde de yollardan biri tabiatıyla yasama yoludur; ancak böyle bir kuralın yürürlükte kaldıkça, Anayasa'ya aykırılığını koruyup sürdüreceği de ortadadır.

274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik 6 ncı maddesinin birinci fıkrasının, Anayasa'nın değişik 46 ncı ve değişik 11 inci maddelerine aykırılığı dolayısıyla, iptali gerekir. 1970/48 - 1972/3 sayılı kararın bu hükmün Anayasa'ya aykırı olmadığına ilişkin bölümüne yukarıda yazılı gerekçe ile karşıyım.

IV — İptal kararının yürürlük tarihi :

274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik maddeleri arasında iptalleri öngörülen kuralların çoğunun niteliklerine göre iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlanır yayımlanmaz yürürlüğe girmesi halinde kamu düzenini sıkı sıkıya ilgilendiren ve ancak yasama yoluyla giderilebilecek bir boşluk oluşacağı için Anayasa'nın değişik 152 ncı maddesinin ikinci fıkrası ve 44 sayılı Yasanın 50 ncı maddesi olanaklarından yararlanılarak iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihin ayrıca kararlaştırılmasına gidilmiştir. Çoğunluk iptal hükmünün, kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihten başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesini uygun bulmuştur.

Anayasanın değişik 152 ncı maddesinin ikinci fıkrasında yazılı yetki kullanılırken Anayasa Mahkemesine düşen en önemli ve ağır iş iptal hükmünün kapsamını gözönünde bulundurarak boşluğun yasama yoluyla doldurulmasına elverişli fakat Anayasaya aykırılığı saptanmış ve Resmî Gazete ile de ilân edilmiş kanun kurallarının gereksizce yürürlükte kalmasına yol açmayacak dengeli bir

süreyi isabetle ortaya koyabilmektir. Böyle yapılamadımı ya yasama işlemi aksar ve süresi içinde bitirilemez; yahut Anayasa'ya aykırılığı saptanmış ve ilân edilmiş kanun kurallarının bir yandan daha uzun bir süre özel haklar üzerindeki olumsuz etkilerini sürdürmesine, bir yandan da manevi nüfuz ve itibarlarını yitirmelerine yol açılmış olur.

1970/48 - 1972/3 sayılı kararda iptali öngörülen kuralların sayısı çok sınırlıdır ve yerlerine getirilecek hükümler uzun inceleme ve hazırlıkları gerektirmeyecek bir niteliktedir. İptal gerekçeleri de kararın Resmî Gazete'de yayımı ile birlikte öğrenilmiş olacağından yürürlük için tanınan bir yıllık süresinin gerçekten uzun ve gereksiz olduğu ve ereği aşmakta bulunduğu, boşluğun yasama yoluyla doldurulabilmesi için üç ayın yeteceği ortadadır.

1970/48 - 1972/3 sayılı karardaki iptal hükümlerinin kararın Resmî Gazete'de yayınlandığı günden başlayarak üç ay değil de bir yıl sonra yürürlüğe girmesinin kararlaştırılmasına yukarıda belirlenen gerekçe ile karşıyım.

Avni Givda

Yukarıdaki karşıoy yazısının III ve IV sayılı bölümlerine katılıyorum.

Ahmet Akar

KARŞIOY YAZISI

1 — Müddeti dolmuş olan Senato Başkanının, yenisi seçilinceye kadar yetkisinin devam etmesi, Senato çalışmasının sekteye uğramaması bakımından zorunlu olduğu gibi uygulamada bu yolda olduğundan Başkanlık Divanının kuruluşuna ilişkin itirazın bu sebeple reddi gerekir.

2 — 1317 sayılı Kanunla değiştirilen 274 sayılı Kanunun 9 uncu maddesinin ikinci bendinin a fıkrasında sendikaların Türkiye çapında faaliyette bulunmaları için kurulu bulunduğu işkolundaki sigortalı işçilerin en az üçte birini temsil etmeleri şartı kuruluşa ilişkin bir şart olmayıp memleket sathında faaliyette bulunabilmesi içindir. Bir sendikanın memleket çapında iş görebilmesi için elbette ki üyelerinin bu faaliyete uygun seviyede bulunmaları lâzımdır. Kaldı ki Anayasa'nın 46 ncı maddesinde sendika ve sendika birlikleri kurma haklarının kullanılmasında uygulanacak şekil ve usullerin kanunda gösterileceği ve kanunun millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması maksadiyle sınırlar koyabileceği gösterilmiş ve kanun koyucu takdirini kullanarak sözü geçen 9 uncu maddedeki esasları kabul etmiştir.

İşçi federasyonu ve konfederasyonlarının kuruluşları için de aynı esasların kabulünde Anayasa'ya aykırı bir yön yoktur.

3 — 274 sayılı Kanununun 11 inci maddesinin birinci bendindeki (En az üç yıldan beri) fiilen çalışır olmak şartı çoğunluk tarafından uygun bir süre olarak kabul olunmuş ve bu sebeple iptal edilmiştir. İşçilerin sendika kurabilmeleri için çalıştıkları işkolunun ihtiyaç ve icaplarını, ilerlemelerini ve haklarının korunmasını temin için gerekli bilgileri hiç olmazsa ana hatlarıyla bilmeleri lâzımdır. Bunun içinde bir çalışma süresinin geçmesi gerekir. Bu süreyi tayin ve takdir ise Kanun Koyucunun yetkisine girer.

4 — Uluslararası meslekî bir teşekkül kurabilmek, millî itibar ve işin ciddiyeti ve memleketin iktisadi, sosyal ve politik yönleriyle ilgili önemli ve şumullü bir iştir. Bu itibarla bu hakkın Türkiye'den en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonu veya konfederasyonuna bağlı sendikalara tanınmış olmasında Anayasa'ya aykırı bir cihet yoktur.

5 — Kurulu bulunduğu işkolunda yetki almış sendika ile işyerinde çalışan işçilerin dörtte birini temsil eden sendikanın yazılı talebi üzerine; sendika üyele-

rinin ödemeyi kabul ettikleri aidatların ve dayanışma aidatının işveren tarafından işçilerin ücretlerinden kesilmesi. belli nitelikteki sendikaların gelirinin gecikmesiz ve muntazam tahsilini sağlayan bir kolaylıktan ibarettir.

Bu düşüncelerle çoğunluk kararının Senato Başkanlık Divanına ilişkin kısmının gerekçesine ve 1317 sayılı Kanunla değiştirilen 274 sayılı Kanunun 9 uncu maddesinin ikinci bendi ile 11 inci maddenin birinci ve üçüncü bentleri ve 23 üncü maddesinin ikinci bendi hükümlerine ilişkin bölümlerine katılmıyorum.

Üye

Fazıl Uluocak

KARŞIOY YAZISI

Sayın Recai Seçkin'in karşıoy yazısının 1., ve Sayın İhsan Ecemiş'in karşıoy yazısının 3 üncü paragrafına katılıyorum.

Üye

Nuri Ülgenalp

KARŞIOY YAZISI

I — İlk incelemeye ait karşıoy :

Dosya tekemmül etmiş ve gerekli bütün bilgiler toplanmış olduğundan, dava konusunda sözlü açıklama işi geciktireceğinden dinlenmesine lüzum olmadığı gibi Çalışma Bakanlığından istenilen bilgilere de dosyaya göre ihtiyaç olmadığı reyindeyim.

II — Esasa ilişkin karşıoyum :

1) 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değişik 9 uncu maddesinin ikinci bendinin a, b, c, fıkralarında öngörülen, en az 1/3 çoğunluk, koşullarının Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

Çoğunluk, iptal kararındaki Anayasa'nın 11 inci maddesine ilişkin kısmına ait, gerekçede özetle: Sözü geçen fıkralarda öngörülen 1/3 çoğunluk koşulu şeklindeki sınırlamaların Türkiye çapında çalışan sendikalar ve birlikler kurmak hakkının özüne dokunmakta olduğunu zira, bir sendika veya birliğin ilk kuruluşunda belli sayıda üyeyi veya işçiyi birleştirmesi olanağı sağlanamayacağı, bunların ancak kurulduktan sonra çalışmalarını ile kendilerini beğendirip yeni yeni üyelerin birliğe katılmasını gerçekleştirebileceği bu sebeple, sendikaların federasyon ve konfederasyonların kuruluşlarını daha başlangıçta olağanüstü zorlaştıran ve onların geniş ölçüde çalışmalarını sonucu kendilerini beğendirerek üye sayılarını arttırmalarını engelleyici nitelikte olan bu düzenlemenin Anayasa'ya aykırı bulunduğunu görüşüne dayanmakta ise de:

Türkiye çapında çalışan sendikalar veya birliklerin kurulmasına ihtiyaç duyulduğu zaman iptal konusu fıkralarda gösterilen 1/3 çoğunluğun sağlanmakta olduğu kurulmuş olanlardan anlaşılmaktadır. Çoğunluk görüşünde kabul edildiği üzerine ilk kuruluşta bunun sağlanamayacağı veya sağlanamadığı hakkında bir dayanak mevcut değildir. Cumhuriyet Senatosu geçici komisyonu gerekçesinde açıklandığı üzere, bu nispetin batı demokrasilerinde genellikle % 51 olarak tespit edilmekte bulunduğu da anlaşılmaktadır. Esasen böyle toplulukların, işçilerin işverenlerle olan münasebetlerinde İktisadi ve Sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek gibi önem taşıyan hususlara ait faaliyetlerinin, bu müesseselerin amaçlarına uygun bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için, o işin önemi ile mütenezip, emniyet verici bir çoğunluk tarafından kurulmasını gerekli kılar. Anayasa ile

tanınmış olan bu gibi müesseseleri kurma hakkı tanınırken, o kuruluşun şekil ve usulünün de, bu kuruluşun amacını gerçekleştirmeye elverişli olması ilk planda düşünülmesi gereken bir husustur. Hatta bu nispetin kaldırılması, o müessesenin amacını gerçekleştirebileceği hakkında tereddütler yaratarak üyelerinin daha başlangıçta çoğalmasına engel olacak sonuçlar doğurması da mümkün olabileceğinden bu sınırlamanın hakkın özüne dokunan ve Anayasa'nın 11 inci maddesine aykırı düşen bir tarafı görünmemektedir.

Öte yandan Türkiye çapında çalışan sendikalar veya birliklerin, her aklına gelen kimse tarafından kurulması bunların sayılarını ihtiyaçtan fazla artıracak ve bunlar bir takım rekabet hisleriyle iş hayatını huzursuz bir hale sokacaktır. Bu haller kamu düzeninde etkiler yapacaktır. Anayasa'nın 46 ncı maddesinde sendikalar ve birlikleri kurma hakkının kullanılışında uygulanacak şekil ve usullerin Kanunda gösterileceği belirtilmiş ve kanunun, devletin ülkesi ve bütünlüğünün, Milli Güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması maksadıyla sınırlar koyabileceği ayrıca açıklanmıştır. Kanun Koyucu, bu sebeplerle sınırlamalar yapmak yetkisine sahip kılınmıştır.

Yukarıda açıklanan nedenlerle Kanun Koyucu, iptal konusu fıkralarda işçilerin 1/3 çoğunlukla bir araya gelerek kuvvetli sendikalar veya birlikler halinde haklarını koruması gereğini duymuş ve böyle bir düzenlemenin memleketin bünyesine, iş hayatında uygun olduğunu takdir ederek bu sınırlamaları getirmiştir. Bu sınırlayıcı düzenleme Anayasa'nın 46 ncı maddesine aykırı olmadığı gibi sair maddelerine de aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerektiğinden bu hususa ait iptal kararına karşıyım.

2) 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değişik 11 inci maddesinin birinci bendinde İşçi Sendikası kurabilecek işçinin sendikanın kurulacağı iş kolunda en az üç yıldan beri eylemli olarak çalışmış bulunması koşulunun Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

Bir iş kolunda en az üç yıldan beri eylemli olarak çalışmayan bir işçinin, işçilerin işverenlerle olan münasebetlerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek gibi önem taşıyan sendika konularını kavrayıp bu müessesenin amacına uygun bir şekilde faydalı olabileceğini kabul etmek zordur. Çoğunluk gerekçesinde kabul edilen «orta anlayışta bir kimsenin belli bir iş kolunda çalışan işçilerin sorunlarını kavrayabilmesi için az bir zamanın yeterli olduğu» görüşü tecrübelere dayanması lâzım gelir. Kanımca bu görüşü benimsemek sendikaların kurulacağı iş kolundaki bir işçide bilgi aramadan sendika kurma hakkının ona tanınması sonucunu doğuracaktır ki bu da evvela o müessesenin kuruluşundaki amacı gerçekleştireceği hususunda tereddüt doğuracaktır. İptal konusu, üç yıllık çalışmış olmak, koşulu bu konuda aranması gereken 'ehliyetin asgari bir şartı olarak görünmektedir.

Bu gibi işlerde çalışacak kimselerin yeteri kadar bilgiye sahip olmamaları kuracakları sendikalardan fayda değil, zarar meydana getirecekleri, işçiyi istismar, sendika enflasyonu doğuracağı ve bunların da iş hayatında, memleketin iktisadi durumunda huzursuzluk yaratacağı ve kamu düzenini etkileyeceği meydana olduğundan bu sınırlamanın, kamu yararına dayanarak yapılmış olduğunun kabulü gerekir.

Bu sebeplerle bu konuda çalışacak işçilerde gerekli niteliğin aranması zorunlu olup memleketin bünyesi ve iş hayatının ihtiyaçlarına göre bunun da takdiri Kanun Koyucuya aittir. Kanun Koyucu bu takdir hakkını kullanarak bu sınırlamaya Anayasa'nın 46. maddesinin kendisine tanıdığı yetkiye dayanarak yapmış-

tır. İptal konusu bu bend hakkındaki iptal isteğinin reddine karar verilmesi gerektiğinden iptal kararına karşıyım.

Üye
Şahap Arıç

KARŞIOY YAZISI

1 — Senato Başkanının dava konusu Kanunun görüşülmesi sırasında herhangi bir oturuma başkanlık etmemiş olması karşısında ortada Yasa'nın iptalini gerektirecek bir durum bulunmamakla beraber, Cumhuriyet Senatosu Çalışmalarının sürekliliği ve süresi dolmuş olan başkanın yerine yeni başkan seçimi sonuçlanıncaya kadar eski başkanın görevinin devam ettiği ilkesinin kabulü zorunlu olduğundan, Başkanlık Divanının kuruluşunda esasen bir sakatlık yoktur.

2 — 274 sayılı Kanununun 1317 sayılı Kanunla değişik 9 uncu maddesinin ikinci bendinin (Bir işçi sendikasının Türkiye çapında faaliyet gösterebilmesi için kurulu bulunduğu iş kolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü) şeklindeki a fıkrası bundan sonra gelen b ve c fıkraları gibi bir kuruluş hükmü getirmekte olmayıp, kurulmuş bir işçi sendikasının Türkiye çapında faaliyet göstermesinin şartını koymaktadır. Bu bakımdan, önemli olan bu şartın konulmasında bir kamu yararı bulunup bulunmadığı ve bir sendikanın faaliyetini, sendika kurma hakkının özüne dokunacak ölçüde sınırlayıp sınırlamadığıdır. Hükmü bu açıdan bakılınca bir kısım sendikaların kendilerini Türkiye çapında faaliyette bulunabilecek güçte göstermek suretiyle işçileri yanıltmalarını önlemek ve bu ölçüde faaliyette bulunabilme iddiasında olanların gereken güce sahip olmalarını ve güçlü sendikacılığı sağlamak gibi bir amaç güttüğü ve bunu yaparken de sendika kurma hakkının özüne dokunmadığı, bir sendikanın sendikacılıktan beklenen yararların sağlanması için gereken faaliyette bulunmasını engellemediği görülür. Bu hüküm, sendikaların gereğinden fazla çoğalmasını önlemesi ve sendikaların sorumluluklarını yerine getirecek güçte bulunmalarını sağlaması bakımından da yararlıdır.

Bu hüküm bir sendikanın ilk kuruluşundaki üye sayısının ileride arttırmasına engel teşkil etmez. Sendikanın güçlenmesi her halde yurt çapında faaliyet gösterdiğinden önceden kabulüne bağlı değildir. Kurulu bulunduğu işkolunda yurdun çeşitli bölgelerindeki çalışmaları ve başarısı ile üyelerini aranılan 1/3 oranına ulaştırması mümkündür.

3 — 274 sayılı Kanununun 1317 sayılı Kanunla değişik 11 inci maddesinin birinci bendindeki (en az 3 yıldan beri) sözü sendika kurma hakkını sınırladığı ve bir kamu yararına dayanmadığı gerekçesiyle iptal edilmiştir.

Çoğunluk gerekçesinde herhangi bir işkolunda bir süre çalışmamış işçinin o işkolunda sendika kurabilmesinin sakıncalı olacağı kabul edilmekle beraber 3 yılın uzun olduğu, bir işçinin kısa bir sürede sendika kurmanın gerektirdiği sorumluluğun kavrayabileceği öne sürülmüştür. Böylelikle bir bakıma Anayasa'nın Yasama Meclisine tanıdığı takdir sahasına girilmiştir. Bu şart sendika kurma hakkını ortadan kaldırmadığı gibi getirdiği kaydın kamu yararına dayandığı da ortadadır. Bu hükmün konulmasında güdülen amaç sendika kurucularının yalnız o işkolunun sorunlarını kısa zamanda elde edebilecek kadar bilmeleri değil, bunun yanında sendika kuruculuğunda bir güven ve intikrar sağlamak böylece sendika enflasyonunu, gelgeç ve sarı sendikacılığı önlemektir ki bu da kurucuların o işte sağlam bir işçi kişiliğine sahip olmaları ile mümkündür ve bunun anlaşılması ise yeteri kadar -ki kanun koyucu bunu 3 yıl olarak takdir etmiştir- Bir zamana bağlıdır. Bu bakımdan hükümde Anayasa'ya bir aykırılık görülmemektedir.

4 — 274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik 11 inci maddesinin üçüncü bendinin birinci fıkrasındaki Türkiye’de en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonu ve konfederasyona bağlı sendikalar uluslararası mesleki teşekkül kurabilirler hükmü sendikaları uluslararası dayanışma ve işbirliği imkânından tamamen mahrum eden bir hüküm değildir. Burada söz konusu olan uluslararası bir mesleki teşekkül kurabilme yani kuruculuk durumudur. Uluslararası bir teşekkül kurmanın önemi ve memleketin sosyal, ekonomik ve politik bünyesi bakımından bu alandaki çalışmalarını bir düzen altına almak, olumlu sonuçlar elde edilmesini sağlamak, ileride sakınca doğurabilecek gelişigüzel davranışları önlemek düşüncesine dayanmaktadır. Anayasa’ya aykırı bir yönü yoktur.

5 — 274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik 23 üncü maddesinin ikinci bendinde yazılı (yetki almış sendikaların veya yetki almamış ise) sözünün Anayasa’ya aykırılığı hususunda davacının ileri sürdüğü iddiaların yerinde olmadığı çoğunlukça kabul edilmiş ve sebebi de gereği gibi açıklanmış bulunmaktadır. Ancak dava konusu hüküm, sendikalar arasında haklı bir sebebe dayanmayan bir ayırım yaptığı ileri sürülerek, Anayasa’nın 12 nci maddesine aykırı bulunmuş ve iptal edilmiştir.

Halbuki hüküm sendikalar arasında yaptığı ayırım hem işveren hem de sendikacılık bakımından sakıncasından çok yarar sağlayan bir niteliktedir. Sendikaların gereksiz yere çoğalmasının ve özellikle kanunun işverene, onun hiç bir çıkarı olmayan, bir alanda yüklediği bir yükümün daha da ağırlaşmasını önleyeceği açıktır. Ortada kanunda belirtilen nitelikte olmayan sendikaların haklarına zarar veren bir durum da yoktur. Belli niteliği kazanan sendikalara tanınmış bir kolaylıktan ibarettir ve bu niteliği kazanan her sendika bundan yararlanabilir. Bu bakımdan Anayasaya bir aykırılık görülmemektedir.

Yukarıda yazılı nedenlerle kararın bu yönlerine ilişkin bölümlerine karşıyım.

Üye

İhsan Ecemiş

Sayın İhsan Ecemiş’in karşıoy yazısına katılıyorum.

Üye

Halit ZARBUN

Karşı oy yazısının 1 sayılı bendi dışındakilere katılıyorum.

Üye

Lütfi Ömerbaş

KARŞIOY YAZISI

1 — Cumhuriyet Senatosu çalışmaları, Anayasa’ya göre, sürekli çalışmalardır. Bu çalışmalar ancak tatile girme veya ara verme kararları ile kesilebilir. Başkanın süresinin dolmuş olması nedeniyle yeni başkan seçilinceye değin bu çalışmalar durdurulamaz. Buna göre süresi dolmuş Başkanın yerine seçim yapılmakla birlikte, Başkanlık seçimi sonuçlanıncaya değin, eski başkanın yetkisinin sürüp gitmediği ilkesinin benimsenmesi zorunludur. Bu nedenle Başkanlık Divanının kuruluşunda Anayasa’ya aykırılık yoktur. Buna yönelen istemin bu nedenle reddi gerekir.

2 — (Birlik) sözcüğünün maddelerden çıkarılmasıyla federasyon ve konfederasyondan başka birliklerin kurulması bu gün için olanak dışı bulunmaktadır. Çünkü maddelerin kesin yazılışı, başka bir yoruma elverişli değildir. Anayasa’nın değişik 46 ncı maddesinde sendika birliklerinden de söz edildiğine, federasyon ve konfederasyonlar dışında sendika birliklerinin kurulması da düşünülebileceğine göre sendika birliklerinin federasyon ve konfederasyonlarla sınırlandırılması yo-

luyla başka biçimde birlik kurulmasının yasaklanması, Anayasa'nın açıkça tanıdığı bir hakkın yasa ile kaldırılması niteliğindedir. Bu nedenlerle 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 1 inci maddesinin, 13 üncü maddesinin 3, 4 ve 6 ncı bentlerinin ve 32 nci maddesinin iptali gerekli iken bunlara yönelen istemin reddi Anayasa'ya aykırıdır.

3 — Hiçbir kuruluşun (Anayasa'nın Devletin varlığında zorunlu öğeler olarak saydığı partilerden bile) çekilmek için aranmayan bir koşulun sendika üyelerinin sayısının düzenli biçimde saptanmasını sağlama gerekçesiyle işçi sendikalarından çekilmek için öngörülmesi, Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesindeki sendikadan serbestçe çekilme hakkının özüne dokunmaktadır. İşçilerin gündeliklerinden olmaları, noter gideri ödemeleri ve noterin bulunduğu yere değin yolculuk etme yüküne katlanmaları, ülkenin bu günkü yaşama ölçüleri içinde, henüz onlardan beklenebilecek birer özveri sayılamaz.

Bu kural, bir çok işçiyi çıkmak istediği bir sendikada kalmaya zorlama sonucunu doğuracaktır. Çekilmenin yazı ile bölge çalışma müdürlüğüne bildirilmesi yükümü gibi bir kural ile çekilmeler düzene sokulabilirdi. Anayasa'nın 46 ncı maddesine aykırı olan kuralın iptali isteminin reddi Anayasa'ya aykırıdır.

4 — Kararın gerekçesinin 10 uncu bendinin (... Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesine aykırı bulunmaktadır.) sözü ile biten sondan 3 üncü tümcesinden sonra, aşağıdaki tümcenin yazılarak konuya yeterince açıklık verilmesi gerekli iken çoğunlukça bunun kabul edilmeyerek gerekçenin eksik bırakılmasına karşıyım :

«Denetim yetkisinin resmî bir yere veya sendikanın bağlı olduğu bir konfederasyon varsa ona bırakılması, ereğe uygun ve özgürlüğün özüne dokunmayan bir önlem (tedbir) olabilir.»

Sonuç : Kararın yukarıda yazılı bölümlerine, yine yukarıda yazılı nedenlerden ötürü katılmıyorum.

Üye
Recai Seçkin

KARŞIOY YAZISI

1 — 274 sayılı Sendikalar Kanununun 1 inci maddesinde, 13 üncü maddesinin 3, 4 ve 6 sayılı bentlerinde ve 32 nci maddesinde işçi ve işverenlerce kurulabilecek mesleki teşekküller arasında, önceki kanunda mevcut olduğu halde, (Sendika Birlikleri) ne yer verilmemiş olması Anayasa'nın 46 ncı maddesinin pek açık olan metnin aykırıdır.

Bu konudaki gerekçem, Sayın Recai Seçkin'in karşıoy yazısının 2 nci bendinde yer alan gerekçenin tıpkısıdır.

2 — 274 sayılı Kanunun 6 ncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan ve işçinin, sendikasıyla çekilebilmesi için noter huzuruna giderek tekbaşına kimliğinin tespitini ve imzasının tasdikini zorunlu kılan hüküm, ekonomik gücü ve işveren karşısındaki durumu açısından, işçinin yerine getirebilmesi çok zor bir koşul koymakta ve işçiden katlanması hemen hemen imkânsız sayılabilecek bir fedakârlık istemektedir.

Bu nitelikte bir yükümü işçiye yükleyen söz konusu hükmün, Anayasa'nın 46 ncı maddesinde yer alan ve çalışanlara üyesi buldukları mesleki teşekküllerden (serbestçe ayrılma) hakkı tanıyan kural ile bağdaştırılması mümkün değildir. Zira bu kuralın amacı olan (serbestlik), işçinin sendikasıyla ayrılmasını kolaylaştırıcı bir ortamın hazırlanması ile sağlanabilir. Yoksa söz konusu madde ile yapıldığı gibi konulacak bir takım koşullarla ayrılmanın zorlaştırılması halinde kuraldaki (serbestlik) amacına ters düşmüş olacağı meydandadır.

Konunun ayrıntılarına ilişkin düşüncelerim Sayın Recai Seçkin'in karşıoy yazısının 3 üncü bendinde belirtilenlerin tıpkısıdır.

Sonuç : Kararın yukarıda gösterilen bölümlerine açıklanan nedenlerle karşıyım.

Üye
Muhittin Gürün

KARŞIOY YAZISI

İptal kararının yürürlük tarihi yönünden, Sayın Avni Givda'nın karşıoy yazısının IV sayılı bendinde açıklanan düşüncelere katılıyorum. Meydana gelen yasa boşluğunun yasama organınca doldurulması için 3 aylık bir sürenin yeterli ve ereğe uygun olduğu kanısındayım.

Üye
Şevket Müftügil

KARŞIOY YAZISI

1 — 29.7.1970 günlü, 1317 sayılı Kanunla değiştirilen 274 sayılı Sendikalar Kanununun 9 uncu maddesinin 2 numaralı fıkrası şöyledir:

«2. a) Bir işçi sendikasının Türkiye çapında faaliyet gösterebilmesi için kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü,

b) İşçi federasyonlarının aynı işkolunda mevcut sendikalardan en az 2 sinin bir araya gelmeleri ve o işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü temsil etmeleri gerekir.

c) İşçi konfederasyonları, (a) ve (b) fıkralarına göre sendika ve federasyonlardan en az 1/3 ünü ve Türkiye'deki sendikalı işçilerin en az 1/3 ünün üye sifatiyle bir araya gelmeleri suretiyle kurulur.»

9 uncu maddesinin yukarıya aynen alınan 2 nci fıkrası hükmü incelendiğinde, (b) ve (c) bentlerinin federasyon ve konfederasyonların kurulabilmeleri için öngörülen koşulları düzenlediği, buna karşı (a) bendinin işçi sendikasının kuruluşu ile ilgilenmeyip bir işçi sendikasının Türkiye çapında faaliyet gösterebilmesi için gerçekleştirilmesi gereken koşulları saptadığı açıkça görülür.

Şunu hemen belirtmek lazımdır ki, bir işçi örgütünün kurulabilmesini yani varolabilmesini öngören koşullarla, o işçi sendikasının belli edilen faaliyetlerde bulunabilmesi ve belli yetkiyi taşıyabilmesi için kendisinde bazı vasıfların aranması birbirinden tamamen farklı olan hususlardır. Gerçekten Anayasa, sendika ve sendika birliklerinin kuruluş özgürlüğünü güvence altına almıştır. O halde sözü edilen (a) bendindeki hükümle, bir işçi sendikasının çalışma alanı sınırlanırken çoğunlukla belirtildiği gibi sendika kurma temel hakkının ortadan kaldırılmış olup olmadığı veya bu hakkın kullanılması olağanüstü güçleştirilmek suretiyle hakkın özünün zedelenip zedelenmediği yani bunları ölü doğmuş bir duruma mı getirdiği hususu ciddi olarak araştırılmalıdır.

Bir işçi sendikasının kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sigortalı işçilerin 1/3 ünü bünyesinde taşımadığı halde o sendikanın işçilerin sevgisini ve güvenmesini kazanarak genişlemesi ve kanunda belirtilen seviyeye ulaşmak için çaba göstermesi doğal bir olaydır. Yani güçlü sendikalar, kanun gücüyle değil, başarılı çalışması neticesinde kazandığı ve bünyesinde topladığı işçilerin adedinin artmasıyla oluşur. O halde kanunun 9 uncu maddesinin 2 nci fıkrasının (a) bendindeki hüküm, sendika faaliyetinin Türkiye çapında yapılmasını teşvik edici bir amaç taşıyor ve kuvvetli örgütlerin bu yolla oluşmasını istiyor demektir. Diğer taraftan

ne sözü edilen maddede ve ne de kanunun diğer maddelerinde, kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü temsil etmeyen yani Türkiye çapında faaliyette bulunmayan bir işçi sendikasının, o işkolunda kurulmuş işçi federasyonuna katılmasını engelleyen bir hüküm de yer almış değildir.

Bu nedenledir ki 9 uncu maddenin 2 nci fıkrasının (a) bendi ile getirilen hükmün Anayasaya aykırı bir yönü yoktur.

II — 274 sayılı Sendikalar Kanununun 23 üncü maddesinin 2 nci bendinde ki işçilerin işkolunda yetki almış sendikaya verecekleri ödentilerin işverenden olan alacaklarından kesilerek sendikaya ödenmesini öngören kuralının Anayasaya aykırı olup olmadığı hususuna gelince bir hükmün yetersiz, noksan ve hatta iyi olmayan bir biçimde düzenlenmiş olması başkadır; o hükmün Anayasaya aykırı bulunması konusu ise başka bir şeydir.

«İşçilerin üyesi buldukları sendikaya karşı borçları olan ödentilerin işverence işçilerin alacaklarından kesilerek sendikaya gönderilmesi sendikaların alacaklarını kolayca almalarını sağlaması bakımından sendikacılık ereklerine ve ilkelere uygun düşmektedir.» temel görüşü çoğunlukça belirtilmiş ve davacının bu maddeye yönelen gerekçesinin yerinde olmadığı açıklanmıştır.

Maddi bakımdan güçlü olan sendikacılığın, işçilerin haklarını daha iyi savunabilmek yeteneğine de sahip olduğunda kuşku yoktur.

Bu bakımdan amacı işçi sendikalarını güçlendirmek ve işçi haklarını güvence altına almak olan ve Anayasa doğrultusunda bulununan bu hükmün iyi düzenlenmemiş olması onu Anayasaya aykırı hale getirmez. Çünkü bu düzenleme, imtiyaz biçiminde bir durum yaratmayıp belli bir orana ulaşan sendikalara bu kolaylığı ön görmekle sendikaların gelişmesini de bir bakıma teşvik etme niteliği taşımaktadır.

Bu nedenledir ki bu hükmünde de Anayasaya aykırı bir yön yoktur.

Yukarıdan beri açıklanan sebeplerle 1317 sayılı Kanunla değiştirilen 274 sayılı Sendikalar Kanununun 9 uncu maddesinin 2 nci fıkrasının (a) bendi hükmü ile aynı Kanunun 23 üncü maddesinin 2 sayılı bendinde yer alan (kurulu bulunduğu işkolunda yetki almış sendikanın veya yetki alınmamış ise) yolundaki hükmünü Anayasaya aykırı bularak iptal eden çoğunluk kararına karşıyım.

Üye
Ahmet H. Boyacıoğlu

Institutul Kurde de Paris

EK II

**274 SAYILI YASADA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN
KARŞILAŞTIRILMASI**

Institut kurde de Paris

Institut Kurde de Paris

274 SAYILI YASADAKİ DEĞİŞİKLİKLER

1317 sayılı yasa ile yapılan değişiklikler ile değişiklikten önceki hükümleri karşılaştırmalı olarak görmekte gerek Yukarıya aynen aldığımız Anayasa Mahkemesi kararının ve iptal olunan hükümlerin somut olarak görülüp anlaşılması ve gerekse değişikliklerde güdülen asıl amacın kavranabilmesi açısından yarar vardır. Bu nedenle yasanın önceki ve sonraki biçimlerini buraya karşılaştırmalı olarak alıyoruz.

Değişiklikten önce :

İşçi ve İşveren Mesleki Teşekkülleri :

Madde 1 — 1. Sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonlar, bu kanuna göre işçi sayılanların ve işverenlerin, müşterek iktisadi, sosyal ve kültürel menfaatlerini korumak ve geliştirmek için kurdukları mesleki teşekküllerdir.

2. Yukarıdaki bentte zikredilen mesleki teşekküllerin kurulması serbest ve ihtiyaridir.

3. Bu teşekküllerin kuruculuğunda, üyeliğinde, teşekküldeki görevlere seçilmekte veya görevlerde kullanılmakta ve teşekkül hizmetlerinden istifadede cins, aile, ırk, renk, dil, din, mezhep, inanç, siyasi kanaat ve siyasi parti farkı gözetilemez.

İşçi Sendikası Üyeliği :

Madde 2 — 1. Hizmet aktine göre çalışmayı veya nakliye mukavelesine göre esas itibarıyla bedeni hizmet arzı suretiyle çalışmayı yahut neşir mukavelesine göre eserini neşire terketmeyi meslek edinmiş bulunanlar ve adi şirket mukavelesine göre ortaklık payı olarak esas itibarıyla fiziki veya fikri emek arzı suretiyle bir işyerinde çalışanlar - bu mukavelenin aynı durumdaki herkese fiilen açık olması kaydıyla - bu kanun bakımından işçi sayılan kimseler, işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakkına sahiptirler.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu madde gereğince sendika kurmak ve sendikalara üye olmak hakları ve bunların kuracakları

Değişiklikten sonra :

İşçi ve İşveren Mesleki Teşekkülleri :

Madde 1 — 1. Sendika, federasyon ve konfederasyonlar bu kanuna göre işçi sayılanların ve işverenlerin müşterek iktisadi, sosyal ve kültürel yararlarını korumak ve geliştirmek için kurulan mesleki teşekküllerdir.

2. Birinci bentte zikredilen mesleki teşekküllerin kurulması serbest ve ihtiyaridir.

3. Bu teşekküllerin kuruculuğunda, üyeliğinde, teşekküldeki görevlere seçilmekte veya görevlerde yararlanmada cins, aile, ırk, renk, dil, din, mezhep, inanç, siyasi düşünce ve siyasi ayırım gözetilemez.

İşçi Sendikası Üyeliği :

Madde 2 — 1. İş kanunlarına göre işçi sayılanlarla hizmet akdine göre çalışmayı veya nakliye mukavelesine göre esas itibarıyla bedeni hizmet arzı suretiyle çalışmayı yahut neşir mukavelesine göre eserini neşire terketmeyi meslek edinmiş bulunanlar ve adi şirket mukavelesine göre ortaklık payı olarak esas itibarıyla fiziki veya fikri emek arzı suretiyle bir işyerinde çalışanlar - bu mukavelenin aynı durumdaki herkese fiilen açık olması kaydıyla - bu kanun bakımından işçi sayılırlar. Bu kanun bakımından işçi sayılan kimseler işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakkına sahiptirler.

Bu maddenin kapsamına girip de kooperatif şirketlerde ortak olanlar ile

birlik, federasyon ve konfederasyonların özellikleri özel kanunla düzenlenir.

Bu kanun kapsamına girip de kooperatif şirketlerde ortak olanlar ile anonim şirket hissedarlarından herhangi bir suretle imtiyazlı hisse sahibi olmayanların işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakları saklıdır.

1 inci fıkra kapsamına giren kimse-lerden Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı kanununa tabi olanlar ile Milli Savunma Bakanlığına ve İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığına bağlı işyerlerinde çalışıp askerlik yükümünü yerine getirmekte olanlar dışında kalanların, işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakları saklıdır.

2. Yukarıdaki bentte sayılan kimse-ler, çalışma durumu herhangi bir sebeple ortadan kalkmış ise, söz konusu bentteki tariflere uygun herhangi bir iş veya mesleği daha önce - değişik zamanlarda da olsa - en az üç yıl süre ile yapmışlarsa, bu kanuna göre işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakkına sahiptirler.

3. İşçi teşekküllerinin yönetim kurullarında, haysiyet divanlarında ve diğer yönetim ve denetim işlerinde görev alanların, birinci bentte yazılı vasıfları kaybetmiş olsalar ve ikinci bentte yazılı şartları haiz olmasalar dahi, o göreve getirildikleri anda üye oldukları sendikalarındaki üyelik sıfatları devam eder.

4. Bu maddeye dayanarak sendika kurmak ve bu sendikalara üye olmak hakkına sahip olanlardan mevzuat veya toplu iş sözleşmesi gereğince bir işletmenin yönetim kurullarında veya benzer kurullarda işçi temsilcisi sıfatıyla bulunanlar, bu kanun bakımından işçi vasfını muhafaza ederler.

anonim şirket hissedarlarından herhangi bir suretle imtiyazlı hisse sahibi olmayanların işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakları saklıdır.

Milli Savunma Bakanlığına ve İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığına bağlı işyerlerinde çalışıp askerlik yükümünü yerine getirmekte olanlar dışında kalanların, işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakları saklıdır.

2. İşçi teşekküllerinin yönetim kurullarında, haysiyet divanlarında ve diğer yönetim ve denetim işlerinde görev alanların birinci bentte yazılı vasıfları kaybetmiş olanlar dahi o göreve getirildikleri anda üye oldukları sendikalardaki üyelik sıfatları devam eder.

3. Bu maddeye dayanarak sendika kurmak ve bu sendikalara üye olmak hakkına sahip olanlardan mevzuat veya toplu iş sözleşmesi gereğince bir işletmenin yönetim kurullarında veya benzeri kurullarda işçi temsilcisi sıfatıyla bulunanlar bu kanun bakımından işçi vasfını muhafaza ederler.

4. Devlet veya diğer kamu tüzel kişilerin yürütülen hizmetlerde yahut İktisadi Devlet Teşekkülleri ile müesseseleri ve iştiraklerinde veya özel kanunlarla kurulmuş kurum, müessese ve işyerlerinde bedenen veyahut bedenen ve fikren çalışanlardan bedeni çalışmaları fikri çalışmalarına galip olan kimseler de bu kanun bakımından işçi sayılırlar ve haklarında İş kanunları ile 275 sayılı kanun hükümleri uygulanır. Dördüncü bent gereğince işçi niteliğinin tespitinden doğacak uyuşmazlıkları Yüksek Hakim Kurulu kesin olarak karara bağlar.

5. Bir kimsenin 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı kanununa tabi olması veya kanunlara göre kadro karşılığı ücret alması, hakkında bu kanunla 275 sayılı kanun ve iş kanunları hükümlerinin uygulanmasına engel olmaz.

Üyeliğin Kazanılması :

Madde 5 — 1. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküllere üye olmak ihtiyaridir. Üye olmak yazılı müracaata bağlıdır.

2. İşçi sendikalarına üye olmak için bu kanuna göre işçi sıfatını taşıyan kimsenin onaltı yaşını doldurması gerekir; onaltı yaşından küçük olanlar, kanuni temsilcilerinin yazılı muvafakatiyle üye olabilirler. Ancak onaltı yaşından küçük olanlar, sendika genel kurulunda oy kullanamazlar.

Üyelikten ayrılma :

Madde 6 — 1. Her üye, istediği zaman, üyesi bulunduğu mesleki teşekkülden çekilebilir. Çekilme yazı ile olur

2. Bir teşekkülden çekilen üyenin aidatını üç aydan fazla ödemeye devam edeceğine dair teşekkül tüzüğüne hüküm konamaz.

İşini eski işyerinin bulunduğu belediye veya köy sınırları dışında başka bir yere nakleden veya eski işinin dahil olduğu işkolunun veyahut onunla ilgili işkollarının dışında başka bir işkoluna aktaran yahut kendisine ihtiyarlık veya daimi malüliyet aylığı bağlanan üye için bu bent hükmü tatbik olunmaz.

Üyeliğin Kazanılması :

Madde 5 — 1. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküllere üye olmak ihtiyaridir. Üyelik üye kayıt fişinin veya kayıt defterinin imzalanması (ve mesleki teşekkülün yetkili organın kabulü) ile kazanılır. (*)

2. İşçi sendikalarına üye olmak için bu kanuna göre işçi sıfatını taşıyan kimsenin onaltı yaşını doldurması gerekir; onaltı yaşından küçük olanlar kanuni temsilcilerinin yazılı muvafakatiyle üye olabilirler. Ancak onaltı yaşından küçük olanlar sendika genel kurulunda oy kullanamazlar.

Üyelikten ayrılma :

Madde 6 — 1. Her üye, istediği zaman zaman, üyesi bulunduğu mesleki teşekkülden çekilebilir. Çekilme noter huzurunda münferiden kimliğin tespiti ve istifa edecek kişinin imzasının tasdiğiyle olur.

Teşekkülden ayrılan veya çıkarılan üyenin ayrılış veya çıkarılış tarihi üye kayıt fişlerine veya defterine kaydedilir.

2. Bir teşekkülden çekilen üyenin aidatını üç aydan fazla ödemeye devam edeceğine dair teşekkül tüzüğüne hüküm konamaz.

İşini eski işyerinin bulunduğu belediye veya köy sınırları dışında başka bir yere nakleden veya eski işinin dahil olduğu işkolunun veyahut onunla ilgili işkollarının dışında başka bir işkoluna aktaran yahut kendisine ihtiyarlık veya daimi malüliyet aylığı bağlanan üye için bu bent hükmü tatbik olunmaz.

(*) 5 inci maddenin 1 inci fıkrasında (...) içinde gösterilen deyim Anayasa Mahkemesinin 8 ve 9 Şubat 1972 tarih E. 970/48 ve K. 972/3 sayılı kararı ile iptal edilmiş, iptal kararı 20 Ekim 1973 de yürürlüğe girmiştir.

3. İşçi veya işveren teşekkülü üyeliği vasfı kalkan şahıs aidat ödemiş veya topyekün ödemede bulunmuş olduğu her nevi yardımlaşma veya ihtiyarlık sandıklarındaki üyelik hakkını, o sandığa yapmış olduğu ödemeler nispetinde muhafaza eder.

Bu haktan istifade edebilmesi için yapılması lüzumlu ödemelerin yekünü teşekkül tüzüklerince tespit edilir. Ancak, bu miktar beşyüz liradan fazla olamaz. Teşekkül tüzükleri, bu hakkın kullanılmasına için gerekli yazılı talebin, üyelikten çekilme tarihinden itibaren ne kadar müddet içinde yapılması gerektiğini de tespit eder. Bu müddet onbeş günden az ve iki aydan fazla olamaz.

Sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonların kuruluş şartları :

Madde 9 — 1. İşçi sendikaları, aynı işyerinde veya aynı işkolundaki işyerlerinde çalışan işçileri veyahut birbirleriyle ilgili işkollarında çalışan işçileri içine alır.

İşveren sendikaları, aynı işkolunda veyahut birbirleriyle ilgili işkollarında çalışan işverenleri içine alır.

2. a) Sendika birlikleri, belirli bir mahal veya bölge sınırları içinde, birbirleriyle ilgili olmayan çeşitli işkollarında dahi olsa, mevcut sendikaların en az ikisinin;

b) Federasyonlar, aynı işkolunda ve o işkolu ile ilgili iş kollarında mevcut sendikalardan en az ikisinin;

c) Konfederasyonlar, mevcut birlik, federasyon ve - Türkiye çapında faaliyette bulunmayı hedef tutmak şartıyla - işkolu esasına göre kurulu sendikalardan en az ikisinin;

Üye sıfatıyla bir araya gelmeleri suretiyle kuruluurlar.

3. İşkolları ve bunların birbirleriyle ilgili olanları, Çalışma Bakanlığınca ya-

3. İşçi veya işveren teşekkülü üyeliği vasfı kalkan şahıs aidat ödemiş veya topyekün ödemede bulunmuş olduğu her nevi yardımlaşma veya ihtiyarlık sandıklarındaki üyelik hakkını, o sandığa yapmış olduğu ödemeler nispetinde muhafaza eder.

Bu haktan istifade edebilmesi için yapılması lüzumlu ödemelerin yekünü teşekkül tüzüklerinde tespit edilir. Ancak, bu miktar beşyüz liradan fazla olamaz. Teşekkül tüzükleri, bu hakkın kullanılmasına için gerekli yazılı talebin üyelikten çekilme tarihinden itibaren ne kadar müddet içinde yapılması gerektiğini de tespit eder. Bu müddet onbeş günden az, iki aydan fazla olamaz.

Sendika, federasyon ve konfederasyonların kuruluş şartları :

Madde 9 — 1. İşçi sendikaları aynı işyerinde veya aynı işkolundaki işyerlerinde çalışan işçiler veyahut birbirleriyle ilgili işkollarında çalışan işçileri içine alır.

İşveren sendikaları, aynı işkolunda veyahut birbirleriyle ilgili işkollarında çalışan işverenleri içine alır.

2. a) Bir işçi sendikasının Türkiye çapında faaliyet gösterebilmesi için kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az (1/3) ünü; (*)

b) İşçi federasyonlarının aynı işkolunda mevcut sendikalardan en az ikisinin bir araya gelmeleri ve o iş kolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü temsil etmeleri gerekir. (*)

c) İşçi konfederasyonları, (a) ve (b) (b) fıkralarına göre sendika ve federasyonlardan en az 1/3 ünü ve Türkiye'deki sendikalı işçilerin en az 1/3 ünün üye sıfatıyla biraraya gelmeleri suretiyle kuruluurlar. (*)

3. İşveren federasyonları aynı işkolunda mevcut Türkiye çapında faaliyet-

(*) İşaretili fıkralar Anayasa Mahkemesinin yukarıda belirttiğimiz kararıyle iptal edilmiştir.

placak bir yönetmelikle tespit olunur. Bu yönetmelik, milletlerarası normlar dikkate alınarak hazırlanır. Çalışma Bakanlığı, yönetmeliği hazırlarken, Yüksek Hakem Kurulunun, en çok işçi mensubu olan işçi konfederasyonu ile en çok işveren mensubu olan işveren konfederasyonunun - yok ise - Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğinin iştirari mütalaalarını alır. Bu mütalaaların talep tarihinden itibaren en geç on gün içinde verilmesi gereklidir.

Bu yönetmeliğe göre, herhangi bir işkoluna dahil olmayıp bu kanuna göre sendika kurmak ve sendikalara üye olmak hakkına sahip olanlar, genel hizmet işkoluna dahil sayılırlar. Genel hizmet işkolu, ayrı bir işkolu olarak itibar olunup, diğer bütün işkollarıyla ilgili sayılır.

Bu yönetmelik aleyhinde veya bu yönetmeliğin uygulanması ile ilgili işlemler aleyhinde Danıştayda açılacak iptal davaları, iki ay içinde karara bağlanırlar.

te bulunmayı amaç edinmiş işveren sendikalarının en az ikisinin bir araya gelmeleri, işveren konfederasyonları da mevcut federasyon veya Türkiye çapında faaliyette bulunmayı amaç edinmiş işveren sendikalarının en az beşinin bir araya gelmeleri suretiyle kurulur.

4. İşkolları Çalışma Bakanlığınca yapılacak bir yönetmelikle tespit edilir. Bu yönetmelik uluslararası normlar ve işçilerin Türkiye'de mevcut sendikalaşma durumları gözönüne alınarak hazırlanır. Çalışma Bakanlığı yönetmeliği hazırlarken Yüksek Hakem Kurulunun, en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonu ile en çok işvereni temsil eden işveren konfederasyonunun iştirari düşüncelerini alır. Bu düşüncelerin talep tarihinden itibaren en geç 10 gün içinde verilmesi gereklidir.

İşkolları yönetmeliğinde yer almamış olup da bu kanuna göre sendika kurmak ve kurulan bu sendikalara üye olmak hakkına sahip olanlar Genel Hizmet işkoluna dahil sayılırlar. Ayrıca belediye hizmetlerinden hangilerinin bu işkoluna gireceği İş Kolları yönetmeliği ile tespit edilir.

Bu yönetmelik veya yönetmeliğin uygulanması ile ilgili işlemler aleyhinde Danıştayda açılacak iptal davaları iki ay içinde karara bağlanırlar.

5. Sendikalar temsil ettikleri üyelerin sayılarını her yıl başında Çalışma Bakanlığına bildirmek zorundadırlar.

6. İşkollarında çalışan sendikalı işçilerin sayısı her yıl Çalışma Bakanlığınca çıkartılacak sendikalı işçi istatistiklerinde gösterilir.

Kuruculuk, idarecilik :

Madde 11 — 1. Sendika kurmak ve işbu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllerin yönetim kurullarında, haysiyet divanlarında ve bu teşekküllerin idare-

Kuruculuk - yöneticilik :

Madde 11 — 1. Bu kanuna göre işçi sendikası kurabilmek için sendikanın kurulacağı işkolunda (en az üç yıldan beri) fiilen çalışmış olmak şarttır. (*)

(*) İşaretili kısım Anayasa Mahkemesinin yukarıda anılan kararı ile iptal edilmiştir.

si, temsili ve denetlenmesi ile ilgili sair işlerde görev alabilmek için, sendika üyeliğinde kanunen aranan şartlardan başka, reşid olmak, medeni hakları kullanmaya ehil olmak, kamu hizmetlerinden mahrum edilmiş olmamak, Türkçe okur-yazar olmak ve Türk vatandaşı olmak şarttır.

2. Türkiye'de birlik, federasyon ve konfederasyonları kuran veya bunlara katılan mesleki teşekküllerin Türk teşekkülleri olması şarttır.

Kuruluş :

Madde 12 — 1. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküllerin kurucuları, ilk genel kurul toplantısına kadar sevk ve idare ile görevli kimselerin ad ve soyadlarını, meslek ve sanatlarını, ikametgahlarını belirtmek suretiyle mesleki teşekkülün tüzüğünü mahallin en büyük mülki âmirine makbuz karşılığında tevdi etmeye mecburdurlar.

Tevdi ile birlikte teşekkül tüzel kişilik kazanır.

2. Teşekkül tüzel kişilik kazanır kazanmaz, kurucular teşekkülün tüzüğünü ve teşekkülü genel kurul toplantısına kadar sevk ve idare ile görevli kimselerin ad ve soyadlarını, meslek ve sanatlarını ve ikametgahlarını o mahalde yayınlanan bir gazetede; o mahalde gazete yayınlanmıyorsa, en yakın yerde yayınlanan bir gazetede ilân edilir. Kurucular, gazetede ilanı sadece teşekkülün adına ve merkezine inhisar ettirebilirler; bu takdirde, bu bentte zikri geçen vesika-

2. Mesleki kuruluşların yönetim, denetim ve onur kurulları ile diğer işlemlerde görev alacak üyelerin reşid, medeni hakları kullanmaya ehil, kamu hizmetlerinden mahrum edilmemiş Türkçe okur-yazar ve Türk vatandaşı olmak gerekir.

3. Türkiye'de en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonu veya konfederasyona bağlı sendikalar uluslararası mesleki teşekkül kurabilirler. (*)

Kıbrıs'taki Türk işçi ve işveren teşekküllerinin Türkiye'de kurulu konfederasyona üye olmak hakları vardır.

Kuruluş :

Madde 12 — 1. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküllerin kurucuları, ilk genel kurul toplantısına kadar sevk ve idare görevli kimselerin ad ve soyadlarını, meslek ve sanatlarını, ikametgahlarını belirtmek suretiyle mesleki teşekkülün tüzüğünü mahallin en büyük mülki âmirine makbuz karşılığında tevdi etmeye mecburdurlar.

Tevdi ile birlikte, teşekkül tüzel kişilik kazanır.

2. Teşekkül tüzel kişilik kazanır kazanmaz, kurucular teşekkülün tüzüğünü ve teşekkülü genel kurul toplantısına kadar sevk ve idare ile görevli kimselerin ad ve soyadlarını, meslek ve sanatlarını ve ikametgahlarını o mahalde yayınlanan bir gazete, o mahalde gazete yayınlanmıyorsa, en yakın yerde yayınlanan bir gazetede ilan ederler. Kurucular, gazetede ilanı, sadece teşekkülün adına ve merkezine inhisar ettirebilirler; bu takdirde, bu bentte zikri geçen

(*) 11 inci maddenin 3 üncü bendinin yukarıda işaretli 1. fıkrası Anayasa Mahkemesinin anılan kararı ile iptal edilmiştir.

ların birer örneği, mahallin en büyük mülki âmirlığının ve bölge çalışma müdürlüğünün ilan tabelasına bir ay süre ile asılır ve basılmış nüshaları, masrafı karşılığında tevzi edilir. Bu tevzi resme tabi değildir.

3. Bölge çalışma müdürlükleri, işçi ve işveren teşekkülleri için, çalışma Bakanlığınca tespit edilecek esaslar daire-sinde birer sicil tutarlar. Bu sicillerin birer örneği Çalışma Bakanlığına gönderilir.

4. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller, tüzel kişilik kazanmalarından başlayarak bir yıl içinde ilk genel kurul toplantısını yapmak zorundadır.

5. Genel kurul tarafından seçilen yönetim kurulu ve haysiyet divanı üyelerinin ve denetçilerin ad ve soyadlarının, meslek ve sanatlarının, ikametgahlarının ve tüzük değişikliklerinin ve tüzüğe göre şubelerin açılmasının resmi makamlara bildirilmesinde ve ilanında da bu madde hükümleri uygulanır.

6. Birlik, federasyon ve konfederasyonlara katılma ve teşekkülden çekilme kararları da bu maddenin 1, 2 ve 3 üncü bentleri hükümlerine tabidir.

Oran, katılma ve çekilme :

Madde 13 — 1. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküllerin genel kurullarının ve bu teşekküllerin şubelerinin kongrelerinin toplantı oranı, üye tamsayısının salt çoğunluğudur. Mesleki teşekkül tüzüğünde daha yüksek bir oran tespit edilebilir. Oran sağlanamazsa, ikinci toplantı, birinci toplantı gününden en çok on beş gün sonraya bırakılır; İkinci toplantıda toplantı oranı aranmaz.

2. Belli bir birlik veya federasyona üye olmak, sendika genel kurulunun toplantı oranına göre toplanan genel

vesikaların birer örneğini mahallin en büyük mülki âmirlığının ve bölge çalışma müdürlüğünün ilan tabelasında bir ay süre ile asılır. Ve basılmış nüshaları masrafı karşılığında, ilgililere tevzi edilir. Bu tevzi resme tabi değildir.

3. Bölge çalışma müdürlükleri, işçi ve işveren teşekkülleri için Çalışma Bakanlığınca tespit edilecek esaslar daire-sinde birer sicil tutarlar. Bu sicillerin birer örneği Çalışma Bakanlığına gönderilir.

4. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller, tüzel kişilik kazanmalarından başlayarak bir yıl içinde ilk genel kurul toplantısını yapmak zorundadır.

5. Genel kurul tarafından seçilen yönetim kurulu ve haysiyet divanı üyelerinin ve denetçilerin ad ve soyadlarının, meslek ve sanatlarının, ikametgahlarının, ve tüzük değişikliklerinin ve tüzüğe göre şubelerin açılmasının resmi makamlara bildirilmesinde ve ilanında da bu madde hükümleri uygulanır.

6. Federasyon ve konfederasyonlara katılma ve teşekküllerden çekilme kararları da, bu maddenin 1, 2 ve 3 üncü bentleri hükümlerine tabidir.

Toplantı nisabı, üye olma, birleşme, çekilme :

Madde 13 — 1. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküllerinin genel kurullarının ve bu teşekküllerin şubelerinin kongrelerinin toplantı nisabı, üye veya delege tamsayısının salt çoğunluğudur. Mesleki teşekkül tüzüğünde daha yüksek bir nisap tespit edilebilir. Nisap sağlanamazsa, ikinci toplantı birinci toplantı gününden en çok 15 gün sonraya bırakılır.

Yukarıdaki fıkrada zikrolunan delegeler mesleki teşekkül genel kurulunca seçilirler.

Delegelerin seçim usulleriyle sayıları mesleki teşekküllerin tüzüklerinde tespit edilir.

2. Belli bir federasyon veya konfederasyona üye olmak genel kurul kararına bağlıdır. Bu karar mesleki teşekkül-

kurul üyelerinin salt çoğunluğunun oyunun alınmasıyla mümkündür. Belli bir konfederasyona üye olmada da; 9 uncu maddenin 2 nci bendinin (c) fıkrasında zikri geçen sendikaların, birliklerin ve federasyonların genel kurulları için aynı hüküm uygulanır.

3. Birlik, federasyon ve konfederasyonların kurulmasında da, 2 inci bent hükmü uygulanır.

4. Bir sendikanın üyesi olduğu birlik, federasyon veya konfederasyondan; birlik veya federasyonun da üyesi olduğu konfederasyondan çekilmesi hususunda da 2 nci bent hükmü uygulanır.

5. Milletlerarası teşekküllere katılma ve çekilmede de 2 nci bent hükmü uygulanır.

6. Sendikaların kendi aralarında, birliklerin kendi aralarında, federasyonların kendi aralarında konfederasyonların kendi aralarında birleşmesi hususunda da 2 nci bent hükmü uygulanır.

Birleşme ile ilgili usul ve merasim konusunda, 12 nci maddenin 1, 2 ve 3 üncü bentleri uygulanır.

9 uncu madde hükümleri saklıdır.

lün üye veya delege tamsayısının salt çoğunluğu ile alınır. Mesleki teşekkül tüzüğünde daha yüksek bir nisap tespit edilebilir.

3. Federasyon ve konfederasyonların kurulmasında da ikinci bent hükmü uygulanır.

4. Bir sendikanın üye olduğu federasyon veya konfederasyondan veya federasyonun da üyesi olduğu konfederasyondan çekilmesi hususunda da ikinci bent hükmü uygulanır.

5. Milletlerarası teşekküllere üye olma ve çekilmede de ikinci bent hükmü uygulanır.

Birleşme ile ilgili usul ve merasim konusunda, 12 nci maddenin 1, 2 ve 3 üncü bentleri uygulanır.

9 uncu madde hükümleri saklıdır. Mesleki teşekküllerin birleşmeleri halinde, teşekküllerden birinin tüzel kişiliği devam ediyorsa, bu tüzel kişilik ile birleşen teşekkül veya teşekküllerin bütün hak, borç, yetki ve menfaatleri birleştiği kuruluşa geçer.

Birleşen mesleki teşekküller tüzel kişiliklerini kaybederek yeni bir tüzel kişilik haline geldikleri takdirde, birleşen mesleki teşekkül veya teşekküllerin bütün hak, borç, yetki ve menfaatleri birleşme neticesi meydana getirdikleri yeni tüzel kişiliğe intikal eder.

Bu madde hükümleri gereğince birleşen mesleki teşekküllerin üyeleri; ayrıca bir işleme tabi tutulmaksızın birleşim veya yeni teşekkül eden kuruluşun üyesi olurlar.

Mesleki teşekküllerin faaliyetleri :

Madde 14 — 1. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller, tüzel kişi olarak genel hükümlere göre sahip oldukları yetkilerden başka aşağıda zikredilen faaliyetlerde bulunabilirler.

a) Toplulukla iş uyumsuzluğu çıkarmak,

Mesleki teşekküllerin faaliyetleri :

Madde 14 — 1. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller, tüzel kişi olarak genel hükümlere göre sahip oldukları yetkilerden başka aşağıda zikredilen faaliyetlerde bulunabilirler.

a) Toplulukla iş uyumsuzluğu çıkarmak,

b) Toplu iş sözleşmesi ve umumi mukavele akdetmek,

c) İş anlaşmazlıklarında ilgili makam ve mercilere, uzlaştırma ve hakem kurullarına, iş mahkemelerine ve sair yargı mercilerine, kanun hükümlerine göre başvurmak veya mütalâa bildirmek ve onlardan talepte bulunmak,

d) Çalıştırmayı doğrudan hukuki münasebetle ilgili hususlarda sosyal sigortalar, emeklilik ve benzeri hakların kullanılmasıyla ilgili olarak üyelerine ve mirasçılarına adli müzaheretle bulunmak.

e) Mevzuattan, örf ve adetten, toplu iş sözleşmesinden veya mesleğin müşterek menfaatlerinden doğan hususlarda veyahut - yazılı müracaatları üzerine - 2 nci maddenin 1 inci bendinde zikredilen akitlerden doğan haklarıyla sigorta haklarında üyelerini ve mirasçılarını temsilen davaya ve bu münasebetle açtığı davalardan ötürü husumete ehil olmak,

f) Kanun veya milletlerarası anlaşma hükümlerine göre toplanan kurullara temsilci göndermek,

g) Evlenme, doğum, hastalık, sakatlık, ihtiyarlık, ölüm, işsizlik, grev, eğitim vesair sosyal ve kültürel maksatlar için tesis veya dernek şeklinde yahut mesleki teşekkülün bir kolu halinde yardımlaşma sandıkları kurmak; üyeleri yararına sigorta mukaveleleri akdetmek,

h) Grev veya lokavta karar vermek ve idare etmek,

i) İşçilerin veya işverenlerin mesleki bilgilerini arttıracak, milli tasarruf ve yatırımın gelişmesine ve reel verimliliğin çoğalmasına hizmet edecek veya genel kültürlerini genişletecek kurs ve konferanslar tertiplemek; sağlık ve spor tesisleri, kütüphane, basımevi ve benzeri kültürel tesisler kurmak, işçilerin boş zamanlarını iyi ve nezih şekilde geçirmeleri için imkanlar sağlamak,

j) Üyeleri için kooperatifler kurulmasına çalışmak veya bu gibi teşebbüslere yardım etmek veyahut bizzat kooperatifler kurmak,

b) Toplu iş sözleşmesi akdetmek,

c) İş anlaşmazlıklarında ilgili makam ve sair yargı, uzlaştırma ve hakem kurullarına, iş mahkemelerine ve sair yargı mercilerine, kanun hükümlerine göre başvurmak veya mütalâa bildirmek ve onlardan talepte bulunmak,

d) Çalıştırmayı doğuran hukuki münasebetle ilgili hususlarda, sosyal sigortalar, emeklilik ve benzeri hakların kullanılmasıyla ilgili olarak üyelerine ve mirasçılarına adli müzaheretle bulunmak,

e) Çalışma hayatından, mevzuattan, toplu iş sözleşmesinden, örf ve adetten veya mesleğin müşterek menfaatlerinden doğan hususlarda çalışanları temsilen veyahut - yazılı müracaatları üzerine - 2 nci maddenin birinci bendinde zikredilen akitlerden doğan hakları ile sigorta haklarında üyelerini ve mirasçılarını temsilen davaya ve bu münasebetle açtığı davalardan ötürü husumete ehil olmak,

f) Kanun ve milletlerarası anlaşma hükümlerine göre toplanan kurullara temsilci göndermek,

g) Evlenme, doğum, hastalık, sakatlık, ihtiyarlık, ölüm, işsizlik, grev, eğitim ve sair sosyal ve kültürel maksatlar için tesis veya dernek şeklinde yahut mesleki teşekkülün bir kolu halinde yardımlaşma sandıkları kurmak; üyeleri yararına sigorta mukaveleleri akdetmek,

h) Grev veya lokavta karar vermek ve idare etmek,

i) İşçilerin veya işverenlerin mesleki bilgilerini arttıracak, milli tasarruf ve yatırımın gelişmesine ve reel verimliliğin çoğalmasına hizmet edecek veya genel kültürlerini genişletecek kurs ve konferanslar tertiplemek; sağlık ve spor tesisleri kütüphane, basımevi, benzeri kültürel tesisler kurmak, işçilerin boş zamanlarını iyi ve nezih şekilde geçirmeleri için imkanlar sağlamak,

j) Üyeleri için kooperatifler kurulmasına çalışmak veya bu gibi teşebbüslere yardım etmek, veyahut bizzat kooperatifler kurmak, veyahut nakit mevcudu-

k) Mesleklerinin icrası için gerekli her türlü ham veya yarı mamül madde, eşya, âlet, edevat ve makinaları üyelerine kiralamak, ödünç vermek veya hibe etmek,

1) Üyelerinin refah ve mesleki menfaatlerini herhangi bir şekilde ilgilendirebilecek her konu hakkında inceleme ve araştırma yapmak ve gaye ve fikirlerinin gerçekleştirilmesi için her türlü kanunî yollardan faaliyet sarfetmek.

2. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller, hizmetlerinde, üyeleri arasında tam bir eşitliğe uymak zorundadırlar.

3. Bu kanuna göre kurulan işçi teşekkülleri, gelirlerinin en az yüzde beşini, üyelerinin bilgi ve kültür seviyelerini yükseltmek için kullanmak zorundadırlar.

4. Toplu iş sözleşmesi, Grev ve Lokavt kanunu hükümleri saklıdır.

Ticaret Yapma Yasağı :

Madde 15 — Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller ticaretle uğraşamazlar.

14 üncü maddenin 1 inci bendinin (i) ve (1) fıkraları gereğince bu mesleki teşekküllerin kurdukları tesislerin işletilmesinde üyelerin bu tesislerden istifadesi hali hariç kâr amacı gütmeleri caizdir; ancak, bu şekilde elde edilen kâr, bu teşekküllerin üyeleri ve mensupları arasında risturn şeklinde de olsa dağıtılamaz. 14 üncü maddenin 1 inci bendinin (j) fıkrası gereğince dağıtılabilecek risturn bu hükme tabi değildir.

Fesih veya infisah halinde malların devri :

nun % 30 un'dan fazla olmamak (ve ilgisine göre en çok üyesi bulunan işçi veya işveren konfederasyonunun muvafakatini almak) kaydıyla sınaî ve iktisadî teşebbüslere yatırımlar yapmak, (*)

k) Mesleklerinin icrası için gerekli her türlü ham veya yarı mamül madde, eşya, âlet, edevat ve makinaları üyelerine kiralamak, ödünç vermek veya hibe etmek,

1) Üyelerinin refah ve mesleki menfaatlerini herhangi bir şekilde ilgilendirebilecek her konu hakkında inceleme ve araştırma yapmak ve gaye ve fikirlerinin gerçekleştirilmesi için her türlü kanunî yollardan faaliyet sarfetmek.

2. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller, hizmetlerinde üyeleri arasında tam bir eşitliğe uymak zorundadırlar.

3. Bu kanuna göre kurulan işçi teşekkülleri, gelirlerinin en az yüzde beşini, üyelerinin bilgi ve kültür seviyelerini yükseltmek için kullanmak zorundadırlar.

4. Toplu iş sözleşmesi, Grev ve Lokavt hükümleri saklıdır.

Ticaret Yapma Yasağı :

Madde 15 — Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller ticaretle uğraşamazlar.

14 üncü maddenin (j) fıkrası hükmü saklıdır.

14 üncü maddenin 1 inci bendinin (i) ve (1) fıkraları gereğince bu mesleki teşekküllerin kurdukları tesislerin işletilmesinde - üyelerin bu tesislerden istifadesi hali hariç - kâr, bu teşekküllerin üyeleri ve mensupları arasında risturn şeklinde de olsa dağıtılamaz. 14 üncü maddenin 1 inci bendinin (j) fıkrası gereğince dağıtılabilecek risturn bu hükme tabi değildir.

Fesih veya infisah halinde malların devri :

(*) İşaretili kısım Anayasa Mahkemesinin yukarıda anılan kararı ile iptal edilmiştir.

Madde 18 — Feshedilen veya infisah eden sendika, birlik, federasyon ve konfederasyon bir işveren teşekkülü ise malları, bu kanun veya sair kanunlar gereğince kurulmuş başka bir işveren teşekkülüne; bir işçi teşekkülü ise, bu kanuna göre kurulmuş diğer bir işçi teşekkülüne devredilir.

Malların, bunlardan gayri gerçek veya tüzel herhangi bir şahsa veya teşekkülle veya müesseseye devri veyahut feshedilen teşekkülün üyeleri arasında paylaşılması yasaktır.

Madde 18 — Feshedilen veya infisah eden sendika, federasyon ve konfederasyon bir teşekkülü ise malları, bu kanun veya sair kanunlar gereğince kurulmuş başka bir işveren teşekkülüne, bir işçi teşekkülü ise bu kanuna göre kurulmuş diğer bir işçi teşekkülüne devredilir.

Feshedilen veya infisah eden sendika federasyon veya konfederasyonun tüzüklerinde bir sarahat bulunmadığı takdirde malları :

a) Türkiye çapında faaliyet gösteren bir sendika ise, üyesi bulunduğu konfederasyona,

b) Federasyon üyesi bir sendika ise bağlı bulunduğu federasyona,

c) Federasyon ise bağlı bulunduğu konfederasyona, konfederasyon yoksa onu meydana getiren teşekküllere,

d) Konfederasyon ise diğer bir konfederasyona,

e) hiçbir teşekküle bağlı olmayan bir sendika ise, aynı iş kolunda kurulu en çok üyeye sahip sendikaya veya federasyona, bu tip bir sendika veya federasyon yoksa en çok üyeye sahip konfederasyona,

Devredilir.

Her türlü devir ilgili teşekkülün kabulüne bağlıdır.

Malların bunlardan gayri gerçek veya tüzel herhangi bir şahsa veya teşekküle veya müesseseye devri veyahut feshedilen teşekkülün üyeleri arasında paylaşılması yasaktır.

İşçi Teşekkülü idareciliği ve temsilciliğinin teminatı :

Madde 20 — 1. İşçi teşekküllerinin yönetim kurullarında veya başkanlığında görev almaları dolayısıyla kendi rızalarıyla işlerinden ayrılan işçiler; bu teşekküllerdeki görevlerinin seçime girmek, seçilmemek veya çekilmek suretiyle son bulması üzerine işe alınmalarını istedikleri takdirde; işveren, bunları boş yer varsa derhal, yoksa yer boşaldığında, o andaki şartlarla, eski işlerine veyahut eski işlerine uygun diğer bir işe, sair isteklilere tercih ederek almaya mecburdur. Bu takdirde, ücret ve işten

İşçi teşekkülü idareciliği ve temsilciliğinin teminatı :

Madde 20 — 1. İşçi teşekküllerinin yönetim kurullarında veya başkanlığında görev alarak kendi talepleri ile işyerlerinden ayrılan işçiler teşekküllerdeki görevlerini seçime girmemek veya çekilmek suretiyle son bulması üzerine işe alınmalarını istedikleri takdirde işveren talep tarihinden itibaren en geç bir ay içinde o andaki şartlarla eski işlerine veyahut eski işlerine uygun bir diğer işe diğer isteklilere tercih ederek almaya mecburdur. Bu takdirde ücret ve işten çıkarılmada eski kıdem hakları saklıdır.

çıkarılmada işçinin eski kıdem hakları saklıdır.

Bu hakkın kullanılması, teşekküldeki görevin sona ermesinden başlayarak üç ay içinde başvurulursa mümkündür. Özel nitelikteki mevzuatla toplu iş sözleşmesi hükümleri saklı kalmak şartıyla, işten ayrılma tarihinden başlayarak beş yıl geçmişse bu hak düşer.

Yönetim kurulundaki ve başkanlık-taki görevleriyle ilgili cürümlerden dolayı hüküm giymiş olanlar, bu haktan istifade edemezler.

2. İşçi teşekküllerinin yönetim kurullarında veya başkanlığında görev almaları dolayısıyla kendi rızalarıyla işlerinden ayrılan işçiler, Sosyal Sigorta primlerini ve aidatlarını işverene düşen primlerle veya aidatla birlikte ödemeye devam etmek şartıyla, eski işyerlerindeki sigortalılık haklarını devam ettirebilirler.

3. 1 ve 2 nci bentlerde yazılı olan haklardan teşekkül şubelerinin yönetim kurulu üyeleri ile başkanları da istifade ederler.

4. a) Bir işyerinde uygulanan toplu iş sözleşmesinde taraf işçi federasyonunun mensubu olan veya o toplu iş sözleşmesinde taraf bulunan işçi sendikalarından o işyerinde en fazla üyeye sahip olan sendika; o işyerindeki işçilerin salt çoğunluğunu temsil etmese dahi söz konusu işyerinde, toplu iş sözleşmesinde başkaca hüküm yoksa;

I — İşyerindeki işçi sayısı eliyi aşmıyorsa en çok iki;

II — İşyerindeki işçi sayısı ellibir ilâ ikiyüz ise en çok dört;

III — İşyerindeki işçi sayısı ikiyüz ilâ bin ise, en çok altı;

IV — İşyerindeki işçi sayısı binden fazla ise en çok sekiz temsilci gösterebilir.

Bu sayılar toplu iş sözleşmesi ile yarıdan aşağı olarak tespit edilemez.

Bu temsilcilerden biri baştemsilci olarak atanır.

b) (a) fıkrasında yazılı vasfı haiz olmamakla beraber, işyerindeki işçiler

Bu hakkın kullanılması teşekküldeki görevin sona ermesinden başlayarak üç ay içinde geçerlidir. Özel nitelikteki mevzuat ve toplu iş sözleşmesi hükümleri saklı kalmak şartıyla işten ayrılma tarihinden başlayarak idarecilik süresince bu hak devam eder.

Yönetim Kurulundaki ve başkanlık-taki görevleriyle ilgili fiillerinden dolayı hüküm giymiş olanlar bu haktan istifade edemezler.

2. İşçi teşekküllerinin yönetim kurullarında veya başkanlığında görev almalarından dolayı kendi rızaları ile işlerinden ayrılan işçiler Sosyal Sigorta primlerini veya T.C. Emekli Sandığı aidatlarını işverene düşen payla birlikte ödemeye devam ederek eski işyerlerindeki sigortalılık ve emeklilik haklarını devam ettirebilirler.

3. 1 ve 2 nci bentlerde gösterilen haklardan teşekküllerin şube ve mahalli sendika yönetim kurulu üyeleri ile başkanları da istifade ederler.

4. Bir işyerinde uygulanan toplu iş sözleşmesinde taraf işçi federasyonunun üyesi işçi sendikası veya o toplu iş sözleşmesinde taraf işçi sendikası, toplu iş sözleşmesi yoksa işkolunda yetkili sendika.

İşyerlerinde işçi sayısı 50'yi aşmıyorsa en çok 2; 50 ilâ 200 arasında ise en çok 4; 200 ilâ 1000 arasında ise en çok 6; 1000'den fazla ise en çok 8, birisi baş temsilci olmak üzere, işyeri sendika temsilcisi tayin eder.

5. İşyeri sendika temsilcisinin akdi işveren tarafından feshedilirse temsilcinin talebi üzerine ilgili bölge çalışma müdürlüğü temsilcisi ile işvereni uzlaştırmaya teşebbüs eder. Uzlaşma olmadığı takdirde durum tutanakla tespit edilerek bu yer için yetkili il hakem kuruluna sunulur. Kurul temsilcisinin işine iadesine karar verirse işinden çıkarıldığı tarihten başlamak üzere ve sendika tüzüğünde belirtilen temsilcilik süresinin devamınca iş gördürülmemiş olsa bile ücreti ve diğer bütün hakları işveren tarafından ödenir.

arasında en çok üyesi bulunan sendika, (a) fıkrasında gösterilen sayıların yarısını aşmamak şartıyla, işyeri temsilcisi gösterebilir. Bunlardan biri baştemsilci olarak atanır.

c) (a) ve (b) fıkralarında söz konusu temsilci ve baştemsilcilerin ve bu kanuna göre kurulu işçi teşekküllerinin işyerinde çalışan başkanı, yönetim kurulu üyesi, haysiyet divanı üyesi veya denetçilerinin hizmet akitlerinin işveren tarafından 19 uncu madde hükümlerine aykırı olarak feshedildiği, 31 inci maddenin 3 üncü bendi gereğince verilen hükmün kesinleşmesi suretiyle sabit olursa, 19 uncu maddenin 3 üncü bendi hükümleri saklı kalmak kaydıyla, feshedilmiş olan hizmet akti, işçinin, yukarıda söz konusu hükmün kesinleştiği tarihten başlayarak bir ay içinde yazıyla işverenden istemesi takdirinde, yürürlükten kalkmış olduğu tarihe kadar geriye yürüme şartıyla yeniden ve kendiliğinden yürürlüğe girer.

Mesleki teşekküllerin sağladıkları haklardan istifade :

Madde 21 — Bu kanuna göre kurulan işçi veya işveren teşekkülünün kendi faaliyetleri sayesinde mensuplarına sağladığı hakların, o teşekkülün mensubu olmyanlara teşmili, bahse konu teşekkülün yazılı muvafakatine bağlıdır.

Toplu iş sözleşmesi, Grev ve Lokavt kanununun 8 inci maddesi uyarınca Bakanlar Kurulunun bir toplu iş sözleşmesini teşmil etmesi halinde, yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz.

Mamelek ve gelirler :

Madde 22 — 1. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküllerin gelirleri :

- Üyelerinden alacakları aidat;
- Kanuna göre yapabilecekleri faaliyetler ile eğlence, müsamere ve konser gibi faaliyetlerden sağlanacak gelirler;
- Bağışlar;
- Mameleklerinin gelirlerinden ibaret.

Bu hüküm yeniden temsilciliğe atanma halinde de uygulanır.

Bölge çalışma müdürlüğü temsilcinin veya üyesi bulunduğu sendikanın başvurma tarihinden itibaren en geç 6 iş günü içerisinde uzlaştırmaya teşebbüs eder.

Taraflar uzlaşmaz veya uzlaştırma çabası akamete uğrarsa durum 3 iş günü içerisinde Bölge Çalışma müdürlüğü tarafından il hakem kuruluna bildirilir.

İl hakem kurulu uzlaşmaya varılmadığını gösteren tutanağın alınmasından itibaren en geç 15 iş günü içerisinde gerekli incelemeyi yaparak kararını verir. Kurulun bu konudaki kararı kesin olmakla beraber işçinin kanundan ve toplu iş sözleşmesinden doğan haklarından dolayı mahkemeye başvurmak hakkı saklıdır.

Mesleki teşekküllerin sağladığı haklardan istifade :

Madde 21 — Bu kanuna göre kurulan işçi veya işveren teşekkülünün kendi faaliyetleri sayesinde mensuplarına sağladığı hak ve menfaatlerin o teşekkülün mensubu olmyanlara teşmili bahse konu teşekkülün yazılı muvafakatine bağlıdır. 275 sayılı kanun hükümleri saklıdır.

Toplu iş sözleşmesi, Grev ve Lokavt kanununun 8 inci maddesi uyarınca Bakanlar Kurulunun bir toplu iş sözleşmesini teşmil etmesi halinde, yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz.

Mamelek ve gelirler :

Madde 22 — 1. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküllerin gelirleri :

- Üyelerinden alacakları aidat;
- Kanuna göre yapabilecekleri faaliyetler ile eğlence, müsamere ve konser gibi faaliyetlerden sağlanacak gelirler;
- Bağışlar,
- Mameleklerinin gelirlerinden ibaret.

rettir.

2. Genel ve katma bütçeli idarelerle, mahalli idareler ve bunlara bağlı sabit ve döner sermayeli müesseseler, sermayenin tamamı devlet tarafından verilme suretiyle kurulan iktisadi teşekkül ve müesseselerin sermayelerinde Devletin iştiraki bulunan bankalar, kamu kurumu niteliğindeki meslekî teşekküller dahil olmak üzere özel kanunlarla kurulan bankalar ve teşekküller, bu bentte zikredilen idare, teşekküller ve bankalar tarafından ödenmiş sermayesinin en az yarısına katılmak suretiyle kurulan teşekküllerle bunların aynı nispette katılması ile kurulan müesseseler, işbu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllere herhangi bir şekilde mali yardım ve bağışta bulunamazlar.

8 Ağustos 1961 tarihli ve 344 sayılı kanunun geçici 1 inci maddesi hükmü saklıdır.

3. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller üyesi buldukları milletlerarası teşekküllerden ve Türkiye Cumhuriyetinin üyesi bulunduğu milletlerarası teşekküllerden gayri dış kaynaklardan Bakanlar Kurulundan izin alınmadıkça yardım kabul edemezler.

4. Bu teşekküllerin eğitim, kütüphane ve spor tesisleri ile meslekî öğretimleri ve toplantıları için lüzumlu menkul ve gayrimenkul malları, bu mallarla ilgili alacaklar harç, haczedilemez, bu mallar vergiye tabi tutulamaz.

Aidat :

Madde 23 — 1. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller, üyelerince ödenecek aidat miktarını, Cemiyetler Kanunundaki kayıtlara bağlı kalmaksızın tespit edebilirler.

2. Aidatın tespiti, azaltılması veya çoğaltılması genel kurul kararı ile olur.

3. Belli bir işyerinde çalışan işçilerin en az dörttebirinin belli bir sendika-

2. Genel ve katma bütçeli idarelerle mahalli idareler ve bunlara bağlı sabit ve döner sermayeli müesseseler, sermayesinin tamamı Devlet tarafından verilme suretiyle kurulan iktisadi teşekkül ve müesseselerle sermayelerinde Devletin iştiraki bulunan bankalar, kamu kurumu niteliğindeki meslekî teşekküller dahil olmak üzere özel kanunlarla kurulan bankalar ve teşekküller, bu bentte zikredilen idare, teşekkül ve bankalar tarafından ödenmiş sermayesinin en az yarısına katılmak suretiyle kurulan teşekküllerle bunların aynı nispette katılması ile kurulan müesseseler işbu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllerle herhangi bir şekilde mali yardım ve bağışta bulunamazlar.

8 Ağustos 1961 tarihli ve 344 sayılı kanunun geçici 1 inci maddesi hükmü saklıdır.

3. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller, üyesi buldukları milletlerarası teşekküllerden ve Türkiye Cumhuriyetinin üyesi bulunduğu milletlerarası teşekküllerden gayri dış kaynaklardan Bakanlar Kurulundan izin alınmadıkça yardım kabul edemezler.

4. Bu teşekküllerin eğitim, kütüphane ve spor tesisleri ile meslekî öğretimleri ve toplantıları için lüzumlu menkul ve gayrimenkul malları, bu mallarla ilgili alacaklar hariç, haczedilemez; bu mallar vergiye tabi tutulamaz.

Aidat :

Madde 23 — 1. Meslekî teşekküllere üyelerince ödenecek aidat miktarı Cemiyetler Kanunundaki kayıtlara bağlı kalmaksızın kuruluşun merkez genel kurulunca tespit edilir, azaltılır veya çoğaltılır.

2. (Kurulu bulunduğu işkolunda yetki almış sendikanın veya yetki alınmamış ise (*) işyerinde çalışan işçilerin 1/4 ünü temsil ettiğini ispat eden sendikanın

(*) 23 üncü maddenin 2 inci bendinde altını çizdiğimiz kısım Anayasa Mahkemesinin yukarıda anılan kararı ile iptal edilmiştir.

ya veya bir arada hareket eden muhtelif sendikalara mensup olması halinde, bu işçileri temsil ettiğini tevsiik eden sendika veya sendikaların yazılı müracaatı ve aidatı kesilecek sendika üyesi işçilerin listesini vermesi üzerine, işveren, üyelik aidatını, ve Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu gereğince o sendikaya veya onun mensup olduğu federasyona ödenmesi gerekli dayanışma aidatını, işçilere yapacağı ücret tediyesinden kesmeye ve hangi işçilerin üyelik veya dayanışma aidatını kestiğini bir liste halinde ilgili sendikaya bildirmeye mecburdur. Bu hükme göre üyelik veya dayanışma aidatını kesmeyen işveren, ilgili sendika veya sendikalara karşı kesmediği aidat tutarınca sorumludur.

Sendika bu hizmeti karşılığında işverenin masraflarını, işverenin talebi üzerine, ödemeye mecburdur.

4. İşyerine başvuran işçi sendikası veya sendikalarının 3 üncü bentte gösterilen vasıfta olup olmadıkları konusunda işverenle sendika veya sendikalar arasında anlaşmazlık çıkması takdirinde işverenin veyahut sendika veya sendikaların yazılı müracaatı üzerine, anlaşmazlık, müracaat tarihinden itibaren üç iş günü içinde Bölge Çalışma Müdürlüğüne çözülür. Bölge Çalışma Müdürlüğünün bu konudaki kararlarına karşı ilgililer, kendilerine yapılan yazılı bildiri tarihinden başlayarak üç iş günü içinde iş davalarına bakmakla görevli mahalli mahkemeye itiraz edebilirler. Bu itiraz üç iş günü içinde kesin karara bağlanır.

yazılı talebi ve aidatları kesilecek sendika üyesi işçilerin listesini vermesi üzerine işveren sendika tüzüğü uyarınca üyelerin sendikaya ödemeyi kabul ettikleri aidatları ve Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu gereğince sendikaya veya sendikanın bağlı bulunduğu federasyona ödenmesi gerekli dayanışma aidatını, işçilere yapacağı ücret ödemesinden kesmeye ve kestiği aidatların nev'i ile tutarını ilgili sendikaya vermeye ve kesinti listesini sendikaya göndermeye mecburdur.

Sendikanın üyesi bulunduğu federasyon veya konfederasyon tüzüğüne göre sendikaca üst kuruluşa verilmesi gerekli aidatı, üst kuruluşun talebi üzerine işveren üst kuruluş aidatlarını sendika aidatlarından keserek federasyon veya konfederasyona gönderir.

Bu bent gereğince sendika tüzüğüne uygun olarak kesilmesi istenilen aidatları kesmeyen işveren, ilgili sendika, federasyon ve konfederasyona karşı kesmediği veya kesmesine rağmen bir ay içerisinde ilgili kuruluşa göndermediği miktar tutarınca sorumlu olmaktan başka aidatları sendikaya verinceye kadar aidat toplamı üzerinden kanunî faiz ödeme zorundadır .

Sendika, aidatlarının kesiminden doğacak masrafları işverenin talebi üzerine ödemek zorundadır.

3. Aidat kesimi için işverene başvuran sendika veya sendikaların ikinci bentde gösterilen nitelikte olup olmadıkları konusunda işverenle sendika veya sendikaların kendi aralarında anlaşmazlık çıkarsa işverenin veyahut sendika veya sendikaların yazılı istemi üzerine anlaşmazlık talep tarihinden itibaren üç iş günü içerisinde ilgili Bölge Çalışma Müdürlüğüne çözülür. Bölge Çalışma Müdürlüğünün bu konudaki kararlarına, kararın tebliği tarihinden itibaren üç iş günü içinde iş davalarına bakmakla görevli mahalli mahkemeye itiraz edilebilir. Bu itiraz tarihinden itibaren üç iş günü içinde kesin olarak karara bağlanır.

Genel Kurul ve Şube kongreleri :

Madde 25 — 1. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküllerin genel kurullarının ve şube kongrelerinin en geç iki yılda bir toplanması;

2. Genel kurullarda ve şube kongrelerinde başkanlık divanı ve komisyon seçimleri hariç, bütün seçimlerin gizli oyla yapılması;

3. İki genel kurul toplantısı ve şube kongresi arasındaki devreye ait hesap raporu ile denetçi raporunun ve gelecek devreye ait bütçe teklifinin genel kurul ve şube kongresi üyelerine toplantıdan evvel dağıtılması mecburidir.

Mal Bildirimi :

Madde 27 — Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller ile bunların şube ve temsilciliklerinin başkan ve yönetim kurulu üyeleri bu göreve seçildikten sonra üç ay içinde kendilerinin, eşlerinin ve velayetleri altındaki çocuklarının mal ve velayetleri altındaki çocuklarının mal ve gelirlerini gösteren bir bildirim noterliğe tevdi etmek zorundadırlar. Bildirim verildiğine dair noterlikten alınacak belgeler denetçilere verilir. Bu belgenin hangi noterlikçe verildiği tarihi ve numarası yönetim kurulu karar defterinin özel bir sayfasına kaydolunur.

Bu şahıslar tekrar seçilsinler veya seçilmesinler, görev sürelerinin sonunda mal ve gelir durumu gösteren bir bildirim yine bu hükme uyarak vermek zorundadırlar.

Bu bildirimde uymayanların başkanlık veya yönetim kurulu üyeliği sıfatları üç aylık müddetin bitiminde kendiliğinden düşer.

Bu bildirimlerde yazılı olanlar açıklanamaz.

Ancak, talep üzerine, yargı mercilerine veya denetleme veya inceleme yetkisine sahip diğer makam ve mevkilere tevdi olunur.

Sendikaların defter ve kayıtları :**Genel Kurul ve Şube Kongreleri :**

Madde 25 — 1. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller genel kurullarının ve şube kongrelerinin en geç üç yılda bir toplanması;

2. Genel kurullarda ve şube kongrelerinde, başkanlık divanı ve komisyon seçimleri hariç, bütün seçimlerin gizli oyla yapılması;

3. İki genel kurul toplantısı ve şube kongresi arasındaki devreye ait hesap raporu ile denetçi raporunun ve gelecek devreye ait bütçe teklifinin genel kurul ve şube kongresi üyelerine toplantıdan önce dağıtılması;

Mecburidir.

Mal Bildirimi :

Madde 27 — Sendikaların başkan ve yönetim kurulu üyeleri göreve seçildikten sonra üç ay içerisinde kendilerinin, eşlerinin ve velayetleri altındaki çocuklarının sahip buldukları malları ve gelirleri gösterir yazılı bildirim notere vermek zorundadırlar. Bu bildirim verildiğini gösterir noterlikten alınacak belgeler teşekkül denetçilerine verilir. Bu belgeler sendika yönetim kurulunun karar defterinin özel bir sayfasına yazılarak bu sayfa denetçiler tarafından imza edilir.

Mal bildiriminde bulunan kişiler tekrar seçilsinler veya seçilmesinler görev sürelerinin sonunda yukarıdaki esaslara göre yeniden bildirimde bulunmak zorundadırlar.

Bu zorunluğa uymayanlara mesleki teşekküldeki idarecilik sıfatları bildirimde esas olan tarihten itibaren bir ay sonra sona erer.

Mal bildirimleri bir defaya mahsus verilir. Ve yöneticilerin görev süresi sonuna kadar noterde saklanır.

Bu madde uyarınca bildirimde bulunan yönetici başka bir göreve seçilirse ikinci bir bildiri vermek zorunda değildir.

Sendikalarca tutulacak defter ve kayıtlar :

Madde 28 — Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller aşağıda yazılı defterleri ve kayıtları tutarlar :

a) «Üye kayıt defteri»; Bu deftere üyelerin kimlik ve adresleri, çalıştıkları işyeri, sendikaya giriş tarihleri ve yükümlü oldukları aidat miktarı kaydedilir ve imzaları bulunur;

b) Yönetim kurulunun tarih sırasıyla ve müteselsil numaralarla kayıtlanmış ve altı imza edilmiş kararlarının yazılmasına mahsus «karar defteri»;

c) Gelen ve giden evrakın tarih ve numara sırasıyla kaydedileceği «gelen ve giden evrak kayıt defterleri»;

d) Gelen evrakın aslının, giden evrakın suretinin saklanacağı «gelen ve giden evrak dosyaları»;

e) Zimmet defteri,

f) «Aidat», «Gelir» ve «Gider defterleri»,

g) Yönetim kurulunun bir zabıtla tespit edeceği ve numaralanmış ve idare heyetince mühürlenmiş varidata ait kopyalı makbuzlarla sarfiyatın fatura, evrak ve kaydiyesini muhafazaya mahsus dosyalar,

h) «Bilanço, envanter ve kesin hesap defteri» ile üye kayıt, karar, aidat, kongre ve divan başkan ve katiplerinin yönetim kurulu ile beraber imza edecekleri «Genel Kurul kararlarının yazılmasına mahsus defterler» in kullanılmasından önce noterlikçe tastikli olması mecburidir.

Bilanço ve çalışma raporu :

Madde 29 — Sendikalar her hesap ve bütçe devresine ait bilanço ve hesaplar meyanında sendikanın o devre içindeki,

1. Gelirleri ve gelir menbaları,
2. Giderleri ve sarf yerleri,
3. Başkana ve idarecilere verilen ücretlerle memur ve müstahdemlere ödenen meblağlar,
4. Para mevcudu,
5. Demirbaş mevcudu,
6. Gayrimenkul mevcudu,
7. Çalışma Bakanlığınca teşekkülün

Madde 28 — Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller aşağıda yazılı fiş, defter ve kayıtları tutarlar.

a) (Üye kayıt defteri ve üye kayıt fişleri) sendika üyeliği üye kayıt fişleri ve üye kayıt defteri ile tevsik olunur,

Bu defter ve fişlere üyelerin kimlik ve adresleri, çalıştıkları işyerleri, sendikaya giriş ve çıkış tarihleri kaydedilir,

b) Yönetim kurulunun tarih sırasıyla ve müteselsil numaralarla kayıtlanmış ve altı imza edilmiş kararların yazılmasına mahsus karar defteri,

c) Gelen ve giden evrakın tarih ve numara sırasıyla kaydedileceği gelen ve giden (Evrak kayıt defterleri),

d) Gelen evrakın aslı giden evrakın suretlerinin saklanacağı gelen ve giden evrak dosyaları,

e) Zimmet defteri,

f) Gelir ve gider defterleri,

g) Demirbaş defteri,

h) Yönetim kurulunun bir zabıtla tespit edeceği numaralanmış ve idare heyetince mühürlenmiş varidata ait kopyalı makbuzlarla sarfiyatın fatura, evrak kaydiyesinin muhafazasına mahsus dosyalar,

i) Bilanço, demirbaş, envanter ve kesin hesap defteri ile üye kayıt, karar, aidat, kongre divan başkanı ve katiplerinin imza edecekleri genel kurul kararlarının yazılmasına mahsus defterlerin kullanılmasından önce noterlikçe tastikli olması mecburidir.

Bilanço ve çalışma raporu ve sendikaların denetimi :

Madde 29 — Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller her hesap veya bütçe devresine ait bilanço ve hesaplarını ve çalışma raporlarını ait olduğu devreyi takiben üç ay içinde Çalışma Bakanlığına ve bağlı buldukları konfederasyona gönderirler. Bu bilanço ve hesaplar meyanında, teşekkülün o devre içindeki :

1. Gelirler ve gelir menbaları,
2. Giderler ve sarf yerleri,
3. Başkana ve idarecilere verilen ücretlerle memur ve müstahdemlere ödenen meblağ,

mali durumu ile ilgili olarak istenecek sair bilgiler bulunur.

4. Para mevcudu,
5. Demirbaş mevcudu,
6. Gayrimenkul mevcudu,
7. Üyelerin mevcudu,

8. Çalışma Bakanlığınca sendikaların mali durumu ile ilgili olarak istenecek sair bilgiler de bulunur.

9. Ayrıca bu teşekküllerin gelir ve giderlerini, giderlerinin sarf yerlerini ve her türlü faaliyetlerini bağlı buldukları konfederasyon denetleyebilir.

Ceza Hükümleri :

Madde 31 —

Yasanın eski halinde karşıdaki bent yoktur.

Ceza Hükümleri :

Madde 31 —

13 - (Ek) 9 uncu maddenin 5 inci bendinde yazılı mecburiyete uymayanlar- la, 23 üncü madde gereğince kesilen üye aidatını süresi içinde ilgili mesleki teşek- küle yatırmayan işverenler ve 6 ve 28 inci madde gereğince teşekküllerden ayrılan üyeyi deftere kaydetmeyenler hakkında 500 liradan 2000 liraya kadar ağır para cezası hükmedilir.

Diğer kanunların uygulanması :

Madde 32 — İşçi ve işveren sendika- ları, birlikleri, federasyonları ve konfe- derasyonları, Medeni Kanun ve Cemi- yetler Kanununun işbu kanuna aykırı olmyan hükümlerine tabidirler.

Diğer kanunların uygulanması :

Madde 32 — İşçi ve işveren sendika- ları, federasyonları Medeni Kanun ve Cemiyetler Kanununun işbu kanuna ay- kırı olmayan hükümlerine tabidir.

İşkolları yönetmeliğinin yürürlüğe girişi :

Geçiş madde 1 — Bu kanunla sözü geçen İşkolları Yönetmeliği bu kanunun yayımı tarihinden itibaren en çok 30 gün içinde yürürlüğe girecek şekilde hazırlanır.

Geçici Madde 2 — Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller en geç ilk genel kurulunda tüzüklerini bu kanunun hükümlerine uydurmak zorundadırlar.

Geçici Madde 3 — 1163 No. lu Koope- ratifler Kanununun 1 inci maddesi hük- mü saklıdır.

EK III

**DİSK YÖNETİCİLERİNİN BUGÜNKÜ GÖRÜŞLERİNDEN
ÖRNEKLER**

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

DİSK YÖNETİCİLERİNİN BUGÜNKÜ GÖRÜŞLERİ

Bir ek bölümle, bugünkü DİSK yöneticilerinin basında çıkan bazı önemli yazılarına, bu kitapta yer vermeyi uygun bulduk.

Sırasıyle; DİSK Genel Başkanı Kemâl Türkler, DİSK Genel Sekreteri İbrahim Güzelce ve DİSK Genel Sekreter Yardımcısı Aydın Meriç'in yazıları, bu kitap içinde de anlatmaya çalıştığımız düşüncelerimizi doğrulayan önemli gelişmelerdir.

Özellikle, DİSK'in «Demokratik Hak ve Özgürlükler için Mücadele Mitingi» adı altında, diğer ilerici ve demokratik kuruluşlarla gerçekleştirdiği demokratik kitle eylemleri, 15-16 Haziran'lardan önce düşünülen, üzerinde ısrarla durulan ve her vesileyle vurgulamaya çalışılan ileri bir adımdır.

DİSK yöneticileri, bu düşünce ve eylemleriyle, işçi sınıfının devrimci mücadelesini bilimin gösterdiği yolda değerlendirdiklerini ortaya koymuş oluyorlar.

DİSK'in, işçi sınıfının sınıfsal çıkarlarına uygun düşen bu eylemleri ayrıca, ilerici hareketin umut verici bir yola ulaştığını gösteren önemli işaretlerdir..

İşçi sınıfının mücadelesi ve bugün DİSK'in ulaştığı nokta, kanımızca, gerekli bütün destekleri sağlayacak niteliktedir.

DİSK İŞÇİ SINIFIMIZIN GÜVENCESİDİR (1)

Genel olarak işçi hareketi, özel olarak sendikal hareket yeni bir sıçrama içine girmiş bulunuyor. V. Genel Kurulumuzun, örgütümüz yöneticilerinin belirttiği ve 14 Eylül'de yapılan Genel Temsilciler Meclisi toplantımızda ısrarla üzerinde durduğumuz gibi, işçi sınıfımızın, sınıfsal tavrı daha bir açıklık kazanıyor. Toplum yaşantımızın her kesiminde gözlenen bu tercih ve eğilim, objektif sınıflararası çatışmanın bilinçlere yansımalarıdır. İşçi sınıfımızın somut pratikte, yani işyerlerinde yaptığı tercih ve davranışlar işveren yanlısı, yani sermaye sınıfı ile işbirliği yapan sendikaları ve grev kırıcılarını daha da hırçınlaştırırken, devrimci ve demokratik sendikal hareketi sayıca ve nitel olarak güçlendirici ve geliştirici yöndedir. Bu eğilime cevap verebilecek nitelikleri taşıyan tek örgüt DİSK'tir.

SINIFSAL TERCİHİ ZORLAYAN ŞARTLAR

Elbette ki, geniş işçi kitlelerinin hızlanan sınıfsal yönelişleri kendiliğinden oluşmamaktadır. Bu eğilimin güçlenmesini getiren maddi şartları iki noktada toplayabiliriz:

1 — Geleneksel buhran alabildiğine derinleşmesi, bir yandan buhranı yaratan sermaye sınıflarının aşırı kârını arttırıcı şartları doğururken, diğer yandan işsizlik, pahalılık ve enflasyonu hızlandırarak geniş emekçi kitlelerin yaşama ve çalışma şartlarını daha da ağırlaştırmıştır. Egemen sınıflar ve bu sınıfların iktidarları, MC iktidarı yükselen toplumsal hoşnutsuzluğu giderici tedbirler yerine, halkımızı açlığa, yokluğa iteleyeni uygulamalara girişmiştir.

2 — Dışa bağlı ve geri kalmış bu sömürü ve kâr düzeninin egemen sınıfları, mevcut hukuksal yapıyı (Anayasa, yasalar) zorlamaya başlamışlardır. Büyük sermaye sınırlıda olsa, Anayasa'nın garanti altına aldığı hak ve özgürlüklerin kullanılmasını sömürü düzeninin devamını kısıtlayıcı engeller olarak görme durumundadır.

İŞVEREN YANLISI SENDİKAL HAREKETİN İFLASI

Sınıflararası çelişkilerin ve mücadelenin bu denli keskinleşmesi ve derinleşmesi, herkesten önce sendikal hareketi ve örgütleri etkilemektedir. İşçi sınıfımız, emekçi kitleler artık ekonomik haklar mücadelesinin demokrasi, özgürlük ve toplumsal ilerleme mücadelesiyle iç içeliğini kavramakta ve örgütsel tercihini buna göre yapmaktadır. İşveren yanlısı ve sınıf işbirliği yapan, «Partiler üstü veya siyaset dışı» bir çizgi izlemeye devam eden «Sendika» örgütlerinin çıkmazı ve iflası, tabandan gelen bu zorlamanın, toplumsal ve giderek siyasal uyanışın bir sonucudur. Bu Amerikan tipi sendikacılığın yenileşemiyerek parçalanmasının hızlanmasıyla beraber, faşist ve ırkçı eğilimli bir siyasal partinin yan kolu olarak çalışan hiç bir toplumsal güç ve kitleyi temsil etmeyen sözüm ona bir «sendika» örgütünün kurulması, grev kırıcı kuruluşların ortaya çıkışı, yukarıda belirttiğimiz gibi, büyük sermayenin mevcut hukuksal yapıya dayanamaması ve zorbalığa kalkışmasının somut göstergeleridir.

DEVRİMCİ SENDİKACILIK GELİŞİYOR

Gerek işçi kitlelerinin ekonomik ve toplumsal çıkarlarının korunması ve geliştirilmesi, gerekse emekten yana, yani insanın insan tarafından sömürülmesini sağlayan şartların ortadan kalktığı bir düzen için verdiği sorumlu ve kararlı mücadeleyle DİSK, dün olduğu gibi, işçi sınıfımızın sınıfsal eğilimine cevap veren tek sendikal örgüttür.

Sungurlar, Beko-Anbarlı, Çümitaş, Tariş, Kausan ve daha bir çok işyerinde sermaye sınıflarının kışkırttığı faşist komandoların düzmece kuruluşların ve işçi hareketini demokrasi mücadelesini arkadan hançerlemeye çalışan bozguncu, maceracı ters akımların provakasyonlarına rağmen işçi sınıfının kendi içinde DİSK'te birleşme ve diğer çalışan kitlelerle dayanışma hareketi güçlenecektir. Güçlenmekte ve gelişmektedir.

Genel Temsilciler Meclisimiz açıkça ortaya koyduğu gibi, DİSK, MC İktidarının zayıflatılması ve demokrasi güçlerinin başarısı için, örgütsel bağımsızlığını Korumarak, kendine düşen görevi yapmaktadır ve yapacaktır. 20 Eylül'de İstanbul'da yapılacak olan «Demokratik Hak ve Özgürlükler için Mücadele Mitingi» DİSK'in bu mücadelenin ön saflarında yer aldığı bir başka, kanıtıdır.

Kemal Türkler
DİSK GENEL Başkanı

20 Eylül 1975 günü TAKSİM'de yapılan, DEMOKRATİK HAK VE ÖZGÜRLÜKLER İÇİN MÜCADELE MİTINGİ'nde DİSK GENEL SEKRETERİ İBRAHİM GÜZELCE'nin konuşmasından (2)

Çağımızın kapitalizmin çöktüğü, emperyalizmin hiç durmaksızın gerilediği, ama buna karşılık bağımsızlıktan, demokrasi, barış ve toplumsal ilerlemeden ya-

(2) DİSK AJANSI'nın 20 Eylül 1975 gün ve 975/85 sayılı Bülteninden alınmıştır.

na olan güçlerin sürekli geliştiği ve her geçen gün yeni mevziler kazandığı bir çağ olduğunu belirtmiş ve şöyle devam etmiştir:

«Dünya demokratik güçlerinin ve özellikle sosyalist sistemin her alandaki başarıları, emperyalist sistemin ve tek tek ülkelerdeki ona göbeğinden bağlı işbirlikçi yönetimlerin sonunu yaklaştırmaktadır.

«Ülkemizde görülen ve her geçen gün derinleşerek ekonomik sosyal ve politik bunalımların bu temel gerçekten ayrı olarak değerlendirilebilmesine olanak yoktur.

«Bugün emperyalist tekellere ve onların dünya politikalarına bağımlı olan ve MC iktidarıyla ifadesini bulan ülkemiz yönetiminde, işbirlikçi büyük burjuvazi ciddi çıkmazlar içinde bulunuyor.

«Yıllar boyu 'Küçük Amerika' olma sevdasıyla halkımızın gözünü karartanlar, 'her mahallede bir milyoner' uğruna yüzbin yoksul yaratanlar, NATO, CENTO diyerek ülkemizi emperyalizmin saldırgan ittifaklarında boğduranlar, bu günkü somut problemleri, hayat pahalılığını, işsizliği, enflasyonist gidişi emekçilerin gözlerinden saklamak için çaba harcıyorlar.

«Bizler, herşeyden evvel gerçekleri dosdoğru bir biçimde ortaya koymak ve mutlu bir hayat isteyenlere bunun yolunu yordamını göstermek zorundayız...

«Günümüzde işçi sınıfımızın ve geniş emekçi kitlelerin en büyük ve en önde gelen problemi hiç şüphe yokki 'geçim sıkıntıları'dır. İnsanlarımızın ezici çoğunluğu hayat pahalılığının, ağır vergilerin, işsizliğin ve yokluğun zor koşulları altında yaşamaya çalışmaktadırlar.

«Ama bütün bunlara karşı işçi sınıfımızın, emekçi halkımızın BAĞIMSIZLIK, DEMOKRASİ, BARIŞ VE TOPLUMSAL İLERLEME mücadelesi durmuyor, genişliyor, güçleniyor.

«Bugün ulusal ve demokratik güçler her zamankinden daha fazla omuz omuza gelmek ve açıkça bir tırmanış içinde bulunan faşist tehlikeye karşı aşılmaz bir duvar örmek zorunda bulunuyorlar.

«Günümüz gerçeklerini doğru değerlendirmek ve mümkün olduğu kadar geniş kitleleri bu demokrasi mücadelesinde birleştirmek için günümüzdeki ağır baskı ve terör koşullarından daha başka hangi koşullar beklenebilir?

«Yurdumuzun gerçek çıkarları için bütün bu olumsuz faktörlere rağmen, DİSK, işçi sınıfımızın birliğini sağlamış öncülüğüyle ve tüm demokratik güçlerin aktif katkılarıyla aydınlık günlere elbirliğiyle varılacağına inanır.»

SON OLAYLAR VE İŞÇİ SINIFI (3)

Gelişen olayları değerlendirmek için, yalnızca bazı yüksek trajlı günlük gazetelerin bakış açısına ve bu olayları sunuş biçimine bakarsak; ortaya sokaktaki adam için ürkütücü bir tablo çıkmakta «Baş kaldıran işçiler», «Fabrika işgalleri», «Panzerli, sopalı, silahlı çatışmalar», «Bir takım merkezlerden tahrik edilen anarşi».

Acaba olayların içyüzü bu mu? Vazgeçtik içyüzünden, gerçek dış görünümle-ri bu mu?

Gerek sermaye çevrelerinde gerekse bir kısım basınımızdaki telâşın gerçek sebepleri nelerdir? Yazımızda bunlara değineceğiz.

Doğaldır ki; böylesine bir değerlendirme yapabilmek için sorunları sınıflar planında ele almak ve sınıf hareketlerinin gelişme eğilimlerini ortaya koymak gerekir.

İlk önce toplumumuzun temel itici gücü işçi sınıfının sınıf hareketinin ulaştığı yeni boyutlara bir göz atalım.

İşçi sınıfı hareketimizde belirgin gelişmeler şunlardır :

— Sarı sendikacılığın ve partilerüstü politikanın iflasi; bunun yerine sınıf sendikacılığına duyulan gereksinmenin yığınsallaşması, bu gelişmenin somut sonucu Türk-İş'in gerilemeye ve çökmeğe doğru gidişi ve DİSK'e yığınsal katılmalar; Türk-İş içinde sendika içi demokrasi söz konusu olmadığından bu katılmalar genellikle, önce Türk-İş'ten koparak bağımsız bir sendika kurma ve bu sendikaların DİSK'e katılmaları şeklinde olmaktadır.

— Toplu sözleşmelerle genellikle 2 yıllık süreler için elde edilen ekonomik ve sosyal hakların sürekli artan fiatların gerisinde kalmaları sonucu duyulan süregen (kronik) memnuniyetsizlik.

— İşçi sınıfımızın artık salt ekonomik isteklerle yetinmemesi, hergün artan oranda demokratik ve siyasal isteklerde bulunması, Referandumun yasallaşması, Lokavt'ın yasaklanması, İşçi-Memur ayırımının kaldırılması, tarım işçilerinin İş Kanunu kapsamına alınması, 141, 142'nin kaldırılması için verilen mücadeleler; geçici, Amerikancı MC iktidarını değiştirmek, bazı temel demokratik dönüşümleri gerçekleştirerek, ilerici halktan yana bir hükümetin kurulmasını dilemek işçi sınıfımızın en doğal demokratik ve siyasal istekleridir.

— İşçi sınıfının birliği ileri düzeyde değildir. İşçi sınıfımız hem ideolojik plânda, hem sendikal siyasî örgütlenme plânında bölünmüştür.

İşçi sınıfımızın bir kesimi bilimsel sosyalizmin ve sosyalizmin dünya görüşünü benimsemiştir. Başka bir kesimi sınıf uzlaştırmacı görüşlerin etkisindedir. Ve bir kesimi de burjuva ideolojilerinin baskısı altındadır. İdeolojik plândaki bu bölünmüşlüğe paralel olarak işçi sınıfımız örgütsel plânda da bölünmüştür. Sendikal örgütlenmeyi ele alalım. Her ne kadar her geçen gün sınıf sendikacılığına duyulan gereksinme artmakta ise de bugün halâ işçi sınıfımızın önemli bir bölümü sarı sendikaların içindedir. Örgütsel plândaki bu bölünmüşlük, işçi sınıfımızın siyasî partilere karşı olan tavrında yansımaktadır.

— İşçi sınıfı hareketine ters akımların toplumsallaşabilmesi için, kışkırtıcı girişimler içinde olduğunu hergün görmekteyiz. Bu durum burjuvazinin ekmeğine yağ sürmektedir. Burjuvazinin kışkırtıcı ajanları sol görünümlü ters akımlar «Maoculuk, Troçkistlik, Gerillacılık gibi» birlikte çalışmakta, işçi sınıfını bölme ve onu sermayeye teslim etmek için çaba harcamaktadırlar.

— İşçi sınıfı gerek bütün çalışanlarla gerekse kendisine yandaş durumunda bulunan öteki toplumsal katmanlarla söyleşi kurma ihtiyacını hergün daha fazla duymaktadır. Bu durumun işçi sınıfımızın ileri sürdüğü somut demokratik ve siyasî taleplerden de görmek mümkündür. Örneğin, İşçi-Memur ayırımının kaldırılması ve bütün çalışanlara sendikalaşma, toplu sözleşme ve grev hakkı için mücadele, tarım işçilerinin İş Kanunu kapsamına alınmasını istemek demokratik bir toprak ve tarım reformu istemek bu ihtiyacın somut göstergeleridir.

— Sermaye sınıflarının sınıf hareketinin genel görünümüne gelince :

— Günümüzde «faşizan baskı artan sömür» ikilemi sanki birbirlerini tamamlayan tek bir kavramın iki parçasını oluşturmaktadır. Gerek gelişmiş kapitalist ülkelerde gerekse ülkemiz gibi geri bir kapitalizmin egemen olduğu ülkelerde durum aynıdır.

1971'den bu yana baskıcı ve terörcü rejim bunun somut örneğidir. Burjuvazi günümüzde bir zamanlar kendisinin bayraktarlığını yaptığı, kendisinin kurallarını koyduğu demokrasiden ürkmektedir. Demokrasi artık burjuvazi için bir lüks

işçi sınıfı ve öbür ilerici güçler için ise sonuna kadar sahip çıkılması gereken bir ihtiyaç olmuştur.

— Bugün ülkemizde bir yandan geniş halk yığınlarının gerici MC iktidarına karşı aktif direnişi, öte yandan burjuvazinin kendi içinde derinleşen çelişkileri önümüzde yaklaşan seçim döneminde MC partileri için olumsuz bir ortam yaratmaktadır.

Kişisel görüşümüz odur ki, MC partileri yaklaşan seçimlere daha az yıpranmış olarak girebilmek için yeni bir ara rejimi seçim hükümeti adı altında tez-gâhlamak isteyeceklerdir. Tahrikçi ajanların girişimleri, gerici basının çığlıkları böyle bir ortam çalışılmasının işaretleridir.

— Günümüzde sınıflar mücadelesinin uluslararası ortak bir niteliği var; Çığımızın iki temel sınıfı, işçi sınıfı ve burjuvazi, orta tabakaları kazanma mücadelesi veriyor. Bu kavgada burjuvazi elindeki bütün silâhları kullanarak orta tabakaları işçi sınıfından koparmaya, onları işçi sınıfına karşı tahrik etmeğe çalışıyor. Bu amaçla burjuvazinin tek değişmeğen ideolojisi olan anti-komünizm tüccarlığı ve toplumsal anarşi umacısı, orta tabakaları ürkütmek için burjuvazinin kullandığı başlıca silâhlardır.

— Uluslararası plândaki olumlu gelişmeler, yumuşama politikası, değişik toplumsal sistemlere sahip ülkelerin barış içinde bir arada yaşamaları, genel silâhsızlanma ve Avrupa güvenliğindeki belirgin gelişmeler ulusal burjuvaziyi tedirgin etmektedir. Anti-Komünizm silâhını, istilâ tehlikesi uydurmalarını, kullanamaz hale getirmekte, anlamsız savaş harcamalarını gereksiz kılmaktadır. Ulusal burjuvazi uluslararası plândaki bu olumlu gelişmeleri ulusal plânda zorbalığı ve baskıyı artırarak dengelemek istemektedir.

Sonuç olarak, böylesine hızlı gelişmelerin olduğu bir ortamda bütün ulusal ve demokratik güçlerin ve onların bağımsız, kitle ve sınıf örgütlerinin kendi aralarındaki söyleşiyi geliştirmeleri ve somut bir demokratik eylem programı üzerinde birleşmeleri tarihsel bir zorunluluktur.

Aydın Meriç

DİSK Genel Sekreter Yardımcısı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
BÖLÜM I.	7
GİRİŞ	9
ÜLKEMİZ İŞÇİ SINIFI HAREKETİNİN ÖZET OLARAK TA- RİHÇESİ	11
a) Başlangıçtan Cumhuriyete	11
b) Cumhuriyetin kuruluşundan 2. Dünya Savaşı sonuna ...	14
c) 2. Dünya Savaşı sonrası	16
d) 27 Mayıs 1960 dan sonra	19
e) Disk'in kuruluşu ve 1968'e kadar işçi hareketleri	21
f) 1968 yılındaki önemli hareketler	24
g) 1969 yılında	25
h) 1970 yılında	27
OLAYLARIN NEDENLERİ	28
Dünya'da durum	28
Türkiye'de durum	29
a) Ekonomi	29
b) Sanayi Burjuvazisinin istekleri	37
— Ekonomik istekler	37
— Sosyal istekler	37
— Hukuki-İdari istekler	37
— Eğitim ve Kültür	38
— Politika	38
— Dış politika	38
c) Bunalımın Temel Belirtileri	38
1. Ekonomik Sorunlar	38
2. Sosyal Sorunlar	38
3. Dış politikada uyumsuzluklar	39
4. Millî Savunma politikası	39
5. Hukuk dünyasındaki uyumsuzluklar	39
6. Merkezî yönetimin sorunları	39
7. Siyasi anlayışlardaki uyumsuzluklar	39
8. İdeoloji alanındaki uyumsuzluklar	39
9. Bunalımın politik tezahürü	39
d) İşçi sınıfının durumu	40
e) Genel Politik durum	44
Yasalardaki değişiklikler	49
Değişikliklerin evrimi	49
Meclisteki Tartışma	51
Tasarı Senato'da	54
Hukukî Eleştiriler	57
274 sayılı yasadaki değişikliklere karşı ileri sürülen eleştiriler	57
275 sayılı yasadaki değişikliği öngören tasarı ile ilgili eleştiriler	61
Değişikliklerle ilgili diğer görüşler	62
Burjuvazinin görüş ve önerileri	63
Türk-İş'in görüşleri	63

Hukuk Kurumunun Bildirisi	64
Öğretim üyelerinin görüşleri	65
Yabancı sendikacıların düşünceleri	65
Bağımsız sendikalar direniş komitesince düzenlenen forumda ileri sürülen görüş ve düşünceler	68
BÖLÜM I'e EK	73
OLAYLARI DOĞURAN NEDENLERİN BASINDAN İZLENMESİ	75
BÖLÜM II. - OLAYLAR VE SONRASI	85
İlk gün	87
İkinci gün	89
Sıkıyönetim İlanı	96
Sıkıyönetimin Mecliste Onaylanması	97
Sıkıyönetim Dönemi	100
Sıkıyönetim Bildirileri	101
Bağımsız Sendikaların Direnişi	104
İşten Atılan İşçiler	105
BÖLÜM III-15-16 HAZİRAN VE BASIN	109
BASINDA OLAYLAR	111
Günlük (İç) Basından örnekler	111
Hürriyet Gazetesi	112
Milliyet Gazetesi	113
Akşam Gazetesi	115
Günaydın Gazetesi	115
Zafer Gazetesi	116
Cumhuriyet Gazetesi	116
Tercüman Gazetesi	118
Dünya Gazetesi	119
Son Havadis Gazetesi	122
Bizim Anadolu Gazetesi	124
Bugün Gazetesi	124
Babıalı'de Sabah Gazetesi	125
Haftalık ve Aylık Basından örnekler ve bir broşür	126
Emek Dergisi	126
Ant Dergisi	141
Aydınlık Sosyalist Dergi	146
Devrim Gazetesi	150
15-16 Haziran Yolunda İleri adlı broşür	154
Dış Basında olaylar	155
Neue Zürcher Zeitung gazetesi	155
Le Monde gazetesi	158
BÖLÜM IV. - SIKIYÖNETİM İLANINA KARŞI AÇILAN DAVALAR ÜZERİNE	159
Sıkıyönetim Hakkında Bilimsel Rapor	161
Danıştay Dava Daireleri Kurulu Kararı	168
Anayasa Mahkemesi Kararı	170
Kararların Tartışılması	176
BÖLÜM V. - SIKIYÖNETİM MAHKEMELERİNDE AÇILAN DAVALAR Davalar Üzerine	177
	179

Disk Davası	181
Anadolu Yakasındaki Olaylarla ilgili toplu dava	220
Kocaeli Olayları ile ilgili dava	238
Öğrencilerle ilgili davalar	246
Dev-Genç davası	246
DMMA olayları ile ilgili dava	252
Ve diğerleri	256

BÖLÜM VI - HUKUK YOLUYLA DEMOKRATİK MÜCADELEDEN ÖRNEKLER

Anayasaya Aykırılık İddiaları	262
Sanıkların gözaltına alınmaları ve tutuklanmaları	277
Savunuculara yapılan baskılar	290
Tutanaklar, duruşmalardaki bazı ilginç olaylar, yargıcın duruşmayı terketmesi	293
Duruşmaların açıklığı ilkesi	297
Bantlar Sorunu	298
Askeri savcıya cevap, savcının çekilmesi istemi	300
Sıkıyönetim ilânı kararının Anayasaya aykırılığı ile ilgili iddia ve istemeler	303

BÖLÜM VII - BELGELER

Belgeler Üzerine	311
Sanık İfadeleri	313
Tanıklar-Muhbirler	314
İhbar Mektupları	329
İhbar Mektupları	339
Telefon konuşmalarından örnekler	341
Baroya yapılan başvurulardan bir örnek	349

BÖLÜM VIII - ANILAR

Anılar Üzerine	351
Anılar Üzerine	353
Eviden götürülürken	355
Emniyete getiriliyoruz	357
Hücrede durum	358
Sorgular Başlıyor	361
Bekleyiş	364
Eski bir anı	366
Askerî hapishaneye giriş	367
Kavgalarımız-uzlaşmalarımız	368
Dilekçe yazıyoruz	370
Selimiye kışlası	371
Asb. Başçavuş'un merakı	372
Selimiye pencerelerinden bakarken	373
Bir Albayla konuşma	374
Tutuklama Mahkemesine çıkartıyoruz	376
Fikri Tanta'nın tutukluluğu	377
selimiye'den adam kaçırma iddiası	378
Selimiye'den Kartal-Maltepe hapishanesine	379
Komün'ü kuruyoruz	381
Yemek duası	382
Bir kavga	383
Hapiste doğan çocuklarımız	384

Orhan Müstecaplı üzerine	385
Hamam dönüşü	388
Faik Şekeroğlu'nun dersi	388
Nahit Tören üzerine	389
Ses tespitleri	391
Ziyaret günleri	392
Tek kadın tutuklu	394
Satranç oyunları	394
Dışarıdan gelen haberler	394
Dev-Genç'lilerin çelişkileri	395
Hapishane'de eğitim çalışmaları	397
Hapishane'de yapılan eleştiriler	398
Din tahrikleri ve bir olay	404
Bıyık sorunu	404
Hapishane'den yazılan mektuplar	404
Hapishane'de nikâh	407
Çankırı'lı Hasan Altıntaş	408
Rona Ronay olayı	408
En genç tutuklu işçi	409
Önlenen bir kavga	409
Tamamlanmayan bir ihbar	410
Bir tespit	411
Yargılamalar	411
Direnişin öğrettikleri	413
Hapishanenin öğrettikleri	415
BÖLÜM IX. - DEVRİMCİ GRUPLARIN OLAYLARLA İLİŞKİLERİ ÜZE-	
RİNE	417
15-16 Haziran ve TİP	419
TİP Bildirileri	422
Kongre kararı	425
15-16 Haziran ve Partisiz Sol	426
15-16 Haziran ve Dev-Genç	432
15-16 Haziran ve DİSK	437
BÖLÜM X. - YORUM ve SONUÇ	441
Eleştiriler ve bazı önemli noktalar	443
15-16 Haziran nedir?	452
15-16 Haziran'ın vurguladığı gerçekler ve sorunlar	454
İşçi sınıfının politik ve ekonomik mücadelesi arasındaki iliş-	
kiler konusunda genel bilgileri hatırlatma ve Türk-İş'in par-	
tiler üstü politikası üzerine bir kaç söz	455
Devrimci sendikalarda mücadele	457
15-16 Haziran'dan günümüze sendikal hareketteki gelişmeler	
kısa bir bakış	459
Sosyal Demokrasi ve DİSK	461
Son Sözler	463
EKLER BÖLÜMÜ	465
EK I. - Anayasa Mahkemesinin 274 sayılı yasada değişiklik	
yapan 1317 sayılı yasa ile ilgili İPTAL kararı	467
EK II. - 274 Sayılı Yasada Yapılan Değişikliklerin Karşılaş-	

tırılması	499
EK III. - DİSK Yöneticilerinin bugünkü görüşlerinden örnekler	519
Kemal TÜRKLER'in, «DİSK işçi sınıfımızın güvencesidir» başlıklı yazısı	521
İbrahim GÜZELCE'nin 20 Eylül 1975 tarihinde Taksim'de yapılan Demokratik Hak ve Özgürlükler mitinginde yaptığı konuşmanın özeti	522
Aydın MERİÇ'in «Son olaylar ve işçi sınıfı» başlıklı yazısı	523
İÇİNDEKİLER	526
KAYNAKLAR	531
DÜZELTMELER	533

Institut kurde de Paris

KAYNAKLAR

Kitaplar

- AGRALI Sedat, Günümüze kadar belgelerle Türk Sendikacılığı, İst. 1967
 BORAN Behice-FERTAN Necla, İki Açından TİP Davası, İst. 1975
 DUCLOS Jacques, Birinci Enternasyonal, İst. 1969
 ERİŞÇİ Lütfü, Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi, İst. 1951
 EROĞLU Ergin, Sınıf Açısından 12 Mart, 12 Mart devam ediyormu?, İst. 1974
 GÜLER Ahmet, Özgürlük ve Anayasa Sorunları, İst. 1973
 IŞIKLI Alpaslan, Doç. Dr., Sendikacılık ve Siyaset, Ank. 1974
 ROZALİEV Y.N., Türkiye Sanayi Proletaryası, İst. 1974
 MARKS-ENGELS-LENİN, Sendikalar Üzerine, İst. 1975
 MİMAROĞLU Sait Kemal, Doç. Dr., Türk Hukukunda Toplu İş Sözleşmesi, Ank. 1964
 SENCER Oya, Türkiye'de İşçi Sınıfının doğuşu ve yapısı, İst. 1969
 TANÖR Bülent Dr., Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası, İst. 1969
 TOPÇUOĞLU İbrahim, Türkiye'de İlk Sendika (Sarıkışla 1932), İst. 1975
 TUNCAY Mete Dr., Türkiye'de Sol Akımlar, Ank. 1967
 WEYL Monique-Roland, Gerçekte ve Eylemde Hukukun Payı, İst. 1975

Yazılar (Makaleler) :

- DERELİ-Toker Doç. Dr., «Grev mi, Tahkim mi?», 26.2.1971 tarihli Milliyet Gazetesi,
 KAYLA Ziya, «Dış Ticaret Politikamız», 17.6.1970 tarihli Cumhuriyet Gazetesi
 KILIÇBAY Ahmet Prof. Dr., «Para Darlığı», 2.6.1970 tarihli Cumhuriyet gazetesi
 LAÇİNER Ömer, «12 Mart Üzerine», Birikim Dergisi sayı 8, İst. 1975
 OKAY Suphi Nahit, «Sendikalar Kanununa Yöneltilen Eleştiriler», 12.7.1970 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.
 SÜLKER Kemal, «Yeni kanun DİSK'e değil Anayasaya karşıdır.», 17.6.1970 tarihli Cumhuriyet gazetesi
 ŞENGÜL Kâni, «Faşizme Kapı Aralayan Kanun», 5.8.1970 tarihli Cumhuriyet gazetesi
 TOPÇUOĞLU İbrahim, «Neden İki Sosyalist Parti», Gerçeğin Sesi Gazetesi sayı 3,13 Mart 1975
 TUNÇ Halil, «Değişiklik Yargının kararına dayanıyor», 26.8.1970 tarihli Milliyet gazetesi
 TUNÇOMAĞ Kenan Prof. Dr., «Sendikalar Kanunu Üzerine», 2.7.1970 tarihli Cumhuriyet gazetesi.

Belgeler-Broşürler-Raporlar:

- DİSK'in Dört Mücadele Yılı, İst. 1971
 DİSK'in Kuruluş bildirisi ve Ana tüzüğü, DİSK Yayınları No: 2. İst. 1968
 15-16 Haziran Yolunda İleri, PDA Yayınları, 1971
 İkinci Beş Yıllık Plan
 İşçilerin Uyanışı, DİSK Yayınları No: 3, İst. 1967
 Maliye Bakanlığı Aylık Ekonomik Göstergeler, 1973
 Resimli Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi, c I, II, III, Vardiya Yayınları, İst. 1975
 Turizm-İş Sendikası (10 uncu Yılıımızda Dünya ve Türkiye 1965-1975), İst. 1975
 Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları No: 5, Ank. 1974

TÜRK-İŞ Çıkmazı, DİSK Yayınları No: 1, İst. 1975

Türk İşçi Hareketi İçin Sosyal Demokrat Düzen (12'ler Raporu), Ank. 1971

Türk-İş'e verilen 4'lü rapor, İst. 1971

Türkiye İstatistik Yıllığı 1973

Türkiye Maden-İş Sendikası Çalışma Raporu 1969-1971

Dergiler (Haftalık gazeteler):

Ant Dergisi, Temmuz 1970 sayısı.

Aydınlık Sosyalist Dergi, Temmuz 1970 sayısı,

Birikim Dergisi, sayı 8, İst. 1975

Devrim Gazetesi, 23 Haziran, 30 Haziran ve 7 Temmuz 1970 sayıları

Emek Dergisi, Haziran, Temmuz, Eylül 1970 sayıları,

Gerçeğin Sesi Gazetesi 1975, sayı 1, 2, 3

PDA Aydınlık Dergisi, Temmuz 1970 sayısı

Sosyalist Parti Dergisi 2 nci sayısı 1971.

The Observer Dergisi Haziran 1970 sayısı

Türkiye Solu Dergisi, Nisan 1971 sayı 1.

Ürün Sosyalist Dergi, 1975 sayı 13, 14

Yeni Dünya Dergisi, sayı 4.

Gazeteler :

Akşam, Babiâli'de Sabah, Barış, Bugün, Bizim Anadolu, Cumhuriyet, Dünya Gü-
naydın, Hürriyet, Milliyet, Son Havadis, Tercüman, Ulus, Zafer Gazeteleri arşivleri

DÜZELTMELER

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
9	28	sınıfının	sınıfının
14	14	çalışanlar	çalışmalar
17	1	gereve	greve
18	7	bilinçlenmenin	bilinçlenmenin
22	2	Gıda-İş de	Gıda-İş ile de
29	(19) D.N.	1976 sayısı	1970 sayısı
30	7	sanyinin	sanayi'in
31	3	sanyide	sanayide
31	6	parçaları	parçaları
44	12	özel	öze
46	33,	TÜRK-İŞ	TÜRK-İŞ'in
55	7	kurmaya	kurmayı
57	20	koşulana	koşuluna
67	5	karakterin	hareketin
70	9	işlemi	işlevi
87	8	alınmsı	alınması
126	6-7	değerini	diğerini
126	29	gelişin	gelişen
129	32-33	kolaylaşan	koyulaşan
129	32	Prof.	Prof
130	5	geyişmesi	gelişmesi
130	20	Prf	Prof
130	40	tesr	ters
132	22	elbisesi	işçi elbisesi
132	13 sondan	yatırdığı	yaptırdığı
132	4 sondan	SINIFINI	SINIFININ
133	30	ve	veya
137	33	uzunu uzadıya	uzun uzadiye
140	15	Hazırlan	Hazıran
142	29	tahrik; i'nin	tahrikçinin
143	43-44	mahvoluyor	servet mahvoluyor
144	14	teşfik	teşvik
144	17-18	olmalıdırlar	olmalıdırlar
155	9	yayında	yanında
167	17-18	olmaktadır	olmamaktadır
184	28	konuya	konuyu
271	38	ilkelerele de	ilkelere de
285	29-30	bildimin	bildirimim
287	19	kişilerin	kişileri
294	8 sondan	halkımızda	hakkımızda
300	12-13	ihrazlarımız	ihrazlarımız
302	35	üstünde	üstün
303	15	istemeler	istemler
305	24	birleştik	birleşik

Düzeltilmelerin Devamı

355	27	dağılmıştır	dağılmışlar
355	27	olağan	olağanüstü
359	1	banklardan	bankalardan
373	8	hatırlar	hatıralar
463	2 sondan	Türk	Tüm
521	6-7	düşüncelerimizi	düşüncelerinizi
524	17	geçici	gerici
525	15	değişmeğen	değişmeyen

Institut kurde de Paris

SORUN YAYINLARI

- 1 — HELSİNKİ KONFERANSI
Konuşmalar - Kararlar (Baskıda)
- 2 — DAVRANIŞLARIMIZIN KÖKENİ
Dr. Serol Teber 30 TL.
- 3 — BUGÜNKÜ PORTEKİZ'DE SINIFLAR SAVAŞI
Barbara Schilling 12.50 TL.
- 4 — İŞÇİ SINIFI — SENDİKAR ve 15 / 16 HAZİRAN
Olaylar - Nedenleri - Davalar
Belgeler - Anılar - Yorumlar
Turgan Arınır - Sırrı Öztürk 50 TL.

1976 yayın programımızda hazırlanmakta olan kitaplarımız :

- BUGÜNKÜ ANGOLA'DA SINIFLAR SAVAŞI
- BUGÜNKÜ İSPANYA'DA SINIFLAR SAVAŞI

Yönetim Yeri: Boyacı Ahmet Sok. Nuribey Han K/3 No: 307 Çemberlitaş/İst.
Yazışma ve İsteme Adresi : P.K. 321 Aksaray/İst.

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

SORUN YAYINLARI

Tuncel
Polit

Institut kurde de Paris